

**INTERNACIONALNA
AKADEMIJA
NAUKA I UMJETNOSTI
U BOSNI I HERCEGOVINI**

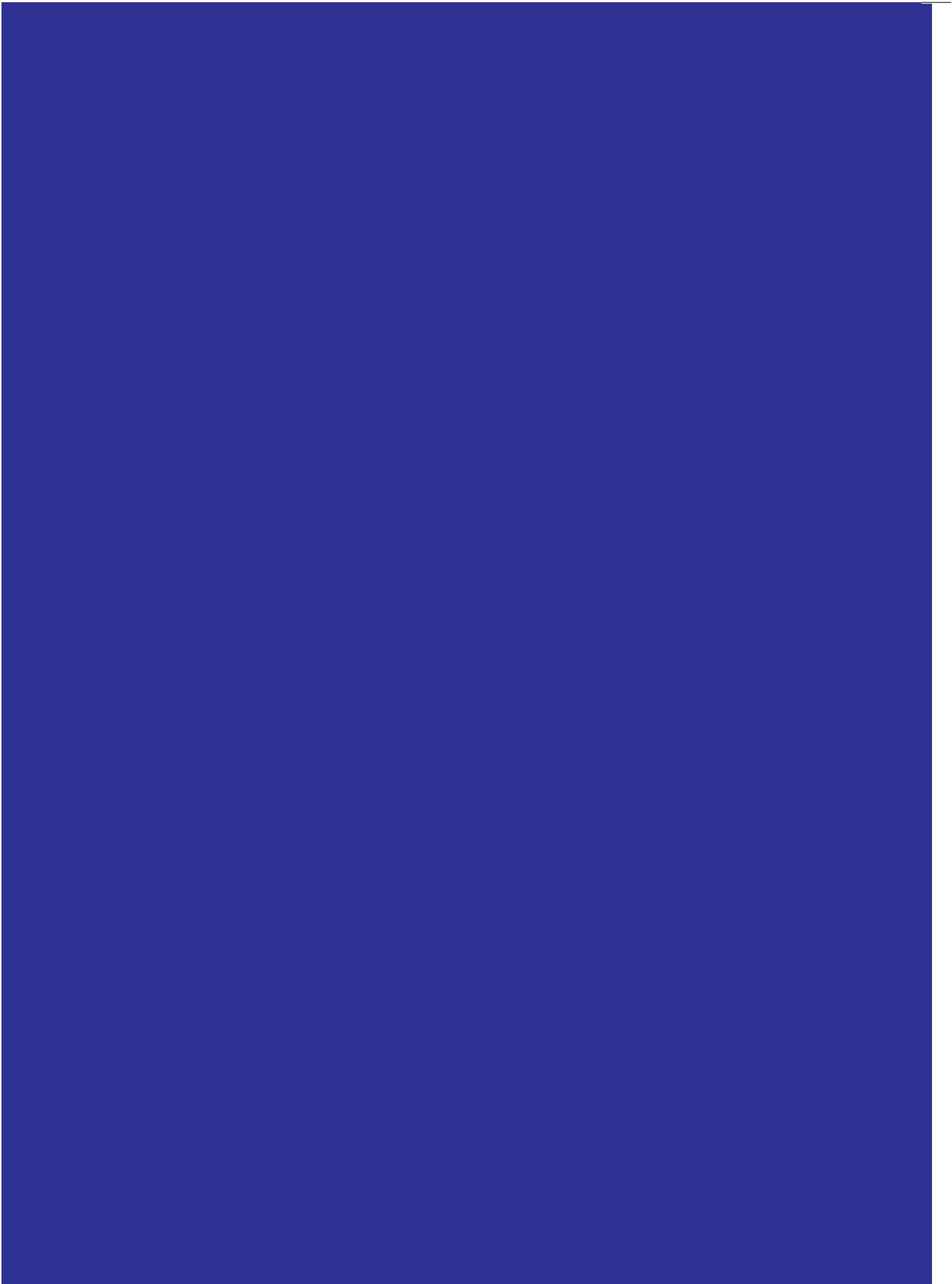
Akademijo, tebi u čast

Asim Kurjak

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA
I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI
INTERNATIONAL ACADEMY OF SCIENCE
AND ARTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA
I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

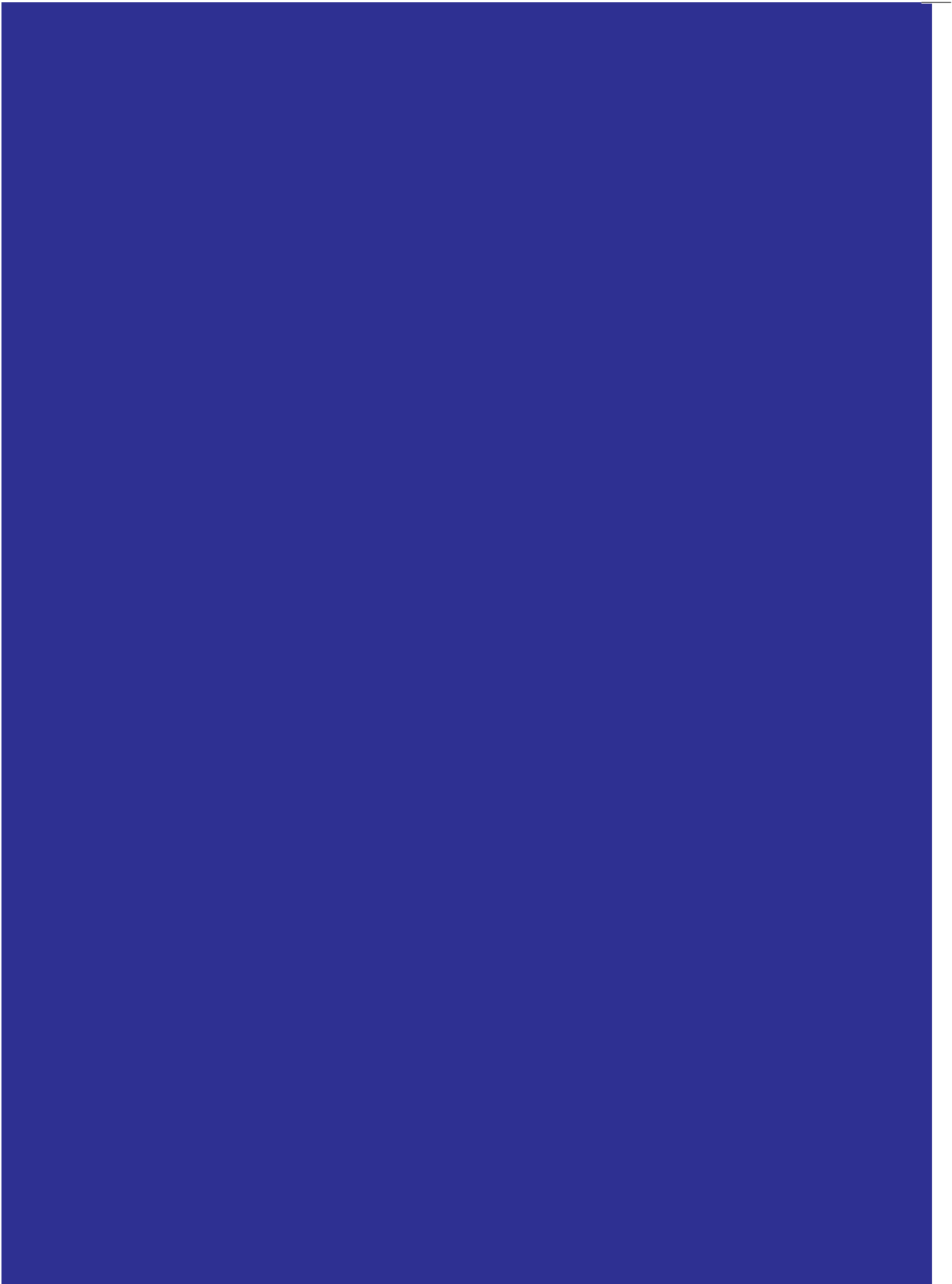
INTERNATIONAL ACADEMY OF SCIENCE
AND ARTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA
I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

INTERNATIONAL ACADEMY OF SCIENCE
AND ARTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Akademijo, tebi u čast

Asim Kurjak
Glavni i odgovorni urednik

Sarajevo 2025.

IANUBIH
Internacionalna akademija
nauka i umjetnosti
u Bosni i Hercegovini

Izdavač

Association International Academy of Science and Arts in Bosnia and Herzegovina

Radnička cesta 34, 71000 Sarajevo, BiH

E-mail: info@ianubih.ba

web: www.ianubih.ba

Za izdavača

akademik Asim Kurjak

Glavni i odgovorni urednik

akademik Asim Kurjak

Urednik

Jadranka Cerovec

Dizajn

Antun Zidić

Prijelom i grafička priprema

Platform CMC doo Sarajevo

Reprodukcija na naslovnoj strani

Petar Timčišin

Staro Sarajevo 1932.

Reprodukcija na zadnjoj strani

Ismet Mujezinović. grad Sarajevo i rijeka Miljacka

Tiraž

150 primjeraka

ISBN 978-9926-9010-0-4

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 64857862

SADRŽAJ

Riječ predsjednika	10
Razlozi za osnivanje IANUBIH i odnos nove akademije sa ANUBIH	14
Organizacija akademije	17
Predsjedništvo	19
Senat akademije	41
Počasni članovi akademije	49
Razredi akademije	56
Popis razreda i imena voditelja	57
Životopisi voditelji razreda	58
Članovi po razredima	66
Aktivnosti po razredima	72
Izdavačka aktivnost	198
Miro Jakovljević: Publicistika u službi znanosti, umjetnosti i duhovnosti	199
Krešimir Pavelić: Uloga akademijskog časopisa Science, Art & Religion u razvoju akademske misli	201
Životopisi članova akademije	204

Akademijo, tebi u čast	370 - 559
Asim Kurjak: O Bosni drugačije iz pera vodećih političara, istaknutih pjesnika i slikara	373
Miro Jakovljević: Kultura empatije: može li iz Bosne i Hercegovine krenuti jedna velika priča?	402
Nerkez Arifhodžić: Bosna i Hercegovina u dokumentima Organizacije Ujedinjenih nacija 1992 – 1995. godine.	419
Nikica Gabrić: Akademsko poduzetništvo – put prema gospodarskom napretku	440
Goran Krstačić: Nelinearna dinamika, fraktali i teorija determinističkog kaosa srca	448
Rusmir Mahmutćehajić: Dostojanstvo u znanju: o pravima i dužnostima znanstvenika	472
Julijana Matanović: Školska zadaća na “zadanu temu” (književnost i znanost) ..	486
Amir Muzur: Četiri sjevernojadranske povijesnomedicinske portretne minijature ili o liječnicima dalekog društvenog dometa	493
Žarko Primorac: Održiva konkurentnost Bosne i Hercegovine	506
Osman Sinanović: Funkcionalni neurološki poremećaji: izazovi u svakodnevnoj neurološkoj praksi	517
Božo Skoko: Uloga intelektualaca i Akademije u društvenim izazovima s kojima se susreće Bosna i Hercegovina	533
Velimir Srića: Budućnost obrazovanja i znanosti s naglaskom na ulogu akademija umjetnosti i znanosti	538
Ivo Šlaus: Život	550

Akademijo, tebi u čast: Vivat, crescat, floreat! (Neka živi, raste i cvjeta!)

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni u Hercegovini je institucija čiji je zadatak da potiče razvoj nauke, kulture i umjetnosti, čuva, njeguje i promovira znanstvenu i kulturnu tradiciju, a izražava spremnost za promjene koje su primjerene vremenu i potrebama sredine iz koje potiče i u kojoj egzistira. To je radna i reprezentativna institucija od posebnog značenja koja ima nepolitički karakter i zalaže se za opće ljudske vrijednosti, a nacionalne ciljeve ostvaruje kroz doprinos demokratskoj afirmaciji i sveukupnom razvoju kreativnih duhovnih i materijalnih potencijala nacije. Akademija treba raditi u skladu sa kriterijima i vrijednostima prihvaćenim u svjetskoj nauci i umjetnosti, a težnja dostizanja naučne istine i umjetničke izvrsnosti treba biti jedini kriterij i ideal njenog djelovanja. Ovako formulirano logično je zaključiti da akademija treba raditi u skladu sa najvišim internacionalnim standardima u nauci i umjetnosti a biti neovisna o partikularnim interesima aktualne politike i ne dozvoliti politizaciju nauke u zajednici (državi) u kojoj egzistira. Međutim, to u praktičnom djelovanju akademije nije jednostavno ostvariti i često liči na neostvarivi ideal ili čak iluziju.

Dobro je poznato da u znanosti nema dobrog i lošeg rada, samo dobar rad je znanstveni i doprinosi procesu otkrivanja novog ali pod novo se ne smije prodati zabravljeno staro. Istodobno, znanstvenici štite društvo od površnosti i šarlatanstva sprječavajući da se nekvalitetno proda pod kvalitetno. Zbog toga su međuznanstveni kriteriji poznato strogi i u pluralističkim društvima jedino znanstveni odgovori su pravi odgovori. Još je Sartre rekao da su znanstvenici savjest sredine u kojoj žive i rade i da im se svaka riječ daleko čuje – i svaka šutnja.

Znanstveni se odgovori temelje na činjenicama, a ne na mišljenju, na promatranju, a ne na nagađanju, na razumu, a ne na osjećajima. Upravo su radi toga znanstveni odgovori nepristrani i bez predrasuda, bez vjerskih uvjerenja i ideoloških stajališta. Zbog toga, oni su jedini prikladni za postizavanje konsenzusa u pluralističkom društvu.

Znanosti treba stalna skrb društva, a znanstvenici trebaju uzvratiti svojom etikom, znanstvenom produktivnošću i društvenom odgovornošću. Zloupotreba znanosti znači moć jačih nad slabijima, proširuje jaz između onih koji imaju i onih koji nemaju.

Srećom, znanje je uvijek pobjeđivalo svako njegovo ignoriranje, u svako doba i u svim ljudskim zajednicama.

Poticanje znanosti postaje pretpostavka održivoj sadašnjosti i poželjnoj budućnosti Bosne i Hercegovine. A temeljni resurs na kojem se danas temelji poželjni razvoj je znanje, zatim slijede ljudi koji znanje znaju primijeniti pa organiziranost društva, i tek za njima dolazi novac. Materijalna bogatstva, poput industrijskih i agrarnih materijalnih proizvoda, su na ljestvici nacionalnog bogatstva bitno niže rangirana.

U zemlji u kojoj je znanost integrirana u kulturu poznato su strogi međuznanstvenički kriteriji. Nažalost u nas vlada svojevrsni međuznanstvenički mir i akademska korupcija.

A društvo bez znanstvenika nije dovoljno učeno, kritično i pošteno. Drugim riječima, takvo društvo je manje vrijedno i u njemu se manje kvalitetno živi.

Na četvrti akademijin rođendan darujemo našim članovima jedan koristan almanah sa mnoštvom važnih podataka koje su moji vrijedni suradnici marljivo odabrali iz mnogih izvora podataka. Neka ta knjižica bude pouzdani informator o četvorogodišnjoj značajnoj aktivnosti, a sigurni smo da će sve koje će slijediti biti i voluminoznije jer ćemo ih ispuniti vrijednim i prepoznatljivim novim informacijama. I uz sve to akademiji u čast: vivat, crescat, floreat (neka živi, raste i cvjeta!)

Akademik Asim Kurjak
Predsjednik

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA
I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

INTERNATIONAL ACADEMY OF SCIENCE
AND ARTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Razlozi za osnivanje Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini i odnos nove akademije sa ANUBIH

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni u Hercegovini (u daljem tekstu akademija) je institucija čiji je zadatak da potiče razvoj nauke i umjetnosti, čuva, njeguje i promovira znanstvenu i kulturnu tradiciju, a izražava spremnost za promjene koje su primjerene vremenu i potrebama sredine iz koje potiče i u kojoj egzistira. To je radna i reprezentativna institucija od posebnog značenja koja ima nestranački karakter i zalaže se za opšte ljudske vrijednosti, a nacionalne ciljeve ostvaruje kroz doprinos demokratskoj afirmaciji i sveukupnom razvoju kreativnih duhovnih i materijalnih potencijala nacije. Akademija treba raditi u skladu sa kriterijima i vrijednostima prihvaćenim u svjetskoj nauci i umjetnosti, a težnja dostizanja naučne istine i umjetničke izvrsnosti treba biti jedini kriterij i ideal njenog djelovanja.

Ovako formulisano logično je zaključiti da akademija treba raditi u skladu sa najvišim internacionalnim standardima u nauci i umjetnosti a biti neovisna o partikularnim interesima aktualne politike i ne dozvoliti politizaciju nauke u zajednici (državi) u kojoj egzistira. Međutim, to u praktičnom djelovanju akademije nije jednostavno ostvariti i često liči na neostvarivi ideal ili čak iluziju. Jer, svaka država formira svoju nacionalnu akademiju i ona predstavlja jedan od simbola njene državnosti. Svako osporavanje i omalovažavanje nacionalne akademije u suštini predstavlja osporavanje i omalovažavanje i državnosti neke zemlje. Isto tako, osnivanje akademija nauka i umjetnosti koje predstavljaju određene teritorije ili nacionalne grupe najčešće su povezane sa političkim ciljevima. Kao najeklatantniji primjeri za navedenu tvrdnju mogu se navesti osnivanje akademija nauka ANUK (Kosovo) 1978. godine i VANU (Vojvodina) 1979. godine, te njihovo ukidanje 1992. godine, pokušaj reosnivanja VANU 2003. godine (koje je sudskom odlukom spriječeno) i osnivanje VANUK kao javne ustanove 2015. godine (ANUK je nastavio rad u ilegali nakon ukidanja). Osim navedenog, važno je napomenuti da akademija, u cilju izvršavanja svojih ciljeva i zadataka, mora biti dio mreže organizacija i pojedinaca, te da održava dobru komunikaciju i interakciju sa postojećim državnim, nacionalnim, naučnim, umjetničkim, obrazovnim i drugim institucijama koje doprinose povećanju naučne i umjetničke produkcije.

Kakva je situacija sa akademijama u Bosni i Hercegovini? Naša zemlja živi u vrlo nestabilnim političkim prilikama, a društvena stvarnost često je više utemeljena na partikularnim političkim interesima nego što je bazirana na zakonskoj regulativi koja je sukladna savremenim evropskim standardima. Kao takva, ona je postala i sve više postaje pravi eldorado za dominaciju partikularnih političkih interesa nad vladavinom prava u svim sferama života, pa tako i u nauci. Odnos prema državnoj akademiji i formiranje novih akademija nije bio imun od političkih uticaja i često nije bio temeljen na znanstvenoj produkciji kao najznačajnijoj mjeri za egzistenciju znanstvenih institucija.

Državna akademija u našoj zemlji, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH), kao najviša naučna institucija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, osnovana je Zakonom o Akademijama nauka i umjetnosti BiH od 1966. godine. Nakon raspada Jugoslavije i osamostaljivanja svih jugoslovenskih republika, među kojima i Bosne i Hercegovine, ova akademija je nastavila svoje postojanje na osnovu Anneksa 2 na Ustav BiH koji sadrži odredbu o kontinuitetu propisa gdje stoji u čl. 2 odredba o kontinuitetu propisa: „Svi zakoni, propisi i sudski poslovници koji budu na snazi na teritoriju Bosne i Hercegovine kad Ustav stupi na snagu, ostaju na snazi u onoj mjeri u kojoj se ne kose s Ustavom, sve dok nadležno vladino tijelo Bosne i Hercegovine ne odredi drugačije“.

Nakon sticanja nezavisnosti na prostoru Bosne i Hercegovine formirana je još jedna entitetska i tri etničke akademije nauka i umjetnosti. Prije desetak godina osnovana je i Medicinska akademija nauka BiH (AMNBiH). Sve ove akademije svoje članove nazivaju akademikima i u situaciji kada ne postoji efektivni zakon na nivou države koji to pravo reguliše (kao što postoji u većini država) nastaje velika rašomonijada i često dolazi do devalvacije titule akademika. Izuzev ANUBiH koja u radnom sastavu može imati maksimalno 55 članova (akademici i dopisni članovi ANUBiH) ostale akademije nemaju ograničenje broja članova. Na taj način, u BiH se naglo povećava broj akademika koji je u značajnoj nesrazmjeri sa ukupnom naučnom produkcijom zemlje i znanstvenim kredibilitetom nosilaca te titule, koja svugdje u svijetu simbolizira ljude čiji je znanstveni opus impozantan i internacionalno prepoznatljiv kroz znanstvene baze podataka. Ima se dojam da se u našoj zemlji akademije osnivaju pod izgovorom da svaki narod, entitet ili strukovna zajednica treba imati svoju akademiju i pravo da dijeli titule akademika, potpuno zanemarujući činjenicu da bi osnivanje akademije trebalo biti uslovljeno adekvatnom znanstvenom produkcijom i kriterijima po kojima bi neko mogao steći titulu akademika.

Opštoj konfuziji, djelimično, doprinosi i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (ANUBiH) koja izbor novih članova i časništva sprovodi nedovoljno transparentno i bez jasno deklariranih i na nauci zasnovanih kriterija, što ponekad dovodi do zbunjenosti i nezadovoljstva u akademskoj zajednici.

Na osnovu navedenih činjenica, proizilaze tri zaključka u vezi formiranja novih akademija nauka i umjetnosti:

- Akademija treba raditi u skladu sa kriterijima i vrijednostima prihvaćenim u svjetskoj nauci i umjetnosti, a težiti dostizanju naučne istine i umjetničke izvrsnosti
- Nova akademija ne treba svojim djelovanjem narušavati ugled i relativizirati značenje ANUBiH;
- U našoj zemlji, zanemaruje se činjenica da bi osnivanje akademije trebalo biti uslovljeno adekvatnom znanstvenom produkcijom i kriterijima po kojima bi neko mogao steći titulu akademika.

Kada se sve navedeno ima u vidu, postavlja se pitanje ima li razloga i opravdanja inicijativa za formiranje nove akademije nauka i umjetnosti. Nakon detaljne analize, inicijativni odbor za formiranje nove akademije je zaključio da ima dovoljno argumenata za njeno

formiranje i da akademija može adekvatno odgovoriti izazovima navedenim u zaključcima. Svoje tvrdnje inicijativni odbor temelji na sljedećim činjenicama:

1. Akademija će imati značajan broj članova koji imaju respektabilnu reputaciju u nauci i umjetnosti, prema relevantnim međunarodnim standardima, te će imati kompetentnost da značajno doprinese unaprjeđenju naučno-istraživačkog rada i promociji izvrsnosti u nauci i umjetnosti. Akademija će pokrenuti značajne znanstvene projekte i u njih uključiti mlade i ambiciozne naučnike, koji će pod mentorstvom iskusnih znanstvenika proći sve faze naučnoistraživačkog procesa, publicirati svoje članke u relevantnim internacionalnim časopisima i steći izuzetno značajnu edukaciju iz metodologije naučnoistraživačkog rada.

2. Nova akademija će formirati tri odjeljenja (razreda) koja nema, kao izdvojena odjeljenja, niti ANUBiH niti druge akademije u Bosni i Hercegovini a to su: odjeljenje za religiju, odjeljenje za dijasporu i odjeljenje za mlade znanstvenike. Osnivači nove akademije smatraju da je osnivanje ova tri odjeljenja značajno iz sljedećih razloga:

a) Religija i znanost su autonomne intelektualne aktivnosti koje su često tokom povijesti pokušavale dominirati jedna nad drugom, ili su se međusobno ignorirale. Tek u novije doba, većina znanstvenika i mnogi teolozi prihvaćaju stajalište da su znanstvene i religiozne „istine“ komplementarne i time samo metodološki neovisne. Znanost se razlikuje od religije po tome što se njezine istine moraju eksperimentalno verifikirati, a njezina se metodologija spoznaje može naučiti. Kod religije dominira iracionalni moment, a kod znanosti racionalni. Intelektualne spoznaje u znanosti izražene su kvantitativno, u formi matematičkih formula, a u religiji kvalitativno u formi metafore. Nauka bazira svoje tvrdnje na sumnji i nastojanju da sumnju učini statistički beznačajnom ($P < 0.05$), a religija na vjerovanju. Međutim, i nauka na kraju dolazi do činjenica koje se prihvataju aksiomatski bez dokazivanja ($1+1=2$). Ono što spaja obje intelektualne aktivnosti je odnos prema moralu kroz tvrdnje religije da ništa nije vrijedno što nije moralno i stav nauke da se ništa ne može tvrditi, ako se to ne može nedvojbeno dokazati ($P < 0.05$). Religija je postojala prije znanosti, ali znanost nije produženje religije. Obje trebaju zadržati svoje principe, svoje različite interpretacije i svoje vlastite zaključke, jer su, uprkos različitostima, komponente zajedničke kulture čovječanstva. Odjeljenje (razred) za religije aktivno će podsticati dijalog nauke i religije za koji u svijetu postoji sve veći interes.

b) Prema procjenama Svjetske banke, BiH je na drugom mjestu u Evropi (iza Albanije) po obimu emigracije u odnosu na ukupan broj stanovnika, sa 1.471.594 emigranata, što čini 38,9 % ukupne populacije BiH sa stopom emigracije visokoobrazovanog stanovništva od 23,9 %. Znanstvenu dijasporu BiH čine pojedinci i/ili samoorganizirane grupe osoba porijeklom iz BiH, koje su završile tercijarno obrazovanje u BiH ili inozemstvu, a žive i rade izvan Bosne i Hercegovine, i svojim znanjem, vještinama, kontaktima i iskustvom mogu doprinijeti razvoju znanosti, tehnologije, inoviranja i obrazovanja u svojoj matičnoj zemlji Bosni i Hercegovini. Postoji niz inicijativa i pokušaja da bude izrađena sveobuhvatna baza podataka znanstvene dijaspore pri raznim bibliotekama, aka-

demijama, fakultetima i institucijama nadležnim za znanost i razvoj u BiH, ali te podatke bilo bi jednostavnije pretraživati ako bude ustanovljen portal svih pretraživih postojećih baza podataka znanstvene dijasporu iz BiH. Nova akademija će formiranjem odjeljenja za dijasporu nastojati da uspostavi kontakte i unaprijedi saradnju sa znanstvenom dijasporom iz BiH.

c) Kreativnost ili stvaralačko mišljenje biološka je privilegija mladih godina. U svijetu je sve veći interes za rano otkrivanje znanstvenog podmlatka i njihovo usmjeravanje i poticanje. Uprkos visokom biološkom potencijalu mladih znanstvenika iz Bosne i Hercegovine nema sustavne i trajne brige za njih i oni sve češće odlaze u veliki svijet. To je veliki gubitak za BiH jer odlaze najbolji i to upravo oni koji bi mogli stvoriti nova radna mjesta i razviti akademsko poduzetništvo. Odjeljenje mladih znanstvenika akademije uključivati će mlade ljude s doktoratima i značajnim znanstvenim publikacijama, kao i da se uspostavi kolaboracija mladih znanstvenika iz zemlje i dijasporu.

3. Akademija će svoje znanstvene projekte sprovoditi u saradnji sa drugim naučnim i umjetničkim institucijama u našoj zemlji i inostranstvu. Uvažavajući činjenicu da je državna akademija (ANUBiH) najviša naučna institucija nauka i umjetnosti u našoj zemlji i jedan od simbola njene državnosti, nova akademija će nastojati da uspostavi dobru saradnju sa ANUBiH i neće svojim aktivnostima osporavati autoritet i relativizirati značaj državne akademije.

4. Inicijativni odbor je svjestan činjenice da je vrlo važno da članovi nove akademije ne budu karijeristi i da im nije najvažniji cilj da dobiju titulu akademika, bez ispunjavanja visokih standarda prema internacionalnim kriterijima. Akademija će zadovoljiti taj uslov na način da svi članovi akademije neće dobiti titulu akademika, nego će se napraviti precizni internacionalni znanstveni kriteriji po kojima će samo restriktivan broj članova akademije, u skladu sa tim kriterijima, nositi titulu akademika. Na taj način akademija će pokazati da joj nije cilj da promoviše bilo kakve akademike, nego da okuplja ambiciozne znanstvenike u svoje projekte koji će doprinosti dobrobiti naše zemlje, naše nauke i u konačnici nove akademije. Ističući na ovaj način svoje akademike, koji po internacionalnim kriterijima pripadaju svjetski priznatim ekspertima i znanstvenicima, nova akademija će pokazivati koji je ispravan put promocije nauke i umjetnosti, te uticati na druge akademije da primjene te kriterije. Akademija će periodično napraviti i javno objaviti naučni profil svih svojih članova, a u okviru svojih znanstvenih projekata i znanstveni profil drugih naučnih institucija u Bosni i Hercegovini.

Inicijativni odbor smatra da ovako koncipirana, nova akademija ne bi bila nelojalna konkurencija drugim akademijama a mogla bi biti značajan suport ANUBiH koja zbog svojih zakonskih i dobnih limita ne može pokriti sve navedene aktivnosti.

ORGANIZACIJA AKADEMIJE

Predsjednik

Akademik Asim Kurjak
redovni član

Potpredsjednici

Akademik
Miro Jakovljević
redovni član

Akademik
Dejan Jović
redovni član

Akademkinja
Sandra Kraljević Pavelić
redovna članica

Akademik Rusmir
Mahmutćehajić
redovni član

Akademik
Mirza Žižak
redovni član

Akademik
Osman Sinanović
redovni član

Izvršni direktor

Dr.sc. Fuad Čibukčić
suradni član

Predsjednik Senata

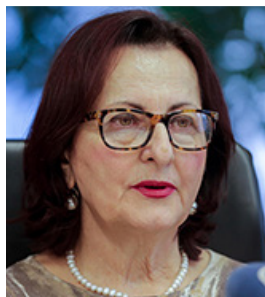
Akademik
Žarko Primorac
redovni član

Glavni urednik časopisa

Akademik
Krešimir Pavelić
redovni član

Generalni sekretar

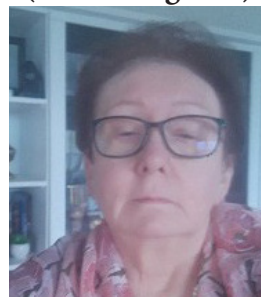
Akademkinja
Halima Resić
redovna članica

Sekretar (ured u Sarajevu)

Mr.ph.
Jasna Jandrić Dorić

Sekretar (ured u Zagrebu)

Jadranka Cerovec

Voditelji ogranaka

Mostar

Akademik
Emir Fazlibegović
redovni član

Sarajevo

Akademik
Izet Rađo
redovni član

Predsjednik

Akademik **ASIM KURJAK**

Zagreb

Specijalista ginekolog

Redovni član više akademija

Tel: +385 91 4512096

E-mail: asim.kurjak1@yahoo.com,

jadranka.cerovec@yahoo.com

Rođen 1942. godine. Studirao na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje diplomira 1966. godine. Od 1971-1972. poslijediplomski studij na Sveučilištu u Londonu; 1974. položio specijalistički ispit iz ginekologije i porodništva; 1977. doktorat. Profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sarajevu.

Profesor Emeritus na sveučilištu Sarajevo School of Science and Technology.

Bivši predsjednik Međunarodne akademije perinatalne medicine u dva mandata (do 2024. godine).

Objavio 1.380 znanstvenih i stručnih tekstova. Članci kojima je autor ili koautor citirani su prema podacima Google Scholar baze podataka 17.336 puta; h-indeks 70.

Napisao ili uredio 128 knjiga što su objavljene na 12 svjetskih jezika i po tome je jedan od najproduktivnijih svjetskih znanstvenika.

Dobitnik mnogobrojnih nagrada i priznanja: državna nagrada za mlade znanstvenike (1971), Republička nagrada "Ruđer Bošković" za znanstveni rad (1985), Nagrada HAZU "J.J. Strossmayer" za najbolje znanstveno djelo (1990), Nagrada HAZU za medicinsku znanost (1994), Nagrada "Europski krug" (1996), Nagrada "William Liley" za najbolji znanstveni rad iz fetalne dijagnostike i terapije (1998), "Maternity Prize", Nagrada Europske udruge za perinatalnu medicinu za doprinos u području perinatalne medicine (2000), odlikovanje predsjednika RH "Redom Danice Hrvatske s likom Ruđera Boškovića" (2001), visoko odličje Hrvatskog liječničkog zbora "Pavao Čulumović" (2003), Erich Saling perinatal prize (2011), Lifetime Achievement Award, nagrada Međunarodne akademije perinatalne medicine (2015), „Naučni ambasador Bosne i Hercegovine“, diplomatski pasoš (2025).

Redoviti je član Ruske akademije znanosti i umjetnosti, Europske Akademije znanosti i umjetnosti, Svjetske akademije znanosti i umjetnosti, Međunarodne Akademije za humanu reprodukciju, Akademije znanosti regije Puglia u Italiji i Akademije medicinskih znanosti Katalonije, a počasni je član Američkog instituta za ultrazvuk u medicini i biologiji. Član Akademije znanosti i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Bivši je predsjednik Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (od 2000. do 2005.), Svjetske udruge perinatalne medicine, Međunarodne akademije za perinatalnu medicinu, te voditelj Odbora za edukaciju Svjetske udruge perinatalne medicine.

Osnivač i direktor Ian Donald Škole ultrazvuka u medicini i biologiji.

Glavni urednik časopisa Donald School Journal of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology.

Doctor Honoris Causa na Sveučilištima u Banja Luci, Budimpešti, Barceloni, Bukureštu, Ateni, Montevideu, Moskvi, Tomsku, Buenos Airesu, Petrogradu, Moskvi, Tirani, Khartoumu.

Počasni je član 15 međunarodnih udruženja. Član uredništava nekoliko međunarodnih časopisa.

Potpredsjednici

Akademik **MIRO JAKOVLJEVIĆ**

Zagreb

Liječnik specijalist psihijatar

subspecijalist biologijske psihijatrije, subspecijalist socijalne psihijatrije

profesor emeritus, Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet

Tel: +385 99 2255-535

E-mail: jakovljevic.miro@yahoo.com

Rođen 27. siječnja 1954. godine u Sarajevu. Osnovnu školu završio u Hrasnici 1968, gimnaziju na Ilidži 1972.godine, a Medicinski fakultet u Sarajevu 1977.godine. Od 13.01.1978. godine do 18.11.1979. godine radio u Psihijatrijskoj bolnici Sokolac. Od 20.11.1979. godine zaposlen na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Klinici za psihijatriju Rebrow, kasnije i na Klinici za psihijatriju u KBC Zagreb. Specijalistički ispit iz psihijatrije položio 1983. godine. Magistrirao 1984. godine nakon završetka poslijediplomskog studija iz kliničke farmakologije, a doktorat medicinskih znanosti obranio 1989. godine. Prošao edukaciju iz transakcijske analize, neurolingvističkog programiranja (NLP), hipnoterapije, kibernetike psihoterapije, te radionice iz psihodrame i bioenergetske analize. Razvija originalne, a u stručnim i znanstvenim krugovima već prepoznatljive koncepte teorijske psihijatrije, transdisciplinarne integrativne psihijatrije i kreativne, na osobu-usmjerene narativne psihofarmakoterapije, empatizacijske kognitivno-emocionalno-bihevioralne terapije.

Od 2007. do 2015. godine bio predstojnik Klinike za psihijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u KBC Zagreb, a pročelnik Katedre za psihijatriju i psihološku medicinu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2010/2011. godine. Jedan je od pokretača, prvo jedan od urednika a potom i glavnih urednika interanacionalnog časopisa «Psychiatria Danubina» koji redovito izlazi od 1989. godine. Jedan je od dva glavna urednika časopisa Socijalna psihijatrija.

Od 1997. godine redoviti je član Hrvatske akademije medicinskih znanosti, a od 2012. godine voditelj kolegija psihološke medicine. Član je Europske akademije znanosti i umjetnosti od 2019. godine. Inozemni je član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine od 2013. godine. Predsjednik je Hrvatskog društva za psihofarmakoterapiju i biologijsku psihijatriju Hrvatskog liječničkog zbora od njegovog osnivanja. Bio je pozvani predavač na nekoliko svjetskih i europskih psihijatrijskih kongresa, te na svim kongresima psihijatara BiH. Organizirao je 8 internacionalnih kongresa u Hrvatskoj i BiH.

Od 2000. do 2013. godine bio je pročelnik Katedre za psihijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru i uspješno organizirao nastavu iz psihijatrije tako da danas lokalni kadrovi u potpunosti samostalno i kvalitetno izvode svu nastavu. Pokretač je Mostarske psihijatrijske subote koja se održava redovito od 2004. godine. Od 2007. do 2013. godine bio je prodekan za znanost na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru kada je pokrenuo časopis Medicina Academica Mostariensia koji je redovito izlazio od 2013. do 2022. godine kao suplement časopisa Psychiatria Danubina. Jedan je od dva glavna urednika časopisa Medicina Academica Integrativa.

Godinama je bio voditelj istraživačkih projekata sponzoriranih od ministarstva znanosti RH i

međunarodnih organizacija. Autor je 22 knjige, preko 220 znanstvenih i stručnih radova, a svoje tekstove ima u 28 knjiga. Nalazi se na Stanford listi 2% svjetski prepoznatih znanstvenika u Hrvatskoj. 2005. godine dobio je medalju i priznanje Svjetske federacije udruženja za biologijsku psihijatriju (World Federation of Societies for Biological Psychiatry) za doprinos radu Predsjedničkog savjeta 2001-2005. godine i poticaj razvoju biologijske psihijatrije.

Dobio je nagradu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za iznimnu znanstvenu aktivnost 2011. godine.

Bio je predsjednik humanitarne akcije «Bijeli put za Novu Bilu i Bosnu Srebrenu» 1993/4., te hrvatski koordinator internacionalne humanitarne akcije «Humanitarni putovi mira i ljubavi za BiH» 1994. Bio je član Hrvatskog Helsinškog odbora za ljudska prava od 2000. do 2011. godine, te Etičkog povjerenstva Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Akademik **DEJAN JOVIĆ**

Zagreb

Profesor međunarodnih odnosa i sigurnosnih studija

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Tel: +385 1 4642 000

E-mail: dejan.jovic@fpzg.hr

Dejan Jović je redovni profesor u trajnom zvanju i znanstveni savjetnik u trajnom zvanju iz politologije – međunarodnih odnosa i sigurnosnih studija - na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. On je i gostujući profesor Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Osnivač je i glavni i odgovorni urednik časopisa „Tragovi“. Redovni je član Europske akademije znanosti i umjetnosti. Rođen je 1968. u Samoboru. Diplomirao je politologiju u Zagrebu 1990., a magistrirao u Ljubljani 1994. i u Manchesteru 1995. godine. Doktorirao je 1999. na London School of Economics, a u 2000. je bio Jean Monnet Fellow na Europskom univerzitetskom institutu u Firenci. Od 2000. do 2010. radio je na Sveučilištu Stirling gdje je predavao međunarodne odnose. Od 2009. radi na Sveučilištu u Zagrebu, prvo kao izvanredni, potom kao redovni profesor, a od 2020. kao profesor u trajnom zvanju. Od 2012. do 2020. bio je glavni i odgovorni urednik časopisa Politička misao. Član je uredništava više međunarodnih časopisa iz područja politologije i područnih studija. Objavljivao je u časopisima kao što su „Nations and Nationalism“, „Europe-Asia Studies“, „Slavic Review“, „European Journal of Social Theory“, „Journal of Balkan and Near Eastern Studies“ i dr. U 2017. bio je gostujući istraživač na Goldsmiths' koledžu u Londonu. Bio je evaluator za projekte financirane od strane Europske unije, kao i za više nacionalnih znanstvenih savjeta.

Na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu predaje predmete „Međunarodni politički odnosi“, „Politics and Society in Southeast Europe“, „Analiza vanjskih politika“ te „Croatian Foreign Policy“ (na doktorskom studiju). Na FPN u Beogradu predaje nekoliko predmeta na master studijama. Na ERMA međunarodnom masteru u Sarajevu predaje „Nacionalizam, samoodređenje i raspad Jugoslavije“.

Bio je osnivač i direktor Centra za istraživanje europskog susjedstva u Stirlingu. Bio je glavni analitičar u uredu Predsjednika Republike od 2010. do 2014. godine. Od 2004. do 2006. bio je posebni savjetnik ministra vanjskih poslova Hrvatske. Od 2012. do 2016. je na Fakultetu političkih znanosti bio voditelj Odsjeka za međunarodne odnose i diplomaciju, a od 2014. do 2016. i predsjednik Upravnog vijeća Instituta za razvoj i međunarodne odnose. Jedan je od osnivača Forum za vanjsku politiku u Zagrebu i predsjednik Upravnog odbora tog Forum a od osnivanja (2021.).

Autor je triju knjiga („Jugoslavija: država koja je odumrla“ – koja je objavljena i u Sjedinjenim Američkim Državama, „Rat i mit: politika identiteta u suvremenoj Hrvatskoj“ i „Uvod u Jugoslaviju“) te urednik pet zbornika – četiri iz područja teorija međunarodnih odnosa, te jednog iz područja suvremene povijesti Jugoistočne Europe. Njegova ekspertiza fokusira se na pitanja Jugoslavije i njenog raspada, post-jugoslavenskih država, tranzicije i vanjske politike. Objavio je oko 110 znanstvenih članaka, prikaza knjiga i stručnih radova.

Akademkinja **SANDRA KRALJEVIĆ PAVELIĆ**

Rijeka

Profesorica Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci

Redovita profesorica

Tel: +385 51 554 947

E-mail: sandrakp@uniri.hr

Redovita profesorica Sandra Kraljević Pavelić diplomirala je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Sveučilišta u Zagrebu, Republika Hrvatska 1997 (profesor biologije). Na istom je fakultetu magistrirala 2003 i doktorirala 2006. Od prosinca 2002 - rujna 2009 zaposlena je kao znanstvena novakinja na Institutu "Ruđer Bošković" Zagreb, Republika Hrvatska gdje je radila u području razvoja lijekova i genskoj terapiji tumora. Od listopada 2009 do lipnja 2020 zaposlena je na Sveučilištu u Rijeci, Odjelu za biotehnologiju kao osnivačica i voditeljica Laboratorija za sistemsku biomedicinu i genomiku. Od 2015 to 2018 bila je Predstojnica Centra za visokopropusne tehnologije Sveučilišta u Rijeci, a od srpnja 2018 do 2021 obavljala je funkciju Predstojnice Doktorske škole Sveučilišta u Rijeci. Od 2017 do 2020 bila je i članica izvršnog odbora Kampus kreativni tim Sveučilišta u Rijeci koji djeluje u sklopu programa 27 Susjedstava – Europske prijestolnice kulture 2020. Od lipnja 2020 zaposlena je na Fakultetu zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci kao redovita profesorica. Od 2014, članica je medicinskog panela Slovenske agencije za znanost (ARRS), a od 2017 članica je i biomedicinskog panela Europske zaklade za znanost (European Science Foundation - ESF, Strasbourg, France).

Redovna je članica Internacionalne Akademije nauka i umjetnosti u BiH od 10.9.2021. Vodila je 6 domaća, internacionalna ili primijenjena projekta, koordinirala je jedan EU projekt, vodila je radni paket Centra izvrsnosti za bioprospekting Jadranskog mora pred Sveučilištem u Rijeci, a trenutno je voditeljica EU Erasmus+ projekta NANO-THINK (2024-2027).

Znanstveni rad Sandre Kraljević Pavelić vezan je uz područje istraživanja lijekova i medicinskih proizvoda i istraživanja patogeneze bolesti, te istraživanje prirodnih bioaktivnih spojeva i dodataka prehrani. Do sada je mentorirala 3 završna rada (BSc.), 25 diplomskih radova (MSc.) te 14 doktorskih radova (PhD.). Sudjelovala je kao pozvani predavač na 11 međunarodnih skupova i 11 domaćih skupova te s prezentacijama znanstvenih istraživanja na više od 120 znanstvenih skupova. Urednica je jedne knjige te autorica ili koautorica 21 poglavlja u knjigama i jedne knjige.

Znanstvena bibliografija CROSBİ: <https://www.croris.hr/crosbi/searchByContext/2/19282>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0491-673X>

Scopus: h-indeks =31, citata: 3853; 24.11.2024.

Akademik **RUSMIR MAHMUTĆEHAJIĆ**

Sarajevo

Predsjednik Međunarodnog foruma Bosna

Tel: +387 61 150 532

E-mail: rusmir.mahmutcehajic@gmail.com

Rođen je 1948. godine u Stocu. Diplomirao je na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, a magistrirao i doktorirao na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Specijalizaciju je obavio u Centru za teoretsku fiziku u Trstu, a postdoktorske studije na Katoličkom univerzitetu u Luvenu. U području digitalnog simuliranja elektromagnetskog vala u viševodičkim sustavima objavio je više znanstvenih radova u zemlji i inostranstvu.

Usporedo s time bavio se filozofijom religije, političkom filozofijom i filozofijom znanosti. U tim područjima objavio je, pored radova u brojnim časopisima, i sljedeće knjige:

Genocidsko antibosanstvo, Sarajevo: Dobra knjiga, 2024; Dijaloške glose: Uz knjigu "Islam" Hansa Künga, Sarajevo: Dobra knjiga, 2024; Bauk bosanstva: U anesteziji i poslije, Sarajevo: Dobra knjige, 2022; Iz Jordana: O jednosti, vjesništvu i povratku, Sarajevo: Connectum, 2019; O antibosanstvu: Muke života u tuđim predstavama, Sarajevo: Connectum, 2018; Hvalske ljestve: U znanju i voljenju, Sarajevo: Connectum, 2017; Andrićevstvo: Protiv etike sjećanja, Beograd: Clio, 2015; Iz Jerusalema: O jednosti, vjesništvu i povratku, Zagreb: Profil, 2012; Bosanski odgovor: O modernosti i tradiciji, treće dopunjeno izdanje, Sarajevo: Dobra knjiga, 2012; Bosanski odgovor: O modernosti i tradiciji, drugo dopunjeno izdanje, Zagreb: Durieux, 2005; Bosanski odgovor: O modernosti i tradiciji, Zagreb: Durieux, 2002; Learning From Bosnia: Approaching Tradition, prev. Saba Risaluddin i Francis R. Jones, New York: Fordham University Press, 2005; Une réponse bosniaque: Modernité et tradition, prev. Paul Ballanfat, Zagreb/ Frankfurt/Paris: Durieux/Textor/Méditerranée, 2005; Hval i Djeva: Vječnost u vjesničkim otkrivanjima, 1, Sarajevo: Dobra knjiga, 2011. Hval i Djeva: O trajanju i prekidu, 2, isto. Hval i Djeva: Sabiranje rasutog, 3, isto; The Praised and the Virgin, prev. Desmond Maurer i Saba Risaluddin, Leiden/ Boston: Brill, 2015; Tajna Hasanaginice, Sarajevo: Buybook, 2010; Preko rijeke: O pjesništvu Maka Dizdara, Sarajevo: Buybook, 2009; Across the River: On the Poetry of Mak Dizdar, prev. Saba Risaluddin i Francis R. Jones, New York: Fordham University Press, 2011; Stolačka čaršija: U vidiku perenijalne filozofije, Zagreb/Sarajevo: Antibarbarus/Buybook, 2008; Maintaining the Secret Centar: The Bosnian City of Stolac, prev. Desmond Maurer, Bloomington, Ind.: WorldWisdom, 2011; Preko vode: Uz pjesmu Maka Dizdara "Modra rijeka", Zagreb/Sarajevo: Antibarbarus/Buybook, 2007; Malo znanja: O drugome u muslimanskim vidicima, Zagreb: Antibarbarus, 2005; On the Other: A Muslim View, prev. Desmond Maurer, New York: Fordham University Press, 2011; S drugim, Ulcinj: Plima, 2005; Mesdžid: Srce smirenosti, Sarajevo: Buybook, 2004; The Mosque: The Heart of Submission, New York: Fordham University Press, 2006; O ljubavi, Sarajevo: Buybook, 2004; On Love: In the Muslim Tradition, prev. Celia Hawkesworth, New York: Fordham University Press, 2007; Subotnji zapisi: S političkih razmeđa, Sarajevo: Buybook, 2002; Prozori: Riječi i slike, Sarajevo: Did, 2000; Riječi kao boje zdjela: Odrzi vječne mudrosti u sonetima Skendera Kulenovića, Sarajevo: Did, 2000; Words Like Wells of Colour: Reflections of Eternal Wisdom in the Sonnets of Skender Kulenović, prev. Francis R. Jones, Milena Marić i Saba Risaluddin, Sarajevo/ London: Did/ The Bosnian Institute, 2001;

Sarajevski eseji: Politika, ideologija i tradicija, Zagreb: Durieux, 2000; Sarajevo Essays: Politics, Ideology and Tradition, prev. Saba Risaludin et al., Albany: State University of New York Press, 2003; Kriva politika: Čitanje historije i povjerenje u Bosni, Tuzla/Sarajevo/Zagreb: Radio Kameleon/Did/Durieux, 1998; The Denial of Bosnia, prev. Francis R. Jones i Marina Bowder, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2000; Le meurtre de la Bosnie, prev. Mauricette Begić i Nicole Dizdarević, Paris: Non Lieu, 2008; Une politique erronée: Lecture de l'histoire et la confiance en Bosnie, prev. Mauricette Begić i Nicole Dizdarević, Zagreb/Frankfurt: Durieux/Textor, 2005; Dobra Bosna, Zagreb: Durieux, 1997; Benim Güzel Bosnam: Gelenek ve Birlikte Yaşam, prev. Zeynep Özbek, Istanbul: Gelenek Yayıncılık, 2004; Bosnia the Good: Tolerance and Tradition, prev. Marina Bowder, Budapest/ New York: Central European University Press, 2000; O nauku znaka, Sarajevo: Did, 1996; Živa Bosna: Politički eseji i intervjui, drugo izdanje, Ljubljana: Oslobođenje International, 1995; Živa Bosna: Politički eseji i intervjui, prvo izdanje, Ljubljana: Oslobođenje International, 1994.

Obavljao je poslove direktora Instituta za ergonomiju Univerziteta u Sarajevu, profesora i dekana Elektrotehničkog fakulteta Sveučilišta u Osijeku, podpredsjednika Vlade Bosne i Hercegovine i ministra u toj vladi, predsjednika Međunarodnog foruma Bosna. Član je Uredništva za filozofiju religije i svjetske religije izdavačke kuće Brill u Liedenu i Uredništva časopisa Forum Bosnae. Redovni je član Aal-al Bayt Instituta za islamsku misao u Amanu. The Royal Islamic Strategic Studies Centre ga je uvrstio među 500 najutjecajnijih muslimana u svijetu.

Akademik **MIRZA ŽIŽAK**

Zagreb

Izv. profesor fiziologije i imunologije

Zavod za fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Tel: +385 91 595 2783

E-mail: zizak@mef.hr; mirza.zizak@gmail.com

Rođen 1962. g. u Puli. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu (MEF) 1987.; magistrirao na PMF-u u Zagrebu 1992., a na MEF-u je 1995. obranio doktorski rad. CARNet-ovu E-learning Akademiju završava 2008. i stječe zvanje E-learning managera, te završava CARNetov tečaj za e-mentore kojim stječe zvanje E-learning mentora. 2017. g. pohađao je poslijediplomski specijalistički studij Menadžment u zdravstvu.

Od 1989. g. radi na Zavodu za fiziologiju MEF-a na kojem napreduje od asistenta (1992. g.) do izvanrednog profesora (2012. g.). 2022. g. postaje znanstveni savjetnik.

Od 1996.-98. g. nalazi se na postdoktorskom usavršavanju na The Johns Hopkins University (JHU), te na UCLA, Gastroenterology Division, Los Angeles kao stipendista američke Fogarty fondacije. Od 1999. g. je u više navrata gostujući znanstvenik na The Johns Hopkins University, USA. Od 2010.-11. g. nalazi se na znanstvenom usavršavanju na The Johns Hopkins University (JHU).

Voditelj je i suradnik na više domaćih i međunarodnih znanstvenih i edukacijskih projekta MEF-a. Od 2001. do 2004. voditelj je međunarodnog kolaboracijskog projekta FIRCA (Fogarty International Research Collaboration Award) kojeg financira National Institute for Health (NIH).

Posljednjih 20tak godina aktivno djeluje na primjeni i integraciji IC tehnologija (ICT) u nastavni proces MEF-a. Od 2000. do 2002. je voditelj informatičkog projekta Ministarstva tehnologije i znanosti (MTZ), potom od 2002. do 2010. u dva je razdoblja voditelj dvaju znanstvenih projekata koje financira MZOŠ. Kao član sveučilišnog Povjerenstva za e-učenje (2007.-09. god.) sudjelovao je u izradi Strategije razvoja e-učenja na Sveučilištu u Zagrebu. U razdoblju od 2006.-2020. suradnik je na četiri domaća znanstvena projekta te na međunarodnom kolaboracijskom projektu u okviru Seventh framework programme. Suvoditelj je međunarodnog edukacijskog projekta „Internacionalizacija visokog obrazovanja“ financiranog iz Europskog socijalnog fonda (2018.-2020.), te je koautor na projektu izrade kriterija za web aplikacije za samovrednovanje e-kolegija (programski ugovor MZOSa). Partner je na Erasmus+ KA2 projektima pod nazivom „RAPIDE - Relevant assessment and pedagogies for inclusive digital education“ (2021.-23.) i „iLed - Innovating Learning Design in Higher Education“ (2022.-25.) koji se bave inovacijama u obrazovanju poput uvođenja i razvoja pedagoškog pristupa „metode obrnute učionice“, dizajna učenja i poučavanja te razvoja različitih oblika vrednovanja u području visokog obrazovanja. Voditelj je „Pilot projekta e-sveučilište“ (2023.-25.) i projekta digitalne zrelosti visokoškolskih ustanova (2024.-2025.) koje financira CARNET.

Autor je više od 50ak znanstvenih i stručnih radova te preko 40ak kongresnih sažetaka, a njegovi su znanstveni radovi citirani 1459 puta; h-index 12, i10index 12 (prema Google Scholar 17.12.2024.). Pozvani je predavač na preko 50ak znanstvenih i stručnih skupova, simpozija i kongresa. Pod okriljem IANUBIH organizira 2023.g. u Sarajevu simpozij pod nazivom „Budućnost obrazovan-

ja - Inovativni pristupi, transformativne tehnologije i globalna edukacija“. Voditelj je preko 50ak radionica i tečajeva za unapređenje digitalnih kompetencija nastavnika na više sveučilišta u Hrvatskoj. Mentor je studentima koji u više navrata dobivaju dekanove i/ili rektorove nagrade. Posljednjih 25ak godina član je i voditelj niza fakultetskih i sveučilišnih povjerenstava, a posljednjih 10ak godina zamjenik je predstojnika Zavoda za fiziologiju MEF-a, a 2024. postaje predstojnikom Zavoda.

Dobitnik je više prestižnih znanstvenih i stručnih nagrada (2000. god. GRG/AGA Travel Award za jedan od deset najboljih radova na DDW (Digestive Disease Week), San Diego; 2003. Poster of distinction za jedan od najboljih postera na DDW kongresu u Orlandu; 2011. nagrada za jedan od najboljih abstrakata na DDW, Čikago; 2012. g. dobitnik je sveučilišne nagrade za najbolji e-kolegij; Dobitnik je Posebne nagrade Medicinskog fakulteta (2020.) za doprinos funkcioniranju Fakulteta u vrijeme pandemije, te je 2023. g. dobitnik Dekanove nagrade za opći doprinos radu i ugledu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Autor je originalnog interaktivnog programa pod nazivom „Interaktivni priručnik: CNS i Shizofrenija“ za potrebe PLIVA Training centre farmaceutske kompanije „PLIVA Hrvatska d.o.o.“ (2005.). Koautor je originalnog interaktivnog simulacijskog računalnog programa „PROSIG“ za učenje potencijala stanica (živčani signal) koji se od 2004. koristi u okviru redovne nastave na više MEF-ova (Zagreb, Rijeka, Mostar i Osijek).

Od 2008. do 2019. je urednik za multimediju i recenzent u časopisu Croatian Medical Journal. Od 2022. je urednik za multimediju u časopisu Psychiatria Danubina. Od 2010. g. član je uredništva fakultetskog časopisa Mef.hr.

Od 2008. kao voditelj Ureda za e-učenje koordinira razvojem i primjenom e-učenja na MEF-u. Suvoditelj je predmeta Telemedicina na doktorskom studiju te sudjeluje na više predmeta poslijediplomskog i dokorskog studija. Autor je niza nastavnih i stručnih tekstova, urednik je udžbenika iz fiziologije i više priručnika te prevoditelj pojedinih poglavlja udžbenika iz fiziologije i imunologije.

Akademik OSMAN SINANOVIĆ

Tuzla

Primarijus, ljekar, specijalista neuropsihijatar, profesor emeritus

Univerzitet u Tuzli, Univerzitet Sarajevo School of Science and Technology

Tel: +387 61 133 715

E-mail: osman.sinanovic1@gmail.com

Prof. dr. med. sc. Osman Sinanović, je rođen u Dubošnici/Lukavac, Bosna i Hercegovina, 27.2.1952. On je neuropsihijatar sa bogatim profesionalnim iskustvom u neurologiji, psihijatriji i mentalnom zdravlju, sa širokim spektrom nacionalnih i internacionalnih aktivnosti i značajnim doprinosom u razvoju neurologije i psihijatrije u Tuzli i Bosni i Hercegovini. Njegov klinički i istraživački interes su klinički aspekti neuromuskularnih bolesti, elektromioneurografija i klinička neurofiziologija neuromuskularnih i srodnih bolesti, te nemotorni simptomi neuroloških oboljenja i mentalno zdravlje.

Bio je šef Klinike za psihijatriju UKC Tuzla, od 1993. do 2001.; Šef Klinike za neurologiju UKC Tuzla od 2001. do 2003., 2013. do 2017.; Pomoćnik direktora za nauku, istraživanje i edukaciju UKC Tuzla od 2003. do 2007.; Voditelj postdiplomskog studija Medicinskog fakulteta UKC Tuzla, 1994.-2001., 2004.-2008.; Voditelj doktorskog studija Fakulteta za edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Tuzli od 2013. do 2018.

Edukacija: Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1978.; magistrirao je na Medicinskom fakultetu u Tuzli 1983., a doktorirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1989. godine. Specijalistički ispit iz neuropsihijatrije položio je 1984. na Medicinskom fakultetu u Beogradu.

Sadašnja pozicija: Profesor emeritus neuropsihijatrije (neurologija i psihijatrija) na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, Sarajevskom Medicinskom fakultetu Univerziteta, Sarajevska škola nauke i tehnologije (Bosna i Hercegovina); Gostujući profesor na Sveučilištu u Osijeku (Hrvatska). Radi u privatnoj praksi u Plava Medical Group Tuzla, MHS ambulanta Sarajevo, Poliklinika „Dr. Kamenjašević“ Brčko, Dijagnostički centar „Dr Brkić“ Doboj.

Prof. Sinanović je član i potpredsjednik Medicinske akademije nauka Bosne i Hercegovine, član je istraživačke grupe za neurologiju i psihijatriju Akademije za nauku i umjetnost Bosne i Hercegovine; Počasni član Hrvatske medicinske akademije; Član je Borda direktora Akademije za multiplu sklerozu (Inter University Center Dubrovnik); Član Board of Trustees Internacionalnih neuropsihijatrijskih kongresa u Puli; Počasni član Gaetano Conte Academy (for striated muscle diseases), Napoli, Italy; Potpredsjednik Udruženja neurologa u Bosni i Hercegovini; Član Borda International Danube Neurology Association oza Centralnu i istočnu Evropu; Član istraživačke grupe za organizaciju i obezbjeđivanje neuroloških servisa Svjetskog udruženja neurologa; Član Evropske akademije nauka i umjetnosti.

Publikacije: Kao autor i koautor profesor Osman Sinanović je publicirao više stotina različitih stručnih i naučnih publikacija, a većinu u indeksiranim medicinskim časopisima. Citiran je 3210 puta u Google Scholar bazi, na dan 12.12.2024. Održao je veliki broj predavanja po pozivu na domaćim i inostranim stručnim i naučnim skupovima. Autor je i koautor u 70 knjiga i monografija; mentor u 34 magistarska rada i u 21 doktorskih disertacija.

Izvršni direktor

Dr.sci. FUAD ČIBUKČIĆ

Sarajevo

Tel: +387 61021000

E-mail: fuad.cibukcic@nites.eu

Fuad Čibukčić, rođen je 1967. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, magistrirao na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, a doktorsku disertaciju iz oblasti korporativne društvene odgovornosti, odbranio je u Beogradu. Sam doktorat je zapravo prvo empirijsko istraživanje o prisustvu CSR-a kod globalnih i lokalnih kompanija na području Jugoistočne Evrope i kao takvo je citirano u brojnim drugim naučnim radovima i naučnim publikacijama.

Objavio je veći broj naučnih i stručnih radova na ovu temu ali i iz oblasti zaštite životne sredine. Tokom sedam godina na čelu Fonda za zaštitu okoliša realizirao je desetine važnih projekata iz oblasti životne sredine u Bosni i Hercegovini. Učesnik je u preko sedamdeset međunarodnih konferencija iz oblasti zaštite okoliša a prezentirao je i važne teme na nekoliko konferencija o klimatskim promjenama koje organiziraju Ujedinjeni narodi, COP. Bio je član više ekspertnih grupa, komisija i drugih radnih tijela koje su imale za cilj pripremanje okvirnih politika za oblast životne sredine, posebno u procesu približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji.

Bio je aktivan učesnik u izradi nekoliko zakonskih rješenja, poput Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o zaštiti prirode, Zakona o Fondu za zaštitu okoliša. Fellow je programa pod nazivom „New leaders“ koji je tokom 2015.godine u Londonu bio proveden pod direktnim pokroviteljstvom Nj.V.Kraljice Elizabete II. U januaru 2024. godine izabran je za predsjednika Rimskog kluba u Bosni i Hercegovini.

Podpredsjednik je Komisije za međunarodnu saradnju OK BiH. Jedan je od osnivača Američke privredne komore u BiH. Suradni je član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini od 2022. godine, te Izvršni direktor IANUBiH od decembra 2024.godine.

Predsjednik senata

Akademik ŽARKO PRIMORAC

Zagreb

Magistar ekonomskih nauka i diplomirani ekonomist

Tel: +385 91 19 18 091

E-mail: zarko.primorac@outlook.com

Rođen 15.09.1937. godine u Krućevićima, Općina Čitluk, Bosna i Hercegovina. Diplomirao na Visokoj privrednoj školi u Sarajevu (1964.), magistrirao na Ekonomskom fakultetu Skoplje (1968.), a na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu obranio doktorski rad (1976. godine). Završio sam Međunarodni seminar iz organizacijskih nauka u organizaciji Graduate School of Business Stanford University i Jugoslavenski centar za organizaciju i razvoj u privredi Beograd (1970.).

Radio sam u Energoinvestu Sarajevo, preko 25 godina, kao: glavni direktor za financije, glavni direktor Sektore za obojene metale, potpredsjednik Poslovnog odbora za strategiju i zamjenik Predsjednika Poslovnog odbora Energoinvesta. Nakon dolaska u Zagreb, bio sam vlasnik i direktor Inženjerskog biroa – revizija, član uprave Pricewaterhouse za Hrvatsku i Regionalni Chairman u Deloitte.

Bio sam angažiran u društveno- političkim aktivnostima kao: poslanik Skupštine Bosne i Hercegovine (dva mandata), predsjednik Privredne komore Sarajevo, član Predsjedništva Privredne komore BiH i član Izvršnog odbora Savezne privredne komore Jugoslavije, član Predsjedništva grada Sarajeva, Ministar financija Bosne i Hercegovine. Bio sam predsjednik i član upravnih odbora: u Privredna banka Sarajevo, FAMOS Sarajevo, Petrolinvest Sarajevo (zajedničko poduzeće Energoinvesta i Technip, Paris), član Upravnog odbora i predsjednik Skupštine Jugoslavenske banke za međunarodnu ekonomsku saradnju (JUBMES) Beograd, zatim, nadzornih odbora u Hrvatska poštanska banka Zagreb, Hrvatskog fonda za razvoj, Hrvatska elektroprivreda (HEP) Zagreb, član Supervisory Board and Auditing Committee of MOL Group Budimpešta, Member and Chairman of the Board of International Bauxite Association / – IBA, Kingston, Jamajka, član revizione komisije Interatomenergo Moskva i drugim.

Aktivno sam sudjelovao u radu javnih, društvenih i stručnih asocijacija, kao: predsjednik Saveza ekonomista Bosne i Hercegovine, član Predsjedništva Saveza ekonomista Jugoslavije, član Predsjedništva grada Sarajeva, član Ekonomskog savjeta Izvršnog vijeća BiH (1974. – 1982.), član Organizacijskog odbora XIV Zimskih olimpijskih igara u Sarajevu (1984.), član Programskog savjeta III World Scientific Banking Meeting u Dubrovniku (1969.), član Predsjedništva Hrvatske udruge ekonomista, vanjski član Odbora za financije Hrvatskog sabora, član Savjeta za međunarodne odnose Predsjednika Republike Hrvatske (2010. – 2015.) i drugih institucija.

Na Ekonomskom fakultetu Sarajevo izabran za vanrednog profesora (1991.) na predmetima: Privredni sistem i Financijski menadžment, a na Ekonomskom institutu Sarajevo za znanstvenog savjetnika (1991.). Objavio sam veliki broj stručnih i znanstvenih radova: knjige, monografije,

vodiči – 5; stručni i znanstveni članci 101; kolumne i prilozi u stručnim i javnim medijima – 58; prezentacije na stručnim konferencijama – 40; prilozi u knjigama, studijama, istraživačkim projektima 22. Bio sam član redakcija ekonomskih časopisa u Sarajevu i Zagrebu, kao i glavni urednik časopisa Ekonomski glasnik Sarajevo (7 godina).

Primio sam značajna društvena priznanja: 27. Julska nagrada Bosne i Hercegovine, Orden rada sa zlatnim vijencem, Plaketa za doprinos organizaciji Zimskih Olimpijskih Igara Sarajevo - ZOI 84, Zahvalnica Savezne privredne komore Jugoslavije, Zahvalnica Republičkog zavoda za društveno planiranje BiH, Spomen plaketa Grada Sarajeva za ukupan doprinos razvoju Grada, Počasna diploma Instituta VAMI Lenjingrad, Zahvalnica HKD Napredak Sarajevo, Membership of the National Geographic Society 1982. i druga.

Glavni urednik časopisa SAR

Akademik **KREŠIMIR PAVELIĆ**

Pula, Rijeka

Molekularni genetičar, liječnik, akademik

Profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Tel: +385 98 247164

E-mail: pavelic@unipu.hr

Rođen je u Slavonskom Brodu, Hrvatska 1952. Doktor je medicine (Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), redoviti profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Jurja Dobrile, Pula, bivši predstojnik i osnivač Odjela za biotehnologiju Sveučilišta u Rijeci, bivši ravnatelj i osnivač Zavoda za molekularnu medicinu, Institut Ruđer Bošković.

Odabrane međunarodne i nacionalne znanstvene funkcije: General Secretary European Molecular Biology Conference (EMBC, 2008.-2013.); Član EMBO-a (2002.); član, redoviti član Europske akademije znanosti i umjetnosti (2019.), dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (1992.); redovni član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (1994.); dopredsjednik, EMBC (2004.-2008.); član Stalnog odbora Europskog vijeća za medicinska istraživanja, Europske znanstvene zaklade (2004.-2012.); Predsjednik, Nacionalno znanstveno vijeće, Republika Hrvatska (2007.-2012.); bivši član parlamentarnog odbora za nacionalne znanstvene nagrade, stručnjak za molekularnu medicinu Transradikalne stranke u Europskom parlamentu, član po službenoj dužnosti, EMBO Vijeće (2008.-2013.); Član Vijeća, Europsko udruženje za istraživanje raka (1999.-2003.); Ravnatelj Nacionalnog programa za istraživanje raka, Ministarstvo znanosti i tehnologije RH (1997.-2001.); dekan (predsjednik), Znanstveno vijeće, Institut Ruđer Bošković (1987.-1992.); Član Senata Sveučilišta u Zagrebu (1987.-1992.); Član, Senat, Sveučilište u Rijeci (2015.-2018.); Član Hrvatske udruge Rimskog kluba (1995.); Predsjednik Sekcije za molekularnu genetiku Hrvatskog društva za humanu genetiku (1995.-1997.); Član znanstvenog odbora Međunarodne muskuloskeletne zaklade (IMSF) (2021.).

Gostujući profesor: Roswell Park Memorial Institute, Grace Cancer Drug Center, Buffalo, N.Y. SAD (1984-1986); Gostujući profesor, Sveučilište u Hamburgu, Sveučilišna klinika Eppendorf, Institut za fiziološku kemiju, Hamburg, Njemačka (1988.); gostujući profesor i Fulbrightov stipendist, Sveučilište u Cincinnatiju, Medicinski fakultet, Odjel za patologiju i laboratorijsku medicinu, Cincinnati, OH, SAD (1990.); gostujući profesor i Fulbrightov stipendist, Mayo Clinic and Foundation, Division of Developmental Oncology Research Rochester, MN. SAD (1991). Do sada je mentorirao 31 diplomski rad (BSc.), 22 magisterija (MSc.), 23, doktorata (PhD.).

Od ove godine rektor Sveučilišta Juraj Dobrila u Puli imenovao ga je savjetnikom. Trenutno obnaša funkciju glavnog urednika časopisa Science, Art and Religion. Također je višegodišnji član panela European Science Foundation, te nekoliko nacionalnih znanstvenih zaklada.

Objavio je više od 300 znanstvenih radova u vrhunskim svjetskim znanstvenim časopisima te nekoliko pozvanih preglednih radova i poglavlja u prestižnim časopisima i knjigama američkih i europskih izdavača. Značajno je pridonio razumijevanju biologije transformirane stanice i razvoju novih potencijalnih lijekova i medicinskih uređaja.

Google Scholar ID: <https://scholar.google.hr/citations?user=XN-wmP0AAAAJ&hl=en>

ORCID ID: 0000-0001-7706-6858 (<https://orcid.org/0000-0001-7706-6858>)

SCOPUS ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35492870100>

Generalni sekretar

Akademkinja HALIMA RESIĆ

Sarajevo

Ljekar specijalista internista, subspecijalista nefrolog.

Profesor emeritus na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

Tel: +387 61 224 597

E-mail: halimaresic@hotmail.com

Halima Resić, ljekar specijalista internista, subspecijalista nefrolog je profesor emeritus na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Rođena je 1954. godine u Priboju, Republika Srbija.

Osnovnu školu, gimnaziju i Medicinski fakultet je pohađala u Beogradu. Godine 1984. je postala specijalista interne medicine u Kliničkom Centru Beograd, gdje je radila na Institutu za urologiju i nefrologiju od 1979. do 1992. god.

1987. godine je magistrirala na Medicinskom Fakultetu u Beogradu, a 1989. je počela izradu doktorske disertacije, 2001. god. je doktorirala na Medicinskom Fakultetu u Tuzli 1993. je radila na Marmara Univerzitetu u Istanbulu, a od 1994-1996. je radila u Savjetovalištu za migrante u Minhenu.

Od 1996. godine je bila uposlenik Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu, od 2004. do 2019. god je bila šef Klinike za Hemodijalizu.

Od 2011. godine je član Medicinske Akademije Bosne i Hercegovine. Odgovorni istraživač i učesnik u više naučnih projekata. Aktivni učesnik na više domaćih i internacionalnih kongresa i pozvani predavač u preko 70 različitih međunarodnih i domaćih Kongresa. Predsjednik organizacionog odbora Mediteranskog Kongresa nefrologa 2018. god, Mostar, Predsjednik organizacionog odbora Balkanskog Kongresa nefrologa 2017. Sarajevo, i predsjednik Kongresnog odbora 2 nefroloska Kongresa u BiH.

Objavila je 185 stručnih i znanstvenih radova iz oblasti nefrologije. Pojedini radovi su citirani u svjetskoj literaturi i svjetskim stručnim časopisima.

Autor je i koautor u 14 knjiga i različitih publikacija.

10 godina je bila Predsjednik Udruženja ljekara za nefrologiju dijalizu i transplantaciju bubrega u Bosni i Hercegovini. Predsjednik je udruženja Donorske mreže BiH, bila je i član Komiteta za kontinuranu medicinsku edukaciju ERA (Evropskog udruženja nefrologa). Predsjednik Mediteranskog udruženja nefrologa od 2018. do 2022. god.

Aktivni je član Komiteta ISN-a (svjetskog udruženja nefrologa) za jugoistočnu Evropu i član borda SRC (Sister Renal Center) programa pri ISN-u.

2021. godine je izabrana za mentora iz nefrologije pri ISN-u. Član je Evropske asocijacije profesora emeritusa. 2024. je izabrana u Board Evropske Asocijacije profesora emeritusa.

Članica je i borda Balkanskog udruženja nefrologa čiji je predsjednik bila 2 godine. Također je i bila je recenzent za više naučnih radova i knjiga. Maj 2024. izabrana za člana Komiteta ISN za jugoistočnu Evropu za izbor Predsjednika ISN. Predsjednik je Renalnog Registra Bosne i Hercegovine

Za svoj naučni i stručni rad dobila je više priznanja i nagrada, a neka od njih su:

- Priznanje od ERA -EDTA (Evropsko Udruženje nefrologa) za razvoj nefrologije u regiji
- 2016. god. izabrana je za ambasadora iz nefrologije od strane GKA (Global Kidney Academy)
- 2019. god. Pioneer Award nagradu od strane Svjetskog Udruženja nefrologa
- 2022. god. Priznanje Albanskog Udruženja nefrologa
- 2024. Priznanje Federalnog Ministarstva Zdravstva za Razvoj transplantacije u BiH
- 2024. Priznanje Egipatskog Udruženja nefrologa za razvoj nefrologije
- Jedna je od najcitiranih profesora na Univerzitetu u Sarajevu

Sekretar (ured u Sarajevu)

Mr.ph. JASNA JANDRIĆ DORIĆ
Sarajevo
Magistra farmacije
Tel: +387 61 740031
E-mail: jasna.jandric@hotmail.com

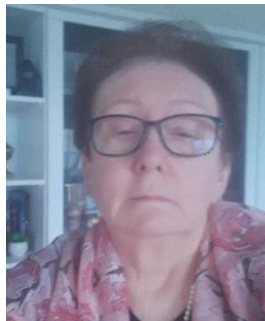
Rođena u Beogradu 08.04.1987. godine. 2002. godine dolazi u Sarajevo i započinje svoje srednjoškolsko obrazovanje u Medicinskoj školi, smjer farmaceutske tehničar. Završava Farmaceutski fakultet 2014. godine, te stiče zvanje magistra farmacije.

Ima radno iskustvo kao menadžer ključnih kupaca farmaceutskih kuća na području Kantona Sarajevo, Tuzlanskog kantona i Zeničko-dobojskog kantona. Na ovoj poziciji je radila na izgradnji i održavanju poslovnih odnosa sa ključnim klijentima u zdravstvenim ustanovama. Kreiranju prezentacija i planiranju stručnih skupova, širenju prodajnog asortimana i postizanju prodajnih ciljeva, praćenju razvoja tržišta i konkurencije.

Ima dugogodišnje iskustvo rada u marketingu na poziciji menadžera prodaje čiji su zadaci obuhvatali pripremu godišnjeg plana i izvještaja. Planiranje i realizaciju različitih marketinških aktivnosti uključujući promocije, korporativne i praznične događaje. Planiranje i pripremu PR sadržaja na konvencionalnim i društvenim medijima, uspostavljanje i održavanje saradnje sa agencijama i sponzorima.

Završila je osnovnu muzičku školu, svira klavir i gitaru, te gaji posebnu ljubav prema slikarstvu kojim se bavi u slobodno vrijeme.

Sekretar (ured u Zagrebu)

JADRANKA CEROVEC

Zagreb

Tel: +385 98 9038962

E-mail: jadranka.cerovec@yahoo.com

Rođena u Zagrebu 1953. godine. Nakon završene osnovne škole i gimnazije upisuje studij engleskog i francuskog jezika na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

1974. se zapošljava na administrativnim poslovima u Industroprojektu i INA-Naftaplinu, a 1994. godine počinje raditi kao tajnica na Klinici za ginekologiju i porodništvo OB Sveti Duh, u uredu predstojnika profesora Asima Kurjaka.

Radi na pripremi tekstova autora prof. Kurjaka i suradnika za objavljivanje u međunarodnim i domaćim znanstvenim časopisima, te sudjeluje u pripremi mnogobrojnih knjiga koje je napisao ili uredio prof. Kurjak.

Radi na poslovima pripreme domaćih i međunarodnih simpozija i kongresa koje je prof. Kurjak organizirao u svojstvu predsjednika Svjetske asocijacije perinatalne medicine (World Association of Perinatal Medicine), Međunarodne akademije perinatalne medicine (International Academy of Perinatal Medicine) i direktora Ian Donald Škole ultrazvuka u medicini (Ian Donald School of Ultrasound in Medicine).

Krajem 2006. godine odlazi u Dohu, Katar, gdje obavlja administrativne poslove na postdiplomskom tečaju Ultrazvuk u ginekologiji i porodništvu, tečaju koji su na inicijativu prof. Asima Kurjaka zajednički organizirali Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Women's Hospital, Hamad Medical Corporation u Dohi. Tamo ostaje sedam godina.

Uz navedeno, obavlja poslove tajnice u sljedećim asocijacijama:

- Međunarodna akademija perinatalne medicine
- Ian Donald Škola ultrazvuka (s više od 100 nacionalnih ogranka u cijelom svijetu) te u časopisu
- Donald School Journal of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology, službeni časopis Ian Donald Škole.

Od 2021. godine radi na tajničkim poslovima u uredu IANUBIH u Zagrebu.

Voditelj ogranka Mostar

Akademik EMIR MEHMEDA FAZLIBEGOVIĆ

Mostar

Primarijus, dr medicine, specijalist interne medicine,
subspecijalista iz kardiologije, ESC, FESC, dopisni član
BHAAAS, redovni član IANUBIH

Tel: +387 62 976 591

E-mail: emir.fazlibegovic@gmail.com

Rođen u Mostaru, 28.04.1953.g., 1967. završio osnovnu školu, 1971.g. završio gimnaziju u Mostaru, a 25.11.1976.g. diplomirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu i stekao zvanje doktora medicine. 24.04.1978.g. položio stručni državni ispit za zvanje ljekara, a 1978/79.g. završio Sani-tetsku oficirsku školu (SOŠ) Vojno medicinske akademije (VMA), a 19.03.1987.g. magistrirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu iz oblasti kardiologije.

26.03.1987.g. stekao naziv specijaliste iz interne medicine na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Nakon završene specijalizacije interne medicine i magisterijuma iz kardiologije te edukacije iz ehokardiografije radio: od 1987. kao kardiolog u koronarnoj i postkoronarnoj jedinici, kardiološkoj ambulanti, ergometrijskom kabinetu; 1987.g. osnovao ehokardiografski i holterkardiografski kabinet, a 1991.-1995.g. proveo rat u Ratnoj bolnici u Mostaru, a potom u KB Mostar te SKB Mostar; 07.04.2001. mu je dodijeljena titula PRIMARIJUSA. Od 2002.g., a nakon edukacije u Sarajevu i Splitu vrši implantacije pace-makera srca na Internoj klinici u Mostaru te vodi pace-maker kabinet. Radio je i bio rukovodilac projekta Univerzitetsko područje Mostar (od 1987.-1992.). Učestvovao u projektu "Zdravlje za sve do 2000.g." Instituta za socijalnu medicinu Medicinskog fakulteta UMC Sarajevo i bio Rukovodilac i direktor Škole Crvenog krsta Bosne i Hercegovine do 1992. Od 1989.-1991. pohađao postdiplomski tečaj o Psihosomatici pod pokroviteljstvom Prof. Dr Narcise Sarajlić iz Zagreba. 2002.g. na Evropskom kongresu kardiologa u Berlinu je promovisan u Fellow of ESC (FESC), a organizator, stalni predavač i ispitivač na Školi ultrazvuka srca u Tuzli od 2003.-2012. 2005.g. je dobio diplomu evropskog kardiologa, a 21.09.2006. na Medicinskom fakultetu u Sarajevu je odbranio doktorsku disertaciju i stekao naučni stepen doktora medicinskih nauka te 05.04.2007. je izabran za nastavnika u zvanju docenta na Nastavničkom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru za užu naučnu oblast Medicina sporta, a 04.11.2015. ponovno reizabran, te 29.09.2016. izabran za docenta za užu naučnu oblast Interna medicina na univerzitetskom studiju „Zdravstvena njega“ na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru na kojem je izvodio nastavu za predmete: Fiziologija, Zdravstveno vaspitanje i Gerijatrija. Objavio 154 rada kao prvi autor te 168 radova kao koautor te objavio 17 knjiga monografija kao prvi, a 23 kao koautor. Dobitnik više društvenih priznanja i nagrada za humanitarni i društveni rad, a među njima Plaketa i Zlatni znak priznanja Crvenog krsta Jugoslavije i Crvenog krsta Bosne i Hercegovine, Plaketa MDD Merhamet, Plaketa VKBI, Srebrna i Zlatna medalja Udruženja kardiologa Bosne i Hercegovine i više drugih priznanja. Dopisni je član Bosansko Hercegovačko Američke akademije nauka i umjetnosti (BHAAAS) od 2013., a Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) od 2021., a od 2022. redovni član IANUBIH kao i Vijeća kongresa bošnjačkih intelektualaca (VKBI) od njegovog osnivanja 1994.. Koordinator je Ogranka IANUBIH Mostar te podpredsjednik Regionalnog odbora VKBI Mostar.

Aktivni učesnik na brojnim evropskim kongresima i konferencijama kardiologa te Svjetskih kongresa kardiologa te brojnih domaćih i stranih simpozijuma i konferencija.

Voditelj ogranka Sarajevo

Akademik IZET RAĐO

Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Redovni profesor Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja, Univerziteta u Sarajevu (transformacioni procesi, organizacija i upravljanje u sportu, borilački sportovi)

Redovni profesor Nastavničkog fakulteta, Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru (transformacioni procesi)

Tel: +387 61 511 111

E-mail: izet.radjo@gmail.com

Izet Rađo rođen je 20. jula 1957. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Fakultetu za fizičku kulturu, Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, magistrirao na fakultetu za fizičku kulturu, Univerziteta u Novom Sadu, doktorsku disertaciju odbranio na Fakultetu sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu (1997. godina).

Obavljao je dužnosti šefa katedre, prodekana i dekana na Fakultetu sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu, obavljao je dužnost prorektora za nauku na Univerzitetu u Sarajevu. Osnovao je i bio glavni urednik naučnog časopisa „Homosportikus“, osnovao je i bio predsjednik Naučnog simpozija „Nove tehnologije u sportu“, Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja Univerziteta u Sarajevu. Voditelj je više naučnih projekata i studija u okviru EU projekata: 7 Erasmus+ sport projekata i 4 projekta IPA prekogranične saradnje.

U prestižnim međunarodnim bazama podataka objavio je 237 naučnih i stručnih radova od kojih su 32 rada u CC časopisima. Kao autor i koautor napisao je 36 udžbenika, od kojih 6 univerzitetskih i 1 međunarodnu monografiju. Izveo je 47 magistranata i 26 doktoranata. I danas pomaže mnogim udruženjima u napretku istraživanja, edukacije i razvoja u BiH i regionu. Pored cjeloživotnog učenja i doprinosa nauci, snaga njegovog akademskog vodstva ogleda se u nesebičnom dijeljenju znanja, podsticanju i ohrabrivanju mladih istraživača da budu kvalitetni i aktivni članovi akademske zajednice.

Predavač je na međunarodnim seminarima IOC-a i UEFA-e. Dobitnik je najvišeg priznanja, zlatne značke Univerziteta u Sarajevu, počasni je profesor Kineziološkog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu i gostujući profesor na mnogobrojnim fakultetima. Pored uspješne akademske karijere, obnaša i funkciju Predsjednika Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine.

SENAT AKADEMIJE

Predsjednik Senata
Akademik Žarko Primorac

Članovi Senata
Dr.sc. Ivica Maštruko
† Akademik Josip Muselimović
Akademik Monsinjur Franjo Komarica
Akademik Aziz Hasanović
Akademkinja Elbisa Ustamujić
H.B.Econ. Zoran Pavlović
Akademik Halil Tikveša

Dr.sc. IVICA MAŠTRUKO

Zadar

Ambasador u mirovini, na Filozofskom fakultetu Zadru bio profesor sociologije religije i sociologije politike

Tel: +385 98 355 556

E-mail: ivica.mastruko1@zd.t-com.hr

Ivica Maštruko rođen je u Ugljanu 1940. godine. Školovao se u Splitu i Zadru, diplomirao na Filozofskom fakultetu, magistrirao na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, a doktorat znanosti iz područja sociologije religije stekao na Fakultetu za politične vede u Ljubljani. Pohađao je nekoliko specijalističkih tečajeva (Salzburg, Dubrovnik) iz sociologije i politologije religije, te sudjelovao na nizu stručnih i znanstvenih kongresa u Italiji, Belgiji, Velikoj Britaniji, Švicarskoj, Francuskoj i SAD.

U razdoblju 1979-89. Bio je predavač, docent pa profesor sociologije religije i sociologije politike na Filozofskom fakultetu u Zadru. Bio je član Međunarodne konferencije za sociologiju religije, te član hrvatske Komisije za međunarodnu leksikografsku suradnju (1986-89.). Autor je više od 60 znanstvenih i stručnih radova iz područja sociologije i politologije religije, te većeg broja knjiga (Klasni mir katoličanstva, Izazov alternativnih teologija, Katoličanstvo i politika, Sveta Stolica A.D. 1991. – Ambasador zemlje koje nema).

U Zadru je bio predsjednik Izvršnog vijeća, te predsjednik Skupštine općine Zadar (1974-82.). Za zastupnika u Saboru SR Hrvatske i Republike Hrvatske biran je na izborima 1969, 1986. i 2003. godine.

Bio je posljednji ambasador SFRJ pri Svetoj Stolici (1989-1992), a zatim veleposlanik RH u Italiji (i Malti), Grčkoj (i Armeniji), te Sloveniji i Rumunjskoj (i Moldovi). Obavljao je dužnost savjetnika ministra vanjskih poslova RH, zatim i savjetnika predsjednika Republike (2001-2005.).

Sa suprugom Vesnom živi u Zadru.

† Akademik JOSIP MUSELIMOVIĆ
(1944.-2025.)
Mostar
Odvjetnik i književnik

Rođen u Bijakovićima, općina Čitluk 9. prosinca 1944. godine.
Na Pravnom fakultetu u Sarajevu diplomirao u rujnu 1969. godine.
Redoviti akademik Hrvatske akademije za znanosti i umjetnost u Bosni i Hercegovini, Akademik Akademije nauka i umjetnosti Republike Srpske.
Član Društva pisaca Bosne i Hercegovine.
Član Društva hrvatskih književnika-Zagreb.
Član europskog Društva književnika i izdavača-Pena.
Utemeljitelj i glavni urednik časopisa Odvjetnik i Motrišta.
Autor 17 knjiga, dvije radio drame (nagrađivane) i kazališne drame.
Nositelj odličja za životno djelo u profesiji Odvjetničkih komora: Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Vojvodine, Srbije, Crne Gore i Makedonije.
Nositelj odličja Republike hrvatske s likom Marka Marulića.
Nositelj ordena grada Mostara.
Nositelj ordena Republike Turske.
Nositelj ordena grada Sarajeva.
Počasni građanin grada Sarajeva.
Nositelj priznanja honoris causa-počasnog doktorata.
Nositelj ordena Internacionalne lige humanista s likom dvostrukog Nobelovca Linus Paulinga-in-ternacionalni odvjetnik za zaštitu prava obespravljenih osoba,

POPIS PUBLIKACIJA:

1. Poštovani suci, zašto, Mostar, 1989. i 1991. godina
2. Savršen zločin-Mostar, 1990. godina-radio drama
3. Druga savjest. Mostar 1997. godina-radio drama
4. Tek iza rešetaka osjetila sam slobodu-Mostar, 1998.-kazališna drama
5. Moje odvjetničke godine-Sarajevo-Zagreb, 2008. godina
6. U službi pravde i humanizma-Mostar, 2009. godina
7. Probuđena sjećanja, Mostar, Sarajevo 2012. godina
8. Mostarski dragulji, Sarajevo, 2013. godina
9. Mostarski dragulji i druge priče, Mostar, 2014. godina
10. Tri dragulja i 33 priče, Mostar, 2014. godina
11. Sve je moguće, Mostar, 2015. godina
12. I to je to. Mostar, 2016. godina
13. Mostarski dragulji, Mostar, 2018. godina
14. Kud plovi ovaj brod, Mostar, 2019. godina
15. I što sada, Mostar, 2021. godina
16. To je tako, Mostar, 2022. godina,
17. Putevi i stranputice, Mostar, 2024. godina.

Akademik Monsinjur FRANJO KOMARICA
Banja Luka
Biskup banjolučki
Kralja Petra I. Karađorđevića 80, Banja Luka
Tel. +387 63 791991
E-mail: franjokomarica46@gmail.com

Rođeni Banjolučanin (1946.), nakon osnovnog i srednjeg školovanja u domovini, školuje se u Austriji (Innsbruck). Osim teologije studirao je i andragogiju i glazbu.

Svećenik je postao 1972. godine. Promovirao je 1978.

Od 1978.-1986. profesor na Visokoj teološkoj školi (Katolički bogoslovni fakultet) u Sarajevu. Imenovan biskupom 1985. Preuzeo upravu Banjolučke biskupije 1989. godine.

Uz svoje profesorske i biskupske obveze bavio se i pisanjem. Objavio je više stručnih radova – u domaćim i stranim časopisima iz područja pastoralne, liturgijske, ljudskih prava i crkvene glazbe. Objavio je zbirku svojih dokumenata napisanih tijekom dramatičnih ratnih događanja (1991.-1995.) „U obrani obespravljenih“, koja je doživjela dva izdanja, a objavljena je na engleskom, njemačkom (također dva izdanja) i talijanskom jeziku.

Povodom njegove nominacije za Nobelovu nagradu (2002.) izdana je knjiga o njemu pod naslovom „Franjo Komarica u obrani čovjekova dostojanstva“.

Njegov (drugi) razgovor s njemačkim novinarom Winfriedom Gburekom izašao je (2015.) kao knjiga pod naslovom: „Liebe. Macht. Erfinderisch. Enthüllungen“. Prevedena je na hrvatski (4 izdanja), engleski, francuski i poljski jezik.

Prepoznat kao „moralna instanca“ dobio je za svoje dosljedno i neumorno mirotvorstvo i karitativno djelovanje tijekom radnih i svih poratnih godina brojna međunarodna i domaća priznanja i nagrade.

U Biskupskoj konferenciji Bosne i Hercegovine, osim višegodišnjih obnašanja službi predsjednika nekoliko vijeća i komisija, obnašao je u nekoliko mandata i službu predsjednika Biskupske konferencije. Papa Ivan Pavao II. imenovao ga je 1992. godine članom Papinskog vijeća za dijalog s nekršćanima.

Aktivno je sudjelovao na brojnim znanstvenim (i drugim) skupovima – poglavito u zemljama Europe, a i u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi te u Južnoj Koreji.

Papa Franjo je 2024. prihvatio njegovu zamolbu za umirovljenje i imenovao njegovog nasljednika.

Akademik AZIZ HASANOVIĆ

Zagreb

Predsjednik Mešihata/muftija Islamske zajednice u Hrvatskoj, profesor na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Diplomatskoj akademiji Hrvatskom vojnom učilištu u Zagrebu kao i Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Bihaću

Tel: +385 99 2666434

E-mail: hasanovic.aziz@gmail.com

Nacionalnost: Bošnjak

Državljanstvo: Hrvatsko/BiH

Datum i mjesto rođenja: 15.10.1965. Osmače, Srebrenica, Bosna i Hercegovina

Zvanje: Profesor, PhD

Specijalizacija: marketing i religija

Druge dužnosti:

- Ravnatelj Centra za certificiranje halal kvalitete, Islamska zajednica u Hrvatskoj,
- Ravnatelj Instituta za arapski jezik i islam u Zagrebu,
- Predsjednik Upravnog odbora Centra za kulturu dijaloga,
- Predsjednik Školskog odbora Islamske gimnazije dr. Ahmeda Smajlovića,
- Člna Vijeća muftija Islamske zajednice u BiH,
- Član i dopredsjednik Euroazijskog islamskog vijeća u Ankari,
- Član Europske akademije znanosti i umjetnosti,
- Član Upravnog odbora Svjetskog vijeća muslimanskih zajednica u Abu Dhabiju, Ujedinjeni Arapski Emirati,

Prethodna zanimanja:

- Zamjenik muftije Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj i pomoćnik predsjednika Mešihata za vjerske, kulturne, vjeronaučne i karitativne poslove (2005. – 2012.)
- Glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Zagreb (1998. – 2005.)
- Imam u Medžlisu Islamske zajednice Zagreb (1992. – 1998.)
- Imam u Džematu Osatica, Medžlis Srebrenica, Bosna i Hercegovina (1984. – 1992.)

Nagrade, odlikovanja, zahvalnice i priznanja

- 08.11.2012. Posebna povelja za povećanje kompetitivnosti hrvatskih poduzeća i jačanje međukulturalnog razumijevanja 2010. i 2011.
- 28.01.2012. Nagrada Udruge za vjerske slobode za promociju vjerskih sloboda i ljudskih prava,
- 10.12.2014. Nagrada Mašović – Vincetić – Nikolić Hrvatskog helsinškog odbora za 2014.,
- Zahvalnica Kulturnog društva Bošnjaka Preporod – Split, za dugogodišnji doprinos u radu, Split, 28. 11. 2014.,
- 10.12.2015. Republika Kazahstan, Vladina nagrada za poseban doprinos razvoju diplomatskih odnosa, Medal Nazir Turyakulov,
- Zahvalnica Ministarstva unutarnjih poslova za stručnu pomoć u provedbi tečaja za policijske pregovarače Specijalne policije, Zagreb, 11. studeni 2015.,
- Zahvalnica Instituta za islamsku tradiciju Bošnjaka za podršku u radu, Sarajevo, 26. 12. 2016.,
- Priznanje Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, istaknuti alumnista u znak zahvalnosti za doprinos i afirmaciju FIN-a, Sarajevo 29. septembar 2017.,
- 26.8.2017. Odlikovanje predsjednice Republike Hrvatske Redom Ante Starčevića za osobiti doprinos u izgradnji suverene Hrvatske države, promicanje vjerskih sloboda, tolerancije i zaštite ljudskih prava te međureligijske i kulturološke suradnje u Republici Hrvatskoj i svijetu.

Objavljene knjige i radovi

Desetak posebnih izdanja i više radova iz oblasti teologije, kulture i međureligijskog dijaloga.

Akademkinja ELBISA USTAMUJIĆ
Mostar
Društveno-humanističke znanosti, filologija - književnost
Osnivač Fakulteta humanističkih nauka (2001) i prvi dekan
Tel +387 61 185 966,
E-mail: elbisa.ustamujic@unmo.ba

Elbisa Ustamujić (1936) profesorica emerita na Fakultetu humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, predavala teoriju i historiju književnosti na diplomskom, postdiplomskom i doktorskim studijima i kao gostujući profesor u Sarajevu, Tuzli, Bihaću, Bukureštu i Granadi.

Diplomirala na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (1962), magistrirala u Dubrovniku na postdiplomskom studiju Sveučilištu u Zagrebu (1978), doktorirala na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1983).

Na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ osnovala 1998. Studij za jezike, a 2001., Fakultet humanističkih nauka i bila prvi dekan, do 2007. godine. 2003-2005. bila je rektorica Univerziteta. Mentorica je većeg broja magistarskih radova i šest doktorata iz područja bosnistike.

Objavila je oko 200 naučnih i radova i radova iz primijenjene nauke te sljedeće autorske knjige: 1990., Oblici pripovijedanja u romanu Meše Selimovića ; 2010., Selimović – Oblici pripovijedanja II prošireno izdanje; 2004., Tekst i analiza; 1916., Iz Književne i kulturne riznice Mostara; 2017. Eseji ogledi i studije; 2019. Svjetovi u kovitlacu – o poetici Huseina Bašića.; 2000., Ibrahim Kajan Melek i Enes Kišević Ljubavna harfa, Bošnjačka književnost u 100 knjiga. Priredila više knjiga iz lektire sa uvodnom studijom. Učestvovala je na desetina naučnih skupova u zemlji i inozemstvu, a često bila i organizator, npr. Kongresa slavista u Sarajevu (Igman, 1985) kao predsjedavajuća Saveza slavističkih društava Jugoslavije i predsjednica Društva nastavnika BiH; 1987. u Bukureštu „Vuk Stefanović Karadžić in kontex universal“. Organizacija naučnih skupova i zbornici radova: Život, djelo i vrijeme Derviš-paše Bajezidagića, BZK Preporod, Mostar, 2005.; Život i djelo Muhameda Bekira Kalajdžića, BZK. Preporod, 2005.; Kulturološko – historijski razvoj grada Mostara VKBI, Mostar, 2016.; Husein Čišić i Ibrahim Fejić – znameniti Mostarci, 2018.; Mostar – središte nauke i umjetnosti u XVI i XVII stoljeću, 2020.; Junakinje lirskonarativne usmene poezije, Sarajevo, 2022. godine.

Dobitnica je nagrade Zlatna značka Univerziteta u Sarajevu (2003). Priznanje Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru za doprinos afirmaciji, obnovi i razvoju Univerziteta (2002). Zlatna medalja za Bosnu i Hercegovinu Američkog Bibliografskog Instituta (2006). International Order of Merit (IBC Cambridge) 2007. Plaketa VKBI (2022). Predsjednica RO VKBI Hercegovina.

H.B.Econ. ZORAN A. PAVLOVIĆ

Banja Luka

Ekonomski analitičar i konsultant za investicije u BiH, osnivač i direktor firme Havrex doo Banja Luka

Osnivač i Predsednik Ženskog kuglaškog kluba „VRBAS“

Banja Luka

Tel: +387 65 347 000

E-mail: zoran.pavlovic@blic.net; zoran.pavlovic01@gmail.com

Rođen u Beogradu 14.10.1958. godine. Osnovnu školu pohađao u Tuzli i Banjaluci, a Matematičku gimnaziju završio u Banjaluci.

Ekonomski Fakultet upisao u Beogradu i završio u septembru 1981., sa prosekom 8,25.

Prvi angažman u struci, bio je u spoljno-trgovinskoj firmi “RAPID Export-Import” Beograd, gde započinje svoje bogato radno iskustvo.

Post-diplomski studij Međunarodne trgovine nastavlja na Ekonomskom fakultetu u Beogradu u periodu od 1982-1985. godine, te isti uspešno završava sa prosekom 9,50.

Radno iskustvo nastavlja u spoljnoj trgovini.

Nakon reformi 1990. u SFRJ, prelazi u firmu “Beomedicina” Beograd, na poziciju direktora, da bi potom prešao na poziciju izvršnog direktora za ekonomski i poslovni razvoj.

U Beogradu pokreće svoju privatnu kompaniju “Niprom d.o.o.”, koja uspešno radi u oblasti konsaltinga, špediterskih i izvoznih poslova sve do 1999. godine, kada zbog bombardovanja i sankcija prestaje sa radom.

Dolaskom u Banjaluku, u jesen iste godine dobija posao na poziciji ključnog expert za mala i srednja preduzeća u prvom projektu aktivnog zapošljavanja povratnika u BiH. Projekat je finansirala Evropska Unija – Quick Impact facilities CARE QIF, na kome radi do 2002. godine.

Svoj konsultantsko - expertski rad nastavlja u firmi “IMC Consulting”, kasnije “WYG International” iz Velike Britanije, kao glavni konsultant razvoja poslova na području Zapadnog Balkana, ali i kao expert na razvoju SME i drugim projektima.

U tom periodu na projektima koje je finansirao DFID Velika Britanija, podržao je osnivanje i start-up tri malinarne zadruge u centralnoj Bosni (Zenica, Željezno polje i Zavidovići).

Tokom rada na projektima aktivnih mera zapošljavanja na Kosovu, pokrenuo je i podržao reaktiviranje ugašenih poljoprivrednih zadruga, koje su posle 2005. ponovo dobile svoje mesto u seoskim zajednicama Kosova. Prelaskom u “Mott McDonald Euroconsult” Holandija 2007. nastavlja rad na poslovima razvoja projekata. Nakon toga vrši izradu više studija socio-ekonomskih analiza stanja u Makedoniji i Moldaviji, kao i rad na knjizi o Mikro kreditiranju u BiH.

U aprilu 2014. godine, pokreće svoju konsultantsku firmu “Havrex” u Banja Luci, koja radi na savetodavnim i konsultantskim poslovima za privatne kompanije, ali i za institucije u BiH.

Od oktobra 2010. godine počinje saradnju sa pisanim i elektronskim medijima, kao nezavisni ekonomski stručnjak i analitičar, a od 2020 i kao stručnjak za investicije za Kina Radio International (RCI.cn) te drugi mediji u BiH i R.Srbiji.

Radi na projektima lokalnog ekonomskog razvoja sa opštinama u BiH/ Republici Srpskoj i to na kreiranju strategija razvoja, turizma, brendiranja lokalnih proizvoda, ali i kao konsultant na podršci kreditnih aplikacija i realizacije projekata EBRD.

Vlastite investicione aktivnosti firme „HAVREX“ na projektima stanogradnje u Banjoj Luci se uspešno realizuju na dva stambena objekta sa 85 stanova.

Akademik HALIL TIKVEŠA
Sarajevo
Slikar
Tel: +387 61 778638
E-mail: haliltikvesa@gmail.com

Halil Tikveša rođen je 1935. u Šurmancima, Bosna i Hercegovina.

Diplomirao na Akademiji likovnih umetnosti u Beogradu 1961. i magistrirao 1964. godine.

1969. godine proveo jedan semestar na Akademiji lijepih umjetnosti u Varšavi.

Od 1976. do odlaska u penziju (2000. godine) radio kao profesor za predmet grafika-crtanje na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Od 2001. do 2010. bio je gostujući profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu.

Od 2013. godine je u statusu profesora emeritusa Univerziteta u Novom Sadu.

Izlaže od 1962. crteže, slike, grafike, kolaže, asamblaže i objekte.

Samostalno izlagao više od 100 puta. Učestvovao na međunarodnim izložbama i bijenalima: Krakov (1966. i 1968.), Bradford (1968. i 1982.), Lugano (1968.), Pariz (1968.), Sao Paolo (1969.), Berlin (1970.), Aleksandrija (1970.), Fredrikstad (1980. i 1982), Biela (1973. i 1983.), Ivaskila (1975.), Hajdelberg (1979.), Bon Skur (1982.), Citadela (1979), Ljubljana (1971., 1973., 1975., 1977., 1981., 1985., 1987.), Ankara (1986.), Kjoto (1987.), Nju Delhi (1988.)...

U posljednje tri godine imao izložbu slika u Metkoviću, crteža u Sarajevu i 2024. godine izložbu slika u Beogradu i Sarajevu.

Dobitnik više od 30 nagrada.

Živi i radi u Beogradu, Sarajevu i Blacama.

POČASNI ČLANOVI AKADEMIJE

Akademik Ivo Šlaus

Akademik Bogić Bogićević

Akademik Vlatko Silobrčić

**† Akademik Budimir Lončar
(1924.-2024.)**

Akademik IVO ŠLAUS

Zagreb

Član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti,
počasni predsjednik Svjetske akademije umjetnosti i znanosti,

član i su-utemeljitelj Academia Europaea,

počasni član Rimskog kluba,

član Academia Scientiarum et Artium Europaea - Salzburg,

član Međunarodnog Vijeća Pugwash conferences on Science and World Affairs,

član European Leadership Network

E-mail: slaus@irb.hr

Akademik Ivo Šlaus rođen je 26.9.1931. u Splitu. Na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu je diplomirao 1954. i doktorirao 1958. Područja njegovog primarnog znanstvenog rada su nuklearna fizika, fizika čestica i medicinska fizika o čemu je objavio više od 360 znanstvenih publikacija i pet monografija.

Međunarodni odnosi, održivi razvoj i znanost o znanosti su također područja istraživanja I. Šlause.

Urednik je 6 zbornika radova iz fizike i dva iz međunarodnih odnosa. Pozvani predavač bio je na 57 međunarodnih konferencija. Organizirao je 18 međunarodnih konferencija. Bio je glavni istraživač na projektima IAEA, EU, NSF (SAD), a u dva navrata 2005. i 2008. direktor NATO workshopa. Recenzent za projekte EU Framework 5, 6 i 7, te za NSF, DOE projekte u SAD i u RH. Počasni je član udruženja američkih fizičara (American Physical Society). Bio je profesor (visiting professor) na: University of California, Los Angeles, SAD (1964. - 2003.), Georgetown University, Washington, DC (1972. - 94.), Duke University, NC (1980. - danas), Free University, Amsterdam, Nizozemska (1974.), Universite Louvain, Louvain-la-Neuve, Belgija (1975.), Kyoto University, Japan (1981.), te savjetnik Los Alamos National Laboratory, Los Alamos, NM (1972. - 2002.), Naval Research Laboratory, Washington, DC (1973. - 1980.), Institut Jožef Stefan i Internatioanl post-graduate school Jožef Stefan, Ljubljana (1996. - danas).

Godine 1977. izabran je za izvanrednog, a 1991. i za redovnog člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Iste godine postao je i predsjednik Odbora HAZU za međunarodnu suradnju. Za vrijeme njegovog predsjedavanja HAZU je postala član Međunarodnog vijeća znanstvenih društava ICSU, međunarodnih i europskih udruga znanstvenih društava i udruge Europskih akademija znanosti i umjetnost (ALLEA) i udruge svih akademija svijeta (IAP i IAMP).

I. Šlaus je bio od 2000. do 2003. zastupnik u Hrvatskom Saboru, član Odbora za međunarodne odnose i Odbora za obrazovanje, znanost, kulturu i šport. Godine 1997 je su-osnovao i bio glavni tajnik Hrvatskog pokreta za demokraciju i socijalnu pravdu. Akademik Šlaus je član i suosnivač Academia Europaea (od 1988.) i predsjednik njenog Odbora za fiziku i tehničke znanosti (1990. - 1994.), član Academia Scientiarum et Artium Europaea u Salzburgu (od 1992.), član World Academy of Art and Science (WAAS) (od 1994.) i njen predsjednik (2011. - 2013.), a sada je njen počasni predsjednik, od 2005. je član predsjedništva WAAS i bio je predsjednik za Jugoistočnu Europu. I. Šlaus je osnivač i glavni urednik časopisa Cadmus, kojeg izdaje WAAS. Šlaus je počasni član New

Westminster College, Vancouver, Kanada. Vanjski je član Makedonske akademije i dopisni član Crnogorske akademije, te Akademije medicinskih znanosti Hrvatske.

Član je Međunarodnog savjeta za Science Policy Studies, član World Innovation foruma, član UNESCO Task group for Revitalizing R&D u Jugoistočnoj Europi, suosnivač i predsjednik Međunarodnog centra za održivi razvoj u Ljubljani. Akademik Šlaus je od 2002. i član Međunarodnog vijeća Pugwash conferences on Science and World Affairs kao i član Počasnog Odbora i panelist međunarodne konferencije: Religion, Science and the Environment.

Od 1987. je član Rimskog kluba, a 1993. osnovao je i postao predsjednikom Hrvatske udruge Rimskog kluba. Akademik Ivo Šlaus dobitnik je nagrade Ruđer Bošković 1962. i 1969. godine, a 2008. primio je državnu nagradu za životno djelo. I. Šlaus bio je dekan Dag Hammarskjöld visoke škole međunarodnih odnosa i diplomacije, Zagreb i član uredništva Međunarodne studije (od 2013).

Inicijator apela “stop all wars now and forever”. Apel je napisalo 15 autora iz deset zemalja među njima tri bivša predsjednika Hrvatske i Slovenije. Akademik Šlaus odlikovan je ordenom kneza Trpimira.

Akademik BOGIĆ BOGIĆEVIĆ

Sarajevo

Bosanskohercegovački političar

E-mail: fides.ba@gmail.com, fides@aktonline.net.ba

Rođen je 17.05.1953.g. u Ugljeviku. Školovao se u rodnom mjestu, te u Tuzli i Sarajevu. Školovanje je završavao sa odličnim uspjehom. U Sarajevu je završio Fakultet političkih nauka, Studij sociologije sa prosječnom ocjenom 9,25, te stekao diplomu profesora sociologije. Za uspjeh u studiju, dobitnik je tri srebrne značke i jednogodišnje nagradne stipendije Sarajevskog univerziteta. Tokom studija, obavljao je dužnost prodekana studenta na Fakultetu političkih nauka. Na Univerzitetu u Sarajevu je završio interdisciplinarni postdiplomski studij i stekao titulu magistra društvenih nauka.

Obavljao je poslove direktora Dječije i omladinske štampe u novinskoj izdavačkoj kući “ Oslobođenje”. Za vrijeme Olimpijskih igara u Sarajevu, rukovodio je operativnom jedinicom Skenderija, a nakon olimpijade, bio je uposlen u Poslovodnom odboru radne organizacije ZOI 84.

Bio je predsjednik Olimpijskog komiteta BiH. Olimpijski komitet u vrijeme predsjedavanja Bogićevića je obnovio Olimpijsku dvoranu Zetra, ujedinio olimpijski sport u BiH i prvi put omogućio odlazak jedinstvenom olimpijskom timu sa prostora čitave BiH na Olimpijske igre u Sidneju. Za svoj rad u Olimpijskom komitetu BiH, nagrađen je Olimpijskim ordenom, Međunarodnog olimpijskog komiteta.

Na izgradnji pruge Beograd – Bar, Doboj – Zenica i objekata na istorijskoj Sutjesci- Tjentište, Bogićević je proveo 18 mjeseci volonterskog rada.

Političku karijeru je započeo u Savezu socijalističke omladine u Tuzli i Sarajevu. Godine 1981. biran je za predsjednika Saveza socijalističke omladine Jugoslavije.

Na svenarodnom referendumu, 1989. godine, ubjedljivom većinom, između pet kandidata bio je izabran za člana Predsjedništva SFRJ iz BiH, te je tako bio prvi demokratski izabran član Predsjedništva SFRJ, iako je imao samo 36 godina.

Učesnik je istorijske sjednice Predsjedništva SFRJ, koja je održana 12. marta 1991. godine, kada se odlučivalo o formalnom zavođenju vanrednog stanja u SFRJ, a stvarni cilj je bio državni udar i vojna uprava. Njegovim NE, odluka nije usvojena.

Marta 1991. na trodnevnoj sjednici Predsjedništva SFRJ, izjasnio se, protiv zavođenja vojne uprave u tadašnjoj Jugoslaviji.

Na poslijeratnim izborima, Bogićević je biran za zastupnika u Parlamentarnoj Skupštini BiH, i obavljao je dužnost potpredsjednika Socijaldemokratske partije.

Bogić Bogićević je za svoj rad dobio državna odlikovanja: SFRJ, Libije, Hrvatske i Slovenije.

Počasni je građanin gradova: Bihaća, Tuzle, Bosanske Krupe, Zenice i Ilidže.

Dobitnik je sestoaprilske nagrade grada Sarajeva, Plakete Kantona Sarajevo, počasnog doktorata Američkog univerziteta, povelje Internacionalne lige humanista, nagrade Sloboda od Međunarodnog centra za mir i brojnih drugih priznanja.

Bogićević trenutno živi i radi u Sarajevu.

Akademik VLATKO SILOBRČIĆ

Zagreb

Redoviti naslovni profesor u miru – Medicinski fakultet

Sveučilišta u Zagrebu

Redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti –

Razred za prirodne znanosti (24.07.1991. – ...)

Tel: +385 91 4614323

E-mail: vsilobrc@hazu.hr, vlatko.silobrcic@gmail.com

ROĐEN: 1935. u Splitu.

OBRAZOVANJE: Klasična gimnazija, Zagreb; Medicinski fakultet, Zagreb; dr.sci. Medicinski fakultet, Zagreb.

KARIJERA - U Hrvatskoj: Institut "Ruđer Bošković", Zagreb (znanstveni asistent, znanstveni suradnik), Imunološki zavod, Zagreb (znanstveni suradnik, docent, znanstveni savjetnik, izvanredni i redoviti profesor, glavni direktor).- U inozemstvu: Baylor University College of Medicine, Houston, Texas, SAD, (Postdoctoral fellow); M.D. Anderson Hospital and Tumor Institute, Houston, Texas, SAD (Project investigator); Massachusetts General Hospital, Harvard Medical School, Boston, Massachusetts, SAD (Visiting fellow).

OBJAVIO - znanstvenih tekstova 87; stručnih tekstova 80; ostalih tekstova 18; knjiga 5 (1 sa 6 izdanja); znanstveni skupovi 76 (52 domaća i 25 inozemnih); naručena predavanja i predavanja po pozivu 69 (49 domaća i 20 inozemnih), voditeljstvo teza (13 diplomskih, 20 magistarskih, 7 doktorskih). Članci kojima je autor ili koautor citirani su u Science Citation Index 1000 puta (bez samocitata). U knjizi: L. Brent A HISTORY OF TRANSPLANTATION IMMUNOLOGY, Academic Press, London, 1997., citiraju se dva otkrića.

NAGRADE I PRIZNANJA: Republička nagrada za znanstveni rad Ruđer Bošković, 1974.; Nagrada grada Zagreba za preuredbu i uređivanje časopisa Periodicum biologorum, 1981., Državna nagrada Fran Tućan za populariziranje znanosti, 1991. Državna nagrada za životno djelo u znanosti, 1999.; ukupno 24 nagrade i priznanja, od kojih tri inozemne. Redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Medicinske akademije Hrvatske.

Detalniji podaci na mrežnoj stranici HAZU-a: www.hazu.hr

† Akademik BUDIMIR LONČAR
(1924.-2024.)
Zagreb
Doajen svjetske diplomacije

Budimir Lončar, rođen u Preku, na otoku Ugljanu 1924. godine. Doajen svjetske diplomacije, posljednji ministar vanjskih poslova SFRJ. Neopozivu ostavku dao na dan pada Vukovara 18. studenog 1991. godine. Bivši veleposlanik SFRJ u Indoneziji, Maleziji i Singapuru, SR Njemačkoj i SAD-u; posebni izaslanik Generalnog sekretara UN-a za nesvrstane i zemlje u razvoju, sudjelovao na gotovo svim samitima Pokreta nesvrstanih i preko 30 zasjedanja Generalne skupštine UN. Bio je savjetnik dvaju predsjednika RH (Mesića i Josipovića). Član Svjetske akademije znanosti i umjetnosti i brojnih drugih uglednih međunarodnih institucija. Nositelj niza međunarodnih priznanja i visokih odlikovanja.

Član, European leadership network, London

Član, Svjetski savjet duhovnih i religijskih vođa (World council of spiritual and religious leaders)

Savjetnik predsjednika Appeal for conscious foundation.

Počasni građanin New Orleansa i Dallasa, SAD

Više od 30 odlikovanja, jugoslavenska, svjetska i hrvatska

Nosilac najvišeg odlikovanja: njemačkog, talijanskog, indonežanskog, meksičkog, argentinskog, venezuelanskog, ekvadorskog, peruanskog, grčkog, švedskog, španjolskog, brojnih jugoslavenskih i hrvatskog Branimira na ogrlici.

Premинуo 2024. godine.

RAZREDI AKADEMIJE

POPIS RAZREDA I IMENA VODITELJA

Razred za društvene nauke

– voditelj: akademik Dejan Jović, redovni član

Razred za medicinske nauke

– voditelj: akademik Osman Sinanović, redovni član

Razred za humanističke nauke i kulturu

– voditelj: akademik Lino Veljak, redovni član

Razred tehničkih i prirodno-matematičkih nauka

– voditeljica: akademikinja Lejla Gurbeta Pokvić, redovni član

Razred za religije

– voditelj: akademik Mijo Nikić, redovni član

Razred za mlade naučnike

– voditeljica: dr.sc. Lemana Spahić, suradni član

Razred za dijasporu

– voditelj: doc.dr.sc. Damir Franić, suradni član

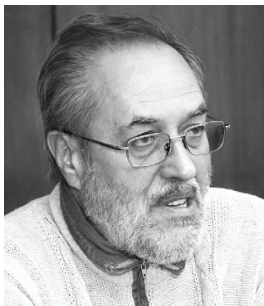
Razred za održivi razvoj

– voditelj: akademik Tomislav Dubravac, redovni član

Razred za inozemne članove

– voditeljica: akademikinja Zehra Nese Kavak, inozemna članica

Životopisi voditelja razreda

Akademik LINO VELJAK

Zagreb

Profesor filozofije na zagrebačkom Filozofskom fakultetu

E-mail: lveljak@ffzg.hr

Rođen 1950. u Rijeci, diplomirao (1973.), magistrirao (1976.) i doktorirao (1982.) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, poslijedoktorsko usavršavanje u Frankfurtu/M. (1990-/91, gostodavac J. Habermas). Od 1976. asistent u Institutu za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, 1979. prelazi na Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta gdje je (od 2002. u zvanju redovitog profesora) radio do umirovljenja 2020. Bio je predstojnik Katedre za ontologiju, te u više navrata bio pročelnik Odsjeka a od 2005. do 2020. i voditelj doktorskog studija filozofije. Bio je i predsjednik Hrvatskog filozofskog društva. Pod njegovim mentorstvom obranjeno je više od 50 doktorskih disertacija. Gostovao na brojnim univerzitetima u većem broju evropskih zemalja i SAD. Honorarno je držao nastavu na sveučilištima u Sarajevu (ubrzani kolegij Spoznajna teorija, /post/ratne akademske godine 1995/96), Rijeci (kolegij Filozofija povijesti od 2001. do 2008), Splitu (isti kolegij od 2005. do 2009) i Zadru (isto, od 2010. do 2012). U više navrata bio je član Matičnog odbora za filozofiju i teologiju Nacionalnog vijeća za znanost i visoko obrazovanje, a u mandatu od 2017. do 2021. i predsjednik tog odbora.

Od prvog članka objavljenoga u zadnjem broju časopisa Praxis („Marksov pojam revolucije“, 3-5/1974) do danas objavio više od 500 znanstvenih i stručnih radova iz područja filozofije, socijalne teorije i metodologije interdisciplinarnih istraživanja u brojnim domaćim i inozemnim (Njemačka, Italija, Francuska, V. Britanija, Slovačka, Poljska, Albanija, Pakistan i dr.) časopisima i zbornicima; autorske knjige: Marksizam i teorija odraza, 1979, Filozofija prakse Antonija Gramscija, 1983, Horizont metafizike, 1988, Raspuća epohe, 1990, Od ontologije do filozofije povijesti, 2004, Prilozi kritici lažnih alternativa, 2010, Identitet i kultura 2014 (u koautorstvu s M. Labusom, M. Adamović i A. Maskalan), Uvod u ontologiju, 2019, i Izazovi našeg vremena, 2020, te jedanaest uredničkih knjiga.

Povodom njegova umirovljenja objavljen je zbornik „Praktička ontologija“ s više od trideset priloga o njegovu životu i djelu, te iscrpnom bibliografijom (ur. Hrvoje Jurić, Goran Sunajko i Marija Selak Raspudić, izdavači Hrvatsko filozofsko društvo i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2022.)

Akademkinja LEJLA GURBETA POKVIĆ

Sarajevo

Direktorica Verlab Instituta

Vanredni profesor na Međunarodnom Burch Univerzitet u Sarajevu

Vanredni profesor na Univerzitetu Donja Gorica, Crna Gora

Tel: +387 61 187 566

E-mail: lejla@verlabinstitute.com

Lejla Gurbeta Pokvić je doktorica biomedicinskog inženjeringa s iskustvom rada u akademskom i privrednom sektoru. Diplomski studij na Elektrotehničkom fakultetu, odsjek za Automatiku i elektroniku završila je 2013. godine, na kojem nastavlja i postdiplomski studij. Magistarski rad odbranila je 2015. godine na temu „Telemetrijska kontrola za inkubatore za dojenčad“. Doktorski studij upisuje na Međunarodnom Burch Univerzitetu (IBU), Fakultet za inženjering i prirodne nauke, odsjek za Genetiku i bioinženjering. Doktorsku disertaciju pod nazivom „Određivanje i eksperimentalna validacija nesigurnosti i dokumentiranje lanca sljedivosti u mjerenjima temperature, vlažnosti i zvuka u inkubatorima za dojenčad“ odbranila je 2019. godine.

Od 2015. godine radila je kao Tehnički rukovodilac u laboratoriji Verlab, a od 2022. godine obnaša funkciju Direktorice Verlab Instituta. U akademskoj oblasti obnašala je funkciju asistenta u periodu od 2015. do 2019. godine na odsjeku za Genetiku i bioinženjering na Fakultetu za inženjering i prirodne nauke, Međunarodnog Burch Univerziteta. U periodu od 2016. do 2019. godine bila je zaposlena kao viši asistent na Tehničkom Fakultetu u Bihaću. Od 2019. godine postaje docent odsjeka za Genetiku i bioinženjering na Fakultetu za inženjering i prirodne nauke, Međunarodnog Burch Univerziteta. Pored toga od 2018. godine postaje naučni suradnik na Univerzitetu Warwick (Velika Britanija). Od 2023. godine je vanredna profesorica na Međunarodnom Burch Univerzitetu u Sarajevu, a od 2024. godine i na Univerzitetu Donja Gorica u Crnoj Gori. Autorica je velikog broja naučnih publikacija koje uključuju knjige, poglavlja knjiga te radove u časopisima i na konferencijama. Oblasti interesovanja su medicinski uređaji i umjetna inteligencija.

Pored profesionalnih izazova, fokusirana je i na edukaciju i motivaciju mladih ljudi kroz brojne događaje organizovane u nevladinom sektoru. Od 2016. godine postaje sekretar Društva za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini (DMBIUBIH). Rad u DMBIUBIH nastavlja kao Izvršna direktorica, a od 2024. godine je predsjednica Upravnog odbora DMBIUBIH. Kroz ove aktivnosti radi na povezivanju s međunarodnom zajednicom kroz članstva u međunarodnim organizacijama: Međunarodna federacija za medicinski i biološki inženjering i Europska alijansa za medicinski i biološki inženjering i nauku (EMBES). U EAMBES obnaša funkciju Vijećnika. Pored toga, radi i na regionalnim i međunarodnim naučno-istraživačkim projektima.

Akademik MIJO NIKIĆ

Zagreb

Svećenik, isusovac, profesor na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu

Predsjednik je Zaklade biskup Josip Lang

Član je Vijeća Hrvatske biskupske konferencije za nauk vjere

Tel: +385 91 2233 202

E-mail: mnikic458@gmail.com

Rođen, 18. 02. 1953. u Gornjem Zoviku (BiH), gdje polazi u osnovnu školu koju je završio 1968. godine u Zagrebu.

1972. god. završava Humanističku srednju školu za spremanje svećenika u Zagrebu.

1972.-1973. služi vojni rok u Skoplju.

1973. god. ulazi u novicijat Družbe Isusove u Zagrebu, gdje kroz dvije godine upoznaje redovnički život u isusovačkom redu.

1980. god. završava studij filozofije i teologije na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu, gdje je iste godine zaređen za svećenika.

1991. god. magistrirao je dubinsku psihologiju na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu s temom „Psicoterapia umanistica di C. Rogers“.

2002. god. obranio je doktorsku disertaciju na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Naslov doktorske radnje: „Slika Boga u vjerskim sljedbama i novim religijskim pokretima: Jehovini svjedoci, Crkva Isusa Krista Svetaca posljednjih dana (Mormoni), Crkva Ujedinjenja, New Age“.

Od 1992. na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti (bivši Filozofski fakultet Družbe Isusove) predaje predmete: psihologija, psihologija religije i povijest religija. Na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu (studij teologije) predaje eshatologiju, mariologiju i sakramente pomirenja i bolesničkog pomazanja i teološku antropologiju.

Objavio je više članaka u raznim časopisima. Sudjeluje na domaćim i međunarodnim simpozijima. Urednik je više zbornika: „Novi religiozni pokreti“ (1997.), „Reinkarnacija i/ili uskrснуće“ (1998.), „Vjera i zdravlje“ (2006.), „Diktatura relativizma“ (2009.), „Bolest i zdravlje u religijama“ (2011.), „Religije i sreća“ (2014.), „Religije i nasilje“ (2015.), Objavio je knjige: „Slika Boga u vjerskim sljedbama i novim religijskim pokretima“ (2003.), „Psihologija obitelji“ (2004.), „Očima psihologa teologa“ (2015) te četiri knjižice: „Kako vjerom nadvladati strah“ (2005.); „Krive i prave slike Boga“ (2006.); „Biblijska psihoterapija“ (2017) i Kako nadvladati stres i krizu (2023.).

Održava duhovne vježbe za svećenike i časne sestre te psihološko-duhovne seminare za menadžere i pravnike o ulozi duhovnosti u upravljanju stresom. Predsjednik je Zaklade biskup Josip Lang koja se brine za stare, nemoćne i siromašne osobe.

Bio je član Međunarodne papinske teološke komisije za ispitivanje fenomena Međugorja. Od strane velikog kancelara Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, Generala Družbe Isusove p. Artura Sosa, imenovan je 2020. godine za redovnog profesora na istom fakultetu.

Dr.sc. LEMANA SPAHIĆ

Sarajevo

Viša naučna saradnica, Naučnoistraživački Institut Verlab za biomedicinski inženjering, medicinske uređaje i vještačku inteligenciju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Tel: +387 62319088

E-mail: lemana@verlabinstitute.com; lemanaspahic@gmail.com

Lemana Spahić rođena je 30.09.1996. u Žepču, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Fakultetu za inženjering i prirodne nauke Internacionalnog Burch Univerziteta u Sarajevu 2018. godine gdje je i magistrirala 2020. godine. Doktorirala je 2024. godine na Internacionalnom Burch Univerzitetu sa doktorskom disertacijom sa naslovom „Application of Artificial Intelligence in Ultrasound Imaging Classification of Infant Neurological Impairment Disorders“ na Internacionalnom Burch Univerzitetu u Sarajevu.

Radi kao viša stručna saradnica u polju inženjeringa i tehnologije pri Naučnoistraživačkom Institutu Verlab za biomedicinski inženjering, medicinske uređaje i vještačku inteligenciju u Sarajevu te kao istraživač u ranoj fazi karijere pri Marie Skłodowska Curie DECODE ITN projektu pri BioIRC naučnoistraživačkom centru za biomedicinski inženjering u Kragujevcu, Srbija. Prethodno je radila kao šefica odjela za istraživanje i razvoj pri CH Labs Tuzla te kao Viša asistentica na Odsjeku za genetiku i bioinženjering na Internacionalnom Burch Univerzitetu. Tokom prethodnih godina je radila na tehničkoj implementaciji nekolicine domaćih i međunarodnih projekata. Lemana je najmlađa doktorica nauka u Bosni i Hercegovini i prva doktorantica koja je svoju disertaciju radila u polju primjene vještačke inteligencije u dijagnostici.

Aktivno radi kao generalni sekretar Društva za Medicinski i Biološki Inženjering u Bosni i Hercegovini te IEEE Standards Association P2727 radnih grupa za standardizaciju procesa post-marketingškog nadzora medicinskih uređaja. 2019. godine ne osvojila nagradu za najbolji naučnoistraživački rad na studentskom takmičenju CMBEBIH2019 međunarodne konferencije, a 2023 je osvojila nagradu za najbolji poster IMEKO TC4 konferencije. Objavila je preko 50 naučnih radova u časopisima, zbornicima radova i u vidu poglavlja knjiga. Trenutno je član uredničkog odbora PlosONE časopisa i recenzent za veliki broj časopisa iz oblasti biomedicinskog inženjeringa.

Doc.dr.sc. DAMIR FRANIĆ, dr. med.

Maribor, Slovenija

Docent, Medicinski fakultet Sveučilišta u Mariboru, specijalist ginekologije i porodiljstva, klinički farmakolog

Tel: +386 40 565958

E-mail: damir.franic@guest.arnes.si; ginekologija.drfranic@siol.net

www.ginekologija.si

Damir Franić rođen je 1958. godine u Zagrebu. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1982, poslijediplomski studij iz Kliničke Farmakologije je zaključio 1992 u Zagrebu, magistrirao 1994 u Zagrebu sa temom: „Učinak ritodrina na metabolizam masnih kiselina u plazmi trudnica sa prijetućim prijevremenim porodom“, doktorirao 2006. u Ljubljani, i habilitirao 2011 u Mariboru. Naslov disertacije „Čimbenici, koji utječu na sudjelovanje žena u hormonskom nadomjesnom liječenju“.

Još kao specijalizant 1993. godine, je prvi na ovim prostorima uključio Magnezijev sulfat u tokolizi, napravio protokol i studiju „Magnezijev sulfat kao tokolitik“. Po tom protokolu sva slovenska rođilišta propisuju magnezijev sulfat u tokolizi. Radi na Medicinskom Fakultetu Sveučilišta u Mariboru i direktor je privatne klinike Ginekologija dr. Franić d.o.o u Rogaškoj Slatini. Sudski je vještak za područje ginekologija i porodiljstva Okružnog suda u Ljubljani. Osnivač je prvog zajedničkog projekta dvije nove države nastale nakon rata: Slovensko-Hrvatski simpozij o menopauzi i andropauzi od 2001 godine.

Dvanaest godina je formalno vodio Slovensko društvo za menopauzu, organizirajući brojne radionice i simpozije kako za ginekologe tako i za specijaliste iz ostalih grana medicine koji granično pokrivaju menopauzu. 2007 godine je bio voditelj velikog projekta EU East u kojem je sudjelovalo 8 država istočne Evrope koje su postale članice EU: „Factors determinating initiation of menopausal hormonal therapy, its acceptance and compliance“, i sudjelovao je u Advisory Boardu toga udruženja.

Recenzirao je preko 30 znanstvenih radova u raznim SCI časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga. Koautor i autor je dvije stručne knjige od kojih je jedna udžbenik ginekologije i porodiljstva u Sloveniji. Publicirao je preko 30 znanstvenih radova u SCI časopisima. Istakao se u organizaciji međunarodnih Kongresa i simpozija iz oblasti ginekologije i porodiljstva, poglavito iz oblasti menopauzalne medicine.

Član je međunarodnog udruženja za menopauzu (IMS), Hrvatskog društva za menopauzu, Slovenskog udruženja za reproduktivnu medicinu gdje je voditelj sekcije za menopauzu. Pozvani je predavač na brojnim međunarodnim kongresima i simpozijima.

Akademik TOMISLAV DUBRAVAC

Zagreb

Znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, voditelj razreda;

član suradnik Akademije šumarskih znanosti;

Hrvatski šumarski institut, Jastrebarsko

Tel: +385 98 324 673

E-mail: tomod@sumins.hr

Tomislav Dubravac rođen je 11. svibnja 1962. godine u Tramošnici, BiH, gdje završava osnovnu, a srednju šumarsku školu završava u Vinkovcima/Karlovcu. Diplomirao (1989.), magistrirao (1997.) i doktorirao (2002.) na Šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od rujna 1991. godine radi u Hrvatskom šumarskom institutu u Jastrebarskom. U zvanju je znanstvenog savjetnika u trajnom zvanju od 2017. Od 2009. do 2019. godine, obnaša dužnost Predstojnika Zavoda za Uzgajanje šuma. Bio je Predsjednik Znanstvenog vijeća Hrvatskog šumarskog instituta te član Upravnog vijeća u dva mandata. Ovlašteni je inženjer šumarstva za opći smjer, te za ekologiju, zaštitu prirode i urbano šumarstvo, član Povjerenstva za polaganje stručnih ispita pri Hrvatskoj Komori inženjera šumarstva i drvne tehnologije te savjetnik-specijalist za područje: Uzgajanje šuma, sjemenarstvo i rasadničarstvo.

Objavio je samostalno ili u suautorstvu, više od 170 znanstvenih i stručnih članaka različitih kategorija, od kojih je više od 80 indeksirano u referalnim časopisima. U registar istraživača Ministarstva znanosti upisan, pod MB: 188602.

Tijekom znanstvenog rada aktivan je na mnogim Projektima pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja, «Hrvatskih šuma» d.o.o., Zagreb i Ministarstva poljoprivrede i šumarstva. Kao član radnih skupina, sudjelovao u izradi Pravilnika za korištenje potpora iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., na izradi više Pravilnika i Zakona iz područja šumarstva, izrade Šumsko-gospodarske osnove područja Republike Hrvatske (2016.-2025.), odobrenja Programa gospodarenja u državnim i privatnim šumama. Bio je voditelj i suradnik mnogih ekoloških i stručnih Projekata i Studija te voditelj i suradnik na više međunarodnih znanstvenih Projekata. Održao je više pozivnih predavanja u Hrvatskoj i inozemstvu. Obnašao je dužnost tehničkog i glavnog urednika znanstvenog časopisa RADOVI (2000.-2006.), glasila Hrvatskog šumarskog instituta. Bio je glavni i tehnički urednik više znanstvenih knjiga, izdvajamo: Glavni urednik: Monografija Hrvatskoga šumarskog instituta (1945.-2015.), te Bibliografije Hrvatskoga šumarskog instituta (1945.-2015.). Član je uređivačkog odbora više domaćih i međunarodnih časopisa, mentor i član izrade magistarskih i doktorskih radova.

Redoviti je član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH, od 2021., voditelj razreda za Održivi razvoj, član suradnik Akademije šumarskih znanosti od 2015., član Međunarodne akademije održivog razvoja (ESG) od 2023., član mnogih strukovnih udruga, Upravnih vijeća, recenzent znanstvenih članaka i projekata. Bio je član Nacionalnog znanstvenog vijeća za područje Biotehničkih znanosti (2013.-2017.). Urednik i izdavač više knjiga kulturnog, povijesnog i ekološkog karaktera. Društveno je aktivan u raznim Udrugama i humanitarnim akcijama, gdje je obnašao visoke dužnosti, ističemo: HKD Napredak-Zagreb (voditelj Kluba znanstvenika od 2011., organizirao više od 60 tribina) i Udruga Hrvata BiH «PRSTEN». Dugogodišnji je aktivist na popularizaciji znanosti, šumarske struke i ekoloških promišljanja u elektronskim i tiskanim medijima, objavio je više od 30 stručnih i popularnih članaka. Oženjen, otac dvoje djece i ponosni djed.

Akademkinja ZEHRA NESE KAVAK
Istanbul, Turkey
Academic Hospital, Chair of the Board
Istanbul Kent University Founding President
Turkish Businesswomen Association (TİKAD),
Vice President, Chatham House London / Corporate Member (from 2018)
E-mail: znkavak@hotmail.com

Prof. MD. Zehra Nese KAVAK graduated from Cerrahpaşa School of Medicine in 1986. During 1990 and 1991, she worked at St. Thomas's Hospital / London, England towards her specialty training. She became an Associate Professor at Marmara University, School of Medicine in 1996. She worked at King's College Hospital/London on Perinatology intermittently between 2000 and 2001. She acquired her Fetal Medicine Diploma at King's College Hospital, London (2004).

In 2001 she founded Perinatology Unit at Marmara University School of Medicine Hospital. The same year she became a professor and was appointed as the Head Physician of the Hospital. Between 2001 and 2005 she served as the Head Physician at Marmara University Hospital. In 2002, she was elected as the Chair of the Obstetrics and Gynecology Department at Marmara University School of Medicine and served in this assignment for two terms.

She continued to serve as the Chair of the Perinatology Department from 2001 to 2011. Prof. Kavak has 69 articles published in international refereed journals, 83 articles in national refereed journals, 152 articles in total and 1285 citations made to these publications, 11 assistant's dissertation theses completed under her guidance and has 120 papers/presentations given in national and international scientific meetings and published in proceedings. She has been invited to speak at 112 international meetings in various countries around the world, additionally Prof. Kavak has 23 post-specialty overseas education certificates on Perinatology.

She also holds seats on the editorial boards of numerous national and international scientific journals. She was elected as a member of the World Academy of Arts and Science, founded by Einstein and Oppenheimer in 2004, and in 2009, she was elected as a member of the Board of Trustees of the same academy. She is the first Turkish person elected to these positions.

With her extensive works in Perinatology, Prof. Kavak is elected to the Board of World Association of Perinatology in September 2005. In October 2007, she was elected as a Member of the International Academy of Perinatal Medicine.

She is a Board Member of Fetus as a Patient Society (2006). Focusing her main field of research on the use of 3D-4D ultrasonography and invasive procedures during pregnancy, Prof. Kavak has co-authored 13 international titles, 8 of which are in English, 3 in Spanish and 1 in Turkish and has also published 2 books in English and Spanish and 1 in Turkish.

In 2007, she was invited to teach as an adjunct professor at Cornell University in New York City and gave a lesson as a Lecturer Professor. On September 15, 2017 Recep Tayyip Erdoğan, President of Turkey, assigned Prof. M.D. Zehra Neşe Kavak to the Founding Rectorate of Istanbul Kent Uni-

versity. Prof Kavak has numerous awards such as; Health Award of the year (2002), 2006 Award of Excellence of the Turkish Grand National Assembly, 2006 Melvin Jones Award, 2007 Election of Honorary Member to Romanian Perinatology Society , 100 pioneer woman in Turkey award (2008), 2008 Excellence Award in Medicine, 2008 Excellence Award in Medicine by Lyons Clubs, 2013 Woman Scientist of the Year Award by Chamber of Commerce, 2013 Honorary Award by Istanbul Lyons Clubs and Samsun Chamber of Commerce, 2015 Woman Scientist of the Year Istanbul , 2016 Best Hospital and Best Hospital Manager Awards in London, 2017 European Quality Award in Switzerland

2017 Social Awareness Honor Award in Istanbul, 2017 Woman Super Achiever Award at 4th World Women Leadership Congress and Summit in India, 2017 Public Service Architecture and Public Service Interior Awards in London, 2018 Best Quality Leadership Award USA , 2019 Bravest Woman of the Year Award in Istanbul, 2019 Jury Special Award, TUMBIFED (All Bureaucrats and Businessmen Federation), 2019 Top 10 women of Turkey Award , 2019 Most Successful International Management of the Year Award in Cyprus.

ČLANOVI PO RAZREDIMA

Razred za društvene nauke

1. Akademik Dejan Jović, redovni član - VODITELJ
2. Akademik Borislav Petrović, redovni član
3. H.B.Econ. Zoran Pavlović, suradni član
4. † Akademik Žarko Papić, redovni član
5. Akademik Davor Derenčinović, redovni član – članstvo u mirovanju
6. Akademik Dragan Jovašević, redovni član
7. † Akademik Josip Muselimović, redovni član
8. Prof.dr.sc. Amila Ferhatović, suradna članica
9. Akademik Srđan Kerim, redovni član
10. Prof.dr.sc. Bojan Dobovšek, suradni član
11. Akademik Izet Rađo, redovni član
12. Akademik Damir Grubiša, redovni član
13. Akademik Kasim Trnka, redovni član
14. Dr.sc. Sven Alkalaj, suradni član
15. Akademik Nerkez Arifhodžić, redovni član
16. Akademik Božo Skoko, redovni član
17. Akademik Ernest Petrič, redovni član

Razred za medicinske nauke

18. Akademik Osman Sinanović, redovni član – VODITELJ
19. Akademik Asim Kurjak, redovni član
20. Akademik Miro Jakovljević, redovni član
21. Akademkinja Aida Salihagić Kadić, redovna članica
22. Akademik Emir Fazlibegović, redovni član
23. Akademik Mustafa Sefić, redovni član
24. Akademik Milan Stanojević, redovni član
25. Prof.dr.sc. Adem Salihagić, suradni član
26. Akademik Mirza Žižak, redovni član
27. Prof.dr.sc. Sulejman Kendić, suradni član
28. Prof.dr.sc. Sanja Sefić Kasumović, suradna članica
29. Akademik Miralem Pašić, redovni član
30. Doc.dr.sc. Selma Porović, suradna članica

31. Akademik Krešimir Pavelić, redovni član
32. Akademik Nikica Gabrić, redovni član
33. Akademik Emir Veledar, redovni član
34. Akademik Milenko Bevanda, redovni član
35. Prof.dr.med.sc. Izet Pajević, suradni član
36. Prof.dr.sc. Tamer Bego, suradni član
37. Prof.dr.sc. Tanja Dujić, suradna članica
38. Akademkinja Sandra Kraljević Pavelić, redovna članica
39. Akademkinja Halima Resić, redovna članica
40. Doc.prim.dr.sc. Zlatko Vlajčić, suradni član
41. Prof.dr.sc. Šefik Hasukić, suradni član
42. Doc.dr.sc. Edin Mededović, suradni član
43. Doc.dr.sc. Suada Tinjić, suradna članica
44. Prof.dr.sc. Snežana Crnogorac, suradna članica
45. Prof.dr.med.sc. Zlatan Fatušić, suradni član
46. Akademik Dragan Babić, redovni član
47. Prof.dr. Fahir Bečić, suradni član
48. Akademik Norman Sartorius, redovni član
49. Akademik Joseph Schlessinger, redovni član
50. Akademik Srećko Gajović, redovni član
51. Akademik Krešimir Rotim, redovni član
52. Prof.dr.sc. Rado Žić, suradni član
53. Prof.dr.sc. Monika Tomić, suradna članica
54. Izv.prof.prim.dr.sc. Sanja Tomasović, suradna članica
55. Akademik Aleksandar Ljubić, redovni član
56. Akademik Zoranco Petanovski, redovni član
57. Akademkinja Vida Demarin, redovna članica
58. Akademkinja Vanja Bašić Kes, redovna članica
59. Prof.dr.sc. Azra Alajbegović, suradna članica
60. Prof.dr.sc. Mirsad Muftić, suradni član
61. Akademik Goran Krstajić, redovni član
62. Prof.dr.sc. Silva Butković Soldo, dr.med., suradna članica
63. Doc.dr.sc. Oliver Vasilj, suradni član
64. Akademik Krešimir Galešić, redovni član
65. Dr.sc. Zoran Veir, suradni član
66. Doc.dr.sc. Vjekoslav Jeleč, suradni član
67. Prof.dr.sc. Zlatko Trkanjec, suradni član
68. Prof.dr.sc. Azra Husić, suradna članica
69. Doc.dr.sc. Damir Franić, suradni član
70. Izv. prof. dr. sc. Snježana Schuster, suradna članica
71. Akademik Petar Kes, redovni član
72. Izv.prof.prim.dr.sc. Miljenko Franić, suradni član
73. Akademik Mevludin Hasanović, redovni član
74. Akademik Amir Muzur, redovni član

Razred za humanističke nauke i kulturu

75. Akademik Lino Veljak, redovni član - VODITELJ
76. Akademik Pavo Barišić, redovni član
77. Prof.dr.emeritus Salih Kulenović, suradni član
78. Dr.sc. Ivica Maštruko, suradni član
79. Prof.dr.sc. Hrvoje Jurić, suradni član
80. Akademkinja Elbisa Ustamujić, redovna članica
81. Akademik Zlatan Vehabović, redovni član
82. Prof.doc.sc.art. Dino Nuradin Trtovac, suradni član
83. Akademik Ismar Mujezinović, redovni član
84. Akademik Halil Tikveša, redovni član
85. Akademik Giorgio Surian, redovni član
86. Akademik Dževad Zečić, redovni član
87. Dr.sc. Antonio Pehar, suradni član
88. Prof. Darko Cvijetić, suradni član
89. Akademkinja Julijana Matanović, redovna članica
90. Akademik Ivo Komšić, redovni član
91. Dr.sc. Ćazim Hadžimejlić, suradni član
92. Akademik Tahir Mujičić, redovni član
93. Akademik Enes Midžić, redovni član
94. Akademik Tvrtko Jakovina, redovni član
95. Prof. Hasija Borić-Stojić, suradna članica
96. Prof.dr.sc. Nada Gosić, suradna članica
97. Prof.dr.sc. Mirsad Kunić, suradni član
98. Akademkinja Ljerka Njerš, redovna članica
99. Dr.sc. Helena Dukić, suradna članica
100. Akademkinja Jasmina Talam, redovna članica
101. Mr. Amer Hadžić, suradni član
102. Akademik Rusmir Mahmutćehajić, redovni član
103. Prof.dr. i Dr. Honoris Causa Sabahudin Hadžialić, suradni član
104. Dr. Nirha Efendić, suradna članica
105. Prof. Izet Alečković, suradni član
106. Doc.dr.sc. Vlatka Lemić, suradna članica

Razred tehničkih i prirodno-matematičkih nauka

107. Akademkinja Lejla Gurbeta Pokvić, redovna članica – VODITELJICA
108. Akademik Almir Badnjević, redovni član
109. Prof.dr.sc. Faik Uzunović, suradni član
110. Prof.dr.sc. Elvir Zlomušica, suradni član
111. Prof.dr.sc. Muhamed Sućeska, suradni član

- 112. Prof.dr. Tarik Uzunović, suradni član
- 113. Dr.sc. Nedim Suljić, suradni član
- 114. Akademik Dražen Vikić-Topić, redovni član
- 115. Akademik Rasim Gačanović, redovni član
- 116. Dr. Krsto Mijanović, vanredni profesor, suradni član
- 117. Akademik Đuro Josić, redovni član
- 118. Prof.dr.sc. Nihad Babović, suradni član
- 119. Prof.dr.sc. Amela Medar, suradna članica

Razred za religije

- 120. Akademik Mijo Nikić, redovni član – VODITELJ
- 121. Akademik Aziz Hasanović, redovni član
- 122. Akademik Franjo Komarica, redovni član
- 123. Prof.dr.sc. Safvet Halilović, suradni član
- 124. Prof. dr. Nezir Halilović, suradni član
- 125. Prof. dr. sc. fra Iko Skoko, suradni član
- 126. Akademik Kotel Da-Don, redovni član

Razred za mlade naučnike

- 127. Dr.sc. Lemana Spahić, suradna članica – VODITELJICA
- 128. Dr.sc. Muhamed Velagić, suradni član
- 129. Prof.dr.sc., mr.ph. Saida Ibragić, suradna članica
- 130. Akademkinja Aida Kulo Ćesić, redovna članica
- 131. Prof.dr.sc. Suad Kunosić, suradni član
- 132. Doc.dr. Predrag Jovanović, suradni član
- 133. Mr.sc. Nermin Bottonjić, suradni član
- 134. Doc.dr.sc. Mahir Zajmović, suradni član
- 135. Doc.dr.sc. Aldin Dugonjić, suradni član
- 136. Doc.dr.sc. Marko Ćećez, suradni član
- 137. Dr.sc. Gorčin Dizdar, suradni član
- 138. Doc.dr.sc. Silva Banović, suradna članica
- 139. Dr. Adna Ašić, suradna članica

Pripravnici

Muhammed Hasanović
Emina Sinanović
Ahmed Pajević
Kanita Pruščanović
Sanjin Šahmanović

Razred za dijasporu

- 140. Doc.dr.sc. Damir Franić, suradni član - VODITELJ
- 141. Akademkinja Edina Selesković, redovna članica
- 142. Prof. Amra Šabić –El-Rayess, suradna članica
- 143. Prof.dr. Draško Aćimović, suradni član
- 144. Prof.dr. Admir Mašić, suradni član
- 145. Dr. Haris Piplaš, suradni član
- 146. Dr. Dunja Aksentijević Ricciarelli, suradna članica
- 147. Prof. Edhem Čustović, suradni član
- 148. Prof. Mirela Delibegović, suradna članica
- 149. Prof. Davor Pavlović, suradni član

Razred za održivi razvoj

- 150. Akademik Tomislav Dubravac, redovni član – VODITELJ
- 151. Akademik Žarko Primorac, redovni član
- 152. Akademik Velimir Srića, redovni član
- 153. Prof.dr.sc. Fuad Čatović, suradni član
- 154. Akademik Ivo Grgić, redovni član
- 155. Akademik Sead Vojniković, redovni član
- 156. Doc. Dr. Sc. Tado Jurić, suradni član
- 157. Dr.sc. Ivan Landek, dipl.ing.geod, suradni član
- 158. Prof.dr. Anton Jekauc, suradni član
- 159. Prof.dr. Merima Šahinagić-Isović, suradna članica
- 160. Dr. Fuad Čibukčić, suradni član
- 161. Prof.dr.sc. Kadrija Hodžić, suradni član
- 162. Prof.dr. Željko Rička, suradni član
- 163. Dr. Semir Osmanagić, suradni član

Razred za inozemne članove

- 164. Akademkinja Zehra Nese Kavak (Turska) – VODITELJICA**
- 165. Akademik Frank A. Chervenak (SAD)**
- 166. Akademik Laurence B. McCullough (SAD)**
- 167. Akademik Badreldeen Ahmed (Katar)**
- 168. Akademik Dayyabu Labaran Aliyu (Nigerija)**
- 169. Akademik Eberhard Merz (Njemačka)**
- 170. Akademkinja Ritsuko K. Pooh (Japan)**
- 171. Akademik Aris Antsaklis (Grčka)**
- 172. Akademkinja Sanja Kupesic Plavsic (SAD)**
- 173. Akademik Ivica Zalud (SAD)**
- 174. Akademik Vedran Stefanovic (Finska)**
- 175. Akademik Orion Gliozheni (Albanija)**
- 176. Akademkinja Sanja Damjanović (Njemačka)**
- 177. Akademik Leandro Pecchia (Velika Britanija)**
- 178. Akademik Damijan Miklavčič (Slovenija)**
- 179. Akademik Saverio Stranges (Kanada)**
- 180. Akademik Jari Hyttinen (Finska)**
- 181. Akademik Arti Ahluwalia (Italija)**
- 182. Akademik Antonio Pescapè (Italija)**
- 183. Akademik Igor Rudan (Velika Britanija)**
- 184. Akademik Syed Amir Gilani (Pakistan)**
- 185. Akademkinja Esin Koc (Turska)**

AKTIVNOSTI PO RAZREDIMA

RAZRED ZA DRUŠTVENE NAUKE

Razred za društvene nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) čine istaknuti znanstvenici iz pravnih, ekonomskih, politoloških, socioloških, komunikoloških, kinezioloških i drugih srodnih naučnih disciplina, kao i jedan broj akademika s vrlo bogatim diplomatskim i vanjsko-političkim iskustvom. Razred okuplja istaknute stručnjake iz međunarodnog prava, međunarodnih političkih odnosa, ljudskih prava, evropske politike, diplomacije, socioloških istraživanja, komunikologije i studija javnosti i medija, medicinskog prava, ekologije, ekonomskog prava, upravljanja i dr.

U okviru razreda je 2024. pokrenuta inicijativa za osnivanjem posebnog Odbora za međunarodne odnose i diplomaciju, kao posebne jedinice Akademija koja bi okupljala stručnjake (praktičare i znanstvenike) profilirane u tim područjima. Voditelj Odbora je Srgjan Kerim, član Razreda za društvene nauke. Razred za društvene nauke je od osnivanja (2021.) do 2024. vodio akademik Borislav Petrović, a od 2024. njegov je voditelj akademik Dejan Jović. Akademik Nerkez Arifhodžić je zamjenik voditelja Razreda.

Razred djeluje posredstvom naučnih i stručnih skupova, u skladu s prihvaćenim programom rada, te u sjednicama Razreda na kojima se razmatraju aktualna pitanja povezana s djelatnošću Razreda. Uz to, članovi Razreda su istraživački aktivni i izran same Akademije – na svojim fakultetima, u nevladinim organizacijama i stručnim udruženjima, u medijima i široj javnosti, kroz članstva u uređivačkim odborima i dr. .

ČLANOVI RAZREDA ZA DRUŠTVENE NAUKE (2024)

1. Akademik Dejan Jović, redovni član - VODITELJ
2. Akademik Borislav Petrović, redovni član
3. H.B.Econ. Zoran Pavlović, suradni član
4. † Akademik Žarko Papić, redovni član
5. Akademik Davor Derenčinović, redovni član – članstvo u mirovanju
6. Akademik Dragan Jovašević, redovni član
7. † Akademik Josip Muselimović, redovni član
8. Prof.dr.sc. Amila Ferhatović, suradna članica
9. Akademik Srđan Kerim, redovni član
10. Prof.dr.sc. Bojan Dobovšek, suradni član
11. Akademik Izet Rado, redovni član
12. Akademik Damir Grubiša, redovni član

13. Akademik Kasim Trnka, redovni član
14. Dr.sc. Sven Alkalaj, suradni član
15. Akademik Nerkez Arifhodžić, redovni član
16. Akademik Božo Skoko, redovni član
17. Akademik Ernest Petrič, redovni član

AKTIVNOSTI RAZREDA ZA DRUŠTVENE NAUKE (2021.-2024.)

1. MEĐUNARODNI SIMPOZIJ - POLOŽAJ I DISKRIMINACIJA ROMA

Razred društvenih nauka Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) u suradnji sa Misijom OSCE u Bosni i Hercegovini organizirao je 21. septembra 2022. godine, međunarodni Simpozij posvećen položaju i diskriminaciji Roma. Simpozij je održan u Sarajevu, u prostorijama Misije OSCE, ulica Fra Anđela Zvizdovića br. 1.

Voditelj Simpozija

Akademik Borislav Petrović, potpredsjednik IANUBIH

Organizacioni odbor Simpozija

- Prof. dr. sc. Borislav Petrović, potpredsjednik IANUBiH
- Amela Tandara, OSCE – odjel za ljudska prava
- Aldijana Musli, OSCE – odjel za ljudska prava
- Prof. dr. sc. Amila Ferhatović, suradni član IANUBiH
- Prof. dr. sc. Dragan Jovašević, redovni član IANUBiH
- Prof. dr. sc. Sabrina Horović, suradni član IANUBiH

Prije početka Simpozija održana je konferencija za medije, kojoj su prisustvovali mnogobrojni novinari. Pored toga, voditelj Simpozija je imao gostovanja uživo u programima TV N1, TVSA i Hayat TV.

Ispred IANUBIH Simpozij je otvorio Borislav Petrović, a ispred Misije OSCE u Bosni i Hercegovini obratila se Amela Tandara, Službenica za pitanja Roma i nacionalnih manjina. Izlagači su bili iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore, Sjeverne Makedonije i Njemačke.

2. TREĆI SUSRET U OKVIRU SERIJE PREDAVANJA NA TEMU „AKADEMICI O SEBI I SVOM RADU“

predavač akademik Dejan Jović

Dana 03. decembra 2022. održano je online predavanje na temu „Akademici o sebi i svom radu“ akademika Dejana Jovića, redovnog profesora na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, te gostujućeg profesora Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Akademik Jović je predstavio svoj razvojni put u akademskoj zajednici, te je mlađim kolegama prenio vlastita iskustva i poglede na savremeno stanje u akademskom životu.

3. WEBINAR: KAKO OBJAVITI SVOJU MONOGRAFIJU - SA JEN MCCALL I ANTHONYJEM MASONOM, UREDNICIMA KNJIGA U CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY PRESS

Dna 15. maja 2024. održan je webinar na kojem su dva iskusna urednika Jen McCall i Tony Mason sa iskustvom rada u Manchesteru University Press, Wiley, DeGruyter, Emerald, Peter Lang i Palgrave Macmillan, dala mnoštvo uputa i savjeta o izdavanju knjige, te se govorilo i o novim razvojjima za naučnike Centralne i Istočne Evrope u CEU Press-u. Teme webinara:

- Što treba uzeti u obzir kada tražite potencijalne izdavače za svoju knjigu
- Kako popuniti obrazac za prijedlog izdavača - glavni savjeti/šta raditi/šta ne raditi
- Kako funkcionira akademsko izdavaštvo - vodič korak po korak kroz prijedlog i recenzijom do objave

- Novi razvoji u izdavaštvu otvorenog pristupa
- Webinarom je predsjedavao akademik Dejan Jović, voditelj razreda za društvene nauke IANUBIH, a jedan od tri urednika CEU Press-a serija: Kritički pristupi jugoistočnoj Evropi: Međudisciplinarna serija.

4. SIMPOZIJ “SUOČAVANJE SA SADAŠNJOŠĆU U BOSNI I HERCEGOVINI: ETNIČKI ARHIPELAZI I ZAJEDNICE KOJE SE TEMELJE NA INFRASTRUKTURI”.

Razred za društvene nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini organizirao je Simpozij “Suočavanje sa sadašnjosti u Bosni i Hercegovini: etnički arhipelazi i zajednice koje se temelje na infrastrukturi” u Sarajevu 12. septembra 2024. u hotelu Holiday.

U okviru Simpozija predstavljeni su rezultati istraživanja provedenih u okviru znanstvenog projekta „(Re)Constructing Religioscapes as Competing Territorial Claims in Post-War Bosnia and Herzegovina“, kojeg vodi prof. dr. Robert M. Hayden, Univerzitet u Pittsburghu, a financirala ga je američka zaklada za znanost.

U cjelodnevnom simpoziju kojem je pristustvovalo oko 40 ljudi, predstavljena su sljedeća izlaganja:

- Robert Hayden i Mario Katić (Sveučilište u Zadru): Teorijski pristupi: fluidna dinamika viskoznih identiteta
- Robert Hayden i Mario Katić: Suočavanje sa sadašnjosti u Bosni i Hercegovini: etnički arhipelazi i zajednice koje se temelje na infrastrukturi
- Ante Šiljeg (Sveučilište u Zadru) i Ivan Marić (Sveučilište u Zadru): Primjena GIS metodologije u istraživanjima sedimentacije i erozije vremena
- Robert Hayden, Ante Šiljeg i Ivan Marić: Obrasci sedimentacije i erozije sakralne arhitekture i svjetovnih spomenika u Mostaru, Banjoj Luci i Zenici
- Mario Katić: Grobovi mučenika kao palimpsesti na primjeru Šehitluka u Banjoj Luci i Musale u Zenici
- Vladan Vukliš (Univerzitet u Banjoj Luci): Komadići osporavanih sjećanja: historija spomenika u Banjoj Luci
- Mirza Džananović (Univerzitet u Zenici): Lutajući spomenici Zenice
- Bogdan Dražeta (Univerzitet u Beogradu): Spomenici Mostara kao marker simboličke granice i poslijeratne memorijalizacije

Istraživači na projektu, kao i sam voditelj projekta profesor Hayden, predstavili su rezultate terenskog istraživanja provedenog širom Bosne i Hercegovine počevši od 2018. (s dvogodišnjom pauzom zbog COVID-a). Tokom tog istraživanja, koje se provodilo u okviru programa kulturne antropologije, posebna se pažnja posvetila malim mjestima koja su se našla na teritoriju na kojem su pripadnici druge religijske i etničke zajednice u većini, te su stoga postali neka vrsta „otoka“ unutar „mora“ kojim dominiraju pripadnici drugog naroda. Lokalni identitet takvih zajednica je skoro uvijek vidljiv po spomenicima,

spomen-pločama i drugim označiteljima sjećanja na one koji su poginuli u ratu od 1992. do 1995. To su spomenici šehidima, braniteljima ili borcima u ratu kojeg se i drukčije naziva ovisno o tome o kojoj je zajednici riječ.

5. PLANIRANA AKTIVNOST ZA FEBRUAR 2025.

Za februar 2025. Razred za društvene nauke organizira konferenciju „Budućnost EU integracija za Zapadni Balkan: Bosna i Hercegovina pred vratima Evropske unije“, uz učestvovanje više članova Razreda, te drugih uglednih gostiju i govornika iz diplomatskog, političkog i akademskog svijeta. Izlaganje će biti značajan doprinos ovog Razreda akademskom razmatranju opcija koje stoje na raspolaganju Bosni i Hercegovini kako bi se ubrzao proces njenog pridruživanja Evropskoj uniji. Konferenciju će voditi akademik Nerkez Arifhodžić.

Pripremio: akademik Dejan Jović, voditelj Razreda

RAZRED ZA MEDICINSKE NAUKE

Razred za medicinske nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni u Hercegovini (IANUBIH), u skladu sa opštom politikom Akademije, ima za cilj da potiče razvoj medicinskih nauka iz svih medicinskih oblasti, izražavajući spremnost za promjene koje su primjerene vremenu i potrebama. Razred je odlučan u pokušaju da radi u skladu sa kriterijima i vrijednostima prihvaćenim u svjetskoj nauci, a težnja dostizanja naučne istine, naučne i stručne izvrsnosti je jedini kriterij i ideal njenog djelovanja. Razred je otvoren za sve ambiciozne i kreativne pojedince, kojima nije primarno članstvo, nego produktivni i mjerljiv rad, koji žele da stalno unapređuju svoju struku i čine naučne pomake, sa težnjom dostizanja naučne istine, stručne i naučne izvrsnosti, na dobrobit svoje sredine i svih ljudi u lokalnoj zajednici i šire. Aktuelno, Razred ima 56 članova od kojih su 28 redovni (akademici IANUBIH), a ostali članovi saradnici. Visoka citiranost članova ovog razreda ga čini najproduktivnijim dijelom naše Akademije i najproduktivnijom skupinom medicinskih djelatnika općenito u BiH. Zamjenik voditelja Razreda akademik Dragan Babić, a tajnica doc. dr.sci. Silva Banović

U prethodnom periodu, od osnivanja Akademije do danas, kada se piše ovaj "Izveštaj" (decembar 2024) značajan broj članova razreda je učestvovao u radu domaćih ili inozemnih skupova, a sam Razred je organizirao značajan broj stručnih i naučnih skupova. Tako smo već u prvoj godini imali dva vrlo uspješna i posjećena skupa, naročito prvi skup organiziran u Tuzli, iako je to bilo vrijeme COVID-19 pandemije, zbog čega su skupovi organizirani u hibridnoj formi.

2021.

Prvi skup je održan 17. i 18. septembra 2021. u Tuzli, u organizaciji IANUBIH, Internacionalne akademije za perinatalnu medicinu i Udruženja za ultrazvuk u medicini "Ian Donald", Tuzla pod nazivom: „Symposium on reduction of maternal mortality in developing countries and recent progress in clinical medicine/Simpozijum o smanjenju smrtnosti majki u zemljama u razvoju i nedavnom napretku kliničke medicine“. Predsjednik i kreator Programa simpozijuma je bio akademik Asim Kurjak, Predsjednica Organizacionog komiteta je bila naša suradna članica, doc. dr. med. sc. Suada Tinjić. Ukupan broj predavača je bio 26, od toga 14 članova IANUBIH: akademik Asim Kurjak (Zagreb), akademik Milan Stanojević (Zagreb), akademik Aris Antsaklis (Grčka), akademik Vedran Stefanović (Finska), akademik Aliyu Labaran Dayyabu (Nigerija), prof. dr. med. sc. Abdal Latif Ashmaig (Sudan), dr. sc. Rijad Konjhodžić (Sarajevo), akademik Aleksandar Ljubić

(Srbija), prof. dr. med. sc. Zlatan Fatušić (Tuzla), prof. dr. med. sc. Narendra Malhotra (Indija), prof. dr. med. sc. Taib Delić (Sarajevo), prof. dr. med. sc. Fatima Usman (Nigerija), prof. dr. med. sc. Hauwa Abdullah (Nigerija), prof. dr. med. sc. Jaideep Malhotra (Indija), prof. dr. med. sc. Joseph G. Schenker (Izrael), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), akademkinja Aida Salihagić Kadić (Zagreb), akademik Frank Chervenak (SAD), akademkinja Zehra Nese Kavak (Turska), akademik Eberhard Merz (Njemačka), akademkinja Ritsuko Pooh (Japan), dr. sc. Džihan Abazović (Srbija), akademik Almir Badnjević (Sarajevo), akademik Ivica Žalud (Hawai), doc. dr. sc. Suada Tinjić (Tuzla).

Akademik Asim Kurjak, akademik Almir Badnjević i akademik Osman Sinanović (s desna na lijevo)

Za drugi skup, koji je organiziran 29. septembra 2021. u Mostaru (glavni organizator

Udruženje kardiologa Hercegovačko Neretvanskog Kantona, na čelu sa akademikom Emirom Fazlibegovićem), pod naslovom: „Post-COVID stanja i kardiovaskularne bolesti“ smo bili pokrovitelji. Ukupan broj predavača je bio 17, od toga 4 člana IANUBIH. Treći skup smo ponovo organizirali u Tuzli, 22. i 23. oktobra 2021. (u saradnji sa Univerzitetskim kliničkim centrom Tuzla i Udruženjem psihijatara Tuzlanskog kantona) pod naslovom: „Šta smo naučili o posljedicama COVID-19 pandemije“. Predsjednik Organizacionog odbora je bio akademik Osman Sinanović. Ukupan broj predavača je bio 26, od toga 14 članova IANUBIH.

Četvrti skup sa naslovom: „Četvorodimenzionalni ultrazvuk i umjetna inteligencija u ispitivanju funkcije fetalnog i odraslog mozga“, održan je u Zagrebu 28. 10. 2021. godine. Predsjednik Organizacionog odbora je bio akademik Asim Kurjak, a ukupan broj predavača je bio 11, od toga 6 članova IANUBIH.

2022.

U dobrom tempu smo nastavili rad i u 2022. godini. Tako smo već 1.3., u Mostaru, bili suorganizatori simpozijuma pod naslovom: „Suosjećajno društvo i empatijska civilizacija u BiH/utopija ili transformativna ideja za bolju budućnost“. Glavni organizator ovog jednodnevnog simpozijuma je bio akademik Dragan Babić. Ukupan broj predavača je bio osam, od toga šest članova IANUBIH. Svih pet navedenih skupova su bili jako posjećeni, a naročito treći po redu, o posljedicama COVID-19 pandemije (371 online učesnik i 40 uživo) što nam je dalo podsticaja da nastavimo sa sličnim aktivnostima i u narednom periodu.

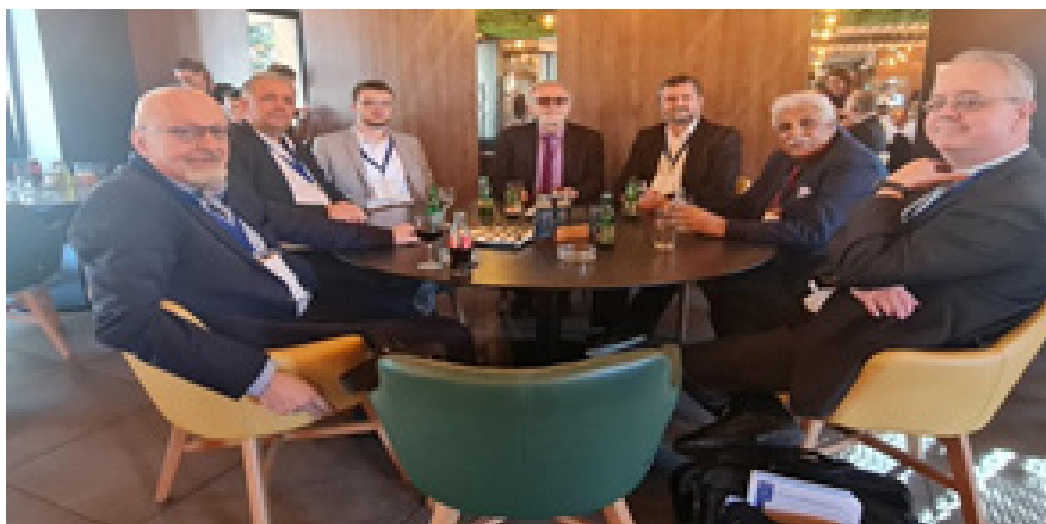
Prvi skup je održan kao jednodnevni online Webinar, povodom Svjetskog dana srca, u Mostaru 29. septembra 2022. godine u organizaciji Udruženje kardiologa Hercegovačko neretvanskog kantona, na čelu sa akademikom Emirom Fazlibegovićem. Bio je to Internacionalni skup posvećen novinama sa ESC/AHA kongresa 2022. godine. Na simpozijumu je uzelo učešće 6 autora iz USA, te 9 domaćih autora, a skup je pratilo preko 100 slušalaca. Razred za medicinske nauke IANUBIH je bio suorganizator skupa.

Drugi skup u 2022. godini je bio 30. Podunavski psihijatrijski simpozij, koji je u Tuzli od 28 do 29. oktobra, organizirala Podunavska Psihijatrijska Asocijacija (PPA) u suradnji sa Razredom za medicinske nauke IANUBIH, Univerzitetskim kliničkim centrom Tuzla/ Klinika za psihijatriju, Medicinskim fakultetom Univerziteta u Tuzli, Udruženjem psihijatara Tuzlanskog kantona, Udruženjem psihijatara u Bosni i Hercegovini, Hrvatskim društvom za kreativnu psihofarmakoterapiju i biološku psihijatriju Hrvatskog liječničkog zbora, sa glavnom temom: MKB-11 i kreativna farmakoterapija u psihijatriji: izazovi i perspektive. Skup je bio vrlo posjećen, a predavanja su bila fokusirana na novo izdanje klasifikacije bolesti i povreda Svjetske zdravstvene organizacije, MKB-11, u kontekstu kreativne farmakoterapije u psihijatriji.

Promocija knjige “Uvod u klasifikaciju psihijatrijskih poremećaja u MKB-11”.
S lijeva na desno: akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), prof. dr. med. sc. Esmina Avdibegović (Tuzla), akademik Miro Jakovljević (Zagreb), prof. dr. med. sc. Izet Pajević (Tuzla) i dr. Ahmed Pajević (Tuzla)

Na skupu je promovirana i knjiga “Uvod u klasifikaciju psihijatrijskih poremećaja u MKB-11, koja je prihvaćena kao univerzitetski udžbenik na Univerzitetu u Tuzli, a koju su priredili prof. dr. med. sc. Izet Pajević, prof. dr. med. sc. Esmina Avdibegović i dr. Ahmed Pajević. Glavni organizator ovog vrlo uspješnog skupa je bio naš suradni član prof. dr. med. sc. Izet Pajević.

S desna na lijevo: prof. dr. med. sc. Wolfgang Gabale (Njemačka), prof. dr. med. sc. Afzal Javed (UK), predsjednik Svjetske psihijatrijske asocijacije, akademik Mevludin Hasanović (Tuzla), akademik Miro Jakovljević (Zagreb), dr. Ahmed Pajević (Tuzla), prof. dr. med. sc. Izet Pajević (Tuzla) i akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo)

Treći skup je bio Peti kongres psihijatara Bosne i Hercegovine, sa međunarodnim sudjelovanjem, čiji je moto glasio “Psihijatrija u svijetu promjena”. Kongres je održan u Mostaru od 4. do 6. novembra 2022. godine. Glavni organizator skupa je bilo Udruženje psihijatara u Bosni i Hercegovini, na čelu sa Predsjednikom ovog Udruženja, našim članom akademikom Draganom Babićem.

Razred za medicinske nauke IANUBIH je bio suorganizator skupa. Skup je bio uživo i okupio je više od 250 učesnika iz cijele BiH. Među predavačima, između ostalih je bio ugledni svjetski psihijatar, akademik Norman Sartorius, član IANUBIH, te naši članovi akademik Miro Jakovljević, akademik Osman Sinanović, akademik Dragan Babić, prof. dr. med.sc. Izet Pajević i akademik Mevludin Hasanović.

U prvom redu, prvi desno akademik Dragan Babić (Mostar), prvi lijevo akademik Mevludin Hasanović (Tuzla); u drugom redu s desna na lijevo, akademik Miro Jakovljević (Zagreb), akademik Norman Sartorius (Ženeva, Švicarska), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo); u trećem redu iza akademika Sartoriusa, prof. dr. med. sc. Izet Pajević (Tuzla)

S lijeva na desno: akademik Miro Jakovljević (Zagreb), Prof. Dr Jurgen Deckert (Virtzburg, Njemačka), akademik Dragan Babić (Mostar) i akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo)

2023.

Dana 6.4.2023. u Mostaru je Udruženje kardiologa Hercegovačko neretvanskog kantona, na čelu sa akademikom Emirom Fazlibegovićem, uz suorganizaciju IANUBIH, Ministarstva zdravstva i Zavoda zdravstvenog osiguranja HNK organizovalo online simpozijum, a povodom Svjetskog dana zdravlja. Glavna tema webinara je bila "Psihofizički poremećaji i kardiovaskularne bolesti. Na webinaru su uzeli učešća predstavnici Svjetske srčane federacije (WHF), te članovi naše IANUBiIH, akademik Emir Fazlibegović i akademik Dragan Babić.

U Mostaru je 3.6.2023. održana Devetnaesta Mostarska psihijatrijska subota, simpozijum koji je svojevremeno pokrenuo akademik Miro Jakovljević, a kasnije nastavio akademik Dragan Babić. On je i ove godine bio Predsjednik Organizacionog odbora. Simpozijum je bio pod pokroviteljstvom Evropske psihijatrijske asocijacije, a organizatori su bili osim naše Akademije, Sveučilište u Mostaru, u suradnji sa Liječničkom komorom Hercegovačko-neretvanske županije i Udruge psihijatara u Bosni i Hercegovini.

Devetnaesta Mostarska psihijatrijska subota obradila je aktualnu tematiku različitih ovisnosti koje su u prvim dekadama 21. stoljeća postale značajnim kliničkim entitetima u svakodnevnoj kliničkoj praksi psihijatara i drugih profesionalaca iz oblasti zaštite mentalnog zdravlja i u našoj zemlji ali i drugih djelatnosti i disciplina. Po mišljenju Predsjedništva Udruge psihijatara u Bosni i Hercegovini, Mostarska psihijatrijska subota je psihijatrijski znanstveni i stručni događaj prvoga reda u našoj zemlji, a među predavačima su bili naši članovi: akademik Dragan Babić i akademik Mevludin Hasanović.

U Zagrebu smo, 8.9.2023. bili suorganizatori Petog nacionalnog kongresa Glavobolje i boli, zajedno sa Hrvatskim društvom za neuroimunologiju i neurogenetiku, Hrvatskim društvom za prevenciju boli, Hrvatskim društvom za moždani udar, Hrvatskim društvom za neurovaskularne poremećaje HLZ-a, Sekcijom za glavobolju HND, Hrvatskim neurološkim društvom HLZ-a, Udrugom medicinskih sestara u neurologiji i Udrugom za prevenciju i liječenje bolesti bubrega. Predsjednica Kongresa je bila, naša vrlo aktivna članica akademkinja Vanja Bašić Kes, a pored nje, predavači na skupu su bili i članovi naše Akademije: akademkinja Vida Demarin, akademik Osman Sinanović i akademik Petar Kes.

Učestvovali smo i u organizaciji sedme po redu Akademije za multiplu sklerozu, koja u biti predstavlja školu za navedenu bolest (International Postgraduate Course), na čijem je čelu naša članica akademkinja Vanja Bašić Kes, a koja se održava "pod kišobranom" Inter University Center Dubrovnik, u periodu od 12-16.6.2023. Među članovima Organizacijskog odbora ove MS akademije su naši članovi, suradna članica prof dr. sc. Azra Alajbegović i akademik Osman Sinanović, koji su uz akademkinju Vanju Bašić Kes, bili i predavači na ovoj školi.

Predavači i polaznici Sedme MS Akademije u Dubrovniku 2023

Članovi Organizacijskog odbora MS Akademije (s lijeva na desno): akademkinja Vanja Bašić Kes (Zagreb), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), prof. dr. sc. Jelena Drulović (Beograd) i prof dr. sc. Azra Alajbegović (Sarajevo)

U toku 2023. godine Razred za medicinske nauke je organizirao i Prvi Akademski BH neurološki forum sa međunarodnim sudjelovanjem, u Sarajevu od 21-22.9.2023. godine. Glavne teme skupa su bile: Šta je novo u kliničkoj medicini, epilepsije i multipla skleroza, sa predavačima iz BiH i regije (devet eminentnih predavača iz Tuzle, Sarajeva i Mostara, te sedam eminentnih predavača iz Zagreba i Osijeka, među kojima posebno ističem našeg Predsjednika akademika Asima Kurjaka i akademkinju Vidu Demarin, redovnog člana naše i Hrvatske akademije znanosit i umjetnosti. Predavanja po pozivu su održali i naši članovi prof dr. sc. Izet Pajević, akademik Milan Stanojević, akademik Miro Jakovljević, akademik Dragan Babić, prof. dr. sc. Azra Alajbegović, prof. dr. sc. Mirsad Muftić, doc. dr. sc. Silva Butković Soldo i akademik Osman Sinanović.

Akademik Osman Sinanović, na otvaranju Prvog ABHNFa

Akademik Osman Sinanović (prvi s lijeva), prof. dr. sc. Mirsad Muftić (u sredini), sa članovima Sekretarijata (s lijeva na desno): doc. dr. sc. Silva Banović, dr Asja Hodžić i dr Sežad Kahrić

Predavači na Prvom ABHNF (s lijeva na desno): prof. dr. sc. Vlasta Đuranović (Zagreb), prof. dr. sc. Željka Petelin Gadže (Zagreb), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), akademik Vida Demarin (Zagreb) i prof. dr. sc. Azra Alajbegović

Na završetku skupa, predavači i učesnici

U povodu obilježavanja Svjetskog dana srca, u Mostaru je 29.9.2023. uz suorganizaciju naše Akademije, održan jednodnevni simpozijum. Voditelji simpozijuma su bili akademik Emir Fazlibegović (Mostar) i akademik Emir Veledar (USA). Pored IANUBIH, organizator skupa je bilo i Udruženje kardiologa HNK/Ž, a predavači, naši članovi: akademik Emir Veledar (USA), akademik Dragan Babić (Mostar), akademik Milenko Bevanda (Mostar) i akademik Emir Fazlibegović (Mostar).

U Sarajevu je 30.9.2023. održan Simpozijum o zdravom starenju u organizaciji IANUBIH, Evropske asocijacije profesora emeritus i Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, a pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo. Glavna organizatorica skupa je bila akademikinja Halima Resić. Među ostalim predavačima, na simpozijumu su predavali naši članovi: akademik Asim Kurjak (Zagreb), akademikinja Halima Resić (Sarajevo), akademik Krešimir Galešić (Zagreb), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), akademik Izet Rađo (Sarajevo), akademik Mirza Žižak (Zagreb), prof. dr. sc. Sulejman Kendić (Bihać) i prof. dr. sc. Adem Salihagić (Bihać).

Dolazak na Simpozijum – s lijeva na desno: akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), akademik Milan Stanojević (Zagreb), akademik Mirza Žižak (Zagreb) i akademik Asim Kurjak (Zagreb)

Učesnici simpozijuma o zdravom starenju

XVIII Psihijatrijski dani Bosne i Hercegovine

Klinička empatija i mentalno zdravlje je bio naš slijedeći skup koji je organiziran u Mostaru 21. i 22.10.2023. u Mostaru, u saradnji sa Udruženjem psihijatara u Bosni i Hercegovini, Univerzitetom u Mostaru i Liječničkom komorom Hercegovačko-neretvanske županije, a pod patronažom Europske psihijatrijske asocijacije i sponzorirano od Svjetske psihijatrijske asocijacije.

Predsjednik organizacijskog odbora je bio akademik Dragan Babić, a Predsjednik znanstvenog odbora, akademik Miro Jakovljević. Na Simpoziju su ugledni psihijatri iz naše zemlje i regiona, ali i Europe, prezentirali najnovije spoznaje o kliničkoj empatiji i mentalnom zdravlju. Od naših članova pozvana predavanja su održali akademik Miro Jakovljević, akademik Osman Sinanović i akademik Dragan Babić.

Akademik Osman Sinanović i akademik Miro Jakovljević

Akademik Miro Jakovljević (lijevo), akademik Dragan Babić (stoji) i akademik Osman Sinanović (desno)

Tradicionalni jednodnevni simpozijum - Gdje smo u neurologiji 2023? u hibridnoj formi je održan u Zagrebu 2.12.2023. Predsjednica Simpozijma je bila akademikinja Vanja Bašić Kes, a uz našu Akademiju, organizatori skupa su bili: Hrvatsko društvo za neuroimunologiju i neurogenetiku, Hrvatsko društvo za prevenciju boli, Hrvatsko društvo za moždani udar, Hrvatsko društvo za neurovaskularne poremećaje HLZ-a, Sekcija za glavobolju HND, Hrvatsko neurološko društvo HLZ-a, Udruga medicinskih sestara u neurologiji i Udruga za prevenciju i liječenje bolesti bubrega. Predavanja po pozivu su održali: akademikinja Vanja Bašić Kes, akademikinja Vida Demarin, akademik Osman Sinanović, akademik Petar Kes i suradni članovi IANUBIH, prof.dr.sc. Silva Butković Soldo.

Međunarodni znanstveni simpozij „Noviji napredak u neuroznanosti – mozak prije i poslije rođenja“, održan 8.12.2024. u Zagrebu su organizirali: Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Međunarodna akademija perinatalne medicine i Europska akademija znanosti i umjetnosti u partnerstvu s Hrvatskim društvom za neuroimunologiju i neurogenetiku, Hrvatskim društvom za perinatalnu medicinu HLZ-a, te Hrvatskom udrugom za regenerativnu medicinu i terapiju matičnim stanicama.

Sedamnaest pozvanih predavača iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije održalo je izlaganja iz različitih područja kojima se bave, na teme o novijem napretku u neuroznanosti. Od ukupno 17 predavača njih 10 su članovi IANUBIH: akademik Asim Kurjak, akademik Osman Sinanović, akademikinja Aida Salihagić Kadić, akademik Milan Stanojević, doc. dr. med. sc. Oliver Vasilj, akademik Almir Badnjević, akademikinja Vida Demarin, akademikinja Vanja Bašić Kes, akademik Srećko Gajović i akademik Miro Jakovljević.

Simpozij se održao u hibridnom obliku, sveukupno više od 300 sudionika. Jedan dio se osobno pridružio programu koji se odvijao u Hotelu Double Tree by Hilton u Zagrebu, dok su se mnogobrojni priključili online prijenosu.

Akademik Asim Kurjak (Predsjednik Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini i Predsjednik Međunarodne akademije perinatalne medicine) i akademik Dušan Šuput (Dekan razreda Medicina Europske akademije znanosti i umjetnosti) su otvorili simpozij i pozdravili sudionike.

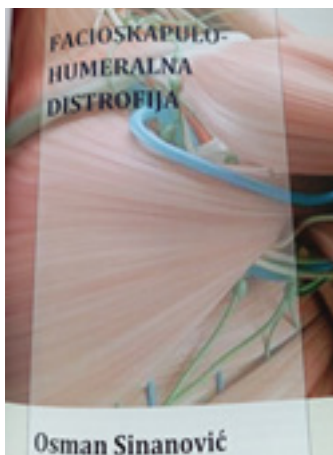
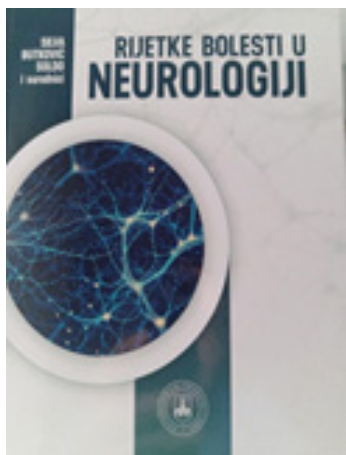
Posebno priznanje treba odati predsjednicima Organizacijskog i Znanstvenog odbora – akademiknji Aidi Salihagić Kadić, akademiknji Vanji Bašić Kes, te akademiku Srećku Gajoviću koji su besprijekorno pripremili i realizirali program simpozija, kao i počasnim predsjednicima – akademiku Asimu Kurjaku, akademiku Ivici Kostoviću, te akademiknji Vidi Demarin.

Akademikinja Vida Demarin

Krajem godine, 19.12.2023., imali smo i predstavljanje knjige: RIJETKE BOLESTI U NEUROLOGIJI, autora naše suradne članice Prof. dr. sc. Silve Butković-Soldo, prim. dr. med. i suradnika u Slavonskom Brodu. Udžbenik je napisan na 314 stranica, sadrži 26 poglavlja. Dva poglavlja su napisali članovi IANUBIH: Prof dr. med sc. Azra Alajbegović, suradni član IANUBIH (Touretteov sindrom) i akademik Osman Sinanović (Facioskapulohumeralna distrofija), redovni član IANUBIH.

Glavna urednica ove knjige je naš suradni član prof dr sc Silva Butković Soldo, redovita profesorica neurologije Medicinskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. U predgovoru udžbenka ona naglašava da je “knjiga rezultat brojnih poslijediplomskih tečajeva - Rijetke bolesti u neurologiji, koji se već niz godina održavaju u Osijeku.

2024.

U emisiji “Zlatna liga” 8.2.2024. Na HRT-u, gostovali su akademik Asim Kurjak i akademik Velimir Srića; o njima se govorilo kao o priznatim stručnjacima u Hrvatskoj i svijetu. Akademik Asim Kurjak najavljen je kao liječnik koji je doveo ultrazvuk u Hrvatsku.

Redoviti je član osam Akademija, vlasnik 13 počasnih doktorata, autor 121 knjige, te vlasnik velike i vrijedne kolekcije umjetničkih slika. Akademik Velimir Srića je najavljen kao profesor na ekonomskom fakultetu, konzultant i bivši ministar znanosti, objavio je stotinjak knjiga, kratko se bavio politikom. Uz sve to, voli svirati gitaru u dobrom društvu.

U Poljskoj je objavljena knjiga “Prvi pregled novorođenčeta - propedeutika neonatologije” u kojoj je prvi autor akademik Milan Stanojević. Knjiga je izdana na poljskom jeziku, ali se pripremaju izdanja na hrvatskom i na engleskom jeziku, koja će biti dostupna do kraja godine. Izdavač je Harde izdavačka kuća i Medicinski univerzitet u Varšavi, a Rektor Univerziteta je dao pokroviteljstvo navedenoj knjizi koja je bogato ilustrirana vlastitim fotografijama i video isječcima do kojih se dođe skeniranjem QR kodova u knjizi.

Knjiga ima 175 stranica, 26 pitanja na koja čitatelji trebaju čitajući ju odgovoriti, dvjestotinjak fotografija i tridesetak videa. Opremljena je i kazalom.

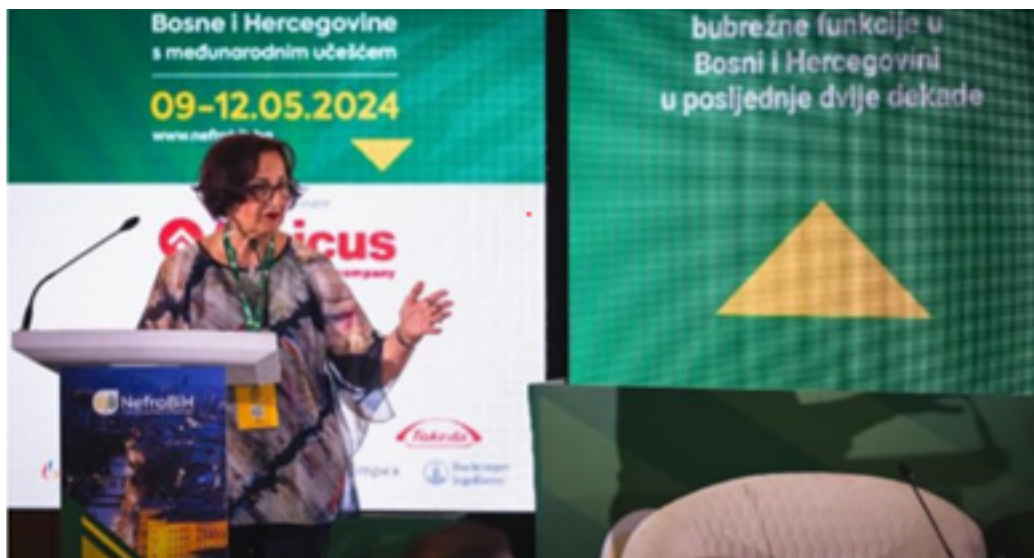
Naslovna strana knjige “Prvi pregled novorođenčeta - propedeutika neonatologije”

Dana 7.4.2024. u Mostaru je Udruženje kardiologa Hercegovačko-neretvanskog kantona, na čelu sa akademikom Emirom Fazlibegovićem, pod pokroviteljstvom IANUBIH, Ministarstva zdravstva i Zavoda zdravstvenog osiguranja HNK organizovalo, može se reći već tradicionalni online simpozijum, povodom Svjetskog dana zdravlja. Na webinaru su uzeli učešća članovi naše IANBiIH, akademik Emir Fazlibegović, akademik Milenko Bevanda i akademik Dragan Babić.

U galeriji Mona Lisa u Zagrebu, 20.4.2024. otvorena je izložba slika iz “Zbirke Kurjak - motiv žene u djelima hrvatskih umjetnika”. 55 djela koje je javnost imala priliku vidjeti na ovoj izložbi, prati još bogatiji katalog s izborom od 115 djela. Kolekcija Kurjak jedna je od ponajboljih privatnih kolekcija hrvatske umjetnosti te je Martin Henc, vlasnik galerije Mona Lisa zahvalio akademiku Kurjaku što je omogućio široj publici da uživo pogleda neka od ponajboljih, kapitalnih djela Hrvatskih umjetnika.

U Sarajevu je od 9. do 12.5.2024. održan 6. Kongres nefrologa Bosne i Hercegovine sa međunarodnim učešćem, na kome je naša redovna članica, akademkinja Halima Resić, učestvovala sa predavanjem na temu „Trend nadomještanja bubrežne funkcije u BiH u posljednje dvije dekade“. U sklopu kongresa se održala i promocija monografije “Renalni registar BiH 2002-2022” koju je priredila akademkinja Resić sa saradnicima.

U Sarajevu je 23.5.2024 održan Seminar sportske medicine “Primjeri dobre prakse u sportskoj medicini”. Organizatori seminara su bili: Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine u saradnji sa Međunarodnim olimpijskim komitetom, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini te Federalno ministarstvo zdravstva. Seminar je otvorenim proglasio akademik Izet Rađo, Predsjednik Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, zajedno sa akademikom Asimom Kurjakom koji je održao prvo predavanje. Na simpoziju su sudjelovali stručnjaci iz medicinskih disciplina, psihologije i menadžmenta.

Predavači na seminaru između ostalih su bili naši članovi: akademik Asim Kurjak, akademik Velimir Srića, akademik Osman Sinanović, akademik Almir Badnjević i akademik Mirza Žižak.

SEMINAR SPORTSKE MEDICINE

Primjeri dobre prakse u sportskoj medicini

ČETVRTAK 23. maj 2024. godine

MJESTO:

Olimpijski komitet BiH
Alipašina bb, OC Zetra

Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine organizuje treći po redu Seminar sportske medicine, pod pokroviteljstvom Međunarodnog olimpijskog komiteta i u saradnji sa Internacionalnom akademijom nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini. Tokom Seminara, renomirani međunarodni, regionalni i domaći stručnjaci će predstaviti nove trendove u oblasti sportske medicine i rehabilitacije koji su od ključnog značaja za vrhunski sport.

Dan prije Treće redovne Skupštine IANUBIH, 24.5.2024. u hotelu Holiday u Sarajevu je u organizaciji akademika Mirze Žiška održan simpozijum „O budućnosti edukacije“, sa odličnom posjetom. Na skupu je prisustvovao Rektor Univerziteta u Sarajevu prof.dr.sc. Rifat Škrijelj i nekoliko dekana sa navedenog Univerziteta.

Od naših članova predavanja su održali akademik Milan Stanojević, umjesto privremeno odsutnog Predsjednika akademika Asima Kurjaka, akademik Almir Badnjević, akademik Miro Jakovljević, akademik Norman Sartorius i akademik Mirza Žižak.

Akademik Milan Stanojević

Akademik Norman Sartorius
(u sredini)

Učesnici Simpozija na završetku skupa

Učestvovali smo u organizaciji sedme po redu Akademije za multiplu sklerozu, na čijem je čelu naša članica akademikinja Vanja Bašić Kes, a koja se održava "pod kišobranom" Inter University Center Dubrovnik, u periodu od 10-14.6.2024. Među članovima Organizacijskog odbora ove MS akademije su naši članovi, suradna članica prof. dr. sc. Azra Alajbegović i akademik Osman Sinanović, koji su uz akademikkinju Vanju Bašić Kes, bili i predavači na ovoj školi. Predavanje je održala i naša suradna članica Silva Butković Soldo, kao i prof. dr. med. sc. Nilda Turgut iz Tegirdaga (Turska), koja je bila kandidat za prijem u našu Akademiju, a koja je nažalost izgubila život u saobraćajnoj nesreći u oktobru 2024.

Predavači na 7. MS Akademiji (s lijeva na desno): akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), prof. dr. med. sc. Vlasta Đuranović (Zagreb), prof. dr. med. sc. Jasminka Đelilović Vranić (Sarajevo), prof. dr. med. sc. Azra Alajbegović (Sarajevo), akademikinja Vanja Bašić Kes (Zagreb), prof. dr. med. sc. Jelena Drulović (Beograd), prof. dr. med. sc. Silva Butković Soldo (Osijek), prof. dr. med. sc. Šarlota Mesaroš (Beograd) i prof. dr. med. sc. Ingrid Škarpa Prpić (Rijeka)

Učesnici skupa ispred Inter University Centre Dubrovnik; U prvom redu s lijeva na desno: prof. dr.med.sc. Silva Butković Soldo (Osijek), akademkinja Vanja Bašić Kes (Zagreb), akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo), prof. dr. med sc. Azra Alajbegović (Sarajevo), prof. dr. med. sc. Nilda Turguta (Tekirdag/Turska)

U Zagrebu je 6.9.2024. godine u hibridnoj formi održan jednodnevni 6. Nacionalni kongres Glavobolje i boli, u odličnoj organizaciji akademkinje Vanje Bašić Kes, sa našom Akademijom kao suorganizatorom. Među predavačima je bilo pet članova IANUBIH: akademkinja Vanja Bašić Kes, akademik Petar Kes, prof. dr. med. sc. Zlatko Trkanjec, prof. dr. med sc. Silva Butković Soldo i akademik Osman Sinanović.

6. NACIONALNI KONGRES GLAVOBOLJE I BOLI

s međunarodnim sudjelovanjem

6. rujna 2024.
hotel Dubrovnik, Zagreb - HIBRID

GLAVNE TEME KONGRESA

Tenzijska, Migrenska, Cluster glavobolja, Neuropatska bol,
Poremećaji TM zgloba, Akupunktura, Monoklonska protutijela
u prevenciji migrene, Bolna stanja u kroničnih bubrežnih
bolesnika

Predsjednica Kongresa
Akademkinja Vanja Bašić Kes

Hrvatsko društvo za neuroimunologiju i neurogenetiku
Hrvatsko društvo za prevenciju boli
Hrvatsko društvo za moždani udar
Hrvatsko društvo za neurovaskularne poremećaje HLZ-a
Sekcija za glavobolju HND
Hrvatsko neurološko društvo HLZ-a
Udruga medicinskih sestara u neurologiji
Udruga za prevenciju i liječenje bolesti bubrega
Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti BiH
Referentni centar za neurovaskularne poremećaje MZ RH
Referentni centar za dijagnostiku i liječenje akutne i kronične boli MZ RH
Referentni centar za neuroimunologiju i neurogenetiku MZ RH

Drugi Akademski BH Neurološki forum održan je u Sarajevu, od 13.09.-14.09.2024. u kongresnom centru Hotela Holiday, u organizaciji Razreda za medicinske nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni u Hercegovini (IANUBIH) i Udruženja za kliničku neurofiziologiju u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kongres je otvoren pozdravnim govorom akademika Osmana Sinanovića, akademika Mire Jakovljevića, a prisutnim se obratio i ministar zdravstva Kantona Sarajevo, mr. med. sc. Enis Hasanović.

Ministar je pohvalio organizaciju simpozijuma, istakavši njegov značaj u edukaciji mlađih kolega i uspostave saradnje među kolegama u regiji, ponudivši saradnju i podršku Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo za naredni ABHNF.

Pozvani predavači na Simpozijumu su bili prof. dr Nilda TURGUT (Tekirdag/Turska) (nažalost tragično izgubila život u saobraćajnoj nesreći oktobra 2024), prof. dr Zvezdan PIRTOŠEK iz Ljubljane (Slovenija), iz Zagreba (prof. dr Vlasta ĐURANOVIĆ, akademkinja Vanja BAŠIĆ KES, akademik Petar KES, prof. dr Zlatko TRKANJEC, akademik Miro JAKOVLJEVIĆ i prof. dr Silvio BAŠIĆ) iz Osijeka (Prof. dr Silva BUTKOVIĆ SOLDI i doc. dr Stjepana JURIĆ), iz Beograda (prof. dr Slobodan APOSTOLSKI, prof. dr Marina SVETEL, doc. dr Igor PETROVIĆ, prof. dr Ranko RAIČEVIĆ), iz Sarajeva (prof. dr Azra ALAJBEGOVIĆ, prof. Jasminka ĐELILOVIĆ VRANIĆ, prof. dr Selma ŠABANAGIĆ HAJRIĆ i prof. dr Merita TIRIĆ ČAMPARA), iz Mostara (akademik Dragan Babić i doc. dr Nataša PEJANOVIĆ ŠKOBIĆ) i Tuzle (prof. Mevludin HASANOVIĆ, akademik Osman SINANOVIĆ i doc.dr.sc. Silva BANOVIĆ).

Organizatori su okupili 27 predavača, najpoznatijih stručnjaka iz neurologije i psihijatrije te srodnih grana, iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i Turske. Deset predavača su bili članovi naše Akademije. Učesnici su imali priliku pratiti izlaganja o neurobiološkim osnovama empatije i njenoj važnosti u liječenju neuroloških bolesnika, poremećajima neuromišićne transmisije, autoimunim encefalitisima, poremećajima spavanja, farmakoekonomskim aspektima moždanog udara, liječenju glavobolja u pedijatrijskoj i adultnoj populaciji, terapijskim opcijama i diferencijalnoj dijagnozi multiple skleroze, distonijama, terapijskim prioritetima u Parkinsonovoj bolesti, frontotemporalnoj demenciji, modernim konceptima neurorehabilitacije, novim mogućnostima liječenja ALS-a te augmentativnoj i alternativnoj komunikaciji za osobe s neurološkim oboljenjima.

Predavanja je aktivno, uz brojne produktivne rasprave, slušalo više od 60 učesnika - neurologa, psihijataru, neuropedijataru, specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, specijalizanata navedenih struka iz Bosne i Hercegovine, uključujući i nekolicinu iz susjednih zemalja. Skup je bio odlično medijski praćen, počevši sa najavom skupa kroz intervju sa akademikom Sinanovićem, predsjednikom Organizacijskog odbora, datom novinskoj agenciji FENA i prisustvom FTV na otvaranju. Uspostavljena je saradnja sa Ljekarskom-liječničkom komorom Kantona Sarajevo koja je u skladu sa svojim pravilima visoko bodovala skup.

Vrijedni članovi Sekretarijata skupa (s lijeva na desno): dr Asja Hodžić (Mostar), dr Sežad Kahrić (Zenica) i doc. dr. sc. Silva Banović (Tuzla) sa predsjednikom Organizacijskog odbora akademikom Osmanom Sinanovićem (Tuzla/Sarajevo)

Prof. dr. med. sc. Nilda Turgut (Tekirdag/Turska) i akademik Osman Sinanović (Tuzla/Sarajevo)

Prof. dr.med.sc. Zvezdan Pirtošek (Ljubljana/Slovenija)

Učesnici ABHNF 2024 na završetku drugog skupa

U Mostaru je 29.septembra 2024., od 18-22h uspješno održan WEBINAR INTERNACIONALNI NAUČNI SIMPOZIJUM “NOVINE SA ESC/AHA KONGRESA 2024” u kojem su uzeli učešće istaknuti naučnici iz Australije, USA, Evrope i Bosne i Hercegovine. Simpozijum je izazvao pažnju preko 80 slušalaca. Prezentovana su najnovija iskustva iz kardiologije sa američkih i evropskih susreta kardiologa tokom 2024. Simpozijum je u ime pokrovitelja i suorganizatora IANUBIH i u ime predsjednika akademika Asima Kurjaka pozdravio akademik Goran Krstajić iz Zagreba, a u ime Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi HNK ministar akademik Milenko Bevanda, a u ime VKBI akademik Emir Fazlibegović, glavni organizator ovog skupa. Na simpozijumu je uzelo učešće četiri autora iz USA, jedan iz Australije, jedan iz Njemačke, jedan iz Hrvatske te devet domaćih autora iz Mostara i Sarajeva, od kojih su njih četvorica članovi naše Akademije: akademik Emir Veleđar, akademik Emir Fazlibegović, akademik Goran Krstajić i akademik Dragan Babić.

Akademik Emir Fazlibegović

U Zagrebu je od 24-25.11.2024. naša vrijedna redovna članica akademkinja Vanja Bašić Kes vrlo uspješno organizirala Prvi Hrvatski kongres neurofarmacije, u hibridnoj formi, sa značajnim brojem sudionika. Među pozvanim predavačima su bili naši članovi: akademkinja Vanja Bašić Kes, akademik Petar Kes, prof. dr. med. sc. Zlatko Trkanjec i akademik Osman Sinanović.

1. Hrvatski Kongres Neurofarmacije

24. i 25. listopada 2024. Zagreb,
Hotel Dubrovnik – hibrid

Tema Kongresa
Neurološki lijekovi, učinak i nus pojave,
interakcija s drugim lijekovima

Predsjednica Kongresa
Akademkinja Vanja Bašić Kes

Organizatori:

- Hrvatsko društvo za neuroimunologiju i neurogenetiku
- Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti BiH
- Hrvatska ljekarnička komora
- Hrvatsko društvo za prevenciju boli
- Hrvatsko društvo za neurovaskularne poremećaje HLZ-a
- Hrvatsko društvo za moždani udar
- Hrvatsko neurološko društvo HLZ-a
- MS centar Sestre milosrdnice
- Fabry centar Sestre milosrdnice
- Udruga medicinskih sestara u neurologiji
- Udruga za prevenciju i liječenje bolesti bubrega
- Referentni centar za neurovaskularne poremećaje MZ RH
- Referentni centar za dijagnostiku i liječenje akutne i kronične boli MZ RH
- Referentni centar za neuroimunologiju i neurogenetiku MZ RH

Posljednja vrlo uspješna aktivnost u okviru Razreda za medicinske nauke u 2004. godini je bio tradicionalni jednodnevni 23. Simpozijum, koji je organizirala naša članica akademkinja Vanja Bašić Kes.

Na sugestiju našeg Predsjednika akademika Asima Kurjaka ovaj puta napravljena je veza sa fetalnom neurologijom i neurologijom odraslih. Predavači na skupu su među ostalim bili naši članovi: akademik Asim Kurjak, akademkinja Aida Salihagić Kadić, akademik Milan Stanojević, akademkinja Vanja Bašić Kes, akademik Petar Kes, prof. dr. med. sc. Zlatko Trkanjec, prof. dr. med. sc. Silva Butković Soldo i akademik Osman Sinanović.

23. Simpozij
GDJE SMO U
NEUROLOGIJI 2024?
medicina temeljena na dokazima
7. 12. 2024.
Zagreb, hotel Dubrovnik, Hibrid

Glavne teme simpozija:
Novosti u fetalnoj neurologiji, Multipla skleroza, Fabryjeva bolest,
Parkinsonova bolest, Epilepsija, Migrena, Demencija

Hrvatsko društvo za neuroimunologiju i neurogenetiku
Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u BiH
Hrvatsko društvo za moždani udar
Hrvatsko društvo za prevenciju boli
Hrvatsko društvo za neurovaskularne poremećaje HLZ-a
Referentni centar za neurovaskularne poremećaje MZ RH
Referentni centar za dijagnostiku i liječenje akutne i kronične boli MZ RH
Referentni centar za neuroimunologiju i neurogenetiku MZ RH
MS centar Sestre milosrdnice
Fabry centar Sestre milosrdnice
Hrvatsko neurološko društvo HLZ-a
Udruga medicinskih sestara u neurologiji
Udruga za prevenciju i liječenje bolesti bubrega

Akademkinja Vanja Bašić Kes i akademik Osman Sinanović

Akademkinja Aida Salihagić Kadić i akademik Asim Kurjak

U narednom periodu nastaviti ćemo vrijedno da radimo. S obzirom na brojnost Razreda i različitost medicinskih struka, planiramo formiranje pojedinih sekcija u okviru razreda. Pored organizovanja i suorganizovanja naučnih skupova, planiramo osmišljavanje i sprovođenje naučnih i stručnih projekata, namjeravamo također usmjeriti pažnju javnosti na upješne pojedince i grupe i pronalaziti načina da ih stimuliramo kako bi ih potakli da usmjere svoje intelektualne potencijale i u svojim oblastima naprave vidljive pozitivne pomake. Voditi ćemo se činjenicom da je nauka opšte dobro i da je ona pokretačka snaga svakog društva. Ona je temelj duhovnog i materijalnog napretka i preobražaja kome treba da teži svaka zajednica. Napredak u medicini u jednom području neminovno dovodi do napredovanja i drugih srodnih disciplina. Nastojat ćemo da kroz vrijeme afirmiramo sve medicinske discipline, ne samo kliničke, nego i bazične i one u oblasti javnog zdravstva. Njegovat ćemo princip izvrsnosti i internacionalne prepoznatljivosti. Poticati ćemo, prije svega mlade, da više publiciraju u međunarodnim indeksiranim časopisima, jer samo na taj način možemo sustizati bolje od nas.

Pripremio: akademik Osman Sinanović, voditelj Razreda

RAZRED ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI I KULTURU

Prvi voditelj ovoga razreda bio je akademik Sead Alić, a nakon njegova povlačenja vodstvo je 2023. preuzeo akademik Lino Veljak. Zamjenik voditelja je akademik Dževad Zečić, a tajnica prof. dr. sc. Nada Gosić, suradna članica.

U članstvu su zastupljeni filozofi, povjesničari, humanistički informatolozi, bioetičari, arheolozi, povjesničari umjetnosti, književnici, muzikolozi, dramski, glazbeni i likovni umjetnici, ukratko predstavnici i predstavnice svih (ili većine) relevantnih dimenzija humanističkih znanosti i kulture.

Misija i vizija

Misija Razreda temelji se na uvidu u tri ključne dimenzije i ujedno vertikalne cjelokupnog ljudskog djelovanja:

1. moral,
2. sloboda i otvorenost prema kritičkom prosuđivanju,
3. uvažavanje stvaralaštva/kreativnosti

ad 1) Humanističke znanosti moraju propitivati sveprisutnu tendenciju nipodaštavanja i zaobilaženja morala. Ljudi su danas nerijetko svjesni da čine nešto loše ali to ih ne priječi u tom činjenju.. Biti svjestan očigledno nije dovoljno. Kako možemo pomoći čovjeku na njegovom putu od svijesti prema savjesti?

ad 2) Tamo gdje nema slobode govora, sučeljavanja, kritičkog samopropitivanja i propitivanja svega što nam može izgledati samorazumljivo – ne možemo rasti i razvijati se kao ljudska bića. Mi rastemo razgovarajući s drugima. Dijalog je stvorio ljudsku civilizaciju. Pokušaj sprečavanja dijaloga i otvorenog govora od strane autoritarno ustrojenih hijerarhija, vraća nas u feudalno doba, pa i dalje, u jednu vrstu suvremenog robovlasništva. No kritika mora biti mudra. To znači da se ne smije uspraviti mogućnošću da ponavlja svoje kritičke obrasce i zajedno s javnošću plače nad aktualnom situacijom. Tamo gdje je najteže treba pokušavati. Čak i tamo gdje izgleda nemogućim bilo što napraviti. U tom smislu kritička misao mora nadilaziti sve podijeljenosti i inzistirati na načelima koja mogu ujedinjavati.

ad 3) Ako u cjelokupnom našem postojanju onemogućimo kreativnu, stvaralačku, umjetničku dimenziju, osuđeni smo na to da umiremo izgovarajući bolne istine i sučelja-

vajući jedne istine s drugima. Bosna i Hercegovina je duhovna zemlja, zemlja čežnje za samostalnošću, zemlja patnje, sličnih sudbina svih njenih naroda, ali zemlja koja je iz te boli rađala, danas gotovo sveta književna djela, kojih ne bi bilo da nije bilo Bosne i patnje njenog naroda.

Razred humanističkih znanosti ima zadaću da u vremenu u kojemu svi znaju sve, u kojemu su riječi kao što su sreća, ljudskost, dobro, moral, duh, sloboda, postale nekako zastarjelim, pokušava skrenuti pozornost na ono što je u nama zajedničko i što bi trebalo i moralo preživjeti sve nevolje.

Humanističke znanosti danas moraju propitivati: Zašto smo postali neosjetljivi na ljudska stradanja, na patnje drugoga. Gdje je nestala vjekovna empatija dobrih susjeda koji poštuju vjeru drugoga kao svoju vlastitu. Kako se možemo osloboditi pustinje svijeta tehničkih pomagala u kojoj smo mi sami postali pomagalom tim sredstvima?

Razred humanističkih znanosti pokušat će bosanskohercegovačku stvarnost podsjećati na presudnost temeljnih vrijednosti ljudskoga, ali ne kao podsjećanje na neka stara vremena ili, još manje, na neke knjige – nego kao na izvor iz kojega može poteći univerzalni jezik razumijevanja, prajezik ljudske empatije, jezik koji razumiju svi otvoreni prema tri- ma vertikalama koje su na početku imenovane.

Simpoziji u organizaciji Razreda

Razred je u dosadašnjem razdoblju organizirao tri simpozija, dva u Banjoj Luci i jedan u Zenici, priprema se i četvrti simpozij u Tuzli; zajedno s još dva razreda IANUBiH organizirao je i jedan simpozij u Zagrebu. Svi ovi skupovi bili su u znaku interdisciplinarnosti i pluriperspektivnosti.

Prvi simpozij Vjera u Boga – spaja ili dijeli?

(Banja Luka, 25.-26. 3. 2022.)

U Europskoj akademiji u Banjoj Luci održan je 25. i 26. III. 2022. simpozij „Vjera u Boga – spaja ili dijeli?“ Riječ je o prvom znanstvenom skupu koji je organizirao Razred za humanističke znanosti i kulturu Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini.

U pozdravnoj riječi akademik biskup Franjo Komarica govorio je o osnivanju Europske akademije Banjolučke biskupije 2005. godine i njezinoj dosadašnjoj djelatnosti. Označio je rad te ustanove kao preteču Europskoga centra za mir i suradnju koji je otvoren prije dvije godine sa sjedištem u Kući susreta „Marija Zvijezda“ u bivšem trapističkom samostanu. Tako se misija Europskoga centra nadovezuje na iznimnu baštinu „nekoć slavne i za opći civilizacijski i kulturni razvoj ovog grada i kraja vele-zasluzne crkvene ustanove

– trapističke opatije „Marije Zvijezde“, utemeljene prije 153 godine“. Opisujući postignuća Europske akademije naglasio je kako su on i njegovi suradnici, „kao ‘vjerujući’ ljudi – kršćani“, gradili „na bogatoj tradiciji europskih duhovnih resursa“. Pri tom su bili „spremni na dijalog sa sveukupnom suvremenom stvarnošću u kojoj živimo“. Zaključio je svoje obraćanje porukom kako se „na obzorju čovječanstva pojavljuje jedna nova civilizacija, koja se bori za svoj identitet, za svoje mjesto u povijesti ljudskog roda. To je civilizacija međusobnog uvažavanja i razumijevanja; poštovanja dostojanstva svakog čovjeka, stvorena na ‘sliku Božju’; civilizacija pravde i mira, u kojoj će biti dovoljno prostora za opravdane različitosti među ljudima i narodima; u kojoj će se sporna pitanja rješavati otvorenim, nepristranim dijalogom, a ne konfrontacijama, oružanim sukobima niti primjenom ‘zakona jačega’“.

Predsjednik Internacionalne akademije akademik Asim Kurjak zahvalio je biskupu Franji Komarici na njegovu neumornom zalaganju za mir i dijalog. Istaknuo je da „ako biskupu Komarici ne možemo dodijeliti Nobelovu nagradu za mir (za koju je bio i kandidiran), možemo mu dati do znanja da ga iznimno poštujemo i da u njegovim naporima i sve-mu što je učinio vidimo put kojim bi Bosna i Hercegovina morala ići – put povratka dobrosusjedskim i komšijskim odnosima, staro-bosanskom razumijevanju, zajedničkim druženjima uz različita slavljenja jednoga nam jedinoga Svevišnjega“. Uručio mu je prvo priznanje Internacionalne akademije povelju „Prometej duha“ za „desetljeća upornog rada na razvijanju/vraćanju tolerancije među ljude, vjere i nacije Bosne i Hercegovine“.

U obrazloženju je naveo da se „povelja dodjeljuje bosanskohercegovačkom pravedniku. Čovjeku. Biskupu koji nije ostavio svoj narod i svoju zemlju niti u najgorim i najtežim situacijama. Vjerničkom zagovorniku razumijevanja i tolerancije“. Povelja se dodjeljuje kao simbol potpore onom najljepšem u ljudima. „Biskup Komarica je od čovjeka postao neuništivom idejom. Idejom povratka Hrvata u Posavinu i sve dijelove Bosne i Hercegovine u kojima su živjeli. Idejom koja ne dopušta nestanak Hrvata s njihovih vjekovnih pragova.“

Povelja se dodjeljuje kao poticaj i „poruka i drugima da nikada ne odustanu od puta mira i razumijevanja među ljudima“. U obrazloženju je također istaknuto: „Za razliku od politike i političara, Komarica nikada nije iznevjerio svoj narod. Za razliku od ljudi sile i oružja biskup Komarica je Bosnom i Hercegovinom pronosio riječi mira, pozive na razumijevanje i pozive za povratak svih protjeranih u njihove domove, bez obzira kojoj naciji ili vjeri pripadali.“

U svojem izlaganju o znanosti i religiji akademik Asim Kurjak naglasio je kako je „razumijevanje i odgovorno upravljanje složenim odnosima između znanosti i religija“ bilo središnja briga kako za znanstvene tako i za vjerske zajednice tijekom mnogih stoljeća. „U novije vrijeme došlo je do napetosti, pa čak i trvenja, osobito u svjetlu tvrdnji nekih znanstvenika da bi znanost trebala dominirati svim oblicima ljudskog iskustva i znanja te da bi se vjerske zajednice trebale smatrati sporednim ili čak bez ikakvog značaja“. Odbacujući ekstremna stajališta i jedne i druge strane ukazao je na mogućnost sklada i razumijevanja između religije i znanosti. Kao vrhunski znanstvenik ilustrirao je svoje teze

nizom poučnih medicinskih primjera i istraživanja.

Predsjednik Mešihata i muftija Islamske zajednice u Hrvatskoj akademik Aziz Hasanović govorio je o načinu kako se međureligijskim dijalogom može dospjeti do ljudskoga bratstva. Nadovezao se na Povelju o ljudskom bratstvu koju su potpisali papa Franjo i šejhu-l-Alzhar dr. Ahmed At-Tayeb 2019. u Abu Dhabiju. Prema njegovu mišljenju, „otvorenost, mudrost, hrabrost i vjernička iskrenost, koja dolazi od najvećih vjerskih i moralnih autoriteta današnjice, napravila je najveći civilizacijski iskorak u 21. stoljeću.“ Kao jedan od onih koji su sudjelovali u nastajanju te povelje i svjedočili tom povijesnom činu istaknuo je kako osjeća „dodatnu obvezu da Povelja ne ostane mrtvo slovo na papiru“. Zaključuje da „mi koji slijedimo različite putove ka Jedinome Bogu ovo moramo preuzeti kao dio vlastite misije i pretočiti je u svakodnevne programe“. U izlaganju je detaljnije prikazao islamsku viziju ljudskoga bratstva kroz prizmu izvora islama i dobre prakse koju potiču muslimani.

Voditelj Razreda za humanističke znanosti akademik Sead Alić potaknuo je sudionike na razmišljanje i raspravu izlažući svoj san o Bogu i traženje kroz plovidbu beskonačnim prostranstvima svemira. Poetski nadahnuto izlaganje bilo je praćeno slikama i glazbom koja dočarava harmoniju nebeskih sfera. Njegova je ideja vodilja da pravi vjernici imaju zadaću „pokušati ujediniti nebo i pokušati čuti nebo nekim novim medijem“.

O pitanju može li vjera u jednoga Boga razdvajati govorio je akademik Mislav Ježić. Obrazložio je kako je vjera u jednoga Boga, koja je zajednička svim abrahamskim religijama, na teološkoj razini potvrđena i u nekim drugim religijama poput hinduizma ili mazdizma. Među Božjim svojstvima koja se podudaraju u teističkim religijama naglasio je vjeru da je Bog „jedan, sveznajući i svemogući, nadsvjetski i sveprisutan, tvorac Neba i Zemlje, svemira i duša“. Bez obzira što se religije razlikuju u obredima, svetim knjigama i dogmatskim izričajima, ustvrdio je kako se one mnogo manje razlikuju u vjeri u Boga ili u etičkoj praksi. Zaključio je kako tamo „gdje prevladava duh, vjera ne dijeli. Gdje prevladava slovo i rabi se da dijeli, religije mogu poslužiti podjeli među ljudima.“ No, pozivajući se na Povelju o ljudskom bratstvu koju su potpisali papa Franjo i veliki imam al-Tayeb, obrazložio je da se tada religije zlorabe.

Akademik Pavo Barišić govorio je o vjeri koja spaja u radu i molitvi. Ocrtao je misiju Europskoga centra za mir i suradnju koji je otvoren prije dvije godine na plodnom povijesnom susretništu kultura u bivšem samostanu „Marija Zvijezda“. Istaknuo je cilj jačanja kulture suživota, snošljivosti, vjere, mira i suradnje. Ukazao je na značenje dragocjene baštine i djelovanje trapističke opatije, koja je početkom 20. stoljeća bila najveća na svijetu. Okupljala je na vrhuncu 265 otaca i braće trapista iz 16 europskih zemalja. Naglasak je stavio na humanitarnu i prosvjetnu djelatnost opatije. Prikazao je razvoj ustanova od osnovne i strukovne do visoke naobrazbe na studijima filozofije i teologije. Zaključio je kako „Marija Zvijezda“ od svojega osnivanja 1869. predstavlja ogledan primjer nastojanja za mirovnim ujedinjenjem Europe. Prikazao je nacрте i planove za izgradnju Europskoga centra.

Na skupu su održana su i sljedeća izlaganja: prof. dr. sv. Ivan Andrijić „Problem re-

ligijske snošljivosti u Indiji: teorija i svakodnevno iskustvo“, prof. dr. sc. Selami Erdogan, „Religious, National and Universal Humanness according to Sufis“, ak. prof. dr. sc. Nikica Gabrić „Jesmo li sami u svemiru? Znanstveni i religijski aspekt“, ak. prof. dr. sc. Miro Jakovljević „Mentalno zdravlje, duhovnost i globalni ethos: kako bog oblikuje naš um i mozak?“, ak. prof. dr. sc. Lino Veljak („Primat praktičkoga“), prof. dr. sc. Hrvoje Jurić, „Religija i revolucija“, prof. dr. sc. Anto Mišić, „Religijske dileme“, ak. prof. dr. sc. Mijo Nikić, „Vjera i fanatizam: psihološko-teološka refleksija“, dr. sc. Antonio Pehar, „Promocija međureligijskog dijaloga u cilju čuvanja dostojanstva čovjeka na primjeru Deklaracije o ljudskom bratstvu za mir u svijetu i zajednički život“, doc. dr. sc. Slobodan Prodić, „Politička pozornica kao projekcija bigotizma / Politička instrumentalizacija vere u Boga / Alaha“, doc. dr. sc. Zoran Turza, „Od Schellinga do pape Franje. Kako smo od Schellinga naučili živjeti u poliedru prožetom napetostima“, prof. dr. sc. Dževad Zečić, „Znanost i religija – put do cjelovite slike svijeta“.

Drugi simpozij „Vjera u Boga – spaja ili razdvaja?“

(Banja Luka, 22. 4. 2023.)

„Odom radosti“ koju je uz još dvije glazbene točke u kapitularnoj dvorani bivše Trapističke opatije (samostana) „Marija Zvijezda“ u Banjoj Luci, u subotu 22. travnja 2023., otpjevao Oratorijski zbor Cantores sancti Marci crkve Sv. Marka iz Zagreba, označen je početak jednodnevnog znanstvenog simpozija na temu „Vjera u Boga – spaja ili razdvaja?“ Ovaj, drugi po redu, interdisciplinarni i interkonfesionalni Simpozij na istu temu organizirali su Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Razred za humanističke nauke i kulturu i Razred za religije te Europski centar za mir i suradnju u Kući susreta „Marija Zvijezda“, koji je bio domaćin.

U ime organizatora na početku radnog dijela Simpozija nazočne su pozdravili Asim Kurjak predsjednik IANUBIH-a, te akademici Lino Veljak i domaći biskup Franjo Komarica. Biskup domaćin je, uz izraze dobrodošlice svima, između ostalog, posebno istaknuo da se „nalazimo na specifičnom mjestu, stoljeće i pol dugog duhovnog, prosvjetnog, odgojnog, kulturnog i civilizacijskog žarišta gdje se pred dvije i pol godine počeo raspirivati novi plamen mirotvorstva, međureligijske i međuetničke suradnje u okviru osnovanog Europskog centra“.

Današnje sudjelovanje predavača i drugih sudionika na ovom mirotvornom susretu, biskup Komarica je nazvao „nadolijevanjem dragocenog ulja u ovu željno potrebnu svjetiljku“, usprkos neshvatljivom nerazumijevanju i bojkotu ovakvih plemenitih nastojanja od strane predstavnika ovdašnje vlasti, koji su davno trebali ispraviti nepravdu nanesenu ovoj vrlo zaslužnoj drevnoj, crkvenoj instituciji koja je ovom kraju, gradu i ljudima činila mnoga dobra, misleći pri tome na restituciju bespravno oduzete imovine bivše trapističke opatije, gdje je danas smještena „Kuća susreta Marija Zvijezda“. Izrazio je svoju „čvrstu nadu da će u doglednoj budućnosti ipak biti bolje“.

Spriječen da osobno sudjeluje na Simpoziju svoj pozdrav i poticaj sudionicima skupa uputio je apostolski nuncij u BiH Francis A. Chullikatt. Podsjetivši u svom pozdravnom govoru, koji je nazočnima bio pročitao, na stvarnost vjerovanja u Boga diljem svijeta, a koja se manifestira u raznolikoj religijskoj baštini, on je tu tradiciju potkrijepio citatima iz obraćanja papā Ivana Pavla II. i Franje u Sarajevu i Banjoj Luci predstavnicima ovdašnjih vjerskih zajednica. Spomenuo je i važan Dokument o ljudskom bratstvu za mir u svijetu i zajednički život kojega su zajedno potpisali papa Franjo u veliki imam al-Azhar Ahmed El-Tayeb 2019. u Abu Dhabiju. Izrazio je svoje uvjerenje „da ovaj važan Simpozij doista može dati vrijedan doprinos naglašavanju vitalne važnosti međukonfesionalnog i međureligijskog dijaloga i suradnje, koji suživot može poboljšati naše ispovijedanje vjere u Boga, pomažući nama i svim ljudima dobre volje u potrazi za većim zbližavanjem, omogućujući nam da tako ubrzamo zoru, svjetlo budućnosti za sve nas. Neka nas stoga ovaj Simpozij potakne da se posvetimo tomu da postanemo vjesnici i arhitekti obećavajuće budućnosti, koja nagoviješta trajan mir i veći prosperitet za Bosnu i Hercegovinu, kako bi svi njeni građani zauvijek cvjetali i napredovali u bratstvu, solidarnosti, slozi i ljubavi kroz generacije koje će doći“. Žaželio je da Božji blagoslov prati sva plemenita nastojanja sudionika Simpozija.

I pozdravi i izlaganja će biti uvršteni u Zbornik radova s ovog Simpozija.

Dvojica od predviđenih predavača sa skupa zbog fizičke spriječenosti morali su izostati sa Simpozija.

Ovogodišnji simpozij, za razliku od prošlogodišnjeg koji je trajao dva dana i sa većim brojem izlagača, okupio je na jedan dan deset autora. Oni su, svatko iz okvira svoje struke i kao pripadnici svoje vjerske zajednice, govorili kako vjera u Boga nije nikakav razlog za pogubna sukobljavanja i razdvajanja već za komplementarna spajanja i suradnju.

Biskup dr. Franjo Komarica govorio je na temu, „Kako religije mogu postati sposobne za miroljubivost?“ Za takvu konstataciju postoji povijesno utemeljenje, napose u monoteističkim religijama kao što su židovstvo, kršćanstvo i islam, jer im je u suprotnosti svako služenje idolopoklonstvu i svako glumljenje Boga. To u praksi podrazumijeva da bi se ove religije trebale smatrati dužnima: prihvaćati neutralni stav države; zalagati se za temeljna ljudska prava kao put k miru; respektirati slobodu vjerskog opredjeljenja; prihvaćati toleranciju kao snagu mira; na djelu pokazivati kako je primjena nasilja nespojiva s njihovom bitnom ulogom u ljudskom rodu; odlučno nijekati ulogu mučeništva nasilnicima iz vlastitih redova; odlučno i obavezno se zaštićivati od zloupotreba; nadvladavati uskogrudne načine razmišljanja i gajiti ekumenizam i međureligijski dijalog. Ono što ih posebno treba karakterizirati je da trajnim odgajanjem svojih članova za mirotvorstvo i same postanu sposobne biti dragocjeni čimbenici u izgradnju istinskog mira među ljudima i narodima. Potkrijepio je svoje tvrdnje konkretnim vlastitim iskustvom iz vremena rata i poraća.

Dr. Asim Kurjak (Zagreb) govorio je o odnosu znanosti i religije, o čemu u svijetu danas postoji sve veći interes, jer su kroz povijest ove dvije intelektualne aktivnosti, znanost i

religija, pokušavale jedna drugom dominirati ili pak ignorirati jedna drugu. Sve je više danas znanstvenika i teologa koji smatraju da su znanstvene i religiozne istine komplementarne, da mogu surađivati i uzajamno djelovati. Stoga se u svom pristupu odnosa znanosti i religije dr. Kurjak zalaže za sinergizam, a ne skepticizam potkrijepivši ovakav pristup s mnoštvom primjera.

Budući da dr. Rusimir Mahmutćehajić (Sarajevo) nije mogao nazočiti skupu, on je poslao svoje izlaganje. Ono je pročitano, a govori o dvije kognitivne zbilje, filozofskoj i teološkoj, gdje autor govori o "O Bogu i znanstveniku te o preispitivanju mogućih filozofskih koncepta".

Dr. Mijo Nikić (Zagreb) je izlagao na temu „Krive i prave slike Boga“. Autor polazi od toga da za plodni duhovni život čovjeka, za njegovo duševno zdravlje nužno je imati u sebi pravu sliku Boga, jer vjera svakog čovjeka ovisi o slici Boga koju čovjek u sebi nosi. Prave slike Boga pomažu osobi zauzeti pravi odnos prema Bogu i u Njemu naći mir i sigurnost te ujedno biti spreman na iskren dijalog s drugima. Krive slike Boga uzrokuju bježanje od Boga i pobunu protiv njega što može uzrokovati duševnim poremećajima, ekskluzivnošću i fanatizmom koji razdvajaju ljude i mogu dovesti do sukoba i ratova.

Mr. Muris Spahić (Banja Luka), je govorio o „Islamskom teološkom pogledu na interpretaciju vjere u Boga“ polazeći od toga da se Boga može razumjeti koliko čovjek može razumjeti stvoreno, i Bog je vidljiv u svemu onomu što je stvorio. Držeći se samo materijalnog, čovjek se nije u stanju odvojiti od ovoga svijeta, a život doživljava kao biološki proces koji je svima poznat. Takav život je bez vjere i ostaje na nivou drugih stvorenja koja nisu razumom obdareni. Citirajući Kur'an a.š. naglasio je međusobnu povezanost i upućenost jednih na druge svih koji vjeruju u objavljenog Boga.

Dr. Vladislav Topalović (Sarajevo – Foča), govorio je o „Biblijskom antikonizmu i suvremenom vrednovanju vizuelnog“. Istakao je da je religija drevnog Izraela izrazito antiikonična u kojoj se strogo zabranjuje vizuelna predstava Boga. Odsustvo ikone ili kultne slike imalo je velike teološke posljedice na daljnji razvoj židovstva, kršćanstva i islama i njihove međusobne odnose. Kao drevni sadržaj ovih triju velikih religija antiikonizam je danas u fokusu teoloških razmišljanja.

Danas, u eri digitalnih tehnologija, koje se oslanjaju na vizualnu umjetnost, sve se više pokazuje smislenim biblijska i drevna orijentalna suzdržanost likovnog izraza Božanskog. Stoga je danas pred kršćanskom teologijom zadatak da odredi granice sakralne likovnosti, koja će jasno razdvojiti blasfemiju od ikonoklazma naglasio je Topalović.

Žana Vukosavljević (Banja Luka), novinarka RTV RS-a koja dvadesetak godina vodi i uređuje vjerske emisije na ovoj medijskoj kući, govorila je o svojim iskustvima u medijskom pristupu duhovnosti, vjerskim principima i učenjima koje propovijedaju, njeguju i baštine Crkve i vjerske Zajednice na ovom prostoru Europe. Njeno izlaganje bilo je zapravo svojevrstan osvrt i analiza prijašnjeg i sadašnjeg stanja na interakciju predstavnika

Crkva i vjerskih Zajednica s publikom i gledaocima kroz priloge u emisijama, napose u poslijeratnom periodu.

Dr. Nada Gosić (Rijeka), izlagala je na temu „Trudnoća, rađanje i religija u bioetičkoj edukaciji“ u suautorstvu s Tajanom Tomak. Predstavila je i aktualizirala misli i stajališta koja doprinose uspostavljanju i razvijanju kulture dijaloga o ovoj temi u procesima bioetičke edukacije kako bi se studente medicine, buduće liječnike, uputilo na razumijevanje osnovnih odrednica prema kojima žive i djeluju trudnice – vjernice. Autorica je posebno naglasila potrebu uvažavanja religijskih vrijednosti od strane medicinskog osoblja, prije svega liječnika kod religiozne osobe, koja treba donijeti važnu životnu odluku o trudnoći i njenom zadržavanju.

Dr. Dževad Zečić (Zenica), izlagao je na temu „Neopitagorejsko tajno društvo Ihvan al-Safa iz 10. Stoljeća iz Basre te Kako beskonačno mnoštvo započinje s Jednim“. Govorio je o tome kako je spomenuto društvo neopitagorejaca u svom idealnom obrazovanju kombiniralo vrline mnogih naroda, obrazujući se na islamskim, grčkim, perzijskim, indijskim, kršćanskim i židovskim tradicijama, dok su brojeve promatrali kroz monoteistički duhovni obzor, vjerujući da brojevi u osnovi odgovaraju svemu u svijetu te da se brojevi mogu povezati s Jednoćom.

Dr. Pavo Barišić (Zagreb), izlagao je na temu „Renesansni zagovornik vjere koja spaja Juraj Dragišić iz Srebrenice: branitelj Bessariona, Mirandole, Savanarole i Reuchlina“. Istaknuo je ekumensku dimenziju spajanja i povezivanja, približavanja i ujedinjavanja, premošćivanja i posredovanja opreka i sučeljavanja što je karakteriziralo istaknutog teologa i filozofa renesanse Jurja Dragišića ili Dobrotića podrijetlom iz Srebrenice u Bosni, koji je na vrhuncu renesanse ostvario veličanstvenu sveučilišnu i crkvenu karijeru.

Između pojedinih izlaganja, kao i nakon svih, bile su plodne konstruktivne diskusije, u kojima su uzeli riječ također i drugi sudionici Simpozija.

Suorganizator, akademik Lino Veljak i predsjednik Akademije Asim Kurjak izrazili su zadovoljstvo i zahvalnost na organizaciji i uspješnom održavanju ovog Simpozija kao i uvjerenje da će se na istom mjestu i ubuduće nastaviti sa sličnom praksom.

Konferencija Religije i ekologija

(Zagreb, 6. 6. 2023.)

Razred za humanističke znanosti i kulturu organizirao je zajedno s Razredom za religije i Razredom za održivi razvoj IANUBiH 3. 6. 2023. na Jordanovcu na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu interdisciplinarni i interkonfesionalni simpozij s međunarodnim sudjelovanjem pod naslovom Religije i ekologija: kako sačuvati zajednički dom. Simpozij se sastojao od tri cjeline: Ekologija u religijama (predsjedao je akademik Tomislav Dubravac), Ekologija u filozofiji (predsjedao je akademik Mijo Nikić) i Klima, šume i održivi razvoj (predsjedao je akademik Lino Veljak). Održano je preko tri-deset izlaganja, kojima su pokrivene teme aktualnosti ekologije u kontekstu ideje zdravog društva, pristup pitanju o okolišu u kršćanstvu svih triju glavnih denominacija, islamu,

judaizmu, indijskim filozofijama i duhovnosti new age-a, nadalje, ekološkoj misli u filozofiji, odnosu ekologije i etike te bioetike, filozofije održivog razvoja s obzirom na izazove umjetne inteligencije, bioempatije i mentalnog zdravlja, opasnosti od svemirskog otpada, plastike kao izazovu 21. stoljeća, značenja šuma u sklopu očuvanja okoliša, održivog gospodarenja šumama pod utjecajem klimatskih promjena i novih politika Europske unije, ulozi žena u očuvanju šuma i ljudskoj odgovornosti za opstanak života na Zemlji. Među ostalim referentima iz Razreda za humanističke znanosti i kulturu bio je i suradni član prof. dr. sc. Hrvoje Jurić.

Konferencija Obrazovanje i kultura

(Zenica, 6. 6. 2024.)

Razred za humanističke nauke i kulturu Internacionalne akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini i Katedra za opštu kulturologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici organizirali su 6. juna/lipnja 2024. jednodnevnu naučnu/znanstvenu konferenciju pod naslovom Obrazovanje i kultura.

Na tom skupu problematizirane su i aktualizirane ključne uloge obrazovanja i kulture u društvu i društvenom razvoju. U međusobnoj povezanosti i odnosu obrazovanja i kulture sagledane su sadržajne i metodološke perspektive kojima obrazovanje oblikuje kulturno dobro i kulturno nasljeđe te utjecaj kulture na oblikovanje obrazovanja, obrazovnih sustava, načine prenošenja, usvajanja i percepcije znanja. Ujedno su analizirane pretpostavke obrazovnog sistema (u prvom redu visokog obrazovanja) za aktivno i kreativno sudjelovanje u njegovom oblikovanju primjerenih modela kulture.

Jedan od ciljeva konferencije Obrazovanje i kultura odnosio se i na promjenu dominantnog razumijevanja značaja kulture za društvo, odnosno promjenu poimanja kulture isključivo kao potrošnje. Transformacija te paradigme će za posljedicu imati promjenu kulturne politike (ili kulturnih politika) u Bosni i Hercegovini, kao i razumijevanje kulture kao značajnog faktora za ekonomski i socijalni razvoj Bosne i Hercegovine.

Prihvatanje evropskih kriterija za unapređenje kulture, zaštitu kulturne baštine i afirmaciju kulturne industrije i kulturnog turizma podrazumijevaju edukaciju novih profila stručnjaka (s novim kompetencijama) u oblasti kulture. Znanja i vještine tih stručnjaka trebaju omogućiti promociju kulturnih i humanističkih vrijednosti, te modeliranje jednog modernog koncepta kreativnih i kulturnih industrija koji motivira ustanove i institucije kulture, kao i lokalne zajednice i regije, za drugačiji program strateškog planiranja vlastitog razvoja.

Obrazovanje u okviru kulturalnih studija veliku pažnju posvećuje kreiranju kulturnog identiteta uz potenciranje institucija pamćenja i kulturne memorije. Takav koncept promovira kulturno naslijeđe, njegovu raznovrsnost i raznolikost, koji su na tlu Bosne i Hercegovine plod vlastitih tradicija, ali i rezultat stoljetnih prožimanja različitih kulturoloških utjecaja. Obrazovanje u ovoj oblasti postaje neophodno kako bi se postojeća ravnodušnost spram kulturoloških obilježja i kulturne baštine u Bosni i Hercegovini dokinula i pretvorila u moderne strateške projekte kulturne politike.

Na skupu su pozvani znanstvenici, stručnjaci, istraživači i praktičari iz različitih područja

obrazovanja i kulture svojim izlaganjima pridonijeli razumijevanju odnosa obrazovanja i kulture. Svojim idejama i iskustvima sudionici skupa postat će promotori obrazovnih i kulturnih vrijednosti u akademskoj zajednici i šire u javnosti. Posebno valja spomenuti zapažena izlaganja suradnih članova Razreda prof. dr. sc. Nade Gosić, prof. dr. Jasmine Talam i prof. dr. sc. Hrvoja Jurića.

Među ciljevima konferencije treba spomenuti i nastojanje da se gradske, općinske i kantonalne vlasti upoznaju sa značajem razvoja kulture i njenog uključivanja u strategije javnih politika i razvojnih strategija lokalnih i regionalnih zajednica. U ovom kontekstu cilj projekta je i promocija uloge obrazovanja i povezanosti tog segmenta s kulturom, strategijama razvoja i održivim kulturnim razvitkom – promocijom kulturnih različitosti, poštivanjem identiteta i interkulturalnog dijaloga, poštivanja sloboda, te demokratizacije pristupa i učešća u kulturi.

Tijekom skupa, istaknuta je ključna uloga obrazovanja i kulture u društvu te njihov značaj za društveni razvoj. Cilj konferencije bio je promijeniti dominantno shvaćanje o važnosti kulture za društvo.

“Radi se o značajnoj temi koja se odnosi na funkciju univerziteta i njihov značaj za razvoj kulture. To je nešto što je zabilježeno Poveljom Magna Charta Universitatum, potpisanom 1215. godine, gdje je 388 rektora evropskih univerziteta, uključujući Univerzitet u Sarajevu, potpisali ovu povelju koja sadrži osnovne odrednice rada univerziteta i principe na kojima univerziteti trebaju raditi kako bi se uspostavila kultura i razvijala nauka,” izjavio je bivši rektor Univerziteta u Zenici, prof. dr. Dževad Zečić, član IANUBiH.

Prof. Zečić je naglasio da u našem društvu nije dovoljno posvećena pažnja obrazovanju i kulturi u kontekstu ove povelje. “Povelja je u sklopu Bolonjske deklaracije i reformi. Više se posvetilo pažnje ECTS bodovima nego osnovama i principima na kojima treba da se razvija nauka i uspostavlja kultura,” dodao je Zečić.

Akademik Lino Veljak, član IANUBiH, zahvalio je kolegama s Filozofskog fakulteta u Zenici za njihov doprinos organizaciji skupa. “Željeli smo problematizirati ulogu visokog obrazovanja u oblikovanju društvene klime te u stvaranju i razvijanju kulturnih vrijednosti i obrazaca. Univerzitet i kultura, ne samo u BiH, već i globalno, suočavaju se s ozbiljnim poteškoćama,” izjavio je Veljak.

Veljak je istaknuo da mnogi koji donose odluke o obrazovanju i kulturi posmatraju obrazovanje kao trošak koji treba smanjiti, ne prepoznajući da je ulaganje u obrazovanje nužan uvjet za opstanak društva. “S kulturom se događa slično, postaje sve više komercijalizirana i neosjetljiva na prodor šunda i kiča,” dodao je Veljak.

Također, Veljak je naglasio odgovornost čelnika visokoškolskih ustanova da se bore za autonomnost, pravo na finansiranje i naučno-istraživački rad, ali bez ulaska u koruptivne procese.

Recentne aktivnosti članova/ica Razreda

O profilu Razreda za humanističke znanosti i kulturu možda će najbolje govoriti neke od recentnih aktivnosti članova Razreda:

Na godišnjoj skupštini Akademije 2024. članovi Razreda akademkinja Julijana Matanović i suradni član Dževad Zečić održali su svoja pozivna predavanja: Odnos književnosti i znanosti te Deterministički kaos – fraktali. Prisutno članstvo s pažnjom je pratilo ta predavanja, a mogle su se čuti i iznimno pozitivne ocjene njihove kvalitete (što vrijedi i za druga predavanja koja su se mogla čuti u okviru radnog dijela skupštine).

U Studentskom kulturnom centru u Kragujevcu promovirana je 8. 2. 2024. knjiga "Sloboda je čovekova suština", objavljena u izdanju Lokalnog fronta u Kraljevu, čiji su autori mr. sc. Vladimir Marović, nastavnik filozofije Gimnazije Kraljevo, i dr. sc. Slobodan Sadžakov, redovni profesor Pedagoškog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Uvodnu i završnu riječ dao je akademik Lino Veljak, voditelj Razreda za humanističke nauke i kulturu IANUBiH. Naglasio je da ova knjiga nudi izvrsnu analizu niza aspekata društvenog života u regiji, u širokom rasponu od politike, morala, medijske scene i obrazovanja, pa do umjetnosti. Autori su iskazali svoju duboku prožetost humanističkom vizijom budućnosti, koja je danas s raznih strana ozbiljno ugrožena.

U Zagrebu je 9. i 10. svibnja 2024. održan 8. međunarodni transdisciplinarni simpozij Bioetika i aporije psihe na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti na Jordanovcu, (Zagreb). Plenarna izlaganja na simpoziju održali su, uz ostale, članovi IANUBiH akademici Miro Jakovljević i Mijo Nikić, a u ime Akademije kao jednog od suorganizatora, simpozij je pozdravio akademik Lino Veljak.

Akademkinja Julijana Matanović sudjelovala je 12. 6. 2024. u Gradskoj knjižnici u Zadru na književnom susretu na kojem je govorila o novoj knjizi Pavla Pavličića „Čao – mjaoo – uvod u fenomenologiju hrvatske mahovitosti“, čije je ona urednica. Istovjetne su tribine održane 17. 6. u Narodnoj knjižnici u Blatu na Korčuli, te 18. 6. 2024. u Osnovnoj školi u Blatu.

Akademkinja Julijana Matanović dobila je pohvalu nagrade „Grigor Vitez“ Saveza društava Naša djeca za upečatljiv roman složene narativne strukture te fikcionalizaciju književnog diskursa u romanu „Sve bratove adrese“ (umjetnička organizacija Lađa od vode, Zagreb).

Akademik Lino Veljak sudjelovao je u Zrenjaninu 13. 6. 2024. na promociji knjige „Prividi identiteta“ autora prof. dr. sc. Jovana Komšića, te u svom uvodnom izlaganju naglasio kako je tu riječ o jednoj od najboljih analiza zloupotrebe etničkih i drugih identiteta u cilju uspostavljanja i održavanja autoritarne vlasti u Srbiji.

Suradna članica IANUBiH Hasija Borić, glumica i redateljka, nastupila je 3. 9. 2024. u Gradačcu izvevši svoju monodramu „Ženske sudbine i svjedočanstva“ koja govori o zlostavljanju žena i femicidu. Nakon izvedbe sudjelovala je u panelu „Možemo li se suočiti?“

posvećenom borbi za rodnu ravnopravnost.

U Bosanskom kulturnom centru u Zagrebu održan je 21. 9. 2024. cjelodnevni simpozij posvećen liku i djelu najistaknutijeg i najplodnijeg živućeg bosanskohercegovačkog (ali i hrvatskog) filozofa s londonskom adresom Predraga Fincija. Filozof i književnik, nekadašnji dekan Filozofskog fakulteta u Sarajevu, osobito istaknut u oblikovanju estetike (na tragu Ivana Fochta i Kasima Prohića), približava se 80. rođendanu, što je poslužilo kao povod za primjereno obilježavanje njegova životnog jubileja. Uvodno izlaganje na simpoziju, na kojem je izlagalo desetak znanstvenika iz Hrvatske i regije, održao je voditelj Razreda za humanističke znanosti i kulturu IANUBiH Lino Veljak. U izlaganju prvenstveno posvećenom osvjetljavanju konteksta u kojem je živio i stvarao Finci, on je naglasio elemente originalnosti Fincijeva djela, kao i njegovo nepokolebljivo protivljenje zlu i degenerativnim retrogradnim procesima kojima je svjedočio. Na skupu je sudjelovao i sam Predrag Finci, koji je svojim upečatljivim izlaganjem potvrdio opravdanost održavanja simpozija posvećenoga vrednovanju njegova opusa.

U organizaciji Hrvatskog filozofskog društva održani su 32. Dani Frane Petrića na Cresu u Hrvatskoj u periodu od 22. do 28. rujna 2024. U sklopu Dana Frane Petrića održana su dva simpozija. Prvi je pod nazivom Ne-ljudske životinje u filozofiji i kulturi a drugi pod nazivom Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu.

Na **međunarodnom simpoziju “Ne-ljudske životinje u filozofiji i kulturi”** održanom od 22. do 25. 9. 2024. na kojem je sudjelovalo preko sto izlagača iz 20 zemalja s tri kontinenta sudjelovali su među ostalima i članovi Razreda za humanističke znanosti i kulturu IANUBiH Lino Veljak i Dževad Zečić. Akademik Lino Veljak govorio je pod naslovom Podljudsko, neljudsko i nadljudsko o nužnosti preciziranja pojmova ljudsko i humano, kako bi se moglo razumjeti kobne učinke osporavanja humanizma u ime antropocentričkog kolektivnog egoizma odabranih pripadnika nadmoćne zajednice (kako to najjasnije dolazi do izražaja u nacističkoj rasnoj teoriji i praksi). Na taj način se ljudsko razdvaja na podljudsko (pripadnici tzv. nižih rasa i “izopačenih” pripadnika vlastite zajednice) i nadljudsko (npr. arijevcu u nacizmu), a u konačnici se takvo nadljudsko iskazuje kao neljudsko. Takve su koncepcije organski povezane s fundamentalističkim kreacionizmom, koji inzistira na temeljitom rascjepu između ljudi i životinja, što kao konzekvenciju ima i autodestruktivan grabežljiv odnos spram prirode, svedene na resurse za zadovoljavanje nadljudskih (a zapravo: neljudskih) prohtjeva. Dževad Zečić, suradni član IANUBiH izložio je rad pod nazivom Čovjek kao središnja veza lanca bića kod Ihvan al-safe. Ihvan al-safa (Braća čistoće) bilo je tajno neopitagorejsko društvo koje je bilo aktivno u Basri u drugoj polovici 10. stoljeća. Smatrali su da je božansko stvaranje svijeta, kako materijalnog tako i duhovnog, izvedeno putem emanacije.

Proces se završava čovjekom, krajnjom etapom izlijevanja. Zahvaljujući toj poziciji, čovjek je središnja veza u velikom lancu. Ispod njega je životinjsko carstvo, a ponad njega svijet anđela (meleka). On je povezan i s jednim i s drugim. U njihovoj poslanici Rasprava čovjeka sa životinjama pripadnici životinjskog carstva žale se Caru divova (džinna) zbog čovjekove okrutnosti prema njima. Na suđenju ni jedno od čovjekovih hvalisanja o vlastitoj ljepoti, umu, učenju, razumu, znanosti ili umjetnosti, nije »prevagnulo« vrednotu

životinja. Na kraju, jedina »točka« koja je opravdala čovjekovu prednost i dominaciju nad životinjama sadržana je u činjenici da »među ljudima ima nekoliko mudraca i svetih ljudi koji posjeduju prirodu kerubina«.

Na drugom simpoziju Hrvatska filozofija i kultura u interakciji i kontekstu Dževad Zečić izložio je temu Ihvan al-safa – O glazbi gdje je govorio o njihovoj poslanici koja nosi naziv O glazbi. Ta rasprava odaje snažne pitagorejske i neoplatonske utjecaje. Njihov je najveći interes broj, posebno u obliku proporcija, koje se očituju kao omjeri intervala izraženih na lutnji. U kozmosu promjeri i brzina rotirajućih sfera slijede iste matematičke proporcije identične onima glazbenih nota na žici lutnje stvarajući harmoniju sfera. S druge strane, skupovi odnosa povezanih sa žicama lutnje koji se provlače kroz širok raspon četverostrukih fenomena i daju poseban značaj teoriji mješavina tekućina (humora) u ljudskom organizmu. Time glazba ima i terapijski potencijal.

U Gradskoj knjižnici u Križevcima je 17. 9. 2024. obilježeno 150 godina studija filozofije u Zagrebu i ujedno 150 godina zagrebačkog sveučilišta. Povod je bilo 110 godina od smrti Franje pl. Markovića, utemeljitelja studija filozofije i prvog dekana Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji je rođen i odrastao upravo u Križevcima (gdje gradska knjižnica nosi njegovo ime). Kako su istakli govornici, akademik Lino Veljak, prof. dr. Hrvoje Jurić, doc. dr. Goran Sunajko i dr. Zvonko Šundov, Franjo Marković, filozof, pjesnik, književnik i književni kritičar (kao i istaknuti političar panslavističke ili austroslavističke orijentacije) odigrao je ključnu ulogu u uvođenju moderne filozofije, ali i kritičke znanstvene metode u Hrvatsku. Značajne su njegove inovacije u sferi književne kritike, kao i u disciplinarnom zasnivanju estetike i oblikovanju univerziteta (na kojem je u jednom mandatu bio i rektor).

Retrospektivna izložba akademika Halila Tikveše, jednoga od najznačajnijih bosansko-hercegovačkih umjetnika, otvorena je od 24. 10. do 28. 12. 2024. u Umjetničkoj galeriji Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Izložba je fokusirana na njegove slike, a publika se može upoznati s njegovim specifičnim slikarskim izrazom, prepoznatljivom simbolikom i snažnim vizualnim identitetom.

Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli održana je 27. 11. 2024. svečana akademija u povodu 250. godišnjice objavljivanja balade Hasanaginice. Glavni govornik bio je akademik Rusmir Mahmutćehajić (uz prof. dr. Mirsada Kunića i prof. dr. Aleksandra Radomana). U nastavku akademije promovirana je Mahmutćehajićeva monografija Tajna Hasanaginice, na kojoj je govorio i autor, a koja je ocijenjena kao vrhunski doprinos istraživanju i vrednovanju neprocjenjive sastavnice bosanskohercegovačke kulturne i duhovne baštine.

U Zagrebu je u organizaciji Hrvatskoga filozofskog društva od 27. do 29. 11. održan simpozij Filozofija i religija. Uvodno izlaganje (Religija između integrizma i relativizma) održao je akademik Lino Veljak. Među više desetaka referenata iz četiri zemlje u našoj regiji izlaganje je imao i akademik Dževad Zečić koji je održao referat pod naslovom Znanost i religija –Werner Heisenberg i Abdus Salam.

Predstojeće aktivnosti
Razred aktualno priprema
ZNANSTVENI SIMPOZIJ
DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE ZNANOSTI PRED IZAZOVIMA BUDUĆNOSTI
koji će se održati u Tuzli 27. i 28. marta/ožujka 2025.

Obrazloženje teme i programski okvir simpozija

Simpozij »Društvene i humanističke znanosti pred izazovima budućnosti« u organizaciji Razreda za humanističke znanosti i kulturu Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, te domaćina, Ekonomskog i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, ima za cilj sagledavanje mogućih pristupa integraciji sadržajnih i metodoloških perspektiva ova dva znanstvena područja s posebnim naglaskom na dublje razumijevanje holističkog pogleda na složene suvremene društvene izazove. U skladu s tim organizacija ovog simpozija, uz to što pruža priliku za sveobuhvatniju znanstvenu analizu i predlaganje rješenja za probleme i izazove s kojima se suočava suvremeno društvo, potiče jačanje suradnje među znanstvenicima iz različitih društveno-humanističkih disciplina, što može rezultirati planiranjem i izradom zajedničkih istraživačkih projekata, koncepcijom zajedničkih publikacija i uspostavljanjem različitih oblika dugoročne znanstvene suradnje.

Ključne prednosti i razlozi za interakciju znanstvenika i stručnjaka iz društvenih i humanističkih znanosti su u aktualizaciji, problematiziranju i sagledavanju inovativne uloge društvenih i humanističkih znanosti, kako bi one postale relevantnim i učinkovitim akterima u suočavanju s brojnim aktualnim izazovima, a može se očekivati da u budućnosti bude i značajnijih izazova u mnogim društvima (počevši od digitalizacije i napretka biotehnologije, globalizacije, klimatskih promjena i ekološke krize, preko očuvanja kulturne raznolikosti, promicanja održivog razvoja, socijalne pravde i ljudskih prava, do političke polarizacije i promjena u društvenoj strukturi i društvenim procesima). Svemu ovome treba dodati da društvene i humanističke znanosti mogu pridonijeti razumijevanju ljudskog ponašanja, stvaranju novih vidova kulture, novih društvenih fenomena i njima pripadajućih etičkih odgovora.

Konačno, u skladu s ulogom društvenih i humanističkih znanosti, valja očekivati je da će se na ovom simpoziju predložiti znanstvene metode i alate istraživanja, čija će integracija omogućiti sveobuhvatniju analizu i istraživanje društvenih izazova te uputiti na budućnost društvenih i humanističkih znanosti.

Pripremio: akademik Lino Veljak, voditelj Razreda

RAZRED ZA TEHNIČKE I PRIRODNO-MATEMATIČKE NAUKE

*“Budućnost pripada onima koji prepoznaju mogućnosti prije nego postanu očigledne.”
– Theodore Levitt, ekonomist i teoretičar inovacija.*

UVOD

U današnjem svijetu, gdje se tehnologija razvija brzinom koja prkosi granicama naše mašte, a vještačka inteligencija postaje sastavni dio svakodnevnog života, etička pitanja izlaze iz sjene i zauzimaju središnje mjesto u globalnim debatama. Na spoju nauke i moralnih pitanja primjene tehnologije, transformacija poznatih procesa otvara vrata bezbrojnim mogućnostima, ali istovremeno otkriva duboke dileme i kontroverze.

Tehnologija nam pruža alate da mijenjamo svijet – od liječenja neizlječivih bolesti do stvaranja održivih rješenja za klimatske promjene. Ipak, pitanje ostaje: evoluiramo li kao društvo ili postajemo suvišni? Na tom raskršću, potrebna je hrabrost da se suočimo s posljedicama svojih izbora i mudrost da u smjeru razvoja ugradimo principe održivosti, humanosti i etike.

Tehničke i prirodno-matematičke nauke imaju ključnu ulogu u ovom procesu. One nisu samo motor industrijske revolucije koja pokreće ekonomiju, već i katalizator inovacija koje unapređuju kvalitetu života, smanjuju društvene nejednakosti i odgovaraju na kompleksne izazove s kojima se čovječanstvo suočava. Upravo ove discipline pružaju osnovu za stvaranje rješenja koja balansiraju između napretka i odgovornosti, gradeći budućnost koja je jednako tehnološki napredna koliko i moralno održiva. Razvoj ovih nauka nije samo prilika, već nužnost. Naša sposobnost da spojimo naučne dosege s etičkim principima i potrebama društva ključna je za oblikovanje svijeta u kojem će tehnologija služiti čovjeku, a ne obrnuto. Na tom putu, potraga za odgovorima nije samo akademski izazov – ona je temeljan zadatak naše generacije.

Misija Razreda za prirodne i tehničke nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) je stvaranje okruženja koje potiče interdisciplinarnu suradnju, unapređenje znanstvenih istraživanja i implementaciju inovativnih tehnologija. Kroz te aktivnosti, Razred se posvećuje rješavanju ključnih globalnih izazova, jačanju društvene otpornosti i unapređenju kvaliteta života. Razred svoj cilj ostvaruje povezivanjem naučne zajednice, pružanjem podrške istraživačima u razvoju i realizaciji njihovih

ideja te edukacijom šire javnosti o važnosti prirodnih i tehničkih znanosti. Promovirajući inovacije i znanstvenu izvrsnost, Razred doprinosi održivom razvoju, međunarodnoj prepoznatljivosti Bosne i Hercegovine i osnaživanju njenog doprinosa globalnoj znanstvenoj zajednici. S misijom ukorijenjenom u odgovornosti prema društvu i budućim generacijama, Razred djeluje kao katalizator pozitivnih promjena, spajajući znanost, tehnologiju i ljudske vrijednosti u viziji boljeg i održivog svijeta.

Razred za prirodne i tehničke nauke Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) tijekom 2024. godine uspješno je realizirao niz strateških aktivnosti usmjerenih na unapređenje znanstvene izvrsnosti, jačanje međunarodne suradnje i popularizaciju znanosti, osobito među mladima.

Ove aktivnosti imale su za cilj ne samo promovirati ključnu ulogu prirodnih i tehničkih znanosti u suvremenom društvu, već i podići svijest o njihovom značaju za rješavanje globalnih izazova. Istovremeno, doprinosile su jačanju znanstvenog utjecaja Bosne i Hercegovine na međunarodnoj sceni kroz inovacije, interdisciplinarnu suradnju i edukaciju.

Aktivnosti 2024. godine

1. Radionica bioinformatike “Pristup biomedicinskim podacima iz literature i naporedno poravnanje bioloških sekvenci”

U saradnji sa Verlab Institutom i Društvom za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini održana je prva radionica bioinformatike: “Pristup biomedicinskim podacima iz literature i naporedno poravnanje bioloških sekvenci” u hibridnom modelu gdje je predavačica bila članica IANUBIH, Razreda za mlade naučnike, dr. Adna Ašić.

Radionici je prisustvovalo preko 100 učesnika gdje su tokom 4 sata trajanja radionice studenti različitih profila, kako prirodnih tako i tehničkih nauka, upoznati

sa osnovama prikupljanja podataka genetičkog sekvenciranja i osnovnih analiza.

Radionica je sprovedena u skladu sa procedurama ISO 21001 te su učesnici pored jako vrijednog stečenog znanja primili i relevantne certifikate.

2. Radionica bioinformatike “Određivanje genetičkih varijanti”

U saradnji sa Verlab Institutom i Društvom za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini održana je i druga radionica bioinformatike na temu “Određivanje ge-

netičkih varijanti” održana od 03.06.-05.06. u online formi sa blizu 100 učesnika različitih profila, gdje je gostujući predavač bio dr. Riad Hajdarević, stručnjak za imunoterapiju raka i istraživač na Institutu za istraživanje raka Univerzitetske Klinike Radium u Oslu.

Tokom trajanja radionice učesnici su upoznati sa metodama analize genetičkih podataka i određivanja genetičkih varijanti. Radionica je sprovedena u skladu sa procedurama ISO 21001 te su učesnici pored jako vrijednog stečenog znanja primili i relevantne certifikate

3. Simpozij “Pravilno pisanje naučnog rada”

U saradnji sa Verlab Institutom održan je simpozij „Pravilno pisanje naučnog rada“ gdje je vodeći govornik bio akademik Vlatko Silobrčić. Uz sjajnog akademika Silobrčića, studenti različitih profila su imali priliku da uče i aktivno učestvuju u radionici organizovanoj u modernim prostorijama HomeWork HUB Sarajevo. Svi učesnici simpozija su ponijeli jako vrijedna znanja i osvrnuli se na simpozij kao jedan od značajnijih edukativnih momenata u njihovim budućim akademskim karijerama.

4. Simpozij „Integracija intelektualnih struja: Vještačka inteligencija i digitalna transformacija u Bosni i Hercegovini“

Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) bila je jedan od ključnih organizatora ovogodišnjeg projekta Simpozij „Integracija intelektualnih struja: Vještačka inteligencija i digitalna transformacija u Bosni i Hercegovini“ koji je uključivao i “Ideathon Creative Thinking Hackathon 2024”.

Projekat je okupio mlade talente koji su razvijali inovativne ideje u oblastima Smart Mobility, Smart Courtyard Sarajevo, i Smart Health. IANUBIH je dala značajan doprinos kroz:

1. Organizaciju i podršku događaju zajedno s Udruženjem KulturaMedia Sarajevo i Verlab Institutom.

2. Angažman stručnog žirija, čime je osigurala visok nivo stručne evaluacije ideja i projekata mladih talenata.
3. Promociju inovacija i razvoja kreativnog mišljenja među studentima i mladim profesionalcima, što je direktno povezano s misijom Akademije.
4. Podršku mladim inovatorima kroz osiguranje platforme za predstavljanje njihovih ideja široj javnosti i stručnjacima.

Učešće u ovakvim projektima naglašava opredjeljenje IANUBIH-a ka:

- Razvoju tehničkih i inovativnih kapaciteta mladih.
- Povezivanju znanosti, inovacija i praktične primjene u korist društva.
- Promociji interdisciplinarnih istraživanja i razvoja.

IANUBIH-ova podrška ovom projektu svrstava Akademiju u vodeće institucije koje aktivno potiču tehnički i inovativni napredak Bosne i Hercegovine.

Perspektiva razreda

„U vremenu ubrzanih promjena, jedino ulaganje u znanje i inovaciju može osigurati trajni napredak.“

Odgovor na pitanje “Šta dalje?” nije jednostavan i ne nalazi se u brzom rješenju ili instant strategiji, već u pažljivom procesu, nalik slaganju kompleksne slagalice. Svaki komad te slagalice predstavlja trenutak introspekcije, iskustvo koje nas oblikuje ili izazov koji nas potiče da preispitamo svoje prioritete.

Vjerovati da će rješenja doći brzo ili lako znači potcijeniti dubinu i kompleksnost promjena potrebnih za stvarno razumijevanje onoga što nas pokreće, što nas sputava i kamo zaista želimo stići. Naša perspektiva nije statična, već se razvija u dinamičnom okruženju koje zahtijeva fleksibilnost, inovativnost i spremnost na preispitivanje trenutnih paradigmi.

Da bismo razumjeli smjer u kojem želimo ići, neophodno je duboko sagledati ono što nas pokreće, što nas sputava i gdje zaista želimo stići. Kritičko sagledavanje dosadašnjih aktivnosti pomaže u identifikaciji područja koja zahtijevaju unapređenje, dok uspjesi služe kao podsjetnik na snagu i kapacitete zajednice.

Naša prošlost nije samo zbirka postignuća, već i vodič za buduće korake. Iskustvo nas uči da se trajni odgovori rijetko pronalaze izolirano. Saradnja i razmjena ideja s domaćim i međunarodnim partnerima ključne su za oblikovanje smjera koji spaja interdisciplinarnost, inovacije i praktičnu primjenu znanja.

Kroz zajednički rad s akademskim, javnim i privatnim sektorom, Razred nastoji postaviti znanost u službu društvenog napretka. Kroz strategijski pristup, Razred će podsticati razvoj putem:

- Organizacije naučnih simpozija i radionica na teme savremenih tehnologija, digitalizacije, klimatskih promjena, energetike, i naprednih matematičkih metoda i vještačke inteligencije.
- Razvoja partnerstava sa univerzitetima, istraživačkim institutima i tehnološkim kompanijama u zemlji i inostranstvu kako bi se osigurala razmjena znanja i tehnologija.
- Podsticanja inovacija kroz takmičenja za mlade istraživače, grantove za projekte i promociju interdisciplinarnog pristupa u istraživanju.

Razred također prepoznaje nužnost popularizacije nauke i tehnike među širim slojevima društva, naročito mladima. Kroz inicijative poput:

- Edukativnih programa za srednjoškolce i studente kako bi se stimulisala radoznalost i interes za nauku.
- Otvorenih dana nauke, gdje bi šira javnost mogla upoznati najnovija dostignuća u ovim oblastima.

Vizija Razreda je da stvori okruženje u kojem nauka i tehnologija nisu samo akademske discipline, već i osnovne komponente svakodnevnog života, doprinoseći prosperitetu i održivom razvoju naše zajednice. Kroz kontinuirano unaprjeđenje i prilagođavanje globalnim trendovima, Razred će raditi na osnaživanju naučnih i tehnoloških kapaciteta Bosne i Hercegovine i šireg regiona.

Na kraju, vizija nije samo odredište, već proces koji podrazumijeva balansiranje između tehnološkog napretka i humanih vrijednosti. Razred za prirodne i tehničke nauke ne vidi prepreke kao kraj puta, već kao poziv na nove početke – priliku da redefiniramo svoju ulogu u oblikovanju održivog, pravednog i prosperitetnog društva.

Pripremila: akademkinja Lejla Gurbeta Pokvić, voditeljica Razreda

RAZRED ZA RELIGIJE

Po svojoj prirodi čovjek je religiozno biće. On se zapravo rađa s potrebom da vjeruje u Boga, odnosno neku višu silu. Svoju vjeru ili religioznost ispoljava na razne načine. Historičari i antropolozi su, izučavajući ljudske zajednice, počevši i od onih najprimitivnijih, primijetili interesantan fenomen: čovjek je u svim vremenskim epohama i na svakom mjestu gdje je živio iza sebe uvijek ostavljao tragove koji ukazuju na njegovu religioznost. Čovjeka, jednostavno, nije moguće zamisliti bez vjere.

Starogrčki historičar Plutarh davno je pisao: “Možemo naći grad bez bedema, vladara, civilizacije, književnosti i pozorišta, ali nikada čovjek nije vidio grad bez bogomolje i sa stanovnicima koji se ne bave bogoslužjenjem.” Dvadeset vijekova kasnije Henri Bergson iznosi gotovo istu konstataciju: “Nalazile su se i sada se nalaze ljudske skupine bez znanosti, umjetnosti i filozofije, ali se još nikada nije našla ljudska skupina bez vjere.”

Bronislav Malinovski koji, inače, slovi za jednog od vodećih antropologa na Zapadu u prvoj polovici 20. vijeka, u svom čuvenom djelu *Magija*, nauka i religija ističe: „Ne postoji narod, ma kako bio primitivan, bez religije...”

Posljednjih godina u svijetu je evidentan sve veći interes za propitivanje odnosa znanosti i religije. Tokom povijesti, te dvije, manje-više autonomne intelektualne aktivnosti, često su pokušavale dominirati jedna nad drugom, ili su jedna drugu ignorirale. Tek u novije doba većina znanstvenika i mnogi teolozi prihvaćaju stajalište da su znanstvene i religiozne „istine“ komplementarne i time samo metodološki neovisne. Danas su znanost i religija bitan faktor u životu čovjeka, naroda, države i svijeta. Stoga, bez imalo dvojbe, slobodni smo konstatovati da znanost, zajedno s vjerom, predstavlja najveći dar što nam je dao Svevišnji.

Često – danas više nego ikad – dramatičan razvoj tehnologije otvara niz mogućnosti, koje su sve generirane znanosti, ali često nisu dovoljno sagledane i nisu shvaćene sve alternative i posljedice. Većinu alternativa i posljedica nije niti moguće sagledati i shvatiti, zadržavaju se isključivo u domeni znanosti i tehnologije. Naš život je daleko bogatiji nego što ga znanost može opisati i tu se svakako moraju uvažavati i stavovi velikih religija.

Istina, postoje još mnoga sporna pitanja u kojima nije postignuta puna suglasnost, no javna rasprava nikad ne može riješiti sve probleme i na opće zadovoljstvo. Nju treba oblikovati tako da traga za istinom, čak i ako se na kraju postigne samo kompromis.

Danas na jednoj višoj razini postoji sklonost ponovnom dijalogu između znanosti i religije, koji je postojao na samim počecima naše kulture. Religija je postojala prije znanosti, ali znanost nije produženje religije. Svaka mora zadržati svoje principe, svoje različite interpretacije i svoje vlastite zaključke. Ipak su obje, iako različite, komponente jedne

zajedničke kulture čovječanstva.

Razred za religije IANUBiH aktivno će podsticati na dijalog znanosti i religije. U tom pogledu predviđeno je nekoliko znanstvenih skupova, od kojih neki mogu biti organizirani u suradnji sa drugim razredima ove Akademije, kao što su npr. razred za humanističke, društvene, pa i medicinske i prirodne znanosti. Kao iskonska i nasušna potreba čovjeka, religija je bitna poveznica sa svim ovim znanstvenim disciplinama.

Također, razred za religije će raditi na promoviranju mira, tolerancije i suživota među pripadnicima različitih vjerskih zajednica, posebno onih koji žive na prostorima Bosne i Hercegovine i Balkana: islam, pravoslavlje i katoličanstvo. Promoviranje mira i suživota izuzetno je značajna odrednica za postizanje mira na globalnom nivou, jer nema dvojbe da od mira među pripadnicima velikih religijskih zajednica uveliko zavisi cjelokupni svjetski mir. Zapravo, bez mira među religijama nema mira među ljudima. U tom pogledu, ovaj razred u svoje članstvo je već primio pripadnike različitih religija, a intenzivno će raditi na proširivanju i uvođenju novih.

Također, u sklopu aktivnosti ovog razreda predviđaju se i znanstveni skupovi u kojem bi učestvovali predstavnici različitih vjerskih skupina, gdje bi se razmatrale teme oko kojih se slažu pripadnici svih religija, a to je afirmacija čovječnosti i sivevremenih ljudskih vrli-
na kao što su: čestitost, pravednost, altruizam, pomaganje ljudima u nevolji itd. Isto tako, sljedbenici različitih religija mogu uspješno surađivati u projektima od općeg društvenog značaja kao što su prevencija raznih ovisnosti, kriminala, maloljetničke delinkvencije i sl. Naravno, koncepti vjerovanja, obreda i drugog što spada u čisto teološke teme ne bi trebalo biti razmatrano u djelatnostima ovog razreda, s obzirom da su za to nadležne zvanične vjerske institucije i njihove obrazovne institucije.

Članovi Razreda za religije

1. Akademik Mijo Nikić, redovni član, voditelj	mnikic458@gmail.com
2. Akademik Aziz Hasanović, redovni član	hasanovic.aziz@gmail.com
3. Akademik Franjo Komarica, redovni član	franjokomarica@gmail.com
4. Akademik Kotel Da-Don, redovni član	kdadon@gmail.com
5. Prof.dr. sc. Safvet Halilović, suradni član	safwatmustafa25@yahoo.com
6. Prof. dr. sc. Nezir Halilović, suradni član	nezirhalil@hotmail.com
7. Prof. dr. sc. fra Iko Skoko, suradni član	ikoskoko@gmail.com
8. Dr. sc. Muhamed Velagić, suradni član, tajnik	muhamedvelagic@gmail.com

Program rada Razreda za religije

Uvod

Program rada Razreda za religije Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini dolazi iz vizije i misije ovoga razreda, a ona se sastoji u tome da poštuje sve religije i radi na suradnji i ostvarenju zajedničkih ciljeva koji će pomoći pripadnicima raznih religija da žive u miru i konstruktivnoj suradnji. Ta je misija posebno važna na ovim našim prostorima gdje se susreću velike religije, odnosno pripadnici tih religija.

Program i plan rada Razred za religije usvaja se nakon dobivenih informacija i prijedloga od svojih članova i drugih dobronamjernih osoba.

1. Metodologija izrade Programa

Na izbor metodologije izrade programa i plana djelovanja ovog razreda najviše su utjecale stvarne potrebe ljudi koji žive na ovim prostorima. U državama koje su nastale raspadom SFRJ-a ostali su živjeti ljudi raznih religija i svjetonazora. Razred za religije želi svima dati mogućnost da slobodno budu ono što jesu, da mogu i smiju slobodno izražavati svoje religiozne potrebe i osjećaje i da pri tome budu prihvaćeni. U tu svrhu se organiziraju razna druženja i znanstveni skupovi koji će promovirati suživot i međusobno upoznavanje i poštivanje različitosti.

2. Ostvarene aktivnosti Razreda za religije

Razred za religije bio je suorganizator znanstvenog skupa, odnosno konferencije pod nazivom: Vjera u Boga – spaja ili razdvaja održanu u Centru za mir Marija Zvijezda u Banjoj Luci 22. 4. 2023.

Ak. biskup Franjo KOMARICA

Uvod u temu / Introduction to the topic

Ak. Aziz HASANOVIĆ

Međureligijskim dijalogom do ljudskog bratstva /Thorough Interreligious dialogue to human fraternity

Prof. dr. sc. Mijo NIKIĆ,

Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove

Vjera i fanatizam: psihološko-teološka refleksija / Faith and fanaticism: psychological-theological reflection

Prof. dr. u. m. Lino VELJAK, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Nužnost primata praktičkoga / The Necessity of the Priority of the Practical / Die Notwendigkeit der Priorität des Praktischen

Prof. dr. Safvet HALILOVIĆ, Islamski pedagoški fakultet, Univerzitet u Zenici

Islamska tradicija Bošnjaka kao primjer suživota i poštivanja drugog i drugačijeg / Islamic tradition of Bosniaks as an example of Coexistence and respect for the other and Different

Sličan skup članova naše Akademije i drugih stručnjaka dogodio se također u Banjoj Luci 25. i 26. 3. 2022. godine pod istim naslovom: „Vjera u Boga - spaja ili razdvaja“. Od članova Razreda za religije sudjelovali su:

Franjo Komarica: Kako religije mogu postati sposobne za miroljubivo stanje?
Mijo Nikić: Krive i prave slike Boga.
Lino Veljak je bio moderator skupa.

Razred za religije IANUBIH-a uspješno je organizirao Međunarodni, interkonfesionalni i interdisciplinarni simpozij pod nazivom: „RELIGIJE I EKOLOGIJA – KAKO SAČUVATI ZAJEDNIČKI DOM“. Našem razredu su se pridružili također Razred za humanističke nauke i kulturu i Razred za održivi razvoj. Organizacijski odbor koji čine voditelji spomenutih razreda okupili su 26 predavača iz raznih disciplina koji su održali zapažena predavanja na ovom simpoziju koji je održan 3. 6. 2023. godine u Zagrebu na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, Jordanovac 110. Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu također se pridružio našoj Akademiji da zajedno organiziramo spomenuti simpozij. U prilogu donosim popis predavača i tema spomenutog simpozija.

Pozdravni govori:

1. Prof. dr. sc. Ivan Šestak, dekan Fakulteta filozofije i religijskih znanosti: Religije i ekologija – FFRZ, Zagreb
2. Mons. Giorgio Lingua, papinski nuncij u RH, Zagreb
3. Prof. dr. sc. Dalibor Renić, provincijal HPDI, Zagreb

Teme i predavači:

1. Ekologija i zdravo društvo: aktualnost teme
akad. Asim Kurjak, predsjednik Akademije IANUBIH – akad. Milan Stanojević (Bolnica Sveti Duh, Zagreb)
2. Ekološke poruke pape Franje u enciklici „Laudato si!“
prof. dr. sc. Mijo Nikić, Filozofsko-teološki institut DI, (FTI DI), Zagreb
3. Dva ekološki upitna imperativa u Bibliji
prof. dr. sc. - Pero Vidović, FFRZ, Zagreb
4. Ekologija u Kur'anu
akad. Aziz Hasanović, Muftija za Hrvatsku i Sloveniju, Zagreb
5. Logosi bića i ekoteologija u pravoslavlju
prof. dr. sc. Vladislav Topalović, profesor Pravoslavnog bogoslovskog fakulteta Sveti Vasilije Ostroški, Foča, Univerzitet Istočnog Sarajeva
6. Ekologija u judaizmu
akad. Kotel Da Don, židovski rabin u Zagrebu
7. Odnos prema prirodi i živim bićima u indijskim religijama
akad. Mislav Ježić, HAZU

8. Vjera i ekologija
Ivić Pašalić, dr. med
9. Ekologija u budizmu
dr. sc. Tomislav Špiranac, FFRZ, Zagreb
10. Ekološka misao u filozofiji
akad. Lino Veljak, Zagreb
11. Ekologija i bioetika
prof. dr. sc. Hrvoje Jurić (FFZ)
12. Etika i ekologija
prof. dr. sc. Ivan Koprek, Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Zagreb
13. Umjetna inteligencija i filozofija održivog razvoja
doc. dr. sc. Marina Novina, FFRZ, Zagreb
14. New Age: duhovnost usmjerena Zemlji
dr. sc. Josip Blažević, Zagreb
15. Ekologija, bioempatija i mentalno zdravlje
akad. Miro Jakovljević, psihijatar, Medicinski fakultet, Zagreb
16. Opasnost od svemirskog otpada i briga za čistoću u svemiru
Ante Radonić, astronom, Zagreb
17. Ekologija i zdravlje
akad. Osman Sinanović, Tuzla
18. Plastificirani svijet. Filozofska refleksija o plastici kao izazovu 21. st.
prof. dr. sc. Anto Gavrić, FFRZ, Zagreb
19. Šume u Hrvatskoj – dar i obveza
akad. Tomislav Dubravac, Hrvatski Šumarski institut, Jastrebarsko
20. Naša veza - priroda i moderan život
prof.dr.sc. Sead Vojniković, akad. Tomislav Dubravac, Šumarski fakultet, Sarajevo
21. Poljoprivreda: put od spasenja do (samo)uništenja?
prof. dr. sc. Ivo Grgić, Agronomski fakultet u Zagrebu
22. Održivo gospodarenje privatnim šumama pod utjecajem klimatskih promjena i novih

EU politika

mr. sc. Zdenko Bogović, Hrvatski savez udruga privatnih šumovlasnika

23. Šume u rukama žena

Silvija Zec, dipl. ing. šum., predsjednica Hrvatske komore inženjera šumarstva i drvne tehnologije

24. Zelena politika i pokreti zaštite okoliša

doc. dr. sc. Mirela Holy, Zagreb

25. Odgovornost čovjeka za klimatske promjene i njihovo ublažavanje

doc. dr. sc. Krešo Pandžić, pročelnik sekcije za klimu HAZU

26. Održivi razvoj i ekologija

prof. dr. sc. Mladen Vedriš, Pravni fakultet Zagreb

Moderatori skupa:

akad. Mijo Nikić, akad. Lino Veljak, akad. Tomislav Dubravac

Voditelji Razreda za religije IANUBIH-a, Razreda za humanističke znanosti IANUBIH-a i Razreda za održivi razvoj IANUBIH-a.

Predavanja sa simpozija Religije i ekologija objavljena su Zborniku radova u izdanju IANUBIHA-a

3. Planirane aktivnosti za 2025. godinu

1) Organizacija međunarodnog simpozija na temu: **“Doprinos vjerskih zajednica na europskom putu zemalja Balkana - primjer Bosne”**. Simpozij bi se trebao održati u Sarajevu, vjerojatno koncem veljače/februara 2025. godine

2) Organiziranje konferencije pod nazivom **Vjera i duševno zdravlje**

Razred za religije ima u planu organizirati interdisciplinarnu i interkonfesionalnu konferenciju na kojoj će se okupiti relevantni autori iz područja teologije, filozofije, psihologije, medicine, psihijatrije i drugih grana znanosti koji će raspravljati o odnosu vjere i duševnog zdravlja.

Ova je tema veoma aktualna jer je puno osoba ostalo traumatizirano iskustvom COVIDA-19 kao i nedavnim potresima i ratovima na svjetskoj razini. Autentična vjera ima odgovore na teška pitanja koja muče današnjeg čovjeka.

3) Organiziranje okruglog stola na temu **Religije u službi mira i pomirenja**

Mir je danas jako ugrožen na mnogim stranama svijeta. Religije bi po svojoj naravi tre-

bale biti faktor stabilizacije i pomirenja među narodima. Cilj ovoga skupa je okupiti lidere i službenike raznih religija i pokrenuti plodnu raspravu o tome što religije trebaju učiniti da se ljudi pomire i žive u skladnom miru, slozi i prijateljstvu.

4) Sudjelovanje na skupu **“Međureligijski dijalog temelj miru i sigurnosti”** u organizaciji Islamskog centra u Zagrebu. IANUBIH se pridružuje ovome cijenjenom skupu kao suorganizator.

4. Način komunikacije i informiranja članova Razreda za religije

Članovi našeg razreda međusobno komuniciraju i informiraju se o raznim aktivnostima putem elektroničke pošte, putem cms sustava Akademije te na sastanku uoči godišnje skupštine Akademije kao i drugim načinima modernog komuniciranja.

5. Otvorenost Programa za nove sadržaje

Program i plan naših aktivnosti je otvoren za nove sugestije i konstruktivne prijedloge naših članova kao i svih drugih dobronamjernih osoba iz ili izvan naše Akademije.

Pripremili:

akademik Mijo Nikić, voditelj Razreda

dr.sc. Muhamed Velagić, tajnik Razreda

RAZRED ZA MLADE NAUČNIKE

Razred za mlade naučnike pri Internacionalnoj Akademiji nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) predstavlja platformu za okupljanje, podršku i promociju mladih istraživača u Bosni i Hercegovini. Njegovo osnivanje proizašlo je iz potrebe za jačanjem uloge mladih naučnika u društvenom i naučnom razvoju zemlje, posebno u kontekstu sve izraženijih demografskih i migracijskih izazova.

Prioritetna misija Razreda je prepoznavanje i rješavanje društveno osjetljivih tema koje direktno utiču na motivaciju i zadržavanje mladih u Bosni i Hercegovini. Poseban fokus se stavlja na pitanja koja oblikuju migracijski potencijal mladih, prepoznajući da je suočavanje s ovim izazovima istovremeno čin akademske hrabrosti i etičke odgovornosti prema društvenoj zajednici.

U svjetlu negativnih demografskih kretanja, Razred za mlade naučnike zagovara pristup zasnovan na preciznim analizama, strateškom planiranju i odgovornom djelovanju. Statistički podaci ukazuju na drastične promjene u obrazovnom sektoru – u proteklih deset godina Bosna i Hercegovina je izgubila 21% osnovnoškolaca, 28% srednjoškolaca i 35% studentske populacije. Ove brojke su prepoznate kao alarmantan signal za hitnu akciju i strateški definisane mjere usmjerene na zadržavanje mladih talenata unutar zemlje. Aktivnosti Razreda uključuju organizaciju naučnih skupova, radionica, konferencija i umrežavanje mladih istraživača s iskusnim akademikima i stručnjacima.

Kroz ove inicijative, Razred nastoji stvoriti poticajno okruženje koje mladima omogućava pristup znanju, resursima i podršci potrebnoj za razvoj njihovih istraživačkih kapaciteta. Cilj je osigurati da mladi naučnici postanu ključni akteri u oblikovanju budućeg razvoja društva, nauke i tehnologije u Bosni i Hercegovini.

Pored toga, Razred se zalaže za međunarodnu vidljivost i prepoznatljivost mladih istraživača iz BiH, promovišući saradnju s inostranim institucijama i projektima. Time se nastoji smanjiti “odliv mozgova” i povećati povratna cirkulacija znanja u zemlji. Kroz zajednički angažman i posvećenost akademskoj izvrsnosti, Razred za mlade naučnike IANUBIH postavlja temelje za dugoročni naučno-istraživački prosperitet Bosne i Hercegovine.

Prethodne aktivnosti Razreda i članova/ica razreda realizirane do 30. Maja 2024

Realiziran je niz sastanaka kao i dva susreta u formi Okruglog stola na temu: “Budućnost znanja - Transformacija migracionog potencijala mladih u Bosni i Hercegovini”. Posebno vrijednim cijenimo istaknuti da su ove susrete pored članstva IANUBiH svojim doprinosom obogatile predstavnice i predstavnici Univerziteta u Sarajevu, Univerziteta Džemal Bijedić u Mostaru, Sveučilišta u Mostaru, Univerziteta u Banja Luci, Sarajevo School of Science and Technology, Internacionalnog Univerziteta u Sarajevu, Internacionalnog Univerziteta u Travniku kao i Koledža Ujedinjenog svijeta u Mostaru. U okviru ovih Okruglih stolova iznesena su vrlo inovativna promišljanja o načinu na koji obrazovni sistem može doprinijeti unaprijeđenju položaja mladih u Bosni i Hercegovini. Ono što je primarno odredilo tok razgovora na ove teme je uvažavanje osnovne pretpostavke da je Obrazovanje neophodno posmatrati kao cjeloživotni proces. Težište ovog susreta bilo je definirano razgovorom o mjerama koje univerziteti u ovom trenutku trebaju poduzeti i kao takvo je rezultiralo u izradi vrlo vrijednog dokumenta sa ukupno 34 ključna uvida i zapažanja koje će poslužiti kao platforma za buduće aktivnosti Razreda mladih naučnika ali i kao preporuka za unaprjeđenje kvalitete obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini. Efikasno prilagođavanje obrazovnog sistema preporukama koje pravovremeno odgovaraju na izazov vremena je u tom smislu ključno za unaprijeđenje položaja mladih u Bosni i Hercegovini. Važno je imati u vidu da su Kvalitet obrazovnog sistema i stanje društva u cjelini u neposrednom uzročno posljedičnom odnosu.

Ako društvo u svojoj cjelokupnosti nije uravnoteženo i ako ne oslikava društvo kvalitetnog življenja onda se ni obrazovni procesi ne mogu smatrati kvalitetnim, a još manje efikasnim. Vrijedna zapažanja koja su iznesena prilikom prvog Okruglog stola upozoravaju da javnim prostorom u Bosni i Hercegovini dominira jedna karakteristična vrsta površnosti u vidu nedosljednog i neodgovornog odnosa prema značenjima i smislu termina koje koristimo. Ovim je prouzrokovano potpuni nered u intelektualnom smislu te riječi i to svakako vodi prema opravdanoj zabrinutosti kada je riječ o strukturi i kvaliteti javnog diskursa. Istaknuto je i da povratna sprega društveno-političke zbilje i obrazovnog procesa nije dvostrana. S jedne strane društvo utiče na univerzitete putem financiranja i političkog djelovanja ali proces utjecaja univerziteta na društvo je gotovo pa zanemariv. Ovo zapažanje se najjasnije ogleda u činjenici da je podrška naučno istraživačkom radu u Bosni i Hercegovini na iznimno niskom nivou. Samo 0.19 % BDP-a godišnje se izdvaja za naučno-istraživački rad, a najveći udio ovog iznosa se izdvaja za univerzitete i to uglavnom za istraživanja koja nisu u neposrednoj vezi sa onim što možemo prepoznati kao realan problem ili realnu praksu u društvu. Potrebno je dakle razviti mehanizme utjecaja univerziteta kao faktora promjene u društvu tako što će mladi biti pozvani da učestvuju u procesima kritičkog suočavanja.

Fragmentiranost obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine u velikoj mjeri spriječava kritički diskurs i mogućnost osposobljavanja mladih za kritički dijalog. Primjećeno je da kompetencija u bilo kojoj oblasti pa tako i u zagovaračkoj, po definiciji ne znači samo imati znanje o nekoj oblasti već kompetencija podrazumijeva, i znanje, i vještinu na dje-

lu, ali isto tako i jednu treću dimenziju - onu vrijednosnu, koja uključuje pozitivan stav, odnosno vrijednosni sud o datoj oblasti, što podrazumijeva i motivaciju i emotivnu osjetljivost. Ukazano je i na evidentnu nepovezanost između onoga što obrazovni sistem postavlja kao zahtjev u smislu kriterija učenja i postizanja rezultata i onoga što zahtjeva realni sektor. U tom smislu je potrebno izvršiti reformu visokog obrazovanja u skladu sa zahtjevima četvrte industrijske revolucije. Visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini ne smije zanemariti tehnologije poput vještačke inteligencije, bioinformatike, blockchain tehnologije i drugih savremenih disciplina koje imaju kapacitet da nas svrstaju u red brzorastućih ekonomija sadašnjice. Potrebno je dakle da univerziteti pravovremeno prepoznaju svoju važnu ulogu u pomoći i podršci mladima da kreiraju poslovne inicijative zasnovane na kretanjima četvrte industrijske revolucije. Uvažavajući model integrativnog obrazovanja kao metodološki putokaz prema ovoj viziji projekat Bosanskohercegovačka integrativna obrazovna Strategija BIOS ima za cilj da na simboličkim ali i suštinskim osnovama dodatno obogati životnu substancu obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini.

Koncept integrativnog obrazovanja naglašava metode koje se koncentriraju na sagledavanje studenta kao cjelovite osobe i podsticanje njegove cjelokupne osobnosti da razvije svoj jedinstveni individualni potencijal. Važno je naglasiti da će u budućnosti talenat više nego kapital predstavljati ključni faktor razvoja društva i potrebno je razviti mehanizme za efikasno prepoznavanje i razvoj talenta u okvirima obrazovnog procesa. Problem nejednakosti i neuravnoteženosti između različitih nivoa obrazovanja predstavlja prepreku razvoju individualnih talenata. Nadalje, ideja integrativnog obrazovanja ne insistira samo na razvijanju kognitivne izvrsnosti, već i na izgradnji plemenite i odgovorne osobnosti koja podrazumijeva otvoreno i bezrezervno suočavanje sa životnim izazovima. Ovdje se ne radi samo o tome da se studentima prenese (ili ocijeni) znanje, već i da im se pomogne da to znanje pretoče u istinsku vrlinu koja će unaprijediti kvalitet života u cjelini i koja će ostaviti vidljiv trag u njihovom neposrednom okruženju. Važno je dakle imati u vidu da je za studente od presudne važnosti, mnogo važnije od procesa akumuliranja znanja, ustvari, kultivirati naučni pogled na svijet.

Planiranje integrativnog nastavnog procesa, nasuprot planiranju implementacije nastavne jedinice, podrazumijeva nastavu usmjerenu prema djelovanju i rješavanju neposrednih životnih izazova. Kod integrativnog obrazovanja ne postoji podjela između obrazovne institucije i društva u cjelini, odnosno između studija i procesa koji opisuju ljudski život u cjelini. Integrativno obrazovanje insistira podjednako na znanju kao i na kreativnoj primjeni znanja koja će se dodatno vrednovati kao izraz individualne osobnosti studentica i studenata. Vrijednost integrativnog obrazovnog procesa prema tome ne može biti dovoljno naglašena i glasniji govor o ovim vrijednostima će nesumnjivo doprinijeti osjećaju povezanosti mladih sa svojim neposrednim okruženjem i time, barem djelimično umanjiti migracioni nabo, kao izraz pasivnog otpora mladih, odnosno preobraziti ga u stvaralački potencijal, kao izraz aktivnog otpora opterećenjima bosanskohercegovačkog društva. Vezivno tkivo ovog procesa je uvažavanje estetskog izraza odnosno kreativnog stvaralaštva kao osnovnog sredstva posredstvom kojeg se ljudska bića upoznaju sa svojom vlastitom osobnošću kao novim i proširenim stvarnostima.

Aktivnosti maj 2024 - decembar 2024

Radionica bioinformatike “Pristup biomedicinskim podacima iz literature i naporedno poravnanje bioloških sekvenci”

U saradnji sa Verlab Institutom i Društvom za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini održana je prva radionica bioinformatike: “Pristup biomedicinskim po-

dacima iz literature i naporedno poravnanje bioloških sekvenci” u hibridnom modelu gdje je predavačica bila članica IANUBIH, Razreda za mlade naučnike, dr. Adna Ašić.

Radionici je prisustvovalo preko 100 učesnika gdje su tokom 4 sata trajanja radionice studenti različitih profila, kako prirodnih tako i tehničkih nauka, upoznati sa osnovama prikupljanja podataka genetičkog sekvenciranja i osnovnih analiza. Radionica je sprovedena u skladu sa procedurama ISO 21001 te su učesnici pored jako vrijednog stečenog znanja primili i relevantne certifikate.

Radionica bioinformatike “Određivanje genetičkih varijanti”

U saradnji sa Verlab Institutom i Društvom za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini održana je i druga radionica bioinformatike na temu “Određivanje genetičkih varijanti” održana od 03.06.-05.06. u online formi sa blizu 100 učesnika različitih profila, gdje je gostujući predavač bio dr. Riad Hajdarević, stručnjak za imunoterapiju raka i istraživač na Institutu za istraživanje raka Univerzitetske Klinike Radium u Oslu.

Tokom trajanja radionice učesnici su upoznati sa metodama analize genetičkih podataka i određivanja genetičkih varijanti. Radionica je sprovedena u skladu sa procedurama ISO 21001 te su učesnici pored jako vrijednog stečenog znanja primili i relevantne certifikate.

Simpozij “Pravilno pisanje naučnog rada”

U saradnji sa Verlab Institutom održan je simpozij „Pravilno pisanje naučnog rada“ gdje je vodeći govornik bio akademik Vlatko Silobričić. Uz sjajnog akademika Silobričića, studenti različitih profila su imali priliku da uče i aktivno učestvuju u radionici organizova-

noj u modernim prostorijama HomeWork HUB Sarajevo. Svi učesnici simpozija su ponijeli jako vrijedna znanja i osvrnuli se na simpozij kao jedan od značajnijih edukativnih momenata u njihovim budućim akademskim karijerama.

Buduće definisane aktivnosti:

1. Simpozij „Integracija intelektualnih struja: Vještačka inteligencija i digitalna transformacija u Bosni i Hercegovini“

2. Tjedan otvorenih vrata IANUBIH - Putovanje u Svijet Nauke: Upoznavanje s Umjetnom Inteligencijom

Perspektiva razreda

Razred za mlade naučnike prepoznaje potrebu za intenzivnijim angažmanom u cilju privlačenja perspektivnih studenata i mladih istraživača iz Bosne i Hercegovine. S obzirom na aktuelne izazove poput negativnih demografskih trendova i migracije mladih, cilj Razreda je da se kroz stručne radionice, simpozije i druge interaktivne aktivnosti osigura kontinuirana podrška i motivacija mladih za ostanak i razvoj karijere u zemlji. Fokus će biti na ključnim temama kao što su akademija, nauka, obrazovanje, digitalizacija, vještačka inteligencija i zdravlje.

Ključni ciljevi ovih aktivnosti su:

- Povećati broj mladih i perspektivnih studenata uključenih u aktivnosti Razreda.
- Kreirati atraktivne programe edukacije kroz radionice, simpozije i umrežavanje saiskusnim academicima.
- Osigurati vidljivost i prepoznatljivost Razreda kroz promociju aktivnosti na nacionalnom i međunarodnom nivou.
- Ojačati saradnju s univerzitetima, naučno-istraživačkim centrima i industrijom radi jačanja kapaciteta za istraživanje i razvoj.

Pripremila: dr. sc. Lemana Spahić, voditeljica Razreda

RAZRED ZA DIJASPORU

UVOD

Prema ovim pokazateljima, Bosna i Hercegovina ima petu relativno najveću dijasporu u svijetu. Procjenjuje se da je više od 60% kvalifikovanih naučnika, istraživača i univerzitetskog osoblja napustilo zemlju u posljednjih petnaest do dvadeset godina. Prema podacima objavljenim u Izvještaju o globalnoj konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma 2012/2013, Bosna i Hercegovina je od 144 zemlje bila na 140. mjestu u svijetu prema pokazatelju nazvanom „Odliv mozgova“. Prema Centralnoj banci BiH, bh emigranti šalju doznake koje čine između 10 i 15% BDP-a naše zemlje. Ovi iznosi su višestruko veći od svih stranih direktnih investicija i službene razvojne pomoći Bosni i Hercegovini. Stoga je nedvojbeno jedan od najvećih resursa koje Bosna i Hercegovina ima - upravo njena dijaspora. Mnogi razumiju da je ovaj resurs neiskorišten i zanemaren u odsustvu i letargiji sveobuhvatnog institucionalnog pristupa. Akademija teži uspostavljanju kontakata i unapređenju saradnje sa naučnom dijasporom iz BiH formiranjem Razreda za dijasporu.

Cilj Razreda za dijasporu definiran je dijeljenjem i proširivanjem znanja kroz projekte, događaje, publikacije i što je najvažnije - povezanost, koristeći strukturirani pristup, definirane ciljeve, odabrana programska područja i aktivnosti. Pristup koji može doprinijeti razvoju bh društva možemo izgraditi samo u multidisciplinarnom kapacitetu koji prevladava kompleksnosti s kojima se suočavamo, pružajući konkretna rješenja za složene izazove.

Podrazumijeva se da što su naša predanost i pristup dijeljenju znanja jači, to su naša društva jača. A količina znanja je bezgranična. Svjedoci smo onoga što je Bosna dala ovom svijetu. Vjerujemo da svoj pristup znanju možemo izgraditi da bismo doprinijeli razvoju bh društva samo u višestrukom kapacitetu koji prevladava sve eklatantne promjene s kojima se suočavamo.

Razred za Diasporu Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) nastavio je s angažmanom na unapređenju međusobnih odnosa između dijaspore i matične zemlje. Kroz svoje aktivnosti, Razred je doprinio osnaživanju stručnog, kulturnog i društvenog povezivanja između Bosne i Hercegovine i njene dijaspore, istovremeno promovirajući održivi razvoj i rješenja koja odgovaraju na globalne i lokalne izazove.

ČLANOVI RAZREDA ZA DIJASPORU IANUBiH

redovni član	Akademkinja Edina Selesković
suradni član	Prof.dr. Amra Šabić - El Rayess
suradni član	Prof.dr. Draško Aćimović
suradni član	Prof.dr. Admir Mašić
suradni član	Prof.dr. Mirzada Pašić-Kurbašić
suradni član	Prof. Senail Sivo
suradni član	Dr. Haris Piplaš
suradni član	Dr. Dunja Aksentijević Ricciarelli
suradni član	Prof.dr. Edhem Čustović
suradni član	Prof.dr. Mirela Delibegović
suradni član	Prof.dr. Davor Pavlović

AKTIVNOSTI

Tokom prve godine svog djelovanja, Razred za dijasporu angažiran je u projektima za obrazovanje i mentorstvo, poslovanje i poduzetništvo, nauku i tehnologiju, umjetnost i kulturu, te zagovaranje, nadograđujući svoje članstvo i uspostavljajući međunarodna partnerstva. Razvijamo i promovišemo nekoliko programskih područja za razred za dijasporu koja će nam omogućiti da aktiviramo stručnjake za obrazovanje i mentorstvo, poslovanje i preduzetništvo, nauku i tehnologiju, umjetnost i kulturu i zagovaranje. Tehnologija danas radikalno mijenja svijet, a idućih deset godina više i brže nego što se događa u zadnjih 100 godina. U prošlom vijeku je trebalo 70 godina da inovacija bude primjenjena, a danas u globalnom smislu samo par godina.

U Domu mladih u Sarajevu 8.12.2021. godine, Razred za dijasporu IANUBiH je bio su-organizator ove uspješne konferencije o novim inženjerskim dostignućima i rješenjima, o načinu na koji stručnjaci bh porijekla iz cijelog svijeta mogu doprinijeti razvoju BiH. Ovogodišnji BH ENGINEERING WEEK predstavio je inovacije, svjetske tendencije i uspješne inicijative iz oblasti pametnih tehnologija, Green Deal rezolucije Europske komisije, održivih resursa, a govornici su nam demonstrirati načine na koje se bh privreda približava svjetskim trendovima u tim oblastima. Ova konferencija je namijenjena za sve inženjere, ljude iz struke, studente, učenike, kao i građane koji se žele bolje upoznati sa inženjerskim rješenjima i tehnološkim razvojem u Bosni i Hercegovini. Koncepti Smart future city-a, E- mobilnosti i javnog transporta, gospodarenje otpadom, akcija smanjivanja emisije CO₂, je prva paradigma današnjice u Evropi i kod nas. Globalni procesi su nezaustavljivi bez naše transformacije društva i privrede, ali i podrške inovativnim proizvodima i inovacijama vlastitih inženjera. Ovo su misija i zadaci BH Sedmice inženjerstva 2021, Međunarodne Akademije nauka i umjetnosti u BiH i Asocijacije inženjerskih udruženja u BiH kao organizatora, ali i podrška svim kompanijama i udruženjima koji ove ciljeve imaju u svom djelovanju. Među mnogobrojnim govornicima i panelistima su

bili i članovi IANUBiH prof. Draško Aćimović, prof. dr. Dunja Aksentijević, prof. Haris Piplas, prof. Admir Mašić i voditeljica razreda Edina Selesković. Konferenciju, online i offline je pratilo 2000 gledalaca.

U suradnji sa BH Future Foundation u BKC-u u Tuzli je od 15-17.12.2021. održana i trodnevna konferencija u okviru BH Engineering

Weeks pod nazivom Future Leaders Summit: STEM OUTSIDE of the BOX. Futures Leaders Summit (FLS) okupio je buduće STEM lidere iz Bosne i Hercegovine.

Ovim događajem koji će svake godine okupljati potencijalne kreatore promjena u oblasti STEM-a, cilj je stvoriti snažnu mrežu koja će promijeniti način na koji doživljavamo industriju i budućnost razvoja naše zemlje. Ove godine, velika ideja iza ovog događaja je važnost interdisciplinarnosti u STEM-u, a STEM studentima i nedavno diplomiranim studentima smo poželjeli lično dobrodošlicu u Tuzli u kombinaciji sa mogućnošću praćenja govornika i online. U okviru Dana Akademije u Sarajevu, Razred za dijasporu organizuje jednodnevnu konferenciju posvećenu dijaspori u funkciji razvoja Bosne i Hercegovine.

Konferencija će predstaviti glavna demografska kretanja u BiH, uzroke i posljedice iseljavanja, metode i načine usporavanja i tih procesa, kao i ekonomska, socijalna, kulturna i ostala kretanja u sadašnjoj dijaspori, te primjere uspješne suradnje dijasporne i domovine sveobuhvatnim pristupom suradnje. Konferencija će predložiti i sugerirati mjere kako da

se nepovoljni procesi zaustave i korigiraju. IANUBiH ima za cilj poboljšati komunikaciju između dijasporne i matične zemlje, utjecati na državne i druge vlasti da razvijaju instrumente i mehanizme za usporavanje iseljavanja i motiviranje mladih da se vraćaju. Putem ove konferencije želimo izgraditi mrežu „povratnih sprega“ između dijasporne i matične zemlje u ekonomiji, kulturi, sportu, obrazovanju, jeziku, vjeri i svim drugim aktivnostima. Naša posvećenost je duboko povezana sa održavanjem čvrstih odnosa s partnerima i organizacijom čija je misija snažna u zalaganju za jaku i demokratsku Bosnu i Hercegovinu u zemlji i inostranstvu.

U okviru Dana Akademije održanih 2022. godine u Sarajevu, Razred za dijasporu organizovao je jednodnevnu konferenciju posvećenu dijaspori u funkciji razvoja Bosne i Hercegovine. Konferencija je bila prilika za predstavljanje glavnih demografskih kretanja u BiH, uzroka i posljedica iseljavanja, te razmatranje metoda i načina za usporavanje tih procesa. Poseban fokus bio je stavljen na ekonomska, socijalna, kulturna i ostala kretanja

unutar sadašnje dijaspore, uz prikaz primjera uspješne saradnje između dijaspore i domovine kroz sveobuhvatan pristup.

Tokom konferencije, razmatrane su i predložene mjere za zaustavljanje i korekciju nepovoljnih trendova. Institut za nauku i umjetnost Bosne i Hercegovine (IANUBiH) postavio je kao ključni cilj poboljšanje komunikacije između dijaspore i matične zemlje, te je apelovao na državne i druge nadležne institucije da razviju konkretne instrumente i mehanizme za usporavanje iseljavanja i motivisanje mladih za povratak u domovinu.

Ovaj događaj poslužio je i za izgradnju mreže „povratnih sprega“ između dijaspore i matične zemlje, obuhvatajući ekonomiju, kulturu, sport, obrazovanje, jezik, vjeru i druge oblasti. Razmijenjena su iskustva, ideje i preporuke, a učesnici su se usaglasili o važnosti jačanja veza između iseljništva i Bosne i Hercegovine kako bi se ostvario zajednički napredak. Konferencija je ukazala na potencijal dijaspore kao ključnog faktora u razvoju i povezivanju sa matičnom zemljom, te na potrebu za kontinuiranim radom na unapređenju ovih odnosa.

Tokom 2022. godine, Razred za dijasporu aktivno je radio na proširenju svog članstva, uzimajući u obzir stručnost potencijalnih članova, aktivaciju dijaspore i geografsku zastupljenost. Ovaj proces imao je za cilj dodatno osnažiti kapacitete Razreda i unaprijediti njegovo djelovanje u povezivanju dijaspore s domovinom. Paralelno s tim, intenzivirani su naponi na proširenju saradnje s partnerskim organizacijama, kako unutar Bosne i Hercegovine, tako i širom svijeta, s ciljem osiguravanja bolje koordinacije i efikasnosti zajedničkih inicijativa.

Razred za dijasporu bio je suorganizator V Međunarodnih “BH sedmica inženjerstva” (BH Engineering Weeks), značajnog događaja posvećenog promociji inženjerskih inovacija, tehnologija i povezanosti inženjerske zajednice s privredom u Bosni i Hercegovini. Ovaj program, održan u Sarajevu, obuhvatao je brojne aktivnosti, među kojima je ceremonija dodjele priznanja “Made in BiH”, koja je organizovana 9. decembra tokom Sajma privrede.

Priznanje “Made in BiH” bilo je u fokusu ovogodišnjih aktivnosti, prepoznajući najbolje tehničke i inženjerske projekte i proizvode razvijene u Bosni i Hercegovini tokom 2022. godine. Cilj ovog priznanja bio je ne samo istaknuti izvrsne projektne ideje i timove, već i inspirisati inženjere širom zemlje da se uključe u inovativne projekte i pokažu svoju kreativnost. Predstavljeni su projekti koji su uspješno integrisali inženjerska rješenja s potrebama industrije, čime su dodatno osnažene veze između akademske zajednice, privrede i inženjerskog sektora.

Razred za dijasporu dao je značajan doprinos organizaciji ovih aktivnosti, omogućivši prisustvo stručnjaka iz dijaspore koji su svojim iskustvima i znanjem doprinijeli razmjeni ideja i jačanju saradnje između lokalne i međunarodne inženjerske zajednice. Uloga Razreda bila je ključna u povezivanju dijaspore s domaćim stručnjacima, čime je dodatno unaprijeđen karakter događaja.

V Međunarodne “BH sedmice inženjerstva” nastavile su tradiciju umrežavanja stručnjaka iz industrije, akademske zajednice i poslovnog sektora, dok su poslužile kao platforma za razmjenu znanja, promociju novih tehnologija i inspiraciju budućih generacija inženjera. Ovaj događaj je značajno doprinio jačanju povjerenja u inženjerski potencijal Bosne i Hercegovine, istovremeno pružajući osnovu za daljnje inovacije i razvoj domaće privrede.

Tokom 2023. godine, Razred za dijasporu bio je suorganizator VI Međunarodnih “BH sedmica inženjerstva” (BH Engineering Weeks), događaja koji je obuhvatio tri ključna

segmenta: konferenciju “Made in BiH”, Hackathon u Tuzli i Hackathon u Sarajevu. Ova inicijativa imala je za cilj promovirati inženjerske inovacije, povezivanje inženjerske zajednice sa privredom i obrazovanje mladih za budućnost.

Konferencija “Made in BiH”

Centralni dio događaja bio je izbor najboljih tehničkih i inženjerskih projekata, proizvoda i inovacija razvijenih u 2023. godini. “Made in BiH” nagrada prepoznala je izvrsne projekte u kategorijama poput inovacija, istraživanja i razvoja novih proizvoda, zelene tehnologije, održivog razvoja, IT i kreativne industrije, te studentskih projekata. Ova ceremonija, uz dodjelu priznanja, inspirisala je inženjere širom zemlje da se uključe u razvoj inovativnih rješenja i pokažu svoju stručnost.

Hackathon u Tuzli

Hackathon u Tuzli organizovan je u saradnji sa Univerzitetom u Tuzli i fokusirao se na kreativno razmišljanje mladih na temu “Šta mladi očekuju od Centra Grada Tuzla”. Timovi učesnika razvijali su ideje i rješenja koja su predstavljena stručnom žiriju, dok je događaj poslužio kao platforma za kritičko promišljanje o urbanističkim i tehnološkim inovacijama koje odražavaju viziju mladih ljudi.

Hackathon u Sarajevu

Sarajevo je bilo domaćin Hackathona posvećenog budućnosti obrazovanja u 21. vijeku. Mladi inovatori i inženjeri razvijali su rješenja bazirana na postojećim tehnološkim mogućnostima, uključujući učenje na daljinu, povezivanje s industrijom i mobilnost studenata. Takmičenje je okupilo timove iz cijele zemlje, od kojih su tri pobjednička tima nagrađena vrijednim nagradama za svoje vizionarske ideje:

Treće mjesto osvojio je tim “Elektron” sa novčanom nagradom od 1200 KM.

Drugo mjesto pripalo je timu “Unique”, koji je osvojio nagradu od 1800 KM.

Prvo mjesto pripalo je timu “Exam Week”, koji je osvojio najveću nagradu od 3000 KM.

Doprinos Razreda za dijasporu

Kao suorganizator, Razred za dijasporu omogućio je prisustvo stručnjaka iz dijaspore, koji su obogatili događaj svojim znanjem i iskustvom. Aktivnim učešćem Razred je doprinio umrežavanju lokalnih i međunarodnih stručnjaka, čime je dodatno osnažena saradnja između dijaspore i domaće inženjerske zajednice.

Projekat je podržan od strane Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstva za nauku, visoko obrazovanje i mlade, Evropske unije i Europe House. VI Međunarodne “BH sedmice inženjerstva” još jednom su potvrdile značaj inovacija, obrazovanja i saradnje u razvoju tehnološkog i privrednog potencijala Bosne i Hercegovine. Glavne aktivnosti u 2024. godini bile su dvije ključne manifestacije: Festival savremene žene i Sedmice BH Inženjerstva. Oba događaja imala su značajnu ulogu u promoviranju ključnih tema poput rodne ravnopravnosti, inovacija u inženjerstvu i tehnologiji, kao i održivog razvoja.

Festival savremene žene

Festival savremene žene postao je jedan od najprepoznatljivijih događaja koji povezuje žene liderke iz Bosne i Hercegovine i dijaspore, s ciljem promoviranja njihovih dostignuća u različitim društvenim, ekonomskim i kulturnim sferama. Festival se organizuje u partnerstvu s Razredom za Dijasporu kao suorganizatorom, te sa brojnim partnerima, sponzorima i drugim organizacijama koje se bave ženama, njihovim pravima i mogućnostima za profesionalni i društveni angažman. Ova manifestacija ima za cilj stvoriti platformu za žene koje su postigle izuzetne uspjehe u različitim oblastima, kao i pružiti im priliku da podijele svoja iskustva i inspiriraju mlađe generacije.

Aktivnosti festivala:

- Panel diskusije: Stručnjaci, liderke i aktivistkinje iz dijaspore i domaće zajednice diskutirale su o aktuelnim temama poput ženske uloge u društvenom razvoju, ekonomiji, nauci, kulturi, ali i izazovima s kojima se žene suočavaju u liderstvu i političkoj participaciji.
- Mentoring i edukacije: Organizovane su radionice posvećene osnaživanju žena kroz obrazovanje, kao i edukaciji o mogućnostima koje dijaspora nudi u kontekstu mentorstva, startupa i preduzetništva.
- Kultura i umjetnost: Pored panel diskusija, Festival je uključivao izložbe i kulturne događaje koji su promovirali rad i umjetničke projekte žena, čime se slavila njihova kreativnost i doprinos umjetnosti.

Festival je imao i značajan uticaj na povećanje svijesti o važnosti žene u društvenim promjenama, te se postavio kao ključni događaj za promoviranje rodne ravnopravnosti, edukacije i osnaživanja ženskog liderstva. Ovaj događaj je značajno povećao međusobnu povezanost i umreženost žena iz različitih društvenih sektora, i to ne samo unutar Bosne i Hercegovine već i u globalnim okvirima dijaspore.

[illegible]

inženjera u dijaspori sa domaćim stručnjacima, što je omogućilo razmjenu znanja i iskustava u primjeni svjetskih tehnologija u BiH.

- Održivi razvoj i zeleni ekonomski sektor: Kroz konferencijske sesije, govornici su diskutirali o tome kako BiH može koristiti svoje prirodne resurse na održiv način, razvijajući pri tome ekonomski sektor koji je u skladu s evropskim i globalnim trendovima.
- Inovacije u inženjerstvu: Inženjeri i stručnjaci iz oblasti građevinske, elektroenergetske i informaciono-komunikacijske tehnologije predstavili su inovacije koje mogu biti ključne za unapređenje industrijskih sektora u BiH. S obzirom na to da je sve više fokus na digitalizaciji i eko-efikasnosti, ovi segmenti su od ogromnog značaja za ekonomsku revitalizaciju.

Konferencija u Sarajevu

VII Međunarodna BH Sedmica Inženjerstva zvanično je otvorena na 10. Sajmu BH privrede, koji se održao u Sportskom centru Skenderija u Sarajevu. Ovaj prestižni događaj označio je početak višednevnih aktivnosti posvećenih inženjerstvu, inovacijama i održivom razvoju u Bosni i Hercegovini. Događaj je započeo s dvije ključne panel diskusije koje su predstavile okvir programa BH Sedmice inženjerstva, a svečano otvaranje izveli su Zlatko Berbić, direktor BH Sedmice inženjerstva, i Edvin Škaljo, potpredsjednik Inženjerske komore FBiH. Oba govornika podijelila su svoja razmišljanja o važnosti povezivanja inženjerske zajednice, akademije i industrije u cilju promocije inovacija i jačanja ekonomije Bosne i Hercegovine.

Konferencija u Mostaru: “Horizon 2030: Prilika, ali i opasnost za Bosnu i Hercegovinu”

Mostar je bio domaćin konferencije inženjera pod nazivom “Horizon 2030: Prilika, ali i opasnost za Bosnu i Hercegovinu”, koja je održana 17. decembra 2024. godine na Fakultetu strojarstva, računarstva i elektrotehnike (FSRE) Sveučilišta u Mostaru. Ovaj važan događaj okupio je vodeće stručnjake, predstavnike gospodarstva, akademske zajednice i ICT sektora kako bi raspravljali o prilikama i izazovima koji nas čekaju do 2030. godine. Konferencija je obuhvatila nekoliko ključnih panela i diskusija.

Panel: Izvoz 2030 – Šanse i rizici za BH ekonomiju

Na ovom panelu, stručnjaci iz različitih sektora podijelili su svoja viđenja budućnosti bh ekonomije u kontekstu izvoza, istražujući šanse, ali i potencijalne rizike. Učesnici su uključivali:

- Mia Glamuzina, Privredna/Gospodarska komora FBiH
- Armin Hodžić, Privredna/Gospodarska komora FBiH
- Filip Ćubela, Aluminijska Industrija Mostar
- Ivan Grizelj, Violeta/Lasta
- Božo Goluža, FEAL Široki Brijeg
- Miroslav Nikolić, EP HZ HB

Moderator: Zlatko Berbić, direktor BHInženjeringa.

Panel: Digitalna snaga BiH – Kako ICT oblikuje našu budućnost

Ovaj panel bio je posvećen važnosti ICT sektora i njegovom uticaju na budućnost Bosne i Hercegovine. Raspravljalo se o tome kako tehnologija može oblikovati našu ekonomiju i društvo.

Panelisti su uključivali:

- Jozo Bejić, Federalno ministarstvo malog poduzetništva, obrta i razvoja
- Edvin Škaljo, Univerzitet u Sarajevu i IO IK FBiH
- Dario Jurčić, NSoft
- Miljenko Buhač, Asocijacija poduzetnika Hercegovine
- Merim Halilović, diVisionAgro d.o.o.
- Ivan Markić, prodekan za digitalizaciju, FSRE, Sveučilište u Mostaru

Moderator: Igor Jurčić, FSRE.

Workshop: Art/Design i nove tehnologije – Primjeri i radionica iz prakse

Radionicu je vodila Edina Selesković, koja je predstavila kako se umjetnost i dizajn mogu integrirati s novim tehnologijama kroz praktične primjere i inovacije u praksi.

BH Sedmica Inženjerstva – Tuzla: Energetika, Održivi Razvoj i Klimatske Promjene

Tuzla je bila domaćin ključnih rasprava o energetici, održivosti i klimatskim izazovima 12. decembra 2024. godine. Ovaj značajan događaj okupio je stručnjake, inženjere, predstavnike industrije i donosio odluku kako bi diskutovali o ključnim temama koje su od važnosti za budućnost Bosne i Hercegovine u kontekstu energetske tranzicije i klimatskih promjena.

Panel: Lokalni odgovor na globalne izazove: Industrija i klima

Ova panel diskusija bavila se uticajem industrije na klimu, zagađenje, smog, te lokalnim inicijativama koje mogu pomoći u borbi protiv ovih globalnih problema.

Panel: Energetska rEvolucija: Put ka održivoj budućnosti

Tema energetske tranzicije bila je u fokusu ovog panela, gdje su stručnjaci raspravljali o obnovljivim izvorima energije, zelenim tehnologijama i njihovoj primjeni u industriji.

Panel: Put ka održivom izvozu: Green Deal i BiH

Diskusija o prilagodbi bh kompanija prema EU Green Deal-u i izazovima održivog izvoza bila je od ključne važnosti za razumijevanje načina na koji BiH može odgovoriti na sve veće zahtjeve tržišta.

Hackaton Creative Thinking: Inovacije iz budućnosti

U Europe House Sarajevo održan je hackaton pod nazivom Creative Thinking, gdje su mladi talenti iz cijele Bosne i Hercegovine imali priliku predstaviti svoje inovativne ideje u oblastima poput Smart Mobility, Smart Courtyard Sarajevo i Smart Health. Stručni žiri imao je zadatak da odabere najbolje projekte, koji su potom prezentirani u okviru ideathona. Ovaj događaj bio je prilika za mlade da pokažu svoju kreativnost i doprinos inovacijama koje će oblikovati budućnost. Pobjednički timovi su nagrađeni za svoj izuzetan rad i doprinos.

Predavanje: Razmatranje Koncepta “Smart Cities”

Jedno od najzanimljivijih predavanja na Sedmici Inženjerstva održao je Haris Piplaš, član IANUBIH, koji je govorio o konceptu Smart Cities i njegovoj primjeni u savremenom društvu. Piplaš je kroz svoj rad uvođenja tehnologije u urbano planiranje i održivost gradova u Evropi podijelio svoja iskustva i prednosti primjene pametnih tehnologija u razvoju gradova. Razmatranje ovog koncepta bilo je od izuzetne važnosti za sve učesnike, jer predstavlja ključnu komponentu u modernizaciji gradskih sredina.

VII Međunarodna BH Sedmica Inženjerstva

bila je izuzetno uspješan događaj, koji je okupio inženjere, stručnjake i predstavnike različitih sektora s ciljem jačanja saradnje između industrije, akademije i vlasti u Bosni i Hercegovini. Ovaj događaj je postavio temelje za dalji razvoj inovacija, održivosti i energetske tranzicije u BiH, a mladi talenti su kroz hackaton pokazali da budućnost pripada onima koji osvajaju nove tehnologije i ideje.

Razvoj dijaspore kao resursa

Jedan od osnovnih ciljeva Razreda za Dijasporu tokom 2024. godine bio je ojačati ulogu dijaspore kao važnog resursa za razvoj BiH. Prema podacima Svjetskog ekonomskog foruma, Bosna i Hercegovina ima jednu od najvećih dijaspora u svijetu, koja je često zanemarena u političkom i ekonomskom smislu. Razred je radio na uspostavljanju novih, strukturiranih pristupa kako bi dijaspora imala aktivnu ulogu u razvoju zemlje.

Strategije angažmana dijaspore:

- **Obrazovni i mentorni programi:** Razred za Dijasporu nastavio je s promocijom obrazovnih programa i mentorskih inicijativa koje omogućavaju dijaspori da doprinosi obrazovanju novih generacija stručnjaka u Bosni i Hercegovini.
- **Inovativna preduzetnička rješenja:** Poticanje investicija iz dijaspore u sektorima kao što su tehnologija, energija, obrazovanje i turizam postalo je ključna tačka strateškog razvoja.
- **Uspostava umrežavanja i partnerstava:** IANUBIH je inicirao brojne projekte u saradnji sa partnerima iz dijaspore, s ciljem unaprjeđenja zajedničkih poslovnih i naučnih projekata, a istovremeno omogućavanje transfera tehnologija i inovacija u BiH.

Program za povezivanje dijaspore i matične zemlje

U 2024. godini, Razred za Dijasporu je nastavio raditi na jačanju veza između matične zemlje i dijaspore kroz organiziranje i sudjelovanje u brojnim javnim debatama, forumima i panelima. Pored već pomenutih aktivnosti, organiziran je i niz tribina na temu budućnosti Bosne i Hercegovine, uključujući aspekte političkog, ekonomskog i socijalnog razvoja.

Također, Razred je aktivno radio na implementaciji inicijativa koje za cilj imaju smanjenje negativnih efekata iseljavanja, kao što su:

- Dijaspora kao most za ekonomski razvoj: Razred je usmjerio napore prema tome da se dijaspora aktivira kao glavni pokretač za razvoj novih privrednih inicijativa u Bosni i Hercegovini, kroz direktna ulaganja i prepoznavanje mogućnosti za kreiranje novih radnih mjesta.

Zaključak

Razred za Dijaspору Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini u 2024. godini pokazao je značajnu posvećenost u integraciji dijasporе u razvoj zemlje. Aktivnosti poput Festivala savremene žene i Sedmica BH Inžinjerstva u potpunosti su oslikale misiju Razreda da bude katalizator za razvoj društvenih, obrazovnih, kulturnih i ekonomskih inicijativa koje uključuju i osnažuju dijasporu. Ovi događaji ne samo da pružaju platformu za izgradnju međunarodnih partnerstava, već i za povećanje globalne prepoznatljivosti Bosne i Hercegovine kao zemlje koja je spremna za modernizaciju i održiv ekonomski razvoj. Razred je tako postavio temelje za daljnje usmjerenje koje povezuje naučnu zajednicu, industrijske sektore i dijasporu u jedinstveni sistem koji doprinosi svim aspektima razvoja Bosne i Hercegovine.

Pripremila: akademkinja Edina Selesković, voditeljica Razreda u periodu 2021.-2024.

RAZRED ZA ODRŽIVI RAZVOJ

UVODNO

Panta rei, starogrčka je uzrečica još iz vremena Simplicija, koja znači sve teče, sve se mijenja. Živimo u vremenu velikih promjena na globalnoj razini, ali i u našem okruženju. Neminovne promjene i izazovi očekuju i Bosnu i Hercegovinu. Novonastale društvene okolnosti te novo značenje u kontekstu globalističkih društvenih promjena, držeći se one misli “država je odveć mala da bi rješavala velike, a odveć velika da bi rješavala male probleme”, ključna je uloga nevladinih organizacija u očuvanju i učvršćivanju društvenog i političkog pluralizma kao temelja demokracije. Istraživanja pokazuju kako je civilni angažman preko nevladinih Udruga temelj povjerenja, uzajamnosti i solidarnosti kao bitnih obilježja modernih društava. Jedna od zadaća Akademije, pa tako i razreda Održivi razvoj je da prate, izučavaju i predlažu rješenja i mjere koje će povećavati spremnost Bosne i Hercegovine i svih njezinih institucija i građana da spremnije dočekuju izazove u budućnosti.

Promjene u novim, tzv 4.0 tehnologijama, modelima organizacije i upravljanja procesima, promjene u korištenju održivih, tzv. zelenih energija, klimatske promjene, migracijska i depopulacijska problematika, ali i promjene u upravljanju drugim prirodnim resursima očekuju nas u budućnosti. Nadalje, osim materijalnih faktora, održivost će svakako uključivati i promjene u ponašanju ljudi u oblastima politike, sociologije, upravljanja javnim dobrima. Pojam održivog razvoja, pokriva sve navedeno, ali i puno toga drugoga.

Što je ODRŽIVI RAZVOJ (eng. Sustainable management)?

Pojam održivi razvoj u fokusu je interesa svjetskih politika zadnjih 40-tak godina. U recentnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi postoji 300-tinjak definicija održivog razvoja, čak je desetak onih temeljnih. U literaturi se često navodi da je prvi put službeno promoviran 1987. godine, od britanske ministric Barbare Ward kao rezultat rada Komisije UN za okoliš i razvoj te izrađene studije „Naša zajednička budućnost“. Bio je to svojevrsni apel na akutnu prijetnju našim prirodnim resursima. Međutim, pojam održivog razvoja svoju je potpunu afirmaciju dobio na drugoj konferenciji UN-a o okolišu u Rio de Janeiru 1992. godine, za vrijeme “Svjetskog samita”, a koja je kao rezultat imala i početak svjetske normizacije u području upravljanja okolišem. Akcijski program, Agenda 21, koji

je tada prihvatilo 180 zemalja, postala je vodećim načelom svih zemalja svijeta. Prema tada utvrđenoj definiciji održivi razvoj (sustainable management) predstavlja: povećanje ili očuvanje vrijednosti sveukupnog kapitala države tijekom vremena, što podrazumijeva: prirodni kapital (tla, šume, vode, kvalitet zraka), izgrađeni kapital (naselja, bolnice, škole, tvornice, ceste...) i ljudski kapital (zdravlje, znanje/obrazovanje, kreativnost...). Ako pojednostavimo ovu definiciju, inače kompleksnosti djelokruga održivog razvoja, cilj je pronaći rješenja koja su u sinergiji između ekološke ravnoteže, ekonomske sigurnosti i socijalne pravde pri čemu ih treba dugoročno stabilizirati i održavati u tzv. trokut održivosti. Od tada je ovaj koncept održivog razvoja razrađivan i primjenjivan/dopunjavan na bezbroj konferencija. Ponovno apostrofirajući tri stupa održivog razvoja: dakle, prirodu, društvo i ekonomiju, možemo slobodno konstatirati da nam je jedan stup čvrst, a to je priroda/okoliš, ali druga dva stupa: društvo i ekonomija, su, složiti ćete se, u potpunoj degradaciji.

Koji su pravci djelovanja i aktivnosti u radu razreda?

Aktivnosti razreda naglasak daju na vrijednosti i bogatstvu, zaštiti i očuvanju našega, još uvijek sačuvanog prirodnog kapitala, a to su šume, tla i vode, kojega kolokvijalno zovemo "ekološka trijada". Pribrajajući k tome i zrak, onda često spominjemo tzv. ekološki kvartet. To su pravi dragulji nacionalne riznice baštinjeni od prethodnih naraštaja, naše neprocjenjivo prirodno blago, naš dar ali i obveza. Dar naslijeđen od prethodnih naraštaja, a naša je obveza sačuvati ih za buduće naraštaje. Naime, ugroženost i sve veći pritisci na šume, tla i vode, uslijed urbanizacije te gospodarskog i općeg razvoja, su na velikoj kušnji. Održivo gospodarenje i djelotvorna zaštita šuma, tla i voda preduvjet je skladnom (gospodarski, okolišno i socijalno) i prihvatljivom daljnjem razvoju. U svom radu pokušat ćemo odgovoriti na pitanja: Koje su količine i kakvoća tih dobara? Koje su naše komparativne prednosti u odnosu na druge, posebice na EU? Kako se odnositi prema tim nacionalnim dobrima? Znamo li s njima održivo gospodariti u maniri dobrih gospodara? Kako se postaviti prema mogućnosti njihove privatizacije? U fokusu našega djelovanja je ekološka problematika vezana uz zaštitu prirode i okoliša te sveprisutne klimatske promjene. Osim navedenih problematika zajedničkoga naziva „ekološka promišljanja“, bavit ćemo se i drugim aktualnostima i trendovima u društvu, na široj globalnoj, ali i lokalnoj razini kao što su migracijska i demografska politika, koja je zasigurno rak rana našega društva općenito. Koji su razlozi urušavanja ovih segmenata u našem društvu, pretpostavljamo da svi znamo, a naša će zadaća biti da svojim transparentnim i proaktivnim pristupom, oboružani znanjima i neopterećeni politikama potpomažemo održivom razvoju Bosne i Hercegovine. Zasigurno nećemo moći odgovoriti na sva pitanja, ali ćemo nepristrano i proaktivno ukazivati na njih, ali i nuditi rješenja.

Razred za Održivi razvoj, kako je već navedeno, pokriva izrazito široki spektar aktivnosti. Znamo da se Održivi razvoj u najkraćemu može definirati kao sinergija između ekološke ravnoteže, ekonomske sigurnosti i socijalne pravde pri čemu ih treba dugoročno stabilizirati i održavati u tzv. trokut održivosti. Dakle, ta tri stupa održivog razvoja: priroda/

okoliš, društvo i ekonomija će biti u fokusu našega rada. Kao inicijatori konstruktivnih rasprava o raznim društvenim temama organizirati će se tematske konferencije, okrugli stolovi, javna predavanja, vezano za aktualna zbivanja u društvu. Isto tako zadaća nam je promicati znanost i znanje kao temeljnu vrijednost široj javnosti čime bi se dodatno popularizirala i sama znanost u cjelini. Naime, svjedoci smo kako se utapamo u informacijama, a gladujemo za znanjem. Imamo više obrazovanja, ali manje razuma, više znanja, ali manje razumijevanja, više eksperata, ali i više problema. Jedino nam znanje nitko ne može oduzeti, znanje nema recesiju niti krizu, nema politička niti ideološka opredjeljenja. Sve naše aktivnosti moraju težiti znanstvenoj i stručno utemeljenoj objektivnosti. Obzirom na strukturu Akademije, vrsne znanstvenike svjetske razine, pa tako i razreda Održivi razvoj, uz dobre i osmišljene projekte, spremni smo da svojim znanjem, razumnim prijedlozima i rješenjima damo svoj doprinos održivom razvoju BiH.

Dosadašnje aktivnosti Razreda za Održivi razvoj (2021.-2024.)

Članovi razreda za Održivi razvoj osim redovitih znanstvenih/nastavničkih/stručnih obveza, predavanja, sudjelovanja na skupovima/domaćim i međunarodnim, mentoriranja magistarskih i doktorskih radova, publiciranja knjiga, članaka i sl., osim navedenog, fokus svojih aktivnosti usmjerili su i na popularizaciju same Akademije. U najširem smislu aktivnosti rada članova razreda tijekom dosadašnjega djelovanja Akademije mogu se svrstati u nekoliko skupina:

- brojna članstva međunarodnih znanstvenih i organizacijskih odbora, znanstvenih i stručnih skupova, te aktivni nastupi na međunarodnim kongresima i simpozijima,
- brojni nastupi na domaćim znanstvenim i stručnim skupovima sa usmenim izlaganjima,
- savjetnička mjesta na brojnim funkcijama, te članstva u Upravnim vijećima, Izvršnim odborima kao i aktivnosti na zakonskim/podzakonskim i drugim dokumentima raznih ministarstava,
- javni nastupi u tiskanim i elektroničkim medijima,
- autori/koautori brojnih knjiga, recenzenti projekata, knjiga i znanstvenih članaka,
- prezenteri i moderatori na promocijama knjiga,
- voditelji više međunarodnih i domaćih projekata,
- članovi uredništva više znanstvenih i stručnih domaćih i međunarodnih časopisa,
- publicirani brojni znanstveni i stručni radovi,
- aktivno sudjelovanje u radu Akademije na sastancima Uprave, sastancima razreda za Održivi razvoj, sudjelovanje na okruglim stolovima, raznim tribinama.

Pored navedenih aktivnosti Razreda za održivi razvoj, naši pojedini članovi (ponajprije akademik Žarko Primorac) bili su posebno angažirani na različitim programima razvoja i organizacije IANUBIH-a. Ovdje ćemo navesti samo neke od takvih programa i aktivnosti:

- Članstvo Akademije se naglo povećavalo tijekom proteklih godina, tako da danas IANUBIH broji blizu 200 redovnih, suradnih, inozemnih i počasnih članova. Prijem

novih članova je reguliran Statutom Akademije i posebnim Pravilnikom o prijemu novih članova. Naš Razred, odnosno neki pojedini članovi su intenzivno surađivali s Upravom Akademije u procesu prijema novih članova. Ponajprije je izrađen Pravilnik o prijemu novih članova koji je razmatran i usvojen na Upravnom odboru IANUBIH. Temeljem Statuta i Pravilnika o prijemu novih članova, članovi našeg razreda su intenzivno surađivali sa Upravom Akademije u procesu pripreme, ocjene podobnosti i prijema novih članova. Procjenjujemo da su članovi našeg razreda napravili više desetina procjena podobnosti kandidata za članstvo u IANUBIH, proučili podnijete prijave i biografije, izradili posebne rezimee za svakog kandidata i predložili njegov status, odnosno preporuku za prijem u članstvo IANUBIH;

- Financiranje IANUBIH, posebno u prvim godinama nakon osnivanja, bio je veliki problem za ustrojstvo i normalno funkcioniranje Akademije. U prve dvije godine, IANUBIH, osim članarine koju su plaćali članovi i nekoliko privatnih donacija, kao i doprinosa pojedinih članova nije imala redovnih prihoda, niti izvora financiranja. Prošle godine (2023.) su poduzeti posebni naponi da se IANUBIH uključi u programe financiranja/budžeta Federacije Bosne i Hercegovine. Članovi Razreda za održivi razvoj su veoma intenzivno, sa drugima, sudjelovali u ovom programu: ideje, komunikacije, pripreme posebnih analiza o aktivnosti IANUBIH da bi bila usporediva sa ostalim Akademijama koje financira Federacija, pripreme zahtjeva Vladi Federacije, učestvovanje u pripremnim sastancima i finalnim razgovorima u Federaciji i drugo. Rezultat te aktivnosti je da je IANUBIH dobila posebnu donaciju iz budžeta Federacije za 2024. godinu u iznosu od 150.000 KM, što predstavlja osnovni izvor financiranja svih aktivnosti u IANUBIH;
- Postojeći, važeći Statut IANUBIH je usvojen i registriran pri Vijeću Ministara Bosne i Hercegovine u 2021. godini. Budući da se naša Akademija, u veoma kratkom razdoblju od 2-3 godine, dinamično razvijala, ubrzano povećavala broj članova, razgranala raznovrsne znanstvene i druge aktivnosti, razvijala različite oblike djelovanja, bilo je potrebno inovirati i dopuniti postojeći Statut institucije. Članovi našeg Razreda uložili su posebne napore da se postojeći Statut Akademije, inovira, dogradi novim sadržajima i značajno modernizira. U tom procesu izmijenjeno i dopunjeno je oko 70% ukupnog sadržaja postojećeg Statuta. Posebnu teškoću u izradi inoviranog Statuta predstavljala je činjenica da u Bosni i Hercegovini ne postoji zakon o Akademijama, pa smo dosta rješenja u Statutu morali sami kreirati da bi se IANUBIH zadržala u okvirima postojećih Zakona, a istovremeno, izmijenila i unaprijedila svoj znanstveni profil i omogućila višu znanstvenu kvalitetu. Inovirani Statut IANUBIH, nakon rasprave u radnim tijelima, usvojen je na Skupštini IANUBIH u maju 2024. godine u Sarajevu.

Najvažnije aktivnosti razreda za Održivi razvoj u proteklom razdoblju

Mnoge su aktivnosti (neke već pobrojane) članova razreda za Održivi razvoj realizirane kroz proteklo razdoblje. U nastavku donosimo najvažnije aktivnosti koje su organizirane ili suorganizirane sa Akademijom, odnosno razredom za Održivi razvoj.

1. Održan prvi samostalni Znanstveni skup IANUBIH-A

Zagreb, 20. studenog 2021. – Razred za Održivi razvoj Internacionalne akademije nauka i umjetnosti iz Bosne i Hercegovine u hotelu Antunović, Zagrebačka avenija 100, organizirao je prvi samostalni Znanstveni skup pod nazivom „Bosanska Posavina 2030. - Sadašnjost i izazovi budućnosti“.

Organiziranjem prvoga samostalnog Znanstvenoga skupa, pod vodstvom akademika, dr. sc. Tomislava Dubravca, voditelja Razreda za održivi razvoj, Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini započela je realizaciju svojeg ambicioznog programa podrške razvoju i preobrazbi bosansko-hercegovačkog društva. Znanstveni skup okupio je brojne predavače poput akademika, prof. dr. sc. Asima Kurjaka, ujedno i predsjednika IANUBIH, akademika, dr. sc. Tomislava Dubravca, doc. dr. sc. Tade Jurića, akademika, prof. dr. sc. Ive Grgića,

akademika, prof. dr. sc. Sandre Kraljević Pavelić, akademika, prof. dr. sc. Seada Vojnikovića, dr. sc. Tomislava Lukića te akademika, prof. dr. sc. Velimira Sriće.

Predavači su u svojim predavanjima otvorili mnoga važna pitanja, ali i dali odgovore u nekoliko osnovnih pravaca, poput društveno-ekonomske revitalizacije ruralnog prostora Bosanske Posavine, značaja i vrijednosti razvoja poljoprivrede, ekološke proizvodnje, šumarstva, mogućnosti korištenja sredstava EU iz predpristupnih fondova, prekogranične suradnje te slikovito definirali demografsku sliku, trendove i perspektivu Bosanske Posavine. Definiranjem mnogih aktualnih i bitnih pitanja na Znanstvenom skupu želi se potaknuti argumentirana, otvorena i transparentna rasprava u znanstvenim, društvenim, političkim krugovima te pokrenuti intenzivniji društveni angažman i pojačani interes državnih organa na području Bosanske Posavine. Slijedom navedenoga, Bosanska Posavina bi mogla postati poseban poligon uspješne obnove, reintegracije, ekonomskog napretka te ujedno i zanimljivo područje za život, pritom misleći na sprječavanje depopulacije i daljnjeg iseljavanja Bosanske Posavine. Na skupu je također predstavljena i knjiga „Enciklopedijski rječnik Bosanske Posavine“ autora mr. sc. Ante Kneževića i dr. sc. Tomislava Lukića (jedan od urednika je i dr. sc. Tomislav Dubravac), koja na 690 stranica sadrži oko 7 500 natuknica, 10 000 pojmova s preko 1 000 koloriranih ilustracija te predstavlja vrijedan doprinos očuvanju jezičnog izričaja stanovništva sjevernog djela Bosne i Hercegovine koji kroz moderne sociološke prilike jednostavno nestaje iz naše svakodnevne komunikacije. Skup je izvrsno medijski popraćen u elektronskim i tiskanim medijima. Objavljena je knjiga sažetaka skupa sa sažetcima i biografijama izlagača.

2. Sudjelovanje Akademije IANUBIH, razreda za Održivi razvoj u organizaciji 5. i 6. međunarodnog kongresa o ruralnom turizmu

U Cavtatu, Republika Hrvatska, je od 27.04. do 30.04.2022. godine održan 5. Međunarodni kongres o ruralnom turizmu pod sloganom - Ruralni turizam: kvaliteta, održivost, uključivost, a glavna tema kongresa je bila: Konkurentnost i pozicioniranje ruralnog turizma nakon krize turističkog sektora izazvane COVID-19 pandemijom.

Organizator kongresa je Hrvatska udruga za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“, a predsjednica organizacijskoga odbora i velika entuzijistica hrvatskoga turizma bila je mr. sc. Dijana Katica.

Suorganizatori skupa su bili HAZU – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Veleučilište u Virovitici i Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.

Peti međunarodni kongres ruralnog turizma okupio je u Cavtatu rekordnih 400-tinjak

sudionika, kojemu su se odazvali sudionici iz više od 15 zemalja. Odličan odaziv predstavnika ministarstava, turističkih zajednica, raznih znanstvenih i stručnih institucija dokaz je da su se ljudi nakon pandemijske stanke itekako zaželjeli razmjene znanja i iskustava uživo. Skup je interdisciplinaran, pokriveni su resori turizma, poljoprivrede, kulture, obrazovanja.

Skup je organiziran u 7 Tematskih područja: Europski ruralni prostor: jučer, danas, sutra; Održivi razvoj u ruralnom turizmu; Krizno upravljanje i nove tehnologije u ruralnom turizmu; Umrežavanje i interesno udruživanje u ruralnom turizmu; Digitalni marketing, brendiranje i STEM u turizmu; Formalno i neformalno obrazovanje za ruralni turizam i Primjeri dobre prakse iz javnog i privatnog sektora (studije slučaja, prezentacije, poster). Tijekom Kongresa održani su brojni paneli, okrugli stolovi i popratna događanja.

Naša je aktivnost bila u tematskom području 2: Održivi razvoj u ruralnom turizmu, sa usmenim izlaganjem na temu: THE ROLE AND IMPORTANCE OF FOREST ECOSYSTEMS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN CROATIA.

Počašćeni smo što je Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH), razred za Održivi razvoj bio Partner u organizaciji Kongresa, čime je naša vidljivost na Kongresu došla do izražaja. Voditelj razreda za Održivi razvoj, akademik Tomislav Dubravac je bio član Programskog odbora, a akademik Ivo Grgić, redovni član razreda za Održivi razvoj, član Organizacijskoga Odbora. Za Partnerstvo u organizaciji Kongresa te aktivno sudjelovanje smo dobili i Zahvalnicu/Certifikat, posebno Akademija, razred za Održivi razvoj kao i za osobno sudjelovanje sa izlaganjima.

U Splitu, Republika Hrvatska, u hotelu Le Meridien Lav je od 10.04. do 13.04.2024. godine održan 6. Međunarodni kongres o ruralnom turizmu. Na kongresu je sudjelovalo više od 300 sudionika iz zemlje i inozemstva, 13 suorganizatora sa 46 Partnera među kojima je sudjelovala i Akademija IANUBUH, Razred za Održivi razvoj.

Organizator kongresa je uobičajeno bila Hrvatska udruga za turizam i ruralni razvoj „Klub članova Selo“. Pod sloganom „Ruralni turizam: održiv, digitalan i uključiv“, organizatori Kongresa s pokroviteljima i partnerima (IANUBIH), među kojima je i Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu (HAPIH). Kroz osam tematskih područja i brojne podteme, stručnjaci i međunarodni profesori, predavači s priznatih sveučilišta, govorili su o europskom ruralnom prostoru, izazovima i prilikama posebnih oblika ruralnog turizma, inovacijama i novim tehnologijama, umrežavanju i upravljanju ljudskim potencijalima. U izložbenom prostoru, sudionici Kongresa imali su priliku vidjeti bogatstvo tradicije i autohtonih proizvoda vrijednih poljoprivrednika čime se dodatno istaknula važnost podrške lokalnim proizvođačima i očuvanja tradicionalnih vrijednosti i autentičnosti sela. Tijekom Kongresa održani su brojni paneli, okrugli stolovi i popratna događanja. Voditelj razreda za Održivi razvoj Akademije IANUBIH, akademik Tomislav Dubravac je bio član Programskog odbora i koautor (sa dr. sc. Dijanom Vuletić, Hrvatski šumarski institut), usmenog izlaganja sa temom: AGROFORESTRY AS A POTENTIAL FOR RURAL TOURISM DEVELOPMENT. Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH), razred za Održivi razvoj bio je Partner u organizaciji Kongresa, čime je naša vidljivost na Kongresu došla do izražaja.

3. Organizacija interdisciplinarnog i interkonfesionalnog simpozija sa međunarodnim sudjelovanjem: Religije i ekologija

Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u BiH, 3. lipnja 2023. godine organizirali su interdisciplinarni i interkonfesionalni simpozij sa međunarodnim sudjelovanjem naziva: Religije i ekologija - Kako sačuvati naš zajednički dom. Simpozij je održan u velikoj dvorani Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Jordanovac 110, Zagreb, a otvorenim ga je proglasio apostolski nuncij Giorgio Lingua.

U simpoziju su sudjelovali stručnjaci iz raznih disciplina kao što su: ekologija, teologija, filozofija, psihologija, duhovnost, sociologija, politika, šumarstvo, poljoprivreda, astronomija. Nositelji organizacije Simpozija ispred IANUBIHA-a su bili: razred za Religije (akademik Mijo Nikić), razred za humanističke znanosti (akademik Lino Veljak) te razred za Održivi razvoj (akademik Tomislav Dubravac). Simpozij je izazvao veliku pozornost javnosti koji je popratio veliki broj tiskanih i elektronskih medija. Na Simpoziju je prezentirano 26 raznovrsnih radova eminentnih izlagača. Tiskana je knjiga sažetaka sa fotografijama i životopisima izlagača na hrvatskom i engleskom jeziku.

4. Program „Otvorenih tribina“, suradnja IANUBIH-a i Ambasade Bosne i Hercegovine

Sredinom 2024. godine postignut je sporazum s Ambasadom Bosne i Hercegovine da IANUBIH organizira seriju „Otvorenih tribina“ na temu daljnjeg razvoja i održivosti Bosne i Hercegovine. Temeljem tog Sporazuma, Razred za održivi razvoj IANUBIH je priredio Program i sadržaj održavanja 12 tribina tijekom 2024./2025. godine, dinamikom od jedne tribine mjesečno. Inicijator cijeloga Programa, svojevrсни „spiritus movens“ je bio akademik Žarko Primorac. Program je sadržavao „široko postavljen“ naziv i okvirni sadržaj pojedinih tema, ime člana naše Akademije koji će izvesti odgovarajuću temu i vremenski okvirni rok za održavanje tribine. Upravni odbor IANUBIH i Ambasada Bosne i Hercegovine u Zagrebu prihvatili su i odobrili predloženi program i sadržaj kao i popis izvođača pojedinih tema.

Realizacijom ciklusa „Otvorenih tribina“ nastojali smo dati doprinos nastojanjima Bosne i Hercegovine da ubrza ekonomski i socijalni razvoj, kao i da brže i efikasnije riješi nago-milane probleme na putu pripreme države za pristupanje euro-atlanskim integracijama. Zato smo Programom predvidjeli realizaciju 12 mjesečnih tribina na kojima bi se razgo-varalo o esencijalnim pitanjima političkog, materijalnog, socijalnog i duhovnog razvoja Bosne i Hercegovine, sve sa ciljem da se dinamizira i harmonizira budući razvoj zemlje i savladaju sadašnji brojni problemi. Sve tribine se održavaju u Kulturnom centru Bosne i Hercegovine, Ilica 44 u Zagrebu.

Do sada su realizirane 4 teme iz Programa „Otvorenih tribina“.

Navodimo kronološki:

1. Tribina, 02.04. 2024.: „Svi smo počeli kao astronauti“ – Što je suvremena znanost otkrila o životu, zdravlju i bolesti nerođenih i novorođenih. Predavači, akademici: Asim Kurjak i Milan Stanojević;
2. Tribina, 20.06.2024.: „Ekonomska održivost Bosne i Hercegovine“. Predavač, akademik Žarko Primorac;
3. Tribina, 10.09.2024.: „Međureligijski dijalog-temelj miru i sigurnosti u svijetu“ Predavač, akademik Aziz Efendija Hasanović;
4. Tribina, 23.10.2024.: „Izazovi obrazovanja kao poluge dugoročnog razvoja sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu“. Predavač, akademik Velimir Srića.

Na temelju do sada održanih tribina može se zaključiti da su ideja i Program otvorenih tribina veoma dobro prihvaćeni i da je organizacija predavanja u Kulturnom centru Ambasade Bosne i Hercegovine bila sasvim dobra. Osim toga, dobra posjeta publike i razgovori nakon održanih tribina pokazuju da je veoma izražen interes za ovakve programe i rasprave. Može se procijeniti kako bi realizacija čitavog /godišnjeg/ programa otvorenih tribina mogla dati pozitivan doprinos razumijevanju sadašnjih problema u Bosni i Hercegovini i, naravno, njihovom uspješnom savladavanju. Posebno naglašavamo da je Programom predviđeno da se predavanja i rasprava na svim tribinama pripremi i objavi u okviru posebne publikacije koju će prirediti i izdati IANUBIH.

5. Gostujuće predavanje akademika Tomislava Dubravca na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

U organizaciji Internacionalne akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (IANUBIH) i Univerziteta u Sarajevu – Šumarskog fakulteta, 29. novembra 2024. godine održano je gostujuće predavanje akademika Tomislava Dubravca, voditelja Razreda

za održivi razvoj pri IANUBIH. Akademik, dr. sc. Dubravac je znanstveni savjetnik u trajnom zvanju i djelatnik Hrvatskog šumarskog instituta u Jastrebarskom. Predavanje je otvorio dekan Šumarskog fakulteta, prof. dr. Besim Balić, koji je u uvodnom izlaganju predstavio biografiju i impresivna znanstvena dostignuća akademika Dubravca. Dodatno, akademik Sead Vojniković, u ulozi domaćina i moderatora, ukratko je najavio temu predavanja i njenu relevantnost za šumarsku struku

u BiH. Naziv predavanja koji je akademik Dubravac održao je: „Hrast lužnjak (*Quercus robur* L.) u Spačvanskom bazenu: jučer, danas, sutra...? Aktualni izazovi u potrajnom gospodarenju!“. Tema predavanja privukla je izuzetno veliku pažnju, okupivši brojne profesore, asistente, studente Šumarskog fakulteta te stručnjake i praktičare iz šumarskih

preduzeća širom Bosne i Hercegovine. Predavanje je obradilo ključne izazove s kojima se suočava upravljanje hrastom lužnjakom, vrstom od velikog ekološkog i gospodarskog značaja, ali i sve manjeg interesa u Bosni i Hercegovini zbog klimatskih promjena i ekonomskih prioriteta. Posebno zanimanje izazvao je završni dio predavanja, u kojem je akademik Dubravac istaknuo značaj abonosa (drva hrasta lužnjaka) u Bosanskoj Posavini, otkrivajući publici dodatne aspekte ove intrigantne teme.

Sudionici su s oduševljenjem pohvalili kvalitetu i stručnost predavanja, ističući ga kao vrijednu platformu za povezivanje znanstvenih institucija i šumarske prakse. Ovaj događaj još jednom je naglasio važnost saradnje između IANUBIH-a, Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i šumarskog sektora u Bosni i Hercegovini.

Akademik, Velimir Srića – aktivnosti samo s kraja 2024.

1. 05.10.2024. održao izlaganje na panelu „Science and Education as Key to Croatian-Qatari Cooperation“ u Mešihatu islamske zajednice u Zagrebu
2. 11.10.2024. održao online predavanje na „Colloquiumu Arts meet Sciences“ u organizaciji Europske akademije umjetnosti i znanosti iz Salzburga na temu „Education in times of disruption – Issues and Challenges“
3. 12.10.2024. održao radionicu na temu „OSNAŽENO I TRANSFORMATIVNO LIDERSTVO“ za Udrugu koja se bavi izobrazbom žena poduzetnica u Bihaću
4. 17.10.2024. održao uvodno plenarno predavanje na temu „Kako postati i ostati najbolji“ na 5. Svjetskoj konferenciji poduzetnika u Budvi
5. 23.10.2024. održao predavanje u organizaciji BiH ambasade u Zagrebu kao tribinu „Izazovi obrazovanja kao poluge dugoročnog razvoja s posebnim osvrtom na BiH“
6. 30.10.2024. održao dvosatno predavanje na tribini „Izazovi obrazovanja u doba velikih promjena“ na Građevinsko arhitektonskom fakultetu u Osijeku
7. 20.11.2024. održao keynote na konferenciji Sveučilišta DOBA iz Maribora na temu „Leadership and Development of Leadership Skills“
8. 21.11.2024. održao keynote na konferenciji „People & Culture Journey“ na Veleučilištu Algebra u Zagrebu na temu „Zaposlenici i lideri budućnosti“
9. 22.11.2024. održao uvodno predavanje (online) na IBIS konferenciji u organizaciji SSBM iz Ženeve na temu Navigating Global Challenges – Leadership Perspective
10. 27.11.2024. sudjelovao na panelu u organizaciji Udruge glas poduzetnika u Kaptol centru u Zagrebu na temu globalnih ekonomskih izazova

Članovi razreda za Održivi razvoj su sukcesivno, tijekom protekloga razdoblja svoje aktivnosti objavljivali na službenim Web stranicama Akademije. U narednoj tablici donosimo naziv događanja i link iz kojega se može saznati više.

Red. Br.

1. Ekološka promišljanja s povodom 5. Juna Svjetski dan zaštite okoliša

<https://ianubih.ba/ekoloska-promisljanja-s-povodom-5-juna-svjetski-dan-zastite-okolisa/>

2. Članovi Akademije IANUBIH, razreda Održivi razvoj sudjelovali na okruglom stolu u Tuzli, 09.07.2021. na temu: Demografska kretanja i populacijska politika Hrvata u BiH

<https://ianubih.ba/clanovi-akademije-ianubih-razreda-odrzivi-razvoj-sudjelovali-na-okruglom-stolu-u-tuzli-09-07-2021-na-temu-demografska-kretanja-i-populacijska-politika-hrvata-u-bih/>

3. Prof.dr. Ivica Kisić imenovan za Dekana Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

<https://ianubih.ba/prof-dr-ivica-kisic-imenovan-za-dekana-agronomskog-fakulteta-sveucilista-u-zagrebu/>

4. Održan drugi webinar razreda Održivi razvoj na temu „BOSANSKA POSAVINA: sadašnjost i izazovi budućnosti“

<https://ianubih.ba/odrzan-drugi-webinar-razreda-odrzivi-razvoj-na-temu-bosanska-posavina-sadasnjost-i-izazovi-buducnosti/>

5. Akademik Tomislav Dubravac, voditelj razreda za Održivi razvoj u posjeti Bosanskoj Posavini

<https://ianubih.ba/akademik-tomislav-dubravac-voditelj-razreda-za-odrzivi-razvoj-u-posjeti-bosanskoj-posavini/>

6. RAZRED ZA ODRŽIVI RAZVOJ ORGANIZIRA ZNANSTVENI SKUP: „BOSANSKA POSAVINA 2030: sadašnjost i izazovi budućnosti“

<https://ianubih.ba/razred-za-odrzivi-razvoj-organizira-znanstveni-skup-bosanska-posavina-2030-sadasnjost-i-izazovi-buducnosti/>

7. Znanstveni skup „Bosanska Posavina 2030. – Sadašnjost i izazovi budućnosti“

<https://ianubih.ba/znanstveni-skup-bosanska-posavina-2030-sadasnjost-i-izazovi-buducnosti/>

8. Organiziran prvi znanstveni skup o budućnosti Bosanske Posavine

<https://ianubih.ba/organiziran-prvi-znanstveni-skup-o-buducnosti-bosanske-posavine/>

9. U Zagrebu, u suorganizaciji sa Akademijom IANUBIH održana promocije knjige: Enciklopedijski rječnik Bosanske Posavine

<https://ianubih.ba/u-zagrebu-u-suorganizaciji-sa-akademijom-ianubih-odrzana-promocije-knjige-enciklopedijski-rjecnik-bosanske-posavine/>

10. Objavljena Knjiga: Tipologija šuma, suradnog člana Akademije, razreda za Održivi razvoj, prof. dr. sc. Seada Vojnikovića

<https://ianubih.ba/objavljena-knjiga-tipologija-suma-suradnog-clana-akademije-razreda-za-odrzivi-razvoj-prof-dr-sc-seada-vojniovica/>

11. Suradni član Akademije, razreda za Održivi razvoj, prof. dr. sc. Ivo Grgić, jedan od vodećih hrvatskih stručnjaka u poljoprivredi, intervju: CIJENE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U SVJETLU OČEKIVANIH POSKUPLJENJA ENERGENATA

<https://ianubih.ba/suradni-clan-akademije-razreda-za-odrzivi-razvoj-prof-dr-sc-ivo-grgic-jedan-od-vodecih-hrvatskih-strucnjaka-u-poljoprivredi-intervju-cijene-poljoprivrednih-proizvoda-u-svjetlu-ocekivanih-posku/>

12. EKOLOŠKA RAZMIŠLJANJA S POVODOM-MEĐUNARODNI DAN ŠUMA 21. OŽUJAK

<https://ianubih.ba/ekoloska-razmisljanja-s-povodom-medjunarodni-dan-suma-21-ozujak/>

13. Konferencija Putevi dijaspore i domovine u organizaciji Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH okuplja govornike iz cijelog svijeta. Izv. Prof. dr. sc. Tado Jurić će govoriti na temu 'Četiri mita o iseljavanju'

<https://ianubih.ba/konferencija-putevi-dijaspora-i-domovine-u-organizaciji-internationalne-akademije-nauka-i-umjetnosti-u-bih-okuplja-govornike-iz-cijelog-svijeta-izv-prof-dr-sc-tado-juric-ce-govoriti-na-temu/>

14. ODRŽAN 5. MEĐUNARODNI KONGRES O RURALNOM TURIZMU, HRVATSKA, CAVTAT, 27.-30.04.2022. UZ SUDJELOVANJE AKADEMIJE IANUBIH, RAZREDA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

<https://ianubih.ba/odrzan-5-medjunarodni-kongres-o-ruralnom-turizmu-hrvatska-cavtat-27-30-04-2022-uz-sudjelovanje-akademije-ianubih-razreda-za-odrzivi-razvoj/>

15. Životni intervju Velimir Srića

<https://ianubih.ba/zivotni-intervju-velimir-srica/>

16. „DANI OTVORENIH VRATA“ – Dvjestota obljetnica prve pučke škole u BiH, Tolisa (1823.-2023.)

<https://ianubih.ba/dani-otvorenih-vrata-dvjestota-obljetnica-prve-pucke-skole-u-bih-tolisa-1823-2023/>

17. Tribina na temu: Održivi razvoj Bosne i Hercegovine

<https://ianubih.ba/tribina-na-temu-odrzivi-razvoj-bosne-i-hrcegovine/>

18. Gostujuće predavanje akademika Tomislava Dubravca na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

<https://ianubih.ba/gostujuce-predavanje-akademika-tomislava-dubravca-na-sumarskom-fakultetu-univerziteta-u-sarajevu/>

19. <https://ianubih.ba/akademik-zarko-primorac-dobitnik-zahvalnice-hrvatskog-drustva-ekonimista/>

ČLANOVI RAZREDA ZA ODRŽIVI RAZVOJ (2024.)

1. Akademik Tomislav Dubravac, redovni član – voditelj razreda
2. Akademik Žarko Primorac, redovni član, predsjednik Senata
3. Akademik Sead Vojniković, redovni član, zamjenik voditelja razreda
4. Akademik Velimir Srića, redovni član
5. Akademik Ivo Grgić, redovni član
6. Prof. dr. sc. Fuad Čatović, suradni član
7. Izv. prof. dr. sc. Tado Jurić, suradni član
8. Dr. sc. Ivan Landek, suradni član
9. Prof. dr. sc. Anton Jekauc, suradni član
10. Prof. dr. sc. Merima Šahinagić-Isović, suradni član
11. Dr. Fuad Čibukčić, suradni član
12. Prof. dr. sc. Kadrija Hodžić, suradni član
13. Prof. dr. Željko Rička, suradni član
14. Dr. Semir Osmanagić, suradni član

Pripremio: akademik Tomislav Dubravac, voditelj Razreda

REGIONALNI OGRANAK MOSTAR

Regionalni ogranak IANUBIH Mostar broji 14 članova: 5 redovnih i 9 suradnih, od čega su 4 žene i 10 muškaraca. Članovi su raspoređeni u sljedeće razrede:

- 5 članova u Razredu za medicinske nauke,
- 3 člana u Razredu tehničkih i prirodno-matematičkih nauka,
- 1 član u Razredu za humanističke nauke i kulturu,
- 1 član u Razredu za religije,
- 3 člana u Razredu za mlade naučnike,
- 1 član u Razredu za društvene nauke.

Tokom protekle dvije godine, ogranak se afirmisao kroz organizaciju naučnih skupova i pojedinačne uspjehe članova. Zahvaljujući aktivnostima ogranka, pet suradnih članova unaprijeđeno je u status redovnih članova IANUBIH, dok su u protekle tri godine primljena tri nova suradna člana.

Osnivačka skupština i prvi koraci

Osnivačka skupština Regionalnog ogranka IANUBIH Mostar održana je 30. marta 2022. godine u Centru za kulturu Mostar, uz prisustvo:

- Akademika Asima Kurjaka, predsjednika IANUBIH,
- Akademika Mira Jakovljevića, potpredsjednika IANUBIH,
- Akademika Seada Alića, voditelja razreda za humanističke nauke i kulturu IANUBIH,
- Domaćih članova i kandidata za članstvo u IANUBIH.

Sutradan, 31. marta 2022., održana je i formalna Osnivačka skupština, kojoj je prethodila konferencija za medije. Akademik Asim Kurjak predstavio je ciljeve IANUBIH, naglasivši jedinstvene razrede akademije: religiju, dijasporu i mlade istraživače. Cilj je, kako je istaknuto, pružiti rješenja za aktuelne društvene izazove kroz naučnu saradnju unutar i izvan Bosne i Hercegovine.

Ključne poruke sa skupštine

Akademik Asim Kurjak, u svom uvodnom obraćanju, govorio je o značaju slobode djelovanja naučnih kadrova, scijentometrijskim standardima i borbi protiv akademske korupcije. Poseban naglasak stavljen je na potrebu formiranja interdisciplinarnih grupa mladih istraživača koji će kroz sukob ideja (a ne ličnosti) doprinosti naučnim inovacijama.

U izlaganju su istaknuti:

- KANET test za dijagnostiku moždane paralize fetusa, koji je zahvaljujući istraživači-

- ma iz njegovog tima postao svjetski priznat.
- Potencijal prepoznavanja talenata kod beba još tokom prenatalnog razvoja.

Zaključci i odluke sa skupštine

1. Osnivanje Regionalnog ogranka IANUBIH Mostar:
 - o Koordinator: Emir Fazlibegović.
 - o Zamjenik koordinatora: Iko Skoko (iz druge nacionalnosti, po prijedlogu Josipa Muselimovića).
 - o Privremeno sjedište: Ul. Fra Lea Petrovića 2, Mostar.
2. Dodaci pravilnicima:
 - o Saradnja sa sveučilišnim, naučnim, kulturnim i drugim organizacijama.
 - o Predloženo isključenje pojedinaca kao predlagača za članstvo, uz prioritet institucionalnih prijedloga.
3. Kultura i umjetnost:
 - o Pozdravni program je obogatio mostarski gitarista Adnan Pajević izvedbom pjesme „Emina“.

Analiza i preporuke

Postignuća:

- Osnovan prvi regionalni ogranak, koji je odmah postavio visoke ciljeve i ostvario prepoznatljiv doprinos.

Izazovi:

- Nedostatak direktne komunikacije među članovima.
- Potreba za većim uključivanjem mladih istraživača.

Prijedlozi za unapređenje:

- Organizirati redovne hibridne sastanke za poboljšanje komunikacije.
- Razviti mentorstvo za mlade istraživače.
- Pojačati saradnju s lokalnim i međunarodnim institucijama.

PLAN RADA REGIONALNOG OGRANKA IANUBIH MOSTAR

Organizaciona pitanja

1. Unapređenje rada razreda IANUBIH kroz uključivanje mladih istraživača i naučnika u podrazrede i radne grupe vođene od strane članova IANUBIH.
2. Saradnja sa relevantnim organizacijama i asocijacijama u Mostaru, uključujući HAZUBIH, Matica hrvatska Mostar, VKBI-Regionalni odbor Mostar, Udruženje kardiologa HNK i druge.
3. Povezivanje sa udruženjima umjetnika (likovnih, muzičkih, književnih) i slobodnih umjetnika koji djeluju u Mostaru.
4. Preporuke za članstvo u IANUBIH istaknutim naučnicima i umjetnicima sa scientometrijskim rezultatima koji odgovaraju standardima IANUBIH.

Planirane aktivnosti za 2022. godinu

1. Naučni simpozijum: „Suosjećajno društvo i empatijska civilizacija u BiH – utopija ili transformativna ideja za bolju budućnost“ (01.04.2022., Gradska vijećnica Mostar).
2. Webinar: Internacionalni naučni simpozijum „Šta smo naučili o KVB tokom pandemije COVID-19“ (07.04.2022., povodom Svjetskog dana zdravlja).
3. Simpozijum: „Novine sa ESC/AHA kongresa“ (29.09.2022., povodom Svjetskog dana srca).
4. Suorganizacija: Promocija knjiga, književnih večeri i umjetničkih izložbi.

Dopune plana rada

1. Organizacija kongresa povodom Međunarodnog dana mentalnog zdravlja (10.12.2022.) – pokroviteljstvo ili suorganizacija (Dragan Babić i Miro Jakovljević).
2. Simpozijum o zaštiti okoliša za Mostar i Hercegovinu pod pokroviteljstvom IANUBIH i Vijeća Evrope (Fuad Čatović).
3. Simpozijum „Izazovi nauke“ (Braco Hajdarević, Univerzitet modernih znanosti u Mostaru).
4. Kandidiranje članova za priznanja IANUBIH: Emerik Blum, Meša Selimović, Nagrada za mlade znanstvenike.

Realizovane aktivnosti (2022. – 2024.)

1. 2022. godina:
 - o Organizacija naučnih simpozijuma, uključujući „Suosjećajno društvo i empatijska civilizacija“ i „Šta smo naučili o KVB tokom pandemije COVID-19“.
 - o Dani srca u Mostaru (26.09.-02.10.2022.), suorganizacija sa UKHNK i VKBI.
 - o Peti Kongres psihijata BiH (04.-06.11.2022.) pod pokroviteljstvom IANUBIH.
2. 2023. godina:
 - o Online komunikacija i praćenje naučnih aktivnosti putem IANUBIH platforme.
 - o Aktivno učešće na manifestacijama u Sarajevu, Banjoj Luci i Zagrebu, uključujući obilježavanje Dana nezavisnosti BiH (25.11.2023.).
 - o Suorganizacija webinara povodom Svjetskog dana zdravlja i Dana srca:
 - „Psihofizički poremećaji i KVB/Cardiac imaging“ (06.04.2023.).
 - „Srčana slabost – Novine sa ESC/AHA 2023“ (29.09.2023.).
3. 2024. godina:
 - o Organizacija međunarodnih simpozijuma, uključujući „Novosti u gastroenterologiji“ (22.-24.11.2024.).
 - o Webinar povodom Svjetskog dana zdravlja: „Moje zdravlje, moje pravo“ sa učešćem istaknutih istraživača iz BiH, SAD-a i Evrope.
 - o Webinar povodom Svjetskog dana srca: „Novine sa ESC/AHA kongresa 2024“ sa učešćem istaknutih istraživača iz BiH, SAD-a, Evrope i Australije.

Rezultati i postignuća

1. Uspostavljena saradnja sa ključnim institucijama i udruženjima u Mostaru i regiji.
2. Povećana prepoznatljivost kroz naučne i kulturne aktivnosti.

3. Aktivno uključivanje mladih istraživača kroz serijale i projekte poput „Akademici o sebi i svome radu“.

Preporuke za budući rad

1. Intenzivirati uključivanje mladih u interdisciplinarne projekte.
2. Proširiti saradnju sa međunarodnim institucijama i univerzitetima.
3. Razviti digitalne alate za promociju aktivnosti i bolje povezivanje članova.

Program Webinara povodom Svjetskog dana zdravlja: „Moje zdravlje, moje pravo“

- **Machine learning image analysis for angiography stenosis detection/Analiza prikaza mašinskog učenja za detekciju stenoze angiografijom**

Antonia Popp, Alaa Abd El Al, Marie Hoffmann, Ann Laube, Peter McGranaghan, Volkmar Falk, Anja Hennemuth & Alexander Meyer, Berlin, Germany

- **Cerebrovaskularne bolesti danas**

Emir Veledar, IANUBIH, Miami, USA

- **Fish and Omega-3 Fatty Acids Intake in Cardiovascular Outcomes: The Sex and Race differences/ Unos ribe i omega-3 masnih kiselina na kardiovaskularne ishode: spolne i rasne razlike**

Mahdi Garelnabi, FAHA, Massachusetts, Lowell, USA

- **TRANS masti u svakodnevnoj prehrani?**

Diana Zelenika, ESC, Mostar, B&H

- **Debljina kao ishodište kardiovaskularnih događaja**

Milenko Bevanda, IANUBIH, Mostar, B&H

- **Komplementarna medicina u zaštiti zdravlja**

Dragan Babić, IANUBIH, Mostar, B&H

1. **SCD danas**

Emir Fazlibegović, IANUBIH, Mostar, B&H

- **3D i 4D Cardiac imaging**

Adis Muslibegović, ESC, Mostar, B&H

- **Prevenција kardiovaskularnih bolesti: preporuke i realnost**

Omer Manov, ESC, Mostar, B&H

- **Hiperuricemia**

Daniela Ćuk, ESC, Mostar, B&H

- **Etika u genetici**

Samra Međedović, ESC, Mostar, B&H

- **Sport osoba treće životne dobi**

Sanja Bajgorić, ESC, Mostar, B&H

Webinar je pobudio velik interes sa preko 100 linkovanih doktora, medicinskih sestara i građana.

29.septembra 2024. je u Mostaru od 18-22h uspješno održan WEBINAR INTERNACIONALNI NAUČNI SIMPOZIJUM “NOVINE SA ESC/AHA KONGRESA 2024” u kojem su uzeli učešće istaknuti naučnici iz Australije, USA, Evrope i Bosne i Hercegovine. Sim-

pozijum je izazvao pažnju preko 81 slušalaca. Prezentovana su najnovija iskustva iz kardiologije sa američkih i evropskih susreta kardiologa tokom 2024. Simpozijum je u ime pokrovitelja i suorganizatora IANUBIH i u ime predsjednika akademika Asima Kurjaka pozdravio akademik Goran Krstajić iz Zagreba, a u ime Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi HNK ministar Akademik Prof. Milenko Bevanda, a u ime VKBI akademik Emir Fazlibegović. Na simpozijumu je uzelo učešće 4 autora iz USA, jedan iz Australije, jedan iz SR Njemačke, jedan iz Hrvatske te 9 domaćih autora iz Mostara i Sarajeva.

Akademik Emir Veleđar je bio voditelj prvog dijela simpozijuma u kojem su uzeli učešća naši strani prijatelji iz Australije, Njemačke i Amerike. Prvi je nastupio naš prijatelj Mahdi Garelnabi koji je sa saradnikom Karizma Sarangi u svom radu ukazao na povezanost osteoporoze sa kardiometaboličkim poremećajima. Peter McGranaghan je predstavio svoja istraživanja Mašinsko učenje za prediktivnu analizu u hirurškoj zamjeni aortne valvule, a Yanjia Zhang je govorila svoja iskustva iz analize baze podataka MIMIC-IV o Modelima predviđanja mašinskog učenja za pacijente na mehaničkoj cirkulacijskoj potpori. Aida Branković iz Australije je govorila o Dijagnozi moždanog udara na osnovu elektromagnetskog skenera mozga. Vođenje drugog dijela simpozijuma je preuzeo akademik Emir Fazlibegović i predstavio kardiologa Gorana Krstajića iz Hrvatske koji je govorio o Digitalnom zdravlju i primjeni Umjetne inteligencije u kardiologiji-za i protiv. Edin Begić iz Sarajeva nam je predstavio Amiloidnu transtiretinsku kardiomiopatiju i dijagnostički protokol. Emir Veleđar nam je prikazao mogućnosti korištenja internacionalne baze podataka o kardiovaskularnim bolestima: vrsti i broju umrlih. Emir Fazlibegović je prikazao kratak pregled dešavanja sa Novinama sa Evropskog kongresa kardiologa 2024 u Londonu, a Diana Zelenika o Sarkoidozi i srčanoj slabosti. Dragan Babić je istakao Komorbiditet duševnih i kardiovaskularnih poremećaja, a Milenko Bevanda o Oralnoj antikoagulantnoj terapiji i krvarenju iz probavnog trakta. Mirjana Vasilj, zbog porodičnih razloga je svoj rad predstavila kao e-poster o Novom Vodiču ESC 2024 za upravljanje bolestima perifernih arterija i aorte. Amra Zalihić je predstavila Novi ESC Vodič 2024. za upravljanje atrijskom fibrilacijom, a Zrinko Prskalo je svoj rad zbog porodičnih razloga stavio kao e-poster Novi ESC Vodič 2024 za upravljanje hroničnim koronarnim sindromom. Adis Muslibegović nam je predstavio Novi ESC Vodič 2024 o upravljanju povišenim krvnim pritiskom i hipertenzijom, a Samra Međedović je zbog porodičnih razloga svoj rad o dobitniku ESC Zlatne medalje za 2024. Profesoru Peter J. Schwartz priložila kao e-poster te Novi Vodiči ESC 2024..

Kompletan simpozijum je snimljen i postavljen na web stranicu www.ukhnhk, a mogu se vidjeti i pojedinačne prezentacije u PP i e- poster, Knjiga apstrakta i autora, učesnika simpozijuma je takođe dostupna na našoj web stranici Udruženja kardiologa HNK.

Pozdravne riječi

Simpozijum su otvorili:

- Akademik Goran Krstajić iz Zagreba, u ime pokrovitelja IANUBIH i predsjednika akademika Asima Kurjaka.
- Akademik Prof. Milenko Bevanda, ministar zdravstva i socijalne skrbi HNK, u ime Ministarstva zdravstva.
- Akademik Emir Fazlibegović, u ime VKBI _____

Prezentovani radovi – Prvi dio

Moderator: Akademik Emir Veledar

Teme prvog dijela fokusirale su se na inovativne pristupe u medicini i tehnologiji:

1. Mahdi Garelnabi i Karizma Sarangi (SAD): Povezanost osteoporoze sa kardiometaboličkim poremećajima.
2. Peter McGranaghan (Njemačka): Mašinsko učenje za prediktivnu analizu u hiru-rškoj zamjeni aortne valvule.
3. Yanjia Zhang (SAD): Modeli predviđanja mašinskog učenja za pacijente na mehaničkoj cirkulacijskoj potpori (MIMIC-IV baza podataka).
4. Aida Branković (Australija): Dijagnoza moždanog udara putem elektromagnetskog skenera mozga.

Prezentovani radovi – Drugi dio

Moderator: Akademik Emir Fazlibegović

Drugi dio bio je posvećen primjeni digitalnih tehnologija i analizi novih vodiča ESC 2024:

1. Goran Krstacić (Hrvatska): Digitalno zdravlje i primjena umjetne inteligencije u kardiologiji – za i protiv.
2. Edin Begić (BiH): Amiloidna transtiretinska kardiomiopatija i dijagnostički protokol.
3. Emir Veledar (SAD): Korištenje internacionalne baze podataka o kardiovaskularnim bolestima.
4. Emir Fazlibegović (BiH): Pregled dešavanja sa Evropskog kongresa kardiologa 2024 u Londonu.
5. Diana Zelenika (BiH): Sarkoidoza i srčana slabost.
6. Dragan Babić (BiH): Komorbiditet duševnih i kardiovaskularnih poremećaja.
7. Milenko Bevanda (BiH): Oralna antikoagulantna terapija i krvarenje iz probavnog trakta.
8. Mirjana Vasilj (BiH): Novi ESC vodič 2024 za bolesti perifernih arterija i aorte (e-poster).
9. Amra Zalihić (BiH): Novi ESC vodič 2024 za upravljanje atrijskom fibrilacijom.
10. Zrinko Prskalo (BiH): Novi ESC vodič 2024 za hronični koronarni sindrom (e-poster).
11. Adis Muslibegović (BiH): Novi ESC vodič 2024 o upravljanju hipertenzijom.
12. Samra Mededović (BiH): Dobitnik ESC Zlatne medalje za 2024 – Profesor Peter J. Schwartz (e-poster).

Dostupnost sadržaja

Kompletan simpozijum je snimljen i dostupan na web stranici www.ukhmk.com, uključujući:

- Prezentacije u PowerPoint formatu,
- e-postere,
- Knjigu apstrakta sa podacima o autorima i učesnicima.

Zaključak

Simpozijum je pružio značajan doprinos razmjeni znanja i jačanju saradnje među naučnicima. Posebno se istakla sinergija između inovativnih tehnologija i kardiologije, čime su postavljeni temelji za buduće zajedničke projekte i istraživanja. Preporuka je da se ovakvi događaji nastave, uz dodatno povećanje pristupačnosti sadržaja za širu stručnu javnost.

Aktivnosti člana IANUBIH – Emir Fazlibegović, koordinator

Organizacija i učešće u događajima

1. Organizator i aktivni učesnik webinara:

- o „Psihofizički poremećaji i KVB/Cardiac imaging?“ (06.04.2023.), povodom Svjetskog dana zdravlja i 75. godišnjice WHO.
- o „Moje zdravlje, moje pravo“ (06.04.2024.), povodom Svjetskog dana zdravlja.
- o „Srčana slabost – Novine sa ESC/AHA kongresa 2023“ (29.09.2023.), povodom Svjetskog dana srca.
- o „Novine sa ESC/AHA kongresa 2024“ (29.09.2024.), povodom Svjetskog dana srca.

2. Aktivno učešće u Danima IANUBIH u Sarajevu (maj 2023. i maj 2024.).

3. Učešće na međunarodnim naučnim skupovima:

- o Naučni simpozijum IANUBIH u Sarajevu (tema: starost).
- o Naučni simpozijum IANUBIH u Zagrebu (tema: islam).

4. Organizator i učesnik kulturnih i naučnih događaja u Mostaru:

- o Dani srca (2023. i 2024.).
- o Promocije knjiga:
 - „Usporeni genocid u Bosni“ (27.05.2023.).
 - „Bosanski pravopis“ (17.10.2023.).
 - „Bosansko kraljevstvo i srpska despotovina (1402.-1459.)“ (22.11.2023.).
 - „Identitet/i muslimana u Cazinskoj krajini“ (26.12.2023.).
- o Naučni skup: „Kulturna baština Hercegovine između pamćenja i zaborava“ (16.11.2023.).
- o Izložba: „Urbicid“, povodom 30. godišnjice rušenja Starog mosta (16.11.2023.).

5. Učešće na obilježavanju:

- o „250 godina Hasanaginće“, Galerija Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Objavljeni i prezentovani radovi

1. „Cardiac Imaging u INOCA“
 - o Webinar: „Psihofizički poremećaji i KVB/Cardiac imaging?“
 - o Mostar, 7.4.2023.
2. „Novine sa ESC kongresa 2023“

- o Webinar: „Srčana slabost – Novine sa ESC/AHA kongresa 2023“
- o Mostar, 29.09.2023.
- 3. „Novosti sa ESC kongresa 2023“
 - o Predavanje Liječničke komore HNŽ
 - o Grude, 13.10.2023.
- 4. „32-year-old Traumatic Arteriovenous Fistula Presenting With Leg Ulcer and High-output Heart Failure“
 - o Koautorstvo sa Benjaminom Palićem, Antom Mandićem i drugima.
 - o Objavljeno u Vascular and Endovascular Surgery, 30.12.2023.
- 5. „SCD danas“
 - o Internacionalni naučni simpozijum: „Moje zdravlje, moje pravo“
 - o Mostar, 7.4.2024.
- 6. „Novine sa ESC kongresa 2024“
 - o Internacionalni naučni simpozijum: „Novine sa ESC/AHA kongresa 2024“
 - o Mostar, 29.09.2024.

Zaključak

Aktivnosti Emira Fazlibegovića obuhvataju značajan doprinos u organizaciji i promociji naučnih i kulturnih događaja, kao i objavljivanje naučnih radova na međunarodnom nivou. Njegov rad je posebno istaknut u oblasti kardiologije, ali i u povezivanju nauke sa kulturnim manifestacijama i očuvanjem naslijeđa Bosne i Hercegovine.

Aktivnosti člana IANUBIH – Elbisa Ustamujić
2023. godina

1. Naučni radovi i publikacije:
 - o „Alija Isaković i afirmacija bošnjačke i bosanskohercegovačke književnosti“ - Prezentovano na Naučnom skupu: „Alija Isaković – Neminovnosti“, 15.01.2023.
 - o „The Constitution of Sanjak – Montenegrin Bosniak's History Within Hussein Bašić Pentalogy 'Replacements'“ - Objavljeno u International Journal of Literature and Arts (IJLA), 1.02.2023.
2. Urednički i autorski rad:
 - o Zbornik radova: „Pjesmom opjevane junakinje usmene lirskonarativne poezije“, autorica i urednica. - Promocija: 01.06.2023.
3. Književni susreti:
 - o Promocija knjige: „Svjetlovi u kovitlacu – O poetici Huseina Bašića“, Plavski književni susreti, Plav, Crna Gora, 29.09.2023.
4. Doprinos očuvanju kulturne baštine:
 - o Rad: „Opjevani luk i vandalizam“

Prezentovan na Naučnom skupu: „Kulturna baština Hercegovine – Između pamćenja i zaborava“, povodom 30. godišnjice rušenja Starog mosta, 16.11.2023.
5. Recenzije:
 - o „(Ne)vidljive žene Mostara“

Recenzija publikacije projekta Inicijativa građanki/na Mostara, 20.12.2023.
6. Društvene i humanističke studije:

- o Rad: „Tajna i smisao životnog djela: Jasmina Musabegović (1941-2023.) – Reminiscencije senzacija juga, Mostara i Mosta u opusu Jasmine Musabegović“
Objavljeno u DHS – Društvene i humanističke studije, Filozofski fakultet Tuzla.

2024. godina

1. Naučni radovi i publikacije:
 - o „Reminiscencije senzacija juga, Mostara i Mosta u opusu Jasmine Musabegović“
Objavljeno u DHS broj 25, Društvene i humanističke studije, Univerzitet Tuzla.
 - o „Pjesmom opjevane Ljubovičke u lirskonarativnoj poeziji“
Objavljeno u Almanah 93–94, Podgorica.
2. Okrugli stolovi:
 - o „Uloga i značaj bosanskog jezika – Nastavni planovi i programi i zastupljenost bosanskog jezika u Hercegovini“
Organizacija: VKBI, Sarajevo, 28.11.2024.
3. Priprema rukopisa:
 - o Knjiga: „Ljubovići u usmenom stvaranju (Studija i izbor lirskonarativnih i epskih pjesama)“
Radni naslov u fazi pripreme za štampu i recenziju.
Izdavač: Bošnjačka zajednica kulture, Sarajevo.

Zaključak

Elbisa Ustamujić se istakla u istraživanju, očuvanju i promociji bošnjačke književne i kulturne baštine. Njene aktivnosti obuhvataju naučne radove, uređivanje zbornika, promociju knjiga i organizaciju stručnih događaja. Poseban doprinos dala je u afirmaciji bosanskog jezika i kulturnog naslijeđa Hercegovine kroz pisanu riječ i javne manifestacije.

Aktivnosti člana IANUBIH – Dragan Babić

Priznanja

- Titula akademika
 - o Sarajevo, 20.05.2023.
 - o Dobitnik plakete za redovnog člana Internacionalne akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Objavljeni radovi

2023. godina

1. „The relationship between resilience and breast cancer“
 - o Autori: M. Brajković, M. Mikulić, R. Barbarić, D. Babić
 - o Zdravstveni glasnik 9 (2), 113-124.
2. „Physician's personality“
 - o Autori: L. Vladić, I. Krešić, D. Babić
 - o Annals of Biomedical and Clinical Research 2 (1), 72-82.
3. „The frequency of dual diagnosis among the users of psychosocial services in

therapeutic communities in Croatia“

- o Autori: G. Cavicchi, D. Babić, I. Ćelić, D. Franjić
 - o Zdravstveni glasnik 9 (1), 13-23.
4. „The health bulletin-scientific excellence“
- o Autori: D. Babić, J. Šimić, D. Franjić, R. Perković
 - o Zdravstveni glasnik 9 (1), 9-12.
5. „The relationship of attention-deficit/hyperactivity disorder with posttraumatic stress disorder“
- o Autori: F.R. Wendt, M. Garcia-Argibay, B. Cabrera-Mendoza, ... D. Babić
 - o Biological Psychiatry 93 (4), 362-369.
6. „Association of Tumor Necrosis Factor-Alpha with Psychopathology in Patients with Schizophrenia“
- o Autori: M. Pavlović, D. Babić, P. Rastović, J. Arapović, ...
 - o Acta Medica Okayama 77 (4), 395-405.

2024. godina

1. „Personalized healthcare: An indicator of patient resilience“
- o Autori: M. Čupić, D. Babić
 - o Health Bulletin 10 (1), 136-152.
2. „Prevalence of psychoactive substance use among secondary school students in Županja“
- o Autori: M. Delić, D. Babić, D. Franjić
 - o Health Bulletin 10 (1), 11-23.
3. „The connection between quality of life and self-esteem in breast cancer patients“
- o Autori: M. Brajković, D. Babić
 - o Health Bulletin 10 (1), 124-135.
4. „Genome-wide association analyses identify 95 risk loci for PTSD“
- o Autori: C.M. Nievergelt, A.X. Maihofer, E.G. Atkinson, ... D. Babić
 - o Nature Genetics.
5. „Complementary medicine in psychiatry“
- o Autori: D. Babić, M. Babić, M. Ćurlin, D. Franjić
 - o Medicina Academica Integrativa 1 (1), 26-33.
6. „Potential causal association between gut microbiome and PTSD“
- o Autori: H. Qiang, D. Babić
 - o Translational Psychiatry.
7. „Clinician treatment choices for PTSD: Ambassadors survey in 39 European countries“
- o Autori: M.R. Kuzman, F. Padberg, B.L. Amann, ... D. Babić
 - o European Psychiatry 67 (1), e24.
8. „The choice of antipsychotics: Contemporary knowledge“
- o Autori: D. Babić, R. Barbarić
 - o Health Bulletin 10 (2), 129-138.
9. „The connection of spirituality and mental diseases“
- o Autori: M. Miloš, D. Franjić, M. Ćurlin, R. Barbarić, D. Babić
 - o Health Bulletin 10 (2), 139-152.

10. „The influence of nurses on the quality of care in inflammatory bowel disease treatment“
 - o Autori: M. Bošnjak, M. Česko, D. Babić
 - o Health Bulletin 10 (2), 163-169.

Održana predavanja (2024.)

1. „Komplementarna medicina u zaštiti zdravlja“
 - o Internacionalni naučni simpozij, Mostar, 7.4.2024.
2. „Komplementarna medicina i važnost kulture empatije“
 - o Internacionalna akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo, 13.-14.9.2024.
3. „Komorbiditet duševnih i kardiovaskularnih poremećaja“
 - o Dani srca u Mostaru, 29.9.2024.
4. „Psihijatrija u Bosni i Hercegovini“
 - o XII međunarodni kongres o medicini usmjerenoj prema osobi, Zagreb, 3.-5.10.2024.
5. „Povezanost agresivnosti i PTSD-a“
 - o Srpski psihijatrijski dani, Beograd, 1.-2.11.2024.

Učešće na simpozijumima (2023.)

1. „Na prvoj crti zdravlja“
 - o Simpozij iz biološke psihijatrije Hrvatske, Osijek, 20.-22.4.2023.
 - o Predavanje: „Komplementarna medicina u očuvanju zdravlja branitelja“.
2. XIII Simpozij iz biološke psihijatrije/psihofarmakologije
 - o Sarajevo, 12.-14.5.2023.
 - o Predavanje: „Klinička empatija i duševno zdravlje“.
3. XIX Mostarska psihijatrijska subota
 - o Mostar, 4.6.2023.
 - o Predavanje: „Ovisnosti bez droga – savremene ovisnosti ili stil života?“.
4. Prvi akademski BH neurološki forum
 - o Sarajevo, 15.-16.9.2023.
 - o Predavanje: „Psihijatrija u kliničkoj medicini – napredak psihijatrije u 21. stoljeću“.
5. XVIII Psihijatrijski dani BiH
 - o Mostar, 20.-21.10.2023.
 - o Predavanje: „Važnost kliničke empatije za mentalno zdravlje“.

Zaključak

Dragan Babić je ostvario izuzetan doprinos na polju biološke psihijatrije i psihofarmakologije kroz publikacije, predavanja i učešće na međunarodnim događajima. Njegov fokus na kliničku empatiju, komplementarnu medicinu i savremene psihijatrijske izazove čini ga ključnim članom IANUBIH-a.

Aktivnosti člana IANUBIH – Josip Muselimović

Priznanja

1. Zlatna povelja Odvjetničke zbornice Slovenije
 - o Priznanje za životno djelo.
 2. Zlatna povelja Matice hrvatske – Zagreb (Ime grofa Janka Draškovića)
 - o Dodijeljena za izuzetan doprinos.
 3. Večernjakov pečat
 - o Priznanje za životno djelo.
-

Objavljene knjige (2023.)

1. „A što sada“
 - o Knjiga koja reflektira autorove misli i iskustva kroz godine.
 2. „To je to“
 - o Djelo koje sumira ključne ideje i stavove autora o značajnim temama.
-

Zaključak

Josip Muselimović je 2023. godine postigao značajne rezultate kroz priznanja za životno djelo i objavu dvije knjige koje predstavljaju njegov intelektualni i profesionalni opus. Njegova djela i priznanja potvrđuju njegov doprinos pravu, kulturi i društvenom životu.

Aktivnosti člana IANUBIH – Emir Veledar

Profesionalne pozicije

1. Profesor na neurologiji
 - o Univerzitet u Miamiu, Medicinska škola, Odjel za neurologiju, specijalizacija za moždani udar.
 2. Gostujući profesor
 - o Florida International University, Robert Stempel College of Public Health & Social Work, Biostatistika.
 - o Emory University, Medicinska škola, Odjel za kardiologiju.
-

Objavljeni radovi (2023.)

1. „Frequency and Clinical Implications of Referrals to Heart Failure Among Patients with Peripartum Cardiomyopathy“
 - o Autori: N. Qureshi, A. Kontorovich, E. Veledar, ...
 - o Časopis: Journal of Cardiac Failure
 - o Datum: 27.12.2023.
2. „Concordance of Basal Cell Carcinoma Subtyping at Biopsy vs. Excision, and the Implications for Clinical Approach: A Multicenter Cohort Study“
 - o Autori: Murad Alam, Adam Whittington, E. Veledar, ...
 - o Časopis: Archives of Dermatological Research
 - o Datum: 07.12.2023.
3. „Hospital Outcomes of Patients Receiving Catheter Ablation of Atrial Fibrilla-

tion, Left Atrial Appendage Closure, or Both“

- o Autori: R. Morcos, H. Al Taii, E. Veledar, ...
- o Časopis: Journal of Interventional Cardiac Electrophysiology
- o Datum: 06.2023.

4. „Difference in 30-day Readmission Rates After Laparoscopic Sleeve Gastrectomy vs. Laparoscopic Roux-en-Y Gastric Bypass: A Propensity Score Matched Study Using ACS NSQIP Data“

- o Autori: M. Ashfaq Ahmed, Z. Zhang, E. Veledar, ...
- o Časopis: Obesity Surgery
- o Datum: 04.2023.

5. „Pain of Local Anesthetic Injection of Lidocaine During Subsequent Stages of Mohs Micrographic Surgery: A Multicenter Prospective Cohort Study“

- o Autori: McKenzie A. Dirr, Rachel E. Christensen, E. Veledar, ...
- o Časopis: Journal of the American Academy of Dermatology
- o Datum: 10.03.2023.

6. „Habitual Sleep Duration and Its Relationship with Cardiovascular Health, Healthcare Costs, and Resource Utilization in a Working Population“

- o Autori: E. C. Aneni, C. U. Osondu, E. Veledar, ...
- o Časopis: Sleep Health
- o Datum: 01.02.2023.

Zaključak

Emir Veledar se ističe kroz rad u prestižnim akademskim institucijama i svojim doprinosom u istraživanjima vezanim za neurologiju, kardiologiju i biostatistiku. Njegovi radovi objavljeni u renomiranim međunarodnim časopisima pokrivaju raznovrsne teme, uključujući zdravlje kardiovaskularnog sistema, kliničke pristupe u medicini i javno zdravstvo. Ova postignuća svrstavaju ga među vodeće istraživače u svojim poljima.

Aktivnosti člana IANUBIH – Milenko Bevanda

Izbori i funkcije

1. Izabran za redovnog člana IANUBIH
 - o Maj 2023.
2. Izabran za Ministra zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K
 - o Novembar 2023.

Učešće na kongresima i međunarodnim simpozijima (2023.)

1. 18th Congress of ECCO
 - o Mart 1-4, 2023., Kopenhagen, Danska.
2. Obesity: From Diagnosis to Treatment
 - o April 20-22, 2023., Opatija, Hrvatska.
3. Prvi Kongres gastroenterologa Crne Gore
 - o Juni 9-11, 2023., Budva, Crna Gora.
4. Peti Kongres gastroenterologa Srbije

- o Septembar 28-30, 2023., Beograd, Srbija.
- 5. Alpe-Adria Donava Meeting
 - o Oktobar 20, 2023., Brdo kod Kranja, Slovenija.
- 6. 31st United European Gastroenterology Week (UEGW 2023)
 - o Oktobar 14-17, 2023., Kopenhagen, Danska.
- 7. 12. Međunarodni simpozij 'Novosti u gastroenterologiji'
 - o Novembar 17-20, 2023., Mostar, Bosna i Hercegovina.

Recenzije

1. Recenzent knjige „Bazična gastroenterologija i hepatologija“ autora Prof. dr. sc. Nermina Salkića.

Pozvana predavanja (2023.)

1. „Optimizacija IBD terapije“
 - o IBD Forum, Sarajevo, 17-18. februar 2023.
2. „Antikoagulansi i endoskopski zahvati“
 - o Dani srca, Mostar, 29. septembar 2023. (pokrovitelj IANUBIH).
3. „Suvremene terapije za konstipaciju i rektalne smetnje“
 - o 12. Međunarodni simpozij 'Novosti u gastroenterologiji', Mostar, 18. novembar 2023.
4. „Efikasno liječenje infliksimabom kompleksne analne fistule“
 - o 12. Međunarodni simpozij 'Novosti u gastroenterologiji', Mostar, 18. novembar 2023.

Predsjedanje sesijama (2023.)

1. Prvi Kongres gastroenterologa Crne Gore
 - o Juni 9-11, 2023., Budva, Crna Gora.
2. Peti Kongres gastroenterologa Srbije
 - o Septembar 28-30, 2023., Beograd, Srbija.
3. Alpe-Adria Donava Meeting
 - o Oktobar 20, 2023., Brdo kod Kranja, Slovenija.

Učešće na događajima u 2024. godini

1. 2. Jadranski simpozij o pretilosti
 - o April 25-27, 2024. (predsjedatelj sesije).
2. Simpozij 'Svjetski dani srca 2024.'
 - o Septembar 2024.
 - o Predavanje: „Antikoagulansi i endoskopski zahvati“.
3. 10. Kongres Hrvatskog gastroenterološkog društva
 - o Novembar 7-10, 2024.
 - o Predsjedanje sesijom: „Onkologija u gastroenterologiji“.
4. 13. Kongres gastroenterologa 'Novosti u gastroenterologiji'
 - o Novembar 22-24, 2024.
 - o Predavanje: „Farmakoeconomika IBD-a“.

5. BOSME konferencija MASLD
 - o Novembar 29-30, 2024.
 - o Predavanje: „MASLD – multisustavni izazov“.

Ostale aktivnosti

1. Pokrenuo izdavanje naučnog časopisa „Medicina Academica Integrativa“
 - o Zajedno s Prof. dr. sc. Mirom Jakovljevićem.
 - o Časopis Sveučilišta u Mostaru (SUM).

Zaključak

Milenko Bevanda se istaknuo kao lider u oblasti gastroenterologije, kako kroz aktivno učešće na međunarodnim kongresima, tako i kroz recenzentski rad i pozvana predavanja. Njegovo imenovanje za ministra dodatno naglašava njegovu posvećenost unapređenju zdravlja i društva u cjelini.

Aktivnosti člana IANUBIH – Fuad Ćatović

Učešće u projektima

1. Primjena otpadnog mramornog praha kao zamjena za cement za izradu održivih betona
 - o Period: 2023/2024.
 - o Finansiran od FMON.
 - o Uloga: Saradnik i konsultant.
 - o Voditelj: Doc. dr. Marko Ćećez.
2. Razvoj održivih betona sa alternativnim vezivima iz industrijskog otpada (crveni mulj i mikrosilika)
 - o Projekat u završnoj fazi.
 - o Voditelj: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović.
 - o Uloga: Konsultant.
3. Mogućnost korištenja otpadnog granitnog praha kao suplementarnog cementnog materijala
 - o Period: 2024-2025.
 - o Voditelj: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović.
 - o Finansiran od Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke BiH.
4. ERASMUS+ SmartWB
 - o Period: 2022-2025.
 - o Projekat inovacija kurikuluma za klimatski pametan urbani razvoj.
 - o Učesnici: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović i doc. dr. Marko Ćećez.

Objavljeni radovi

2023. godina

1. „Biogas as an energy resource“
 - o Autori: Đonlagić M., Ivanković D., Ćatović F.
 - o 2nd International Conference on Advances in Science and Technology (COAST

2023), Herceg Novi, Crna Gora.

2. „Asphalt Mixtures for M17.3 Main Road Neum-Stolac in B&H“

o Autori: Fuad Ćatović i saradnici.

o Nove tehnologije 2023.

3. „Nove tehnologije za dezinfekciju vode za piće“

o Prezentovano na Internacionalnom naučnom simpozijumu „Novine sa ESC/AHA kongresa 2022“, Mostar, 29.09.2022.

4. Doprinos knjizi „Heroji Mostara“

o Centar za mir, Mostar, 2022.

2024. godina

1. „Mortars with marble powder as partial replacement for cement – experimental and numerical analysis“

o Autori: Šahinagić-Isović M., Ćećez M., Zorić A., Trajković-Milenković M.

o 2nd International Conference on Mathematical Modelling in Mechanics and Engineering, Beograd.

2. „The assessment of the concrete structure stadium ‘Sjeverni logor’ in Mostar“

o Autori: Šahinagić-Isović M., Ćećez M., Zolj M.

o International Conference on Contemporary Theory and Practice in Construction XVI, Banja Luka.

3. „Mortars with Marble Powder as Partial Replacement for Cement“

o Autori: Breščić A., Ćećez M., Šahinagić-Isović M., Ćatović F.

o Springer Lecture Notes in Networks and Systems.

4. „Increasing Energy Efficiency in Bosnia and Herzegovina – Investment Analysis of UNMO Rectorate Building“

o Autori: Zlomušica E., Ćećez M., Kovačić S.

o Springer Lecture Notes in Networks and Systems.

5. „Application of Various Types of Fiber Reinforced Material in Timber Structures“

o Autori: Salčin M., Džiho E., Ćatović F.

o Springer Lecture Notes in Networks and Systems.

Doprinos naučnim skupovima

1. Učešće na konferencijama sa radovima usmjerenim na održive građevinske materijale i nove tehnologije.

2. Aktivno učešće u interdisciplinarnim projektima povezanim sa energetske efikasnošću i ekološkim rješenjima.

Zaključak

Fuad Ćatović je kroz svoj rad na projektima, naučnim publikacijama i doprinosu naučnim skupovima značajno doprinio razvoju održivih građevinskih tehnologija i energetske efikasnosti. Njegov fokus na primjenu industrijskog otpada u građevinarstvu ima potencijal da unaprijedi održivost i inovativnost u toj oblasti.

Imajući u vidu da je dugogodišnji istraživač i rektor Univerziteta u Mostaru i pokretač više projekata u Mostaru, predlažemo ga za izbor u redovnog člana IANUBIH.

Projekti

1. Primjena otpadnog mramornog praha kao zamjena za cement za izradu održivih betona
 - o Voditelj projekta.
 - o Projekat odobren u novembru 2023.
 - o Finansiran od FMON za period 2023/2024.
2. Razvoj održivih betona sa alternativnim vezivima iz industrijskog otpada (crveni mulj i mikrosilika)
 - o Učesnik projekta.
 - o Voditelj: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović.
 - o Projekat u završnoj fazi.
3. Mogućnost korištenja otpadnog granitnog praha kao suplementarnog cementnog materijala
 - o Učesnik projekta.
 - o Period: 2024-2025.
 - o Voditelj: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović.
 - o Finansiran od Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke BiH.
4. ERASMUS+ SmartWB
 - o Projekat inovacije kurikuluma za klimatski pametan urbani razvoj.
 - o Period: 2022-2025.
 - o Učesnici: Prof. dr. Merima Šahinagić-Isović i doc. dr. Marko Čećez.

Objavljeni radovi

2023. godina

1. „Comparison of laboratory and in-situ test results of mechanical and durability concrete properties for stadium structure“
 - o Autori: Čećez M., Šahinagić-Isović M., Selimotić M.
 - o Časopis: Journal of the Faculty of Civil Engineering and Architecture, Vol. 38, pp. 13-20.
2. „Fresh and hardened concrete properties containing red mud and silica fume“
 - o Autori: Čećez M., Šahinagić-Isović M.
 - o Časopis: Građevinar, Vol. 75, Iss. 5, pp. 439-449.
 - o DOI: <https://doi.org/10.14256/JCE.3620.2022>.
3. „Asphalt mixtures for M17.3 main road Neum-Stolac in B&H“
 - o Autori: Šahinagić-Isović M., Čećez M., Mostarlić K., Čatović F.
 - o Lecture Notes in Networks and Systems, LNNS 707, pp. 284–291.
 - o DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-34721-4_31.

2024. godina

1. „Mortars with marble powder as partial replacement for cement – experimental and numerical analysis“
 - o Autori: Šahinagić-Isović M., Čećez M., Zorić A., Trajković-Milenković M.

- o 2nd International Conference on Mathematical Modelling in Mechanics and Engineering, Beograd.
- 2. „The assessment of the concrete structure stadium ‘Sjeverni logor’ in Mostar“
 - o Autori: Šahinagić-Isović M., Čećez M., Zolj M.
 - o International Conference on Contemporary Theory and Practice in Construction XVI, Banja Luka.
 - o DOI: <https://doi.org/10.61892/stp202401042S>.
- 3. „Mortars with Marble Powder as Partial Replacement for Cement“
 - o Autori: Brežić A., Čećez M., Šahinagić-Isović M., Čatović F.
 - o Lecture Notes in Networks and Systems, NT 2024.
 - o DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-66271-3_67.
- 4. „Increasing Energy Efficiency in Bosnia and Herzegovina – Investment Analysis of UNMO Rectorate Building“
 - o Autori: Zlomušica E., Čećez M., Kovačić S.
 - o Lecture Notes in Networks and Systems, BHAAAS 2024.
 - o DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-71076-6_16.

Zaključak

Marko Čećez je svojim projektima i naučnim radovima značajno doprinio razvoju održivih građevinskih materijala i inovativnim pristupima u građevinarstvu. Njegova uloga voditelja i učesnika na projektima vezanim za reciklažu industrijskog otpada i energetske efikasnost ističe njegovu posvećenost istraživanju održivih tehnologija. Radovi objavljeni u prestižnim časopisima potvrđuju njegovu stručnost i doprinos međunarodnoj naučnoj zajednici.

Aktivnosti člana IANUBIH – Merima Šahinagić-Isović

Projekti

1. Primjena otpadnog mramornog praha kao zamjena za cement za izradu održivih betona
 - o Učesnik projekta.
 - o Voditelj: Doc. dr. Marko Čećez.
 - o Projekat odobren u novembru 2023.
2. Razvoj održivih betona sa alternativnim vezivima iz industrijskog otpada (crveni mulj i mikrosilika)
 - o Voditelj projekta.
3. ERASMUS+ CBHE projekat: SmartWB
 - o Voditelj projekta.
 - o Projekat „Curricula innovation in climate-smart urban development based on green and energy efficiency with the nonacademic sector“.
 - o Period: 2022-2025.
 - o Učesnik: Doc. dr. Marko Čećez.

Objavljeni radovi

2023. godina

1. „Comparison of laboratory and in-situ test results of mechanical and durability concrete properties for stadium structure“
 - o Autori: Čeček M., Šahinagić-Isović M., Selimotić M.
 - o Časopis: Journal of the Faculty of Civil Engineering and Architecture, Vol. 38, pp. 13-20.
 2. „Fresh and hardened concrete properties containing red mud and silica fume“
 - o Autori: Čeček M., Šahinagić-Isović M.
 - o Časopis: Građevinar, Vol. 75, Iss. 5, pp. 439-449.
 - o DOI: <https://doi.org/10.14256/JCE.3620.2022>.
 3. „Asphalt mixtures for M17.3 main road Neum-Stolac in B&H“
 - o Autori: Šahinagić-Isović M., Čeček M., Mostarlić K., Čatović F.
 - o Lecture Notes in Networks and Systems, LNNS 707, pp. 284-291.
 - o DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-34721-4_31.
2024. godina
4. „Mortars with marble powder as partial replacement for cement – experimental and numerical analysis“
 - Autori: Šahinagić-Isović M., Čeček M., Zorić A., Trajković-Milenković M.
 - 2nd International Conference on Mathematical Modelling in Mechanics and Engineering, Beograd.
 5. „The assessment of the concrete structure stadium ‘Sjeverni logor’ in Mostar“
 - o Autori: Šahinagić-Isović M., Čeček M., Zolj M.
 - o International Conference on Contemporary Theory and Practice in Construction XVI, Banja Luka.
 - o DOI: <https://doi.org/10.61892/stp202401042S>.
 6. „Mortars with Marble Powder as Partial Replacement for Cement“
 - o Autori: Breščić A., Čeček M., Šahinagić-Isović M., Čatović F.
 - o Lecture Notes in Networks and Systems, NT 2024.
 - o DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-66271-3_67.

Zaključak

Merima Šahinagić-Isović je pokazala izvrsnost u istraživanju i inovacijama u oblasti održivih građevinskih materijala, posebno u projektima koji koriste industrijski otpad za razvoj novih betonskih tehnologija. Njeni radovi objavljeni u prestižnim međunarodnim časopisima i konferencijama ističu značaj njenog naučnog doprinosa. Kao voditelj više projekata, uključujući Erasmus+ SmartWB, njen rad ima ključan uticaj na klimatski pametan razvoj i energetska efikasnost u urbanim sredinama.

Aktivnosti člana IANUBIH – Muhamed Velagić

Prisustvovanja i učestvovanja

1. Prisustvovao obilježavanju godišnjice osnivanja akademije.
2. Prisustvovao Simpoziju „Zdravo starenje“ u prostorijama Olimpijskog komiteta u Sarajevu.
3. Aktivno prisustvovao sastancima Upravnog odbora akademije.

4. Učestvovao u nizu online radionica za pripremu projekta za Minority Rights Europe zajedno s domaćim i međunarodnim stručnjacima. Projekt je pripremljen, ali nije realiziran jer nije prošao u uži izbor.

5. **Pripremio i uputio u daljnju proceduru prijedlog plana i programa rada Razreda za mlade naučnike za 2024. godinu.**

Razred za mlade naučnike – Projekat BIOS (Bosanskohercegovačka Integrativna Obrazovna Strategija)

Uvod: Razred za mlade naučnike prepoznao je negativna demografska kretanja u Bosni i Hercegovini kao ključni izazov, posebno gubitak učenika i studenata u posljednjoj deceniji. Projekat BIOS ima za cilj mobilizaciju kreativnog potencijala akademske zajednice kako bi se preventivno djelovalo na zadržavanje mladih u zemlji.

Dosadašnje aktivnosti:

1. Realizovani su sastanci i dva okrugla stola na temu „Budućnost znanja – Transformacija migracionog potencijala mladih u BiH“.

o Učesnici: predstavnici univerziteta iz Sarajeva, Mostara, Banja Luke i drugih institucija.

o Teme: etika solidarnosti, reforma obrazovanja, kultura kritičkog diskursa, uloga visokog obrazovanja u održivom razvoju, modernizacija obrazovanja u skladu s četvrtom industrijskom revolucijom.

2. Izrada dokumenta sa 34 ključna uvida o poboljšanju obrazovnog sistema i društvenih politika u vezi s mladima.

Ciljevi:

- Identifikacija razloga odlaska mladih iz BiH.
- Promocija saradnje između univerziteta, lokalnih zajednica i međunarodnih institucija.
- Povećanje vidljivosti i uloge univerziteta u društvenim promjenama.

Plan za oktobar 2023 / oktobar 2024:

1. Nastavak serije okruglih stolova, uključujući tri radionice na terenu o psihosocijalnoj podršci i inkluziji mladih.

2. Organizacija predavanja u seriji „Akademici o sebi i svome radu“ radi motivacije i podrške mladima.

3. Implementacija zaključaka prethodnih sastanaka kroz međuuniverzitetsku saradnju i rad s mladima.

4. Promocija međugeneracijske solidarnosti kroz mreže akademskih, civilnih i religijskih aktera.

Metodologija: Projekat se temelji na konceptu integrativnog obrazovanja koji promoviše razvoj mladih kroz kombinaciju kognitivnih, kreativnih i etičkih vrijednosti.

Zaključci i preporuke

Muhamed Velagić je svojim radom u Razredu za mlade naučnike dao značajan doprinos formulisanju strategija za zadržavanje mladih u BiH. Njegov rad obuhvata organizaciju ključnih aktivnosti, kao što su okrugli stolovi, radionice i implementacija projekta BIOS. Njegov angažman naglašava potrebu za reformom obrazovnog sistema, modernizacijom nastavnih programa i promocijom međugeneracijske solidarnosti.

Aktivnosti članova IANUBIH – Monika Tomić

Predavanja i aktivnosti za 2024. godinu

1. „Zajednička vizija u borbi protiv kardiovaskularnih bolesti“
 - o Datum: 10.12.2024.
 - o Format: Online (Novartis).
2. „DOAK u tretmanu atrijske fibrilacije kod pacijenata s kroničnom bubrežnom bolešću“
 - o Datum: 16.11.2024.
 - o Mjesto: Mostar.
3. „Dagrafors – revolucionarni lijek za KBB“
 - o Datum: 21.11.2024.
 - o Mjesto: Mostar.
4. „Liječenje dijabetične nefropatije – uloga u ACR-u, učinak Finerenona-Kerendie u KBB“
 - o Mjesto: Sarajevo (Radna skupina).
5. „Dijabetička nefropatija i hiperuricemija“
 - o Datum: 04.11.2024.
 - o Mjesto: Mostar.
6. „Što je oku skriveno – menadžment KVB“
 - o Datum: 18.05.2024.
 - o Mjesto: Mostar.
7. „Izazovi u liječenju arterijske hipertenzije“
 - o Datum: 17.04.2024.
 - o Publika: Klinika za unutarnje bolesti, SKB Mostar.
8. „CUM DVT – inicijalna obrada i terapija u hitnom prijemu“
 - o Datum: 21.02.2024.
9. „Leqio – nove smjernice u liječenju hiperlipidemije“
 - o Datum: 22.02.2024.
 - o Mjesto: Mostar.

Ovaj pregled aktivnosti za 2024. godinu prikazuje značajan doprinos Monike Tomić u edukaciji i profesionalnom razvoju na području kardiovaskularnih i bubrežnih bolesti, s posebnim fokusom na nove terapijske pristupe i inovativne lijekove.

Aktivnosti člana IANUBIH – Amela Medar

Profesionalni angažman

Doc. dr. Amela Medar zaposlena je u Pedagoškom zavodu Mostar, u Odjeljenju za osnovno i opće srednje obrazovanje. Tokom 2024. godine realizirala je značajan broj aktivnosti u oblasti obrazovanja i nauke.

Treninzi i edukacije

1. Trening za nastavno osoblje osnovnih i srednjih škola
 - o Tema: Formativno praćenje, vršnjačka procjena.
 - o Lokacija i datum: Tuzla, 18.-19. januar 2024.
 2. Trening za profesore srednjih škola
 - o Tema: Profesionalne zajednice za učenje u okviru projekta COI Step by Step.
 - o Lokacija i datum: Livno, 27. februar 2024.
 3. Trening za profesore srednjih škola
 - o Tema: Profesionalne zajednice za učenje.
 - o Lokacija i datum: Ključ, 17. maj 2024.
-

Naučni radovi i konferencije

1. Rad „Medijska pismenost učenika završnih razreda osnovne škole u HNK“
 - o Autori: Amela Medar, Alema Fazlić, Aida Džiho.
 - o Lokacija i datum: 10. naučno-stručni skup “Nauka i savremenost”, Zenica, 30. maj 2024.
 - o Objava: Časopis Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zenici.
 2. Rad „Voda kao koncept u predmetnoj nastavi“
 - o Autori: Amela Medar, Ahmed Husić.
 - o Lokacija i datum: Islamski pedagoški fakultet Zenica, 13. juni 2024.
 - o Objava: Zbornik radova “Edukacija i izazovi savremenog”.
-

Knjige i publikacije

1. „Fosfor u tlima Hercegovine“
 - o Izdavač: IC štamparija Mostar.
 - o Promocije:
 - Centar za kulturu Mostar, 18. oktobar 2024.
 - Gradska biblioteka Stolac, 8. novembar 2024.
 2. „STEM u predmetnoj nastavi - Voda za mir“
 - o Autori: Amela Medar, Ahmed Husić, Aldin Boškailo.
 - o Status: Pripremljena i poslana na štampanje.
 3. Priručnik „Nastava hemije u osnovnim školama – Ishodi, standardi, kriteriji“
 - o Autori: Amela Medar, Aldin Boškailo, Maja Kazazić.
 4. Priručnik „Nastava biologije u osnovnim školama – Ishodi, standardi, kriteriji“
 - o Autori: Amela Medar, Aldin Boškailo, Denisa Zujo Zekić.
-

Ekološke inicijative

1. Konferencija o Eko školama
 - o Tema: Kako aktivnosti mogu prerasti u sistemsku inicijativu.
 - o Lokacija i datum: Sarajevo, 20. juni 2024.
2. Certifikacijski mehanizam za procjenu Eko škola
 - o Aktivno učestvovala u procjeni praksi i dodjeli statusa Eko škola u HNK.

Stručni angažman i promocije

1. Promocija knjige „Fosfor u tlima Hercegovine“
 - o Lokacije: Centar za kulturu Mostar, Gradska biblioteka Stolac.
2. Stručni skup na Federalnom agromediteranskom zavodu Mostar
 - o Tema: Hemijski sastav plodova šipka i njihovi benefiti za zdravlje.

Zaključak

Amela Medar je tokom 2024. godine realizovala značajne naučne i stručne aktivnosti, uključujući treninge za nastavnike, objavu naučnih radova, te promociju svojih knjiga. Njena posvećenost razvoju obrazovanja i ekološke svijesti u HNK dodatno doprinosi kvaliteti njenog naučnog angažmana.

Pripremio: akademik Emir Fazlibegović, voditelj Ogranka MOSTAR

REGIONALNI OGRANAK SARAJEVO

IZVJEŠTAJ O RADU SARAJEVSKOG OGRANKA INTERNACIONALNE AKADEMIJE NAUKA I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

1. Tehnički kurs za trenere - TCC 2022, Naučno utemeljeni pristup trenerskom pozivu

Datum: 17. decembar 2022. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet BiH, Sarajevo

Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine pod pokroviteljstvom Olimpijske solidarnosti MOK-a i u saradnji sa Internacionalnom akademijom nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini i Verlab Institutom organizovao je još jedan u nizu edukativnih događaja - jednodnevni Tehnički kurs za trenere na temu 'Naučno utemeljeni pristup trenerskom

pozivu.' Edukacija je realizovana u prostorijama OK BiH 17.12.2022. godine.

Više od sedamdeset bosanskohercegovačkih trenera imalo je priliku slušati predavanja i učiti od renomiranih regionalnih i domaćih stručnjaka.

Učesnici su imali posebnu čast da u uvodnom obraćanju i predavanju slušaju akademika prof. dr Asima Kurjaka koji je održao predavanje na temu: "Znanost i olimpijski duh u zajedničkoj bitci za psihičku stabilnost i mentalno zdravlje." Akademik Kurjak je istakao

važnost naučno zasnovanog rada u trenerskoj struci i uopšteno sportu kao društvenom fenomenu. “Sa izuzetnim zadovoljstvom sam se odazvao pozivu za predavanje krovne sportske institucije, Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine. Znanje je osnova i zalag za budućnost, a znanstvena dostignuća i sport su neodvojivo vezani. Zajedničkim djelovanjem, nauka i sport unapređuju mentalno i fizičko zdravlje svih generacija i u konačnici sveukupno zdravlje društva,” naglasio je akademik Kurjak.

Akademik prof. dr Izet Rađo, potpredsjednik OK BiH, moderator i voditelj edukativnih projekata OK BiH i voditelj Sarajevskog ogranka IANUBIH istakao je da timski rad čini osnovu svakog uspjeha, a posebno u sportu. “Neophodno je da stručni pristup u radu sa sportistima bude zasnovan na naučnim dostignućima i multidisciplinarnoj saradnji institucija i pojedinaca,” istakao je akademik Rađo.

Svi učesnici su dobili certifikat Međunarodnog olimpijskog komiteta.

2. Simpozij “Zdravo starenje”

Datum: 30. septembar 2023. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet, Sarajevo

U prostorijama Olimpijskog komiteta, 30. septembra 2023. godine, održan je Simpozij “Zdravo starenje”. Organizator je bila Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u saradnji sa Olimpijskim komitetom Bosne i Hercegovine, pod pokroviteljstvom Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, i u saradnji sa Evropskom asocijacijom profesora emeritusa i Univerzitetom u Sarajevu.

Simpozij je održan povodom obilježavanja Međunarodnog dana starijih osoba, s ciljem promicanja održivog aktivnog starenja u zajednicama. U okviru projekta Evropska sedmica sporta, koji finansira Evropska komisija, naglašena je važnost inkluzije i aktivnog života svih dobnih skupina u sportske aktivnosti, kao i njihova uloga u očuvanju zdravlja. Otvorene riječi i ključne teme simpozija su otvorili ministar zdravstva prof. dr. Haris Vranić i akademik Asim Kurjak, koji su istakli značaj promoviranja aktivnog starenja. Halima Resić govorila je o značaju fizičke aktivnosti za pacijente s hroničnim oboljenjima, dok su prof. dr. Arzija Pašalić i akademik Osman Sinanović naglasili važnost ishrane i socijalne interakcije. U predavanjima su obrađeni ključni aspekti starenja, uključujući fiziologiju i teoriju starenja.

Na kraju simpozija, održana je panel diskusija koja je imala za cilj prikazati šta znači zdravo i kvalitetno stariti. Učesnici panela, Tomislav Cvitanušić, prof. dr. Milanko Mučibabić i Sejfo Šehović, sumirali su sve teme i poruke današnjeg skupa. Ovaj događaj označava značajan korak ka unapređenju kvaliteta života starijih osoba u Bosni i Hercegovini, potičući zajednicu na aktivno uključivanje u strategije zdravog starenja.

Ova inicijativa predstavlja značajan korak ka unapređenju kvaliteta života starijih osoba u Bosni i Hercegovini i potiče zajednicu na aktivno uključivanje u strategije zdravog starenja.

3. OK BiH potpisao Memorandum o razumijevanju sa Internacionalnom akademijom nauka i umjetnosti u BiH

Datum: 6. mart 2024. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet BiH, Sarajevo

U prostorijama Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, 6. marta 2024. godine, održano je potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između Olimpijskog komiteta BiH i Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH. Memorandum su potpisali predsjednik Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, akademik prof. dr. Izet Rađo, i predsjednik Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH, akademik prof. dr. Asim Kurjak.

Svrha ovog Memoranduma je uspostavljanje saradnje između OK BiH i IANUBIH u oblasti naučno-istraživačkog rada. Ova saradnja omogućava potpisnicima zajedničko

nastupanje prema međunarodnim projektima i drugim dostupnim inicijativama, s ciljem obezbjeđenja sredstava za naučno-istraživačke projekte. Također, naglašena je važnost dinamizacije rada na poboljšanju i unapređenju primjene savremenih tehnologija i inovacija.

Objе strane su se obavezale na zajedničko učešće u različitim aktivnostima, uključujući konferencije, radionice i druge projekte od obostranog interesa. Ova saradnja ima za cilj jačanje partnerskih odnosa i unapređenje kvaliteta naučno-istraživačkog rada, što će doprinijeti razvoju sporta i nauke u Bosni i Hercegovini.

Ovaj Memorandum predstavlja značajan korak ka unapređenju saradnje između sportskih i akademskih institucija u BiH, ističući važnost zajedničkog rada na projektima od nacionalnog značaja.

4. Promociji knjige “Evaluacija olimpijskog sportskog sistema Bosne i Hercegovine”

Datum: 24. oktobar 2024. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet BiH, Sarajevo

U prostorijama Olimpijskog komiteta BiH, 24. oktobra 2024. godine, održana je promocija knjige “Evaluacija olimpijskog sportskog sistema Bosne i Hercegovine”. Autori ove sveobuhvatne studije su dr Izet Rađo, dr Dejana Planinčić i dr Said Fazlagić.

Ovo je prvi rad u Bosni i Hercegovini koji na sistematičan način analizira olimpijske sportske saveze u kontekstu domaćeg sportskog sistema, ali i u odnosu na slične sisteme u regionu. Knjiga sadrži recenzije uglednih ličnosti, uključujući akademika Velimira

Sriću, prof. dr. Zorana Miloševića, akademika Almira Badnjevića, ministra sporta i kulture Kantona Sarajevo Kenana Magodu, kao i predsjednika Komisije olimpijaca OK BiH Amela Tuku i predsjednika Badminton saveza BiH Braneta Srdića.

Studija ukazuje na potrebu za prevazilaženjem trenutnog statusa quo u sportu, naglašavajući da svijet izvan Bosne i Hercegovine napreduje u različitim normama, dok mi sve više zaostajemo. Istraživanje pruža naučne činjenice i preporuke koje omogućavaju izradu strategija za unapređenje prakse u šest ključnih faktora olimpijskih sportskih organizacija, kao što su humani i finansijski resursi, upravljanje, administracija, sportske aktivnosti i marketing. Knjiga je prva te vrste koja osvjetljava potencijale za planske promjene u sportskom sistemu BiH, čime se otvaraju mogućnosti za stvaranje jasnijih smjernica za buduće akcije i inicijative.

Uvjereni smo da će rezultati ove knjige i njene preporuke biti korisne svima koji teže boljoj budućnosti sporta u Bosni i Hercegovini, uključujući ministarstva, sportske saveze i klubove. Ova izvanredna publikacija predstavlja važan korak ka otključavanju potencijala i talenta naše zemlje kao uspješne sportske nacije.

5. "INTEGRACIJA INTELEKTUALNIH STRUJA: VJEŠTAČKA INTELIGENCIJA I DIGITALNA TRANSFORMACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI"

Datum: 19. decembar 2024. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet BiH, Sarajevo

U prostorijama Olimpijskog komiteta BiH, 19. decembra 2024. godine, održana je svečana večera o temi Integracija intelektualnih struja: Vještačka inteligencija i digitalna transformacija u Bosni i Hercegovini u organizaciji Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH (IANUBIH) i Verlab Instituta, uz podršku i u saradnji sa Olimpijskim komitetom Bosne i Hercegovine.

Verlab Institut je bio domaćin Simpozijuma na kojem se razgovaralo na temu vještačke inteligencije i digitalne transformacije u Bosni i Hercegovini.

Posebnu vrijednost ovom događaju dali su uvidi onih koji su u prošlosti uspješno prošli kroz transformativne promjene, pružajući smjernice kako se nove tehnologije mogu uvesti u svakodnevne procese javnog i privrednog sektora.

Konstruktivni dijalog i razmjena iskustava ukazali su na značaj dostupnosti naprednih tehnoloških resursa i pažljivog planiranja u osmišljavanju dugoročnih rješenja koja će osigurati održiv razvoj i primjenu inovativnih tehnologija. Diskusije su istaknule važnost kreiranja strateških okvira za razvoj i primjenu vještačke inteligencije i stvaranje dugoročnih koristi za društvo. Svečana večera okupila je stručnjake, akademike i partnere, te stvorila prostor za diskusiju o ključnim izazovima i prilikama za budućnost Sarajeva, kao i za izgradnju novih profesionalnih veza. Ovaj događaj ponudio je jedinstvenu priliku za umrežavanje i razmjenu ideja koje mogu oblikovati budućnost naše zajednice.

Ova inicijativa predstavlja važan korak u unapređenju zajednice i stvaranju inovativnog okruženja koje može doprinijeti razvoju našeg društva.

6. „KONFERENCIJA O JAČANJU ŽENSKOG LIDERSTVA“

Datum: 24. januar 2025. godine

Mjesto održavanja: Olimpijski komitet BiH, Sarajevo

Olimpijski komitet Bosne i Hercegovine u partnerstvu sa Internacionalnom akademijom nauka i umjetnosti u BiH, bio je domaćin konferencije u okviru Erasmus+ projekta Women4Sport, koji se fokusira na postizanje rodne ravnopravnosti u vodstvu i donošenju odluka unutar nacionalnih olimpijskih komiteta zemalja Zapadnog Balkana, Women4Sport, posvećene jačanju ženskog liderstva u sportu.

Ovaj značajan događaj okupio je istaknute stručnjake, akademike i sportistkinje s ciljem unapređenja položaja žena u sportskim organizacijama.

Konferenciju je otvorio predsjednik Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine, akademik, prof. dr. Izet Rado, a prvo predavanje je održao akademik Asim Kurjak, predsjednik Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH koji je naglasio da je samo 25% žena u svijetu na liderskim pozicijama.

U okviru interaktivnog predavanja, akademik prof. dr. Izet Rado, predsjednik Olimpijskog komiteta BiH, govorio je o evoluciji liderstva kroz vrijeme uključujući publiku da sa nama podijele svoja iskustva.

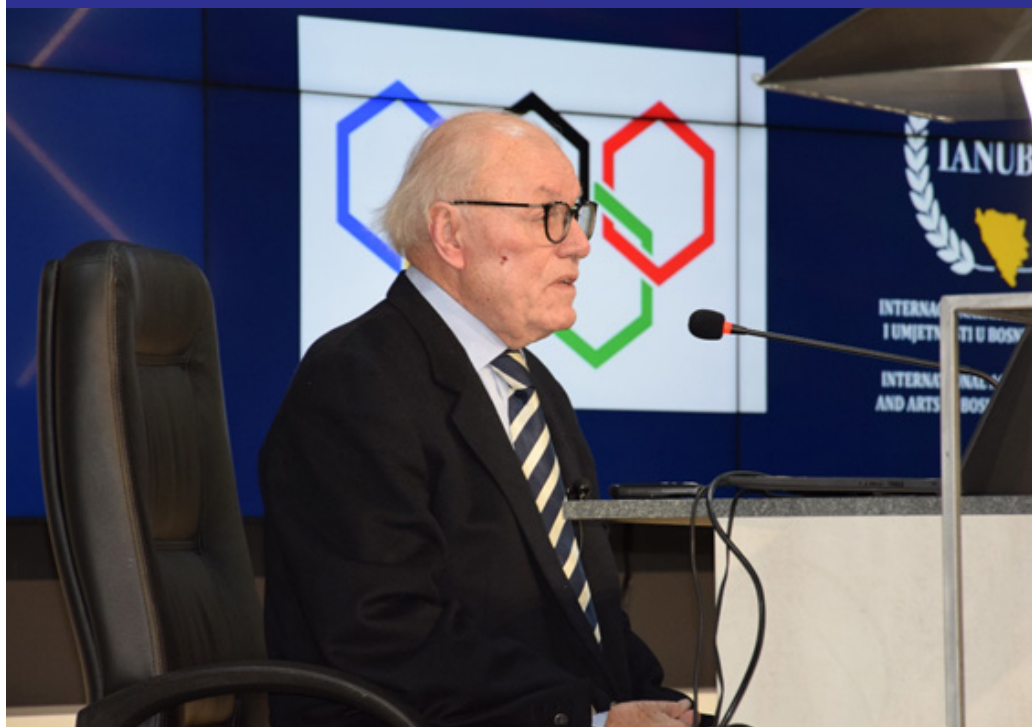
Panel diskusije obuhvatile su ključne teme, uključujući ulogu digitalnih tehnologija u razvoju ženskog liderstva, gdje su govorili akademik prof. dr. Velimir Srića, redovni član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH i redovna članica Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH, direktorica Verlab instituta akademkinja dr. sci. Lejla Gurbeta Pokvić.

Inicijativa Women4Sport je dvogodišnji Erasmus+ sport projekat izgradnje kapaciteta u oblasti sporta koji ima za cilj unaprijediti rodnu ravnopravnost u liderstvu i donošenju odluka unutar nacionalnih olimpijskih komiteta i sportskih saveza zemalja Zapadnog Balkana.

Ovaj događaj predstavlja važan korak ka osnaživanju žena u sportu i unapređenju rodne ravnopravnosti u sportskim organizacijama.

Pripremio: akademik Izet Rađo, voditelj Sarajevskog ogranka

GALERIJA FOTOGRAFIJA I AKTIVNOSTI IANUBIH

IZDAVAČKA AKTIVNOST

PUBLICISTIKA U SLUŽBI ZNANOSTI, UMJETNOSTI I DUHOVNOSTI

Miro Jakovljević

Čovječe pazi
da ne ideš malen
ispod zvijezda
Pusti
Da cijelog tebe prođe
Blaga svjetlost zvijezda
Antun Branko Šimić (1898-1925)

Izdavačka aktivnost ima važnu ulogu u promociji misije i ciljeva naše akademije kroz redovito izdavanje časopisa Science, Art & Religion (SAR) i knjiga koje prezentiraju i potiču suradnju u znanosti, umjetnosti, među religijama a sve to na temeljima kulture empatije. Važno je istaknuti da je prvi broj našeg časopisa SAR izašao 2021. kao specijalno izdanje časopisa Psychiatria Danubina,, dakle iste godine kada je osnovana naša akademija i bio je predstavljen na osnivačkoj skupštini akademije. Sljedeće godine SAR je već postao samostalan časopis u sklopu izdanja jedne od najvećih izdavačkih kuća Jaypee Brothers. Naša akademija podupire i časopis Medicina Academica Integrativa s ciljem promocije holističkog i transdisciplinarnog integrativnog pristupa u medicini.

S obzirom da je dobra knjiga čovjeku najbolji i najvjerniji prijatelj koji uvijek ostaje s nama ali i govori o nama, pokrenuli smo i Biblioteku naše akademije čije su prve knjige već u pripremi. Izdavanje knjiga je poseban blagoslov, ali i velika odgovornost i veliki izazov. Svaka je knjiga svijet ili priča za sebe, dobra knjiga proširuje naše vidike, otvara nove perspektive, s njom učimo i realiziramo ono najbolje u sebi čineći boljim i svijet oko sebe. Netko je rekao da je knjiga za dušu, ono što je hrana za tijelo, a važna misija naše Akademije jest promicanje empatizacijske kulture duše u znanosti, umjetnosti i duhovnosti nasuprot toksičnih psihokultura koje ozbiljno ugrožavaju naš svijet danas. Dobre knjige nas inspiriraju i povezuju, potiču entuzijazam i kreativno empatizacijsko promišljanje i informacijsku pismenost što je od iznimne važnosti u eri infodemije koja je zahvatila današnji svijet. Potreba za novim znanjem i umjetničkim izražavanjem promijenila je informacijski i komunikacijski prostor i mentalnu sliku naše zajednice i cijeloga svijeta. Infodemija (složenica od informacija i epidemija) se odnosi na ogromnu količinu informacija, a uključuje provjerene i neprovjerene informacije, istinite, pogrešne (misinformation) i lažne/obmanjujuće (disinformation, fake news) lažne informacije što ne samo da otežava rješavanje određenih problema nego i pridonosi stvaranju novih problema. Kreativno empatizacijsko mišljenje i informacijska pismenost su veoma važni u promociji društva znanja, kulture empatije i duhovne integracije u Bosni i Hercegovine. Civiliziranost predstavlja pokušaj da se obuzda psihopatska, nasilna i osvetoljubiva strana ljudske prirode, a promoviranjem altruističko-humanističke psihokulture empatije može se pridonijeti izgradnji civilizacije ljubavi i mira. Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj se susreću različite civilizacije i pravo je mjesto za prakticiranje ideja empatijske civilizacije

na temelju pozitivnih iskustava iz prošlosti koje nas povezuju za bolju budućnost. Stoga naša akademija želi biti inspiracija svim drugim akademijama znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini da krenemo putem suradnje kroz zajedničke projekte s ciljem trasiranja puta u bolju i sretniju nam budućnost.

U našoj akademiji aktualno se radi na pripremi za izdavanje sljedećih knjiga koje će biti tiskane na engleskom ili našem (bosanskom/hrvatskom/srpskom) jeziku, a neke od njih i na oba jezika:

- Drugo izdanje knjige o IANUBIH pod nazivom „AKADEMIJO TEBI U ČAST“
- Rusmir Mahmutćehajić: Hvalska obzorja: Bog, svjetovi i čovjek.
- Mufid Memija: Aduti
- Asim Kurjak & Aziz Hasanović (ur): Science and Religions - Sinergism not Antagonism
- Miro Jakovljević & Norman Sartorius (ur): Culture of Empathy, Human Rights and Mental Health
- Aziz Hasanović & Mijo Nikić (ur): Doprinos vjerskih zajednica europskom putu zemalja Balkana
- Miro Jakovljević & Asim Kurjak (ur): Bosna i Hercegovina: Između prošlosti i budućnosti
- Žarko Primorac: Emerik Blum (ur): Život u žrvnju smrti ispunjen radom i uspjesima

Sve knjige će proći proceduru predviđenu Pravilnikom za izdavačku djelatnost koja uključuje ozbiljne i odgovorne recenzije, a svojim sadržajem trebaju pridonosti misiji i ciljevima naše akademije,

Na kraju bih citirao reisa-l-ulemu Islamske zajednice u BiH Dr. Mustafu Cerića (2006): “Kultura je stanje duha, a civilizacija je proces uma...”treba da idemo ‘kulturom do zajedničkog nam doma, do zajedničke nam sudbine’ u kojem svako može naći svoje mjesto – i židov, i kršćanin, i musliman, i agnostik, i bilo ko drugi i drugačiji pod uvjetom da zna poštovati pet univerzalnih vrijednosti, a to su vrijednost života, vjere, slobode, imetka i časti”.

Reference

- Jakovljevic M & Kurjak A: Where science meets humanity: The three good reasons to add religion in academy. *Psychiatria Danubina* 2021; 33(suppl 3):s235-s237 (special edition Science, Art & Religion 2021; 1:5-22)
- Jakovljevic M & Jakovljevic I: Sciences, arts and religions: The triad an action for empathic civilization in Bosnia and Herzegovina. *Psychiatria Danubina* 2021; 33(suppl 3):s238-s256 (special edition Science, Art & Religion 2021; 1:2-4)
- Jakovljevic M: SAR: Where science meets humanity and faith for a better world. *Science, Art and Religion* 2022:141-142. 10.5005/jp-journals-11005-0023
- Jakovljevic M: Compassionate society and empathic civilization: Utopia or transformative idea for better future. *Science, Art and Religion* 2022:141-142. 10.5005/jp-journals-11005-0022

ULOGA AKADEMIJSKOG ČASOPISA SCIENCE, ART & RELIGION U RAZVOJU AKADEMSKE MISLI

Krešimir Pavelić^{1, 2}

¹ Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

² Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, Hrvatska

Internacionalna Akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) ima svoj međunarodni interdisciplinarni časopis Science, Art & Religion (SAR) koji ulazi u četvrtu godinu izdavanja. Časopis redovito izlazi s četiri broja godišnje na engleskom jeziku. Samo iznimno, kad je tema isključivo od interesa domaće javnosti, časopis ima priloge i na bošnjačkom, hrvatskom ili srpskom jeziku.

Svrha, struktura i profil časopisa prikazani su u Uputama autorima, a prvi glavni urednik Miro Jakovljević naznačio je neke važne odrednice časopisa Znanost, umjetnost i religija (SAR). Časopis je tromjesečnik, recenzirani časopis koji objavljuje 1. Kreativne analize, nove koncepte i transdisciplinarna i integrativna gledišta na ljudsko blagostanje, prirodu, kulturu i civilizacije; 2. izvorne znanstvene članke; 3. pojedinačna izvješća; 4. komentare i pisma uredniku. Časopis SAR ima za cilj promicanje suradnje između znanosti, umjetnosti i religije. Misija SAR-a je unaprijediti globalno standarde znanosti, umjetnosti i religije. Pored toga što časopis sadrži recenzirane priloge, izdavač, inače renomirana svjetska kuća u području medicine (Jaypee Brothers Medical Publishers (p) Ltd.) postavilo je pred nas imperativ redovitog izlaženja i provjere indeksa plagijatorstva (ispod 20%). Te uvjete časopis rigorozno ispunjava pa je na temelju toga izdavač pokrenuo i dobio ISSN broj. Sada pred časopisom predstoji bitka za što viši indeks odjeka.

Malo je časopisa koji ispunjavaju u potpunosti kriterije stvarne interdisciplinarnosti. U časopisu se isprepliću prirodoslovne, medicinske, društveno-humanističke i religijske teme. Ponekad se u pojedinim člancima obrađuje međusobni odnos tih, na prvi pogled, različitih a zapravo vrlo srodnih područja. Ta su područja srodna prije svega jer su produkt čovjekova promišljanja, te jer imaju snažan utjecaj na akademsku zajednicu. Možda zvuči paradoksalno da ovaj trenutak SAR ima veći odjek u inozemstvu nego u matičnoj državi. To je i razumljivo, ne samo zbog znatno šireg čitalačkog auditorija, već i zbog ponekad ozbiljnih i „teških“ promišljanja koje pojedini članci donose. Nema dvojbe da će časopis odigrati značajnu ulogu u razvoju akademske misli i to prije svega zbog ozbiljnih tema, kvalitetnih autora i interdisciplinarnog pristupa.

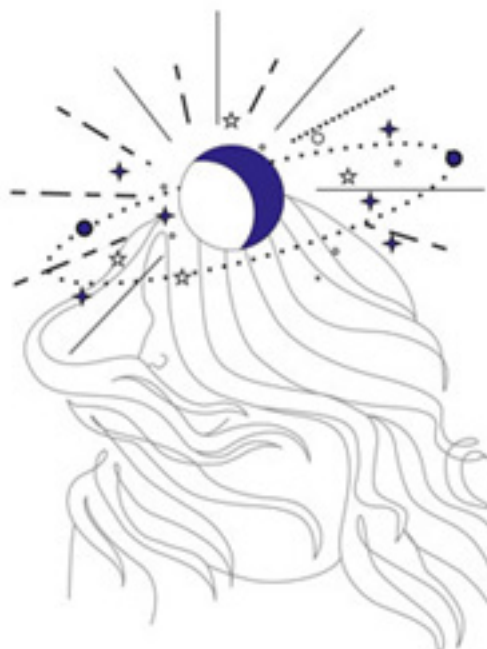
Ovakav časopis bio bi idealna prilika za ispoljavanje političkih ideja i misli. No, prihvaćajući funkciju glavnog urednika, a u dogovoru s predsjednikom IANUBIH Asimom Kurjakom, čvrsto smo zauzeli stav da u SAR-u nema mjesta politici. Politika nas naime sve skupa okupira te je prisutna u raznoraznim periodičkim publikacijama, knjigama, medijima. Mišljenja smo stoga da časopis ne treba opterećivati politikom.

Da bi SAR u budućnosti odigrao značajnu ulogu u razvoju akademske misli, potrebno je trajno osigurati vrhunske autore i vrhunske priloge. Pri stupanju na funkciju glavnog urednika izrazio sam želju da postupak prihvaćanja i objave radova bude krajnje jednostavan i brz. To zasada i uspijevamo. Također, nastaviti ćemo osiguravati prisutnost vrhunskih priloga. Iskoristio sam pritom svoja osobna poznanstva kao što su to u prvim brojevima učinili prethodni glavni urednik i predsjednik Akademije.

eISSN 3048-4804

SCIENCE, ART AND RELIGION

Journal of International Academy of Science and Arts in Bosnia and Herzegovina • 2024 • Volume 3 • Issue 3-4

Also available online at
www.jaypeejournals.com
www.sarjournal.org

Editor-in-Chief
Krešimir Pavelić

Bibliographic Listing
 J-Gate, WorldCat

ŽIVOTOPISI ČLANOVA AKADEMIJE

Prof.dr. DRAŠKO AĆIMOVIĆ

Tel: +324 78781597

E-mail: draskotacimovic@gmail.com

Prof.dr. Draško Aćimović rođen je 1965. u Banjaluci, studirao u Austriji i Bugarskoj.

Bivši Ambasador BiH u Belgiji.

Magistrirao na Ekonomskom fakultetu državnog univerziteta Svishtov u Bugarskoj.

Doktorirao na Državnom Univerzitetu Mariopol u Ukrajini.

Državni fakultet za bankarstvo Kijev, Ukrajina-Počasni profesor

CERIS-Diplomska akademija Brisel, Belgija

Učestvovao u reformama tržišta osiguranja u istočnoj Evropi i bio član upravnog odbora Austrijskog osiguravajućeg društva.

Rukovodio projektom izgradnje najveće firme za finansijsko posredovanje u istočnoj Evropi "Eulife" sa trideset pet hiljada ljudi u jedanaest država za švajcarsku kompaniju OC Occident, u saradnji sa velikim finansijskim korporacijama AiG (USA), Allianz (DE) i dr.

Rukovodio kompanijom Eulife group Ukrajina u funkciji Predsjednik nadzornog odbora ,sa partnerima holandski Aegon i poljski PZU.

Dobitnik je ordena Svetog Mihaila za širenje duhovnosti, ukrajinskog patrijarha kao i niza drugih priznanja u Evropi. Služi se sa pet stranih jezika.

Od 2011. do 2015. Počasni Konzul Ukrajine u Austriji.

Academician BADRELDEEN AHMED
FRCOG MD (Newcastle- Upon Tyne)
MBCHB, MD, MFFP, FRCOG, CCST, FAcadEd.
Doha, Qatar
Director of feto maternal medicine Centre – Doha – Qatar
Tel: +974 55845583
E-mail: profbadreldeen@hotmail.com

Professor of obstetrics at Weill Cornell Medical College – Qatar
Interim director of Obstetrics and Gynecology – Clerkship
Professor of clinical obstetrics at Qatar University- Qatar
Professor of obstetrics and Gynecology – Medical school – Qatar University
Professor of obstetrics and Gynecology - University Sarajevo School of Science and Technology, Sarajevo, BIH
Ex chairman of obstetrics and Gynecology Women's hospital – Hamad Medical Corporation. Obstetrics and Gynecology Department (10 years duration)
Founder of Fetal Maternal Medicine unit at Hamad Medical Corporation - Qatar
Consultant Obstetrician and Gynecologist (with special interest in perinatal medicine and high-risk pregnancy. Dorset County hospital. Dorchester. Wessex region – UK.
Founding member of the international society of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology
Board member:
The world association of prenatal medicine.
The Fetus as the Patient Society
Founder and president of the African Association of Perinatal Medicine
Founder of the fellowship program in advanced training in Obstetrics and Gynecology
(Program of advanced training in obstetrics and gynecology involving trainee from all countries in the Middle East and the gulf region)

Regional Director of the Ian Donald interuniversity school of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology.

Director of Ian Donald fellowship programs in Arabic world.
Founding member of the Academy of Medical Educators
Main interest: Fetal medicine and High risk pregnancy
Publications: published over 100 papers in peer reviewed Journal

Books:

- (1) Basic book of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology)
- (2) Text book Diabetic Pregnancy & Ultrasound

Several chapters in several books

Invited Speaker at many international meetings

Prof. DUNJA AKSENTIJEVIĆ RICCIARELLI

London, UK

Professor of Cardiovascular Physiology & Metabolism, Wellcome Trust Research Fellow, Fellow of the European Society of Cardiology, Elected Trustee British Society for Cardiovascular Research, Director of Education, The William Harvey Research Institute, Barts and The London Faculty of Medicine and Dentistry, Queen Mary University of London, London, United Kingdom

E-mail: d.aksentijevic@qmul.ac.uk

Professor of Cardiovascular Physiology and Metabolism and a Wellcome Trust Research Fellow at the William Harvey Research Institute (WHRI), Barts and London Faculty of Medicine and Dentistry. Joined Queen Mary in November 2017 in the first faculty post after 9 years cardiovascular research postdoctoral training at the British Heart Foundation (BHF) Research Excellence Centres: Oxford and King's College London (KCL).

At Oxford in Prof Stefan Neubauer's group, Prof Aksentijevic was responsible for all the physiological metabolism aspects of the British Heart Foundation research programmes investigating the pharmacology of augmenting cellular ATP reserve in heart failure. At KCL in Prof Michael Shattock's group, she used her extensive physiological metabolism experience to interface in situ NMR spectroscopy with physiological techniques to study modulation of myocardial sodium regulation. This work resulted in a major scientific advancement published in Nature Communications garnering international press coverage (BBC World Service) as well as press releases by KCL and WHRI.

Over the past decade, Prof Aksentijevic collaborated with Professor Mike Murphy's group at Cambridge on a breakthrough study to show that succinate accumulation is a universal metabolic signature of ischaemia/reperfusion injury. Prof Aksentijevic is ranked in the top 0.58% published cardiac energy metabolism experts worldwide (Expertscope, >40 publications, citations >4500). Her research group at WHRI explores metabolic mechanisms of heart failure and her work is funded by the British Heart Foundation, Wellcome Trust, Diabetes UK, Barts Charity and Astra Zeneca.

Prof.dr.sc. AZRA ALAJBEGOVIĆ
Sarajevo
Specijalist neuropsihijatrije
Privatna neurološka ordinacija, Sarajevo
E-mail: azra.alajbegovic53@gmail.com

Azra (rođena Kurtović) Alajbegović rođena je 06.09.1953. godine u Fojnici. Osnovnu školu „Slaviša Vajner Čiča“, II gimnaziju i Medicinski fakultet završila u Sarajevu. Medicinski fakultet upisala 1972/73, završila 1977. godine kao najbolji student svoje generacije. Prosječna ocjena tokom studija 9,74.

Tokom osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja dobitnik niza priznanja za odličan uspjeh: značka Ognjen Prica, nagrade Hasan Brkić u četiri navrata, nagrada Bogdan Zimonjić.

Specijalistički ispit iz neuropsihijatrije položila 1985. godine. Edukaciju iz elektroencefalografije završila 1998. godine. Tečaj Dopler u Neurologiji završila u bolnici Sestre milosrdnice u Zagrebu 2000. godine. Postdiplomski studij Osnovi medicinskih istraživanja završila 1983. godine. Magistrski rad sa temom Brak i fertilitet žena sa epilepsijom odbranila 1998. godine. Doktorsku disertaciju sa temom Prediktori epileptičkih napada u toku i nakon CVI odbranila u Sarajevu 2000. godine.

Aktivno učestvovala na desetinama domaćih i međunarodnih kongresa, konferencija i simpozijuma.

U Monografiji KCUS-a 2000.-2010. evidentirano 296 rada za period 2000.-2010. U monografiji KCUS-a 1995.-2000. ima evidentirana 36 rada.

Objavila desetina naučnih, stručnih radova. Aktivno učestvovala na evropskim i svjetskim kongresima, bila pozvani predavač na međunarodnim kongresima, simpozijumima i tečajevima.

Objavila u indeksiranim časopisima nekoliko desetina stručnih radova, naučnih radova, revijalnih članaka, profesionalnih i edukativnih članaka.

Autor je 4 knjige, koautor 7 knjiga, koautor jedne monografije i tri univerzitetska udžbenika. Saradnik je na dva univerzitetska udžbenika.

Radna mjesta:

1978.-1979. Specijalna bolnica za miopatična i reumatična oboljenja Fojnica; 1979.-1985. Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije Sarajevo; 1985.-1992. Neurološka klinika UMC-a Sarajevo; 1992.-1996. Dom zdravlja Kakanj; 1996.-2007. Neurološka klinika KCU Sarajevo; 2007.-2009. Parlamentarna skupština BiH; 2009.-2016. Klinički centar Sarajevo, Direktorica neuropsihijatrijske discipline; 2016.-2017. Lekar specijalista na Odjeljenju Klinička neurologija. Od 2017. godine radi dopusnu djelatnost u Privatnoj Neurološkoj Ordinaciji u Sarajevu.

Na Google Scholar citation ima visok H index: 20.

Prema bazama podataka za naučni i akademski parametar Univerziteta u Sarajevu ima respektabilan broj objavljenih radova.

Udata: dvoje djece.

Academician LABARAN DAYYABU ALIYU, MBBS, MSc, FWACS.

Kano, Nigeria

Professor of Obstetrics & Gynecology

Bayero University Kano, Nigeria.

Honorary Consultant Obstetrician and Gynecologist Aminu

Kano Teaching Hospital Kano Nigeria

Tel: +2348091079584

E-mail: zainalabidinaliyu@yahoo.com

Education and training, work experience: 1995 MD, Graduated from College of Medicine University of Jos, Nigeria; Certificate on Neonatal resuscitation and Competency in Basic Neonatal Airway Management, Paediatrics Department, Ahmadu, Bello University Zaria in collaboration with Stockport NHS Foundation Trust, UK; 1998 Certificate in Obstetrics Fistula Repair Laure Fistula Center, MMSH Kano, Nigeria 2008; 2010 PhD Graduated as Fellow of the West African College Surgeons, Nigeria [FWACS]; 2015 Professional Master Degree in Obstetrics & Gynecology Ultrasound [IDSUOG]; 2011-2015 Head of Fetomaternal Medicine Unit Abubakar Tafawa Balewa University Teaching Hospital Bauchi [ATBUTH], Nigeria; 2014-2015 Visiting Consultant Federal Medical Center Birnin Kudu, Nigeria; 2015 Acting Head of Department Abubakar Tafawa Balewa University Teaching Hospital, Nigeria; 2015-2016 Visiting Consultant Federal Medical Center Azare Nigeria; Member Curriculum Development Committee Africa Center of Excellence Population Health and Policy [ACEPHAP]; Member Clinical Protocol Committee O & G Department ATBUTH Bauchi; Coordinator Masters in Human Reproduction O & G Department, College of Medicine Bayero University Kano, Nigeria; 2016-2018 Head of Fetomaternal Medicine Unit Aminu Kano Teaching Hospital Kano Nigeria; Head of Department Obstetrics and Gynecology Aminu Kano Teaching Hospital Kano Nigeria [2023-2024].

Membership International Scientific Societies: President African Perinatal Society [APS]; 2017-2018 Deputy Secretary World Association of Perinatal Medicine [WAPM]; Board Member WAPM; Director Ian Donald School of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology [IDS] Nigeria Branch; Associate Fellow International Academy of Perinatal Medicine [IAPM]; Affiliate Member International Clearing House of Birth Defects Surveillance and Research [ICBDSR].

Membership National Scientific Societies: 2012-2014 Secretary General Medical & Dental Consultant Association of Nigeria [MDCAN] ATBUTH Branch, Nigeria; Member Research Committee African Center of Excellence for Population Health and Policy Africa Center of Excellence for Population Health And Policy [ACEPHAP], Bayero University Kano; Financial Secretary Association of Fetomaternal Medicine Specialists of Nigeria [AFEMSON]

Publications and scientific activities: Authored 43 articles in national and international journals, wrote 3 books and 4 book chapters; Reviewer for 3 Journals, one national and two international; Invited speaker at 26 national and international congresses; Editorial Board Member: Donald School Journal of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology

Collaborations: MPD4QED [A WHO sponsored project]; ACTION III Trial [WHO sponsored]; When getting there is not enough: a nationwide cross-sectional study of 998 maternal deaths and 1451 near-misses in public tertiary hospitals in a low-income country [Sponsored by WHO]; STEPMA Project [Sponsored by WHO]

Ambasador SVEN ALKALAJ , Dr.
Sarajevo
Ambasador Bosne i Hercegovine u Washingtonu, SAD od
jula 2023
Tel: +1(917) 224-3850 (Viber i WhatsApp)
E-mail: salkalaj@yahoo.com

Sven Alkalaj, rođen je 1948. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1974., magistrirao 1987., doktorirao 2016., te obavio dodatno usavršavanje na Harvardu -SAD. Naslov disertacije „Politika Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda u procesu međunarodnog priznavanja i izgradnji mira u Bosni i Hercegovini (1992-2010)“. Radi pri Ministarstvu Vanjskih poslova Bosne i Hercegovine.

Trenutno obavlja dužnost ambasadora Bosne i Hercegovine u Washingtonu -SAD. Prije toga je obavljao dužnosti Ambasadora Stalnog prestavnika Bosne i Hercegovine pri Ujedinjenim nacijama (2019-2023). Prije toga je bio Podsekretar i Izvršni sekretar Ekonomske komisije u Ujedinjenim nacijama za Evropu (UNECE) sa sjedištem u Ženevi -Švicarska. Bio je Ministar Vanjskih poslova Bosne i Hercegovine u periodu 2007-2012 .

Obavljao je također poslove ambasadora Bosne i Hercegovine u Kraljevini Belgiji, te ambasadora Šef Misije BiH pri NATO-u, te Ambasadora u Washingtonu SAD u periodu od (1994-2000). Bio je Docent Univerziteta u Travniku, kao i gostujući profesor Univerziteta u Astani Kazahstan, Visoke škole za Diplomaciju i međunarodne odnose u Ženevi i predavač na Američkom univerzitetu u Sarajevu. U početku karijere radio u Energoinvestu- Sarajevo i Petrolinvestu -Sarajevo.

Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova.

Dobitnik je više akademskih priznanja i nagrada.

Academician ARIS ANTSAKLIS, MD, PhD, FRCOG (Hon.)
Athens, Greece
Professor of Obstetrics and Gynecology
National and Kapodistrian University of Athens,
Medical School, Athens, Greece
President of the Scientific Board of IASO Maternity Hospital
Tel: + 30 6944 299 699
E-mail: arisants@otenet.gr

Dr. Aris Antsaklis studied medicine at the Athens University and was trained as an Obstetrician Gynecologist. In 1975, he was a Council of Europe research fellow and honorary lecturer in the Department of Obstetrics and Gynecology at the University College Hospital, University of London and in 1976 at the Department of Obstetrics and Gynecology at the Yale University. In 1977, he was appointed senior registrar of the Fetal Ultrasound and high risk pregnancies at the 1st Department of Obstetrics and Gynecology - University of Athens "Alexandra" Maternity Hospital". He was appointed Reader by the Medical School of the Athens University and in 1982 he became Assistant Professor of Obstetrics and Gynecology in the Athens University. In 1993 Associate Professor of Obstetrics and Gynecology.

In 2002 he was appointed as Professor of Obstetrics and Gynecology and Fetal and Perinatal Medicine and Director (2005) in the 1st Department of Obstetrics and Gynecology of the University of Athens "Alexandra" Maternity Hospital".

He has participated as Invited Speaker in more than 500 Conferences, Seminars and Congresses, while his present research is mainly in the field of Fetal, Maternal and Perinatal Medicine.

He is the author and co-author of 750 publications in the International and Hellenic pre-reviewed journals as well as of more than 400 articles in PubMed. He has written 40 chapters in International and Greek medical books. He is editor of many Greek journals.

At the national level he served as President of the Hellenic Society of Obstetrics and Gynecology and he is the Founder, President and member of the Executive Board in many Hellenic Societies in the field of Obstetrics and Gynecology, Ultrasound, Perinatal and Fetal Medicine.

At an international level, he has served as President and Member of the Executive Board of many Societies such as The World Association of Perinatal Medicine (WAPM), The fetus as a patient, the European Association of Perinatal Medicine (EAPM), the International Academy of Perinatal Medicine (IAPM), the Mediterranean Society for Ultrasound of Ob/Gyn (MEDUOG), the South-East European Society of Perinatal Medicine (SEESPM), Director of the Greek Branch of the Ian Donald International and he is one of the founders of the "International Fetoscopy Working Group".

Professor Aris Antsaklis has received major national and international scientific awards including the SORANOS Science award for his contribution in the field in Perinatal Medicine and Prenatal Diagnosis (2003), the Sir William Liley" Award from the International Society "The Fetus as a Patient" (2005), the highest award in Perinatal Medicine the "Maternity Prize" for the European Association of Perinatal Medicine (EAPM)(2010), the "George Papanicolaou Award" by the Hel-

lenic medical Society of New York, in recognition of his contribution to women's health (2011), the Erich Saling Perinatal Prize from the World Association of Perinatal Medicine (2013).

He was rewarded with Honorary Professorship: at the Dubrovnik University (Invited Professor) (1998), at the Buenos Aires University (2012), at the University of Tomsk (2013), at the Vienna Medical School (2016) he was elected as Adjunct Professor as recognition to his contribution and cooperation with the Department of Obstetrics and Gynecology.

He was awarded by the Serbian and Montenegro Association of Perinatal Medicine for his popularization of Perinatal Medicine and developing connections amongst countries (2005) and he was elected as : Fellow of the World Academy of Art and Science (2007), as honorary member of the Croatian Association of Perinatal Medicine for his outstanding contribution to the development of world perinatal medicine (2009), as Honorary Member of the Russian Association of the Perinatal Medicine and as Honorary Member of the Society of Perinatal Medicine of Republic of Moldova (2011), in Bucharest as Honorary Member of the Society of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology of Romania (2012).

Akademik dr.sc. NERKEZ ARIFHODŽIĆ
Sarajevo
E-mail: anerkez@yahoo.com

Rođen je godine 1941. u Sarajevu, diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, magistrirao i doktorirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Travniku, gdje je u zvanju docenta za međunarodnopravnu naučnu oblast. Autor je više knjiga, naučnih radova, priručnika i uputstva iz oblasti diplomatije i vanjskih poslova, među kojim i monografije „Diplomatija Bosne i Hercegovine od nezavisnosti do Dejtona“.

Tokom školovanja bio aktivan u omladinskim i studentskim organizacijama, društveno korisnom radu, brojnim dobrovoljnim radnim akcijama, kao i međunarodnim aktivnostima u okviru jugoslovenske omladinske organizacije. Prije stupanja u diplomatsku službu SFR Jugoslavije, od 1966 do 1970 godine, radio je kao dipl. pravnik u organima uprave i pravosuđu u Sarajevu.

U vanjskim poslovima SFR Jugoslavije bio do 1970. do 1992. godine. U Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove radio je na diplomatskim poslovima analitičara, šefa odsjeka, načelnika uprave, savjetnika Saveznog sekretara za inostrane poslove i ambasadora SFRJ. U inostranstvu je obavljao dužnost II sekretara u Ambasadi SFRJ u Briselu, Generalnog konzula SFRJ i stalnog posmatrača SFRJ u Vijeću Evrope (Strazbur), zatim izvanrednog i opunomoćenog ambasadora SFRJ u Republici Tunis i Državi Palestini. Ostavku na dužnost ambasadora SFRJ podnio je u proljeće 1992. godine.

U Predsjedništvu SR Bosne i Hercegovine radio u periodu od 1976. do 1982. godine, u kapacitetu republičkog podsekretara, na dužnostima šefa Republičkog protokola i sekretara Republičkog savjeta za međunarodne odnose SR BiH. U tom periodu bio član Saveznog društvenog savjeta za vanjsku politiku SFRJ u Beogradu.

U diplomatskoj službi Bosne i Hercegovine je od 1992. do 2015. godine. U 1992. postavljen je na dužnost predstavnika Vlade Republike BiH u Tunisu i Državi Palestini. Potom je imenovan za izvanrednog i opunomoćenog ambasadora Republike BiH u Republici Tunis, Demokratskoj narodnoj republici Alžir, Kraljevini Maroko i Državi Palestini. U periodu 1992. - 1994. bio je i ambasador - Stalni predstavnik Republike BiH u Vijeću Evrope, kao i člana Izvršnog savjeta ISESCO (Rabat). U periodu agresije i rata, učestvovao je u radu Kontakt grupe Organizacije islamske konferencije za BiH, bio nosilac diplomatskih i međunarodnih aktivnosti RBiH prema Organizaciji afričkog jedinstva i državama Afrike.

Od 2001. do 2005. godine je izvanredni i opunomoćeni ambasador BiH u Republici Turskoj, Republici Azerbejdžan i Gruziji. U MVP BiH je na dužnosti ambasadora – šefa Odsjeka za sjevernu i južnu Ameriku, Japan, Australiju i Oceaniju u periodu 2005. – 2006. godina. Ambasador - diplomatski savjetnik člana/predsjedavajućeg Predsjedništva BiH je od 2006. do 2012.

Izvanredni i opunomoćeni ambasador BiH je u Republici Italiji, Republici Malti i Republici San Marinu od 2012. do 2015. godine. Istovremeno je ambasador – Stalni predstavnik BiH pri FAO, IFAD i WFP u Rimu.

Od polovine 2015 godine je ambasador BiH u mirovini. Od tada sve društvene i druge poslove obavlja pro bono. Bavi se naučnim i spisateljskim radom.

Od 2021. do 2024 godine je savjetnik Gradonačelnice Sarajeva za međunarodnu saradnju, a od 2022. godine je ambasador - diplomatski savjetnik člana/predsjedavajućeg Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

Tokom dugotrajne diplomatske karijere učestvovao je na brojnim međunarodnim skupovima kao član ili šef delegacija SFRJ, RBiH i BiH (UN, OIC, OAJ, PNZ, OSCE, EU i NATO).

Odlikovan je Ordenom zasluga za narod sa srebrenom zvijezdom SFR Jugoslavije, Ordenom visokog dužnosnika Republike Italije, Ordenom visokog oficira Republike Tunis, Ordenom komandanta Alauita Kraljevine Maroko, Ordenom komandanta Sv. Lodovico (dinastije Borbone). Nosi-lac brojnih društvenih priznanja, među kojim, Plakete grada Sarajeva, Plakete Saveznog izvršnog vijeća SFR Jugoslavije, Plakete grada Strazbura, Plakete Slobodnog univerziteta u Briselu, Plakete Parlamentarne skupštine Mediterana, Plakete parlamenta Tunisa, Plakete parlamenta Turske, Plakete parlamenta Italije i drugih.

Počasni je građanin grada Kars (Turska).

Osnivač je Legata u Bošnjačkom institutu u Sarajevu o slikarskom stvaralaštvu Fuada Arifhodžića.

Dr. ADNA AŠIĆ

Sarajevo

Naučna saradnica, Naučnoistraživački institut Verlab za biomedicinski inženjering, medicinske uređaje i vještačku inteligenciju

Mobitel: +387 61 919 240

E-mail: adna.a@verlabinstitute.com

Adna Ašić je rođena 1991. godine u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina. Visokoškolsko obrazovanje je završila u Sarajevu, gdje je doktorirala 2018. godine na Internacionalnom Burč univerzitetu na Odsjeku za genetiku i bioinženjering na temu „Uvođenje koncepta personalizirane medicine u kliničku praksu: Populacijska studija markera trombofilije i farmakogenetičkih markera varfarina u Bosni i Hercegovini“, pod mentorstvom prof. dr. Damira Marjanovića i prof. dr. Dragana Primorca.

Zaposlena je kao istraživačica na Naučnoistraživačkom institutu Verlab za biomedicinski inženjering, medicinske uređaje i vještačku inteligenciju, gdje ima zvanje naučne saradnice u oblasti prirodnih nauka. Pri Verlab institutu je aktivna kao projekt menadžerica prilikom dizajna, pripreme i implementacije naučnoistraživačkih i istraživačkorazvojnih projekata, te je voditeljica modula Verlab Sport, pionirskog poduhvata kombinovanog modela testiranja sportaša u Bosni i Hercegovini kroz analizu psihofizičkog statusa i genetičkih predispozicija sportaša za optimizaciju treninga i smanjenja opasnosti od sportskih povreda.

Također ima desetogodišnje iskustvo u visokoškolskom sistemu, a trenutno je u zvanju vanredne profesorice za Oblast Genetika na Internacionalnom Burč univerzitetu, gdje predaje predmete Genetika, Populacijska genetika, Metodologija naučnoistraživačkog rada, te Master kolegij Odabrane teme iz bioinformatike, koji je samostalno osmislila i implementirala. Završila je brojne edukacije u oblastima pedagoškog pristupa radu u visokom obrazovanju, naučne komunikacije i prezentacije, te metodologije podizanja javne svijesti o društveno značajnim temama.

Kao gostujuća predavačica i istraživačica je ostvarila saradnje sa univerzitetima i laboratorijama u Hrvatskoj, Njemačkoj, Latviji, Poljskoj, Španiji, Rumuniji i Turskoj. Oblasti istraživačkog interesa su joj: genetička varijacija kod čovjeka, personalizirana medicina i farmakogenetika, te migracije populacija. Trenutno obnaša dužnost predsjednice Generalne skupštine Društva za medicinski i biološki inženjering u Bosni i Hercegovini (DMBIUBIH) i članica je Udruženja genetičara u Bosni i Hercegovini (GENuBiH). Radi na implementaciji više lokalnih i EU projekata, uključujući jednu COST Akciju i dva Erasmus+ i jedan Horizon Europe projekat. Objavila je preko 30 CC i SCI indeksiranih radova i koautorica je na dvije knjige – univerzitetska udžbenika.

Godinu i pol je bila glavna i odgovorna urednica časopisa Journal of Natural Sciences and Engineering – JONSAE. Bila je mentorica jedne doktorske disertacije i šest Master teza, te je redovna recenzentica za različite SCI i Scopus indeksirane časopise.

Posebno je zainteresirana za promociju značaja ravnopravnosti žena u društvu, a pogotovo u STEM disciplinama, u skladu s čime je voditeljica Radne grupe za ravnopravnost spolova i promicanje inkluzivnosti u evropskoj naučnoj zajednici, unutar projekta kojeg implementira COST Asocijacija.

Akademik DRAGAN BABIĆ, dr. med.

Mostar

Profesor na više fakulteta Sveučilišta u Mostaru

Predsjednik Udruge psihijatara Bosne i Hercegovine

Tel: +387 63311424

E-mail: dragan.babic@fzs.sum.ba;

dragan.babic@tel.net.ba

Rođen 1958. g. u Živinicama. Medicinski fakultet završio u Tuzli (1984.g.). Magistrirao (2000.g.) i doktorirao (2005.g.) na Medicinskom fakultetu Univerzitetu u Tuzli pod mentorstvom akademika prof. dr. sc. Osmana Sinanovića.

Specijalist neuropsihijatar, subspecijalist socijalne psihijatrije. Redoviti je profesor na Sveučilištu u Mostaru gdje obnaša funkciju pročelnika više katedri iz oblasti psihijatrije i psihologije. Prodekan za nastavu, a zatim za znanost i međunarodnu suradnju (2009.-2021.) na Fakultetu zdravstvenih studija i glavni urednik časopisa Zdravstveni glasnik/ Health Bulletin Fakulteta zdravstvenih studija od 2014.g. Glavni urednik časopisa Radovi, Hrvatskog društva za znanost i umjetnost Bosne i Hercegovine od 2021.g. Školovao se na Sveučilištu u Tuzli i Mostaru, a programe izobrazbe prošao je i u Republici Hrvatskoj, Sloveniji i Italiji. Jedan je od plodnijih znanstvenika na Sveučilištu u Mostaru i u Bosni i Hercegovini. Sudjelovao je u pisanju 18 knjiga, 6 kao autor i 12 kao koautor, a bio i recenzent više knjiga. Do sada je autor i koautor preko 200 stručnih i znanstvenih radova objavljenih u domaćim i stranim časopisima. U Google Scholaru ima 2225 citata. H index:22; i10 index: 55. (16.1.2025.)

Voditelj više projekta za koji je dobio potporu Federalnog ministarstva za znanost kao i sudionik u više međunarodnih projekata. Mentor je 20 doktorskih disertacija, preko 100 magistarskih radova i preko 300 završnih radova. Aktualno je predsjednik je Udruge psihijatara BiH, a istu funkciju je obnašao u periodu 2013-2014. godine. Predsjednik Organizacionog odbora međunarodnog psihijatrijskog simpozija Mostarska psihijatrijska subota od 2003. do 2024. g. te predsjednik organizacionog odbora za BiH 23. Psihijatrijskog kongresa podunavskih zemalja koji je održan u Mostaru 2008.g. Završio brojne edukacije iz oblasti psihijatrije: psihotraumatologija, ovisnosti, suicidalnost, grupna psihoanaliza. Član je Hrvatske akademije za znanost i umjetnost i član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u BiH u kojoj ima status akademika.

Dobitnik Plakete Sveučilišta u Mostaru za izniman doprinos razvoju Sveučilišta kroz istaknuti rad na znanstvenom, nastavnom i stručnom polju, 2018, 2019. i 2020.g. Oženjen, živi u Mostaru sa suprugom, ima dvoje djece i dva unuka. U tijeku proteklog rata od 1992.g. do 1994.g. aktivno uključen u 115 brigadi Zrinjski u obranu Bosne i Hercegovine. Nositelj Srebrne plakete Crvenog križa Federacije Bosne i Hercegovine zbog darivanja 50 doza krvi.

Prof.dr.sc. NIHAD BABOVIĆ
Sarajevo
Tel: +387 61 101976
E-mail: nihadbabovic@gmail.com

Nihad Babović je rođen 1970. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

Diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1999. godine. Magistrirao je 2005. godine, a zvanje doktora tehničkih znanosti stekao je 2011. godine nakon odbrane doktorske disertacije.

Polje djelovanja: urbanizam, arhitektura, konstrukcije, interijeri, oblikovanje, baština, umjetnost, filozofija i kultura. Redovni je profesor Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Autor je više desetina arhitektonskih ostvarenja, priznatih od strane struke kroz nagrade i priznanja, kako domaćih tako i internacionalnih. U području arhitekture, dizajna i likovne umjetnosti realizirao se kao autor arhitektonskih i likovnih djela koja su u materijalnom i umjetničkom smislu definirana, ali i koja definiraju savremene obrise podneblja, kulturne i umjetničke tradicije zemlje i grada iz kojih potiče i u kojima djeluje.

Vedute historijskih urbanih i arhitektonskih ansambala na akvarelima i crtežima realističnog manira zauzimaju važan položaj u njegovom umjetničkom izražavanju. Autor je crteža i akvarela kojima precizno i jasno definira sopstveni umjetnički credo, prema kojem je arhitektura dio tradicije ljudskog bivanja unutar prostora i vremena koje definira nas i naša djela.

Izuzetno raznolik, sadržajan i uspješan arhitektonski i umjetnički opus arhitekta Nihada Babovića svoje utemeljenje i smisao ima u prirodnom, urbanom i kulturnom krajoliku. Bilo da se radi o intervencijama konzervacije i revitaliziranja zidnog slikarstva ili arhitekture kulturnog naslijeđa, kao što su zidno slikarstvo, rekonstrukcija, restauracija i rehabilitacija, odnosno u djelima savremenih interpretacija tradicionalne stambene ili memorijalne arhitekture koja je realizirana u projektima obiteljskih kuća i rezidencija, pa sve do interpolacija savremenih arhitektonskih programa unutar historijskih urbanih cjelina, kreativni nerv arhitekta Babovića u njegovim djelima promovira princip savremene interpretacije univerzalnih i specifičnih kulturnih vrijednosti, kako historijske, tako i moderne umjetničke i arhitektonske tradicije grada i podneblja.

Živi i radi u Sarajevu.

Akademik ALMIR BADNJEVIĆ

Sarajevo

Direktor Agencije za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH na mandatni period 2023-2028.

Tel: +387 61 213 599

E-mail: badnjevic.almir@gmail.com

Almir Badnjević je rođen 1986. godine u Bosanskoj Krupi u Bosni i Hercegovini. Titulu doktora nauka stekao je 2015. godine na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu, dok je osnovne i magistarske studije završio na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Od 2008. godine paralelno je aktivan u dvije oblasti, poslovnoj i akademskoj.

Jedan je od osnivača ideje o uključivanju medicinskih uređaja sa mjernom funkcijom u zakonski metrološki okvir i uspostavljanju praćenja mjerenja u medicinskim mjerenjima na globalnom nivou. Po toj ideji je 2014. godine osnovao jednu od najopremljenijih laboratorija za ispitivanje i verifikaciju medicinskih sredstava u Evropi, laboratoriju Verlab. Osnovni zadatak Verlaba je da vrši godišnju provjeru sigurnosti i performansi medicinskih sredstava u zdravstvenim ustanovama Bosne i Hercegovine u skladu sa međunarodnim ISO 17020 standardom. Na osnovu iskustva stečenog u ovoj oblasti, kao jedan od urednika napisao je knjigu „Inspection of Medical devices – for regulatory purposes“ koju je objavila izdavačka kuća Springer Nature 2017. godine, dok je drugo izdanje objavljeno 2023. godine.

Kompanija Verlab je 2022. godine osnovala prvi naučno-istraživački institut u Bosni i Hercegovini nazvan “Verlab institut za biomedicinski inženjering, medicinske uređaje i vještačku inteligenciju”. Za manje od godinu dana, Institut je uspostavio saradnju sa institucijama kao što su CERN, Fraunhofer, Helmholtz i učestvovao u nekoliko međunarodnih projekata u oblasti računarstva visokih performansi, velikih podataka (big data), vještačke inteligencije i medicinskih uređaja. Institut Verlab je kandidat da postane globalni centar za saradnju sa SZO-om.

U svojoj akademskoj karijeri, od 2015. godine radi kao šef Odsjeka za genetiku i bioinženjerstvo na Fakultetu za inženjering, prirodne i medicinske nauke Međunarodnog Burch Univerziteta. Pokretač je prvog master i doktorskog programa bioinženjerstva u Bosni i Hercegovini. Na Međunarodnom Burch univerzitetu danas je u zvanju redovnog profesora u oblasti bioinženjerstva i elektrotehnike, dok je na Univerzitetu u Sarajevu u zvanju vanrednog profesora u oblasti zdravstvene informatike. Od 2015. godine radi i kao ekspert za praksu na Univerzitetu u Warwick (UK). Autor je ili koautor preko 200 poglavlja u knjigama, knjiga, članaka u časopisima i članaka sa međunarodnih konferencija. Uvršten je u 2% najcitiranijih svjetskih naučnika od strane Stanford univerziteta (USA).

Izabran je 2022. godine za redovnog člana Međunarodne akademije nauke i umjetnosti Bosne i Hercegovine i redovnog člana Evropske akademije nauka i umjetnosti, dok je 2023. postao član Svjetske akademije umjetnosti i nauke. Godine 2022. imenovan je za glavnog urednika časopisa “Technology and Health Care” kojeg izdaje holandski IOS Press, kao i za asistenta glavnog urednika u časopisima Health and Technology i Biomedical EngineeringOnline koje izdaje Springer

Nature.

Pored akademskog i poslovnog sektora, profesionalno iskustvo je sticao kroz nevladine organizacije. Godine 2014, kao jedan od osnivača pokrenuo je Društvo za medicinski i biološki inženjering u BiH, koje je predstavnik BiH u Međunarodnoj federaciji za medicinsko i biološko inženjerstvo (IFMBE) i Evropskoj alijansi za medicinsko i biološko inženjerstvo i nauku (EAMBES), a kao jedan od osnivača izabran je za predsjednika.

Ovo Društvo je 2021. godine osnovalo LabHab koji je postao EU DIH (Evropski digitalni inovacioni hab). Od 2015. godine ovo Društvo po prvi put u historiji države započinje sa organizacijom Međunarodne konferencije o medicinskom i biološkom inženjeringu (CMBEBIH), koja okuplja oko 700 učesnika iz 40 zemalja svake dvije godine. Od 2016. godine, imenovan je za člana Upravnog odbora Tehničkog komiteta za kardiopulmonalne sisteme Instituta inženjera elektrotehnike i elektronike (IEEE), dok je od 2020. godine imenovan za člana Upravnog odbora za IEEE standarde.

Imenovan je za člana međunarodnog odbora Divizije za kliničko inženjerstvo (CED) Međunarodne federacije medicinskog i biološkog inženjerstva (IFMBE) za period od 2018 – 2024. godine, te kao savjetnik za Regulatorna pitanja Evropske alijanse za medicinsko i biološko inženjerstvo i nauku (EAMBES) u periodu od 2018 – 2022. godine. Radio je kao koordinator za IEEE standarde za Region 8 (Evropa, Bliski istok, Afrika) u periodu od 2019. do 2020. godine. Pored toga, imenovan je za člana Nadzornog odbora Privredne banke Sarajevo d.d. Sarajevo u mandatu 2019 – 2027. Od 2021. godine imenovan je za istaknutog predavača IEEE EMBS (Distinguished lecturer). Nosilac je Senior Member statusa u IEEE.

Njegova biografija je još 2016. godine prepoznata i uvrštena u američku časopis „Ko je ko u svijetu“ (Marquis Who's Who in the World). Godine 2018. njegovom timu je dodijeljena IFMBE nagrada za najbolji rad u oblasti kliničkog inženjerstva na globalnom nivou, dok je 2021. godine Verlab dobitnik timske nagrade IFMBE u oblasti kliničkog inženjerstva. SNL magazin ga je 2018. godine proglasio za ličnost godine u Bosni i Hercegovini, 2020. časopis Ladies In magazine ga je proglasio za IN muškarca, dok ga je nacionalna Face TV proglasila za CD ličnost 2020. godine. Savjet ministara Bosne i Hercegovine imenovao ga je 2023. godine za direktora Agencije za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine na mandatni period 2023-2028.

Oženjen je i otac dvoje djece.

Doc.dr.sc. SILVA BANOVIC

Tuzla

Docent, Univerzitet u Tuzli, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Studijski program Logopedija i audiologija, dipl. logoped i surdoaudiolog

E-mail: silva.banovic@untz.ba

Silva Banović je rođena 1988. godine, u Zavidovićima, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, na odsjeku za Logopediju i audiologiju, 2011. godine, magistrirala 2014., doktorirala 2019. godine.

Naslov doktorske disertacije „Funkcionalne lingvističke komunikacijske sposobnosti osoba s demencijom”. Područja od znanstvenog interesa su joj komunikacija i odstupanja govora i jezika. Zaposlena na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Posjeduje radno iskustvo na poslovima logopeda, na područjima detekcije, dijagnostike, tretmana i savjetovanja. Trenutno obavlja dužnost koordinatora uže naučne oblasti Logopedija i koordinatora studentske prakse na navedenoj užoj naučnoj oblasti.

Članica je Povjerenstva za obrazovanje Skupštine Tuzlanskog kantona i Povjerenstva za obrazovanje Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, kao i Povjerenstva za jezična pitanja i Povjerenstva za zaštitu značajnih datuma i ličnosti. Također je zastupnica u Skupštini Tuzlanskog kantona, kao i delegatkinja Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine.

Područje znanstvenog interesa: komunikacijski poremećaji, govorno-jezični razvoj, sposobnosti i teškoće.

Mentorica je logopedima prilikom obavljanja pripravničkog staža.

Publicirala je veći broj znanstvenih i stručnih radova, kako u visoko indeksiranim časopisima, tako i u konferencijskim zbornicima. Koautorica poglavlja u knjizi. Njeni radovi su citirani kako u zemljama okruženja, tako i diljem svijeta. Društveno aktivna kroz više udruga i nevladinih organizacija u oblasti kulture i obrazovanja, te socijalne zaštite. Posjeduje iskustvo u organizaciji domaćih i međunarodnih skupova.

Akademik PAVO BARIŠIĆ

Zagreb

Filozof, doktor filozofije i redoviti profesor u trajnom zvanju bio je na Sveučilištu u Zagrebu i Splitu. Ministar znanosti i obrazovanja u Vladi Republike Hrvatske 20016.-2017. Dekan Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu 2019.-2021. Ravnatelj Instituta za filozofiju u Zagrebu 1991.-2001. Redoviti je član Europske akademije znanosti i umjetnosti i Akademije znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini.

Tel: +385 91 201 3558

E-mail: info@pavobarisic.eu, pavobarisic322@gmail.com

Prof. dr. sc. Pavo Barišić rođen je 1959. u Gornjoj Dubici, općina Odžak, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu pohađao je u Gornjoj Dubici i Odžaku, a gimnaziju u Bolu na Braču 1974.-1978. Na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao je pravo 1982. Na Filozofskom fakultetu stekao je zvanje profesora filozofije i njemačkoga jezika i književnosti 1983. Poslijediplomski studij Filozofije znanosti u Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku magistrirao je 1985. Doktorirao je na Sveučilištu u Augsburgu 1989.

Redoviti profesor u trajnom zvanju na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu bio je od 2019. do 2024. Predavao je filozofiju prava i politike, povijest filozofije, uvod u filozofiju, filozofiju demokracije i metafiziku. Dekan je Fakulteta 2019.-2021., jedan od osnivača Hrvatskih studija 1992.-1993., prvi zamjenik voditelja 1993.-1995. i o. d. voditelja 2000.-2002.

Ravnatelj Instituta za filozofiju u Zagrebu bio je 1991.-2001. gdje je zaposlen od 1986. do 2019. Pročelnik Odsjeka za filozofiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu bio je 2005.-2013., a glavni i odgovorni urednik časopisa Filozofska istraživanja i Synthesis philosophica 1993.-2005. Predsjednik Upravnoga odbora Pučkoga otvorenoga učilišta u Zagrebu bio je 1991.-1995., predsjednik Upravnoga vijeća Agencije za znanost i visoko obrazovanje 2005.-2006., predsjednik Savjeta Sveučilišta u Splitu 2005.-2006., predsjednik Hrvatskoga filozofskoga društva 2007.-2009., predsjednik Kluba hrvatskih humboldtovaca 2014.-2016.

Ministar znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske bio je 2016.-2017., pomoćnik ministra znanosti, obrazovanja i športa 2004.-2006.

Glavni je tajnik Međunarodne paneuropske unije od 2015. Predsjednik je Hrvatske paneuropske unije od 2003. (uz prekid od 2016. do 2022.).

Gostujući istraživač humboldtovac bio je na Sveučilištu u Augsburgu 1997.-1998. i Sveučilištu Ludwig Maximilian u Münchenu 2004., 2008. i 2018. Gostujući profesor na Sveučilištu Kwansei Gakuin u Japanu bio je 2002.-2003.

Objavio je knjige Dijalektika običajnosti 1988., Welt und Ethos 1992., Filozofija prava Ante Starčevića 1996., Deliberativna demokracija i Aristotelovi argumenti o rasudnoj snazi mnoštva 2016., Ideal vladavine puka. Uvod u filozofiju demokracije 2016., Ante Starčević: Ideali slobode i prava 2022., Deliberative Demokratie 2015., Demokratie und Öffentlichkeit 2016. i Kosmopolitische Demokratie 2018. s Henningom Ottmannom, a Welt und Wahrheit / World and Truth 2024. s Jörgom Werneckeom, u nakladi Nomos iz Baden-Badena, uredničke knjige, znanstvene i stručne radove u inozemnim i domaćim publikacijama.

Dobitnik je Nagrade za znanstvenu izvrsnost u Institutu za filozofiju 2015., na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu 2022., 2023. i 2025., priznanja Humboldtove zaklade 2018. te više domaćih i međunarodnih priznanja i povelja.

Akademkinja prof..dr.sc. VANJA BAŠIĆ KES,
dr.med., primarius, specijalist neurolog, subspecijalist neuro-
imunologije i subspecijalist intenzivne medicine

Redoviti profesor, Katedra za neurologiju, Stomatološki
fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Gundulićeva 5, Zagreb

Pročelnica Zavoda za neuroimunologiju, neurogenetiku i
bol, Klinika za neurologiju, Klinički bolnički centar „Sestre
milosrdnice“, Vinogradska 29, Zagreb

Email: kesvanja@gmail.com

Vanja Bašić Kes rođena je 1969. godine u Gospiću. Osnovnu i srednju školu završila u Zagrebu te diplomirala 1993. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Magistrirala 1997. godine te doktorirala 1999. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Stručni suradnik na Zavodu za anatomiju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (1993.-1997.), a od 1997. radi na Klinici za neurologiju KBC Sestre milosrdnice u Zagrebu.

Predstojnica Klinike za neurologiju KBC „Sestre milosrdnice“, Zagreb (2011. – 2019.)

Pročelnica Katedre za neurologiju, Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2011

Stručno se usavršavala na King's College Hospital, London, Velika Britanija (2007.), Salzburgu, Ljubljani, Beču, Grazu.

Predsjednica Hrvatskog društva za neurovaskularne poremećaje, Hrvatskog liječničkog zbora u tri mandata, Predsjednica Hrvatskog društva za neuroimunologiju i neurogenetiku, Predsjednica Hrvatskog društva za prevenciju boli, Predsjednica Hrvatskog društva za moždani udar, Predsjednica Stručnog odbora za medicinska pitanja Saveza društava multiple skleroze Hrvatske, Član Povjerenstva Hrvatskog društva za akupunkтуру

Voditeljica Referentnog centra Ministarstva zdravlja za neuroimunologiju i neurogenetiku, te Referentnog centra za neurovaskularne bolesti Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske, MS Centra KBC Sestre milosrdnice, Fabry Centra KBC Sestre milosrdnice te Centra za prevenciju cerebrovaskularnih bolesti KBC Sestre milosrdnice.

Pozvani je predavač na brojnim domaćim i međunarodnim skupovima.

Područje znanstvenog interesa: multipla skleroza, neuroimunologija, Fabryeva bolest, bol, migrena.

Autor je šest sveučilišnih udžbenika.

Glavni ispitivač u brojnim kliničkim ispitivanjima iz područja neurologije.

Član uredničkog odbora Acta Clinica Croatica.

Redoviti član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske te redoviti član Internacionalne Akademije nauka i umjetnosti BiH.

Prof.dr.sc. FAHIR BEČIĆ

Sarajevo

Redovni profesor iz oblasti Farmakologije, Univerzitet u Sarajevu - Farmaceutski fakultet

Dekan Univerziteta u Sarajevu – Farmaceutskog fakulteta

Tel: +387 61 019 208

E-mail: fahir.becic@ffsa.unsa.ba

Dr. sc. Fahir Bečić je Dekan Univerziteta u Sarajevu- Farmaceutskog fakulteta; redovni profesor iz oblasti farmakologije na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Diplomirao je 1994. godine i dobitnik je počasnog priznanja „Srebrna značka Univerziteta u Sarajevu“. Magistrirao je i doktorirao iz oblasti farmakologije na Univerzitetu u Sarajevu -Farmaceutskom fakultetu. Ujedno, specijalista je kliničke farmacije. Dr. sc. Fahir Bečić je autor i koautor velikog broja naučnih i stručnih radova, učesnik na mnogobrojnim međunarodnim i domaćim kongresima i konferencijama, te mentor diplomskih, magistarskih i doktorskih radova. Dobitnik je nekoliko stipendija za istraživački boravak u inostranim institucijama.

Oblast istraživanja dr. sc. Fahira Bečića predstavljaju predkliničke studije eksperimentalne farmakologije na animalnim modelima od kojih se posebno izdvaja: ispitivanje kronične toksičnosti mješavine met-enkefalina i alfa-melanostimulirajućeg hormona na štakorima; evaluiranje utjecaja biljnih preparata na proces zarastanja opekotina na modelu štakora; Ispitivanje biokompatibilnosti sanitetskog materijala te Ispitivanje djelotvornosti i sigurnosti preparata za liječenje opekotina pod nazivom Healthyderm mast. Aktuelno istraživanje dr.sc. Fahira Bečića se bazira na do sada ne ispitanoj kombinaciji primjene kurkumina i rosuvastatina na induciranim modelima bolesti – hiperlipidemije i hronične bubrežne bolesti- na in vivo modelu Wistar štakora.

Dr.sc. Fahir Bečić je učesnik mnogobrojnih naučno-istraživačkih i razvojnih projekata, te projekata od značaja za Univerzitet u Sarajevu – Farmaceutski fakultet. Aktuelni projekat čiji je dr.sc. Fahir Bečić član je Erasmus +programa za podizanje kapaciteta u polju visokog obrazovanja pod nazivom: „Inovacije alata za procjenu kvaliteta za studije farmacije u Bosni i Hercegovini - IQPharm“. Dugogodišnji je član Udruženja farmakologa BiH kao i Udruženja za farmakoekonomiku BiH.

Prof.dr.sc. TAMER BEGO

Sarajevo

Profesor Farmaceutskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prodekan za međunarodnu saradnju

Tel: +387 61 377 528

E-mail: tamer.bego@ffsa.unsa.ba

Vanredan profesor Farmaceutskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti Klinička biohemija. Diplomirao je u oblasti farmacije, magistrirao je u oblasti genetike, doktorirao na farmaceutskim naukama i specijalista je medicinske biohemije. Kao autor i koautor objavio jednu monografiju, 36 cjelovita naučna rada u časopisima koji su indeksirani u relevantnim naučnim bazama, 72 naučnih radova u formi abstrakata koji su indeksirani u referentnim naučnim bazama i 27 stručna rada (abstrakti) i proceedings-a objavljeni u zbornicima radova na domaćim i međunarodnim konferencijama i simpozijumima. Imenovan je za mentora/komentora pri izradi pet doktorske disertacija i 14 master radova.

Do sada uspješno okončao mentorstvo 12 master radova.

Kao voditelj ili član tima učesnik je 23 međunarodnih i domaćih naučnoistraživačkih projekata. Bio je voditelj/koordinator konzorcijuma međunarodnog projekta u okviru Erasmus+ programa za podizanje kapaciteta u polju visokog obrazovanja pod nazivom: „Innovating quality assessment tools for pharmacy studies in Bosnia and Herzegovina“ (IQPharm)“. Također, bio je voditelj projekta čiji je glavni fokus istraživanje novih potencijalnih biomarkera u ranoj dijagnozi, praćenje statusa i ishoda pacijenata sa COVID-19.

Aktivan je član udruženja čiji su najvažniji ciljevi promocija naučnih i stručnih oblasti u medicinskoj biohemiji i molekularnoj dijagnostici, kao i biomedicinskom inženjerstvu. Obnašao je značajnu funkciju edukacijskog ambasadora FEBS-a (Federation of European Biochemical Societies) za Bosnu i Hercegovinu, dok trenutno obnaša funkciju predstavnika Udruženja biohemičara i molekularnih biologa u Bosni i Hercegovini u okviru FEBS-a (MSR- Member Society Representative) za Bosnu i Hercegovinu. Aktivan je član EFLM-a (European Federation of Clinical Chemistry and Laboratory Medicine). Predstavnik je za Bosnu i Hercegovinu za COST akciju AtheroNet CA2115 (MC- Member Committee). Član je Savjeta za nauku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke – oblast medicinske i zdravstvene nauke.

Najznačajniji studijski boravci: Nizozemska Nijmegen Radboud Univerzitet, maj 2018; Portugal, Porto, Univerzitet u Portu, Farmaceutski fakultet, juli 2019; Poljska, Varšava, Univerzitet u Varšavi, maj 2018, Češka Republika, Hradec Kralove, Karlov Univerzitet, Institut za Kliničku biohemiju i dijagnostiku, Univerzitetska bolnica Hradec Kralove novembar-decembar 2014; Slovenija, Ljubljana, Univerzitet u Ljubljani, Farmaceutski fakultet Katedra za Kliničku hemiju, januar-juli 2016, Srbija, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Farmaceutki fakultet, Katedra za Medicinsku biohemiju, maj 2015.

Učestvovao je na više od 130 međunarodnih i domaćih naučnih i stručnih kongresa, konferencija, simpozija, i skupova od kojih izdvajamo: BCLF, Sofia, Bulgaria, September 2021; EASD Annual Meeting Berlin, Germany, October 2018; EuroMedLab Congress Athens, Greece, June 2017; IFCC Worldlab 2014 Congress, Istanbul, Turkey, June, 2014; FEBS Congress “Biochemistry for Tomorrow’s Medicine”, Torino, Italy, June 2011.

Akademik MILENKO BEVANDA

Mostar

redoviti profesor, Medicinski fakultet Sveučilišta u Mostaru, specijalist interne medicine, subspecijalist gastroenterolog i hepatolog, primarijus

Tel: +387 63 397 333

E-mail: milenko.bevanda@mef.sum.ba

milenkobevanda@gmail.com

Rođen je 1958. godine u Mostarskom Cernu, Čitluk, Bosna i Hercegovina. Diplomirao na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Magistrirao 2004 u Zagrebu. Naslov teme «Endosonografija, manometrija i EMG u evaluaciji morfolologije i funkcije analnih sfinktera u bolesnika s kroničnom konstipacijom».

Doktorirao 2006 godine u Mostaru. Naslov disertacije „Učinak hipertermičke kemoimunoterapije na karcinomatozu peritoneuma u miševa“.

Radi na Sveučilištu u Mostaru, kao prorektor za Biomedicinu i u Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar, kao voditelj kliničkog odjela Gastroenterologija i hepatologija.

Obavljao dužnost dekana Medicinskog Fakulteta Sveučilišta u Mostaru od 1.10.2013 do 1.10.2021 godine.

Pročelnik Katedre za internu medicinu Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

Voditelj doktorskog studija Biomedicina i zdravstvo na Medicinskom fakultetu (2015-do 2022), kao i glavni urednik znanstvenog časopisa Medicina Academica Mostariensia.

Područje znanstvenog interesa: bolesti jetre, upalne bolesti crijeva i tumori debelog crijeva.

Član je nekoliko ekspertnih grupa na razini BiH iz oblasti gastroenterohepatologije.

U periodu od 2011 god do 2015 godine bio predsjednik Asocijacije gastroenterologa i hepatologa BiH.

Bio voditelj više od dvadeset znanstvenih projekata, kao i tri Interreg IPA Projekta prekogranične suradnje Hrvatska- Bosna i Hecegovina-Crna Gora.

U pet doktorata bio mentor doktorandima, mentor na dva magisterija i više diplomskih radova.

Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova od toga preko 40 u CC časopisima.

Recenzirao više znanstvenih radova u raznim časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga.

Koautor i autor pet stručnih knjiga.

Istakao se u organizaciji međunarodnih Kongresa i simpozija iz oblasti gastroenterologije, hepatologije i pretilosti.

Gostujući je profesor na Medicinskom fakultetu u Splitu.

Suradni je član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske od 2018, IANUBiH od svibnja 2021 godine i HAZU BiH od 2022 godine.

Prorektor za Biomedicinu od 4.10.2021 godine.

Ministar zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K od 10.11.2023 godine

Prof. HASIJA BORIĆ-STOJIĆ

Sarajevo

glumica, rediteljica, dramska spisateljica, profesorica.

Angažmani: HNK Split, Teatar I.T.D i Teatar u gostima Zagreb, Narodno pozorište Sarajevo, Volkstheater Beč.

Tel: +38761893157

E-mail: exilium.ba@gmail.com

Hasija Borić-Stojić rođena je u Jajcu, Bosna i Hercegovina, 2.7.1953.

Diplomirala na Odsjeku režija, gluma, teatrologija na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.

Penzionerka je, ali još uvijek aktivna u kulturnom životu svoje zemlje i regije, kao i diljem Europe i Amerike.

Odigrala desetine naslovnih uloga klasičnog i modernog repertoara.

Režirala je, dramatisirala i izvela monodrame Feral Tribune Cabaret, Majka Nuru počesto izruži, Nana Fata Orlović, kao i recitale poezije Maka Dizdara, Nikole Šopa, Mile Stojića, Poeziju bosanskohercegovačkih pjesnika, Arhipelage hrvatske poezije. Također je izrežirala nekoliko predstava za djecu, koje su sve prikazane na festivalu Multikids u Beču. Među Winnie zvani Pooh režirala je u Mostaru i Sarajevu, a Priču o bosanskom suncu u Sarajevu.

Do sada je objavila jednu knjigu drama.

Članica Glavnog odbora BZK Preporod pri njegovoj obnovi početkom devedesetih. Obnoviteljica Pozorišnih-kazališnih igara u Jajcu, osnivačica Male pozorišne akademije-projekt inkluzije, predavač kulture govora na Franjevačkom teološkom fakultetu u Sarajevu, profesorica glume i scenskog govora na Univerzitetu Džemal Bijedić u Mostaru.

Piše i objavljuje tekstove, pozorišnu i književnu kritiku na bosanskohercegovačkim portalima. Redovito surađuje sa bosanskohercegovačkom dijasporom diljem svijeta, gdje izvodi recitale i monodrame.

Za svoj rad nagrađena titulom Počasne građanke grada Jajca, te slijedećim nagradama: Najbolja ženska kreacija na Susretu profesionalnih kazališta Hrvatske u Slavonskom Brodu, Glumac godine u izboru Radio Sarajeva. Žiri austrijske kritike dodijelio joj je nagradu Karl Skraup Price za uloge u Volkstheateru u Beču. Tu su Mala i Velika Mostarska liska na Festivalu komedije Mostarska liska u Mostaru. Hasiji Borić-Stojić dodijeljene su i dvije nagrade za životno djelo: Adem Ćejvan koja se dodjeljuje na Festivalu bosanskohercegovačke drame u Zenici, te Šestoaprilaska nagrada grada Sarajeva, što je trenutno najveće priznanje u Bosni i Hercegovini.

Mr.sc. NERMIN BOTONJIC

Zagreb

tajnik Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj

Tel: +385 98 886 566

E-mail: nermin.botonjic@gmail.com

Rođen 27.3.1985. godine u Puli gdje završava osnovnu školu. Potom upisuje Zagrebačku medresu „Dr. Ahmed Smajlović“ koju završava 2003. godine te upisuje Fakultet islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu koji završava 2007. godine. Naredne, 2008. godine upisuje, a 2009. završava poslijediplomski magistarski studij, „Demokracija i ljudska prava u Jugoistočnoj Europi“, u Centru za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu. Prvi put se zapošljava nakon završetka Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu. Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj angažira ga na poslovima imama, hatiba i muallima u Medžlisu Islamske zajednice Zagreb te za prvog imama/dušobrižnika u Kaznionici Lepoglava. Nakon završetka vježbeničkog staža odlazi u Sarajevo na poslijediplomski studij. Od 2010. do 2011. angažiran je u svojstvu izvanjskog suradnika na projektima koji su se ticali istraživanja položaja nacionalnih manjina u Istarskoj županiji. Od 1.7.2011. do 31.12.2011. angažiran je u Puli na poslovima imama hatiba i muallima. S 2.1.2012. angažiran je na poslovima tajništva Mešihata Islamske zajednice u Hrvatskoj te je nakon umirovljenja dotadašnjeg tajnika imenovan tajnikom Mešihata. Naredne godine, 2013. Imenovan je i šefom Kabineta muftije. Od značajnijih angažmana su:

- 2021. – danas član Stalnog povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za integraciju stranaca u hrvatsko društvo
- 2018. – danas predsjednik Izvršnog odbora Medžlisa Islamske zajednice Zagreb
- 2015. – danas član Upravnog odbora Centra za kulturu dijaloga
- 2015. – danas glavni urednik službenog glasila Minber
- 2013. – danas član Školskog odbora Islamske gimnazije dr. Ahmeda Smajlovića
- 2013. – danas asistent na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti, Zagreb
- 2013. – danas sudjelovanje u obuci hrvatskih vojnika koji sudjeluju u NATO mirovnim misijama
- 2012. – danas sudjelovanje na okruglim stolovima, simpozijima i procesu međureligijskog dijaloga (Duh Asiza, Svjetska konferencija religija za mir)
- Lipanj – srpanj 2009
 - učešće u projektu praćenja implementacije Mape puta za liberalizaciju viznog režima, BiH

Prof.dr.sc. SILVA BUTKOVIĆ SOLDO

Osijek

Redovita profesorica u trajnom zvanju, Medicinski fakultet
Osijek, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilište
J.J. Strossmayer u Osijeku

Specijalistica neurologije, subspecijalist neuroimunologije,
primarijus

Tel: +385 91 6052694

E-mail: sbutkovicsoldo@gmail.com

Silva Butković Soldo rođena je u Osijeku, Hrvatska, gdje je završila osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu u Novom Sadu 1982. godine. Magistrirala 1991. godine i doktorirala 1996. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, na Klinici za neurologiju KBO Osijek sa temom Korelacijska analiza termograma i dermatomskih shema donjih udova pod mentorstvom prof.dr.sc. Nike Zuraka. U naslovno zvanje docenta je izabrana 1998. godine na Medicinskom fakultetu u Osijeku, 2002. izabrana za izvanrednog profesora, 2005. izabrana za redovitog profesora, a 2009. godine je izabrana za redovitog profesora u trajnom zvanju na Medicinskom fakultetu Osijek, Sveučilišta J.J. Strossmayer Osijek.

Obnašala je dužnost Predsjednika katedre za neurologiju od 2002.-2022. godine, bila je nositelj obveznog kolegija Neurologija, te nositelj tri mala izborna premeta. Na poslijediplomskom doktorskom studiju Biomedicina i zdravstvo, Medicinskog fakulteta u Osijeku bila je koordinator Izbornog modula Neuroznanost i nositelj tri kolegija Evocirani potencijali u suvremenoj dijagnostici i terapiji, Integrativne funkcije središnjeg živčanog sustava i Bolesti motoričkih neurona. Voditelj je i organizator preko 70 Poslijediplomskih tečajeva prve kategorije od 2002. godine do danas na Medicinskom fakultetu Osijek. Bila je prodekanica za međuinstitucijsku suradnju na Medicinskom fakultetu Osijek, od 2017.-2021. godine. Bila je predsjednik i član više povjerenstava na Medicinskom fakultetu u Osijeku, kao i na Sveučilištu J.J. Strossmayer Osijek.

Bila je predstojnik Klinike za neurologiju KBC Osijek od 2002.-2019., a područje znanstvenog interesa je neuroimunologija i neurorehabilitacija.

Bila je predsjednica Hrvatskog neurološkog društva, HLZ od 2013.-2017. godine.

Bila je voditelj i suradnik na više znanstvenih projekata.

Predsjednica je organizacijskog odbora svih 7 Hrvatskih kongresa iz neurorehabilitacija i restauracijske neurologije, održanih u Osijeku od 2004.- 2023. godine. Član je znanstvenih i organizacijskih odbora niza kongresa i simpozija.

Do kraja siječnja 2025. objavila je 97 radova u časopisima indeksiranim u međunarodnim publikacijama. Citiranost je 422 puta, H-index 12. Urednik je, autor i koautor osamnaest sveučilišnih udžbenika i priručnika.

2016. godine dobila je nagradu Akademik Andrija Štampar za izdavačku djelatnost Medicinskog fakulteta Osijek Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, a 2021. godine nagradu za izdavačku djelatnost Prof. dr. sc. Pavo Filaković Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.

Redoviti je član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske od 2016. godine do danas, a član Suda časti akademije medicinskih znanosti Hrvatske postala je 2020. god., trenutno u važećem mandatu. Od 26. rujna 2023. godine izabrana je za tajnicu Akademije medicinskih znanosti Hrvatske, podružnica Osijek.

Academician FRANK A CHERVENAK, MD, MMM
New York, USA
Hugh RK Barber Professor
System Chief, Ethics Northwell Health
Associate Dean for International Medicine
Zucker School of Medicine at Hofstra/ Northwell
Tel: +1 917 214 2381
E-mail: fchervenak@northwell.edu

Frank A. Chervenak, MD currently serves as System Chief of Ethics at Northwell Health and Hugh RK Barber Professor of Obstetrics and Gynecology and Associate Dean of International Medicine, Zucker School of Medicine at Hofstra/Northwell. He received his Bachelor of Science degree from Pennsylvania State University with highest distinction, and his medical degree from Thomas Jefferson University where he was elected a member of Alpha Omega Alpha Medical Honor Society. Dr. Chervenak served his internship in Internal Medicine at New York Medical College, residency in Obstetrics and Gynecology at New York Medical College in St. Luke's Roosevelt Hospital Center, and a fellowship in Maternal Fetal Medicine at Yale University School of Medicine. He was Assistant Professor of Obstetrics and Gynecology at Mt. Sinai Medical Center, where he was also Director of Perinatal Research and received the Dr. Solomon Silver Award for application of advances in research to the practice of Clinical Medicine. He had served as the Given Foundation Professor and Chairman of the Department of Obstetrics and Gynecology, as well as Obstetrician and Gynecologist-in-Chief and the Director of Maternal Fetal Medicine at the New York Presbyterian Hospital, Weill Medical College of Cornell University from 1999 to 2018.

Dr. Chervenak was appointed Associate Professor of Obstetrics and Gynecology and Director of Obstetric Ultrasound and Ethics at New York Hospital-Cornell Medical Center in 1987. In 1991 he was named Director of Maternal Fetal Medicine and Director of Obstetrics. In 1992 he was made Full Professor with tenure, in 1998 he was named Vice Chairman of the Department of Obstetrics and Gynecology, and in 1999 was named Acting Chairman of that department. Dr. Chervenak was named Chairman and Obstetrician and Gynecologist-in-Chief in 2000. He received his Master in Medical Management degree from Carnegie Mellon University in 2001 and earned fellowship status from the American College of Physician Executives in 2008. He served as Chair, of Obstetrics and Gynecology at Lenox Hill Hospital from 2018-2024.

Dr. Chervenak has published 350 papers in peer review literature and has co-authored or co-edited 44 textbooks. Research interests include ultrasound and ethics in obstetrics & gynecology and physician leadership. He has been named a member of The National Academy of Medicine of the National Academies. Dr. Chervenak has served on the Board of Governors of the American Institute in Ultrasound and Medicine and the Society of Perinatal Obstetricians. He has served as President of the World Association of Perinatal Medicine, International Fetal Medicine in Surgery Society, the New York Perinatal Society and the New York Academy of Medicine Section of Obstetrics and Gynecology, and the New York Obstetrical Society. Currently, Dr. Chervenak serves as President of the International Society of the Fetus as a Patient, Vice-president of the International Academy of Perinatal Medicine, and Co-director of The Ian Donald Inter-University School of Medicine and Ultrasound and serves on the ethics and professionalism committee of FIGO.

He has been awarded doctor honoris causa from Semmelweis University in Budapest, Hungary; University of Athens, Greece; Carol Davila University of Medicine, Bucharest, Romania; University of The Republic, Montevideo, Uruguay; Siberian State University, Tomsk, Russia; University of Buenos Aires, Argentina; Dubrovnik International University, Croatia; Ott Scientific Research University of Obstetrics and Gynecology, St Petersburg; Pirogov Russian National Research Medical University, Moscow; Center for Obstetrics, Gynecology and Perinatology, Moscow and Surgut University, Russia, Kuban State University Krasnodar, Russia. He has been admitted as a fellow *ad eundem* of the Royal College of Obstetricians and Gynaecologists of Great Britain and as a Foreign Member of the Russian Academy of Sciences. He has been named an Honorary Member of the Mexican Academy of Pediatrics and a “Knight of Medicine” by the University of Georgia. He was named an Adjunct Professor at the Medical University of Vienna.

Prof. dr. sc. SNEŽANA CRNOGORAC
Podgorica
Ginekolog- akušer
Redovni Profesor Medicinskog fakulteta Univerziteta Crne
Gore u Podgorici, Crna Gora
Rukovodilac katedre za ginekologiju i akušerstvo
Tel: +382 69018152
E- mail: snezanacrnogorac1@gmail.com

Snežana Crnogorac je rođena u Podgorici, Crna Gora. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1982. godine. Na istom Univerzitetu je završila i položila specijalizaciju iz ginekologije i akušerstva 1990. godine. Magistarske studije iz oblasti Humane reprodukcije je završila 2000. god. i stekla zvanje magistra nauka na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Doktorirala je na Univerzitetu u Kragujevcu 2006. godine odbranivši tezu „Poređenje efikasnosti i bezbednosti profilaktičke primene cefazolina, cefuroksima i ceftriaksona kod carskog reza“.

Od 1982. god zaposlena je u Kliničkom centru Crne Gore. U periodu od 2002. do 2015. godine bila je načelnik Porodilišta na Ginekološko akušerskoj klinici Kliničkog centra Crne Gore u Podgorici i Direktor iste klinike u periodu 2012.-2015. god.

Prof. Crnogorac je posebno interesovanje u svom kliničkom i istraživačkom radu pokazala za oblast perinatologije, naročito za primjenu ultrazvuka u prenatalnoj dijagnostici i ranom otkrivanju fetalnih malformacija. U ovoj oblasti je tokom svog rada uvodila i primjenjivala novine u ultrazvučnoj dijagnostici. Posljednjih godina njeno interesovanje obuhvata i očuvanje plodnosti kao i posebnosti trudnoća kod pacijentkinja sa malignim bolestima.

U više navrata je bila stipendista „Soros Otvorenog Austrijsko-Američkog Društva“ u Salzburgu. Na Medicinskom fakultetu Univerziteta Crne Gore je započela svoj rad 2001. godine u zvanju asistenta, a u zvanje redovnog profesora unapređena je 2017. godine.

Bila je gostujući predavač na Univerzitetu Transilvanija u Brašovu kao i Karlovom Univerzitetu u Pragu.

Predavač je na Međunarodnoj školi ultrazvuka „Ian Donald“ od 2004. godine i direktor njenog crnogorskog ogranka od 2009. godine.

Pridruženi je član Međunarodne akademije za perinatalnu medicinu (International Academy of Perinatal Medicine) kao i član odbora Internacionalnog udruženja „Fetus kao pacijent“ kao i Udruženja za perinatalnu medicinu Jugoistočne Evrope. Član je Grupe posebnog interesa za očuvanje plodnosti Evropskog udruženja za humanu reprodukciju. Bila je potpredsjednik Udruženja za humanu reprodukciju Srbije i Crne Gore kao i potpredsjednik Udruženja ginekologa i akušera Srbije, Crne Gore i Republike Srpske.

Predavač po pozivu je bila na više od sto međunarodnih i regionalnih kongresa, simpozijuma kao i škola za primjenu ultrazvuka. Organizator je nacionalnih i međunarodnih kurseva i kongresa. Bila je član više radnih grupa Ministarstva zdravlja Crne Gore za izradu smjernica u kliničkoj praksi kao i radne grupe protiv nasilja nad ženama i djecom.

Objavila je više monografija, naučnih i stručnih radova u međunarodnim medicinskim časopisima, više poglavlja knjiga i predstavila više od stotinu radova na domaćim i međunarodnim skupovima.

Dobitnik je nagrade Sir William Liley za 2014. god koje dodjeljuje Internacionalno udruženje „Fetus kao pacijent“.

Prof. DARKO CVIJETIĆ

Pisac

Email: b.d.novski@gmail.com

<https://darkocvijetic.wordpress.com/about/>

Rođen 11. siječnja 1968. godine u Ljubiji Rudnik, Bosna i Hercegovina. Redatelj i dramaturg u Pozorištu Prijedor. Kolumnist sarajevskog portala Žurnal.

Romani, priče i pjesme su prevedene na francuski, engleski, njemački, talijanski, slovenski, hebrejski, albanski, mađarski, poljski, makedonski, bugarski i jidiš...

Filozofiju etike i teatrologije izučio u privatnoj školi Majstora Leona Weissa. Član P.E.N. Centra BiH, Društva pisaca BiH i Hrvatskog društva pisaca.

Objavio dva romana, dvije zbirke priča, knjigu kolumni, zbirku eseja, desetak knjiga poezije. Knjiga poezije "JEŽENE KOŽICE" ("GESIA SCORA", u prijevodu Milosza Waligorskog) prevedena na poljski jezik – bila je u finalnom izboru za europsku književnu nagradu "EUROPEJSKI POETA WOLNOSCI" (Europski pjesnik slobode) koju dodjeljuje Međunarodni književni festival u Gdanjsku (Poljska), 2020 godine.

Po motivima romana SCHINDLEROV LIFT, u "Kamernom teatar 55", u Sarajevu, urađena je kazališna predstava u režiji Kokana Mladenovića (2021.)

Za kazališne režije po dramama stranih i domaćih autora nagrađivan širom regiona.

Dobitnik književne nagrade „Kočićevo pero“ koju dodjeljuje Zadužbina PETAR KOČIĆ, Banja Luka/Beograd, za roman „Schindlerov lift“ 2019. Dobitnik književne nagrade „Fric – Miroslav Krleža“ koju dodjeljuje hrvatski tjednik „Express“, Zagreb, za roman „Schindlerov lift“ 2020. Dobitnik nagrade za ukupan književni rad „Literarum fundatio“, Fondacije „Idriz Jakupović“, Sanski Most/Prijedor. Dobitnik nagrade „Amra Prutina“ za umjetničku hrabrost, 2021. (Mostarski teatar mladih).

Na Sterijinim igrama 2023. dobio Sterijinu nagradu za dramatizaciju svog romana „Što na podu spavaš“, predstavu u koprodukciji GDK Gavella Zagreb, Srpskog narodnog pozorišta Novi Sad i Narodnog pozorišta Sarajevo, a koja je pobijedila na niz kazališnih festivala, između ostalih i na Gavellinim večerima 2023. u Zagrebu.

Finalist nagrade "Meša Selimović", Tuzla, 2019. za roman "Schindlerov lift". Finalist nagrade "Petar Petrović Njegoš", Podgorica, 2019. koju dodjeljuje predsjednik Republike Crne Gore, za roman "Schindlerov lift". Finalist nagrade "Janko Polić Kamov" Hrvatskog društva pisaca, Zagreb 2020. za roman "Što na podu spavaš", Buybook, Sarajevo – Zagreb, 2020. Finalist nagrade za "Knjigu godine", koju dodjeljuje srpski nedjeljnik "NIN", Beograd, za roman "Što na podu spavaš" 2021. Počasni je ambasador za kulturu "Bosanskog kulturnog centra" u Prijedoru i koordinator "Odsjeka za knjigu i izdavaštvo"

U kazalištima regije odigrao niz uloga od Raskolnikov do Borisa Davidovića Novskog. Objavljivao u svim književnim časopisima na prostoru bivše Jugoslavije.

Vodio u više navrata „Dnevnik“ za „Radio Slobodna Europa“, Prag., esej „Arhipelag Jugoslavija 1991-2021“, ožujak 2021. FAZ, Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Intervjui – „Der Spiegel“, „Vreme“, „Danas“, „Slobodna Dalmacija“, „Oslobođenje“, RTV BiH 2019. „Buka“, „Večernji list“, „Ekspress“, „Telegram“, „Jutarnji list“, HRT3., „NIN“, „Deutsche Wele“, TV N1...

Cvijetićeve književnost je znanstveno obrađivana :

- Marija Ott Franolić – Čitati Darka Cvijetića - teško hvatati dah

- Against Institutionalised Forgetting: Memory Politics from Below in Postwar Prijedor

Introduction and background, presented at the Marxist Literary Group (MLG) conference in 2014 and then reworked for a talk at the University of Florida in 2016 under the title “The political life of exported steel”.

Author: Zoran Vučkovic, zbornik radova, uredile Ana Milošević (iz KU Leuven) i Tamara Pavašević-Trošt (Uni Ljubljana)

- „Kako pjesma izgovara smrt : poetika smrti Darka Cvijetića“, izv. prof. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtmán (Jezik in fabula, Zagreb, Filozofski fakultet, 23. veljače 2018)

- „Smrt kao dvostruki eksces u poeziji Darka Cvijetića“, izv. prof. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtmán (Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu), Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich (Wrocław 2019).

- “Postmoderna po/etika Darka Cvijetića”, Šehrzada Džafić, Pedagoški fakultet, Univerzitet u Bihaću, 2020. godine

Prof.dr.sc. FUAD ČATOVIĆ
Mostar
Profesor emeritus Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru
Tel: +387 61 194 620
E-mail: fuad.catovic@unmo.ba

Fuad Čatović rođen je u Mostaru 1945. godine. Diplomirao je 1968. godine na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. 1968. godine započinje radni odnos u Aluminiju doo Mostar. 1975. godine stekao zvanje magistra nauke na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Magistarska teza: Analiza faznog sastava boksita Sretnica. 1979. doktorirao na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Doktorska disertacija pod nazivom: Rijetki elementi u boksitima Hercegovine.

Od 1995. godine bio je prodekan za nastavu na Mašinskom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Od 1997. godine biran je za dekana na Mašinskom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Od 2001. do 2004. bio je dekan na Građevinskom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Od 2004. godine izabran je za rektora Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru i obnašao je dužnost do 2008. godine. 2013. godine dr. Fuad Čatović dobija zvanje profesor emeritus na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru.

Objavio je više od 150 originalnih i preglednih članaka u domaćim i međunarodnim časopisima, simpozijumima i konferencijama. Mentor je mnogih magistarskih i doktorskih disertacija, kao i predsjednik ili član povjerenstva za odbranu magistarskih i doktorskih radova. Kao autor i ko-autor objavio je 7 knjiga.

Član je mnogih udruženja, simpozija i konferencija, među kojima su Društvo za robotiku BiH, Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvalitete BiH, Akademski odbor Drugog kongresa bosanskohercegovačkih naučnika iz zemlje i svijeta, Urednički odbor časopisa „Mašinstvo“. Zajedno sa ostalim kolegama, zaslužan je za nastavak rada Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru tokom rata u BiH. Među velikim brojem nagrada koje je dobio može se navesti Priznanje Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru za značajan doprinos afirmaciji Univerziteta na osnovi razvoja i rada Univerziteta, Plaketa Društva za robotiku BiH i Plaketa za razvoj nauke i transfera novih tehnologija u industriji BiH, Plaketu Univerziteta u Bihaću – Tehnološkog fakulteta, za ukupan doprinos od posebnog značaja u razvoju Tehničkog fakulteta u Bihaću.

Od 2012. je u mirovini.

Doc.dr.sc. MARKO ČEČEZ

Mostar

Docent na Građevinskom fakultetu Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru

Tel: +387 61 327 904

E-mail: marko.cecez@unmo.ba

Rođen 1985. godine u Mostaru. Trenutno docent na Građevinskom fakultetu Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru na naučnoj oblasti Tehničke nauke, polje Građevinarstvo, grana Nosive konstrukcije. Posjeduje stručni ispit iz oblasti građevinarstva, smjer konstrukcije. Kao koautor objavio je poglavlje u knjizi Sustainable and Resilient Building Design: Approaches, Methods and Tools, izdavač TU Delft i naučnu monografiju Primjena crvenog mulja u građevinarstvu, izdavač Univerzitet “Džemal Bijedić” u Mostaru. Istraživanjem u polju ispitivanja materijala i konstrukcija bavi se aktivno posljednjih 15 godina.

Na Građevinskom fakultetu Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru radi od 2010. godine, prvo kao asistent, te potom i viši asistent. Zvanje Magistar građevinarstva, Odsjek za konstrukcije stječe 2015. godine odbranom rada Granično stanje upotrebljivosti kod mikroarmiranih betona na Građevinskom fakultetu Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru, a zvanje Doktora tehničkih nauka stječe 2020. godine obranom doktorskog rada Malteri i betoni sa dodatkom materijala iz industrijskog otpada, na Univerzitetu “Džemal Bijedić” u Mostaru. Pohađao je više kurseva i usavršavanja, od kojih se može izdvojiti trening program Energy efficiency and management in industry and buildings, u Ankari, Turska, kojeg je završio 2016. godine.

Učestvuje u izvođenju nastave na I i II ciklusu studija na Građevinskom fakultetu Univerziteta “Džemal Bijedić” u Mostaru. Do danas bio je menotr 3 magistarska rada.

Kao autor i koautor objavio je 53 naučna i stručna rada, od kojih su 4 objavljena u WoS-u. Također je sudjelovao na brojnim domaćim i međunarodnim konferencijama na kojima je prezentovao 8 radova. Aktivno je sudjelovao u 14 nacionalnih istraživačkih projekata, 1 COST akciji i 6 Erasmus+ CBHE projekata. U svojstvu voditelja bio je kod dva nacionalna projekta. Njegovo istraživanje uključuje održive suplementarne cementne materijale, zelene i energetske efikasne materijale, te održivu gradnju.

Od 2021. aktivni je recenzent za časopise: Composites Part B: Engineering (Elsevier), Journal of Materials Engineering and Performance (Springer), Journal of Materials in Civil Engineering (ASCE), Construction and Building Materials (Elsevier).

Član je Međunarodne akademije znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH) i član Inženjerske komore FBiH (sekcija za građevinarstvo). Od 2023. godine je prodekan za naučno-nastavni rad na Građevinskom fakultetu Univerziteteta “Džemal Bijedić” u Mostaru.

Učestvovao je u velikom broju stručnih projekata kroz rad na Institutu Građevinskog fakulteta Univerziteta, koji obuhvataju projektovanje, reviziju, stručna mišljenja, te ispitivanja materijala i konstrukcija.

Academician Rabbi KOTEL DADON, Associate Professor
Zagreb
Chair of Judaic Studies
Faculty of Philosophy, University of Zagreb
E-mail: kdadon@gmail.com

Prof. Kotel Dadon is a rabbi, theologian and an associate professor of Judaic studies at the University of Zagreb. He pursued his education at the Yeshiva HaKotel in Jerusalem (1987–1991), the Beit Midrash Sephardi in Jerusalem (1991–1996), where he completed his rabbinical and pedagogical studies, and the Faculty of Law, Bar Ilan University (1991–1995). Since 1995, Rabbi Dadon has been a certified lawyer and member of the Israel Bar Association.

He completed his Ph.D. in Jewish studies at the Jewish Theological Seminary, Budapest University of Jewish Studies, and wrote his dissertation (cum laude) in the field of Jewish philosophy on Maimonides. From 1996 to 1997, Rabbi Dadon served as a lecturer at the Faculty of Rabbinical and Pedagogical Studies, Budapest University of Jewish Studies, on Talmud. In 1998, Rabbi Dadon was appointed Chief Rabbi of Croatia. Since 2006, he has been the Chief Rabbi of the Bet Israel Jewish Community of Croatia. In the spring of 2006, Rabbi Dadon began teaching at the Faculty of Philosophy, University of Zagreb, and is one of the founders of the Chair of Judaic Studies. In 2012, Rabbi Prof. Dadon was appointed as the Chair of Judaic Studies.

Membership in national and international Jewish organizations

Since 2018, member of the Jewish-Asian Jewish Congress (EAJC)

Since 2016, member of the Executive Board of the World Zionist Organization (WZO)

Since 2016, member of the Board of the World Organization of Orthodox Communities and Synagogues

Since 2014, president of the School Board of the Lauder-Hugo Kon Jewish School in Zagreb, Croatia

Since 2013, member of the European Jewish Parliament (EJP)

Since 2005, Chief Rabbi of the Bet Israel Jewish Community of Croatia

2003–2016, Project Manager, Ronald S. Lauder Foundation in Zagreb

Since 1998, member of the Conference of European Rabbis (CER)

Academician SANJA DAMJANOVIĆ
Darmstadt
PhD in physics, University of Heidelberg
Chairperson of the Intergovernmental Steering Committee
of the SEEIIST Project
Tel: +49 6159 71 1530, +41 75 411 3179
E-mail: sanja.damjanovic@cern.ch;
s.damjanovic@gsi.de

Sanja Damjanović finished the extended school in 1991 and studied physics at the University of Belgrade until 1995. Her master was related to theoretical particle physics and gravitation. She did work as assistant teacher at the University of Montenegro (UCG) from 1997 to 1998. Starting 1999 she did her doctoral thesis under supervision of recognized physicist Hans Joachim Specht (former scientific CEO of the German GSI Helmholtz Centre for Heavy Ion Research (GSI)) at the Ruprecht-Karls-University (RKU) in Heidelberg by searching “Electron-Pair Production in Pb-Au Collisions at 40 AGeV” within the Čerenkov Ring Electron Spectrometer (CERES/NA45-2) experiment at the accelerator Super Proton Synchrotron (SPS) at CERN, Geneva. She received her PhD in 2002 with Magna cum laude.

By 2003 she continued as a Postdoc at CERN within a cooperation treaty between RKU und GSI at the NA60 experiment, searching for “prompt dimuon and charm production with proton and heavy ion beams”. In 2006 she continued with a CERN Fellowship, after 2009 as scientific associate in different research programs as basic research, in experimental physics of high energetic atomic nucleus collisions and in applied research for high radiation fields created by high accelerated particle beams. In 2007 Damjanović played a key role in initiating an international cooperation agreement between Montenegro and CERN.

Starting in 2014 she returned to Darmstadt for a position in a group working for radiation detection and diagnosis in the accelerator division of the GSI Helmholtz Centre for Heavy Ion Research and was delegated back to CERN in 2015. Damjanović has more than 100 publications in refereed journals and conference proceedings.[

Damjanović was appointed as Minister of Science in the Government of Montenegro as a member of the Democratic Party of Socialists of Montenegro in autumn 2016. Following an initiative by Montenegro in March 2017, she politically pushed the creation of the ‘South East European International Institute for Sustainable Technologies’ (SEEIIST) from early 2017 onwards to reach its present status of an official joint project of 8 States of the region. The core of the SEEIIST Project is a state-of-the-art ‘Facility for Tumour Therapy and Biomedical Research with Protons and Heavier Ions’. The Project has just entered the Design Study Phase. As of 2018 Damjanović is the Chairperson of the Intergovernmental Steering Committee of the SEEIIST Project.

Academician VIDA DEMARIN, MD, PhD, FAAN, FAHA,
FESO, FEAN, FWSO
Zagreb
Full member of Croatian Academy of Sciences and Arts and
Head of its Department of Medical Sciences
E-mail: vida.demarin@gmail.com

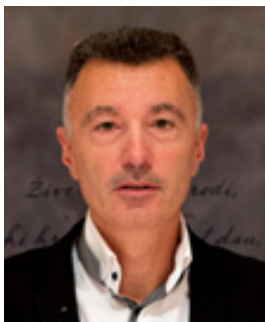
Professor Vida Demarin, MD, Ph.D., specialist in neuropsychiatry graduated from School of Medicine, University of Zagreb, Croatia.

She was Head of Department of Neurology in University Hospital Centre “Sestre Milosrdnice” in Zagreb and from 2015 she is director of International Institute for Brain Health.

She authored about 1000 papers in national and international journals, several chapters in books and handbooks, organized and participated in numerous symposia, conferences and congresses. She is a founder and one of directors of Summer Stroke School, “Healthy Lifestyle and Prevention of Stroke and Other Brain Impairments” within the academic program of Interuniversity Centre in Dubrovnik and the president of traditional Mind & Brain INPC in Pula.

She is a member of numerous national and international professional societies and she serves on various scientific Advisory, Editorial and Review Boards.

Due to her scientific life achievements she is within 2% of the world’s scientists with the greatest influence on the profession (Stanford list). Through her professional and scientific work, she has significantly influenced the development of neurology and neuroscience in Croatia and the world, and has established fruitful cooperation with the world’s most prestigious institutions, contributing to the WFN motto „There is no health, without brain health“!

Prof.dr.sc. BOJAN DOBOVŠEK
Ljubljana
Redoviti profesor Fakulteta za sigurnosne studije
Univerzitet u Mariboru, Slovenija
Tel: +386 1 3008 347
E-mail: bojan.dobovsek@fvv.uni-mb.si

Rođen 1962. godine u Ljubljani. Redoviti profesor Fakulteta za sigurnosne studije u Ljubljani, Univerzitet u Mariboru, Slovenija, na naučnoj oblasti Kriminologija. Predaje kriminalistiku i predmete vezane za savremene oblike organizovanog, finansijskog i sajber kriminala. Bio je gostujući predavač na Pravnom fakultetu Univerziteta u Gentu, Belgija, Pravnom fakultetu u Sarajevu, saradnik na Univerzitetu u Würzburgu, Institutu političkih nauka. Autor je brojnih knjiga i organizator konferencija o temama iz oblasti organizovanog kriminala, finansijskog kriminala, pravne države i korupcije, kako u zemlji tako i u inostranstvu. Učestvovao je u istraživačkim i radnim grupama Vijeća Evrope, OECD-a, Globalne inicijative protiv transnacionalnog kriminala, Ujedinjenih nacija i drugih. Bio je predstavnik pravosuđa u Komisiji za prevenciju korupcije i lider Grupe nezavisnih poslanika u parlamentu Slovenije. Kao autor objavio je 12 znanstvenih monografija, 13 stručnih monografija, 49 izvornih naučnih radova, preko 200 drugih naučnih radova i bio mentor 73 master radova i 7 doktorskih radova. Njegov opširni opus dostupan je na: <https://cris.cobiss.net/ecris/si/sl/researcher/8345>

Najznačajniji studijski boravci: Od juna 2009. godine učestvovao je u istraživačkom radu Univerziteta u Würzburgu, Instituta političkih nauka, na projektu Vladavina prava i neformalne institucije. Više godina gostujući predavač na master programu na Pravnom Fakultetu, Ghent University Belgium. Predavač na IACSS – International Anti-Corruption Summer Scholl, Austria (BIA), član BKA organised crime research group, Federal Criminal Police Office, Research and Advisory Unit for Organised Crime and Economic Crime. Aktivan na raznim projektima EU kao primjer projekat (CRIMPREW). Corruption and governance: lecture at Challenges to European security: parliamentary perspectives and responses, 16th Feb. 2016, West Sussex. U akademskoj 2005/06 godini realizovao je izborne module Organizirani kriminal u Evropi i Politika suzbijanja zloupotrebe droga u Evropi, u sklopu postdiplomskih studija na Fakultetu kriminalistike Univerziteta u Sarajevu. U školskoj 2007/08 godini, od februara do maja, bio je nosilac izbornog predmeta Organizirani kriminal na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Tokom rada na Pravnom fakultetu, u suradnji sa prof. dr. Petrovićem napisao je naučnu monografiju (Mreže organizovanog kriminala) koja je temeljni rad za realizaciju predmeta.

Najznačajniji istražni radovi i objave: 2009. godine međunarodna izdavačka kuća Emerald dodijelila mu je nagradu za najpreporučeniiji članak za članak o Mreži ekonomskog kriminala u zemljama u tranziciji. Projekat J5-2171 Ekološki kriminal – Kriminološki, viktimološki, kriminalno preventivni, psihološki i pravni aspekti. Međunarodni projekat Vladavina prava i neformalne institucije: poređenje Latinske Amerike i Centralno-istočne Evrope: projekat DFG (Njemačka istraživačka fondacija). Projekat Conditionality, corruption and informal institutions: an analysis of corruption in the spheres of public procurement party funding, lobbying and the judiciary in the Czech Republic, Slovenia, Bulgaria and Romania: report on informal networks.

Doc.dr.sc. ALDIN DUGONJIĆ
Saudijska Arabija
Chief Development Officer
Arabian Bridge Company for Trading
Tel: +385 99 310 99 09
E-mail: aldin.dugonjic@gmail.com

Aldin Dugonjić rođen je od oca Enisa i majke Nurke u Bosanskoj Dubici 19. X. 1984. Osnovnu i srednju medicinsku školu završio je u Sisku. Diplomirao je 2013. sanitarno inženjerstvo na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu, a doktorirao 2018. na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru tezom Doprinos halal industrije jačanju gospodarstva sa posebnim osvrtom na prehrambenu industriju i turizam. Od 2007. auditor je halal kvalitete, a od 2009. konzultant za halal kvalitetu. Iste se godine zaposlio kao tajnik, edukator i auditor u Centru za certificiranje halal kvalitete, kojega je od 2012. do prosinca 2023. bio rukovoditelj. Bio je vodeći auditor za ISO 9001:2008, sudionik radne skupine 212 (halal hrana) Europskog odbora za normizaciju (CEN) 2011, jedan od sudaca za dodjelu Svjetske halal turističke nagrade 2016. te predsjednik Organizacijskog odbora Svjetskoga halal dana 2016. Autor je mnogobrojnih radova s područja halala i halal certificiranja, koje je predstavio na domaćim i međunarodnim konferencijama te knjige Halal-standard po mjeri čovjeka. Bio je član Tehničkog odbora poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (pododbor Sustavi upravljanja za sigurnost hrane) Hrvatskoga zavoda za norme. Po izboru Islamica 500 uvršten je 2017. i 2018. među 500 najutjecajnijih osoba islamskoga svijeta i ekonomije. Od siječnja 2024. zaposlen je kao Chief Development Officer u poduzeću Arabian Bridge Company for Trading iz Saudijske Arabije. Oženjen je i otac dvoje djece.

Prof.dr.sc. TANJA DUJIĆ
Sarajevo
Univerzitet u Sarajevu - Farmaceutski fakultet
Tel.: +387 33 586 194
Email: tanja.dujic@ffsa.unsa.ba

Dr. sc. Tanja Dujić radi kao Vanredna profesorica na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Trenutno je Prodekanica za naučno-istraživački rad i Rukovoditeljica Centra za naučno-istraživački rad na Farmaceutskom fakultetu UNSA.

Diplomirala je na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu kao najbolja studentica u generaciji, nakon čega je izabrana u zvanje Asistentice na Katedri za Biokemiju i kliničke analize 2005. godine. Na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu je doktorirala 2015. godine, a specijalistički ispit iz Kliničke farmacije položila 2019. Izabrana je u zvanje Docentice na predmetu Biokemija lijekova 2016, a u zvanje Vanredne profesorice 2019. Za Rukovoditeljicu Centra za naučno-istraživački rad imenovana je 2018. godine, a za Prodekanicu za naučno-istraživački rad na Farmaceutskom fakultetu UNSA 2022. godine. Tokom magistarskog i doktorskog studija, dobila je niz stipendija koje su joj omogućile istraživačke boravke na institucijama u inozemstvu, uključujući Farmaceutski fakultet Univerziteta u Ljubljani i Medicinski fakultet Univerziteta u Dundeeju u Velikoj Britaniji. Od 2015. do 2016. godine je završila postdoktoralno usavršavanje u laboratoriju Prof. dr. sc. Ewana Pearsona na Univerzitetu u Dundeeju.

Dr. sc. Tanja Dujić je dobitnica više nagrada za istraživanje, uključujući Danubius Young Scientist Award za najbolju mladu naučnicu Bosne i Hercegovine 2016. godine. U 2018. godini je dobila nagradu Wellcome Trust Seed Award in Science za naučno-istraživački projekt. U okviru Wellcome Trust projekta je provedena prvi put akademska farmakogenetička klinička studija u Bosni i Hercegovini i uspostavljen novi Laboratorij za biokemiju, imunokemiju i molekularnu dijagnostiku na Farmaceutskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Područje istraživanja obuhvaća ulogu genetičkih varijacija te lijek-lijek i lijek-lijek-gen interakcija u učinkovitosti i neželjenim efektima lijekova, posebno kod dijabetesa tipa 2.

Dr.sc. HELENA DUKIĆ
Zagreb
Muzička akademija Zagreb
Muzikologinja, psihoterapeutkinja, muzikoterapeutkinja i
pijanistica
Tel: +385 91 5524086
E-mail: helenadukic@yahoo.com

Dr. sc. Helena Dukić je muzikologinja, psihoterapeutkinja, muzikoterapeutkinja i pijanistica. Diplomirala je psihologiju glazbe na Sveučilištu Cambridge te doktorirala na Sveučilištu u Grazu na temi utjecaja glazbe na podsvjesne vizualizacije, a trenutačno predaje kao vanjski suradnik na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i djeluje u svojoj privatnoj praksi Doktor za dušu. Članica je European Society for Cognitive Sciences of Music, Društva Gestalt i Integrativnih Psihoterapeuta Hrvatske te Hrvatskog instituta za istraživanje i edukaciju o mentalnom zdravlju.

Dr.sc. NIRHA EFENDIĆ

Sarajevo

Viši naučni saradnik, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine,
Odjeljenje za etnologiju, folkloristika i historičarka književnosti.

Tel: +387 61 740 970

E-mail: efendicnirha@yahoo.com

Kustos za usmenu poeziju Etnološkog odjeljenja Zemaljskog muzeja BiH u zvanju Viši naučni saradnik za oblast folkloristika sa etnologijom. Rođena je 1979. godine u Zvorniku, srednjoškolsko obrazovanje završila u Zagrebu. Diplomirala je na Odsjeku za orijentalnu filologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (2002) – Arapski jezik i književnost i Perzijski jezik i književnost, gdje je i magistrirala (2009), a zatim i doktorirala (2014) iz oblasti književnohistorijskih nauka. Dobitnica je nagrade za najtalentiranije studente-apsolvente u 2002. godini na razini univerziteta u Federaciji BiH. Objavila je više desetina stručnih i naučnih članaka u domaćim i inozemnim glasilima, kao i dvije istraživačke studije. Prvu pod naslovom Bošnjačka usmena lirika – kulturno-historijski okviri geneze i poetička obilježja (2015), a potom i drugu pod naslovom Sevdalinka – od prve vijesti do savremenih pjevača (2022) te priredila rukopisnu zbirku od hiljadu usmenih pjesama koje je u decenijskom rasponu, u prvoj polovini 20. st., prikupljao učitelj Smajl Bradarić na sjeveru Bosne pod naslovom Narodne umotvorine iz Dervente i okolice (2018).

Radovi su joj objavljivani na bosanskom, engleskom, hrvatskom, poljskom i slovenskom jeziku. N. Efendić članica je nekoliko međunarodnih asocijacija iz oblasti etnologije, antropologije i folkloristike (SIEF – International Society for Ethnology and Folklore), te antropologije i sociologije (ASEEES – Association for Slavic, East European, and Eurasian studies), kao i folkloristike i etnomuzikologije (ICTM – International Council for Traditional Music). Svoje istraživačko iskustvo, N. Efendić stjecala je i u toku nekoliko studijskih boravaka u Velikoj Britaniji (2004. u Exetru; 2006-2007, u Oxfordu i 2008. u Stoke-on-trentu). Ocjenu istraživačke izvrsnosti stekla je i u okviru projekta finansiranog od strane Evropske Unije kroz program Horizon 2020, kao istraživač na projektu pod naslovom Closing the Gap Between Formal and Informal Institutions in the Balkans (INFORM, № 693537) 2015-2018.

2024., izabrana je za urednicu Glasnika Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine, sv. Etnologija.

Prof.dr.med.sc. ZLATAN FATUŠIĆ

Tuzla

Redovni profesor Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzla

Tel: +387 61 728 242

E-mail: fatusic.zlatan@gmail.com

Rođen je 1955. godine u Lukavcu, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Sarajevu 1979. godine. Specijalistički ispit iz ginekologije i akušerstva položio je 1988. godine u Beogradu. Od tada radi na Klinici za ginekologiju i akušerstvo u Tuzli, gdje je posao načelnika Klinike vodio od 1998.-2015.godine. Stekao je i zvanje subspecijaliste fetalne medicine i opstetricije 2014.godine. Postdiplomski studij je završio 1990. godine u Tuzli gdje je 1994. godine magistrirao, a 1996. godine odbranio doktorsku disertaciju. U zvanje docenta izabran je 1997. godine, u zvanje vanrednog profesora 2002. godine, a u zvanje redovnog profesora 2008. godine. Dužnost šefa Katedre za ginekologiju i akušerstvo je obavljao u periodu od 2000. do 2008. godine.

Za zasluge i doprinos u razvoju zdravstvene zaštite Ministarstvo zdravstva R BiH mu je 1995. godine dodijelilo počasno zvanje Primarijus.

Biran je za člana Predsjedništva Svjetske asocijacije perinatalne medicine 2001. godine u Barceloni - 2003. godine u Osaki i 2005. godine u Zagrebu, i za člana Predsjedništva Asocijacije za perinatalnu medicinu Jugoistočne Evrope 2002. godine u Solunu.

Kao mladi ljekar specijalista proveo je brojne edukacije i studijske boravke iz oblasti ginekologije i akušerstva u inozemstvu (USA - Charleston i Buffalo, Velika Britanija- London i Nottingham, Slovenija- Ljubljana, Hrvatska-Zagreb, Norveška-Oslo dva puta, Češka Republika-Prag).

Biran je za člana izdavačkog savjeta i/ili redakcionog odbora ili koeditora sljedećih naučnih i stručnih časopisa: „The Ultrasound Review of Obstetrics and Gynecology“ (The International Journal of continuing Education and current Awareness) od 2005. godine, „Gynaecologia et Perinatologia“ od 2006. godine, „Vijesnik UKC-a“ od 2006. godine i „Acta medica Saliniana“ od 2005.g. Do sada je uspješno okončao mentorstvo u 12 magistarskih radova i 5 doktorskih disertacija.

Kao autor poglavlja ili kompletnog rukopisa učestvovao je u pisanju 13 knjiga i monografija iz uže naučne oblasti, od kojih su neki štampani u inozemstvu, a tri su univerzitetska udžbenika. U dosadašnjem opusu je kao autor ili koautor objavio 232 stručna i naučna rada u prestižnim naučnim i stručnim časopisima, te zbornicima radova međunarodnih i domaćih stručnih i naučnih skupova i Kongresa. Od toga 37 naučnih radova je objavio u indeksiranim časopisima. Kao pozvani predavač je učestvovao na 7 Svjetskih kongresa iz oblasti perinatalne medicine (Osaka,Belek, Zagreb, Firenca, Agra, Vatikan, Tuzla) i više desetina Evropskih i lokalnih kongresa te stručnih i naučnih skupova.

Bio je predavač na doktorskom studiju Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli. Povremeni je predavač u međunarodnoj školi ultrazvučne dijagnostike u ginekologiji i akušerstvu „Ian Donald“ i stalni je predavač u Školi ultrazvučne dijagnostike abdomena u organizaciji ljekarske komore Tuzlanskog kantona.

Prof.dr.sc. AMILA FERHATOVIĆ

Sarajevo

Profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prodekanica za nastavu i studentska pitanja

Tel: +387 61 193 436

E-mail: a.ferhatovic@pfsa.unsa.ba

Rođena 1979. godine u Bijeljini. Vanredna profesorica Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti Krivično pravo. Položila pravosudni ispit. Kao autor i koautor objavila šest univerzitetskih udžbenika i monografija, 28 naučnih i stručnih radova. Imenovana je za mentora pri izradi devet doktorskih disertacija i preko 50 master radova. Do sada uspješno okončala mentorstvo na dvije doktorske disertacije i preko 40 master radova. Angažirana je i na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, a kao gostujuća predavačica i na postdiplomskom i doktorskom studiju Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te na Pravnom fakultetu DePaul University, Chicago, USA. Povremena je predavačica na temu Njemačkog krivičnog prava na njemačkom jeziku u okviru Pratećeg studija na Pravnom fakultetu u Sarajevu u organizaciji IRZ. Dugogodišnja edukatorica JU Centar za edukaciju sudija i tužitelja Federacije Bosne i Hercegovine (od 2014.), predavačica na Policijskoj akademiji FMUP-a (od 2020.), učesnica istraživačica u brojnim međunarodnim projektima.

Članica većeg broja domaćih i međunarodnih skupina iz oblasti krivičnog prava, od kojih izdvajamo: 1) članica Radne grupe za izradu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom, 2023., 2) članica Radne grupe za izradu Prijedloga Strategije za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom u Federaciji Bosne i Hercegovine i Akcionog plana za njeno izvršenje, 2023.; 3) članica Radne grupe za izradu Zakona o suzbijanju korupcije i organiziranog kriminala u Federaciji BiH, 2012.; 4) članica Radne grupe za izradu Zakona o oduzimanju imovinske koristi ostvarene krivičnim djelom u Federaciji BiH, 2012.

Najznačajniji studijski boravci: SAD, DePaul University, Chicago, septembar 2015.; Turska, Univerzitet u Istanbulu, Pravni fakultet, 2012./2013.; Njemačka, Institut za njemačko, evropsko i međunarodno medicinsko pravo, zdravstveno pravo i bioetiku Univerziteta u Heidelbergu i Mannheimu, januar 2013.; Njemačka, Institut za istočnoevropske studije Slobodnog Univerziteta u Berlinu, 2011./2012.; Njemačka, Max-Planck-Institut za uporedno i međunarodno krivično pravo, juni 2008.

Učestvovala na preko 40 međunarodnih i domaćih naučnih i stručnih kongresa, konferencija, simpozija, skupova, od kojih izdvajamo: Kongresi krivičnog prava (2024. Istanbul, 2018. Ankara, 2015. Istanbul); Tripartitne konferencije Bosanskohercegovačko-tursko-hrvatski pravnički dani u Istanbulu i Sarajevu (6), International Crime and Punishment Film festival with Academic Program u Istanbulu (7); Kongres Ljekarske/Liječničke komore FBiH na temu Medicinsko pravo, i mnogi drugi.

Izv.prof.dr.sc. MILJENKO FRANIĆ

Zagreb

Izvanredni profesor, Fakultet za dentalnu medicinu
Sveučilišta u Osijeku, specijalist za ortopediju, subspecijalist
traumatologije lokomotornog sustava, primarijus

Tel: +385 98 67 00

e-mail: mfranic@kdb.hr

Miljenko Franić rođen je 1968. godine u Zagrebu, Hrvatska. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1995., magistrirao 2006., doktorirao 2009., naslov disertacije „Meta-analiza uspješnosti prednjeg i stražnjeg operacijskog pristupa u trodimenzijskom ispravljanju idiopatske torakalne skolioze“. Radi na Medicinskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (dodiplomska i poslijediplomska nastava), Fakultetu za dentalnu medicinu Sveučilištu u Osijeku te na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu. Pročelnik je Katedre za kliničku medicinu te član Stručnog i Upravnog vijeća Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu.

Voditelj je Odjela za ortopediju na Klinici za ortopediju i traumatologiju, KB Dubrava Zagreb. Viši znanstveni suradnik u znanstvenom području biomedicine i zdravstva znanstveno polje kliničke medicinske znanosti. Član Uredničkog odbora Hrvatskog športskomedicinskog vjesnika (HDŠM) te Uredničkog vijeća JAHS-a. Koordinator medicinskog programa Cadaver Laba, Zagreb Health City (ZHC). Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova.

Recenzirao je više znanstvenih radova u raznim časopisima. Koautor sveučilišnog udžbenika „Kompendij ortopediju“. Istakao se u organizaciji međunarodnih Kongresa i simpozija.

Akademik NIKICA GABRIĆ

Zagreb

Oftalmolog, Osnivač i ravnatelj Specijalne bolnice za oftalmologiju Svjetlost

Tel: +385 91 205 1876

E-mail: nikica@gabric.hr

Prof. dr. sc. Nikica Gabrić rođen je u Metkoviću 1961. godine.

-1984. diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu

-1988. stekao je znanstveni stupanj magistra znanosti

-1990. postao je specijalist oftalmologije

-1995. godine osnovao prvu hrvatsku očnu banku LHOB

-1997. godine stekao je znanstveni stupanj doktora znanosti te osnovao oftalmološku ustanovu Polikliniku Svjetlost

- 2010. Svjetlost je postala prva Sveučilišna Klinika u Hrvatskoj

- 2011. godine prof. Gabrić osnovao je Polikliniku Svjetlost u Sarajevu i Banja luci, tada djeluje kao konzultant u klinikama u Meljinama, Subotici, Prištini i Zemunu.

- 2012. godine otvorio je Kliniku Svjetlost u Splitu

- 2015. godine otvara franšizu Svjetlosti u Skopju u Sjevernoj Makedoniji.

- 2018. godine otvorene su klinike Svjetlost u Budvi u Crnoj Gori i Novom Sadu u Srbiji.

Objavio je preko 400 znanstvenih i stručnih radova, 21 poglavlje u knjigama, 5 knjiga te preko 300 kongresnih sažetaka. Uža specijalnost mu je kirurgija prednjeg očnog segmenta u kojoj broji više od 100.000 operacija katarakte, glaukoma, strabizma, transplantacije rožnice i excimer laser kirurgije. Operirao je u 17 zemalja svijeta, u preko 50 operacijskih sala. Redovni je profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci te suradni član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske. Uveo je niz novih operacijskih zahvata u hrvatsku medicinu: operacija mrežne pomoću ultrazvuka, transplantacija amnijskih membrana, sulkus fiksacija intraokularnih leća, operacija mrežne s implantacijom intraokularnih leća u djece, uvođenje refraktivne kirurgije s excimer laserom, unapređenje transplantacijske medicine. Dobitnik brojnih priznanja i nagrada, među kojima Red Danice Hrvatske s pletrom, priznanje Ministarstva zdravstva RH za izuzetan doprinos i postignute rezultate u cjelokupnom radu, priznanje Udruženja oftalmologa jugoistočne Europe, nagrada grada Metkovića, nagrada Dubrovačko-neretvanske županije, nagrada Ciceron za najboljeg govornika među poduzetnicima, najmenadžera u Bosni i Hercegovini 2011. Krajem 2018. godine primio je Nagradu za životno djelo Hrvatskog udruženja menadžera i poduzetnika (CROMA), a 2019. godine i nagradu grada Zagreba. Klinika Svjetlost 2018. godine je postala prva zdravstvena ustanova u Hrvatskoj i regiji koja je dobila renomirano svjetsko priznanje International Star Diamond Award, organizacije American Academy of Hospitality Sciences što je još jedna potvrda izvrsnosti koju Klinika Svjetlost gradi posljednjih 20 godina, te njene prepoznatljivosti u globalnom okruženju, a 2020. godine bio je finalist EY za menadžera godine. 2021. godine Specijalna bolnica Svjetlost postala Centar za Edukaciju Johnson & Johnson Vision, drugi centar u Europi s ovim statusom.

Večernjakov pečat za medicinu dobio je prof. Nikica Gabrić 2023. godine

2024. godine prof. Nikica Gabrić dobio je prestižnu nagradu „Evropski Najmenadžer“ a Klinika Svjetlost „Najkompanija“ od strane Evropske nezavisne agencije za izbor i promociju najuspješnijih poslovnih ljudi i kompanija

Akademik RASIM GAČANOVIĆ

Sarajevo

Redovni profesor na Univerzitetu u Sarajevu

E-mail: rgacanovic@gmail.com

Rasim Gačanović, rođen je 1950. godine u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je i magistrirao na Univerzitetu u Sarajevu, a doktorsku disertaciju odbranio na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu. Izabran je u trajno zvanje redovni profesor na Univerzitetu u Sarajevu.

U relevantnim indeksiranim naučnim publikacijama u Bosni i svijetu Rasim Gačanović je objavio 75 naučnih i stručnih radova, 6 knjiga, jedan kratkometražni dokumentarni film, te 11 studija i istraživačkih projekata. Dobitnik je niza društvenih priznanja, povelja i zahvalnica.

Domene profesionalnog zanimanja su: teorijska elektrotehnika, rasprostiranje elektromagnetskih valova, elektroenergetika, računarsko modeliranje brzih tranzijentnih i subtranzijentnih pojava na elektroenergetskom sistemu, računarski podržano projektiranje i istraživanje u elektrotehnici. Stručnjak je za strateško planiranje i sistemsku energetiku i elektroenergetski sistem.

Tokom radnog vijeka Rasim Gačanović bio je zaposlen u institucijama: Institut za projektiranje, istraživanje i razvoj u saobraćaju – IPS-a Sarajevo, Istraživačko razvojni centar elektroenergetike – IRCE - Energoinvest Sarajevo, Ministarstvo energije, rudarstva i industrije Federacije Bosne i Hercegovine, Ministarstvo prometa i komunikacija Federacije Bosne i Hercegovine, Grad Sarajevo, Elektrotehnički fakultet Sveučilišta Osijek – Hrvatska, Elektrotehnički fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Rasim Gačanović je političar i pisac. Tokom karijere, pored ostalog, bio je i na funkcijama: ministar prometa i komunikacija, gradonačelnik Sarajeva, predsjednik Nadzornog odbora Javnog preduzeća Elektroprivreda Bosne i Hercegovine, član IEEE – The Institute of Electrical and Electronics Engineers, Inc. USA, te predsjednik nekoliko komiteta i potpredsjednik bosanskohercegovačkog komiteta za velike električne sisteme CIGRE. Aktivno je sudjelovao u odbrani Bosne i Hercegovine.

U domeni politike i pisanja područja njegovog zanimanja su bosanskohercegovačka strukturna cjelovitost i suverenost, planiranje sistemskog razvoja, geopolitički slojevi bosanskog društva i države - energetika, hidrologija, minerali, komunikacije, obrazovanje, znanost, tehnologija, ..., jednom riječju opstanak Bosne i njenog naroda.

Akademik SREĆKO GAJOVIĆ

Zagreb

Redoviti profesor u trajnom izboru, Sveučilište u Zagrebu
Medicinski fakultet, Katedra za histologiju i embriologiju, dr.
medicinskih znanosti, dr. medicine

E-mail: srecko.gajovic@mef.hr

Srećko Gajović rođen je 1964. godine u Zagrebu Hrvatska. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1988., magistrirao 1990., doktorirao 1993., naslov disertacije „Morfološka analiza ventralnog ektodermalnog grebena zametka štakora“. Postdoktorska usavršavanja proveo je na Max Planck institutu za fizikalnu biokemiju u Goettingenu u Njemačkoj, te u Međunarodnom centru za genetski inženjering i biotehnologiju u Trstu u Italiji. Radi na Medicinskom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Vršitelj je dužnosti ravnatelja Biomedicinskog istraživačkog središta Šalata - BIMIS od 2023., a bio je voditelj Odsjeka za neurogenetiku, medicinsku genetiku i regenerativnu neuroznanost Hrvatskog instituta za istraživanje mozga te pročelnik Katedre za histologiju i embriologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sudjeluje na diplomskim i doktorskim studijima na više sastavnica Sveučilišta u Zagrebu, kao i na Sveučilištu JJ Strossmayera u Osijeku. Bio je glavni urednik znanstvenog časopisa Croatian Medical Journal.

Područje znanstvenog interesa su mu pretklinička istraživanja moždanog udara te molekularne i stanične osnove obnove mozga nakon oštećenja. Voditelj je više znanstvenih nacionalnih i međunarodnih projekata, uključujući voditeljstvo europskog FP7 projekta GlowBrain. Sudjelovao je u dobivanju niza genetski preinačenih mišjih linija, koje i dalje koristi u svojim istraživanjima. Uspostavio je pretklinička in vivo snimanja magnetskom rezonancijom i optičkim postupcima u Hrvatskoj. Objavio je više od 100 radova indeksiranih u WoS-u, koji su citirani preko 2100 puta, a h-indeks mu je 25.

Jedan je od osnivača je međunarodne interdisciplinarne mreže znanstvenika Navigating Knowledge Landscapes. Predsjednik je Matičnog odbora za interdisciplinarne znanosti – različita područja i polja Republike Hrvatske. U europskoj organizaciji COST bio je predsjednik Domenskog povjerenstva za biomedicinu i molekularne bioznanosti. Član je Dana Alliance for Brain Initiatives, Međunarodne akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, te Europske akademije znanosti i umjetnosti u Salzburgu.

Akademik KREŠIMIR GALEŠIĆ

Zagreb

Redoviti profesor u trajnom zvanju, Medicinski fakultet u Zagrebu, specijalist interne medicine, subspecijalist nefrolog

Tel: +385 98728996

E-mail: kresog@kbd.hr

Krešimir Galešić, rođen je 1957. godine u Livnu, BiH, diplomirao na Medicinskom fakultetu u Zagrebu 1981. godine. Magistirao je 1985. godine i doktorirao 1997. godine, naslov disertacije „Procjena bubrežnog krvotoka u esencijalnoj arterijskoj hipertenziji duplex-Dopplerom u boji“. Radi na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i Kliničkoj bolnici Dubrava, Zagreb. Obavlja dužnost voditelja odjela u Kliničkoj bolnici Dubrava, Zagreb.

Područje znanstvenog interesa su bolesti bubrega, glomerulonefritisi. Član je nekoliko ekspertnih skupine iz nefrologije u Hrvatskoj. Voditelj je više znanstvenih projekata iz nefrologije u Hrvatskoj i u svijetu. Voditelj više magistarskih radova i doktorskih disertacija na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova od toga preko 100 u CC časopisima. Recenzirao je više znanstvenih radova u raznim časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga. Član je odbora u više časopisa iz Nefrologije u svijetu. Koautor i autor u 15 stručnih knjiga. Istakao se u organizaciji međunarodnih Kongresa i simpozija iz oblasti nefrologije. 1989. godine položio FM-GEMS (Foreign Medical Graduate Examination in the Medical Sciences) te nostrifikacija diplome u S.A.D.

Bio je profesor interne medicine- nefrologije na Medicinskom fakultetu u Mostaru.

Od 1994. do 1995. godine kao stipendist ECFMG radio u Sveučilišnoj bolnici Carney hospital-Boston University te New England Medical Center-Tufts University, Boston, SAD. Edukacija u nefrologiji- imunološke bolesti bubrega 1999. godine u Ospedale Maggiore-Milano, Italija. Strani jezici: govorim engleski, francuski i talijanski

Academician SYED AMIR GILANI
Lahore, Pakistan
Rector, Green International University, Lahore
Rector, The University of Faisalabad, Pakistan.
Tel: +92-3008460876
E-mail: profgilani@gmail.com

Qualification: MBBS (Pb), Diploma in Medical Radiology Diagnostics (D.M.R.D), Master of Public Health (M.P.H) Ph.D. (Ultrasound)

Present appointment: 1. Rector, Green International University, Islamabad, Pakistan; 2. Acting Rector, University of Faisalabad, Pakistan; 3. Advisor to Vice Chancellor; Health Services Academy, Islamabad, Pakistan; 4. Advisor to the vice chancellor of Lusaka Apex Medical University, Lusaka, Zambia.

Career Summary

I am Prof. Syed Amir Gilani currently working as Rector at Green International University, Lahore, Pakistan (www.giu.edu.pk) and holding position of Acting Rector of University of Faisalabad, Pakistan (www.tuf.edu.pk).

I started job at University of Lahore as founder Dean of Allied Health Sciences faculty in 2012 (www.uol.edu.pk) and worked as Dean till Sept.2022 before I got promoted as Pro-Rector of same faculty. I founded this faculty having 13 departments of Allied Health Sciences in 2012 which is having a student body more than 14500 offering variety of courses including undergraduate to postgraduate degree programs. I have worked as professor of radiology and as Director of Directorate of Global Linkages at the same institution. I have also served Ibadat International University, Islamabad, Pakistan as Rector.

I have received my MBBS from Punjab Medical College, University of Punjab, Pakistan, followed by DMRD & MPH from The University of Lahore and holds the doctoral degree (PhD) in Medical Diagnostic Ultrasound from Al- Zaiem Al-Azhari University (Sudan) . I am the author of 10 Books on Ultrasound, has published more than 329 research articles in journals and has had above (<https://www.researchgate.net/profile/Syed-Amir-Gilani>) with 320 International Conference Presentations & 81 Conference Publications. I have supervised 168 M.Sc (Honors), 08 MPH, 19 DMRD, 42 M.Phil. and 38 PhD Ultrasound & 13 as Supervisor-II for PhD-Physical Therapy Students from four Universities of Asia, Africa & Europe. Furthermore, so far I've attended and conducted 135 conference/workshops in 100 countries.

Overall Experience: Professional Experience (32 years); Teaching Experience (26 years); Post-PhD Experience (16 years); Clinical Experience (30 years).

Academician ORION GLIOZHENI, MD, PhD
Tirana, Albania
Department of Obstetrics and Gynecology
Faculty of Medicine, University of Medicine of Tirana
University Hospital for Obstetrics and Gynecology “Koço
Gliozheni”
Tel: +355 682029313
E-mail: gliozheniorion@gmail.com

Education and training:

1982 MD. Faculty of Medicine, University of Tirana, Albania
1986 Specialist of Obstetrics and Gynecology, Faculty of Medicine, University of Tirana
1990 PhD Faculty of Medicine of the University of Tirana
1990-1991 Specialization in obstetrics-gynecology in Paris
1994 Training in reproductive Medicine, WHO Geneva
1998 Training in Evidence based medicine, Ticino, Switzerland
2005 Training IVF in New Jersey, USA
2010 Training Urogynecology New York, USA

Work experience:

1996 - 2023 Chair of the Department of Obstetrics and Gynecology at the University of Tirana
(now University of Medicine of Tirana)
2004 Professor at the Faculty of Medicine of the University of Tirana, Albania
2013 Professor at the Dubrovnik International University, Croatia

Publications and research

Published over 200 papers in national and international journals. Published three chapters in International textbooks. Published 6 textbooks of obstetrics and gynecology and over 18 professional books in Albania.

Presented more than 160 oral presentations at international scientific meetings and at over 220 in national meetings.

Active participation in more than 30 international and national research projects

Professional membership

1997 President of the Albanian Association of Perinatal Medicine; 2007 Director of the Albanian Branch of Ian Donald School of Ultrasound; 2008 Board member of Mediterranean Association of Ultrasound in Obstetrics & Gynecology (MEDUOG); 2008 Board member of the Fetus as a Patient Society; 2009 Board member of South East European Society of Perinatal Medicine (SEESPM); 2009 Board member of Mediterranean Society for Reproductive Medicine (MSRM); 2009 Member of European Society of Perinatal Medicine; 2011 Member of European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE); 2014 Member of the World Academy of Art and Science (WAAS); 2016 Associate fellow of the International Academy of Perinatal Medicine (IAPM); 2020 President elected of The South East European Society of Perinatal Medicine (SEESPM); 2022-24 President of The South East European Society of Perinatal Medicine (SEESPM).

Awards: 2003 Honorary member of the Kosovo Society of Ultrasound, 2016 William Liley Prize, 2017 “Great Master” Prize in the field of medicine, education and research, from the President of Republic of Albania. 2022 Soranos Award from the SEESPM. 2024 Honorary member of the Kosovo Society of Surgeons.

Prof. dr. sc. (u mirovini) NADA GOSIĆ
E-mail: nada.gosic5@gmail.com

Rođena 1957. godine u Bjelovaru. Diplomirala 1980. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, magistrirala 1990. na Pravnom fakultetu u Beogradu, doktorirala 1999. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Nakon završenog studija radi kao profesor društvenih predmeta na Kemijsko-tehnološkoj školi u Tuzli, a 1986. prelazi na Medicinski fakultet u Tuzli, gdje je izabrana za asistenta na Katedri za nauku o društvu. Nakon magistriranja (1990.) izabrana je u nastavno zvanje profesora više škole za predmet Osnovi nauke o društvu.

Od akad. god. 1994/1995. surađuje s Katedrom društvenih znanosti Medicinskog fakulteta u Rijeci kao vanjska suradnica te sudjeluje u izvođenju nastave iz predmeta Medicinska etika na sveučilišnim i stručnim studijima. Na Srednjoškolskom centru u Delnicama predavala je dva nastavna predmeta: Politika i gospodarstvo i Etika. Na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci izabrana je 1998. godine u nastavno zvanje predavača za predmet Medicinska etika. Na istom fakultetu izabrana je 2001. god. u znanstveno-nastavno zvanje docenta, 2006. god. u znanstveno-nastavno zvanje izvanrednog profesora, a 2012. godine u znanstveno-nastavno zvanje redovitog profesora u području humanističkih znanosti, polje filozofija, grana etika. Od 1.12. 2014. radi na Katedri za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci i na Katedri za javno zdravstvo Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci. Umirovljena je 2022. u zvanju redovite profesorice u trajnom zvanju. Na Medicinskom fakultetu bila je predsjednica Etičkog povjerenstva za zaštitu akademske čestitosti, čuvanje dostojanstva i promicanje ugleda Fakulteta, a na Fakultetu zdravstvenih studija pročelnica Katedre za javno zdravstvo. Bila je voditeljica kolegija Bioetika u znanstvenoistraživačkom radu na doktorskom studiju Biomedicina te sudjelovala u izvođenju kolegija Integrativna bioetika na poslijediplomskom specijalističkom studiju Medicinsko pravo na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci (od akad. god. 2002./2003. do akad. god. 2008./2009.) bila je voditeljica kolegija Metodika nastave filozofije.

Bila je predsjednica Hrvatskog Filozofskog društva i članica Matičnog odbora za filozofiju i teologiju Nacionalnog vijeća za znanost i visoko obrazovanje.

Bila je voditeljica projekata Bioetika i kultura, i Bioetike i politika koji su se realizirali uz financijsku potporu Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, te voditeljica projekta »Liječnici – medicinski etičari u povijesno-kulturnom razdoblju od medicinske etike do pojave bioetike«, potpora Sveučilišta u Rijeci. Autorica je četiri knjige Bioetička edukacija, Pergamena, Zagreb, 2005, Bioetika in vivo, Pergamena, Zagreb, 2005, Bioetičke perspektive, Pergamena, Zagreb, 2011., Liječnici - preteče bioetike, Pergamena, Zagreb, 2015., tri uredničke knjige te većeg broja znanstvenih i stručnih radova pretežno o etičkoj i bioetičkoj problematici.

Akademik IVO GRGIĆ
Zagreb
Redoviti profesor u trajnom zvanju
Agronomski fakultetu Sveučilišta u Zagrebu
Tel: +385 98 9721 888
E-mail: igrgic@agr.hr

Ivo Grgić je redoviti profesor u trajnom zvanju na Agronomskom fakultetu u Zagrebu u Zavodu za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj, gdje je voditelj nekoliko predmeta.

Znanstveni interes je poljoprivredna politika, razvitak ruralnih područja te ruralni turizam, posebno agroturizam. U formalnom visokoškolskom obrazovanju širina interesa se očituje i u odabiru tema potvrdnih radova. U diplomskom radu „Položaj mladih na selu : rezultati empirijskog istraživanja“ istražuje socio-ekonomski aspekt mladih na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Hrvatske, ukazujući na njihovu želju za promjenom načina i mjesta življenja. Već u magistarskom radu „Radna snaga i zaposlenost na seljačkim gospodarstvima SR Hrvatske“ upozorava na problem radne snage, pri čemu je to bio posljednji ozbiljniji izračun odnosno bilanciranje raspoložive radne snage u poljoprivredi Hrvatske. U disertaciji „Promjenjivost proizvođačkih cijena glavnih poljoprivrednih proizvoda u Hrvatskoj“ dokazuje da u tadašnjoj agrarnoj i proizvodnoj strukturi cijene imaju mali utjecaj na poljoprivrednu proizvodnju.

Osim na matičnom fakultetu, predavao je i na drugim fakultetima u Zagrebu, Kninu, Splitu. Bio je gost profesor u Sloveniji, Makedoniji i BiH. Usavršavao se u Sloveniji, Makedoniji, BiH, Mađarskoj, Španjolskoj, Grčkoj itd.

Voditelj je i suradnik na mnogim znanstvenim, stručnim, razvojnim i drugim projektima. Objavio je više od 170 znanstvenih i stručnih radova/publikacija, sudjelovao na stotinjak domaći i inozemnih kongresa, kod mnogih je bio i član organizacijskih i znanstvenih odbora. Često sudjeluje na okruglim stolovima, panelima i drugim stručnim i popularnim događanjima vezanim za problematiku poljoprivrede i ruralnog prostora.

Autor je i koautor nekoliko knjiga, udžbenika, priručnika. Od autorskih i koautorskih knjiga treba spomenuti „Promjene u ekonomici individualnih poljoprivrednih gospodarstava u selu Jalžabet // Jalžabet između prošlosti i budućnosti – stočetrdeset godina u životu jednog sela /“, „Poljoprivreda Hrvatske do 1990. godine“, „Agroekonomski modeli u ekološkoj hortikulturnoj proizvodnji: priručnik za profesore srednjih poljoprivrednih škola“, „Pedeset godina studija Agroekonomike: 1963.- 2013.“, „Podvučijak, zemlja i ljudi“, „Maslina i proizvodi“, „Društvena i gospodarska revitalizacija Siska i Banije/Banovine“, „Virtuozi i balerine: ugostiteljstvo, hotelijerstvo i turizam“ te „O poljoprivredi i selu u godinama prijelomnim, mudrovanja iz udobne akademske sjedalice“.

Urednik je nekoliko knjiga i zbornika te recenzent više udžbenika i studijskih programa. Član je uređivačkih odbora osam znanstvenih časopisa. Voditelj je ili suradnik na mnogim razvojnim i strateškim dokumentima lokalne i državne razine, ali i na razini poduzeća.

Tridesetak godina sudjeluje u raznim povjerenstvima u izradi strateških dokumenata za poljoprivredu Republike Hrvatske, od zakona do pravilnika. Česti je gost hrvatskih i regionalnih tiskanih i elektronskih medija, gdje komentira pojave vezane za poljoprivredu i ruralni prostor kao što su proizvodnja, resursi, cijene, vanjskotrgovinska razmjena, demografske promjene i slično.

Član je, utemeljitelj i u dva mandata predsjednik Hrvatskog agroekonomskog društva. Redoviti je član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, redoviti član Akademije poljoprivrednih znanosti Hrvatske, Pročelnik je sekcije za gospodarska pitanja HAZU. Član je Matice Hrvatske, HKD Napredak te Udruge Hrvata BiH Prsten gdje je upravitelj zaklade PRSTEN. Od lipnja 2022. do svibnja 2024. bio je posebni savjetnik ministrice poljoprivrede u Vladi Republike Hrvatske.

Više o znanstvenoj, stručnoj i društvenoj aktivnosti na:

<https://www.croris.hr/crosbi/searchByContext/2/15414>

https://scholar.google.hr/scholar?q=grgi%C4%87+ivo&hl=hr&as_sdt=0,5

https://www.facebook.com/ivo.grgic1?locale=hr_HR

Akademik DAMIR GRUBIŠA
Zagreb
Redovni profesor Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: damir.grubisa1810@gmail.com

Rođen 1946. u Rijeci. Studirao i doktorirao na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu; specijalizirao Mirovne studije na Université de paix u Namuru (Belgija), Međunarodna ljudska prava u Austrijskom centru za mirovne studije u Stadtschleiningu (Austrija) i Međunarodne odnose na CUNY – City University of New York.

Redovni profesor Sveučilišta u Zagrebu; predavao Komparativnu politiku na Sveučilištu u Rijeci, Europsku i komparativnu politiku na Sveučilištu u Zagrebu, Suvremenu povijest Srednje i istočne Europe na Sveučilištu u Rijeci, zatim na na postdiplomskim studijama Sveučilišta Sorbonne 2, Sveučilišta u Bologni i kao gost-profesor Mirovne studije na Sveučilištu u Bradfordu (UK), Notre Dame i Florida State University u Tallahasseeu (SAD), bio je član Seminara o tranziciji Istočne i Centralne Europe na Sveučilištu Columbia u New Yorku. Vodio je istraživačke projekte na Institutu za međunarodne odnose u Zagrebu, bio je član Instituta za Jugoistočnu Europu Sveučilišta u Bologni i član Savjeta CESPI – Centro studi politica internazionale u Rimu.

Bio je osnivač i predsjednik Hrvatske udruge za istraživanje mira, predsjednik Hrvatskog politološkog društva, zamjenik predsjednika Društva za demokraciju i društvenu pravdu (kojeg je osnovao ak. Ivan Supek). Osnovao je i vodio časopis Argumenti, bio je glavni urednik časopisa Politička misao. Bio je i direktor Hrvatskog helsinškog odbora i član Savjeta Hrvatske radiotelevizije.

Autor je publikacija i knjiga, među kojima: Monarhija i Republika u Machiavelijevoj političkoj misli (1994.), monografije o Thomasu Moreu, Machiavelliju i Erazmu Rotterdamskom (1999., 2003. i 2004.), Politička misao talijanske renesanse (2000.), Berlusconiizam: talijanski politički dosije (2007), Politički sustav EU i europeizacija Hrvatske (koautor, 2012.), Diplomatski rječnik englesko-hrvatski (2019.), Diplomatski dnevnik: Fiuman u Rimu (na tal., 2022.), Povijest europskog ujedinjenja (2023.) i Diplomacija iza kulisa (2025.)

U diplomatskoj službi obavljao je dužnost direktora Kulturno-informativnog centra SFRJ, šefa kabineta Saveznog sekretara za vanjske poslove SFRJ, šefa kabineta Ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske i ambasadora RH u Rimu, na Malti i pri FAO.

Bio je dopisnik dnevnika Novi list iz Italije, od 2017. dopisnik je iz Rima dnevnika La Voce del Popolo iz Rijeke; predaje kao pridruženi profesor (Adjunct Professor) na American University of Rome kolegije iz globalizacije, medija i vanjske politike.

Prof.dr. i Dr. Honoris Causa
SABAHUDIN HADŽIALIĆ
Međunarodni, vanredni profesor
UNINETTUNO Univerzitet, Rim, Italija
Doktor medijskih i komunikacijskih nauka
Tel: +387 61 196 707
E-mail: sabihadzi@gmail.com
Zvanična WWW: <http://sabahadzi.weebly.com>

Sabahudin Hadžialić je rođen 1960.g. u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Od 1964.g. živi u Sarajevu i Bugojnu. Profesor i naučni radnik, ali i pisac & pjesnik (u Statusu istaknutog umjetnika u BiH), novinar i urednik.

Napisao je 26 knjiga (poezije, proze, eseja kao i udžbenika za univerzitete u BiH i u inostranstvu) a njegov umjetnički i naučni rad je preveden na više od 30 svjetskih jezika i objavio je knjige u BiH, Srbiji, Francuskoj, Švajcarskoj, SAD i Italiji.

Kao profesor je predavao na dodiplomskom i postdiplomskom studiju pri univerzitetima u Indiji (1), BiH (1), Litvaniji (1) i Poljskoj (2) dok je u statusu međunarodnog, vanrednog profesora na UNINETTUNO univerzitetu u Rimu u Italiji. Njegovi naučni radovi objavljeni i citirani širom svijeta.

ResearchGate: https://www.researchgate.net/profile/Sabahudin_Hadzialic

Academia: <https://independent.academia.edu/SabahudinHad%C5%BEiali%C4%87>

Google Scholar: <https://scholar.google.com/citations?user=AQR4sPIAAAAJ&hl=en>

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-7607-2436>

Certificirani stručni procijenitelj – recenzent: <https://publons.com/researcher/4302967/sabahudin-hadzialic/peer-review/>

Listopad 2019.g. i danas – Uvršten u bazu podataka kao međunarodni ekspert Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Kazakstana (the Independent Agency for quality assurance in education (IQAA); Litvanije (Centre for quality assesment in higher education (SKVC); Španija (Quality Assurance Agency for the University System in Castilla y León, Valladolid (ACSUCYL); Njemačka - Accreditation Agency for Study Programmes of Engineering, Information Science, Natural Sciences and Mathematics, Düsseldorf (ASIIN e.V) i Rusija - Agency for Quality Assurance in Higher Education and Career Development, Moscow (AKKORK) and National Centre of Public Accreditation, Yoshkar-Ola (PA), Gruzija - National Centre for Educational Quality Enhancement (NCEQE), Independent Agency for Quality Assurance in Education (IQAA), Kazakhstan i Srbija - Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju (NAT).

Kolovoz 2016.g. i danas - Imenovani ekspert Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine - HEA.

Član je Društva pisaca BiH, Udruženja književnika Srbije, Društva hrvatskih književnika Herceg-Bosne i Udruženja književnika Crne Gore, kao i Društva novinara Bosne i Hercegovine, i Asocijacije nezavisnih intelektualaca „Krug 99“, Sarajevo. Nagrađen je kao književnik u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji i Libanonu.

Redovan je esejist i član redakcije EURASIA REVIEW magazina iz SAD od 2013.g., a suvlasnik je, kao i glavni i odg. urednik online i „print on demand“ magazina DIOGEN pro kultura (USA & BiH) od 2009.g.

Mr. AMER HADŽIĆ

Sarajevo

Vizualni umjetnik

Viši asistent na Odsjeku grafika, Akademija likovnih umjetnosti, Univerzitet u Sarajevu

Osnivač i predsjednik Udruženja za promociju kulture i umjetnosti „Arka“

Direktor Centra za umjetnost i umjetničku edukaciju „Arka“

Tel: +387 61 255 759

E-mail: hadzic_amer@hotmail.com

web: www.amerhadzic.com

Amer Hadžić, rođen je 1987. godine u Sarajevu (BiH), gdje je pohađao i Srednju školu primijenjenih umjetnosti (Odsjek reklamna grafika).

2005. godine upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Sarajevu (Odsjek grafika) na kojoj je 2012. godine stekao zvanje magistra likovnih umjetnosti u klasi prof. Salima Obralića.

2013. godine je dobio Povelju Univerziteta u Sarajevu.

Od 2013. godine uposlen je na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu, gdje trenutno obnaša poziciju višeg asistenta na Odsjeku grafika. Svoje stručno i umjetničko usavršavanje nastavlja i u polju master studija iz oblasti slikarstvo koji trenutno finalizira pod mentorstvom prof. Tatjane Milaković.

Kroz svoje dosadašnje umjetničko djelovanje Hadžić je razvio jedinstven stil unutar kojeg spaja medije klasičnog crteža, grafike i slikarstva sa suvremenim oblicima kreativnog izražavanja (street art, pop art i graffitti kulture).

Hadžićev autorski rad osvrta se na arhitekturu bosanske kuće ali uveliko potencira i fuziju starog sa novim te na likovan i dokumentaran način prikazuje lokalnu bosanskohercegovačku arhaičnu arhitekturu u kontekstu suvremenih društvenih tendencija.

Autor je brojnih samostalnih izložbi te je učesnik velikog broja kolektivnih izložbi, bijenala i trijenala umjetosti kako u BiH tako i na regionalnoj i internacionalnoj likovnoj sceni.

Od 2011. godine član je Udruženja likovnih umjetnika BiH.

2011. godine osniva Udruženja za promociju kulture i umjetnosti „Arka“ koje se aktivno bavi afirmacijom likovne umjetnosti kao i sistematičnim prezentiranjem aktivnih umjetnika.

Od 2021. godina direktor je Centra za umjetnost i umjetničku edukaciju „Arka“ koji je utemeljen kao prvi otvoreni grafički studio u Bosni i Hercegovini (ali i galerijski te edukativni prostor promidžbe širokog spektra umjetničkih iskaza).

Dugi niz godina voditelj je brojnih likovnih radionica posebno fokusiranih na afirmaciju mladih kreativnih potencijala te je autor više grafičkih mapa i mapa crteža. Dobitnik je značajnih nagrada i priznanja za svoj umjetnički rad od kojih se posebno ističe nagrada Collegium Artisticum za grafiku - dodijeljena kao najviše priznanje za djelovanje iz oblasti grafike od strane Udruženja likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine.

Prof. dr. ĆAZIM HADŽIMEJLIĆ

Sarajevo

Redovni profesor

Akademija likovnih umjetnosti, Univerzitet u Sarajevu

Tel: + 387 33 210 369

E-mail: c.hadzimejlic@alu.unsa.ba, kazim.hm@gmail.com

Dr. Ćazim Hadžimejlić, redovni profesor za užu oblast Konzervacija i restauracija na Akademiji likovnih umjetnosti Univerziteta u Sarajevu.

Rođen je 1964. godine u Zenici, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Fakultetu likovnih umjetnosti Univerziteta „Mimar Sinan“ u Istanbulu, a titulu magistra nauka o umjetnosti – kaligrafija stekao je na Fakultetu likovnih umjetnosti Univerziteta „Marmara“ u Istanbulu. Titulu doktora nauka iz historije umjetnosti i arheologije stekao je odbranom doktorske dizertacije *Važnost dragocjenih knjiga zbirke Gazi Husrev-begove biblioteke u osmanskome uvezivanju knjiga i njihovo očuvanje* (mentor: prof. dr. sc. Zeki Sönmez), na Institutu za društvene nauke Univerziteta likovnih umjetnosti „Mimar Sinan“ u Istanbulu, Odsjek za historiju umjetnosti i arheologiju, 1997. godine.

Na istom univerzitetu završio je poslijedoktorsko specijalističko usavršavanje: specijalizaciju iz umjetnosti knjige i knjigovezačkih stilova kod prof. dr. İslama Seçena, 2001. godine i specijalizaciju iz patologije, konzervacije i restauracije knjige kod prof. dr. Sadet Gazi, 1999. godine, a kaligrafske specijalizacije pri Istraživačkom centru za islamsku historiju, umjetnost i kulturu (IRCICA): specijalizaciju iz talika i rika'a pisma kod prof. dr. Alija Alparslana, 1999. godine, i specijalizaciju iz sulus i nesih pisma kod majstora kaligrafije dr. h. c. Hasana Çelebija, 1999. godine.

Prošao je izbore u sva nastavna znanja. Tako je na Fakultetu lijepih umjetnosti u Istanbulu postao niži asistent (predavač i istraživač magistrant) 1992., asistent (predavač i istraživač doktorant) 1994., viši asistent (poslijedoktorski predavač i istraživač) 1997. i docent (samostalni predavač) 1999. godine, a na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu, docent 2000., vanredni profesor 2007. i redovni profesor 2014. godine.

Prof. dr. Hadžimejlić do sada je ostvario 52 samostalnih i 121 kolektivnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Dobitnik je 83 priznanja i 10 nagrada za doprinos nauci, umjetnosti, i očuvanju i zaštiti kulturne baštine.

U okviru svog naučnog i stručnog rada do sada je objavio četiri knjige: *Umjetnost islamske kaligrafije* (ITD „Sedam“, Sarajevo, 2009), *Umjetnost islamskog knjigovestva* (ITD „Sedam“, Sarajevo, 2011) i *Ebru – umjetnost slikanja na vodi* (Connectum, Sarajevo, 2014), 40 bosanskohercegovačkih mushafa (Blicdrunk, Sarajevo, 2022); preveo je sa osmanskog turskog na bosanski jezik knjigu Basri Baba Nefesleri – Hasan Basri Tapdik Baba (Yedi İklim, Istanbul, 2001), te je objavio preko 85 stručna i naučna rada o kaligrafiji, konzervaciji i restauraciji, umjetnosti knjige i kulturnoj baštini. Ćazim Hadžimejlić je 2003. godine pokrenuo projekat periodičnog časopisa za historijsko naslijeđe, tesavvuf i kulturu pod nazivom *Kelamu'l Şifa'* [Lijekovite riječi], čiji je

osnivač i glavni urednik. Od 2024.godine osnivač je i izvršni direktor Fondacije “Meyli” – kulturno-obrazovne institucije koja promovise kulturno-historijsko naslijeđe, umjetnost, kulturu, nauku i etnografiju u Bosni i Hercegovini i šire.

Izradio je kaligrafske radove, iluminacije i restauracije na mnogim sakralnim i civilnim objektima. Autor je preko 160 umjetničkih i konzervatorsko-restauratorskih idejnih i izvedbenih projekata u muzejima, bibliotekama, institutima i privatnim kolekcijama, kako u BiH, tako i van njenih granica.

Godine 1999. u Živčićima-Vukeljićima, BiH, osnovao je privatni muzej „Hafiz Musa Kjazim“, čiji eksponati, prema potvrđenim historijskim i umjetničkim valorizacijama, predstavljaju pregled bosansko-hercegovačkog historijskog, kulturnog i umjetničkog naslijeđa.

Od 2008. godine član je Udruženja likovnih umjetnika BiH (ULUBiH).

Prof. dr. NEZIR HALILOVIĆ

Vanredni profesor za naučnu oblast Metodika nastave islamske vjeronauke i Religijska pedagogija na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici i Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Bihaću. Radi kao voditelj Odjela za islamsku vjeronauku u Upravi za obrazovanje i nauku Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Član je Svjetske unije islamskih učenjaka (International Union for Muslims Scholars).

E-mail: nezirhalil@yahoo.com

Dr. Nezir Halilović (rođen 1977.) profesor je Metodike islamske vjeronauke, Religijske pedagogije i Metodologije naučnog istraživanja u vjeronauci na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici i voditelj Odjela za islamsku vjeronauku u Upravi za obrazovanje i nauku Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i član je Svjetske unije islamskih učenjaka (International Union for Muslims Scholars).

Studirao je na Islamskom univerzitetu u Medini, Kraljevina Saudijska Arabija, a dodiplomski, postdiplomski studij i doktorat završio je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zenici. Doktorirao je na temu: „Doprinos informacijskih tehnologija kvalitetu obrazovnih procesa u nastavi“. Kao spoljni saradnik predaje i na IPF-u Univerziteta u Bihaću.

Zaposlen je u Upravi za obrazovanje i nauku Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini kao voditelj Odjela za islamsku vjeronauku, pri čemu blisko sarađuje u svim pitanjima iz domena vjeronauke sa predstavnicima ostalih tradicionalnih vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini, Srpskom Pravoslavnom Crkvom, Katoličkom Crkvom i Jevrejskom zajednicom. Na tim poslovima inicirao je i učestvovao u brojnim zajedničkim projektima kao što su: Međureligijski susreti vjeroučitelja u Bosni i Hercegovini, u saradnji sa World Vision fondacijom učestvovao u izradi Priručnika međureligijskog razumijevanja, itd.

Objavljeno mu je 7 autorskih i 4 koautorska djela, 6 prijevoda sa arapskog jezika, te više od 50 naučnih i stručnih radova u raznim časopisima, zbornicima radova. Aktivno učestvuje u brojnim naučnim simpozijima i konferencijama u Bosni i Hercegovini i svijetu. Držao je predavanja i seminare u po cijeloj Bosni i Hercegovini, Zagrebu, Rijeci, Novom Pazaru, Štokholmu, Malmeu, Geteburgu, Insbrucku, Minhenu, Grazu, Bludensu, Abu Dabiju.

Zagovornik je tumačenja vjerskih vrijednosti u savremenom kontekstu i u praktičnoj dimenziji baziranoj na kontekstualno učenje i sa fokusom na ideji islamske središnjosti (al-wasatiyya al-islamiyya). Pored toga zagovornik je i osavremenjavanja procesa religijske edukacije korištenjem savremenih tehnologija u nastavi i procesima formalne, neformalne i informalne edukacije.

Prati pitanja kreativnosti, inovacija u nastavi, kontekstualnog učenja, motivacije za vjerske sadržaje i življenje u skladu s načelima vjere.

Neki od njegovih naslova su: *Kako obaviti hadž (metodički priručnik za hadžije)*, *Utjecaj mekteba na odgojnost djece*, *Informacijske tehnologije u životu djece i nastavi*, *Online didaktika*, *književno djelo Adem – Praotac u nama*, te koautorska djela: *Udžbenik Vjeronauke za 5 razred*, *Priručnik međureligijskog razumijevanja*, te *Muhammed, a.s., u očima naše uleme (1 i 2 tom, a uskoro će izaći i 3 i 4)*.

Prof. dr. sc. SAFVET HALILOVIĆ

Sarajevo

Doktor islamskih znanosti; Redovni profesor za naučne oblasti Tefsir i Kur'anska antropologija na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici (Bosna i Hercegovina); član Vijeća povjerenika Svjetske unije islamskih učenjaka (International Union for Muslims Scholars); autor prvog kompletnog Tefsira – komentara Kur'ana na bosanskom jeziku

E-mail: safwatmustafa25@yahoo.com

Dr. hafiz Safvet Halilović (rođen 1968. godine) redovni je profesor Tefsira (Egzegeza Kur'ana) i Kur'anske antropologije na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici, te član Vijeća povjerenika Svjetske unije islamskih učenjaka (International Union for Muslim Scholars). Studirao je na poznatom islamskom univerzitetu Al-Azhar u Kairu, gdje je diplomirao (1992), završio postdiplomske studije i magistrirao (1997) te doktorirao na Odsjeku za tefsir i kur'anske nauke (2001). Kao gostujući profesor predavao je na postdiplomskim studijama Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i Teološkog fakulteta (Ilahiyat Fakültesi) Istanbulskog univerziteta.

Zaposlen na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici, gdje je prošao kroz sva nastavnička zvanja, a godine 2014. biran je u zvanje redovnog profesora. Objavljeno mu je preko dvadeset knjiga i više od stotinu originalnih naučnih i stručnih radova iz područja islamskih teoloških disciplina, povijesti religija, islamske misli, kulture, odgoja i obrazovanja. Neke od njegovih knjiga prevedene su na engleski, njemački, turski, francuski, španski i češki jezik a nekoliko knjiga je kao autor objavio na arapskom jeziku. Aktivno je učestvovao na brojnim naučnim simpozijima u Bosni i Hercegovini i svijetu. Održavao je predavanja i seminare u Kairu, Dohi, Istanbulu, Bejrutu, Dakaru, Beču, Štokholmu, Geteborgu, Zagrebu, Kopenhagenu, Tunisu, New Yorku, New Jerseyu, Bostonu i Hartfordu.

Član je Svjetske unije islamskih učenjaka (International Union for Muslim Scholars). U nekoliko mandata biran je u Vijeće povjerenika (Madžlis al-umana'), uže tijelo koje rukovodi Svjetskom unijom muslimanskih učenjaka koja okuplja hiljade učenjaka iz raznih dijelova svijeta.

Zagovornik je očuvanja autentičnog islamskog učenja predstavljenog u ideji islamske središnjosti (al-wasatiyya al-islamiyya). To je pravac u kojem se ne dopušta ekstremizam ili pretjerivanje bilo koje vrsta, ali također ne dozvoljava ni umanjivanje od islama i njegovih konstanti (thawābit al-islām). Sva njegova predavanja, nastupi, knjige i objavljeni radovi utemeljeni su na ideji islamske središnjosti, a to se jasno vidi iz njegovih studija i knjiga kao što su, npr.: Islam – mir sa sobom i drugima, Osnovi tefsira – temeljne postavke za pravilno razumijevanje i tumačenje Kur'ana, Metodologija tumačenja Kur'ana u hanefijskome mezhebu – studija na primjeru El-Džessasovog tefsira Akhamu-l-Kur'an (Propisi Kur'ana), Sira – Životopis posljednjeg Allahovog Poslanika, Šta Kur'an kaže o čovjeku – Uvod u kur'ansku antropologiju, Islam u koji pozivamo, Islamska tradicija Bošnjaka kao štiti od ekstremnih sektaških i politiziranih tumačenja islama, Problem ovisnosti iz obzorja kur'anske antropologije, Fenomenologija grijeha, Islam i Zapad u perspektivi Muhammeda Asada (Leopold Weiss) i dr.

Akademik MEVLUDIN HASANOVIĆ
Tuzla
Medicinski fakultet Univerziteta u Tuzli
Tel: +387 61 656 608
E-mail: dr.mevludin.hasanovic@gmail.com

Rođen 05.10.1958. g. u Brčkom, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju, diplomirao je 1982. g. na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Vojni rok služio na Vojno medicinskoj akademiji (VMA) u Beogradu 1984/85 g. Specijalistički staž je proveo u Brčkom, Tuzli i Zagrebu. Za vrijeme studija, ljekarske prakse i služenja vojnog roka intenzivno se bavio slikarstvom. Specijalistički ispit je položio 01.10.1991. godine, započeo neuropsihijatrijsku praksu u Brčkom. Aktivno je učestvovao u odbrani Bosne i Hercegovine sve vrijeme rata, i bio društveno politički i kulturno aktivno angažovan. Zvanje Primarius je dobio 1994. g. Od 1994.–1998. g., je bio poslanik u Saboru islamske zajednice BiH. Od 13.08.1996. g. radi na Klinici za psihijatriju u Tuzli do danas. Završio je niz stručnih edukacija SAD, Kanadi, Švedskoj, Italiji i Velikoj Britaniji. Od 2000. g. je na dužnosti višeg asistenta na Katedri za neuropsihijatriju, Medicinskog fakulteta, Univerzita u Tuzli. Član je Uredničkog odbora nekoliko stručnih i naučnih časopisa. Od 2003.–2023. g. obavljao dužnost šefa Odjeljenja za socijalnu psihijatriju, Klinike za psihijatriju JZU UKC Tuzla.

Nastavnik na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici od 2007. -2021. g. Postao Grupni analitičar 2009. g. a 2013. g. je postao edukator u Grupnoj analizi. Od marta 2013. g. je akreditovan od EMDR Europe za EMDR praktičara a 2017. g. Za EMDR konsultanta. Trenutno je u treningu za EMDR trenere i član je Izvršnog Odbora EMDR Europe. Magistrirao je 06.02.2003. g., a doktorirao 25.04.2009. g. na Medicinskom fakultetu, Univerziteta u Tuzli. Izabran u zvanje Docenta na Medicinskom fakultetu, Univerziteta u Tuzli 24.12.2009. g. Za vanrednog profesora je izabran 25.12.2014. g., a reizabran u isto zvanje 13.11.2020. g. Subspecijalista Socijalne psihijatrije je od oktobra 2006. godine. Uspješno je vodio mentorstvo za tri magistarske radnje na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli i na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici. Mentor je za dvoje doktoranata na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Nakon penzionisanja 06.10.2023. stalno zaposlen u Plavoj poliklinici, Plava Medical Goup Tuzla.

Bio je Predsjednik Udruženja psihijatara Tuzlanskog kantona (UPTK), aktuelno je Potpredsjednik (UPTK), i Predsjednik je Udruženja EMDR terapeuta u Bosni i Hercegovini (od 2013. g.). Od 2019. g. je Generalni sekretar Udruženja psihijatara u Bosni i Hercegovini (UPuBiH). Predsjednik je Saveza psihoterapijskih udruženja u Bosni i Hercegovini (SPUuBiH) od 2017. godine. Član je Udruženja Grupnih analitičara u BiH i Instituta za grupnu analizu Zagreb (IGA).

Predsjednik je Upravnog odbora Fondacije "Mentalno zdravlje za sve" Tuzla. Generalni sekretar je Udruženja za integrativnu medicine u Bosni i Hercegovini (UIMuBiH). Predsjednik je Etičkog komiteta Univerzitetskog kliničkog centra Tuzla od 2020.-2023. g. Predsjednik je Komiteta za akreditacije u Udruženju EMDR terapeuta u Bosni i Hercegovini od 2020. g. Dobitnik je tri Druge nagrade za najbolji naučni-stručni rad u 2005., 2006. i za 2012/2013. g. u Javnoj zdravstvenoj ustanovi: UKC Tuzla. Nagrađen je prestižnom godišnjom nagradom „David Servan-Schreiber“ za 2024. g. od EMDR Europe. Kao autor ili koautor objavio je u domaćim i međunarodnim stručnim publikacijama više naučnih i stručnih radova. Objavio je više poglavlja u domaćim i stranim knjigama. Citiran je više od 1680 puta, h-index mu je 23, a i10-index je 36. Kao urednik i korektor objavio nekoliko knjiga, bio je gost korektor i gost urednik u međunarodnom časopisu Psychiatria Danubina. Oženjen je i otac je petero djece.

Prof.dr.sc. ŠEFIK HASUKIĆ
Tuzla
Hirurg, subspecijalista abdominalne hirurgije, primarius
Redovni profesor hirurgije Medicinskog fakulteta
Univerziteta u Tuzli, prof emeritus (u toku izbor)
E-mail: hasukics@gmail.com
sefik.hasukic@ukctuzla.ba

- Rođen 1958. godine u Kaknju.
- Redovni je profesor hirurgije Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli, specijalista opšte i subspecijalista abdominalne hirurgije, primarius
- Objavio preko 80 naučnih i stručnih radova, od čega 60 u časopisima i 26 u zbornicima domaćih i stranih naučnih skupova. Također, objavio je 10 naučnih radova u časopisima CC ili SCI indeksacije. Citiran je u preko 600 naučnih i stručnih radova kao i knjiga.
- 1983. godine završio medicinu na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli;
- 1990. godine završio specijalizaciju iz opće hirurgije-KBC Rebro, Zagreb, Hrvatska;
- 2000. godine magistrirao (naslov teze: «Promjene plućne funkcije nakon laparoskopske i otvorene kolecistektomije»).
- Godine 2002. doktorirao na Univerzitetu u Tuzli, (naslov rada: «Promjene funkcije jetre nakon laparoskopske i otvorene kolecistektomije»).
- 2003. izabran u zvanje docenta na Klinici za hirurgiju Univerzitetskog Kliničkog Centra Tuzla;
- 2006. godine izabran za prodekana za nauku i istraživanje MF Tuzla,
- 2008. godine izabran u zvanje vanrednog profesora hirurgije,
- 2014. godine izabran za redovnog profesora hirurgije na Medicinskom fakultetu, Univerzitet u Tuzli.
- Godine 1996. završio obrazovanje iz laparoskopske kirurgije, u bolnici Kreiskrankenhaus Erbach, Njemačka (Chefaertzte Dr. med. F. Mandel) a 2001. završio tečaj: „EAES-Upper GI Tract Surgery Surgery“, Pecz, Mađarska (prof. A. Fingerhut, prof. K. Fucks).
- 2011. postaje subspecijalista abdominalne hirurgije.
- Obavljao sljedeće dužnosti na Klinici za hirurgiju UKC Tuzla: 2000. šef Odjeljenja za laparoskopsku hirurgiju, 2005. šef Odjeljenja „A“ abdominalne hirurgije,
- 2010. V.D. Načelnik Klinike za hirurgiju.
- Učestvuje u pisanju mnogih udžbenika, kao autor ili koautor. Autor je mnogih nastavnih modula, za poslijediplomsko obrazovanje iz laparoskopske hirurgije. Također, autor je knjige iz laparoskopske hirurgije (Principi laparoskopske hirurgije, 2005.)
- Član Evropskog udruženja za endoskopsku hirurgiju (EAES), od 2001.
- Bio je mentor u izradi 15 doktorskih disertacija i velikog broja magistarskih radova.
- Poseban naučni interes pokazuje prema laparoskopskoj hirurgiji, onkološkoj i ratnoj hirurgiji. 2021-2022 obavljao dužnosti Pomoćnika Direktora za nastavu i naučno-istraživački rad UKC Tuzla.

Prof.dr.sc. KADRIJA HODŽIĆ

Tuzla

Redovni profesor, Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli

Tel: +387 61 722 556

E-mail: kadrija.hodzic@gmail.com

Kadrija Hodžić rođen je 1958. godine u Tuzli, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Ekonomskom fakultetu Brčko Univerziteta u Tuzli 1981., magistrirao na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1987., doktorirao 1997. na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, naslov disertacije „Savremena ekonomska misao (re)privatizacije“. Radi kao redovni profesor na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, gdje je obavljao funkciju dekana fakulteta 2003-2005. Glavni urednik znanstvenog časopisa Tranzicija/Transition i član uređivačkih odbora nekoliko domaćih i inostranih naučnih časopisa. Područje znanstvenog interesa su mu: makroekonomska teorija i ekonomska politika, teorija i politika ekonomske tranzicije, ekonomska kovergencija BiH prema EU i lokalni ekonomski razvoj.

Bio je voditelj i koautor preko trideset znanstvenih i stručnih studija i projekata. Publicirao devedeset naučnih i preko trideset stručnih radova u zemlji i inostranstvu, tridesetak razvojnih projekata i studija i 14 knjiga i 7 udžbenika iz oblasti makroekonomske teorije, ekonomske politike, ekonomske konvergencije Bosne i Hercegovine prema Evropskoj Uniji. Recenzirao je više desetina znanstvenih radova u raznim časopisima, kao i više desetina stručnih knjiga i udžbenika, a autor je i dvadesetak ostvrta/prilaza objavljenih knjiga. Autor i koautor 14 knjiga i 7 udžbenika. Bio je mentor na 11 doktorskih disertacija i 17 magistrarskih radova. Boravio na nekoliko studijskih putovanja u inostranstvu i učesnik na više međunarodnih i domaćih naučnih konferencija.

Član je odjeljenja društvenih nauka Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine od 2009.

Prof.dr.sc. AZRA HUSIĆ

Sarajevo

Vanredni profesor, Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu, specijalist interne medicine, subspecijalist gastroenterolog i hepatolog

Tel: +387 61 172 012

E-mail: husic_azra@yahoo.com

Azra Husić rođena je 1968. godine u Doboju, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1992.godne. Magistrirala 2005. na temu "Serumska koncentracija nitričnog oksida i feritina u alkoholnoj bolesti jetre", doktorirala 2010., naslov disertacije „Uticaj antivirusne terapije na serumsku aktivnost angiotenzin-konvertirajućeg enzima u pacijenta sa hroničnim hepatitisom C“. Predaje internu medicinu na Medicinskom i Stomatološkom Fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Zaposlena je u Općoj bolnici „Prim.dr Abdulah Nakaš“ gdje obavlja dužnost šefice Odjela za nauku, nastavu i poboljšanje kvaliteta i radi kao gastroenterohepatolog. Područje naučnog interesa: bolesti jetre, upalne bolesti crijeva, maligne bolesti probavne cijevi, funkcionalne bolesti u gastroenterohepatologiji. Članica je Evropskog udruženja za bolesti jetre i Evropskog udruženja za Crohnovu bolest i kolitis, te nekoliko ekspertnih grupa na nivou BiH iz oblasti gastroenterohepatologije. Zamjenik glavnog urednika za Euroazijski Žurnal Hepato-Gastroenterologije. Voditeljica je više naučnih projekata i kliničkih studija. Mentor i komentor studentima 1 i 2 i integralnog ciklusa studija na Univerzitetu u Sarajevu. Publicirala je veći broj naučnih i stručnih radova.

Recenzirala je više naučnih radova u raznim časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga. Autor i koautor u nekoliko univerzitetskih udžbenika, recentno autor fakultetskih udžbenika: „Bolesti jetre u kliničkoj praksi“ (Izdavač Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu 2024., i „Funkcionalni poremećaji i oboljenja digestivnog trakta“ (Izdavač Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu 2024.). Pozvani predavač na brojnim međunarodnim i regionalnim kongresima i konferencijama, kao i presenter naučnih radova i rezultata vlastitog istraživanja. Član naučnih i organizacionih odbora brojnih kongresa i konferencija iz oblasti gastroenterohepatologije kao i kongresa studenata medicine.

Prof. dr. sc., mr. ph. SAIDA IBRAGIĆ

Sarajevo

Vanredni profesor na Katedri za organsku hemiju i biohemiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, Zmaja od Bosne 33-35, 71000 Sarajevo, BiH

Tel: +387 62 819 721

E-mail: saidetun19@gmail.com, saida.i@pmf.unsa.ba

Rođena 1983. godine u Priboju. Osnovno i srednje obrazovanje je stekla u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Njemačkoj. Farmaceutski fakultet Univerziteta u Sarajevu završila je 2007. godine, a 2008. godine je položila državni ispit.

Na Odsjeku za hemiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu odbranila magistarski rad 2011. godine. U svrhu izrade doktorske disertacije odlazi na višemjesečni studijski boravak na University College London i Julius Maximilian University, Wuerzburg. Doktorsku disertaciju pod nazivom "Analiza prirodnih i sintetskih biogenih amina i njihovih metabolita HPLC-ED i HPLC-UV/Vis metodama" uspješno je odbranila 2015. godine. U periodu od 2008. - 2017. godine bila zaposlena kao magistar farmacije.

Godine 2017. izabrana u zvanje docenta, a 2022. godine u zvanje vanrednog profesora na Katedri za organsku hemiju i biohemiju Prirodno-matematičkog fakulteta. Predmetni je nastavnik na I i II ciklusu studija na Odsjeku za hemiju, Odsjeku za biologiju Prirodno-matematičkog fakulteta i interdisciplinarnom studiju: Konzervacija i restauracija (Prirodno-matematički fakultet i Akademija likovnih umjetnosti). Spoljni je saradnik na Stomatološkom fakultetu i Fakultetu zdravstvenih studija Univerziteta u Sarajevu. Mentor je preko 20 magistarskih radova.

Učesnik je različitih projekata finansiranih od strane Njemačke službe za akademsku razmjenu (DAAD), Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke BiH, Univerziteta prirodnih resursa i nauka u Beču, World Conservation Monitoring Centre. Publicirala je ca. 20 naučno-istraživačkih radova u relevantnim međunarodnim časopisima, recenzirala više udžbenika i učestovala u nizu lokalnih i internacionalnih konferencija.

Aktivno se služi engleskim i njemačkim jezikom.

ORCID ID: 0000-0002-0201-4057

SCOPUS Author ID:37002859600

Google Scholar: <https://scholar.google.com/citations?user=MZBj8BQAAAAJ&hl=en>

Akademik TVRTKO JAKOVINA, redoviti profesor
Zagreb
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
E-mail: Tvrtko.Jakovina@ffzg.hr

Tvrtko Jakovina redoviti je profesor u trajnom zvanju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predaje svjetsku povijest 20. stoljeća. Pročelnik Odsjeka za povijest bio je od 2014/2016, predsjednik Katedre za opću povijest novog vijeka je od AG 2020/2021 a od AG 2023/2004, a voditelj Poslijediplomskog doktorskog studija Moderne i suvremene hrvatske povijesti u europskom i svjetskom kontekstu od AG 2024.

Napisao je knjige: Socijalizam na američkoj pšenici (MH, 2002), Američki komunistički saveznik; Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945-1955 (Profil/Srednja Europa, 2003), Treća strana Hladnog rata (Fraktura, 2011), Trenuci katarze. Prijelomni događaji XX stoljeća/ (Fraktura, 2013), Budimir Lončar. Od Preka do vrha svijeta. Biografija. (Fraktura, tri izdanja, 2020 i Službeni glasnik, Beograd 2021), Svijet bez katarze, (Fraktura, 2023) i uredio knjige Hrvatsko proljeće, četrdeset godina poslije (Sveučilište u Zagrebu/Centar Tripalo, 2012), Dvadeset i pet godina hrvatske neovisnosti – kako dalje? (Centar Tripalo, 2017) i The Tito-Stalin Split 70 Years After (s Martinom Previšićem; FFZG i FF Ljubljana, 2020) i Kakva Hrvatska? Miko Tripalo (1926-1995), (Zagreb 2024).

Jakovina je autor niza članaka o vanjskoj politici Titove Jugoslavije, hrvatskoj i jugoslavenskoj povijesti 20. stoljeća. Knjige su mu nagrađivane državnim nagradama 2004. i 2014, dobitnik je nagrade Kiklop (2013) i Nagrade Društva sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenika. Tvrtko Jakovina diplomirao je i doktorirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pohađao je i University of Kansas, bio Fulbright Visiting Researcher na Georgetown University u Washingtonu, usavršavao se na Boston Collegeu. Magistrirao je na Katholieke Universiteit Leuven u Belgiji. Bio je visiting fellow na London School of Economics.

Jakovina je i voditelj Poslijediplomskog studija Diplomacija Zagrebačkog sveučilišta (neaktivan od 2016.). Višegodišnji je predavač programa MIREES (Master of Arts in East European and Eurasian Studies) Sveučilišta u Bologni, a predavao je i na Sveučilištu u Splitu, kao i više doktorskih programa na FF-u i Fakultetu političkih znanosti.

Od 2010. do 2015. Tvrtko Jakovina bio je član Savjeta za vanjsku politiku i međunarodne odnose Predsjednika RH Ive Josipovića. Dugogodišnji je potpredsjednik Croatian Fulbright Alumni Association, a potom (od 2023. tajnik) Društva Fulbrightovaca. Predsjednik je Upravnog odbora Centra za pravo i demokraciju "Miko Tripalo" i član Vijeća Hrvatsko-američkog društva, više strukovnih udruga i uredništva stručnih časopisa u zemlji i susjednim državama. Niz godina pisao je za dnevnike „Vjesnik“ i „Jutarnji list“, tjednike „Globus“ i „Express“, a ranije i za „Tportal“. Od 2023. suradnik je „Telegrama“. Na početku karijere vodio je Obrazovni program HRT-a četvrtkom, a od 2013. do 2016. voditelj je televizijske emisije Treća povijest na HRT3.

Dr. ANTON JEKAUC

Sarajevo

Naučni savjetnik Instituta za strateška ekonomska istraživanja

Tel: +387 63 216936

+387 33 830987

E-mail: ajekauca@yahoo.com

Rođen 29.02.1944. godine u Zenici. Oženjen i otac dva sina. Osnovnu i Srednju ekonomsku školu završio u Zenici. Na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu stekao diplomu ekonomiste, a magistarski rad branio na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Titulu doktora ekonomskih nauka stekao na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu. Prva radna iskustva stekao u RMK Zenica. Prva naučna ustanova u kojoj se zaposlio bila je Ekonomski institut Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, od aprila 1970. godine. Dalje, čitav njegov radni vijek je bio u naučno istraživačkom sektoru do izbijanja rata na prostorima bivše države.

U julu 1992. godine započinje njegovo gostovanje kao naučnika u Saveznoj Republici Njemačkoj na njihov poziv. Dvije godine bio je gost naučnik na IIP – Institute for Industry Production FredERICIANA Univerziteta Karlsruhe. U IFO institutu u Minhenu boravio je 1993. godine. Nakon toga bio je tri godine na Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. To je bio najveći njemački ekonomski institut sa preko 600 zaposlenika. Zatim je bio šest mjeseci na Wirtschaftsinstitut Hamburg, najstarijem ekonomskom institutu na svijetu koji je tada slavio 500 postojanja. Služi se sa tri strana jezika; njemačkim, engleskim i francuskim.

Čitav njegov radni vijek bio je jako angažovan članstvima i aktivnostima u sportu i raznim profesionalnim udruženjima. Naročito je bio aktivan u teniskom sportu kao dugogodišnji član upravnih odbora TK „Zenica“ i TK „Bosna“. U više mandata je bio i u raznim tijelima Teniskog saveza BiH. Godine 1986. bio je generalni sekretar polufinalnog meča Device Cup – a u tenisu između Čehoslovačke i Jugoslavije, koji je odigran u Sarajevu. Bio je član UO 28. Svjetskog prvenstva u sportskom ribolovu koje je održano u Hutovu Blatu 2007. godine. Bio je predsjednik UO Šahovskog kluba Željezničar Sarajevo kada su bili prvaci BiH i kada su zauzeli sedmo mjesto na Evropskom prvenstvu u Kemeru (Turska).

U dva mandata bio je član Jugoslavenskog komiteta Svjetske konferencije za energiju a već drugi mandat obnaša dužnost člana U.O. u CIGRE BH Komitetu za velike električne sisteme iz Pariza. Zapaženu ulogu imao je u Internacionalnoj ligi humanista gdje je bio dugogodišnji predsjednik komiteta za Tehnološki razvoj. U dva mandata bio je šef delegacija u posjeti Vatikanu Svetom Ocu Ivanu Pavlu II i šef delegacije Svetom Sinodu Srpske pravoslavne crkve. U dva navrata obnašao je dužnost predsjednika Statističkog društva BiH. Na Ekonomskom institutu Ekonomskog fakulteta u Sarajevu obnašao je sve najvažnije funkcije za što je i dobio plaketu Instituta sa satom u proslavi 25. godišnjice postojanja Ekonomskog instituta Ekonomskog fakulteta. Učestvovao je na preko 100 međunarodnih i domaćih naučnih skupova (konferencija, kongresa i savjetovanja) od kojih izdvajamo: 10, 11. i 12. Svjetsku konferenciju o energiji (Istanbul, Štokholm i London). Učesnik Konferencije u povodu 100. godišnjice smrti Karla Marksa u organizaciji pet akademija nauka u Beogradu 1983. godine. Objavio preko 400 radova u brojnim publikacijama u zemlji i inostranstvu.

Doc. dr. sc. VJEKOSLAV JELEČ
Zagreb
Specijalist neurokirurg, primarijus
Zavod za neurokirurgiju, KB Dubrava, Av. G. Šuška 6, Zagreb
Docent na Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo, Osijek
Tel: +385 98 322 000
E-mail: vjekoslav.jelec@gmail.com

Vjekoslav Jeleč rođen je 1961. godine u Doboju, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli 1985. god. Magistrirao 2002. godine u Zagrebu na temu "Oštećenje vidne funkcije kod djece školske dobi s kranioocerebralnom ozljedom".

Doktorirao 2013. godine, naslov disertacije "Biodinamičke značajke križnoslabinskog dijela kralježnice čovjeka, kopnenih i morskih sisavaca kao osnov za nastanak patoloških promjena". Radi na Zavodu za neurokirurgiju KB Dubrava u Zagrebu od 1993. godine i na Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo u Osijeku.

Obavljao je dužnost pomoćnika ravnatelja za kvalitetu u KB Dubrava 2016. godine. Pročelnik Gradskog ureda za zdravstvo Grada Zagreba je bio u razdoblju od 2017. do 2021. godine. Voditelj je neurokirurške Dnevne bolnice u KB Dubrava. Sudjelovao je u više stručnih i znanstvenih međunarodnih projekata.

Nositelj nekoliko međunarodnih priznanja; dobio više nagrada i priznanje za humanitarni rad. Nositelj je priznanja 2009. godine, Internacionalne lige humanista, "Počasni građanin Usore" 2011, "Večernjakovog pečata" 2012. god.

Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova od toga je 24 indeksirano, ostvaren 182 citata. Recenzirao je četiri knjige, autor i koautor u četiri knjige. Predavač na poslijediplomskom specijalističkom studiju "Mentalno zdravlje obitelji, djece i mladih u zajednici" na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. (Neuroznanost i neurorazvojni poremećaji).

Organizator više međunarodnih i domaćih simpozija i kongresa iz područja neurokirurgije i javnog zdravstva. Višegodišnji član Odbora za zdravstvo Grada Zagreba. Član velikog broja domaćih i međunarodnih stručnih društava i humanitarnih udruga.

Akademik ĐURO JOSIĆ

Beč, Austrija

redoviti profesor, Medicinski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, redoviti profesor kliničke kemije u stalnom zvanju.

Tel: +385 91 621 7796

E-mail: djuro.josic4@gmail.com

Profesor Đuro Josić je rođen u Gibarcu, Šid, sad Republika Srbija. Ima njemačko i hrvatsko državljanstvo, te stalnu dozvolu boravka u SAD. Završio je gimnaziju u Slavonskom Brodu, a diplomirao je na Tehnološkom fakultetu, biotehnološkom odjelu Sveučilišta u Zagrebu (dipl.-ing.) i na Biotehnološkom fakultetu Tehničkog sveučilišta u Berlinu (Technische Universität, Fakultät für Biotechnologie und Lebensmitteltechnologie, Berlin (West) (Dipl.-Ing.), a magistrirao na Prirodoslovnomatematičkom fakultetu u Zagrebu.

Daljnji putevi u njegovoj karijeri su studij i doktorat (Dr.-Ing.) na Technische Universität Berlin, te «Visiting Associate», 1984.-1991. na National Institutes of Health, u Bethesda, MD, SAD. Paralelno je završio habilitaciju na Freie Universität Berlin, Fachbereich Medizin, sa zvanjem docenta (Priv.-Doc.), a 1994. godine je dobio i položaj izvanrednog profesora (C3) na Freie Universität u Berlinu. Od 1991. do 2003. godine je pročelnik, Department Science and Development, Octapharma, Beč i Lachen (Švicarska), a od 2003. do 2024. godine je i redoviti (full) profesor medicine na Brown University u Providence, RI, SAD. Od 2011. do 2019. je bio redoviti profesor u stalnom zvanju, Odjel za biotehnologiju, Sveučilište u Rijeci, a 2020. godine prelazi na Medicinski fakultet u Puli, gdje je redoviti profesor u stalnom zvanju na predmetu klinička kemija. Predaje na predmetima - personalizirana medicina, proteomika i glikomika, te analitička, bioanalitička i klinička kemija. Bio je (i još jeste) mentor velikog broja diplomanada i doktoranada (njih više od 25 u Njemačkoj, Austriji, SAD, Sloveniji i Hrvatskoj). Ima više od 220 znanstvenih publikacija, često vodi znanstvene simpozije i editor je više uglednih znanstvenih časopisa s izuzetno visokim impakt faktorima.

Ima tridesetak patenata, a neki od njih imaju veliku aktualnost na području virusnih vektora, vakcina, genske terapije i frakcionacije humane plazme. Jedan je od izumitelja tzv. monolita u kromatografiji i „down-stream processing“-u makromolekula, virusa i nanočestica. Trenutno živi i radi u Hrvatskoj, Sloveniji i Austriji, te je, osim redovitog profesora na Medicinskom fakultetu u Puli i savjetnik Predsjedništva (Board) dvije velike internacionalne kompanije sa „biotech“ područja.

Prof.dr.med.sc. PREDRAG JOVANOVIĆ

Tuzla

Doktor medicine, specijalista interne medicine, subspecijalista gastroenterohepatologije

Šef odjeljenja za Gastroenterologiju i hepatologiju Klinike za Interne bolesti, UKC Tuzla

Profesor, odgovorni nastavnik na katedri Interna medicina Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli

Tel: +387 61 286 514

E-mail: predrag.jovanovic@untz.ba

Predrag Jovanović rođen je rođen 30. jula 1978. godine u Tuzli. Osnovnu školu i srednju Medicinsku školu završio je u Tuzli. Medicinski fakultet na Univerzitetu u Tuzli završio je 2003. godine, u redovnom roku, sa prosječnom ocjenom 9,22.

Dobitnik je Zlatne plakete Univerziteta u Tuzli, kao i Srebrene plakete Univerziteta u Tuzli za školsku 2002/2003 godinu. Pripravnički staž doktora medicine obavlja u toku 2004/2005 godine u Domu Zdravlja Tuzla i JZU UKC Tuzla. Tokom 2003/2004. godine odslužio je redovan vojni rok u Vojsci Federacije BiH.

Od juna 2005. godine zapošljava se u Gastroenterološkom odjelu Klinike za Interne bolesti JZU UKC Tuzla u svojstvu ljekara sekundarca, a specijalizaciju iz oblasti Interne medicine započinje u martu 2007. godine. Specijalistički ispit iz oblasti Interne medicine položio je aprila 2011.godine. Od 2004. do 2006. godine polaznik je Postdiplomskog studija na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, te polaže sve ispite sa prosječnom ocjenom 10. Decembra 2007.godine uspješno je na Medicinskom fakultetu u Tuzli odbranio magistarski rad pod nazivom »Serumski biohemijski i ultrazvučni markeri holecistolitijaze«. Aprila 2016. godine odbranio je doktorsku disertaciju na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Banjoj Luci pod nazivom „Prediktivni skorovi za terapijsku endoskopsku retrogradnu holangiopankreatografiju u pacijenata sa sumnjom na holecistolitijazu“. Juna 2023.godine položio subspecijalistički ispit iz oblasti gastroenterohepatologije. Januara 2024.godine imenovan je za odgovornog nosioca za nastavni predmet Interna medicina na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Autor je i koautor više naučnih radova objavljenih u visokorangiranim časopisima indeksiranim u »current contents« bazi podataka. Učesnik je brojnih stručnih sastanaka, radionica i kongresa iz oblasti gastroenterologije, hepatologije i digestivne endoskopije. Polaznik je više kurseva iz digestivne endoskopije u zemlji i inostranstvu.

Član je Evropskog udruženja za proučavanje jetre (EASL), Američkog društva za gastrointestinalnu endoskopiju (ASGE), Evropskog udruženja za digestivnu onkologiju (European Society of Digestive Oncology - ESDO), Evropske organizacije za Kornovu bolest i ulcerozni kolitis (ECCO) i Evropskog udruženja za kliničku nutriciju i metabolizam (European Society for Clinical Nutrition and Metabolism – ESPEN), kao i Udruženja gastroenterologa i hepatologa Bosne i Hercegovine.

Od zaposlenja na Gastroenterološkom odjelu, pa do danas u kontinuiranoj edukaciji iz oblasti gastrointestinalne endoskopije i ultrazvuka, te transplantacije jetre. Novembra 2019. godine izabran u naučno-nastavno zvanje docent za nastavni predmet »Interna medicina« na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Od januara 2024.godine obavlja funkciju odgovornog nastavnika

za nastavni predmet "Interna medicina" na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Januara 2025.godine izabran u naučno-nastavno zvanje vanredni profesor za nastavni predmet "Interna medicina" na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Trenutno radi kao specijalista interne medicine i subspecijalista gastroenterohepatologije u Odjeljenju za gastroenterologiju i hepatologiju klinike za interne bolesti JZU UKC Tuzla, te obavlja funkciju šefa odjeljenja.

Publikacije: 22 naučna rad objavljena u časopisima baza Current Contents (Clarivate Analytics), Web of Science i Scopus, koautor 2 knjige iz oblasti Interne medicine.

Akademik DRAGAN JOVAŠEVIĆ
Beograd
Doktor pravnih nauka
Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
(Republika Srbija)
Tel: +381 63 706 0200
E-mail: jovas@prafak.ni.ac.rs

Rođen je 23.oktobra 1958.godine u Vukovaru (Republika Hrvatska). U rodnom gradu završio je osnovnu školu i gimnaziju. Na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu je diplomirao jula 1981. godine. Na istom fakultetu je septembra 1985.godine odbranio magistarsku tezu: „Narkomanija kao socijalno-patološka pojava i njen kriminogeni značaj“. Doktorsku disertaciju: „Krivično delo falsifikovanja isprave“ odbranio je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu maja 1995.godine čime je stekao zvanje doktora pravnih nauka.

Posle rada u bankarstvu, privredi i državnoj upravi aprila 2004.godine je izabran za vanrednog profesora za krivičnopravnu naučnu oblast na Pravnom fakultetu Univerziteta u Nišu. Marta 2009. godine odlukom Senata Univerziteta u Nišu izabran je za redovnog profesora za krivičnopravnu oblast na Pravnom fakultetu.

Od 1982.godine do danas objavio je više od četrdeset univerzitetskih udžbenika u Sarajevu, Banja Luci, Beogradu, Nišu i Bijeljini iz oblasti: krivično pravo (opšti i posebni deo), međunarodno krivično pravo, maloljetničko krivično pravo, prekršajno pravo, privredno kazneno pravo, politika suzbijanja kriminaliteta, izvršno krivično pravo, zatim više komentara: krivičnog zakona (zakonika), zakona o prekršajima, zakona o izvršenju krivičnih sankcija, zakona o pomilovanju, zakona o javnom redu i mir, te više desetina monografija i priručnika. Takođe je objavio više od 300 naučnih radova u časopisima u: Bosni i Hercegovini, Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Severnoj Makedoniji, Rumuniji, Bugarskoj, Mađarskoj, Ruskoj federaciji, Kanadi, SAD, te je učestvovao sa referatima na više od 200 naučnih i stručnih kongresa i drugih skupova u državama regiona.

Najznačajnija su mu dela: „Leksikon krivičnog prava“ (Beograd, 1998., 2002., 2006. i 2011.), „Bibliografija krivičnog prava Bosne i Hercegovine 1914-2014.godine“ (Sarajevo, 2015.) i „Leksikon krivičnog prava Bosne i Hercegovine“ (Sarajevo, 2016.).

Prof. dr. sc. HRVOJE JURIC
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
Predstojnik Katedre za etiku u Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Voditelj Centra za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Voditelj Sveučilišnog centra za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu
Zamjenik voditelja Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku
Tel: +385 91 5789 989
E-mail: hjuric@yahoo.com
Šira bio-bibliografija: <https://filoz.ffzg.unizg.hr/nastavnici/hrvoje-juric/>

Rođen je 1975. u Bihaću (Bosna i Hercegovina), gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Od 1993. do 1998. studirao je filozofiju i komparativni studij hrvatske kulture na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Akademске godine 1998./1999. upisao je poslijediplomski studij filozofije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, gdje je doktorirao 2007. godine. Od 2000. je zaposlen na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta, od 2019. u znanstveno-nastavnom zvanju redovitog profesora. Sudjelovao je ili još uvijek sudjeluje u provedbi niza domaćih i međunarodnih znanstveno-istraživačkih projekata. Od osnivanja, 2013., suradnik je i tajnik Centra za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, čiji je voditelj postao 2018. Od 2014. je suradnik i glavni tajnik, a od 2018. i zamjenik voditelja Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku.

Od osnivanja 2017. godine, voditelj je Sveučilišnog centra za integrativnu bioetiku Sveučilišta u Zagrebu. Sudjelovao je s izlaganjima na gotovo 200 domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova, a osim toga je održao u Hrvatskoj i inozemstvu stotinjak javnih predavanja o filozofijskim, znanstvenim i društveno-političkim temama, te sudjelovao kao izlagač na brojnim javnim tribinama i promocijama knjiga. Od 1999. do 2006. bio je pomoćni urednik časopisa Filozofska istraživanja i Synthesis philosophica, te biblioteke „Filozofska istraživanja“ pri Hrvatskom filozofskom društvu, a od 2006. nadalje je zamjenik glavnog i odgovornog urednika navedenih časopisa i biblioteke. Od 1998. do 2004. bio je izvršni urednik biblioteke „Bioetika“ u zagrebačkoj izdavačkoj kući Pergamena.

Član je uredništva i u nekoliko drugih znanstvenih časopisa. Uredio je više od šezdeset programskih publikacija za domaće i međunarodne znanstvene skupove, većinom one u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva. Od 2002. do 2006. godine bio je glavni tajnik, a od 2007. nadalje član Organizacijskog odbora međunarodne znanstveno-kulturne manifestacije Dani Frane Petrića, koja se svake godine u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva održava u Cresu. Od osnivanja 2002. godine, glavni je tajnik međunarodne znanstveno-kulturne manifestacije Lošinjski dani bioetike, koja se svake godine održava u Malom Lošnju u organizaciji Hrvatskog filozofskog društva, Hrvatskog bioetičkog društva i Grada Malog Lošinja.

Od 2008. do 2010. godine bio je koordinator međunarodne konferencije Südosteuropäisches Bioethik-Forum / Southeast European Bioethical Forum (Opatija, 2008.; Sarajevo, 2009.; Beograd,

2010.). Uz to je bio član i/ili tajnik organizacijskih i programskih odbora brojnih međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova. Od 2016. do 2020. bio je predsjednik Hrvatskog bioetičkog društva, a 2020. i 2021. predsjednik Hrvatskog filozofskog društva. Uz brojne znanstvene, stručne, publicističke, esejističke i poetske tekstove u različitim publikacijama, objavio je sedam znanstvenih i stručnih knjiga (Etika odgovornosti Hansa Jonasa, 2010.; Iskušenja humanizma, 2018.; Tekst i kontekst bioetike, 2019.; Euforija i eutanazija: akutni zapisi o kroničnim problemima, 2019.; Pandemija kao simptom, 2021.; Filozofija: udžbenik filozofije u četvrtom razredu gimnazija, 2021., 2022., s Katarinom Stupalo; Iskušenja humanizma: drugo, dopunjeno izdanje, 2023.), šest uredničkih knjiga (Filozofija i rod, 2005., s Gordanom Bosanac i Jasenom Kodrnja; Filozofija i mediji, 2014., sa Seadom Alićem; Integrativno mišljenje i nova paradigma znanja, 2019., s Antom Čovićem; Nikola Visković: pravo – politika – bioetika, 2020., s Josipom Gućem; Praktička ontologija, 2022., s Goranom Sunajkom i Marijom Selak Raspudić; Leben in postpandemischen Zeiten, 2024., s Marcusom Knaupom), te sedam pjesničkih knjiga (Moje prve pjesme, 1988.; Moj svijet, 1991.; Nominativ, 1997.; O nastajanju i nestajanju, 2005.; Uglavnom pridjevi, 2014.; Nominativ: drugo, izmijenjeno izdanje, 2021.; O najmanjem i još manjem, 2024.).

Primarno se bavi praktičkom filozofijom, etikom i bioetikom, ali u područja njegova znanstvenog i stručnog interesa također spadaju filozofija tehnike, filozofija prirode, filozofija medija, filozofijska hermeneutika, feministička i rodna teorija, te socijalno-politička problematika.

Izv.prof.dr.sc. TADO JURIĆ
Zagreb
Izvanredni profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu
UN-ov ekspert za demografiju
Tel: +385 95 579 51 81
E-mail: tado.juric@unicath.hr

Tado Jurić je izvanredni profesor na Hrvatskom katoličkom sveučilištu (HKS) i UN-ov ekspert za demografiju. Vanjski je suradnik FHS na studiju Demografije i hrvatskog iseljništva te gostujući profesor na Sveučilištu u Grazu. Izabran je u znanstvena zvanja u znanstvenim poljima Demografija i Politologija - Povijest.

Rođen je 1979. godine u Orašju. Diplomski studij Njemački jezik i književnost – Povijest završio je u Osijeku, poslijediplomski studij Europski studiji: Regionalna suradnja i intergiranje u Europsku Uniju završio je u Osijeku i Karlsruheu. Doktorirao je 2012. godine na Sveučilištu Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg i LMU München Političke znanosti disertacijom: „Bosnien und Herzegowina, Serbien und Kroatien auf dem Weg zur EU-Mitgliedschaft“.

Položio je stručni državni ispit za nastavnike u gimnazijama u Bavarskoj, gdje je radio kao nastavnik i koordinator hrvatske nastave te predavač integracijskih tečajeva za imigrante.

Područja znanstvenog interesa su mu migracije, nacionalizam, integracija i digitalna demografija. Vodio je projekt HKS-a Analiza uzroka, motiva i karakteristika iseljavanja hrvatskih obitelji u Njemačku te više projekata u suradnji sa Zakladom Konrad-Adenauer Stiftung, čiji je bio i stipendist. Mentorirao je i kreirao izradu više demografskih strategija, između ostalih za Vladu Federacije BiH (2024) te za Europski parlament (Wilfried Martens Centre for European Studies). Izabran je za posebnog savjetnika za migracije u Ministarstvu demografije i useljništva RH (2024.). Kao gostujući profesor te u istraživačke svrhe boravio je na nekoliko sveučilišta u Austriji, Njemačkoj i SAD-u. Objavio je više od 55 znanstvenih i stručnih radova, dva integracijska udžbenika i sedam monografija: Izabrana djela:

- 1) Jurić, T., Iseljavanje Hrvata u Njemačku. Gubimo li Hrvatsku?, Školska knjiga, Zagreb 2018.
 - 2) Jurić, T. „Gastarbeiter Millennials”: Exploring the past, present and future of migration from Southeast Europe to Germany and Austria with approaches to classical, historical and digital demography, Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2021.
 - 3) Jurić, T. Westbalkan-Erweiterung der EU: Europäisierungsprozess in Bosnien und Herzegowina, Serbien und Kroatien - ein Vergleich, Verlag Dr. Kovač, Hamburg 2013.
 - 4) Jurić, T. Big (Crisis) Data in Social Sciences and Humanities: Predicting Crises, Hamburg, 2023.
- Cjelokupan popis autorovih djela dostupan na: www.croris.hr/osobe/profil/31849.

Prof. dr. sc. SULEJMAN KENDIĆ, prof. emeritus
Velika Kladuša
Primarijus, dr. medicine, specijalista ginekologije i opstetricije.
Univerzitet u Bihaću, Fakultet zdravstvenih studija
Tel: +387 61 155 105
E-mail: sulejmankendic3@yahoo.com

Prof.dr.sc. Sulejman KENDIĆ rođen je 21.06.1952. godine u Šumatcu, općina Velika Kladuša, Bosna i Hercegovina.

Završio je 1960. godine Osnovnu školu u svom rodnom mjestu. 1971. godine Srednju medicinsku školu u Bihaću (smjer sanitarno-laboratorijskih tehničara). 1976. godine Višu medicinsku školu u Sarajevu pri Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, smjer viših medicinskih laboranata. 1981. godine Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci. 1989. godine specijalizaciju iz Ginekologije i opstetricije, na Klinici za ženske bolesti i porode, Petrova 13, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. 1989. godine postdiplomski studij iz Perinatalne i neonatalne medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu odbranio je magistarski rad 1991. godine, a 1996. godine odbrani je doktorsku disertaciju.

1990. godine završava stručnu edukaciju za bazični ultrazvuk u Zavodu za ultrazvuk Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Suradni centar Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i Ultrasound in perinatal medicine health in Dubrovnik. 2000. godine postdiplomski tečaj stalnog usavršavanja liječnika I. kategorije "Ultrazvuk u ginekologiji i porodništvu", a 1997. godine Stručno usavršavanje u Sjedinjenim Američkim Državama u MEDICAL CENTER DRIVE, WEST POINT. Mississippi 39773, na Schields Clinic for Women, P.A. and Children's Clinic W.P.

2010. godine PAT program iz obiteljske/porodične medicine, a 2011. godine edukativni program u zdravstvu za menadžment za upravljanje javnim ustanovama u zdravstvu na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu.

Od 1989 - 2017. godine radio u ZU Dom zdravlja Velika Kladuša, voditelj Službe za zdravstvenu zaštitu žena sa porodilištem.

Od 2000 - 2017. godine radio na Univerzitetu u Bihaću (preraspodjela radnog vremena (7+1).

Od 2017. – do sada. Radi kao stručni konsultant u PZU "MedicoOral-AS" Bihać.

Od 2009. – do sada. Stalni sudski vještak medicinske struke, podoblast ginekologija-akušerstvo. Dobitnik je plakete (2010. godine), od Općine Velika Kladuša za doprinos u razvoju nauke i medicinske struke i Februarske nagrade (2015. godine) kao najviše priznanje Općine Velika Kladuša za doprinos u razvoju nauke i medicinske struke, Povelju (2018. godine) od Liječničke komore USK-a Bihać, za značajan doprinos podizanju ugleda i promicanja značaja i statusa liječništva u društvu

Od 2000 do 2010. godine Akademsko zvanja (naučna-nastavna zvanja: (docent, vanredni profesor, redovni profesor-trajno zvanje) Univerzitet u Bihaću.

2001-2020. godine objavio 19 univrzitetskih udžbenika (prvi autor), od 2001-2017. godine obja-

vio 14 univerzitetskih udžbenika (drugi autor), u 2 univerzitetska udžbenika je saradnik u poglavljima (Perinatologija i Ginekologija)

Od 1991-2018. godine objavio 43 stručno-naučna rada - prvi autor, a od 1983-2022. godine koautor u 43 stručno - naučna rada.

Od 2003-2020. godine recenzent 13 univerzitetskih udžbenika i više stručnih časopisa.

Od 1997-2020. godine kontinuirano sudionik na stručnim domaćim i međunarodnim kongresima i simpozijumima. Od 1982-2017. godine obavljao brojne dužnosti (član upravnih i izvršnih struktura) na Univerzitetu, zdravstvenim ustanovama, komori ljekara i Ministarstvu zdravstva.

2021 Odlukom Senata Univ. u Bihaću dodjeljeno počasno zvanje „Profesor emeritus“.

Akademik SRĐAN KERIM

Predsjednik Centra za europsku suradnju i konferencije

Tel. +385 99 453 10 12

E-mail: skerim@cecc.hr ; sakerim48@gmail.com

Rođen 12.12.1948. u Skopju. Osnovnu školu pohađao u Skopju, a katoličku gimnaziju u There-siengymnasium u Minhenu. Maturirao u Beogradu 1967.godine.

Ekonomski fakultet je završio u Beogradu sa prosječnom ocjenom 9,4 i dobio zlatnu diplomu. Magistrirao i doktorirao na Ekonomskom fakultetu u Beogradu na međunarodnim ekonomskim odnosima. Predavao je Međunarodnu ekonomiju, Svjetsku privredu i Međunarodnu politiku u Beogradu i Skopju. A bio gostujući profesor na New York University i Sveučilištu u Hamburgu. Autor je 12 knjiga iz oblasti Međunarodne ekonomije i politike objavljenih na osam jezika: engleskom, kineskom, ruskom, njemačkom, hrvatskom, srpskom, makedonskom i albanskom jeziku. Najpoznatije knjige: "Balkan, Europa i UN", "Globalizacija i Diplomacija" i "Svijet bez granica". Također i dvije zbirke poezije na makedonskom, engleskom, francuskom, španjolskom, italijanskom i njemačkom jeziku.

U međunarodnim te časopisima na području bivše Jugoslavije objavio je 150 stručnih radova iz oblasti međunarodne politike i ekonomije.

Sve reference o njegovim knjigama i drugim radovima objavljene su u knjizi: "Srđan Kerim - Bibliografski Profil" u izdanju Univerzitetske biblioteke "Goce Delčev" u Štipu, 2018.godine. Dobitnik je državne nagrade za životno djelo "11 Oktomvri" Republike Makedonije. Nosilac je najviših odlikovanja: Njemačke, Italije, Austrije, Lihtenštajna, Malteškog reda, Albanije i države Kentucky u SAD.

Obnašao je veliki broj dužnosti u politici i diplomaciji SFR Jugoslavije, Republike Makedonije i Ujedinjenim Nacijama u periodu 1976. do 2010. godine: Bio je član Predsjedništva Saveza Omladine Jugoslavije 1976/78. Pomoćnik Saveznog Sekretara za Vanjske Poslove i Portparol u vladi Ante Markovića. U vrijeme kada Budimir Lončar bio Savezni sekretar 1988/1991. Bio je dva puta ministar u vladi Makedonije, za ekonomske odnose sa inozemstvom 1986/88 te za vanjske poslove 2000/01.

Specijalni izaslanik Koordinatora pakta stabilnosti za Jugoistočnu Europu 1999/2000. Podpredsjednik Samita UN o financiranju razvoja u Montereju, Meksiko, 2002. Podpredsjednik Samita UN o održivom razvoju u Johaneshburgu, Južna Afrika, 2003. Predsjednik Generalne Skupštine Ujedinjenih Nacija 2007/08. Specijalni izaslanik Generalnog Sekretara UN za klimatske promjene 2008/10.

Ambasador Makedonije pri Ujedinjenim Nacijama u New Yorku, Njemačkoj, Švajcarskoj i Liechtenstein od 1994 do 2003.

Bio je kandidat za Generalnog Sekretara UN 2016.godine.

Generalni direktor njemačke izdavačke kuće WAZ, sa sjedištem u Beču, 2003. do 2011.

Govori tečno i služi se engleskim, francuskim, njemačkim, španjolskim, italijanskom, ruskim, srpskim, hrvatskim, bugarskim i makedonskim jezikom.

Od 2009. Podpredsjednik Organizacije za Međunarodnu Ekonomsku Suradnju sa sjedištem u Beču i Minhenu.

Od 2020. član Strateškog vijeća za vanjsku politiku Republike Sjeverne Makedonije.

Od 2021. godine Predsjednik Centra za Europsku Suradnju i Konferencije sa sjedištem u Opatiji i Zagrebu.

Knjiga “Svijet bez Granica” objavljena na makedonskom jeziku Januara 2023. pod nazivom “Svetot bez Granici”.

Član Vijeća Predsjednika Opće Skupštine OUN.

Redovni član Europske Akademije Znanosti i Umjetnost od aprila 2024.

Akademik PETAR KES

Zagreb

Specijalist interne medicine, subspecijalista iz nefrologije
redoviti profesor u trajnom zvanju Medicinskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Tel: +385 98 323 130

E-mail: kespetar@gmail.com

Prof. dr. sc. Petar Kes rođen je 15. 04. 1950. godine u Osijeku, Hrvatska. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1974. god., magistrirao 1981. god., doktorirao 1989. god. (naslov disertacije: „Etiologija hipergastrinemije u bolesnika s kroničnom bubrežnom insuficijencijom“). Stručno usavršavanje iz nefrologije, dijalize i transplantacije bubrega izvan matičnih ustanova (KBC Sestre milosrdnice i KBC Zagreb) stjecao je u čelnim ustanovama u inozemstvu (Austrija, Francuska, Njemačka i Švedska). Najduži dio radnog vijeka proveo je kao djelatnik u KBC Sestre milosrdnice, KBC Zagreb i Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u rasponu djelatnosti od odjelnoga liječnika do pročelnika Zavoda za dijalizu.

Niz godina bio je vrlo aktivan u programu stalnog medicinskog usavršavanja iz nefrologije, dijalize i transplantacije bubrega, koje je bilo osnova za stjecanje nefrološke kvalifikacije. Zaslužan je za uvođenje novih metoda liječenja bubrežnih bolesnika, kao i bolesnika s višestrukim zatajenjem organa (npr. razni oblici kontinuiranog nadomještanja bubrežne funkcije, hibridna dijaliza, afereza lipida, centrifugalna afereza, ultra čista voda za dijalizu). Aktivno i inovativno je sudjelovao u projektiranju suvremenih centara za dijalizu.

Redoviti je član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (AMZH), član (od 2016. god.) i predsjednik senata (od 2019. god.), te glavni urednik časopisa AMZH, Acta Medica Croatica (od 2016. god.). Bio je predsjednik (dva mandata) Hrvatskog društva za nefrologiju, dijalizu i transplantaciju, guverner (dva mandata) Europskog društva za umjetne organe; predsjednik (2015.-2017.) organizacije Balkanske udruge za nefrologiju, transplantaciju i umjetnu inteligenciju (BANTAO) i član uprave BANTAO-a (od 2009. do danas); član Upravnog odbora Dunavskog udruženja nefrologije (DAN) od 2008. do danas; Potpredsjednik ISN-GO-a za Srednju i Istočnu Europu (Međunarodno društvo za nefrologiju - globalni doseg) od 2012. godine; član Vijeća Mediteranskog nefrološkog društva; Delegat Hrvatske liječničke komore i Hrvatskog društva za nefrologiju, dijalizu i transplantaciju u UEMS-a; Predsjednik odbora za aktivaciju ERA-EDTA za južnu Europu i mediteranske zemlje - odgovoran za koordinaciju i obrazovanje u nefrologiji, dijalizi i transplantaciji bubrega; član povjerenstva za edukaciju Svjetske nefrološke organizacije (The ISN Educational Ambassadors Program) od 2019. god.; dugogodišnji nacionalni predstavnik u Globalnoj neprofitnoj organizaciji koja razvija i provodi smjernice na dokazima za bubrežne bolesti (KDIGO).

Član je uredničkih odbora časopisa kako slijedi: BANTAO J, Contributions, Acta Clinica Croatica. U razdoblju od 1973. do 2024. god. objavio je 646 znanstvena, stručna, pregledna članka, te poglavlja u knjigama s problematikom nefrologije, transplantacije i transplantacijom bubrega. U istom razdoblju objavio je jedan udžbenik, 2 stručna priručnika i 6 priručnika za bolesnike.

Između nagrada treba istaknuti: Nagradu grada Zagreba za postignuća u transplantaciji bubrega, Zagreb 2008. god. i međunarodnu nagradu (ERA-EDTA) za posebna postignuća i unapređenja u liječenju bubrežnih bolesnika

Academician ESIN KOC
Professor of Pediatrics and Neonatology
Head of Neonatology Department, Gazi University
President, Turkish Neonatal Society
President-elect, European Union of Neonatal and Perinatal
Societies (UENPS)
E-mail: dr.esin.koc@hotmail.com
esinkoc@gazi.edu.tr

Prof. Dr. Esin Koç graduated from Hacettepe University Faculty of Medicine in 1986. After completing her neonatology subspecialization at Ankara University Faculty of Medicine between 1991 and 1994, she worked at the University of Graz in 1994, and at the Johns Hopkins Hospital in 1995 as an observer fellow.

Koç became associate professor in Gazi University Faculty of Medicine, Department of Child Health and Diseases in 1997 and professor in 2002. Prof. Dr Esin Koç, has also held administrative positions such as a Board Member of Gazi University Faculty of Medicine,.

Between 2010 and 2015, Koç served as the General Secretary of Turkish Neonatal Society and has been serving as the President of Turkish Neonatal Society since May 2015.

She is also the president-elect of UENPS, the vice president of IAPM and a committee member of EAPM-Preterm Birth Special Interest Group.

In Turkey, she is the head of TUKMOS (Turkish Ministry of Health-Neonatology Education Board), Scientific Advisory Board member of Turkish Ministry of Health, SGK Health Policies, member of Turkish Ministry of Health, Neonatal and Pediatric Health Scientific Committee and a board member of 'Cellular Therapies Scientific Advisory Board of Turkish Ministry of Health. She was also appointed as the the head of the 'Ministry Coordination of the Neonatal Intensive Care Control and Evaluation Scientific Commission'in 2024.

Prof. Koç is the Head of Divison of Neonatology at Gazi University, and has more than 150 articles published in national and international scientific journals.

Akademik IVO KOMŠIĆ

Sarajevo

Profesor emeritus na Filozofskom fakultetu u Sarajevu

Tel: +387 61 217 088

E-mail: ivo.komsic@bih.net.ba

Ivo Komšić je rođen 16.6.1948. godine u Kiseljaku, Bosna i Hercegovina.

Osnovnu i srednju školu završio u Kiseljaku.

Studirao i završio Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za filozofiju i sociologiju, i stekao zvanje profesora filozofije i sociologije.

Na Filozofskom fakultetu u Sarajevu magistrirao i doktorirao i stekao zvanje magistra i doktora filozofskih nauka.

Akaderske, javne i izvršne funkcije:

- Kao profesor na Filozofskom fakultetu obnašao funkcije šefa Odsjeka za filozofiju i sociologiju, zatim dekana Filozofskog fakulteta.
- Član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine.
- Predsjedavajući Doma naroda Parlamenta Federacije.
- Gradonačelnik Sarajeva.

Znanstveni rad:

- Objavio devet knjiga, tri prevedene na engleski jezik.
- Objavio veliki broj znanstvenih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima, iz filozofije, sociologije, politologije, savremene političke historije BiH.

Prof. Ivo Komšić je sada u zvanju prof. emeritusa na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, nije aktivan u redovnoj nastavi.

Penzioniran je 2017. godine, u 68. godini života i sa 43. godine radnog staža.

Akademik GORAN KRSTAIĆ, FESC, FEHRA
Zagreb

Redoviti profesor, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo Sveučilišta J.J. Strossmayer u Osijeku, specijalist interne medicine, uža specijalizacija iz kardiologije, primarijus

Tel: +385 98 508614

E-mail: gkrstacic@gmail.com; gkrstacic@fdmz.hr

Goran Krstajić rođen je 1962. u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 1987., magistrirao 1992. na Medicinskom fakultetu u Rijeci, doktorirao 2002. na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, naslov disertacije „Ispitivanje nelinearne dinamike kratkih vremenskih serija kod bolesnika sa stabilnom anginom pectoris“. Radi u Poliklinici za prevenciju kardiovaskularnih bolesti i rehabilitaciju Srčana u Zagrebu, obnaša funkciju ravnatelja od 2014. Redoviti je profesor na Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo Osijek, izvanredni profesor na Medicinskom fakultetu u Osijeku, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i profesor stručne škole u trajnom zvanju na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu. Završio je školovanje „Menadžer u zdravstvu“ 2015. diplomiravši sa završnim radom „Organizacija ambulantne kardiovaskularne rehabilitacije u Poliklinici Srčana“ i „Leadership and Management in Cardiovascular Medicine“ 2016. u Beču, u organizaciji Europskog kardiološkog društva i Europske agencije za srce iz Brussels-a. Priznat mu je naziv primarijus 2006.

Član je Odbora za kardiovaskularne bolesti Razreda za medicinske znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 2016. i Znanstvenog vijeća za antropologijska istraživanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 2017. godine. Član je Savjeta za zdravlje grada Zagreba od 2017. Na Europskom kardiološkom kongresu 2005. g. primio je diplomu Europskog kardiologa, 2006. godine izabran je za Fellow-a Europskog kardiološkog društva (FESC), a 2017. za Fellow-a Europske udruge za srčani ritam (FEHRA). Do sada je objavio više od 150 znanstvenih i stručnih radova.

Urednik je 3 sveučilišna udžbenika, Neurokardiologija 2018., Kardioneurologija 2022. i Bolesti srca i krvnih žila 2024., te koautor i autor šest sveučilišnih udžbenika i 2 priručnika. Dobitnik je nagrade za izdavaštvo „Akademik Andrija Štampar“ i nagrade za izdavaštvo „Prof. dr. sc. Pavo Filaković“.

Od maja 2024. redovni je član Internacionalne Akademije Nauka i Umjetnosti Bosne i Hercegovine. Dobitnik je nagrade „UNIVANTS HEALTHCARE EXCELLENCE AWARD“ iz Chicaga, za projekt „Rano otkrivanje kardiovaskularnih bolesti kod žena Grada Zagreba 40+, koji je izabran za jedan od 12 najboljih u svijetu u 2024. godini. Isti projekt je proglašen najboljim preventivnim projektom u Hrvatskoj u 2024. na HealthComm Summit-u. Dobitnik je nagrade Grada Zagreba za zdravstvo 2024. godine. Istakao se u organizaciji međunarodnih kongresa i simpozija iz oblasti kardiologije, ateroskleroze, digitalnog zdravlja. Sudjelovao je u 9 znanstvenih i stručnih projekata u Republici Hrvatskoj i inozemstvu. Član je uređivačkog odbora desetak znanstvenih časopisa iz Europe i SAD.

Prof.dr.emeritus SALIH KULENOVIĆ
Tuzla
Tel: +387 61 681022
E-mail: nihadkulenovic@yahoo.com

Salih Kulenović je rođen 30. augusta 1944. godine u Jajcu. Osnovnu školu završio je u Mrkonjić Gradu, a Gimnaziju u Jajcu. Studij Geografije sa geologijom završio je na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1969. godine. Godine 1981. završio je postdiplomski studij na Odsjeku za Geografiju (grupa: Stanovništvo i naselja) Prirodnomatematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu i odbranio magistarski rad pod naslovom: "Struktura stanovništva Tuzle i njena izmjena pod uticajem novijeg privrednog razvoja" te stekao akademski stepen magistra geografskih nauka.

Doktorsku disertaciju pod naslovom: "Antropogeografske i etnološke odlike Gračanice i okoline" odbranio je na Odsjeku za etnologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 1991. godine i stekao akademski stepen doktora etnoloških nauka. U periodu od 1971. do 1991. godine radio je u Muzeju istočne Bosne Tuzla kao kustos etnolog, a zatim kao viši kustos i muzejski savjetnik. Godine 1991. izabran je za pomoćnika direktora Republičkog zavoda za statistiku Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Tuzli. U toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu bio je pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine.

U periodu 2. maj - 1. oktobar 1993. godine bio je zarobljenik logora HVO-a u selu Zabrdju, a zatim u selu Turiji, u općini Konjic. Na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli izabran je 1993. godine u zvanje docenta za predmet "Etnologija", a 1997. godine u zvanje vanrednog profesora za predmet "Opšta etnologija".

Na Prirodno-matematičkom fakultetu u Tuzli 2003. godine ponovo se bira u zvanje vanrednog profesora za užu naučnu oblast "Antropogeografija". Godine 2007. izabran je u naučnonastavno zvanje redovnog profesora na užoj naučnoj oblasti "Antropogeografija", na Odsjeku za geografiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Tuzli, a 2012. godine bira se u počasno zvanje profesor emeritus na Univerzitetu u Tuzli. Autor je i koautor deset knjiga, monografija i udžbenika, te više od stotinu stručnih i naučnih radova. Recenzent je preko pedeset knjiga, univerzitetskih udžbenika, udžbenika geografije za osnovnu i srednje škole, geografskih atlasa i zidnih geografskih karata. Član je Uredništva i Redakcionog odbora većeg broja domaćih i međunarodnih publikacija, časopisa i zbornika.

Akademkinja AIDA KULO ĆESIĆ

Sarajevo

Doktor medicine, specijalista kliničke farmakologije

Tel: +387 61 566 169

E-mail: aida.kulo@mf.unsa.ba, aida.kulo@gmail.com

Prof. dr. Aida Kulo Ćesić je rođena u Sarajevu 1979. godine. Nakon završene Prve Gimnazije, diplomirala na Univerzitetu u Sarajevu-Medicinskom fakultetu 2004. Magistarski rad odbranila juna 2009., a specijalistički ispit iz Kliničke farmakologije položila februara 2010. Doktoratno istraživanje provela na Katoličkom Univerzitetu Leuven, Belgija, a doktorirala na Univerzitetu u Sarajevu februara 2013. Od jula 2023. izabrana u zvanje Redovni profesor za nastavni predmet Farmakologija i toksikologija Univerziteta u Sarajevu-Medicinskog fakulteta.

Od oktobra 2024. obavlja funkciju Prodekana za kvalitet Univerziteta u Sarajevu-Medicinskog fakulteta.

Osim farmakologije i toksikologije, bavi se i problemima javnog zdravstva uključujući imunizaciju te efekte onečišćenja zraka na zdravlje ljudi.

Voditelj je/učesnik u 23 međunarodna/lokalna naučna/edukacijska projekta, autor i koautor poglavlja u 10 knjiga i više od 70 naučnih radova.

Dobitnik je niza nagrada za naučne publikacije i naučno-istraživački rad, dobitnik stipendija, i to JoinEu-See stipendije za naučno usavršavanje u zemljama Zapadne Evrope, 14-mjesečne stipendije Katoličkog Univerziteta Leuven, jednomjesečne ERAWEB akademske razmjene kao gostujući profesor na Master studiju Katoličkog Univerziteta Leuven, Bill & Melinda Gates stipendije za učešće u „19th Advance vaccinology course“, u Francuskoj, Wellcome trust grantu za kliničko istraživanje, te niza Erasmus+ akademskih razmjena.

Od 2021. je redovni je član Evropske Akademije nauka i umjetnosti, bila član istraživačkog tima Svjetske zdravstvene organizacije u okviru projekta „Tailoring immunisation Programme“, te autor, koordinator i organizator međunarodne interaktivne edukacije o važnosti imunizacije.

Član je komisije za utvrđivanje privremenih i stalnih kontraindikacija i postvakcinalnih komplikacija Ministarstva Zdravstva FBiH, član Savjeta za nauku Kantona Sarajevo, te nekoliko radnih grupa i to za izradu teksta novog Zakona o visokom obrazovanju 2019., teksta nacрта Zakona o izmjenama i dopunama zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo, te teksta nacрта zakona o izmjenama i dopunama Zakona o naučnoistraživačkoj djelatnosti Kantona Sarajevo.

Pozvani je predavač i član naučnih odbora međunarodnih konferencija te niza međunarodnih i lokalnih udruženja.

Udata je, majka troje djece.

Prof.dr.sc. SUAD KUNOSIĆ, vanredni profesor
Tuzla
Vanredni profesor na Odsjeku za fiziku, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Tuzli
Gostujući profesor na Fakultetu zdravstvenih studija u Bihaću
Tel: +387 61 823 725
E-mail: kunosic@gmail.com; suad.kunosic@untz.ba

Suad Kunosić je rođen 06.04.1980. godine u Tuzli, gdje je pohađao i završio osnovnu školu „Džemal Mandžić“, a svoje dalje obrazovanje nastavio je u Gimnaziji „Meša Selimović“. Opšti smjer, Gimnazije „Meša Selimović“ završio je 1999. godine. Akademske 1999/2000. godine upisao se na I godinu studija fizike na Prirodno-matematičkom fakultetu u Tuzli. Diplomirao je na odsjeku za Fiziku 2004. godine. Za vrijeme studija 2001. godine izabran je za demonstratora Odlukom Naučno-nastavnog vijeća Filozofskog fakulteta na predmetima Eksperimentalna fizika II i Primjena kompjutera u nastavi fizike. Od 28.11.2003. godine radio je kao instruktor fizike u JU Gimnazija „Meša Selimović“ u Tuzli, a od 01.04.2004. godine kao profesor fizike u istoj. 22.09.2004. je Odlukom Senata Univerziteta u Tuzli izabran u zvanje asistenta za užu naučnu oblast „Opšta fizika“. Od oktobra 2004. godine zaposlen je na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Magistarski rad iz oblasti medicinske fizike odbranio je u aprilu 2008. godine na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

17.07.2008. je Odlukom Senata Univerziteta u Tuzli izabran u zvanje Višeg asistenta za užu naučnu oblast „Opšta i eksperimentalna fizika“. Doktorsku disertaciju iz medicinske fizike uspješno je odbranio 2011. godine na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli, nakon čega je iste godine izabran u zvanje docenta na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli. U zvanje vanrednog profesora za užu naučnu oblast „Opća i eksperimentalna fizika“ na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli izabran je 2016. gdje radi i danas na predmetima iz oblasti: Biofizike i Medicinske fizike.

Bio je dekan Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Tuzli od 2014. do 2016 godine. Od akademske 2019./20. godine je gostujući profesor na Fakultetu zdravstvenih studija Univerziteta u Bihaću na predmetima: Biofizika i Biofizika s bomehanikom. Područje istraživačkog interesa: Biofizika, Medicinska fizika, Radiologija i Scientometrija. U aprilu 2018. zajedno sa akademikom Zeremom predstavio je računarski softver koji jednostavno izračunava Z-skor (novi sistem za mjerenje nauke), kao i njegove komponente. Objavio je više od 40 naučnih radova u referentnim časopisima od čega većinu u WoS-u (CC / SCI). Učestvovao je na brojnim međunarodnim kongresima, radionicama i naučno-istraživačkim projektima, autor i koautor je nekoliko knjiga. Član je editorijal borda časopisa Journal Human Research in Rehabilitation i Acta Medica Saliniana, i recenzent je u nekoliko časopisa iz oblasti medicinske fizike i scientometrije. Od aprila 2021. godine je član Upravnog odbora Agencije za razvoj visokog obrazovanje i osiguranje kvaliteta BiH, gdje je obnašao funkciju predsjednika i potpredsjednika UO Agencije za razvoj visokog obrazovanje i osiguranje kvaliteta BiH. Od kraja 2023. godine član je Etičkog komiteta Univerzitetskog kliničkog centra Tuzla. Od oktobra 2023. godine je Voditelj studijskog programa fizika na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Academician SANJA KUPESIC-PLAVSIC, M.D., Ph.D.
Washington, DC, USA
Professor Emerita, Department of Obstetrics and Gynecology
Paul L. Foster School of Medicine
Texas Tech University Health Sciences Center El Paso, TX,
USA
Tel: +1 915 215 5065
E-mail: skupesic@outlook.com

Dr. Sanja Kupesic-Plavsic is Professor Emerita at Texas Tech University Health Sciences Center El Paso, USA, and an internationally recognized expert in pelvic ultrasound and reproductive endocrinology.

She has made significant contributions to the field, authoring over 220 peer-reviewed publications, 25 books, four slide atlases, and six educational DVDs. Her expertise is further reflected in her role as an invited speaker at 287 national and international conferences, congresses, and symposia. She serves on the editorial boards of three leading international journals and as a peer reviewer for 20 scientific journals. Additionally, she holds the position of Secretary of the International Society “The Fetus as a Patient”.

With a distinguished career in reproductive medicine, medical education, clinical simulation and faculty development, Dr. Kupesic-Plavsic has taught extensively at both undergraduate and post-graduate levels. She is widely recognized for her ability to present complex scientific concepts in an accessible and practical manner.

Her contributions to scientific research and medical education have been honored with numerous prestigious awards, including the Rudjer Boskovic Award for Science, the City of Zagreb Award, and the William Liley Medal for outstanding achievements in human reproduction, perinatal medicine, and ultrasound. For her excellence in teaching, she has received multiple accolades, including: Dean’s Innovation in Medical Education Award (2009), Professor of the Year Award (2011), Excellence in Residents’ Teaching Award (2011) and Dean’s Excellence in Teaching Award (2011). In 2013, she was honored with a Special Achievement Award for pioneering distance learning at the Ian Donald Inter-University School of Medical Ultrasound.

Dr. Kupesic-Plavsic has been awarded Honorary Professorships from Pirogov Medical University (Moscow, Russia, 2013) and Buenos Aires University (Buenos Aires, Argentina, 2014). She is a member of the International Academy of Human Reproduction (2014) and was inducted into the European Academy of Sciences and Arts (2024).

Her primary research interests include reproductive medicine, ultrasound in obstetrics and gynecology, medical education, clinical simulation and faculty development.

Dr. sc. IVAN LANDEK
Zagreb
Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
Zavod za prostorni razvoj
Načelnik Sektora
Tel: +385 1 3782 157
Mob: +385 98 382 620
E-mail: ivan.landek@mpgi.hr

Ivan Landek rođen je 6. travnja 1958. godine u Slavonskom Brodu, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Na Geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirao 1984. godine, te je na istom Fakultetu 2011. godine magistrirao s radom „Razvoj izrade topografskih karata mjerila 1:25 000 u Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 2010. godine“. Mentor mu je bio prof. dr. sc. Stanislav Frangeš. Na istom Fakultetu doktorirao je 12. lipnja 2017. godine s radom „Unaprjeđenje modela topografskih podataka Republike Hrvatske“. Mentor mu je bio prof. dr. sc. Stanislav Frangeš. Izabran je u znanstveno zvanje znanstveni suradnik u znanstvenom području tehničkih znanosti - polje geodezija na Sveučilištu u Zagrebu

Od 1985. do 1989. godine radi u tvrtkama Geozavod i Hidroelektra iz Zagreba. Od 1989. do 1996. godine radi na Geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao asistent iz predmeta Fotogrametrija I, II, III. Od 1996. godine do 2022. godine zaposlen je u Državnoj geodetskoj upravi. U tom razdoblju obnašao je razne rukovodeće poslove (voditelj službe, načelnik, specijalni savjetnik i pomoćnik ravnatelja) u području kartografije i fotogrametrije, a trenutno je zaposlen u Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, kao Načelnik Sektora za prostorne podatke, kartografiku i geoinformatičku podršku u Zavodu za prostorni razvoj. U razdoblju 1996. do 1997. godine bio je tehnički urednik Geodetskog lista.

U Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti je od 1997. do 1999. godine bio Pročelnik komisije za zaštitu okoliša i prostorno planiranje pri Znanstvenom vijeću za daljinska istraživanja i fotointerpretaciju, od 2014. do 2018. godine je bio član uređivačkog odbora znanstvenog vijeća za daljinska istraživanja i fotointerpretaciju, a od 2018. godine član Izvršnog odbora i pročelnik Sekcije za zaštitu okoliša i prostorno planiranje.

Od 2001. do 2005. godine, bio je član Upravnog vijeća Hrvatskog geodetskog instituta, a od 2005. do 2010. godine bio je predsjednik Upravnog vijeća. Od 2015. do 2017. godine je bio glavni urednik biltena „Vizura“ kojeg izdaje Državna geodetska uprava. Od 2008. do 2024. godine bio je dopredsjednik Hrvatskoga kartografskog društva. Od 2007. do 2022. godine bio je glavni delegat je Republike Hrvatske u European Spatial Data Research (EuroSDR), a od 2003. godine je delegat u International Society for Photogrammetry and Remote Sensing (ISPRS).

Radio je kao konzultant 2014. godine na projektu „Strategija razvoja službene kartografije u Federaciji Bosne i Hercegovine“, za Federalnu upravu za geodetsko imovinsko - pravne poslove BiH. Od 2021. godine je suradni član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (IANUBIH). Od godine 2023. je načelnik u Sektoru za prostorne podatke, kartografiku i geoinformatičku podršku u Zavodu za prostorni razvoj Republike Hrvatske, pri Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine.

Trenutno je član povjerenstva za izradu „Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske“, član je „Hidrografsko-navigacijskog vijeća Republike Hrvatske“, član je „Nacionalnog odbora za strategiju upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem“, član je Stručnog nacionalnog odbora za izvršenje zadaća uređenih Uredbom o izradi i provedbi dokumenata Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem te izradu i provedbu strategije (Nacionalni odbor), te je član Stručne radne skupine za koordinaciju i praćenje normativnih i operativnih aktivnosti vezanih za izradu nacrtu Pravilnika o sadržaju prostornih planova nove generacije (ePlanovi).

Od 2024. godine član je Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske pri Ministarstvu unutarnjih poslova (MUP-u), te je od iste godine predstavnik Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine u radnoj grupi za potrebe izrade stajališta RH na prijedlog direktive o praćenju i otpornosti tla pri Ministarstvu zaštite okoliša i zelene tranzicije (MZOZT).

Urednik (autor) je dvije monografije, jedne knjige, jednog udžbenika za studente (u pripremi) i Geodetsko geoinformatičkog rječnika, te je samostalno ili u koautorstvu objavio oko 100 znanstvenih i stručnih radova u tuzemstvu i inozemstvu.

Doc.dr.sc. VLATKA LEMIĆ
Zagreb
Voditeljica Središnjeg ureda za arhivsku građu UNIZG,
Sveučilište u Zagrebu, arhivska savjetnica
Tel: +385 99 4290 7766
E-mail: vlatka.lemic@unizg.hr

Vlatka Lemić rođena je 1972. godine u Zagrebu, Hrvatska. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je arheologiju 1997., muzeologiju 2000. i arhivistiku 2003. godine, a 2013. doktorirala je na studiju informacijskih znanosti na temu „Informacijski sustav u arhivima - povijesni razvoj i perspektive“. Od 2019. je voditeljica Središnjeg ureda za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1998. do 2018. je bila zaposlena u Hrvatskom državnom arhivu. Tijekom vođenja različitih odsjeka, odjela i stručnih povjerenstava te obnašanja dužnosti ravnateljice Ahiva, kao i radom u brojnim drugim stručnim tijelima, udruženjima i inicijativama, aktivno je sudjelovala u organizaciji, planiranju i unaprjeđenju stručnog rada i poslovnih procesa hrvatske arhivske službe, kao i organiziranju i vođenju različitih programa i projekata iz područja arhivske, izdavačke, IT i kulturne i znanstvene djelatnosti. Od 2003. godine stalni je predavač na diplomskom studiju arhivistike Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a predaje i različite kolegije na Sveučilištima u Rijeci, Zadru i Dubrovniku.

Izlagala na brojnim domaćim i međunarodnim stručnim i znanstvenim skupovima, autorica je dvije knjige i stotinjak radova u domaćim i međunarodnim časopisima i knjigama te nekoliko međunarodnih izložbi. Uredila je i pripremila stotinjak tiskanih i elektroničkih izdanja, urednica je i članica uredničkih odbora više međunarodnih časopisa, a od 2016. je u bazi stručnjaka Izvršne agencije za obrazovanje, audiovizualnu djelatnost i kulturu pri Europskoj komisiji gdje je angažirana kao evaluator EU projekata.

Uključena je u rad brojnih međunarodnih stručnih tijela – potpredsjednica je ICARUS-a i predsjednica ICARUS Hrvatska, članica Izvršnog vijeća EURBICA-e i EGSAH-a, stručnih tijela Međunarodnog arhivskog vijeća (ICA), Time Machine ambasadorica i članica Savjetodavnog odbora Europeane. Aktivni je sudionik različitih međunarodnih projekata na području kulture, arhivske djelatnosti i digitalizacije baštine (Kreativna Europa, Erasmus+, TMO, DARIAH, AERI i dr.), znanstveno-istraživačkih projekata te koordinira nekoliko digitalnih platformi (Topoteka, #PričelzArhiva, Znameniti.hr i dr.).

Akademik ALEKSANDAR LJUBIĆ

Beograd, Srbija

Ginekolog-akušer

Redovni profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu,

Tel: +381647019632

E-mail: gakljubic@gmail.com

Ljubić Aleksandar, profesor doktor, specijalista ginekologije i akušerstva. Rođen je u 1958. godine Beogradu. Osnovne, specijalističke i doktorske studije završio je na Medicinskom Fakultetu Univerziteta u Beogradu. Postdiplomsko obrazovanje sticao je u USA, Japanu, Velikoj Britaniji i Grčkoj. Više od 25 godina radio je na Klinici za ginekologiju i akušerstvo Kliničkog centra Srbije kao lekar, zamenik direktora i direktor, a na Medicinskom fakultetu u Beogradu od 1995. godine kao asistent i vanredni profesor i profesor.

Bio je vodeći istraživač u 12 domaćih i međunarodnih naučnih projekata, objavio je više od 500 publikacija-recenziranim časopisima-73 sa Citation indexom- 1539 H-indeksom od 19.

Profesor Ljubić je bio suosnivač Jevremova bolnice, Vincula Biotech Group i BioCell bolnice u Beogradu, susnivač i prvi medicinski direktor prve srpske privatne zdravstvene platforme Medigroup, osnivač i predsednik Srpskog društva za ultrazvuk u akušerstvu I ginekologiji, osnivač i direktor srpske Među-univerzitetske škole Ian Donald za medicinski ultrazvuk i zamenik generalnog sekretara Svetske asocijacije za perinatalnu medicinu.

Redovni je profesor na DIU (Dubrovnik International University Libertas), bio gostujući profesor na Weill Cornell Medical School, USA i zamenik generalnog sekretara Svetske asocijacije perinatalne medicine WAMP.

Bio je osnivač je Opšte bolnice Bio Cell Hospital te suosnivač i predsednik Vincula Biotech Group. U proteklih 30 godina, profesor Ljubić uspešno je uradio više desetina hiljada IVF-ova, porođaja te lečenja visokorizičnih trudnoća.

Njegova glavna područja istraživanja su biotehnologija u reproduktivnoj i perinatalnoj medicini, biološka i regenerativna medicina, potpomognuta reprodukcija, minimalno invazivna reproduktivna hirurgija, kao i biologija tumora. Pionir je u invazivnim postupcima vođenim ultrazvukom u fetalnoj medicini, direktnom sazrevanju fetalnih pluća, izumitelj je metode prenatalnog skrininga sluha, kao i nehirurškog lečenja fibroida i naprednih NOTES laparaskopskim procedurama. Osnivač je programa regeneracije gonada – SEGOVA, kao i programa dugovečnosti SEMPRES RB.

Učestvovao je na velikom broju međunarodnih i domaćih kongresa i simpozijuma.

Organizator je brojnih kongresa iz oblasti ginekologije i perinatalne medicine i urednik i ko-urednik nekoliko naučnih časopisa. Bio je predsednik XIII Svetskog kongresa perinatalne medicine. Profesor Ljubić je dobitnik mnogobrojnih priznanja poput Sekcije za perinatalnu medicinu SLD, Sekcije za ginekologiju i akušerstvo SLD, Udruženja za primenu ultrazvuka u medicini, Jugoslovenskog udruženja ginekologa i akušera.

Dobitnik je i Investigator Award - XIII Trophoblast conference (1992) Rochester, USA i Oktobarska nagrada Beograda za nauku (1993), nagrade Sir William Lilley (WAPM – 2017). Urednik je u nekoliko časopisa: The Ultrasound Review of Obstetrics and Gynecology; Obstetrics and Gynecology communications; Acta Infectologica Yugoslavica; Medicinska istraživanja; Ultrazvuk; Mama; Acta Medica Saliniana. Frontiers in the reproductive medicine.

Pridruženi je član Međunarodne akademije za perinatalnu medicinu, bio je predsednik Republičke komisije za in vitro oplodnju i perinatalnu medicinu. Govori engleski jezik.

Prof. ADMIR MAŠIĆ

Associate Professor at the Massachusetts Institute of Technology

Faculty Director at MIT ReACT, Cambridge, United States

E-mail: masic@mit.edu

Admir Masic is a scientist, currently an Associate Professor at the Massachusetts Institute of Technology. His research involves characterization of complex biomineralized and archaeological structural materials with the objective of inspiring the design of more sustainable and durable building materials. Masic was born in Bosnia and Herzegovina, and became a teenage refugee in Croatia during the Bosnian War in 1992. While in Croatia, he enrolled as a nonmatriculating student at a technical high school. He displayed a strong performance in chemistry while in school, and as a result, was eventually approved to receive a high school diploma. With the help of generous sponsors, he continued his higher education at the University of Turin. While in Turin, he co-founded the company, Adamantio srl, which works to preserve ancient cultural heritage. Masic has a doctorate in physical chemistry from the University of Turin, and is currently Associate Professor at MIT. Masic is the principal investigator for the Laboratory for Multiscale Characterization and Materials Design at MIT. His research is focused on the topics of chemomechanics, the multiscale characterization of biological and antiquity-inspired materials, and the design of new building materials that are more durable and more sustainably produced than today's common construction materials. While at MIT, Masic has served as the faculty founder for the Refugee ACTion Hub (ReACT), which has three primary goals: "community engagement within MIT and beyond; the development of a certification system for displaced learners; and an outreach effort to connect with broader audiences."

Akademkinja JULIJANA MATANOVIĆ
Zagreb
Spisateljica
Email: ladjaodvode@gmail.com

Rođena 6. travnja 1959. u Gradačcu (Bosna i Hercegovina). Osnovnu školu polazila u Đurđenovcu, gimnaziju u Našicama, a studij jugoslavenskih jezika i književnosti na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Poslijediplomski studij završila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je 1989. magistrirala na temi Primarna i sekundarna generička obilježja u Đurđevićim "Uzdasima Mandali-jene pokornice". Od 1993. radila na Katedri za noviju hrvatsku književnost Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirala 1998. godine na temi Hrvatski povijesni roman XX. Stoljeća. Od 2014.-2024. članica suradnica HAZU. 2018., u zvanju izvanrednog profesora, odlazi u prijevremenu mirovinu.

Autorica je preko tri stotine znanstvenih tekstova, kritika, rasprava i eseja s područja književnosti. Sudjelovala na stotinjak kongresa, simpozija i okruglih stolova vezanih uz teme koje dolaze kako iz prostora nacionalne književne baštine, tako i one koje problematiziraju sinkronu književnu produkciju (Dani hvarskog kazališta, Hrvatski književni barok, Krležini dani, Hrvatski slavistički kongres, Dani Josipa i Ivana Kozarca, Književni Osijek, Đakovački susreti književnih kritičara, Dani kritičara u Sarajevu, Gradačacki književni susreti...).

Pet godina (od siječnja 1991. do siječnja 1996.) bila voditeljica na projektu Hrvatski književni barok i slavonska književnost 18. stoljeća pri Ministarstvu znanosti Republike Hrvatske. Kao sastavni dio tog istraživanja organizirala znanstveni simpozij s istom temom (Osijek-Požega, studeni 1993.). Bila je i straživač na projektu Enciklopedija hrvatske književnosti.. Uređivala je književne časopise Rijek, Quorum i Književna revija, a danas je urednica časopisa Republika Društva hrvatskih književnika. Uređivala je biblioteku Quorum i biblioteku hit (biblioteku moderne proze), bila je i glavna urednica Nakladnog zavoda Matice hrvatske.

U akademskoj godini 2004/2005. Vodila je poslijediplomski studij kroatistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Priređivala je zbornike radova, stručne i beletrističke knjige. Prvu knjigu kritički čitanja (koautorsku), Četiri dimenzije sumnje, objavila je 1988. (Nagrada sedam sekretara SKOJ-a). Nakon toga uslijedile su znanstvene i stručne knjige: Barok iz suvremenosti gledat, 1991; Ivan Gundulić, 1993; Prvo lice jednine, 1997.; Lijepi običaji (pogovori), 2000.; Krsto i Lucijan (rasprave o povijesnom romanu), 2003.; Sumnja.strah@povijest.hr, 2012.; Knjiga o Fabriju, 2019. Široj je javnosti poznatija kao spisateljica.

Prvu proznu knjigu Zašto sam vam lagala objavila je 1997. Knjiga je prevedena na brojne jezike, doživjela je 19 izdanja i nagrađena je Nagradom Ivan i Josip Kozarac za najbolju proznu knjigu godine. Nakon toga uslijedile su proze za odrasle i djecu: Bilješka o piscu, Kao da smo otac i kći, Laura nije samo anegdota, Tko se boji lika još, Knjiga od žena, muškaraca, gradova i rastanaka (Nagrada Kiklop za najbolje prozno djelo u 2009.), O čemu ti to govoriš, Cic i svila, One misle da

smo male (Nagrada Anto Gardaš, Nagrada Mali princ, Nagrada Kiklop i Nagrada Biser mudrosti), Božićna potraga, Rečeno – učinjeno (roman za mlade), I na početku i na kraju bijaše kava (Nagrada Ksaver Šandor Gjalski, Nagrada grada Zagreba, Nagrada Josip i Ivan Kozarac, Nagrada Terra Tolis), Vezanje tenisica s jednom nepoznanicom (roman za mlade), Ljuta godina – zapisi internetske novakinje, Rođena na Božić, Djeca na daljinu (Nagrada Josip i Ivan Kozarac). U koautorstvu s Reine - Marquerite Bayler objavila knjigu Kobni korak, 2003. Objavila i sljedeće: Kombinirani prašak (zapisi), 2022., Sve bratove adrese (roman za mlade, posebna nagrada u sklopu Nagrade Grigor Vitez, 2023.), Stoji ti put (roman), 2024.

2023. pokrenula projekt Žena ženama u kojem, u vlastitoj Umjetničkoj organizaciji Lađa od vode, su objavljena dva zbornika: Burza rada, 2023. (12 spisateljica o 12 zanimanja), i 2024. Spisateljice biraju (24 spisateljice pišu o svojim najdražim književnim likovima).

Academician LAURENCE B. McCULLOUGH, Ph.D.
Austin, Texas, USA
Distinguished Emeritus Professor, Baylor College of Medicine,
Emeritus Professor of Obstetrics and Gynecology, Zucker
School of Medicine at Hofstra/Northwell
Tel: +1 713 569 7006
E-mail: Laurence.McCullough@bcm.edu

Laurence B. McCullough, Ph.D., is Emeritus Professor of Obstetrics and Gynecology, Zucker School of Medicine of Hofstra/Northwell, Hempstead, New York (July 2021). He and Frank A. Chervenak, M.D. completed their 38-year collaboration in professional ethics in obstetrics and gynecology in 2021. They co-authored 3 books and co-edited 3 books and published more than 300 papers in the peer-reviewed literature. Their *Professional Ethics in Obstetrics and Gynecology*, co-authored with John H. Coverdale, M.D., Professor of Psychiatry and Medical Ethics at Baylor College of Medicine in Houston, Texas, was published in 2020 by Cambridge University Press.

Dr. McCullough became Distinguished Emeritus Professor in the Center for Medical Ethics and Health Policy, Baylor College of Medicine, Houston, Texas, in July 2016, having retired after 28 years on Baylor's faculty. In 2008 he became the inaugural holder of the Dalton Tomlin Chair in Medical Ethics and Health Policy. He was also Professor of Medicine and Medical Ethics and a Faculty Associate of the Huffington Center on Aging. He held medical staff appointments at Baylor St. Luke's Medical Center, Michael E. DeBakey Veterans Affairs Medical Center, and Texas Children's Hospital. He won an American Council of Learned Societies Fellowship (1995-1996) in a national competition. He is an elected a Fellow the Gerontological Society of America (1997) and of the Hastings Center (2003). Dr. McCullough served as president of the Society for Health and Human Values (1987-1988), now merged into the American Society for Bioethics and Humanities.

In December 2012, Baylor College of Medicine recognized Dr. McCullough's contributions to medical education with its peer-reviewed Fulbright & Jaworski Faculty Excellence Award and membership in Baylor's Academy of Distinguished Educators. In May 2013, Baylor named Dr. McCullough one of the two annual recipients of its highest teaching award, the Barbara and Corbin J. Robertson, Jr., Presidential Award for Excellence in Education. In January 2014, he received the Baylor Pediatric Award for Excellence in Teaching by a Non-Pediatric Faculty Member from Baylor's Department of Pediatrics.

Dr. McCullough has more than 600 publications in the peer-reviewed literature and more than 80 invited original chapters in scholarly volumes. He has written or co-written 9 books and edited or co-edited 10 books. The *Cambridge World History of Medical Ethics* (Cambridge University Press 2009; Paperback 2018), co-edited with Professor Robert Baker of Union College (Schenectady, New York), was named a Choice Outstanding Academic Title in 2009. His final book, *Thomas Percival's Medical Ethics and the Invention of Professionalism in Medicine*, was published by Springer in 2022.

Dr. McCullough's research as Principal Investigator and Co-Investigator was funded by the National Institutes of Health, The National Endowment for the Humanities, NASA, Veterans Health

Affairs, American Council of Learned Societies, American Philosophical Society, Texas Committee for the Humanities, The Hastings Center, the Milbank Memorial Fund, and the Littauer and Earhart Foundations.

While at Baylor, Dr. McCullough served on Ethics Committees and as a clinical ethics consultant at Baylor St. Luke's Medical Center, Michael E. DeBakey Veterans Affairs Medical Center, and Texas Children's Hospital, including its Fetal Center.

Dr. McCullough received his A.B. in Art History from Williams College (1969) and his Ph.D. in Philosophy from the University of Texas at Austin (1975). He completed a Pre-Doctoral Fellowship at the Institute for the Medical Humanities of the University of Texas Medical Branch in Galveston (1975) and a Post-Doctoral Fellowship at The Hastings Center (1975-1976). He held appointments on the medical and philosophy faculties at Texas A&M University (1976-1979) and Georgetown University (1979-1988), where he was also a Senior Research Scholar in the Kennedy Institute of Ethics. He is married to historian, Linda J. Quintanilla, Ed.D. They live in Austin, Texas.

Prof.dr.sc. AMELA MEDAR

Stolac

Stručna savjetnica za nastavu biologije i hemije u Pedagoškom zavodu Mostar,

doc. dr. biotehničkih nauka, prof. hemije.

Tel: +387 62 368 642

E-mail: amelamedarppz@gmail.com

amela.medar.pzmo@gmail.com

Rođena je 1972. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Nastavničkom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Magistrirala je 2009. godine na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu u Sarajevu, naslov teme: Primjena metoda u analizi lakopristupačnog fosfora na crvenicama i karbonatnim aluvijalnim tlima Hercegovine” odsjek „Održivo upravljanje zemljištem“.

Doktorirala 2013. godine na Agromediterranskom fakultetu u Mostaru, naslov teme: „Komparativna poređenja hemijskog sastava nekih kultivara šipka (*Punica granatum* L.) na području submediteranske Hercegovine“. Docent doktor je iz oblasti biotehničkih nauka.

Radila je kao nastavnica biologije i hemije, te profesorica hemije u više osnovnih i srednjih škola u Mostaru i Stocu. Radi kao stručna savjetnica u Odjeljnu za osnovno i opće srednje obrazovanje u Pedagoškom zavodu Mostar, prati i valorizira rad nastavnika i profesora biologije i hemije.

Učesnik je velikog broja lokalnih i međunarodnih konferencija, te nekoliko godina stručni saradnik Edukativnog centra Balkan.

Voditelj je i predavač brojnih radionica na teme: Model kontinuiranog profesionalnog razvoja, Standardi zanimanja nastavničke profesije, STEM pristup u učenju i poučavanju, Škola kritičkog mišljenja, Škola vrijednosti, Biološko naslijeđe i ljekovite biljke kao resurs juga Bosne i Hercegovine u okviru: International Summer School “Youth and Heritage”.

Voditelj gupe za definisanje standarda učeničkih postignuća iz biologije (APOS0). Ekspert u okviru PC1 TABLA – Aktivnosti općeg obrazovanja u BIH za univerzitetske profesore koje vode unapređenju postojećih studijskih programa na nastavničkim fakultetima itd.

Učesnik međunarodnih konferencija „Unity and Plurality in Europe” u periodu od 2006. do 2017. godine.

Organizator i realizator je Prve konferencija iz oblasti metodike nastave hemije i biologije naziva “Akcijska istraživanja u teoriji i praksi nastave hemije i biologije” 2015. Recenzirala je kurikulume hemije i biologije za više kantona u BiH. Učesnik je Međunarodne konferencije “

Sarajevo u svijetu”, organizovane u sklopu UN sedmice mira, gdje se predstavila radom: Svijest o bosanskoj biološkoj raznolikosti i njenom očuvanju. Koautorica je stručnih knjiga: „Biološki rječnik“ i STEAM u predmetnoj nastavi - Voda za mir, te dva priručnika za nastavnike: „Nastava biologije u osnovnim školama, usmjerena na ishode učenja“ i „Nastava hemije u osnovnim školama, usmjerena na ishode učenja“.

Autorica stručno-naučnih knjiga: „Nar (*Punica granatum* L.) –simbol plodnosti i izobilja“ i „Fosfor u tlima Hercegovine“. Objavila je i prezentirala preko 40 stručnih i naučnih radova iz oblasti metodike biologije i hemije, agrohemije, herbologije i ekologije.

Suradni je član IANUBiH od decembra 2024. godine

Doc. dr. sc. EDIN MEĐEDOVIĆ

Sarajevo

Specijalista ginekologije i akušerstva, subspecijalista fetalne medicine i opstetricije; Master of ultrasound in Obstetrics and Gynecology

Klinički centar Univerziteta u Sarajevu; Medicinski fakultet UNSA, Sarajevo School of Science and Technology

Tel: +387 62 340 044

E-mail: medjedovic.e@gmail.com

Rođen 04.09.1974. godine u Novom Pazaru. Diplomirao na Medicinskom fakultetu u Beogradu i time stekao zvanje doktora medicine. Specijalizaciju iz oblasti Ginekologija i akušerstvo počinje 2007. god na Kliničkom centru Univerziteta u Sarajevu i 2011. godine polaže specijalistički ispit. 2010. godine završio edukaciju iz oblasti ultrazvučne dijagnostike u ginekologiji i porođništvu na Klinici Sv. Duh u Zagrebu, pod patronatom prof. dr. Asima Kurjaka, te iz oblasti fetalne ehokardiografije na klinici „Rebro“ Kliničkog bolničkog centra Zagreb, pod nadzorom prof. dr. Ivana Malčića. Educirao se u oblasti dijagnostičke i operativne histroskopije u okviru edukacijskog programa Evropske Akademije za ginekološku hirurgiju u Mariboru 2012. godine. Završio napredni nivo edukacije iz oblasti laparoskopske hirurgije u ginekologiji 2012. godine, edukaciju iz oblasti reproduktivne medicine na Klinici za ginekologiju u Ljubljani 2014. godine, te napredni nivo SHCE III edukacije iz oblasti zdravstvenog menadžmenta 2017-2018 godine. 2018. godine izabran u zvanje asistenta na Medicinskom fakultetu Univerziteta SSST za naučnu oblast Ginekologija, akušerstvo i reproduktivna medicina. 2019. godine obavio edukaciju iz oblasti Ultrazvučnog praćenja fetalnog ponašanja i dobio sertifikat za poznavanje „KANET-a“ Ian Donld škole u Zagrebu.

Godine 2019. stekao zvanje Master of ultrasound in Obstetrics and Gynecology, Ian Donald Inter-university School of Medical Ultrasound. Položio subspecijalistički ispit iz oblasti Fetalna medicina i opstetricija 2021. godine. Doktorsku disertaciju pod nazivom “The influence of blood flow in uterine arteries measured by Doppler on fetal behavior in preeclampsia” odbranio 2021. godine na Medicinskom fakultetu Sarajevo School of Science and Technology. Iste godine izabran u akademsko zvanje docent na Medicinskom fakultetu Univerziteta SSST na već istom predmetu. 2023. godine izabran je za docenta na predmetu Ginekologija i akušerstvo, Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Kao autor i koautor objavio je 60 naučnih radova. Autor je knjige „Rare case in obstetrics and gynecology“. Član je istraživačkog tima Ian Donald School, internacionalnog udruženja ultrasoničara u ginekologiji i opstetriciji ISUOG, te suradni član Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (IANUBIH). Član je i predsjednik nadzornog odbora Udruženja za perinatalnu medicinu BiH. Stalni je recenzent više internacionalnih medicinskih časopisa. Učesnik je brojnih naučnih skupova u zemlji i inostranstvu.

Academician EBERHARD MERZ, MD, PhD, Professor
Frankfurt/Main, Germany
Head, Centre for Ultrasound and Prenatal Medicine in
Frankfurt/ Main, Germany
President of the Fetal Medicine Foundation Germany
Vice president of IAPM
Tel: +49 171 2696400
E-mail: merz.eberhard@web.de

Education and training, work experience: 1976 MD Christian Albrechts-University of Kiel, Germany; 1977 PhD Christian Albrechts-University of Kiel, Germany; 1978-2000 Department of Obstetrics and Gynecology, University of Mainz, Germany; 1985 specialist in Obstetrics and Gynecology University of Mainz, Germany; 1988 habilitation, senior doctor and head of the Centre for Ultrasound and Prenatal Therapy University of Mainz, Germany; 1995 professor of Obstetrics and Gynecology at the University of Mainz, Germany; 2000-2013 Director, Department of Obstetrics and Gynecology, and Head of the Centre for Ultrasound and Prenatal Medicine, and Head of the Centre for Reproductive Medicine, Hospital Nordwest (affiliated Teaching Hospital of Johann Wolfgang Goethe University Frankfurt), Frankfurt/Main, Germany

Present position: Head of the Centre for Ultrasound and Prenatal Medicine in Frankfurt/Main, Germany

President of the Fetal Medicine Foundation (FMF) Germany since 2002

President of the German Society of Ultrasound in Medicine 2006-2008

Vice-President of the International Academy of Perinatal Medicine (IAPM)

Member of many international and national scientific societies

Received many recognitions from several scientific societies

Publications and scientific activities:

More than 260 peer reviewed papers. 9 books on Ultrasound in Obstetrics and Gynecology

More than 340 invited lectures at national and international meetings

1999 until 2024 Editor of the European Journal of Ultrasound

2007 until 2023 Co-Editor of Ian Donald School Journal of Ultrasound in Obstetrics and Gynecology

Achievements:

1989 pioneer of 3-dimensional ultrasonography in obstetrics and gynecology

2007 release of the first German Computer Program Prenatal Risk Calculation (PRC 1.0) for the detection of chromosomal defects

2011 release of PRC 2.0

2013 release of PRC 3.0. The latest program is now used in many countries and is available in German, English, Portuguese and Spanish

Organization of conferences: 25 international and national conferences

September 5-6, 1997: 1st World Congress on 3D Ultrasound in Obstetrics and Gynecology, Mainz, Germany

June 12-14, 2008: The Fetus as a Patient conference in Frankfurt, Germany

March 21-24, 2019: 3rd World Congress on 3D/4D Ultrasound in Obstetrics and Gynecology (Eberhard Merz, Asim Kurjak), Dubrovnik, Croatia

Akademik ENES MIDŽIĆ, Profesor emeritus
Zagreb
Redoviti profesor u trajnom zvanju Akademije dramske
umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu
Tel: +385 98 221 606
E-mail: enes@adu.hr

Rođen 1946. godine u Zagrebu. Diplomirao Filmsko snimanje na Akademiji kazališne i filmske umjetnosti u Zagrebu, na kojoj je zaposlen od 1976. do 2022. Redoviti profesor u trajnom zvanju u Umjetničkom području, polje Film, grana Snimanje. Doktor filmske umjetnosti i profesor emeritus.

Autor je tri sveučilišna udžbenika, jednog sveučilišnog priručnika, 30-ak znanstvenih, istraživačkih i stručnih članaka. Autor je 14 dugometražnih igranih kinematografskih i televizijskih filmova, 4 TV serije, 70-ak kratkometražnih filmova, 300-tinjak namjenskih filmova, 60-ak nastavnih srednjetražnih filmova, a autorski se iskazuje kroz brojne fotografske izložbe, radom u kazalištu na oblikovanju svjetla i scene.

Sveučilišno djelovanje obilježeno s 6 dekanskih mandata, jednim prorektorskim, 20 godina članstva u Senatu Sveučilišta u Zagrebu, 6 mandata predsjedanja Vijećem umjetničkog područja, članstvom u Odboru za međunarodnu suradnju, Skupštini i Predsjedništvu Sveučilišta te 10 godina rada u Odboru za statutarna pitanja. Bio je član i zamjenik predsjednika Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju. Od 1989. do 2026. godine član je Matičnog odbora Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj RH za Umjetničko područje, u kojem je u više mandata bio predsjednik.

U dva mandata obnašao o dužnost Predsjednika Upravnog odbora Hrvatskog audiovizualnog centra. Bio je član Hrvatskog nacionalnog odbora za kinematografiju, Savjeta filmskog festivala u Puli, Povjerenstva za film Ministarstva kulture, Odbora za dodjelu Nagrade Vladimir Nazor, Vijeća Hrvatske radiotelevizije.

Član je Kluba dekana, Maticе Hrvatske, Udruženja likovnih umjetnika primijenjene umjetnosti, Hrvatskog društva filmskih djelatnika, Hrvatske udruge filmskih snimatelja, Udruženja veterana Domovinskog rata, Udruge branitelja Domovinskog rata zapovjedništva obrane Grada Zagreba.

Nagrade: Nagrada grada Zagreba 1981. god. za film "U potrazi za Šutejem", Nagrada za kameru RTB za film "U potrazi za Šutejem" red. N. Puhovski, Beograd 1982., Nagrada za kameru za film "Zagreb" red. R. Grlić, Međunarodni festival sportskog i turističkog filma, Maribor 1982., Prix Phillips éclairage et architecture za film "Broj iz svjetlosti", Festival International du Film d'Architecture et d'Environnement Urbain, Bordeaux 1984., Zlatna medalja Beograd za filmove "Rubne slike gladi", red. N. Puhovski i "Posvećenje mjesta" red. B. Gamulin, 37. Festival jugosl. dok. i kratkometražnog filma, Beograd 1990., Zlatna medalja "Milton Manaki za film "Posvećenje mjesta", red. B. Gamulin, Festival filmske kamere, Bitola 1990., Grand Prix de la qualité de l'image za film "Posvećenje mjesta", red. B. Gamulin, 14. Festival International du Film D'Art, UNESCO, Paris 1990., Nagrada KODAK za film "Sedma kronika", red. B. Gamulin, Festival hrvatskoga filma, Pula 1996., Nagrada Vladimir Nazor za filmsku umjetnost, Zagreb 1997., Nagrada Vjekoslav Mahjcen, za doprinos istraživanju i promoviranju hrvatske filmske baštine, Hrvatsko društvo filmskih kritičara, Zagreb 2008., Nagrada za životno djelo, Hrvatsko društvo filmskih kritičara, Zagreb 2011. Odlikovan odličjem Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića 1996. godine.

Academician DAMIJAN MIKLAVČIČ
Ljubljana, Slovenia
University of Ljubljana
Faculty of Electrical Engineering
Tel: +386 1 4768 456
E-mail: damijan.miklavcic@fe.uni-lj.si

Damijan Miklavčič received university diploma degree in electrical engineering in 1987; Master of Science in 1991, and PhD in 1993; all from University of Ljubljana. He was employed by the University of Ljubljana, Faculty of Electrical Engineering first as a researcher and later as teacher. He was visiting researcher at CNRS, France at Institute Gustave Roussy, Villejuif in France in 1995-96. From 2002 he has been elected full professor at the University of Ljubljana and is a tenured professor at University of Ljubljana. He is currently giving courses at PhD level Electroporation Based Technologies and Treatments an elective course at Biomedicine study – general medicine; organized as a Scientific Workshop Since 2003 (www.ebtt.org), at Master level: Biological Systems; Neurocybernetics; Research and Development Communication; and at Bachelor level: Project Management, Teamwork and Intellectual Property. Until now he served as mentor to 31 PhD students; 19 Master Students, and 51 students for their undergraduate theses.

On institutional level Damijan Miklavčič served as the Head of the Laboratory of Biocybernetics (1998-2019); Vice-Dean for Research at the Faculty of Electrical Engineering (2003-2005); Head of the Department of Biomedical Engineering (2007-2015). On the national level he served as the Member of the Scientific Council to the Slovenian Research Agency (2007-2009); Member of the Council of Science and Technology of the Republic of Slovenia (2010-2013); and Member of Slovenian National Awards Committee for Science (2018-2022); he also served as the President of the Slovenian Society for Engineering in Medicine and Biology (2007-2022). Internationally he is a member of numerous professional societies.

He was Member of the Council of the Bioelectrochemical Society (2009–2017); he created a world-wide network through proposing and chairing COST TD1104 action on electroporation (2012-2016) which after the end of the project was incorporated in the International Society for Electroporation-Based Technologies and Treatments (<http://www.electroporation.net>) and was the first elected President of the International Society for Electroporation-Based Technologies and Treatments (2016-2017).

His current research interests include electroporation based treatments and therapies, including cancer treatment by means of electrochemotherapy, gene electrotransfer, and tissue ablation by irreversible electroporation. Prof. Miklavcic has authored or co-authored over 480 original articles in scientific journals, over 700 conference contributions (of which 76 were invited lectures), 30 scientific book chapters and 5 university textbooks.

He has edited over 70 books and proceedings. His works have been cited 21.787 (WoS), 25.592 (Scopus), 37.267 (Google Scholar). His h-index is 81 (according to WoS), 86 (Scopus), 103 (Google Scholar). He serves as a reviewer in more than 70 different IF Journals (including New En-

gland Journal of Medicine, Chemical Reviews, Nature Communications, EBiomedicine, IEEE Medical Imaging,...). He served as Guest/Special Issue Editor to journals: Current Gene Therapy; Bioelectrochemistry; Innovative Food Science and Emerging Technologies; Journal of Membrane Biology; Biomedical Engineering Online; Medical&Biological Engineering&Computing; Radiology&Oncology; Frontiers in Bioengineering and Biotechnology.

Selected awards and honors: Award of the Republic of Slovenia for Scientific and Research Achievements (1995); Ambassador of the Republic of Slovenia in Science (2003); Knight of the Order of Academic Palms of the French Republic (2008); IFMBE Vladimir Zworykin Award (2012); Rector's Award for Innovations of the University of Ljubljana - 1st Prize (2012 and 2021); Golden Plaque of the University of Ljubljana (2014); is Fellow of the European Alliance for Medical and Biomedical Engineering & Science since 2015; and received Honorary Doctorate from the University of Buenos Aires, Argentina (2019).

Personal webpage: <http://lbk.fe.uni-lj.si/en/damijan-en/>

Akademik ISMAR MUJEZINOVIC
Sarajevo, Lovrečica, Ljubljana
Akademijski slikar
Tel: +386 41344407
E-mail: ismarmujezinovic@gmail.com

Obrazovanje:

1966 Diplomirao slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu,

1965 – 1969 Saradnik Majstorske radionice Krste Hegedušića u Zagrebu

Pedagoški rezime:

1975 – 1979 Predavao slikarstvo kao docent i šef katedre za slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu

Nagrade:

1984 BRISEL, BEČ, OSLO, Prve nagrada za plakat ZIMSKE OLIMPIJADE U SARAJEVU

1979 ZAGREB, Vjesnikova nagrada Josip Račić za najbolju izložbu te godine u Jugoslaviji

BANJA LUKA, Otkupna nagrada na IX Jesenjem salonu

1979 SARAJEVO, Šestoaprilska nagrada grada Sarajeva za stvaralaštvo

1973 FRANCAVILLA AL MARE, Premio d Ortona na izložbi Premio Michetti

1972 ČAČAK, Prva nagrada na Memorijalu Nadežde Petrović

1970 SARAJEVO, Prva nagrada za slikarstvo na V Sarajevskom salonu

1969 ZAGREB, Prva nagrada za slikarstvo na Salonu mladih

1967 SARAJEVO, Prva nagrada za slikarstvo na Izložbi mladih

Književnost:

Ring, Kult B, Sarajevo, 2006, roman; Crvenkapica se crveni, Kult B, Sarajevo, 2008, roman;

Portret sa spomenicom, biografska knjiga; K-15, roman; Noć vještica, roman; Naslijeđe, roman;

Pijetao, roman; Prozor u svijet, roman; Neboder duhovi, roman; Zlo.ba, pripovjetke; Zagre.ba.čke, pripovjetke

Autorski filmovi:

Ajvar, 2015, dugi igrani film 110min; Dim-monofobija, 2011/12, dugi igrani film 112min SFF,

sarajevski film festival, Tuzla film festival; Ismet Mujezinović - atelje, dugometražni dokumentarni film;

Dialog, dugometražni autobiografski dokumentarni film; Zid, 2009, kratki igrani 25min;

Dvojnica, 2008, TV film 42min; Sjena, 2007, art film 15min; Enigma, 2007, art film 22min; Crven-

kapica se crveni, 2005 art film, 15min / MUSUB / Savremeni muzej Beograd

Muzika: 30 muzičkih numera.

Crtani filmovi:

Metamorfoza, 1973, 1,32min; Oskar za miša, 2020, 7,19min; San i pjena, 2020, 3,33min; Vruća

keruša, 2021, 2,12min, spot; Sloga ples 1956, 2021, 7,14min; Konjske trke Rahić, 2021, 5,13min;

Probno snimanje, 2021, 13,01min; Da sa tobom dijelim sreću, 2021, 4,17min, spot; Samoživa,

2023, 2,40min, spot; Roza papuče, 2023, 4,04min, spot; Kraj prozora restorana, 2023, 3,22min,

spot; Mala iz Bosne, 2023, 4,06min, spot; Na ulici gase svjetla, 2023, 3,23min, spot; Zašto plače

mala Ema, 2023, 3,45min; Crna doga, 2024, 3,36min, spot; Tvrtko I., 2024, 14,28min; Jure Sisarić,

2024, 5,49min; Kleme Sisarić, 2024, 10,15min; Slikar i Nangel, 2024, 41,09min.

Akademik TAHIR MUJIČIĆ
Zagreb
Književnik
E-mail: tahir.mujiacic@gmail.com

Rođen 21.07.1947. u Zagrebu.

Već od srednje škole i za vrijeme studija radio profesionalno kao honorarni karikaturist i novinar. Od 1977. do 1992. radio u Vjesnikovoj Press agenciji kao urednik, glavni urednik. Od 1992. do 1993. umjetnički direktor ZeKaeMa, te paralelno honorarni umjetnički direktor Kazališta lutaka u Osijeku i Zagrebu. Od 1993 do 1994. pomoćnik direktora i urednik u AGM-u. Od 1994. do 1997. osnivač, direktor i glavni urednik kompanije „Egmont-Hrvatska“. Od 1997. do 2003. umjetnički direktor i zamjenik direktora Zagreb Filma. Godine 1969. uz Marina Carića suosnivač Hvarskog pučkog kazališta.

Godine 1971. uz akademika Borisa Senkera i Ninu Škrabea osniva kazalište „Malik“ (današnja „Trešnja“) Trojac piše musicale „O’Kaj“, „Kaj2O“, „Novelu od stranca“... Dramski tekstovi „Kavana Torso“, „Vatrogasci“ i „Baron Trenk“, igraju se istodobno u HNK Varaždin i „Komediji“. Godine 1974. sa Zlatkom Vitezom suosnivač je kazališne družine „Histrion“ za koje pišu tekstove „Doma gojada“, „Glumijada“ i „Hist(o,e)rijada“.

Paralelno režira u više teataru, mahom svoje lutkarske tekstove, a 1985. pokreće i „vlastiti“ lutkarski politički cabaret „Lec MManipuli“ koji djeluje do 1988. g.

Od 1995. g. T.M. tiska svoje prve poetske zbirke. Počinje s „Kokotom u vinu“, a potom slijede „Kokoš in the Rye“, „Irski Iranec i iranski Irec“, „Divljim Tahiristanom“, „Zvonjelice für Cvite“, „Vlaška 99“, „Luna Lusitana“, „Causa Portuguesa“, i „Maksum“.

Tada izdaje i knjigu svojih dramskih tekstova „Nauk od žena“, od kojih „Babina Guica“ dobiva još jednog „Marina Držića“. Slijedi knjiga proza „(Pri)Povijest o O-u“, te roman „Budi Hamlet, pane Hamlete“ koji žiri T-portala na čelu s Igorom Mandićem proglašava najboljim hrvatskim romanom 2013. godine.

Uz gornje knjige objavljene su mu i knjige s koautorima „Porod od tmine“, „3Jada“ i „Tri stare krame“ (Mujičić-Senker-Škrabe), „Dvokrležje“ i „Ad Hoc“ (sa Senkerom).

Prevođen je na slovenski, engleski, mađarski, portugalski, nizozemski, finski.

Imao je izložbe karikatura, sceno-kostimografskih radova. Autor je odnosno koautor niza animiranih i dokumentarnih filmova.

Pokrenuo je likovnu galeriju „Choport Horda“ u Pečuhu. Član niza umjetničkih udruga i asocijacija.

Akademik AMIR MUZUR

Rijeka

Redoviti profesor u trajnom izboru, Medicinski fakultet i

Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci

Tel: +385-91-1969-121

E-mail: amir.muzur@uniri.hr

Amir Muzur rođen je 1969. u Rijeci (Hrvatska). Diplomirao je pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 1993., magistrirao medievlistiku pri Srednjoeuropskom sveučilištu (CEU) u Budimpešti 1996., a doktorirao kognitivne neuroznanosti pri Međunarodnoj školi za napredne studije (ISAS/SISSA) u Trstu 2000. Godinu dana radio je kao poslijedoktorand u Laboratoriju za neurofiziologiju Zavoda za psihijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta Harvard u Bostonu. Danas je pročelnikom Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskog fakulteta u Rijeci (peti mandat). Pri Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci obnašao je dužnost prodekana za poslovne odnose, znanost i međunarodnu suradnju (2014.-2022.), a pri Medicinskom fakultetu u Rijeci prodekana za međunarodne odnose i kvalitetu (2014.-2015.). Od 2013. je predstojnikom Dokumentacijsko-istraživačkog centra za europsku bioetiku „Fritz Jahr“ (treći mandat), a od 2016. pročelnikom UNESCO-ve katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini. Bio je predsjednikom Hrvatskog bioetičkog društva (2012.-2016.), članom Područnog znanstvenog vijeća za biomedicinu i zdravstvo Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj (2017.-2021.), Povjerenstva za znanstvenoizdavačku djelatnost Ministarstva znanosti i obrazovanja (2015.-2021.), a od 2020. je članom Upravnog odbora International Society of Law, Ethics, and Science (Pariz; drugi mandat). Bio je prvim glavnim urednikom časopisa Jahr – European Journal of Bioethics (2010.-2014.), a sada je članom uredništava Jahr – Revista Europea de Bioética (Buenos Aires), Journal International de Bioéthique et d'Éthique des Sciences (Pariz), Ethik in der Praxis – Studien, Kontroversen, Materialien (Münster) i Journal of Artificial Intelligence in Humanities (Seul). Vodio je ili vodi tri znanstvena projekta Hrvatske zaklade za znanost, tri Sveučilišta u Rijeci i jedan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, kao i hrvatski dio istraživanja u projektima u okviru programa HERA i Erasmus+ Strategic partnership te u dvama projektima Ministarstva obrazovanja Republike Koreje i korejske Nacionalne zaklade za znanost. Prezentirao je radove na dvjestotinjak konferencija (preko 40 pozvanih predavanja). Objavio je dvadesetak knjiga (povijest Opatije, povijest medicine i bioetike, popularizacija neuroznanosti, eseji, putopisi, poezija) i oko 700 članaka (polovina u znanstvenoj literaturi). Dobio je prvu nagradu na Književnom natječaju Drago Gervais 1999. Od 2005. do 2009. bio je gradonačelnikom Opatije. Dodijeljen mu je naslov „Gradonačelnik godine“ (Hrvatska radiotelevizija i Hrvatska gospodarska komora, 2006.), titula Commendatore della Stella della solidarietà italiana (Predsjednik Republike Italije, 2008.) i naslov počasnog konzula Republike Poljske (2011.).

Akademkinja LJERKA NJERŠ
Zagreb
Slikarica i keramičarka
E-mail: ljerka.njers@gmail.com

Ljerka Njerš rođena je u Begovu Hanu 22. veljače 1937. Osnovnu školu je završila u Zagrebu, gdje živi od 1941. Petogodišnju Školu primijenjenih umjetnosti u Zagrebu, odjel keramike upisuje 1950. i diplomira kod prof. Blanke Dužanec 1955. Na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu upisuje se 1956. gdje 1960. diplomira slikarstvo u klasi prof. Marina Tartaglie. Samostalno izlaže od 1964. (Zagreb, Poreč), Padova (1965.), London (1965., 1981., 1984., 1986., 1990., 1998., 2018.), u Švicarskoj (1984.), Danskoj (1987.), Irskoj (2005.), itd., te diljem Hrvatske. Izlagala je na preko 100 samostalnih izložbi. Također je zastupana na brojnim selektiranim skupnim izložbama od 1966. do danas. Od 1985. zastupana je na dražbama aukcijskih kuća Christie's i Bohnam's. Keramiku usavršava u tvornici kamenine Santana u Lisabonu 1987., te u tvornici porculana Vista Allegre u Ilhavy u Portugalu 1988. Grafiku (litografiju i bakropis i akvatintu) specijalizira 1988. u Curwen Studiju u Londonu pod vodstvom Stanleya Jonesa. Od 1990. surađuje sa Studiom Hope Sufferances i Royal Academy of Art gdje izrađuje serije bakropisa i aquatinte, u Zagrebu nastavlja s monotipijama. Od 1999. bavi se ilustracijom i opremom knjiga. Godine 2000. usvaja ranu tehniku i inovira monotipiju u glinotiske. Početkom 2007. posvećuje se radu u staklu., a od 2011. bavi se računalnim slikarstvom, odnosno foto-slikama.

Članica je grupe Triart od 1967. (B. Dužanec., T. Gerić i Lj. Njerš), grupe Arteterra od 1977. (Božena Štih-Balen, Dora Pejzić-Mijatović, Vladimir Kučina i Lj. Njerš), HDLU-a, ULUPUH-a i Society of Designer Craftsmen u Londonu i suosnivačica umjetničke kolonije Hinko Juhn u Našicama (1978.),

O njezinom radu objavljeno je nekoliko monografija iz pera Vladimira Crnkovića (1980.), Josipa Depola u biblioteci Prizma, urednika Bože Biškupića (1990.) i Ivanke Reberski pod nazivom Stvaralačka avantura u boji i vatri u izdanju ULUPUH-a (2012.). O stvaralaštvu Ljerke Njerš snimljeni su dokumentarni filmovi Ernesta Gregla (1983.) Umjetnost gline i vatre i kratkometražni dokumentarni film Ljerka Njerš (1991.) u produkciji Zagreb filma i Filmoteke 16. Godine 2010. u Žepču je otvorena Galerija Ljerke Njerš u sklopu Kulturnog centra Žepče.

Dobitnica je niza nagrada i priznanja među kojima je Nagrada grada Zagreba 1984. i ULUPUH-a Nagrada za životno djelo 2022.

2024. godine dovršila rad na knjizi „Godine ljepote“. Stvarala ju je tri godine zajedno sa urednikom Brankom Hlevnjak, književnicom i novinarkom i promovirala ju u Mađarskom institutu u Zagrebu.

Dr SEMIR OSMANAGIĆ

Tel: +387 61 488 600

E-mail: sosmanagich@gmail.com,

Dr Semir Osmanagić, naučnik, autor, istraživač megalitnih i piramidalnih lokacija širom svijeta i biznismen, rođen je 01.06.1960. u Zenici, Bosna i Hercegovina.

Osmanagić je završio četverogodišnji studij Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (1979.-1983.) i diplomirao s ocjenom deset (10). Uporedo je završio i četverogodišnji studij politologije na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (1980.-1984.) te dvije godine studija sociologije (1985.-1987.). Magistrirao je na dvogodišnjem studiju Međunarodne ekonomije Univerziteta u Sarajevu (1983.-1985.) s ocjenom deset. Doktorirao je na predmetu 'Historija civilizacija' s temom o civilizaciji Maja na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (1999.-2008.).

Otkrio je 2005. drevni piramidalni kompleks u Visokom (BiH) koji se sastoji od šest kolosalnih piramidalnih građevina te prateće mreže prahistorijskih podzemnih tunela. Ovo globalno arheološko i naučno otkriće iz temelja mijenja narativ o svrsi i starosti piramida u svijetu. Osnivač je, direktor i glavni istraživač neprofitne i nevladine Fondacije „Arheološki park: Bosanska piramida Sunca“, koja rukovodi iskopavanjima i geo-arheološkim istraživanjima od 2005. godine do danas. Vlasnik je i kreator prelijepog 'Arheološko-turističko-sportsko-umjetničkog parka Ravne 2' u Visokom koji je postao kulturna oaza Balkana.

Promijenio je imidž Visokog koji je postao turistički centar središnje BiH. Tokom 2023. godine više od 200.000 gostiju iz čitavog svijeta posjetilo je Visoko i to sve bez ikakve finansijske i organizacijske pomoći državnih organa. Nije član nijedne političke partije.

U maju 2009. Osmanagić je primljen za inostranog člana Ruske akademije prirodnih nauka, Odjeljenje Kosmogonije, iz Moskve, koja je jedna od najuglednijih naučnih institucija u svijetu u čijem je članstvu više od dvadeset nobelovaca. Kongres Sjedinjenih Američkih Država je 2013. dodjelio Dr Osmanagiću priznanje ('Certificate of Recognition') za njegovo "neumorno zalaganje u izgradnji lokalne zajednice u Houstonu i pomoći useljenicima u Ameriku". Od 2009. Osmanagić je Inostrani član Društva arheologa Aleksandrije iz Egipta, osnovanog 1895. Prva Globalna konferencija o piramidama održana u Čikagu (SAD) 2016. dodjelila je Dr Osmanagiću 'Amelia B. Edwards' nagradu za istraživanje piramida. Dobitnik je specijalnog priznanja Arheološkog fakulteta Univerziteta u Kairu (Egipat) za otkriće bosanskih piramida 2007.

Vijeće Općine Visoko je proglasilo Osmanagića 2006. godine za prvog počasnog građanina Visokog. Dnevni list „San“ iz Sarajeva izabrao je Semira Osmanagića za „Ličnost 2007. godine u Bosni i Hercegovini“ za njegov istraživački doprinos u projektu Bosanske doline piramida i upornost na pozitivnoj promociji BiH. Skupština Zeničko-dobojskog kantona mu je 2019. dodjelila najveće priznanje kantona Plaketu ZDK. Najtiražniji Dnevni list 'Dnevni avaz' proglasio ga je za 'Ličnost godine 2021.'. Autor je 20 knjiga o piramidama i drevnim civilizacijama prevedenim na 16 jezika. Autor je više od 220 dokumentarnih filmova o arheološkim lokacijama na šest kontinenata.

Prvi je naučnik s Balkana koji je održao predavanja u čuvenoj Aleksandrijskoj biblioteci u Egiptu. Godišnje održi javna predavanja u 45-50 gradova na šest kontinenata. Istraživao je i proputovao 100 zemalja u svijetu. Intervju s njim i dokumentarce o njegovom radu su napravili svi najznačajniji mediji u svijetu (ABC, CNN, BBC, CBS, National Geographic, Discovery Channel, Science Channel, History Channel, NTV, Rai Due, Italia Uno, Espana 5, ZDF, Arte i mnoge drugi).

Prof. emeritus dr. IZET PAJEVIĆ

Tuzla

Online ordinacija za psihijatriju i psihoterapiju dr. Pajević,
Tuzla, Bosna i Hercegovina,

web: www.drpajevic.com; e-mail: dr.pajevic@hotmail.com

Tel: +387 61 895 551

E-mail: pajevic.izet@gmail.com

Univerzitet u Tuzli, Medicinski fakultet, Bosna i Hercegovina
Doktor medicine, primarijus, specijalista neuropsihijatar,
subspecijalista kliničke psihijatrije i psihoterapije, psihotera-
peut, grupni analitičar, supervizor i edukator.

Rodio se i živi u Tuzli gdje je završio osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Medicinu je studirao na Medicinskom fakultetu u Tuzli i Sarajevu i završio 1985. god. Po završetku studija zapošljava se na Klinici za psihijatriju u Tuzli gdje je radio sve do penzionisanja u februaru 2024. godine. Funkciju direktora, odnosno, načelnika Klinike obavljao je od 2001. do 2021. god.

Specijalizaciju iz neuropsihijatrije završio 1993. Od 1989. do 1992. predavao je predmet Neuropsihijatrija u srednjoj Medicinskoj školi, a od 1995. do 2007. predmet Psihologija u Behram-begovoj medresi u Tuzli. Od 1986. do 1991. godine osnovao je i vodio Savjetovalište za unapređenje mentalnog zdravlja mladih, a od 1995. do 1998. Savjetovalište za mentalno zdravlje Igasa Tuzla.

U toku 1995. godine boravio je na edukaciji na Missouri univerzitetu - Columbia (SAD) iz oblasti psihološke traume. Tokom 1998.-1999. završio je edukaciju iz oblasti supervizijskog rada (University in Goeteborg). Od 2002.-2009. završio je edukaciju za grupnog analitičara a od 2009-2013 i za grupnog analitičara edukatora (Institut za grupnu analizu iz Zagreba). Titulu primarijusa dobio je 2003. godine, a certificirani je subspecijalista kliničke psihijatrije od 2011. i psihoterapije od 2022. godine.

Magistrirao je 1999. a doktorirao 2003. god. uradivši pionirska znanstvena istraživanja o utjecaju religioznosti na mentalno zdravlje. Iste godine izabran je za docenta Medicinskog fakulteta Univerziteta u Tuzli za predmet Neuropsihijatrija sa medicinskom psihologijom, za vanrednog profesora 2008., za redovnog 2015. a za profesora emeritusa 2024. za predmet Psihijatrija sa medicinskom psihologijom. Na Univerzitetu u Tuzli na dodiplomskom studiju bio je jedan je od predavača na predmetima: Psihijatrija sa medicinskom psihologijom, Psihijatrija, Psihopatologija, Psihologija komunikcije, Neuropsihologija i Njega psihijatrijskih bolesnika a na postdiplomskom studiju na Medicinskom fakultetu u Tuzli jedan od predavača na predmetu Klinička istraživanja. Na Filozofskom fakultetu – odsjek psihologija bio je predavač na predmetu Psihologija u kliničkoj praksi. Na Univerzitetu u Zenici je bio angažovan na predmetima Religija i zdravlje na Zdravstvenom fakultetu (2005-2007) a od 2006. na Islamskom pedagoškom fakultetu na predmetima Mentalno zdravlje u zajednici, Programiranje tretmana, Psihopatologija, Socijalna patologija, Metode samozaštite, na dodiplomskoj nastavi, od 2010. na master studiju na predmetu Socio-pedagoški tretman, a od 2017. na doktorskom studiju na predmetima Islamska duhovnost i mentalno zdravlje, Razvoj individualne duhovnosti i Religija i mentalno zdravlje.

Uža oblast kojom se bavi u svakodnevnoj praksi i istraživanjima je klinička i biološka psihijatrija i

psihofarmakoterapija, dječija i adolescentna psihijatrija, neuronauka, psihoterapija, psihoanaliza, psihotraumatologija, duhovna i integrativna medicina, psihologija duhovnosti i religioznosti. Objavio je preko 200 stručnih i naučnih radova. Članci u kojima je autor ili koautor citirani su prema Google Scholar bazi podataka 1065 puta; h-indeks 18 (17.1.2025). Autor je više knjiga i poglavlja u knjigama iz stručne oblasti kojom se bavi i urednik i recenzent više knjiga.

Član je svjetskog (WPA) i evropskog (EPA) udruženja psihijatara. Predsjednik Udruženja psihijatara u BiH (UPuBiH) u dva mandata (2010-2012; 2018-2020). Bio je Predsjednik Udruženja za dječiju i adolescentnu psihijatriju u BiH (UpuBiH), takođe u dva mandata. Predsjednik je Udruženja psihijatara Tuzlanskog Kantona (UPTK), potpredsjednik Udruženja za integrativnu medicinu u BiH, član predsjedništva Udruženja grupnih analitičara u BiH. Direktor je Fondacije „Mentalno zdravlje za sve” i Instituta za tesavvuf, islamsku medicinu i psihoterapiju. Živi u Tuzli, oženjen je, otac četvero djece.

† Akademik ŽARKO PAPIĆ (1947.-2024.)

Rođen 1947. u Sarajevu, završio Ekonomski fakultet u Beogradu 1969., gdje je magistrirao 1972. i doktorirao 1974. sa tezom „Donošenje odluka u optimalnom ekonomskom planiranju“.

Od 1970. do 1976. asistent i savjetnik u Institutu za ekonomsko investiranje u Beogradu, 1976-1985. Profesor, predmet Planiranje, Ekonomski Fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 1982-1986. Vlada SR Srbije, Ministar za nauku, tehnologiju i informatiku, 1986-1989. Generalni direktor Saveznog zavoda za planiranje i član Saveznog Izvršnog vijeća, 1989-1990. Ambasador u Saveznom ministarstvu spoljnih poslova, 1990-1992. OECD- Ambasador i šef Delegacije SFRJ pri OECD u Parizu, 1992-1996. konsultant OECD-a (Centar za saradnju sa ekonomijom u tranziciji), 1996.-2024. direktor NVO Inicijative za bolju i humaniju inkluziju (IBHI) Sarajevo.

Od 1968-1992. objavio 11 knjiga (ekonomija, politički sistemi, nacionalizam) i 147 radova u referentnim časopisima (Ideje, Gledišta, Ekonomist, Ekonomska misao, Socijalizam, Socijalizam u svijetu, Opredjeljenje, Marksistička misao, itd). 146 članaka u raznim novinama i nedjeljnicima.

Od 1992.-2024. objavio kao autor, urednik i koautor 36 knjiga i studija i 75 članaka (uključujući Le monde, El pais, L'europa ritrovata itd) i 11 političkih analiza.

Sa referatima ili prezentacijama učestvovao u 37 međunarodnih konferencija. Predavač na američkom univerzitetu u Parizu, panelist na Univerzitetu Bolonja i Kolumbija Univerzitetu u New York-u.

Kao direktor projekta, vođa istraživanja ili viši savjetnik učestvovao u implementaciji 37 projekata u BiH podržanih od strane donatora (UNICEF, Njemačka ambasada, USAID, Delagacija Evropske unije, SB, DFID, SIDA, TIRI/BTD, SDC, UNDP, Vlada Holandije, UNHCR).

Dobitnik:

- Oktobarske nagrade Beograda za društvene nauke 1984. za knjigu „Samoupravno planiranje“ (Partizanska knjiga, Beograd 1982.), autor
- Specijalne UNDP nagrade za studiju „Milenijumski razvojni ciljevi u BiH“, 2003., UNDP „Izveštaj o humanom razvoju 2003.“, Sarajevo (vođa istraživanja, koautor i urednik)
- Nagrade Humanog razvoja za odličnost u inovacijama metodologije 2009. za „Socijalno uključivanje u BiH“, UNDP „Izveštaj o humanom razvoju BiH 2007.“, Sarajevo (vođa istraživanja, koautor i urednik)
- OECD nagrade za razvoj metodologije, 2009. „Socijalno uključivanje u BiH, 2007“, UNDP Izveštaj o humanom razvoju 2007., Sarajevo (vođa istraživanja, koautor i urednik).

Potpredsjednik IANUBIH od osnivanja 2021. do 2024. godine.

Premинуo 2024. godine.

Academician MIRALEM PAŠIĆ, MD, PhD
Berlin
Cardiac Surgeon, Senior Consultant, Department of Cardio-
thoracic and Vascular Surgery
Deutsches Herzzentrum Berlin, Berlin, Germany
E-mail: pasic@hotmail.de

Place of birth: Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Primary School (1964-1972) - Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Secondary School (1972-1975) - Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Medical Faculty (1975-1980) - University of Sarajevo, Sarajevo, Bosnia-Herzegovina
Postgraduate Study (1982-1985) - University of Tuzla, Tuzla, Bosnia-Herzegovina
M.D. (1980) - University of Sarajevo, Sarajevo, Bosnia-Herzegovina
M.D. (German) (2014) - Charité, Humboldt-University, Berlin, Germany
M.Sc. (1985) - University of Tuzla, Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Ph.D. (1990) - University of Tuzla, Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Habilitation (1990) - University of Tuzla, Tuzla, Bosnia-Herzegovina
Habilitation (1994) - University of Zurich, Zurich, Switzerland
Umhabilitation (1996) - Humboldt University, Berlin, Germany
Professor (apl) (2000) - Humboldt University, Berlin, Germany
General Surgery (1980-1986) - (Certification 1986) University of Zagreb, Croatia
Vascular Surgery (1980-1989) - (Certification 1990) University of Zagreb, Croatia; (German Cer-
tification 2016) Berlin, Germany
Cardiac Surgery (1980-1993) - (German Certification 1998) Berlin, Germany

WORKING PLACES:

Tuzla, Bosnia-Herzegovina 1980-1981
Belgrade, Serbia 1981-1982
Tuzla, Bosnia-Herzegovina 1983-1985
Ljubljana, Slovenia 1985
Belgrade, Serbia 1985
Zagreb, Croatia 1986
Tuzla, Bosnia-Herzegovina 1986-1988
Zagreb, Croatia 1988-1989
Ulm, Germany 1989
Zürich, Switzerland 1989-1994
Bern, Switzerland, 2018
Berlin, Germany 1.1.1995 – presently

2001 – 2014 - Deputy Head of Department for Cardiothoracic and Vascular Surgery, Deutsches Herzzentrum Berlin, Berlin, Germany

PUBLICATIONS:

282 papers cited 7117 times, h-index 46 (data from Scopus, March 2025)

Academician LEANDRO PECCHIA
Coventry, Velika Britanija
Profesor biomedicinskog inženjerstva
Direktor laboratorija za primijenjenu biomedicinsku obradu signala i inteligentno e-zdravlje (ABSPIE)
Direktor studija za magistar biomedicinskog inženjerstva, Tehnički fakultet, Univerzitet Warwick
E-mail: l.pecchia@warwick.ac.uk, leandro.pecchia.privata@gmail.com

Dr Leandro Pecchia diplomirao je biomedicinski inženjering 2005. godine na univerzitetu „Federico II“ u Napulju, gdje je 2009. godine dobio i doktorat iz menadžmenta zdravstvenih fondova. Trenutno je redovni profesor biomedicinskog inženjerstva na Univerzitetu Warwick, Coventry, Velika Britanija, gdje rukovodi Laboratorijom za primijenjenu biomedicinsku obradu signala i Inteligentni laboratorij eZdravstva (ABSPIE), od 2014. ABSPIE se fokusira na dizajn medicinskih uređaja, primjenu umjetne inteligencije (AI) i Internet stvari (IoT) za aktivno i zdravo starenje i za upravljanje hroničnim stanjima.

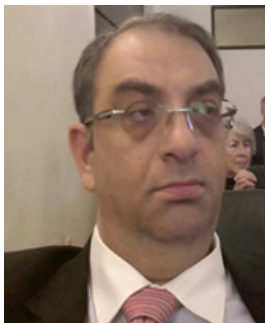
Od 2019. godine, dr. Pecchia je menadžer inovacija Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) za program istraživanja i razvoja PPE COVID-19.

Dr Pecchia je ključni partner u nekoliko europskih istraživačkih projekata koji se fokusiraju na umjetnu inteligenciju i IoT za praćenje daljinskog nadzora u zdravstvu (npr. Veliki pilot menadžer projekta GATEKEEPEP) i upotrebu AI i robota za poboljšanje efikasnosti i sigurnosti bolnica (npr. Voditelj projekta ODIN).

Napisao je ili koautor više od 200 recenziranih članaka o časopisima, knjigama i konferencijama iz područja mašinskog učenja i obrade biomedicinskih signala koji se primjenjuju na zdravo starenje, kronične bolesti, predviđanje padova kod starijih i procjenu zdravstvene tehnologije (HTA).

Dr Pecchia je predsjednik Europskog naučnog društva za biomedicinski inženjering (EAMBES), generalni sekretar Međunarodnog znanstvenog društva za medicinsku fiziku i biomedicinski inženjering (IUPESM), blagajnik odjeljenja za kliničko inženjerstvo IFMBE i bivši predsjedavajući odjela za procjenu zdravstvene tehnologije IFMBE (2015-18) i blagajnik (2012-15).

Dr Pecchia ima intenzivno iskustvo u nastavi i istraživanju biomedicinskog inženjerstva i dobio je brojne nagrade / priznanja kao što su: saradnik, IUPESM (od 2020); Saradnik na Britanskoj akademiji za visoko obrazovanje (od 2009); 2019., Nagrada za takmičenje mladih istraživača IFMBE, najbolji rad, ICBHI 2019, Tajpej, Tajvan; 2018, IFMBE studentsko takmičenje u dizajnu, Bronzana nagrada, World Cong. na Med. Phy. & BME, Prag; 2018, kvalifikovan za redovnog profesora biomedicinskog inženjerstva prema talijanskoj shemi stručne kvalifikacije (tj. Abilitazioni Scientifiche Nazionale, čl. 16 zakona 240/2010), Italija; 2018, nagrada za najbolji rad kliničkog inženjerstva, najbolji rad (rad o kliničkom inženjerstvu objavljen 2017. godine); 2018, počasni član BME društva Bosne i Hercegovine, za „Izvanredan doprinos razvoju biomedicinskog inženjerstva u Bosni i Hercegovini“, Sarajevo, Bosna i Hercegovina; 2017., Nagrada za takmičenje mladih istraživača 2017., nagrada za zasluge, IFMBE EMBEC'17, Tampere, Finska; 2015, Nagrada za takmičenje mladih istraživača 2015, nagrada za zasluge, World Cong. na Med. Phys. & BME, Toronto.

Dr.sc. ANTONIO PEHAR

Zagreb

Središnji ured za međunarodne odnose i održivi razvoj

Sveučilište u Zagrebu

Tel: +385 99 4645577

E-mail: antonio.pehar@gmail.com

Rođen 1966. godine u Mostaru. Diplomirao na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru. Akademsko zvanje magistra znanosti iz znanstvenog područja društvenih znanosti, znanstveno polje politologija, znanstvena grana međunarodni odnosi i nacionalna sigurnost stekao 2011. godine na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu obranom teze „Mogućnost političke konstitucije Bosne i Hercegovine na načelima ustavne demokracije“ pod mentorstvom prof. dr. sc. Tihomira Cipeka. Znanstveni stupanj doktora znanosti stekao 2014. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu obranom doktorske disertacije „Demokracija u podijeljenom društvu – slučaj Bosne i Hercegovine (sociološko-politološki pristup)“ pod mentorstvom prof. dr. sc. Čedomira Čupića.

Od 1991. godine počinje suradnju sa pisanim i elektronskim medijima. Bio je dopisnik iz Mostara zagrebačkog dnevnog lista „Večernji list“, novinar i reporter Hrvatske televizije i Hrvatskog radija, kolumnist u tjedniku „Obzor“, komentator u dnevnom listu „Vjesnik“, pisao za „Hrvatsko gospodarstvo“ list Hrvatske gospodarske komore, te bio urednik u poslovnom tjedniku „Privredni vjesnik“.

Vanjski suradnik Odbora za gospodarstvo i Odbora za državni proračun Hrvatskog Sabora bio u mandatu od 1996. do 2000. godine.

Utemeljitelj i predsjednik Centra za međunarodnu suradnju i razvoj - Pro Futuro od 2004. godine. Utemeljitelj kao i glavni tajnik Hrvatskog instituta za kvalitetu od 2006. do 2008. godine kao u nakladi iste organizacije znanstvenog časopisa Poslovna izvrsnost.

Član Hrvatskog politološkog društva, Centra za međunarodne studije i Atlanskog vijeća Hrvatske. Autor znanstvene monografije i niza znanstvenih radova objavljenih u znanstvenim časopisima i zbornicima sa znanstvenih skupova. Kao organizator i kao sudionik sudjelovao u radu preko pedeset znanstvenih skupova, konferencija i simpozija u zemlji i inozemstvu.

Academician ZORANCHO PETANOVSKI, MD PhD
Skopje, North Macedonia
Associate Professor of Obstetrics and Gynecology
Faculty of Medical Sciences, University "Goce Delcev",
Shtip, North Macedonia
Medical Head - Center for Assisted Reproduction
First Private General Hospital Re Medika, Skopje, North
Macedonia
Tel: + 38970443114
E-mail: zpetanovski@yahoo.com

Dr. Zoranch Petanovski was born on July 16, 1959 in Bitola. He studied medicine at the Faculty of Medicine at the University of "St. Cyril and Methodius" - Skopje. (1978-1984). He passed the specialist exam in the field of Obstetrics and Gynecology in 1993 at the Faculty of Medicine at the University of "St. Cyril and Methodius" - Skopje and received the title - Primarius in 2003 year. He completed his doctoral studies and defended his doctoral dissertation "Comparative analysis of the efficiency of Recombinant and Natural gonadotropins in the process of in vitro fertilization", which earned him the title of Doctor of Medical Sciences.

He is Co- Founder and Head of the Center for In Vitro Fertilization ReMedika. At the Faculty of Medical Sciences at the "Goce Delcev" University in Shtip, he is Associate Professor, for the scientific teaching area of Obstetrics and Gynecology. He has participated as Invited Speaker in more than 70 Conferences, Seminars and Congresses, while his present research is mainly in the field of Assisted Reproduction and Ultrasound in Gynecology.

He is a member of Committee of National Representatives, and AIM Committee of European Society for Human Reproduction (ESHRE). He has written 4 chapters in international medical book, and coeditor of two books in field of Ultrasound in Gynecology. Prof. Dr. Zoranch Petanovski has published more than 60 professional/scientific papers. According to Google Scholar, Prof. Dr. Petanovski has the following number of citations of his works: Citations 890, H index 7, i10 - index 7

Academician ERNEST PETRIČ, Ph.D.
Professor emeritus at New University (Nova univerza) Ljubljana, Slovenia
Tel: +386 30711676
E-mail: ernest_petric@hotmail.com

Born in 1936 in Tržič, Slovenia. Graduated cum laude from the France Prešeren Grammar School in Kranj (1955). Graduated from the Faculty of Law of the University of Ljubljana and won Prešeren Award for his graduation thesis. Acquired the PhD at the University of Ljubljana (1965) with his dissertation on the international law aspects of the “right to home” of exiled persons in Central and Eastern Europe after 1945.

Further post graduate and post doctoral education: at University of Lund, Sweden (1958), University of Vienna (1963/64), Institute of International Law, University of Thessaloniki, Greece (1972), Wilton Park, United Kingdom (1972), The Hague Academy of International Law (1973), Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law, Heidelberg, Germany (1979). Pedagogical and scientific work: Institute for Ethnic Studies, Ljubljana (1961-1965), Faculty of Sociology, Political Sciences and Journalism (later Faculty of Social Sciences), Ljubljana – assistant professor (1965 – 1972), professor (1972 – 1983) of international law and international relations, Faculty of Law at the University of Addis Ababa, Ethiopia (1983-1986), professor of international law, Faculty of Government and European Studies, Nova univerza, Brdo pri Kranju (2007- present), professor of international law, European Faculty of Law, Ljubljana - Nova Gorica, Nova Univerza (2008-present), professor of international law and international relations, Diplomatic Academy of Vienna (2008/2009), Guest lecturer at many European and American universities, as well as in India and Brazil. Mentor to several tens of Ph D students from Slovenia and several other countries.

Awarded the Recognition for high quality of his research work (Award of the Foundation Boris Kidrič 1977; Professor Emeritus 2018). Published several scientific monographs on topics of international law and international relations (international legal protection of minorities; the right of peoples to selfdetermination; foreign policy (and all together over 800 entries in his bibliography, among them 50 scientific entries). Member of European Academy of Sciences and Arts (EASA), member of International Law Association, former member and president of Constitutional Court of Republic of Slovenia, former member and president of UN International Law Commission, former member of advisory committee for nominations (ANC) for international Criminal Court (ICC), former member and chairman of the Board of Governors of IAEA (International Atomic Energy Agency), former member of executive council (Government of Socialist Republic of Slovenia 1967-72) – responsible for science; Dean of Faculty for Social Sciences, University of Ljubljana, 1986-89. Ambassador of Yugoslavia to India and Nepal (1989-1991), Ambassador of the Republic of Slovenia to the USA and Mexico (1991-1997), Permanent Representative and Ambassador of Slovenia to the UN, New York, and Brazil (2000-2002), Ambassador and Permanent Representative to Austria and OSCE, IAEA, UNIDO, CTBTO, ODC and UN in Vienna (2002-2008). Former Senior Adviser to the President of Republic of Slovenia for matters of constitutional legal problems, foreign relations and international law (2017 – 2022).

Recipient of the highest state decorations of the Republic of Slovenia, high state decorations of US State of Colorado, Republic of Austria, Republic of Hungary, Kingdom of Spain and of former Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

Akademik BORISLAV PETROVIĆ

Sarajevo

Univerzitetski profesor emeritus

Advokat/odvjetnik

Tel: +387 62 951 656

E-mail: borislav.petrovic@gmail.com, b.petrovic@pfsa.unsa.ba

Rođen 1957. godine u Banja Luci. Pored studija prava i kriminalistike, prvi je doktor kriminalističkih nauka na Balkanu.

Dekan Pravnog fakulteta u Sarajevu u dva mandata (2009-2017). Utemeljio tripartitnu međunarodnu konferenciju Bosanskohercegovački-Tursko-Hrvatski dani prava koja se, počev od 2011. godine, održava jednom godišnje, naizmjenično na pravnim fakultetima u Sarajevu, Istanbulu i Zagrebu.

Kao autor i koautor objavio 28 univerzitetskih udžbenika, monografija i skripti i oko 80 naučnih i stručnih radova. Posebno se izdvajaju udžbenici Krivičnog prava I (2005) i Krivičnog prava II (2005) kao prvi univerzitetski udžbenici iz ove oblasti u Bosni i Hercegovini. Godine 2024. iz štampe su izašli udžbenici Krivično pravo Opći dio i Krivično pravo Posebni dio.

Posebno fokusiran na mentorski rad, u okviru kojeg se ističe mentorstvo za jedanaest kandidata, koji su danas univerzitetski nastavnici. U dosadašnjoj karijeri bio mentor za 222 doktorata, magisterija, diplomatska, specijalistička i završna rada. Najzad, mentor najboljem studentu u historiji Pravnog fakulteta u Sarajevu.

U anonimnoj evaluaciji studenata svake godine, uvijek među prvih pet mjesta, a 1999 i 2000. najbolji profesor. Kao gostujući profesor, na nekoliko pravnih fakulteta bio biran za najboljeg profesora. Godine 2020. izabran za najboljeg profesora, zbog posebnog doprinosa u izvođenju online nastave za vrijeme pandemije COVID-19. Pored toga, prvo javno predavanje na temu krivično-pravni i medicinskopravni aspekti pandemije COVID-19., od 26.3.2020., na društvenim mrežama imalo je oko 15.000 pregleda.

Dobitnik priznanja "Isa-beg Ishaković" (utemeljitelj Sarajeva) za doprinos u nauci i obrazovanju (2008), a 2023. godjne dobitnik je šestoaprilske Plakete za poseban doprinos u razvoju Grada Sarajeva.

Predavač na prvom, drugom i trećem ciklusu studija na fakultetima u zemlji i inozemstvu. Dugogodišnji edukator Centra za edukaciju sudija i tužitelja i Policijskoj akademiji.

Prije dolaska na Univerzitet, trinaest godina (1978-1991) radio u Ministarstvu unutarnjih poslova, kao istražitelj a potom i rukovoditelj odjela istraga organiziranog narkokriminala. Od strane Predsjednika države odlikovan Medaljom zasluga na radu.

Glavni i odgovorni urednik časopisa "Godišnjak" Pravnog fakulteta u Sarajevu (2007-2017); dopisni član Uredništva Godišnjaka Akademije pravnih znanosti Hrvatske; član međunarodnog uređivačkog odbora časopisa "Journal of Criminal Justice and Security" Univerziteta u Mariboru. Bio predsjednik Savjeta za nadzor izvršenja krivičnih sankcija Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine. Prvi predsjednik Neovisnog odbora iz izbor i kontrolu rada policijskog komesara u Bosni i Hercegovini.

Sudjelovao na mnogobrojnim domaćim i inozemnim konferencijama, savjetovanjima i seminarima, kao i na dvije inspirativne konferencije za motivaciju mladih osoba.

Godine 2024. počinje se baviti advokatskom/odvjetničkom djelatnošću.

Dr. HARIS PIPLAŠ

magistrirao na Tehničkom univerzitetu u Berlinu u oblasti urbanog dizajna, a doktorirao je arhitekturu i urbanizam na arhitektonskom departmanu na ETH Zürich

Email: haris.piplas@mail.ch

Dr. Haris Piplas je ko-autor više međunarodnih urbanističkih, pejzažnih i arhitektonskih projekata u Evropi, Latinskoj Americi, Sjevernoj Africi, Indoneziji, Indiji, Kini i drugim regionima. Autor je knjige “Global Urban Toolbox”, koja prikazuje prostorne i infrastrukturne mogućnosti upotrebe inovativnih analognih i digitalnih planerskih instrumenata i metoda u Berlinu, Zürichu, Sarajevu, Detroitu, Capetownu, Peking, Londonu, Sao Paulu itd. Takođe je autor publikacije „City Action Lab“ koja se fokusira na prenos znanja u domenu pametnih i kreativnih gradova u Zapadnoj i Istočnoj Evropi.

Bio je Kustos Paviljona „Sarajevo Now“ na 15. Bijenalu Arhitekture u Veneciji, kao i keynote govornik na brojnim međunarodnim, regionalnim i domaćim konferencijama. Takođe je član IFLA i ISOCARP-a (Međunarodnog društva pejzažnih arhitekata te urbanih planera), bivši predsednik Young Leader Komiteta Urban Land Institute Switzerland, dopisni član BHAAAS, regional scoping expert IPBES, nominator nagrade Aga Khan za arhitekturu, član žirija Nagrade New European Bauhaus, član Savjetodavnog odbora za izgradnju kulture Evropskog Forumu Alpbach itd. Radio je kao Senior Expert za GIZ, OSCE, World Economic Forum (WEF) i UN-Habitat.

Doktorski rad Dr. Piplasa je rezultirao inicijacijom projekta urbane transformacije „Reactivate Sarajevo“ u saradnji ETH Zürich, Univerziteta, Grada i Kantona Sarajevo, Švicarske Vlade i Grada Züricha, kao primjer doprinosa stručnjaka iz dijaspor domovini u domenu primjenjenih prostornih nauka te izradi arhitektonskih i urbanih projekata, između ostalog za Kampus Univerziteta u Sarajevu, Muzejsku Četvrt i Revitalizaciju Trebevića.

Dr. Piplas je diplomirao na Univerzitetu u Sarajevu, magistrirao na Tehničkom univerzitetu u Berlinu u oblasti urbanog dizajna, a doktorirao je na arhitektonskom departmanu na ETH Zürich. Pored aktivnosti u praksi, bio je istraživač u Politecnico di Milano te radio je na razvoju platforme Urban Simulation Game i ISTP Instituta. Docent je na Univerzitetu u Ženevi, ETH Zürich i Tehničkom Univerzitetu u Stuttgartu. Trenutno je ko-Direktor Integrated Urban Solutions Global sektora Drees&Sommer, jedne od vodećih evropskih kompanija za interdisciplinarni razvoj, planiranje i implementaciju inovativnih projekata iz oblasti digitalnog planiranja prostora, pametne arhitekture i održivog urbanizma.

Academician RITSUKO KIMATA POOH
M.D., PhD, M.Sc., LL.B., MBA
Japan
President, CRIFM Prenatal Medical Clinic, Osaka, Japan
CEO, Ritz Medical Co., Ltd., Osaka, Japan
Professor, Department of Health Science, Dubrovnik International University, Croatia
Adjunct Professor, Wayne State University School of medicine, USA
Honorary Professor, Pirogov Russian National Research Medical University, Moscow, Russia
Visiting Professor, Juntendo University, Tokyo, Japan
Visiting Professor, St. Marianna University School of Medicine, Kanagawa, Japan
Guest Professor, Osaka University, Osaka, Japan
E-mail: rkpooh@me.com

Ritsuko Kimata Pooh graduated from the Law Department of Keio University, Tokyo. After that, she graduated from the Medical School of Tokushima University in 1990 with social, legal, and ethical viewpoints. After being an obstetrician, Pooh has dedicated most of her time to clinical research and investigation in fetal medicine and perinatology. She has specially introduced the most sophisticated fetal neuroimaging from 1996 using three-dimensional transvaginal ultrasound and magnetic resonance imaging.

She received the Alfred Kratochwil Award at the ISUOG Congress in 2011, Lifetime achievement award in WCPM (World Congress in Perinatal Medicine) in 2015, Sir William Liley medal in International Congress on Fetus as a Patient in 2016, and Magnificent achievements in the visualization of early human development” Award in 14th WCPM in 2019.

Perinatologists, geneticists, pediatric neurologists, and neurosurgeons have internationally approved her remarkable research on prenatal imaging and genetic diagnostics. She published 87 original scientific papers and about 100 review articles and three books; An Atlas of Fetal Central Nervous System, Diagnosis and Management in 2003, Fetal Neurology in 2009, Atlas of Advanced Ultrasound in Obstetrics, and Gynecology in 2015.

She founded and established the Fetal Diagnostic Center / Fetal Brain Center of CRIFM Prenatal Medical Clinic (<https://fetal-medicine-pooh.jp/en/>) as the very first expertise in Japan, as well as founded Ritz Medical Clinical Genetic Laboratory in Osaka, Japan. Prof. Pooh also holds the Professorship at several Universities in USA, Japan, Russia, and others. Prof. Pooh established a new field of neurosonogenetics combining sophisticated images of fetal brain by longitudinal transvaginal neurosonography with molecular genetics using next-generation sequencing technology. Prof. Pooh's relentless pursuit of knowledge, ground-breaking clinical research, and dedication to collaborative study have solidified her position as a trailblazing pioneer in the field of fetal neuroscience. Her remarkable contributions continue to shape and redefine the understanding of fetal brain development and cortical disorders, leaving an enduring legacy that will inspire generations to come.

Doc.dr.sc. SELMA POROVIĆ

Sarajevo

Stomatolog, doktor znanosti dentalne medicine područja
biomedicine i zdravstva

Tel: +387 61 990441

E-mail: selma.porovic@gmail.com

Rođena 20.09.1983. godine u Tuzli. Osnovnu školu završava u Češkoj Republici i Bosni i Hercegovini. Gimnaziju "Meša Selimović", opći smjer, završava u Tuzli, a vanredno završava Srednju zubotehničku školu u Sarajevu. Dodiplomski studij stomatologije, na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Sarajevu. Od 2009. godine u Javnoj ustanovi Dom zdravlja Kantona Sarajevo gdje radi kao specijalista preventivne i dječje stomatologije.

Godine 2014. magistrira na Stomatološkom fakultetu sveučilišta u Sarajevu sa temom "Procjena stanja oralnog zdravlja djece sa Down sindromom u korelaciji sa znanjem, stavom i praksom njihovih roditelja(staratelja)" i postaje magistar znanosti dentalne medicine, a 2015.godine polaže specijalistički ispit iz dječje i preventivne stomatologije, te postaje specijalista iz iste oblasti. Na međunarodnom simpoziju "Hrvatski dani dječje stomatologije 2014" u Zagrebu osvaja nagradu za najbolje istraživanje i prezentaciju, a nakon toga iste godine upisuje doktorski studij na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

U Zagrebu 2017.godine brani doktorsku disertaciju iz oblasti preventivne i dječje stomatologije sa na temu "Procjena utjecaja oksidativnog statusa sline i plazme na oralno zdravlje djece sa šećernom bolesti tip I" i postaje doktor znanosti dentalne medicine područja biomedicine i zdravstva. Više puta pozvani predavač i organizator je nekoliko međunarodnih skupova u Bosni i Hercegovini, a pozvani je predavač bila u Moskvi (Ruski Nacionalni Istraživački Medicinski Univerzitet – N.I. Pirogov), Sankt Petersburg (dva puta), Istanbul, Abu Dhabi, Cape Town, Dubrovnik, Dubai, Sarajevo, Beograd. Godine 2017. postaje član odjela mladih znanstvenika pri Međunarodnoj akademiji za perinatalnu medicine.

Vlasnica privatne specijalističke stomatološke ordinacije "Academic Dental Clinic" i grupne prakse sklopu iste. Medis international certifikovani ljekar iz estetske medicine, te certificirani iz oblasti menadžmenta u zdravstvu SHCE1. Objavila 20 radova, citirana 192 puta, h-index 5. Koautor poglavlja u tri knjige. Izabrana u naučnonastavno zvanje docent u Tuzli

Prof.dr.sc. ŽELJKO RIČKA

Tuzla

Redovni profesor, Univerzitet u Sarajevu, Ekonomski fakultet, oblast Finansije

Tel: +387 61 201 308

E-mail: ricka.zeljko@gmail.com

Željko Rička, rođen 1955. godine u Tuzli. Srednju školu završio u Tuzli ; diplomirao na Ekonomskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu na smjeru Monetarna ekonomija. Magistrirao na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu (1996.g.) i na Ekonomskom fakultetu u Beogradu (1997.g.). Doktorirao 2004.g. na Ekonomskom fakultetu, Univerziteta u Sarajevu, odbranivši doktorski disertaciju pod naslovom "Banke i tržište kapitala u zemljama u tranziciji"

Radni vijek započeo 1979.g. u Investbanci Beograd, PJ Tuzla kao kreditni referent zatim, šef odjeljenja, direktor banke (1979.-1992.g.); od 1992.-2001.g. Komercijalna banka d.d. kao direktor Tuzla, od 2001.-2008.g. konsultant u „Revicon d.o.o.“ Sarajevo; od 2008.-2015.g. Ekonomski fakultet Zenica kao vanredni i redovni profesor; od 2021.g. Visokoškolska ustanova „Finra“ Tuzla, predavač. Posjeduje sertifikat brokera-dilera Beogradske berze; specijalizirao komercijalno bankarstva u "The First National Bank", Baltimore, USA. Prethodno radio u "Investbanci" Beograd i "Komercijalnoj banci" Tuzla na mjestima od referenta za kreditne poslove do generalnog direktora.

Kao predavač učestvovao na nizu seminara, simpozija i savjetovanja u organizaciji "Revicon" d.o.o. Sarajevo i drugih organizatora, urednik i koautor knjiga, seminarskih materijala i zbornika sa simpozija.

Član federalnih specijalističkih Komisija i tijela: Federalno ministarstvo pravde, član Komisije za certifikaciju stečajnih upravitelja (2008.-2015.g.); Federalno ministarstvo finansija, član Komisije za polaganje ispita u zvanje internog revizora (2015.-2019.g.); Ovlašteni predavač u oblastima Agencije za državnu službu BiH i Agencije za državnu službu FiH; Ovlašteni predavač u edukacijama članova nadzornih odbora u društva sa većinskim učešćem državnog kapitala

Specijalizacije: Beogradska berza, a.d. Beograd (1991.) – Ovlašteni broker i diler; USAID & DAI (1996.) – Nadzor banaka; Specijalizacija Baltimore, USA; TOT kurs Sigma projekta (Suport for Improvement in Governance and Management) namijenjen trenerima trenera za procedure javnih nabavki, realizovan od ITC Torino, Italija, EU; Ovlašteni predavač javnih nabavki, Agencija za javne nabavke BiH Sarajevo

Autor i koautor knjiga: "Novac, investicije i inflacija", stručna saradnja i pomoć; Mrvić Tatjana; Petar Bojović; CIP 336.74, Prosveta Beograd, 1992.g. / "Revizija-podrška poslovnim odlučivanju", dr B. Tušek; dr L. Žeger; dr Ž. Rička, Revicon Sarajevo 2006.g. / "Zakon o javnim nabavkama- komentar i primjena", H. Buza; S. Petričević; M. Stanarević, Revicon Sarajevo 2008.g. / „Javne finansije“, dr I. Kešetović; dr Dž. Đonlagić; dr Ž. Rička; Ekonomski fakultet Sarajevo, 2012.g. / "Monetarne finansije; dr I. Kešetović; dr Dž. Đonlagić; dr Ž. Rička; dr S. Kreso; Ekonomski fakultet Sarajevo, 2015.g. / "Kreditne rejting agencije-kreatori finansijskih tržišta, Dr.T. Mrvić; Dr. Ž. Rička. Aktivnosti: realizator i učesnik u više od 50 projekata; Konsultant u oblastima: Finansijska tržišta; Finansijske institucije; Porezni sistem; Bankarstvo; Monetarna ekonomija; Revizija i interna revizija; Javne finansije.

Akademik KREŠIMIR ROTIM
Zagreb
Redoviti profesor u trajnom zvanju,
specijalist neurokirurgije,
Tel: +385 95 34 39 979
E-mail: profrotim@gmail.com

Diplomirao sam 1991. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, te od 1991. do 1993. godine radim u Domu zdravlja Ministarstva unutarnjih poslova kao stažist, a potom i kao liječnik opće prakse. Sa specijalizacijom iz neurokirurgije započinjem 1993. godine u Klinici za neurokirurgiju KBC-a Zagreb. Tijekom specijalizacije stječem titulu magistra znanosti, 1996. godine na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu u Zagrebu.

Godine 1998. polažem specijalistički ispit te nastavljam raditi na Klinici za neurokirurgiju KBC-a Zagreb. Doktorsku disertaciju obranio sam 2000. godine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Od 2005. do 2006. godine radim u KB Dubrava. Godine 2006. izabran sam za Predstojnika Klinike za neurokirurgiju KB „Sestre Milosrdnice“, koju dužnost obnašam do 2024. godine. Od 2008. do 2012. godine obnašao sam dužnost Ravnatelja KB Sestre milosrdnice. Od akademskih aktivnosti izdvajam sudjelovanje u nastavi neurokirurgije na Medicinskom fakultetu u Splitu, Mostaru i Osijeku, gdje sam vodio više kolegija na dodiplomskom i postdiplomskom doktorskom studiju.

Od 2010. do 2024. godine sam zaposlenik Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Redoviti sam profesor u trajnom zvanju na Medicinskom fakultetu u Osijeku od 2017. godine. Od 2016. do 2024. sam obnašao dužnost Dekana Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu, a od 2017. do 2023. Bio sam Pročelnik Katedre za Anatomiju Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu. Glavni i odgovorni urednik časopisa Acta Clinica Croatica bio sam od 2012 do 2014. godine. Bio sam Predsjednik Hrvatskog neurokirurškog društva te Dopredsjednik Svjetske neurokirurške federacije (WFNS).

Član sam Europske akademije znanosti i umjetnosti u Salzburgu te Svjetske neurokirurške akademije (WANS). Na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu stekao sam titulu Sveučilišnog specijaliste ekonomije (Univ. Spec. Oecc.).

Voditelj sam odjela neurokirurgije u Specijalnoj bolnici Neurospine u Zagrebu. Predsjednik sam Hrvatskog društva za spinalnu neurokirurgiju. Predsjednik sam Zdravstvene komisije Hrvatskog rukometnog saveza te Hrvatskog nogometnog saveza.

Academician IGOR RUDAN

MD, MSc, DSc, PhD, MPH, HonMFPH, VisProfCAS, FRSE

Chair in International Health and Molecular Medicine

Joint Director, Centre for Global Health and

World Health Organization's Collaborating Centre for Population Health Research and Training

Co-Editor-in-Chief, the Journal of Global Health (www.jogh.org)

President, the International Society of Global Health (www.isogh.org)

The Usher Institute, The University of Edinburgh,

30 West Richmond St, Edinburgh EH8 9DX, Scotland, UK

E-mail: Igor.Rudan@ed.ac.uk

Igor Rudan graduated from the University of Zagreb Medical School, Croatia, in 1995. He obtained two Masters Degrees - in Anthropology (1997) and Epidemiology (1999); and two PhD degrees, in Public Health (1998) and Genetic Epidemiology (2005). He published more than 650 research papers, 15 books and 12 book chapters, which have received 265,000 citations to date with H-index of 200 (Google Scholar). He received 32 national and international research awards and professional recognitions. He co-led 31 research grants totalling about GBP 41 million. He founded the Croatian Biobank "10001 Dalmatians" (in 2001) in isolated populations of Croatian islands in Dalmatia region, which contributed to the discovery of the biomedical role of more than 2,000 human genes. In his international health efforts to reduce global child mortality, he served as a consultant for the World Health Organization (WHO), UNICEF, The Bill and Melinda Gates Foundation, The World Bank, Save the Children and others. He developed the CHNRI method and the EQUIST tool, which have been widely used by international agencies to prioritise investments in global health.

He founded Croatian Centre for Global Health at the University of Split, Croatia (2008), Edinburgh University Global Health Society (2011), the Journal of Global Health (2011), WHO's Collaborating Centre in Edinburgh (2013), Centre for Global Health at the University of Edinburgh (2015), the Journal of Global Health Reports (2017), the International Society of Global Health (2019) and the Journal of Global Health Economics and Policy (2021).

According to the ISI/Thomson Reuters/WoS/Clarivate, he holds the status of "highly cited researcher" from 2015-2021. He received Wellcome Trust's International Research Development Award (2002), "Scientist of the Year" Award from The Croatian Parliament (2005), Visiting Professorship for Senior International Researchers from the Chinese Academy of Sciences (2012), The Chancellor's Award for Research (2012) and the Principal's Medal for Outstanding Service from the University of Edinburgh (2019). He became a Fellow of the Royal Society of Edinburgh (FRSE) in 2016. He was listed among "Croatian Persons of the Year" by the major Croatian newspapers in 2016, 2019 and 2020, and among the "100 most powerful Croats" each year since 2016.

In 2017, he started a career as a science communicator. He developed a documentary series "Survival: The Story of Global Health", seen by more than 100,000 viewers on YouTube and 1.4 million on TV. He published popular science books "The Exact Colour of the Sky" (2017), "Evil Air" (2018), "In the Land of Clans" (2019) and "Awaiting Fires" (2020), all of which became national bestsellers in Croatia and are now being translated to English and other languages. During the COVID-19 pandemic, he was an adviser to the Government of Croatia and a health education columnist, reaching up to 3 million people in Eastern Europe. He is both a British and Croatian citizen.

Dr. AMRA SABIC-EL-RAYESS, PhD
Executive Director, The International Interfaith Research
Lab
Teachers College, Columbia University
E-mail: amra.sabichelrayess@gmail.com

Amra Sabic-El-Rayess is an Associate Professor of Practice at Columbia University's Graduate School of Education, Health, and Psychology. Dr. Sabic-El-Rayess has taught, researched, and published extensively on various educational issues, with a particular focus on resilience to hate. She has delivered over 200 keynotes, lectures, and presentations in 25 countries and has been awarded nearly \$11 million in research funding to date. Dr. Sabic-El-Rayess is the recipient of the 2021 Vecernjakov Pecat in Bosnia and Herzegovina, in recognition of her contributions toward peace. Dr. Sabic-El-Rayess first became a teacher as a teenager during the Bosnian Genocide. In a letter written by President Joe Biden, he said, "I am inspired by the bravery and strength you have shown in the face of heartbreaking tragedy and persecution." Reflecting on her award-winning and critically acclaimed memoir *The Cat I Never Named: A True Story of Love, War, and Survival* (Bloomsbury, 2020), the President described her as "the very idea of America" itself. Dr. Sabic-El-Rayess was awarded the 2021 Finalist Medal for Excellence in Young Adult Nonfiction by the American Library Association, as well as recognition from School Library Journal, Malala Fund, Capitol Choices, and the Children's Center for Literature. Her memoir explores resilience in the face of targeted violence and hate, and it has become a defining text on empowerment through education, integrated into K-12 curricula and higher education courses across the United States. Her most recent memoir, *Three Summers: A Memoir of Sisterhood, Summer Crushes, and Growing Up on the Eve of War* (Macmillan Publishers-FSG, 2024), chronicles a story of sisterhood and resilience in the three years leading up to the Bosnian Genocide. *Three Summers* has been selected as a Best Book of 2024 by School Library Journal and Kirkus Reviews and has received Gold Standard recognition from the Junior Library Guild.

In 2023, Dr. Sabic-El-Rayess was elected President of Brown University's Alumni Association and became a Trustee of the Corporation of Brown University, making history as the first Muslim woman to serve in these roles in the university's 260-year history. She has also served as a Board Director for the International Center for Transitional Justice, Tuxedo Park School, and Women's March Global, and currently serves as a Board Director for the Good Samaritan Hospital Foundation. Dr. Sabic-El-Rayess is a member of the American Association of University Professors, the World Association of International Studies, and the International Academy of Science and Art in Bosnia and Herzegovina. She also serves on the International Expert Council at the Institute for the Research of Genocide in Canada. Additionally, she was the Scientific Advisor to the Forward Project, an initiative funded by NATO and the European Parliament, aimed at addressing radicalization in multiethnic contexts.

Dr. Sabic-El-Rayess earned her Ph.D. in International and Comparative Education (2012), her Master of Philosophy (2010), and her Master of International and Public Affairs (2004) from Columbia University. She also holds a B.A. in Economics from Brown University (2000).

Prof.dr.sc. ADEM SALIHAGIĆ

Bihać

Specijalista Oralne kirurgije, doktor stomatoloških nauka, primarijus, implantolog

Osnivač i vlasnik poliklinike MedicoOral-AS, Bihać

Profesor na Univerzitetu u Bihaću

Primarijus, osnivač i prvi predsjednik Rotary kluba u Bihaću (2003/4)

Dobitnik Plakete grada Sarajeva za ukupan doprinos razvoju grada

Tel: +387 61 796 601

E-mail: salihagicadem@gmail.com

Rođen u Bosanskoj Krupi 1956., srednje obrazovanje završava u Sarajevu te Stomatološki fakultet 1980. Kao student učestvuje na 4 stručna kongresa studenata medicine i stomatologije Jugoslavije (Zagreb 1977, Skopje 1978, Priština 1979, Vrnjacka Banja 1980. godine sa tri izlaganja stručnih radova. Po odsluženju vojnog roka (VMA 1981, Beograd) zasniva prvi radni odnos u Sarajevu 1981. a od 1983. prelazi u Bihać gdje radi do 1989. kad odlazi na specijalizaciju iz oralne kirurgije u Zagreb i Ljubljano. Specijalizira i magistrira 1992. godine u Zagrebu gdje nastavlja svoj rani angažman sve do okončanja ratnih sukoba na ovim prostorima. Koncem 1996. se vraća u DZ Bihać kao prvi i jedini oralni kirurg gdje obnaša dužnost načelnika službe i šefa odsjeka za oralnu kirurgiju. Februara 1998. ugrađuje prvi dentalni implantat u BiH i na taj način ozvaničuje primjenu suvremene dentalne implantologije u BiH. 2001. godine osniva privatnu zdravstvenu ustanovu sa poslovnim jedinicama u Bihaću, Cazinu i Velikoj Kladuši pod nazivom "PZU MedicoOral-AS" čiji je osnivač i vlasnik u kontinuitetu do današnjih dana. Počasno zvanje "Primarijus" prima 2002. od strane Ministarstva zdravlja F/BiH. Inicijator je za osnivanje Rotary kluba u Bihaću 2003. i prvi predsjednik 2003/4, te 2020/1. Doktorira 2004. pred zajedničkom Komisijom Senata Sveučilišta Zagreb i Univerziteta Sarajevo, na temu "Vrednovanje sluzničkih transplantata u kirurškom liječenju hiperplazije vestibularne sluznice". U 2004. g. stiče status Docenta na Univerzitetu u Bihaću, a od 2012. ima zvanje vanrednog profesora (reizbor 2017). U 2011. završava edukativni program u zdravstvenom menadžmentu za upravljanje javnim ustanovama u zdravstvu pri Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Autor-koautor je 11 Univerzitetskih udžbenika i monografija, objavljivao je u raznim stručnim te informativnim časopisima, učestvovao u objavi više brošura namijenjenih studentima i pacijentima te stomatolozima;

Učesnik je brojnih nacionalnih i internacionalnih sastanaka, konferencija, savjetovanja i seminara među kojima su značajniji svjetski kongresi u Meksiku, Italiji, Austriji, Lihtenštajn-Schaan, Australiji, Hong Kongu, Kini...

Obavljao je brojne dužnosti, bio član upravnih te izvršnih struktura pri zdravstvenim ustanovama, sekcijama, komorama te Ministarstvima zdravstva.

Osim plakete grada Sarajeva te plakete „Crveni karanfil“ dobitnik je i međunarodnog priznanja „Paul Harris Fellow for better understanding and friendly relations among Peoples of the world“. Kročio u starosnu mirovinu ali i dalje radi pod menadžerskim ugovorom u vlastitoj PZU / Privatnoj zdravstvenoj Ustanovi u Bihaću.

U međuvremenu od kad je postao dopisni član IANUBiH, učestvovao u izradi 3 nova Univerzitetska udžbenika: 2023. godine kao treći autor; 2024. godine kao prvi autor, te još jedan novi udžbenik iste godine kao drugi autor.

Podpredsjednik Udruženja stomatologa FBiH.

Član Asocijacije nezavisnih intelektualaca "KRUG 99".

Akademkinja AIDA SALIHAGIĆ KADIĆ, dr.sc., dr.med.
Zagreb
Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Zagreb
Tel: +385 1 37 45 121
E-mail: aida.salihagic@mef.hr

Redovita profesorica u trajnom zvanju i v.d. pročelnice Katedre za fiziologiju i imunologiju te predstojnice Zavoda za fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu do 2024. godine. Diplomirala je na tom fakultetu 1984., a bila je zaposlena je u Zavodu za fiziologiju od 1986. godine. Magistrirala je 1988., doktorirala 1989. godine, a u znanstveno-nastavno zvanje docentice izabrana 1992. godine. Drugi poslijediplomski studij „Ultrazvuk u kliničkoj medicini“ završila je na Medicinskom fakultetu 1993. godine. Znanstveno se usavršavala, zahvaljujući stipendiji Ministarstva znanosti i visokog školstva Republike Francuske, 1995. i 1996. godine u INSERM-u (Tours). U znanstveno-nastavno zvanje izvanredne profesorice za predmete „Fiziologija, Imunologija i Temelji neuroznanosti“ izabrana je 1997. godine. Od 2000. do 2004. bila je pročelnica Katedre za fiziologiju i imunologiju te predstojnica Zavoda za fiziologiju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U znanstveno-nastavno zvanje redovite profesorice (polje „Temeljne medicinske znanosti“, grane „Fiziologija“ i „Neuroznanost“) izabrana je 2008., a u trajno zvanje 2013. godine. Vodila je 4 znanstveno-istraživačka projekta, financirana od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te 1 uz financijsku podršku Sveučilišta u Zagrebu. Istraživačko područje: perinatalna fiziologija, neurofiziologija fetusa, fetalno ponašanje, zastoj u rastu fetusa i fetalna hipoksija, perinatalna oštećenja mozga. Autorica je brojnih poglavlja iz fetalne fiziologije i neurofiziologije u domaćim i međunarodnim knjigama u svijetu poznatih izdavača te autorica ili koautorica 7 priručnika (3 sveučilišna), 3 sveučilišna udžbenika i jedne znanstvene knjige. Objavila je više od 180 publikacija, od kojih je 70 radova indeksirano u CC-u, SCI-u i u drugim međunarodnim indeksnim publikacijama (IM, Excerpta Med, itd.). Ukupna citiranost (Google Scholar): 2 642, h-indeks: 30.

Održala je više od 55 pozvanih predavanja (pozvani je predavač na Europskim i Svjetskim kongresima perinatalne medicine, Svjetskim kongresima ultrazvuka u opstetriciji i ginekologiji, Europskim školama socijalne pedijatrije, Međunarodnim simpozijima fetalne neurologije i drugim međunarodnim i domaćim skupovima i školama). Recenzentica je brojnih uglednih međunarodnih znanstvenih časopisa.

Bila je dopredsjednica Hrvatskoga društva fiziologa od 1999. do 2021. godine, a članica je Hrvatskog društva za neuroznanost, Hrvatske liječničke komore i Svjetskog udruženja perinatalne medicine. Redovita je članica Međunarodne akademije perinatalne medicine, Europske akademije znanosti i umjetnosti te Međunarodne akademije Bosne i Hercegovine.

Bila je do 2024. godine predsjednica Saveza društava Naša djeca Hrvatske (od 1996.), te predsjednica Središnjih koordinacijskih odbora nacionalnih akcija „Za osmijeh djeteta u bolnici“ (od 1999.) i „Gradovi/Općine – prijatelji djece“ (od 1999. g.). Također je bila članica do 2024.g. Vijeća za djecu Vlade Republike Hrvatske (od 2000. g.) i dobitnica je Državne godišnje nagrade za promicanje prava djeteta.

Academician NORMAN SARTORIUS
President, Association for the Improvement of Mental
Health Programmes (AMH)
Geneva, Switzerland
Tel: +41 79 2200657
Email: sartorius@normansartorius.com

Professor N. Sartorius, MD, PhD, FRCPsych previously the Director of the Mental Health Program of the World Health Organization and President of the World Psychiatric Association and of the European Psychiatric Association now serves as President of the Association for the Improvement of Mental Health Programs, a non-governmental organization located in Geneva. Professor Sartorius holds several professorial positions in Europe, the USA and elsewhere. He has published more than 600 papers (h index of 122) in peer-reviewed journals and authored, co-authored, edited or co-edited more than 120 books.

Professor Sartorius' main areas of interest at present are the comorbidity of mental and physical disorders, the reduction of the stigma of mental disorders and education of psychiatrists and other stakeholders in the field of mental health. In his previous positions he was the principal investigator of a number of international collaborative studies and projects dealing with schizophrenia and other major mental diseases, comorbidity of mental and physical illnesses, health service development, and education of different categories of staff.

Izv.prof.dr.sc. SNJEŽANA SCHUSTER

Zagreb

Prof.struč.studija u trajnom zvanju, Zdravstveno veleučilište;
izvanredni profesor Kineziološki fakultet Sveučilišta u Za-
grebu

Tel: +385 45 45 459

E-mail: schustersnjezana@gmail.com

Snježana Schuster rođena je 1970. godine u Karlovcu, Hrvatska. Prijediplomski studij fizioterapije završila je 1992. godine pri Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, razlikovnu godinu studija fizioterapije završila je 2004. pri Visokoj zdravstvenoj školi; magistrirala je 2005. arheologiju pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i 2022. fizioterapiju pri Fakultetu za dentalnu medicinu i zdravstvo, Sveučilišta J.J. Strossmayer u Osijeku; doktorirala 2014. pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na Odsjeku za arheologiju, naslov disertacije „Učestalost i distribucija patoloških promjena kralježnice starohrvatske i suvremene hrvatske populacije“ pod mentorstvom akademika, prof.dr.sc. Maria Šlausa (HAZU). Radi na Zdravstvenom veleučilištu i Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu; suradnik je na Univerza na Primorskom i Sveučilištu Alma Mater Europaea u Sloveniji (Doktorski studij fizioterapije). Područje znanstvenog interesa: kineziološka antropologija, bioantropologija, bioarheologija, fizioterapija. Član je povjerenstva za akreditacije i reakreditacije AZVO i međunarodnih agencija. Voditeljica je više znanstvenih projekata. Mentor je u više doktorata i završnih i diplomskih radova. Publicirala je veći broj znanstvenih i stručnih radova u WOS i Scopusu. Recenzirala je više znanstvenih radova u raznim publikacijama i projekata posebice u BIH. Autorica je dviju knjiga i više objavljenih poglavlja u knjigama. Članica je u više nacionalnih i međunarodnih znanstvenih i stručnih odbora. Dobitnica je nagrade za izuzetan doprinos u razvoju fizioterapije u Hrvatskoj i međunarodnih priznanja posebno u Turskoj i Kosovu. Profesionalno i znanstveno djeluje u više međunarodnih timova a ističe se Mađarska gdje je dobitnica tri europske stipendije za znanstveno -istraživački rad pri više znanstvenih i obrazovnih institucija: Eötvös Loránd University (ELTE) University, Faculty of Science, Hungarian Natural History Museum i Hungarian National Museum u Budimpešti. U dva mandata članica je radne grupe za obrazovanje i istraživanja u fizioterapiji, Europske regije Svjetske organizacije fizioterapeuta.

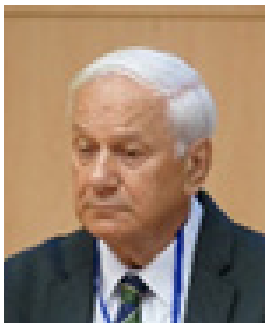

Prof.dr.sc. SANJA SEFIĆ KASUMOVIĆ
Sarajevo
Oftalmolog
Voditeljica oftalmološke klinike „Dr. Sefić“ u Sarajevu
Tel. + 387 33 210 212, Mob. + 387 61 159 300
Email: info@sefic.ba

Sefić-Kasumović dr Sanja rođena je 1965. godine u Banja Luci, gdje je završila osnovno i srednje obrazovanje. Medicinski fakultet završila je u Banja Luci 1989. godine. Nakon završenog fakulteta radila je u zvanju asistenta na predmetu „Oftalmologija“ na Medicinskom fakultetu u Banja Luci (1989-1993). Od 1995. do 2000. godine radila je na Klinici za očne bolesti u Sarajevu gdje je obavljala funkciju šefa Odjeljenja za glaukom, te kao asistent na predmetu „Fiziologija“ Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Od 2000. godine zaposlena je kao oftalmolog – hirurg u ordinaciji „Dr Sefić“ u Sarajevu. Specijalistički ispit iz oftalmologije položila je 05.05.1998. godine (Dokaz: ovjerena kopija Uvjerenja broj: 02-5-598/98).

Postdiplomski studij upisala je i isti završila na Medicinskom fakultetu u Banja Luci 1993. godine, odbranom magistarskog rada pod nazivom: „Uloga Octopus kompjuterizirane perimetrije u ranoj dijagnostici glaukoma“ (Dokaz: ovjerena kopija Diplome broj: 3/93). U toku svoje edukacije interes je posvetila glaukomu, hirurgiji i bolestima prednjeg segmenta oka te vidnom polju i spektralnoj optičkoj koherentnoj tomografiji. Kao autor ili koautor objavila je preko 30 naučnih i stručnih radova te 6 knjiga i udžbenika iz oftalmologije (od čega 2 na engleskom jeziku).

Doktorsku disertaciju pod nazivom: „Morfološke promjene optičkog nerva i funkcija oka kod glaukoma“ odbranila je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli 2010. godine (Dokaz: Diploma broj: 452 i ovjerena kopija Odluke broj: 02/7-9338/10-3). U naučno-nastavno zvanje docent za nastavni predmet Oftalmologija“ na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli izabrana je 25.05.2011. godine (Dokaz: Ovjerena kopija odluke broj: 03-3391-3.11/11), a ponovo izabrana 25.09.2017. godine (Dokaz: Ovjerena kopija Odluke broj: 03-6045-3.13/17). U septembru 2019. godine je izabrana u zvanje vanrednog profesora na katedri za oftalmologiju Medicinskog fakulteta u Tuzli. Od 2018./2019. godine šef katedre Oftalmologije na Sarajevo School of Science and Technology, Sarajevo Medical School.

Akademik MUSTAFA SEFIĆ

Sarajevo

Oftalmolog

Član Svjetske akademije nauka i umjetnosti i profesor emeritus

Član Medicinskih akademija BiH i Hrvatske

Tel: +387 (0) 63 387783

E-mail: seficmustafa@gmail.com

Stručno djelovanje:

- * Diploma Medicinskog fakulteta u Zagrebu 1964. (Dr.med.)
- * Diploma specijaliste oftalmologa u Zagrebu 1970. (oftalmolog)
- * Specijalizacija oftalmologije na Klinikama za očne bolesti u Banjaluci i Zagrebu 1966.-1970.
- * Završeni različiti stručni kursevi širom Evrope
- * Boravak na mnogim očnim klinikama širom Evrope
- * Stručno zvanje "primarius" 1982.

Znanstveno i nastavno djelovanje:

- * Redovni profesor oftalmologije Medicinskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci (od 1987.) i Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (od 1995.) te visiting professor na postdiplomskom studiju Sveučilišta u Rijeci (1997.), od 2006. u zvanju profesor emeritus.
- * Kao autor ili koautor učestvovao u više od 100 (126) naučnih i stručnih radova, publiciranim u nacionalnim, evropskim i američkim časopisima (30 u inozemstvu).
- * Učestvovao, objavio ili uredio 21 oftalmoloških udžbenika, monografija i brošura, namijenjenih studentima medicine, oftalmolozima i pacijentima.
- * Šef Katedre za oftalmologiju Medicinskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci i Medicinskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu
- * Dekan Medicinskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci 1987.-1991.
- * Šef Klinike za očne bolesti KCUS Sarajevo
- * Glavni urednik i član Izdavačkih odbora nekoliko medicinskih i oftalmoloških časopisa (Posljednje: glavni urednik "Oftalmološkog arhiva BiH" i "South-East European Ophthalmological Journal").
- * Osnivač i prvi predsjednik Udruženja oftalmologa jugo-istočne Evrope, predsjednik Društva ljekara BiH - podružnica Banjaluka, predsjednik Udruženja oftalmologa FBiH
- * Mentor kod brojnih izrada magistarskih i doktorskih teza.
- * Organizator više nacionalnih (12) ali i internacionalnih (6) oftalmoloških sastanaka, među njima I dva Kongresa oftalmologa jugo-istočne Evrope u Sarajevu 2004. i 2017.
- * Redovni član (2006.) Svjetske akademije znanosti i umjetnosti (WAAS)
- * Dopisni (1990.) a zatim redovni (2000.) član Akademije medicinskih znanosti Hrvatske (AMZH)
- * Član Akademije medicinskih nauka u FBiH
- * Član Foundation Board-a Udruženja oftalmologa jugo-istočne Evrope

Akademkinja EDINA SELESKOVIĆ
New York, Sarajevo, Tuzla
Interdisciplinary artist
Tel: USA: +1646 396 3097, BIH: +38761 810 369
E-mail: edina.seleskovic@gmail.com

EDINA SELESKOVIC is an interdisciplinary artist with international exhibiting experience. Seeking answers to the questions about the role of culture in our society, her public art installations on their global mission, generate a public dialogue connecting young people and creativity, cultural institutions and communities, art, and new technologies. Edina Seleskovic was born in Bosnia and Herzegovina and has lived in the United States since 1991. She graduated from the renowned Corcoran School of Art in Washington, DC. From her studio in New York, her works have since been exhibited in over 100 exhibitions throughout the United States, Europe, and Asia. Her collaborations with established and young artists have led her to a career oriented toward the 'artification' of society, activated by contemporary art and powered by dialogue, cooperation, and connectivity. Today, she is known as one of the most famous contemporary artists in Bosnia and Herzegovina as well. Edina has won numerous awards including the Sculpture Space Fellowship, and Sam and the Adele Golden Foundation Fellowship in New York. She is the winner of the global award for socially engaged visual artists, World Citizen Artists Award 2020. In 2021, her installation RSD Sloboda won the gold No Limit award in Sarajevo and her installation Think Freedom received Primio Arbiter Fata Verde SyArt Award by Sorrento Foundation in Sorrento, Italy. Her resume also includes working with NASA, establishing Contemporary Woman Festival, mentoring, rebranding the national basketball team, and more. She is a frequent speaker at conferences such as Weekend Media Festival in Croatia, OPEN FEST, CEO conference and Sarajevo Innovation Summit in Bosnia and Herzegovina, EPD conference in the Czech Republic, ILA Global in the USA, AoMo in Liverpool, UK, and a visiting professor at the IEDC Bled School of Management in Slovenia. Edina lives and works in New York, Sarajevo and Tuzla.

Akademik BOŽO SKOKO

Zagreb

Redoviti profesor na Odsjeku za strateško komuniciranje,
Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Tel: +385 91 466 9690

E-mail: bozo.skoko@mpr.hr

Božo Skoko rođen je 1976. godine u Ljubuškom, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je novinarstvo na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 2003. je magistrirao međunarodne odnose, te 2008. doktorirao političke znanosti, također na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Za vrijeme studija dva puta je nagrađen Rektorovom nagradom za izvrsnost radova s područja povijesti novinarstva i međunarodnih odnosa. Godine 1997. započeo je raditi na Hrvatskoj televiziji kao novinar, a kasnije i kao urednik u Informativnom programu. Godine 1999. utemeljio je Millenium promociju, danas vodeću hrvatsku agenciju za odnose s javnošću, gdje je kratko obnašao dužnost direktora. Kao savjetnik za strateško komuniciranje, vodio je mnogobrojne projekte iz odnosa s javnošću, savjetovao je menadžere, političke dužnosnike, korporacije i institucije te vodio projekte brendiranja destinacija u Hrvatskoj i inozemstvu.

Redoviti je profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, gdje vodi kolegije iz odnosa s javnošću, upravljanja brendovima te javne diplomacije i strateškog komuniciranja država. Jedan je od vodećih hrvatskih stručnjaka za strateško komuniciranje te nacionalno brendiranje i brendiranje turističkih destinacija.

Na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu utemeljio je poslijediplomski specijalistički sveučilišni studij Odnosi s javnošću, te je obnašao dužnost predstojnika Odsjeka za strateško komuniciranje i Odsjeka za novinarstvo i odnose s javnošću. Gostujući je profesor na doktorskim studijima Sveučilišta u Osijeku i Sveučilišta u Mostaru. Na Sveučilištu Algebra Bernays u Zagrebu predaje Javnu diplomaciju i odnose s javnošću država te kolegij Hrvatska kao brend.

Područja njegovih znanstvenih istraživanja vezana su uz odnose s javnošću, komuniciranje, medije, upravljanje nacionalnim identitetom i imidžom, brendiranje destinacija, te međunarodne odnose i javnu diplomaciju. Među prvim se u Hrvatskoj počeo znanstveno baviti fenomenom brendiranja država, odnosno upravljanjem hrvatskim identitetom i imidžom.

Objavio je deset knjiga te više od osamdeset znanstvenih radova u međunarodnim znanstvenim časopisima. Član je Odbora za zaštitu dobara od nacionalnog interesa Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), te je voditelj Zakladnog vijeća za stvaralaštvo, ekologiju, baštinu i dobrotu Zaklade Adris, najveće korporativne zaklade u ovom dijelu Europe. Stalni je kolumnist Večernjeg lista i komentator Federalne TV u Sarajevu

Prof. dr. sc. IKO SKOKO

Zürich, CH

Franjevac, svećenik, gostujući profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru

Glavni urednik MOVIS-a

Tel: +387 63 321 777; +41 079 390 54 31

E-mail: iko.skoko@ff.sum.ba, ikoskoko@gmail.com

- 1963. - rođen u Grabu, općina Ljubuški (BiH),
- 1978. - završava osnovnu školu u Vitini
- 1982. - završava Franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom
- 1982. - ulazi u novicijat Hercegovačke franjevačke provincije na Humcu (Ljubuški)
- 1982.-1983. - služi vojni rok u Derventi i Banja Luci.
- 1984.-1988. - studira na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu
- 1988.-1990. - studira na Franjevačkoj teologiji u Bologni
- 2001. – Magistrirao na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu
- 2005. – Doktorirao na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru kao gost profesore predaje predmete: Međuljudski konflikti i njihovo rješavanje, Komunikologiju, Interpersonalnu komunikaciju, Povijest religija, Humanu komunikaciju, Uvod u odnose s javnošću...

Piše redovito kolumne u Večernjem listu BiH i Našim ognjištima.

Knjige

- Sto puta unatoč svemu, Večernji list/MH Čitluk, Zagreb- Čitluk, 2002.
- Nema suvišnih ljudi, Matica hrvatska Čitluk – Večernji list, Čitluk – Zagreb/Široki Brijeg, 2003.
- Primijetiti potrebe drugoga, Matica hrvatska Čitluk, 2004.
- Darovano vrijeme albanskim narodu, Župni ured Čitluk, Župni ured Veljaci, Matica hrvatska Čitluk, Čitluk, 2004.
- Dobrotom dotaknimo bližnjega, Matica hrvatska Čitluk – Večernji list, Čitluk – Zagreb/ Mostar, 2005.
- Specifičnost Mojsijeva, Budina, Konfucijeva, Isusova i Muhamedova komuniciranja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar 2008.
- Ne boj se!, Informativni centar Mir Međugorje, 2012.
- I najveći komunikator, FFMO, Mostar, 2015.
- Bližnji iz ja, SUM, Mostar, 2018.
- Franjevci u djelima Ive Andrića, PRESSUM- Synopsis, Zagreb, Sarajevo, Mostar, 2021.
- Bog pita, SUM, Mostar, 2024.ivo

Akademik VELIMIR SRIĆA

Zagreb

BBA , MS, MBA, PhD, profesor emeritus Sveučilišta u Zagrebu, član Europske akademije znanosti i umjetnosti, bivši član Hrvatske vlade i predsjednik Skupštine grada Zagreba, programski direktor konzultantske tvrtke Delfin

Tel: +385 98 271 448

E-mail: velimir@velimirsrica.com

Web stranica: <https://en.velimirsrica.com/>

Velimir Srića je znanstvenik, istraživač i konzultant u području vođenja, inovacijama i upravljanju promjenama te digitalnoj transformaciji. Diplomirao je elektrotehniku, završio MBA na Sveučilištu Columbia u New Yorku i doktorirao iz upravljanja informacijskim sustavima. Njegov profesionalni život posvećen je obrazovanju, istraživanju, politici i savjetovanju. Član je Europske akademije znanosti i umjetnosti, a bavio se nastavom i istraživanjem diljem svijeta od srednje i istočne Europe do Azije i SAD-a kao gostujući profesor na UCLA u Los Angelesu, na Renmin sveučilištu u Pekingu, u Šangaju, na sveučilištima u Hrvatskoj, Mađarskoj, Austriji, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Dubaiju i Crnoj Gori. Kao političar bio je član vlade Hrvatske i Predsjednik skupštine grada Zagreba.

Dobitnik je Fulbright, Ford i Eisenhower stipendija te hrvatski predstavnik pri UNESCO-u i OECD-u. Kao savjetnik za vođenje, upravljanje inovacijama i digitalnu transformaciju radio je za brojne regionalne i globalne tvrtke. Ekspert je Svjetske banke za upravljanje promjenama. Član je Rimskog kluba i počasni član Hrvatskog helsinškog odbora.

Objavio je 96 knjiga, preko 400 znanstvenih i stručnih radova te preko tisuću kolumni u popularnim časopisima. Govori hrvatski, engleski, francuski, talijanski, ruski i slovenski. Provjerite njegov osobni web: <https://en.velimirsrica.com/>

Akademik MILAN STANOJEVIĆ

Zagreb, Hrvatska

Pedijatar, primarijus, dr. med. specijalist pedijatar, subspecijalist neonatolog

Poliklinika GINEKO i Poliklinika SABOL, Zagreb, ranije Klinika za ginekologiju i porodništvo Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Klinička bolnica Sv. Duh, Zagreb, Hrvatska, Varšavski medicinski univerzitet, Klinika za neonatologiju i rijetke bolesti, Varšava, Poljska

Tel: +385 91 3712 110

E-mail: milan.stanojevic@optinet.hr, mstanoje29@yahoo.om

Medicinu je upisao na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1972. godine, a medicinsku je edukaciju 1974. godine nastavio na Medicinskoj akademiji u Varšavi, Poljska, gdje je 1979. godine diplomirao. Zaposlio se 1980. godine u Medicinskom centru Koprivnica gdje je radio na Odjelu za ginekologiju i porodništvo kao sekundarac, te na Odjelu za dječje bolesti, gdje je 1983. godine dobio specijalizaciju iz pedijatrije. Završio je poslijediplomski studij iz Kliničke pedijatrije i poslijediplomski studij iz perinatologije i neonatologije, te više tečajeva iz područja ultrazvuka mozga i kukova, a boravio je kao stipendist Soros Otvorenog društva u Sjedinjenim Američkim Državama i u Austriji.

Specijalist pedijatar od 1987. godine, a od 1992. do 2000. godine voditelj Odjela za neonatologiju Opće bolnice Koprivnica. Od 2000. godine zaposlio se u Općoj bolnici „Sveti Duh“ u Zagrebu u Klinici za ginekologiju i porodništvo, Odjel za neonatologiju, gdje do 2007. godine radi kao odjeljni liječnik, a od 2007. do 2018. godine voditelj je istog odjela Kliničke bolnice „Sveti Duh“. Od 14.11.2018. godine umirovljenik. Od 2004. godine primarijus, od 2007. godine subspecijalist neonatolog. Magistar znanosti (medicina i biologija) od 1991., doktor znanosti (medicina i biologija) od 2006. godine, a od 2007. godine znanstveni suradnik, a od 2013. godine viši znanstveni suradnik.

Od 2011. godine izvanredni profesor na Dubrovnik International University (DIU Libertas Međunarodno sveučilište), te od 2013. godine naslovni docent na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. „Visiting professor“ na Weill Cornell Medical University, New York, USA. Pozvani predavač na Medicinskom univerzitetu u Varšavi, Poljska na magistarskom studiju primaljstva. Od listopada 2024. je zaposlen u Klinici za neonatologiju i rijetke bolesti Varšavskog medicinskog Sveučilišta s 25% radnog vremena kao predavač i istraživač. Počasni profesor Nacionalnog ruskog medicinskog istraživačkog sveučilišta „Pirogov“, Medicinskog instituta Državnog sveučilišta Surgut, Rusija i Državnog sveučilišta u Kubanu, Rusija.

Član je Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatskog društva za perinatalnu medicinu u čijem je upravnom odboru, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za socijalnu i preventivnu pedijatriju, međunarodne Svjetske udruge perinatalne medicine (World Association of Perinatal Medicine) čiji je bio generalni tajnik, dopredsjednik, izborni predsjednik i predsjednik u dva dvogodišnja mandata od 2015. do 2019. godine. Redoviti je član Međunarodne akademije za perinatalnu medicinu (International Academy of Perinatal Medicine koja ima 30 redovitih i 50 pridruženih članova), te je član upravnog odbora međunarodnog udruženja Fetus kao pacijent. Od 2014. je član Europske akademije znanosti i umjetnosti. Od osnutka 2021. pridružen član Međunarodne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini.

Objavio je ukupno 331 rad od čega 154 u časopisima (49 prvi autor), te 177 kongresna priopćenja (104 prvi autor), sudjelovao je na 44 kongresa bez objave rada, te je napisao 64 poglavlja u knjigama, a uredio je sedam knjiga. Objavio je na platformi UNICEF-a Agora online priručnik za zdravstvene i nezdravstvene djelatnike rodilišta Rodilište prijatelj majki i djece. Dostupno na: <https://agora.unicef.org/c/RPMD+-+Unicef+Hrvatska>.

Ima 4072 citata, h-indeks 31 (Researchgate), ili 2654 citata i h-indeks 27 (Scopus).

Dobitnik je priznanja Medalja grada Koprivnice za izuzetna znanstvena postignuća na području medicine, priznanja Hrvatskog liječničkog zbora „Ladislav Rakovac“, povelje Hrvatskog liječničkog zbora, dobitnik triju diploma i dviju zahvalnica Hrvatskog liječničkog zbora, te medalje „William Liley“ međunarodnog udruženja The Fetus as a Patient. Dobitnik je Maternity prize International Academy of Perinatal Medicine 2019. godine.

Academician VEDRAN STEFANOVIC,
M.D., Ph.D., Professor
Helsinki, Finland
Professor of Obstetrics, Gynecology and Fetal Medicine
Department of Obstetrics and Gynecology, Fetomaternal
Medical Center, Helsinki University Hospital and University
of Helsinki, Finland
Tel: +358 40 760 5581
E-mail: vedran.stefanovic@hus.fi
vedran.stefanovic@yahoo.com

Prof. VEDRAN STEFANOVIC is a professor of Obstetrics, Gynecology and Fetal Medicine at Department of Obstetrics and Gynecology, Fetomaternal Medical Center, Helsinki University Hospital and University of Helsinki, Finland. He obtained M.D. and P.D degrees from Medical Faculty, University of Zagreb, Croatia and further degrees in obstetrics, gynecology and fetal medicine at University of Helsinki, Finland. He was granted a professorship at University of Helsinki in 2009. Professor Stefanovic is involved in pre- and postgraduate education and is also Finnish national supervisor for the fetal medicine subspeciality.

He has a large international network and is active in numerous international societies (e.g. co-founder of International Society for Placenta Accreta Spectrum <https://is-pas.org/home.html> and Nordic Fetal Therapy Alliance <https://www.nnfm.org/nordfetal/>. He was elected for the vice-president of the Educational Committee of the International Academy of Perinatal Medicine – IAPM <https://iaperinatalmedicine.org/>

He has authored 202 publications, most of which are original scientific papers in English (also publications in NEJM, Cell and Lancet), this includes book chapters and systematic reviews and extensive publication activity in Finnish and Swedish. His H-index is 36 as February 2025.

Prof. Stefanovic was a supervisor of seven PhD thesis and 29 master thesis. He was invited speaker at 60 international conferences during past ten years. The experience as a lecturer at undergraduate and postgraduate courses, as well as at scientific meetings and workshops has helped him to achieve the ability to translate scientific matters to different layers of audience in a practical manner. He is a visiting professor at Medical School, University of Split, Croatia.

The main scientific interest of prof. Stefanovic is prenatal diagnostics, invasive fetal therapy and has research interest activities in maternal and fetal medicine in low-income countries. Prof. Stefanovic is editorial board member of the two major international journals, and peer reviewer for 20 international journals. He is fluent in Croatian, Finnish, English, Swedish and Italian with professional working proficiency in Spanish and Portuguese.

Academician SAVERIO STRANGES, MD, PhD, FAHA
Professor & Chair, Department of Epidemiology and Bio-
statistics, Schulich School of Medicine & Dentistry Western
University
London, ON, Canada
E-mail: saverio.stranges@uwo.ca

Dr. Saverio Stranges is currently Professor and Chair of the Department of Epidemiology & Biostatistics in the Schulich School of Medicine & Dentistry, Western University. He holds cross-appointments as Professor in the Departments of Family Medicine and Medicine. In August 2020, he was also appointed as Director of the Africa Institute at Western University.

Dr. Stranges completed his medical education in 1996, and specialty training in Preventive and Public Health Medicine in 2000 at the University of Naples Federico II. He then completed the requirements for a PhD Program in Epidemiology and Environmental Health in the Department of Epidemiology and Environmental Health at the State University of New York at Buffalo in 2004. In 2005, Dr. Stranges began his academic career as an Assistant Professor at State University of New York before returning to Europe to join the University of Warwick Medical School in the United Kingdom.

From 2006 to 2015, he was an Associate Clinical Professor of Cardiovascular Epidemiology in the Division of Health Sciences at the University of Warwick Medical School in the United Kingdom. In Warwick, Dr. Stranges was also Director of the Academic Clinical Training in Public Health, as well as Honorary Consultant Physician at the University Hospitals of Coventry and Warwickshire NHS Trust, where he worked in the Lipid and Coronary Prevention outpatient clinics within the Warwickshire Institute for the Study of Diabetes, Endocrinology and Metabolism. Prior to his appointment at Western University, Dr. Stranges worked as Scientific Director of the Department of Population Health at the Luxembourg Institute of Health.

Dr. Stranges is a medical doctor, public health specialist and chronic disease epidemiologist, with extensive experience in the field of epidemiology and public health research. Dr. Stranges's research focuses on the epidemiology and prevention of chronic disease and aging, specifically regarding the role of lifestyles, nutritional and psychosocial factors, such as dietary patterns, sleep behaviors and social determinants of health. He is also interested in global health, especially in the area of cardio-metabolic disease in low-resource settings, as well as in interdisciplinary research.

Throughout his career, Dr. Stranges has been involved in several international epidemiological projects, clinical trials, secondary data analyses and systematic review work, and has published extensively in the area of epidemiology and public health, with over 250 publications as scientific articles, reviews and book chapters (H-index=64).

He has received several international awards, in particular for his research on the epidemiology and prevention of cardio-metabolic disease (e.g., American Heart Association). His research has been funded by several international agencies including the National Institute for Health Research

(NIHR) in the UK, the Canadian Institutes of Health Research (CIHR) in Canada, the Fonds National de la Recherche (FNR) in Luxembourg, and the European Union.

Dr. Stranges has been involved in the teaching and mentoring of undergraduate, master and doctoral students, as well as clinical fellows and junior doctors for over twenty years.

In January 2020, Dr. Stranges was nominated as Vice-President of the Chronic Disease Section for the European Public Health Association. He is also a Visiting Professor of Epidemiology & Public Health, at Humanitas University, in Italy, as well as Scientific Advisor for the Department of Population Health, at the Luxembourg Institute of Health. He has wide experience with media engagement.

Prof.dr.sc. MUHAMED SUĆESKA
Zagreb
Rudarsko-geološko-naftni fakultet (RGNF) Sveučilišta u
Zagrebu
Tel: +385 98 315 618
E-mail: muhamed.suceska@rgn.unizg.hr

Osobni podaci: Rođen 10. 12.1954. godine u Krivače, Han Pijesak, BiH. Diplomirao 1977. godine na Tehničkoj vojnoj akademiji u Zagrebu (1977.), magistrirao na Kemijskom odjelu Prirodoslovno matematičkog fakulteta u Zagrebu (1986.) i doktorirao na Tehničkoj vojnoj akademiji u Zagrebu (1991). Trenutno profesor na Rudarsko-geološko-naftnom fakultet (RGNF) Sveučilišta u Zagrebu. Redoviti član Akademije tehničkih znanosti Hrvatske (HATZ) (2002.-)

Zaposlenja: Oficir JNA (1997.-1991.), Pires, Zagreb (tehnolog, 1991.-1993.), Brodarski institut, Zagreb (vodeći istraživač, 1993.-2016.), Nanyang Technological University, NTU (glavni istraživač, 2009.-2016.), Rudarsko-geološko-naftni fakultet u Zagrebu (profesor, 2017.-)

Znanstveni i stručni interes: Kemija i fizika eksplozivnih procesa, Termička analiza, Kinetika i mehanizam termičke razgradnje eksploziva, Numeričko modeliranje sagorijevanja, detonacije i toplinske inicijacije eksplozivnih reakcija. Vodio i aktivno sudjelovao u realizaciji desetak domaćih te 8 međunarodnih znanstvenih projekata. Održao 24 pozvana predavanja na konferencijama i znanstvenim institucijama u desetak zemalja. Objavio je dvije knjige, 2 udžbenika, 81 znanstvena rada u časopisima, 55 rada u zbornicima skupova.

Nastava: Predavao na Tehničkoj vojnoj akademiji, Zagreb (1986.-1991.), Strojarskom fakultetu u Slavonskom Brodu (1998.-2000.), Mašinskom fakultetu u Sarajevu (1999.-2004.), Nanyang Technological University (NTU), Singapur (2009.-2016.) i Rudarsko-geološko-naftnom fakultetu (2009.-).

Uredništva znanstvenih časopisa: Subject Editor časopisa "Central European Journal of Energetic Materials" od 2004. te član uredništva časopisa: "Global Journal of Analytical Chemistry" (2009-) "High-Energetic Materials" (2011-), Defence Technology (China, (2018-), Thermo (2020-), Defense and security studies (Sarajevo, 2021-)

Znanstveni i organizacijski odbor skupova: New trends in research of energetic materials, Pardubice, Češka (od 2000.-2024.), IPOEX – Explosive Materials Poljska (2004.-2024.), The International Symposium on Explosion, Shock Wave and Hypervelocity Phenomena, Japan (3x, 2004- 2016.), Prva međunarodna konferencija -Kompetentnost laboratorija (2005., Dubrovnik), Central and Eastern European Conference on TA&C (CEEC-TAC1) (2011., 2013., 2015., 2019.), International Pyrotechnics Society Seminar (2016., 2018., 2019., 2020.), Sixth International Symposium on Explosion, Shock wave and High-Strain-Rate Phenomena, (2019., India).

Članstva u profesionalnim organizacijama i tijelima: International pyrotechnic society, (1997. -), Hrvatsko društvo kemijskih inženjera i tehnologa (1998.-), Hrvatsko kemijsko društvo (2001.-), NATO ekspertna skupina za eksplozive, NATOPFP AC/326 SG1 (2003. - 2009.), Upravni odbor udruge «Hrvatski laboratoriji» (CROLAB) -član i Predsjednik kluba ispitnih laboratorija (2004.-2006.), American Society for Testing and Materials (ASTM, 2004.-2006.)

Važnija znanstvena postignuća: Dobitnik Godišnje državne nagrade za znanost (1998.), autor računalnog programa za teorijsko izračunavanje performansi eksploziva (EXPLO5) koji se danas koristi u preko 123 istraživačkih institucija u 42 zemlje svijeta.

Prof.dr.sc. NEDIM SULJIĆ

Tuzla

Redovni profesor, Rudarsko-geološko-građevinski fakultet
Univerziteta u Tuzli,

redovni član Evropske Akademije nauka i umjetnosti

Tel: +387 61 721 531

E-mail: nedim.suljic@untz.ba; nedim.suljic567@gmail.com

Nedim Suljić rođen je 1965. godine u Doboju, Bosna i Hercegovina. Diplomirao je na Građevinskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu 1990. godine, magistrirao 2004. godine, a doktorirao 2007. Godine na Univerzitetu u Tuzli, a dio doktorske disertacije je odradio i proveo istraživanja na Tehničkom univerzitetu u Stuttgartu. Radi na Rudarsko-geološko-građevinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli u zvanju redovnog profesora, a od 2016. godine do 2023. godine obavljao je dužnost prodekana za naučno-istraživački rad na fakultetu.

Dugogodišnji je redovni i aktivni član Asocijacije nezavisnih intelektualaca KRUG 99 i član Skupštine Vijeća Kongresa Bošnjačkih Intelektualaca (VKBI). Voditelj je dokorskog studija građevinarstva naučna grana Hidrotehnika na Rudarsko-geološko-građevinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Područje naučnog interesa: hidrotehnika i geotehnika. Voditelj je više desetina naučnih projekata, elaborata i studija. Tokom 2019. i 2020. godine bio je Nacionalni konsultant ispred Bosne i Hercegovine za izradu Strateškog akcionog programa sliva rijeke Drine između država Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. U više doktorskih disertacija bio je mentor doktorantima. Publicirao je veći broj znanstvenih i stručnih radova. Stalni je recenzent u devet američkih naučnih časopisa, jednog u Turskoj i jednog u Indiji. Bio je urednik u dva naučna časopisa iz oblasti hidrotehnike u USA.

Recenzirao je više naučnih radova u raznim časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga. Autor je pet stručnih knjiga, od toga tri univerzitetska udžbenika. Istakao se u organizaciji međunarodnih konferencija iz oblasti građevinarstva i energetske efikasnosti. Član BH Američke Akademije umjetnosti i nauka. Redovni član Evropske akademije nauka i umjetnosti.

Akademik GIORGIO SURIAN
Zagreb/Rijeka
Oporni pjevač
ravnatelj Opere HNK u Zagrebu
Tel: +385 99 196-8238
E-mail: giorgio.surian@outlook.com
giorgio@giorgiosurian.com

Giorgio Surian je hrvatski bas-bariton i nacionalni oporni prvak. Glazbeno obrazovanje stekao je na Muzičkoj akademiji u Ljubljani i Konzervatoriju u Trstu i Padovi a usavršavanje je završio u prestižnoj školi milanske operne kuće La Scala (Centro di Perfezionamento per Cantanti Lirici del Teatro alla Scala).

Rođen je u Rijeci 1954. godine a već kao 20-godišnjak debitirao je u HNK Ivana pl. Zajca u Rijeci te je veliku međunarodnu karijeru nastavio na najvećim pozornicama svijeta poput milanske Scale, Metropolitan, Staatsopera u Beču, Arene u Veroni, Opera National u Parizu, Royal Opere House u Londonu, El Liceu u Barceloni, Teatro Bolshoy u Moskvi, Teatro Real u Madridu, Festival u Salzburgu itd. U Hrvatskoj, osim u riječkoj, gostovao je u zagrebačkoj operi, Splitu te na Dubrovačkim ljetnim igrama i dr.

Tijekom svoje bogate karijere Giorgio Surian je zahvaljujući nevjerojatnom rasponu glasa, ostvario preko 160 basovskih i bas-baritonskih različitih uloga a pjevao je pod glazbenim vodstvom najvećih dirigenta kao što su: Claudio Abbado, Carlos Kleiber, Riccardo Muti, Seiji Ozawa, Lovro von Matačić, Lorin Maazel, Zubin Mehta, Plácido Domingo i drugima. Surađivao je i s vrhunskim redateljima kao što su Franco Zeffirelli, Ugo De Ana, Luca Ronconi, Werner Herzog, Chris Kraus, William Friedkin, Andrei Konchalovsky, te nastupao s najvećim opernim zvijezdama. Snimio je petnaest nosača zvuka za velike diskografske kuće te deset video opera. Pedagoškoj karijeri posvećuje se od 2008. godine na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

Za doprinose glazbenom stvaralaštvu Surian je odlikovan mnogim nagradama poput 1996. Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića, a iste godine dobiva i nagradu Orlando za najbolja dostignuća u glazbenom, odnosno dramskom programu te nagradu Varaždinskih baroknih večeri. Neke od nagrada su i nagrada Milan Pihler 2006. za ulogu Don Alfonsa u *Così fan tutte*, nagrada Mario Tiberini 2008., nagrada Milka Trnina 2009., nagrada Vladimir Ruždjak 2012. za ulogu Dulcamare u operi *Ljubavni napitak*, te nagrada publike Milan Pichler za najbolje ostvarenu mušku ulogu u opernom programu za ulogu Jaga u *Otellu*, te za ulogu Scarpije u *Tosci* i Mefista u operi *Faust*. Osvojio je i nagradu Orlando Dubrovačkih ljetnih igara te odličje Zvijezde Danice s likom Marka Marulića za svekoliki doprinos glazbenom stvaralaštvu.

Godine 2019. bio je dobitnik Nagrade hrvatskog glumišta za najbolje umjetničko ostvarenje – muška uloga u operi za ulogu Macbetha u istoimenoj operi Giuseppea Verdija te nagradu za životno djelo Grada Rijeke. Godine 2020. osvojio je Nagradu hrvatskog glumišta za svekoliko umjetničko djelovanje – nagradu za životno djelo a od 2021. počinje obnašati dužnost ravnatelja Opere Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.

Prof.dr.sc. MERIMA ŠAHINAGIĆ-ISOVIĆ

Mostar

Redovni profesor, Građevinski fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Tel: +387 61 498 444

E-mail: merima.sahinagic@unmo.ba

Merima Šahinagić-Isović rođena je 1974. godine u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Građevinskom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru 1999., magistrirala 2004., a doktorirala 2010. godine na Građevinskom fakultetu Univerziteta „Sv. Kiril i Metodije“, Skopje, R. Makedonija. Naslov disertacije „Uticaj mikroarmiranja čeličnim vlaknima na ponašanje armirano betonskih greda“. Trenutno radi na Građevinskom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru. Obavljala je dužnost prodekana za nastavu Građevinskog fakulteta od 2015. do 2023. godine, a član upravnog odbora Građevinskog fakulteta bila je u periodu od 2012. do 2015. godine. Član je tehničkog komiteta BAS/TC 61, Eurokodovi-Projektovanje betonskih i zidanih konstrukcija. Područja naučnog interesa: građevinski materijali, održiva gradnja, trajnost konstrukcija. U svojstvu člana tima učestvovala je u 5 naučno-istraživačkih projekata, dok je u svojstvu voditelja trenutno na 2 naučno-istraživačka projekata. Kao član tima Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru učestvovala je u provedbi 5 razvojnih Erasmus+ CBHE projekata, dok je trenutno u svojstvu voditelja jednog. Kao autor i ko-autor objavila je 5 knjiga, jednu na engleskom jeziku. U više doktorata bila je mentor doktorantima. Do sada je objavila 75 naučnih i stručnih radova, od čega 5 u CC časopisima.

Redovni je recezent više časopisa indeksiranih u WoS, a također učestvuje kao recezent i na konferencijama i sipozijumima. Pored toga redovni je član naučnog komiteta više konferencija iz regije iz oblasti građevinarstva. Gostujući je profesor na III ciklusu Politehničkog fakulteta Univerziteta u Zenici.

Akademkinja JASMINA TALAM

Sarajevo

Šefica Instituta za muzikologiju, Muzička akademija, Univerzitet u Sarajevu

Tel: +387 33 442 126

E-mail: jasmina.talam@mas.unsa.ba

Jasmina Talam (Zenica, 1965) je diplomirala, magistrirala i doktorirala na Muzičkoj akademiji Univerziteta u Sarajevu, gdje trenutno radi kao redovna profesorica etnomuzikoloških predmeta i obavlja funkciju šefice Instituta za muzikologiju. Godine 2018., dobila je stipendiju Royal Gustavus Adolphus Academy for Swedish Folk Culture za postdoktorsko istraživanje.

Njen istraživački interes se veže za muzičke instrumente, metodologiju terenskog i arhivskog rada, gender, muziku i identitet, muziku i manjine i duhovne muzičke prakse. Profesorica Talam je bila voditeljica 12 naučnih domaćih i međunarodnih naučnih projekata. Održala je više od 30 gostujućih predavanja na univerzitetima u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Italiji, Njemačkoj, Poljskoj, Rusiji, Sloveniji, Srbiji, Španiji i Turskoj.

Autorica i koautorica je četrdesetak naučnih radova, šest knjiga, te urednica četiri CD-a naučnih zvučnih snimaka sa popratnom knjižicom, deset zbornika radova i knjiga. Posebno se ističu knjige *Folk Musical Instruments in Bosnia and Herzegovina* (Cambridge Scholars Publishing, 2013) i *Bosnians in Sweden – Music and Identity* (Svenskt visarkiv i Kungl. Gustav Adolfs Akademien, 2019). Članica je istraživačkih centara CISAR – Center for Interdisciplinary Social Applied Research (od 2015), Research Centre for European Multipart Music, Universität für Musik und darstellende Kunst Wien (od 2016), Kommission zur Erforschung musikalischer Volkskulturen in der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde (od 2016) i Svenskt visarkiv (od 2018). Bila je prva predsjednica je International Council for Traditional Music – Nacionalnog komiteta u Bosni i Hercegovini, a od 2021. godine je članica Izvršnog odbora ICTMD (2021-2027). U januaru 2022. godine, prof. dr. Jasmina Talam je imenovana za dopisnu članicu. Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Doc.dr.sc. SUADA TINJIĆ
Specijalist ginekologije i opstetricije
Konsultant za ginekologiju, opstetriciju i IVF u Eden Health
Center u Dohi, Katar
Tel: + 974 55128141
E-mail: suada.tinjac@gmail.com

Rođena u Gradačcu, gdje je završila osnovnu školu, srednješkolsko obrazovanje nastavlja u Tuzli od 1983. do 1987. Medicinski fakultet upisala u Tuzli 1987.g i završila 1992.g nakon čega je zasnovala radni odnos na UKC Tuzla Ginekološko akušerska klinika kao specijalizant i nakon završene specijalizacije radila do 2005.g.

Od 2005. godine predvodi stručni medicinski tim na svojoj poliklinici "Korak do života" u Tuzli. Od Septembra 2023 radi na poziciji Consultant Ob/Gyn, IVF and Aesthetic gynecology u Eden Health Center u Dohi, Katar.

Zvanje doktora medicine, dr. Tinjić je stekla na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Tuzli, a specijalizaciju za ginekologiju i akušerstvo na Univerzitetsko-kliničkom centru u Tuzli. Posjeduje Master iz humane reprodukcije i zvanje doktora nauka (PhD) od Sarajevo School of Science and Technology, u oblasti humana reprodukcija i regenerativne medicine.

Dr. Suada Tinjić ostvarila je saradnju sa eminentnim stručnjacima i centrima koji su priznati na internacionalnom nivou iz oblasti ginekologije, perinatologije, humane reprodukcije i regenerativne medicine. Kontinuirano ulaže u edukacije iz oblasti ginekologije i akušerstva, ultrazvučne dijagnostike, color doplera, ginekološke citologije, fetalne ehokardiografije, dijagnostičke i operativne histeroskopije, a posebno se posvetila postupcima i procedurama IVF-a (vantjelesne oplodnje) i ovarijalne rejuvenacije (podmlađivanja jajnika).

Od 2016., dr. Suada Tinjić je direktor Ian Donald škole ultrazvuka u medicini Tuzla koji ima status edukativnog centra. Članica je upravnog odbora Svjetske asocijacije perinatalne medicine od 2017 do 2021.g. (World Association of Perinatal Medicine), kao i naučnog odbora Jugoistočne Evropske asocijacije za biologiju i regenerativnu medicinu (SEEBRA).

U polju medicine, dr. Tinjić je autorica velikog broja istraživačko-naučnih članaka, kontributor i autor poglavlja knjiga, novinskih članaka, webinarara, simpozijuma i edukativnih emisija. Organizator je naučnih skupova na međunarodnom nivou iz oblasti ginekologije, perinatologije, humane reprodukcije i regenerativne medicine.

Izv.prof.prim.dr.sc. SANJA TOMASOVIĆ, dr.med.
Zagreb

Naslovni docent, Medicinski fakultet Sveučilišta u Osijeku,
Hrvatsko katoličko sveučilište, Medicinski fakultet i Studij
sestrinstva, specijalist neurologije, uža specijalizacija iz neu-
rodegenerativnih bolesti, primarijus

Tel: +385 98 237626

E-mail: stomasovic98@gmail.com

Sanja Tomasović rođena je 1967. godine u Zagrebu. Diplomirala je 1990. god. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Završila je 1992. god. poslijediplomski studij «Ultrazvuk u kliničkoj medicini, smjer gastroenterologija s hepatologijom». Položila je 1999. god. specijalistički ispit iz Kliničke neurologije.

Izabrana je 2008. god. u naslovno suradničko zvanje asistenta iz znanstvenog područja biomedicine i zdravstva, znanstvenog polja Kliničke medicinske znanosti, znanstvene grane Neurologija u Katedri za neurologiju, na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Stekla je titulu doktor medicinskih znanosti 2013.god.

Izabrana je 2014. god. u znanstveno zvanje znanstvenog suradnika u znanstvenom području biomedicine i zdravstva-polje kliničke medicinske znanost prema Odluci Matičnog odbora za područje biomedicine i zdravstva

Izabrana u naslovno znanstveno-nastavno zvanje docenta 2016. iz područja Biomedicine i zdravstva, znanstvenog polja kliničke medicinske znanosti, znanstvene grane neurologija u Katedri za neurologiju Medicinskog fakulteta Osijek u sastavu Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, nastavna baza KB «Sveti Duh», Zagreb. Od 2017.god. naslovni je docent Studija sestrinstva pri Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Uža specijalizacija iz neurodegenerativnih bolesti dodijeljena joj je 2019. god. Predstojnica je Klinike za neurologiju KB Sveti Duh od 2018. godine. Stekla je naziv primarijus 2022. godine. U srpnju 2024. postala je izvanredni profesor na Medicinskom fakultetu pri Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu.

Voditelj je više znanstvenih projekata, kliničkih studija, u više doktorata bila je komentor i mentor doktorandima. Publicirala je veći broj znanstvenih i stručnih radova. Recenzirala je više znanstvenih radova u raznim časopisima, kao i nekoliko stručnih knjiga. Koautor i autor pet stručnih knjiga. Istaknula se u organizaciji Kongresa s međunarodnim sudjelovanjem i simpozija iz Neurologije.

Prof. dr. sc. MONIKA TOMIĆ

Mostar

Specijalist Interne medicine-subspecijalist nefrolog

Redovni Profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

Predstojnica Klinike za unutarnje bolesti Sveučilišne kliničke bolnice Mostar

Tel: +38763313614

E- mail: monika.tomic@gmail.com

Monika Tomić je rođena u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Diplomirala je na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1987. godine. Specijalizirala je u KBC Zagreb i položila specijalistički ispit iz interne medicine 1998. godine. Subspecijalizaciju iz nefrologije je obavila u KB Dubrava Zagreb i položila subspecijalistički ispit 2006. godine. Magistrirala je 2003. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirala je na Sveučilištu u Mostaru 2006. godine obranivši doktorsku disertaciju pod naslovom „Uloga ET-1 i NO u patogenezi hipertenzije kod bubrežnih bolesnika“.

Od 1994. godine zaposlena je u Klinici za unutarnje bolesti, Sveučilišne kliničke bolnice Mostar. U periodu od 2007. godine do danas obnaša funkciju predstojnice Klinike za unutarnje bolesti. Od 2011. do 2021. je bila prva dekanica Farmaceutskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, a od 2021. do sada prodekan za nastavu na istom fakultetu. Redovni je profesor na Medicinskom fakultetu, Farmaceutskom fakultetu i Fakultetu zdravstvenih studija, Sveučilišta u Mostaru. Od 2014. – 2018. godine je bila zastupnica u Zastupničkom domu Parlamenta Bosne i Hercegovine.

Prof. Tomić je pokazala posebni interes za oblasti arterijske hipertenzije, bolesti bubrega kao i bolesti bubrega i srca.

Organizirala je veći broj znanstvenih skupova. Za svoj rad je dobila veći broj priznanja i plaketa, a dobila je i Večernjakov pečat 2014. godine za izbor osobe godine iz područja znanosti.

Recenzirala je više znanstvenih radova u raznim časopisima. Predavač po pozivu je bila na više međunarodnih i domaćih kongresa, simpozija. Objavila je više monografija, znanstvenih i stručnih radova u međunarodnim medicinskim časopisima, više poglavlja knjiga i predstavila veliki broj radova na domaćim i međunarodnim skupovima.

Udana je i majka troje djece.

Prof.dr.sc. ZLATKO TRKANJEC

Zagreb

Redoviti profesor u trajnom izboru, Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, specijalist neurolog, subspecijalist neurodegenerativnih bolesti, primarijus

Tel: +385915547923

E-mail: zlatko.trkanjec@gmail.com

Zlatko Trkanjec je rođen 17.12.1958. u Virovitici. Diplomirao je na 1982. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, specijalizaciju iz neurologije obavio je u OB Varaždin i u KB "Sestre milosrdnice", 1991. godine je magistrirao, a 1999. godine obranio doktorsku dizertaciju na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 2008. godine izabran je za znanstvenog savjetnika, a 2014. za redovitog profesora u trajnom izboru na Katedri za neurologiju Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Od 1986. radi kao liječnik u Bolnici za plućne bolesti i tbc Klenovnik, a od 1996. godine kao neurolog na Klinici za neurologiju Kliničkog bolničkog centra "Sestre milosrdnice" u Zagrebu. Njegov klinički i istraživački interesi su neurodegenerativne, posebno Parkinsonova i Alzheimerova bolest, te cerebrovaskularne bolesti.

Objavio je više od 300 radova u domaćim i međunarodnim časopisima, više od 20 knjiga poglavlja u knjigama i udžbenicima, ukupna citiranost u Google Scholar bazi >1000, h-indeks: 16, i10-indeks: 29. Održao je veliki broj pozvanih predavanja na domaćim i međunarodnim stručnim i znanstvenim skupovima.

Sudjelovao je u više znanstvenih projekata, a od 2007. godine bio je voditelj projekta Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske: Uloga vaskularnih čimbenika rizika u patogenezi Alzheimerove bolesti.

Sudjelovao je u organizaciji mnogobrojnih znanstvenih i stručnih sastanaka, simpozija konferencija i kongresa. Član je brojnih domaćih i međunarodnih stručnih i znanstvenih udruga. Jedan je od urednika časopisa Acta Clinica Croatica. Za svoj rad primio je nekoliko priznanja i nagrada.

Akademik KASIM TRNKA
Sarajevo
Profesor Ustavnog prava, emeritus
E-mail: trnka@bih.net.ba

Biografski podaci

Rođen u Sarajevu 1939. godine. Gimnaziju i Pravni fakultet završio u Sarajevu. Nakon odbrane magistarskog rada 1971. godine odbranio doktorsku disertaciju na Pravnom fakultetu u Sarajevu, 1975. godine i time stekao doktorat pravnih nauka iz domena Ustavnog prava. Karijeru univerzitetskog profesora na predmetu Ustavno pravo, koju je započeo 1976. godine, realizira na više univerziteta u zemlji.

Na dužnost sudije Ustavnog suda BiH izabran 1989. godine, a 1990. i za predsjednika toga suda. Od 1991. godine, u svojstvu eksperta za Ustavno pravo, bio angažovan u procesu državnog osamostaljivanja BiH i u cjelokupnom mirovnom procesu za BiH, uključujući i zaključivanje Washingtonskog i Daytonskog sporazuma, kao i njihovu implementaciju. Od 1993. obavljao dužnost ministra pravosuđa u Vladi RBiH, a od 1994. do 1998. godine ambasadora BiH u Republici Hrvatskoj. Do 2002. godine bio savjetnik u Predsjedništvu BiH za ustavna pitanja i politički sistem. Od 2000. do 2002. godine bio agent Bosne i Hercegovine pred Međunarodnim sudom pravde u predmetu BiH protiv Srbije zbog kršenja Konvencije o genocidu. Za sudiju Ustavnog suda Federacije BiH izabran marta 2002. godine, te u dva mandata za potpredsjednika toga suda.

U više navrata bio član ustavnih komisija Skupštine BiH i brojnih stručnih udruženja. Član je Odbora za pravne nauke Akademije nauka i umjetnosti BiH.

U penziju otišao 2009. godine.

Oženjen, ima dvoje djece i dvojicu unuka.

Angažovanje u naučno-nastavnom procesu

Univerzitetsku karijeru započeo je 1978. godine. Jedan je od osnivača Pravnog fakulteta Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru na kojem je obavljao i dužnost dekana. Radio je i na osnivanju Pravnog fakulteta u Bihaću.

U izvođenju naučno-nastavnog procesa na postdiplomskim i doktorskim studijima angažovan je na više pravnih fakulteta u BiH i u zemljama regije. Bio mentor u izradi više magistarskih radova i osam doktorata. Većina ovih doktoranata su nastavnici Ustavnog prava na više univerziteta. Pravni fakultet u Tuzli je u povodu obilježavanja 50 godina mog stručnog, obrazovnog i naučnog rada 2012. godine organizovao naučni skup pod naslovom: "Reforma Ustava BiH je nužan uslov za brži napredak Bosne i Hercegovine". Izlaganja na skupu objavljena su u knjizi pod istim naslovom.

Naučni i stručni radovi

Objavio je preko 100 naučnih i stručnih radova iz oblasti Ustavnog prava i političkih nauka,

među kojima više udžbenika, monografija i priloga u domaćim i stranim časopisima i publikacijama.. U tri navrata objavio izmjenjene i dopunjene udžbenike Ustavnog prava (1989. 2000. i 2006.. godine). Studiju “Konstitutivnost naroda” objavio u Sarajevu 2000. godine., a monografije “Međunarodno ratno pravo” 1999. godine i “Ustavna demokratija” 2002. godine. Realizovao više naučnoistraživačkih projekata. U knjizi “Proces odlučivanja u Parlamentarnoj skupštini BiH” objavljeni su rezultati istraživanje desetogodišnjeg funkcionisanja BH Parlamenta.

Rukovodio timom eksperata koji su na zahtjev Ambasade Sjedinjenih Država pripremili studiju o reformi Ustava Federacije BiH.

Istupao na brojnim domaćim i međunarodnim naučnim i stručnim skupovima, uključujući i podnošenje referata na dva međunarodna kongresa Svjetskog udruženja za Ustavno pravo, u Moskvi i u Parizu. U više navrata istupao na skupovima i u publikacijama Akademije nauka i umjetnosti BiH. U posljednje vrijeme to su prilozi pod naslovima: “Vrijednosti ZAVNOBiH-a i daytonski ustavni poredak” (2019); “Demokratski deficiti Ustava BiH blokiraju nastavak integracionih procesa”(2020); „Etnički i građanski koncept u ustavnom razvoja Bosne i Hercegovine” (2021); “Kontinuitet osporavanja državnosti Bosne i Hercegovine i njeno međunarodno priznanje“ (2022); „Principi rehabilitacije ustavne pozicije Grada Sarajeva“ (2022) i drugo.

Na simpoziju „110 godina crnogorskog parlamentarizma“ (Podgorica 2016) podnio prilog pod naslovom: „Legitimiranje pluralizma u parlamentima Bosne i Hercegovine i Crne Gore“ Značajniji su i prilozi na skupovima u Sarajevu (2009) pod naslovom: „Komparativna analiza ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine prije i poslije Daytonskog mirovnog sporazuma“ i „Pokušaji osporavanja ustavnog kontinuiteta između Republike Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine“ (2022).

Više naučnih radova objavio je u zbornicima Akademije nauka i umjetnosti BiH i u drugim časopisima u zemlji.

Prof.doc.sc.art DINO NURADIN TRTOVAC
Zagreb/Cavtat
Slikar
Tel: +385 98 381494
E-mail: dinotrtovac3@gmail.com

Dino Nuradin Trtovac rođen je 9. travnja 1947. u Šaronjama, Novi Pazar, gdje stječe osnovno i srednje obrazovanje (osnovna škola „Rifat Buržović Tršo“, i petogodišnja Srednja učiteljska škola – pedagoški smjer i muzičko obrazovanje - violina). Petogodišnje sviranje violine ostavit će duboke tragove i dilemu: glazba ili slikarstvo? Prevladat će slikarstvo s vječnom glazbenom podlogom. Diplomirao je slikarstvo na Višoj pedagoškoj akademiji. 1972. dolazi u Zagreb i upisuje slikarstvo na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je 1977. diplomirao u klasi profesora Nikole Reisera. 1978 - 1979. dobiva stipendiju francuske vlade za specijalizaciju na L'École Supérieure des Beaux Arts u Parizu u klasi prof. Jacquesa Lagrangea. Slijedećih deset godina živi u Parizu, Zagrebu i Londonu. Izlaže na poznatim pariškim salonima i galerijama družeći se s poznatim slikarima, književnicima čije će knjige ilustrirati, sineastima i ostalim umjetnicima, upознаvajući i živeći parišku umjetničku scenu. 1983. na poziv British Councila odlazi u London kod profesora Leonarda M'Comba, koji mu otkriva tajne engleskog akvarela. 1980. - 1983. radi kao profesor na Školi primijenjenih umjetnosti i dizajna u Zagrebu. Ponovno se vraća u Pariz, London, a zatim u Zagreb. 1992. - 2002. organizira program „autorska slikarska škola“ koji i realizira kroz desetogodišnji rad na učilištu Agora u Zagrebu. 2009. - 2012. sveučilišni je profesor na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci u zvanju docenta. Organizira i pokreće slikarsku školu-koloniju u prirodi Oraj - Lovran. 2011. postaje član-osnivač Bošnjačke akademije nauka i umjetnosti, BiH. Izlagao je na pedesetak samostalnih te na više stotina skupnih izložbi u zemlju i inozemstvu. Dobitnik je više internacionalnih nagrada i pohvala za umjetničko stvaralaštvo. Član je ZUH, HDLU-a, La Maison des Artist, Pariz. 1992. - jedan je od osnivača Kulturnog centra BiH u Zagrebu (A. Bukvić, I. Lovrenović, D. Trtovac) gdje radi sve do završetka rata u BiH.

Izlagao je na više od 50 samostalnih i skupnih izložbi (New York, Paris, Berlin, Cairo, Tunis, Maroko, Szczecin-Poljska, Beograd, Sarajevo, Bihać, Tuzla, Mostar, Dubrovnik, Šibenik, Bjelovar, Čakovec, Zagreb, itd.)

Bio je likovni urednik Behara, Bošnjačke pismohrane, Minbera.

Suradivao sa svim asocijacijama BiH u Republici Hrvatskoj, što i dalje radi.

Trenutno radi na organiziranju zajedničke izložbe članova, umjetnika IANUBIH.

Živi i radi u Zagrebu i Cavtatu.

Prof.dr.sc. FAIK UZUNOVIĆ, redovni profesor
Zenica
Dekan Tehničkog fakulteta American Northwest University
of Health and Science
Ekspert Organizacije UN-UNIDO (Level P4)
Suosnivač i prvi sekretar Organizacije za kvalitet BiH 1997-8
Tel: +387 61 711 262
E-mail: fa.uzun@yahoo.com

Personalno: Rođen u šestočlanoj porodici (otac i majka rahm. Salih i Nafija-rođ. Kundalić) 1952. u Zenici, gdje završava osn. školu i gimnaziju.

Obrazovanje i specijalizacije:

- 1990 Dr (PhD) doktor tehničkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Metalurški fakultet - Zenica
- 1985 Mr (MSc) magistar tehničkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Metalurški fakultet - Zenica
- 1976 Dipl. Ing. metalurgije, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo – Odsjek Montanistika, smjer Metalurgija

Stecene diplome na specijalizacijama: Patentni inženjer, ISO Auditor i QMS Konsultant, HEA BiH i međunarodni ekspert za eksternu evaluaciju univerziteta i studijskih programa.

Poslovna karijera:

1976-1989 Željezara ZENICA, od smjenskog inž. do glavnog tehnologa (uz jednu tehničku inovaciju, te sticanje zvanja i realizovanu misiju eksperta UN-UNIDO u Lahore-Pakistan)
1989-1998 Univerzitet u Sarajevu, Metalurški fakultet u Zenici, od asistenta do vanrednog prof. te prodekana i V.D. dekana (uz sticanje zvanja i realizovan angažman Senior Management Consultant i Research Director u agenciji USAID – BBAC u Sarajevu)
1998-2002 MVP BiH, ambasador BiH u Pakistanu
2002-2005 Univerzitet u Zenici, a 2004-5 redovni prof. te V.D.rektor
2005-2008 MVP BiH, ambasador BiH u Norveškoj
2008-2022 Univerzitet u Zenici, šef katedre za plastičnu preradu metala
2023- Dekan Tehničkog fakulteta American Northwest University of Health and Science

Od 89 referenci ima 10 knjiga, 9 naučnih projekata, 5 članaka u indeksiranim stručnim časopisima, 43 objavljena rada na međunarodnim simpozijumima, te 22 javna stručna predavanja u 9 stranih država.

Prof. dr. TARIK UZUNOVIĆ

Zenica

Profesor Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu

Prodekan za naučnoistraživački rad

Tel: +387 61 248 868

E-mail: tuzunovic@etf.unsa.ba

Rođen 1986. godine u Zenici. Prvi i drugi ciklus studija završio na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu kao najbolji student generacije, 2008. i 2010. godine, respektivno. Doktorirao mehatroniku na Sabanci Univerzitetu u Istanbulu 2015. godine. Redovni profesor Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti Automatika i elektronika. Kao autor i koautor objavio tri knjige koje su štampali renomirani svjetski izdavači Springer i CRC Press, dva univerzitetska udžbenika, 14 radova u eminentnim međunarodnim časopisima od kojih su mnogi svrstani u prvu kvartilu u svojoj naučnoj oblasti u okviru Web of Science CC, te 39 radova na međunarodnim konferencijama održanim u SAD, Evropi i Japanu. Uspješno okončao mentorstvo za sedam master radova i jednu doktorsku disertaciju, a trenutno je mentor za izradu jedne doktorske disertacije. Na matičnom fakultetu je predsjednik Vijeća dokorskog studija. Radio kao gostujući predavač na Internacionalnom Burch univerzitetu, te Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Bio je voditelj osam naučnih projekata i jednog komercijalnog projekata, te istraživač na još devet naučnih projekata od čega su četiri međunarodna. Trenutno vodi projekat razvoja univerzalnog kontrolera kretanja za servisne robote. 2018. godine je bio gostujući istraživač na Yokohama National University, Japan. Član je najvećeg međunarodnog udruženja inženjera elektrotehnike i elektronike – IEEE, a od 2019. je zbog posebnih zasluga promoviran u Senior člana istog udruženja. Trenutno je u okviru društva IEEE Industrial Electronics Society zamjenik voditelja tehničkog komiteta Technical Committee on Motion Control. Angažiran je kao recenzent za više od 20 međunarodnih naučnih časopisa iz različitih oblasti elektrotehnike.

Učestvovao na više od trideset međunarodnih konferencija, a na devet je bio član programskog komiteta u različitim svojstvima (predsjedavajući konferencije, predsjedavajući programskog komiteta, voditelj oblasti, i sl.).

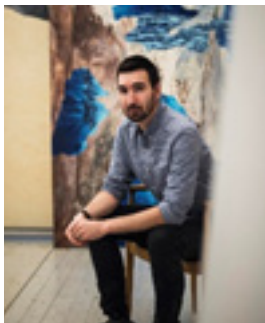

Izv.prof.dr.sc. OLIVER VASILJ
Zagreb
Specijalist ginekologije i porodništva, subspecijalist fetalne
medicne
Poliklinika Medifem, Zagreb
Sestrinstvo Sveučilište Sjever
Tel: +385 98 455 884
E-mail: ovasilj@gmail.com

Izv.prof.dr.sc. Oliver Vasilj rođen je 26.06.1977. godine u Mostaru. Medicinski fakultet u Zagrebu upisuje 1996. godine, te ga završava 2003., specijalistički ispit iz ginekologije i porodništva polaže 2011., a subspecijalistički ispit iz fetalne medicine polaže 2018. Doktorirao je 2014. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu iz područja biomedicine na temu: "Prosudba ponašanja fetusa četverodimenzijским ultrazvučnim pregledom u trudnica s gestacijskim dijabetesom". U naslovno znanstveno nastavno zvanje docenta na Katedri za ginekologiju i opstetriciju, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu izabran je 2019. Od 2024 radi kao izvanredni profesor na Sveučilištu Sjever. U zvanje višeg znanstvenog suradnik u znanstvenom području biomedicine i zdravstva – polje kliničke medicinske znanosti, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu izabran je 2021. Autor je 36 znanstvenih radova od kojih je 15 indeksirano u Current Contentsu. Autor ili koautor je 6 poglavlja u knjigama.

Glavne teme njegovih dosadašnjih istraživanja su prijevremeni porod i fetalno ponašanje. Do sada su radovi pristupnika po Scopus bazi citirani ukupno 508 puta sa h-index = 10. Aktivno sudjeluje u znanstveno istraživačkom radu a od 2003. do 2007. radio je kao znanstveni novak na projektu Ministarstva znanosti obrazovanja i športa, Republike Hrvatske. Od 2003 do 2020 radio je na Klinici za ginekologiju i porodništvo KB Sveti Duh, Zagreb. Od 2021 do danas radi u Poliklinici Medifem. Kao autor ili koautor sudjelovao je na različitim međunarodnim i domaćim znanstvenim skupovima. Bio je član organizacijskog odbora za više domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova.

Dio je međunarodne ekspertne skupine za invazivnu placentu a zaključci te skupine objavljeni su 2016. u časopisu Ultrasound in obsterics and gynecology. Bio je mentor na studentskim diplomskim radovima te doktoratima. Sudjeluje u edukaciji na dodiplomskoj i poslijediplomskoj nastavi te u stručnoj edukaciji specijalizanata i studenata.

Akademik ZLATAN VEHABOVIĆ

Zagreb

Diplomirani akademski slikar

Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, smjer slikarstvo,
klasa prof. Z. Keser

Tel: +385 98 660864

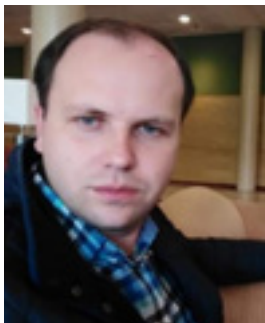
E-mail: zlatan.vehabovic@gmail.com

Zlatan Vehabović rođen je 31. ožujka 1982. godine u Banja Luci, Bosna i Hercegovina. U Zagrebu je 2000. godine završio Školu primijenjenih umjetnosti i dizajna. Školovanje nastavlja na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu, gdje je 2006. godine diplomirao slikarstvo u klasi prof. Zlatka Kesera. Za diplomski rad je dobio pohvalu izvrsnosti vijeća Akademije likovnih umjetnosti. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 2007. godine upisuje poslijediplomski doktorski studij slikarstva, a od 2016. godine na istoj instituciji radi kao docent na Slikarskom odsjeku.

Projekti u kojima je sudjelovao uključuju rad u svojstvu ambasadora kulture Europske komisije s ciljem predstavljanja Hrvatske u inozemstvu tijekom procesa pridruženja Hrvatske Europskoj uniji (2013.) te suradnju u dobrotvornoj kampanji 208 Protiv mina (Peugeot Art Car, Peugeot i Ured za razminiranje Vlade RH s ravnateljicom Dijanom Pleštinom, 2012.). Od 2004. do 2013. godine radio je kao voditelj likovnih radionica i edukativnih programa namijenjenih djeci u Centru za kulturu Trešnjevka, Zagreb. Godine 2006. bio je voditelj likovne radionice Street art za Kulturu promjene Studentskog centra u Zagrebu, a 2007. godine i voditelj radionice za djecu Projekt kreativnost i tehnologija u Centru za kulturu Maksimir, Zagreb. U 2016. godini sudjelovao je u prestižnom rezidencijalnom programu The Arctic Circle.

Od 2006. godine do danas izlagao je na dvadesetak samostalnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu te sudjelovao u preko šezdeset grupnih izložbi u Hrvatskoj i inozemstvu. Među važnije samostalne izložbe mu se izdvaja izložba Tamno bijela zemlja, u Umjetničkom paviljonu 2018. godine u Zagrebu. Za svoj rad primio je brojne nagrade i priznanja. Djela mu se nalaze u domaćim i stranim privatnim i javnim zbirkama (Europska Centralna Banka; Zbirka Filip Trade / Lauba – Kuća za ljude i umjetnost, Zagreb; Zbirka Hypo Grupe, Zagreb; Zbirka Erste banke, Zagreb; Muzej Essl, Klosterneuburg, Austrija; Albertina Museum, Beč; European Central Bank, Frankfurt; Umjetnička zbirka Europskog parlamenta, Bruxelles, Belgija; Zbirka Europske centralne banke, Frankfurt, Njemačka).

Član je Hrvatskog društva likovnih umjetnika i Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika. Živi i radi u Zagrebu.

Dr.sc. MUHAMED VELAGIĆ
Mostar
Tel: +387 62 532518
E-mail: muhamedvelagic@gmail.com

Muhamed Velagić rođen je 14.02.1985 godine u Mostaru. Osnovno obrazovanje i dio srednjoškolskog obrazovanja je završio u Saveznoj Republici Njemačkoj. Srednjoškolsko obrazovanje je završio u Mostaru kao polaznik mostarske Gimnazije (2004). Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja upisuje školu engleskog jezika na Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu kao pre-duslov za upis na studij Međunarodnih odnosa pri fakultetu Menadžmenta i javne uprave Internacionalnog Univerziteta u Sarajevu (2005). Nakon uspješno završenog dodiplomskog studija studija Međunarodnih odnosa (2009) upisuje postdiplomski studij iz oblasti Religijskih Studija na Centru za interdisciplinarne postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu (2010 - 2012). Studijski program Religijske Studije organiziran je kao projekat saradnje između Centra za Interdisciplinarne Studije Univerziteta u Sarajevu, Odsjeka za Kulturološke studije i orijentalne jezike Oslo Univerziteta, odsjeka za Religijske Studije Arizona State Univerziteta i Kopenhagen Univerziteta. Prilikom postdiplomskog studija isticao je posebno interesovanje za međureligijski i interkulturalni dijalog kao i fenomen kompleksne kolektivne identifikacije. Doktorsku disertaciju pod naslovom „Uticaj kulturološkog izolacionizma – reinterpretacija kompleksnih religijskih identiteta putem međureligijskog dijaloga u Bosni i Hercegovini“ odbranio je 2019. godine na odsjeku za kulturološke studije Fakulteta umjetnosti i društvenih nauka Internacionalnog Univerziteta u Sarajevu. Kao savjetnik za odnose sa javnošću i kontakt osoba za projekat rekonstrukcije i revitalizacije Blagajske tekije bio je angažovan u uredu mostarskog muftije. (2011-2014). U Institutu Yunus Emre u Mostaru radio je kao računovođa (2017-2020) a nakon toga kao projekt koordinator Transkulturalne psihosocijalne obrazovne fondacije (TPO) na projektu University and Gender mainstreaming (UNIGEM). Projekat (UNIGEM) se realizira uz podršku Ambasade Ujedinjenog Kraljevstva u Bosni i Hercegovini, sa ciljem prevencije i borbe protiv rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije te osiguranja integriteta i kvaliteta u visokom obrazovanju. UNIGEM projekat obuhvata stratešku opredijeljenost univerziteta da uvođenjem rodne perspektive osiguraju rodnu ravnopravnost i siguran ambijent na ukupno 18 univerziteta u Bosni i Hercegovini i regiji (Hrvatska, Srbija, Crna Gora) (2021) Kao koordinator TPO Fondacije učestvovao je i u implementaciji projekta Obrazovanje za Međureligijsko i interkulturalno učenje (EMIL) i projekta uvođenja programa svjetskog Etosa u javno obrazovanje. Također je učestvovao i u projektu „Razvoj kulture dijaloga - interkulturalne i međureligijske kompetencije“. U saradnji sa JKPHD „La Benevolencia“ učestvovao je u izradi i implementaciji obrazovnog modula na temu „Borba protiv Antisemitizma, Islamofobije i Ksenofobije u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine“. Ovaj projekat je podržan od strane Vijeća Evrope i realiziran u ukupno 5 škola u Kantonu Sarajevo (2021-2022). Promoviran je u status suradnog člana IANUBiH u 2023. godini a kao Voditelj razreda za mlade naučnike bio je angažovan od 2023 do 2024 godine. Aktivno poznaje engleski, njemački i turski jezik.

Prof.dr.sc. EMIR VELEDAR

Miami, FL, USA

Profesor na Medicinskom Fakultetu Univerziteta u Mijamiju;
Senior biostatističar na Florida Stroke Registry; profesor na
Florida International University, Department Biostatistics i
na Medicinskom Fakultetu Emory University Atlanta, Georgia, USA

Tel: +1 678-4465960

E-mail: eveleda@emory.edu

Emir Veledar, rođen u Sarajevu 1954. Diplomirao na Ekonomskom fakultetu u Mostaru (1976.), magistrirao na Institutu ekonomskih nauka u Beogradu (1985.), doktorirao na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ 1990., bio naučni sekretar Jugoslovenske Sekcije za klasifikacije i nomenklature i organizator 5 međunarodnih godišnjih konferencija te sekcije u Mostaru. Bio docent na predmetu Statistika i predavao na Ekonomskom fakultetu univerziteta „Džemal Bijedić“ Mostar i na Sarajevskom univerzitetu. Bio istraživač na Fakultetu društvenih nauka, Katoličkog Univerziteta Brabant u Tilburgu, Holandija 1993-1994. godine. Od 1994. do 1998. predavao matematiku na University of Georgija, u Athens, Georgia, USA. 1998. predavao Statistiku na „James Madison“ univerzitetu u Virginiji. Od 1999. do 2013. bio stalno zaposleni univerzitetski profesor na Emory Univerzitetu, na Medicinskom fakultetu, Kardiologija i na Rollins School of Public Health.

Od 2013, je u Mijamiju bio direktor Biostatistike i prediktivne analize u Baptist Health South Florida zdravstvenoj korporaciji, redovni profesor na FIU profesor na Miller School of Medicine, Department of Neurology i Senior Biostatistician na Florida Stroke Registry.

Ne računajući publikacije iz 20. vijeka, ima objavljeno preko 500 radova iz oblasti medicine. Njegovi radovi su citirani preko 15 hiljada puta.

Član je brojnih organizacionih i naučnih komiteta za konferencije u svojoj oblasti.

Specijalizovan je za:

Data science, prediktivne modele, Klaster analizu, data mining i meta analizu.

Najčešće primjene su u kardiologiji, dermatologiji, neuro medicini, optimizaciji i planiranju.

Aktivan je član Udruženja kardiologa Bosne i Hercegovine i dobitnik srebrenog i zlatnog znaka priznanja za doprinos razvoju Udruženja.

Doc. prim. dr. sc. ZLATKO VLAJČIĆ, dr. med.
Zagreb
Plastični kirurg i onkološki kirurg
Klinika za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju
Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Klinička bolnica «Dubrava», Av. Gojka Šuška 6, 10000 Zagreb
Tel. +385 98 60 77 60
Email: zlatkovlajcic@yahoo.com

Rođen 16.09.1965. godine u Fojnici, BiH, diplomirao 20.04.1992. godine na Medicinskom fakultetu u Sarajevu. Od 1988-1991. godine Republički zavod za strane jezike, Sarajevo, Odsjek za engleski jezik (EFL). Aktivno znanje engleskog jezika, IELTS akademska razina 7,0 te pasivno znanje njemačkog i latinskog. Kao liječnik dragovoljac priključio se odmah nakon diplomiranja ratnim bolnicama HVO-a u čijem radu kontinuirano sudjelovao do veljače 1995. Nostrifikacija diplome doktora medicine na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i polaganje Stručnog ispita doktora medicine, Ministarstvo zdravstva RH u 07. mjesecu 1994. godine. Odlikovan Spomenicom domovinskog rata, status liječnika dragovoljca i RVI.

Specijalizacija iz opće kirurgije u periodu od 1995.-1999. godine u Zagrebu, specijalistički ispit iz opće kirurgije položio u 07. mjesecu 1999. godine u KBD u Zagrebu. Završio znanstveni poslijediplomski studij "Biomedicina - Medicinske znanosti", Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. Ispit iz uže specijalizacije plastične kirurgije položio 15. 12. 2003. godine, KBD, Zagreb.

Uža specijalizacija iz kirurške onkologije priznata od strane MZ RH u lipnju 2019. godine. Izradio 18.03.2005. godine i obranio na Sveučilištu u Zagrebu, Medicinskom fakultetu, znanstveni magistarski rad. Doktorsku disertaciju izradio i obranio 17.12.2009. godine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Odlukom fakultetskog vijeća Sveučilišta u Zagrebu, Medicinskog fakulteta, izabran u znanstveno zvanje Znanstveni suradnik 28.05.2010. godine, Viši znanstveni suradnik 29.10.2013. godine, Znanstveni savjetnik 28.04.2020. godine. Status primarijusa priznat 31. 05. 2011. od strane Ministarstva zdravstva RH. Izabran 27.03.2017. godine u znanstveno-nastavno zvanje Docenta u Katedri za kirurgiju i neurokirurgiju na Medicinskom fakultetu, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku a 12.04.2021. godine izbor u znanstveno-nastavno zvanje Docenta na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Gostujuća stručna usavršavanja u inozemstvu proveo 2004. godine u St. Andrew's Centre for Plastic Surgery and Burns, Hand Surgery Department, UK; 2011. godine Department of Plastic Surgery, Georgetown University Hospital, Washington, DC, USA; 2013. godine and Surgery Department, Gentofte Hospital, Denmark; 2013. godine Akademikliniken-Aesthetic Plastic Surgery, Stockholm, Sweden; 2013. godine Rigshospitalet, Hand Surgery, Copenhagen, Denmark i ponovno 2014. godine Department of Plastic Surgery, Georgetown University Hospital, Washington, DC, USA. Od 2005. godine i danas stalni sudski vještak Županijskog suda u Zagrebu za opću i plastičnu kirurgiju. Član ASPS-a od 04/2008., ISAPS-a od 04/2006., ESPRAS-a i ISPRAS-a od 2003. godine. Od listopada 2004. godine do danas tajnik HDPREK-a. Autor i koautor ukupno 10 poglavlja udbenika Plastične kirurgije Medicinskog fakulteta u Mostaru, Sarajevu i Osijeku te knjiga o kirurškom liječenju pretilosti, melanomu i medicinskom vještačenju. Objavio 25 radova iz plastične kirurgije u časopisima indeksiranim u CC-u.

Akademik SEAD VOJNIKović

Sarajevo

Redovni profesor na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu

Tel: +387 61 273 966

E-mail: svojniovic70@gmail.com

Sead Vojniković rođen je 14. maja 1970. godine u Bijeljini. Osnovnu školu završio je u Moroviću (općina Šid, Republika Srbija), dok je srednju elektrotehničku školu završio u Bijeljini 1989. godine. Diplomirao je 1995., magistrirao 2001. i doktorirao 2006. godine na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu.

Na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu izabran je u zvanje asistenta 1996. godine, višeg asistenta 2001., docenta 2006., vanrednog profesora 2010. i redovnog profesora 2016. godine. Specijalizacije i naučne razmjene obavljao je na brojnim evropskim univerzitetima, uključujući one u Njemačkoj, Italiji, Španiji, Švicarskoj, Sloveniji i Velikoj Britaniji. Nastavu izvodi na Katedri za ekologiju šuma i urbanog zelenila na Univerzitetu u Sarajevu – Šumarski fakultet na predmetima: Nauka o šumskoj vegetaciji, Tipologija šuma, Održivo korištenje ljekovitog, jestivog aromatskog šumskog bilja, Biodiverzitet šumskih ekosistema. Bio je angažovan kao nastavnik i na Poljoprivredno – prehrambenom fakultetu u Univerziteta u Sarajevu. Bio je gostujući profesor na Šumarskom fakultetu Univerziteta u Goettingenu.

Član je Internacionalne Akademije Nauka i Umjetnosti u BiH (IANUBIH) Razreda za održivi razvoj, od njenog osnivanja 2021, kad je biran za suradnog člana. Od 2024 godine je redovni član IANUBIH.

Tokom gotovo 30 godina radnog iskustva aktivno se bavio pedagoškim, naučnoistraživačkim i publicističkim radom. Učestvovao je, kao ekspert, saradnik ili voditelj, u brojnim međunarodnim i domaćim projektima. Projekti su se odnosili na satelitsko i terestričko kartiranje šuma BiH, istraživanje biodiverziteta, održivo gospodarenje šumskim ekosistemima, zaštitu prirode i organizaciju nastave putem vizualizacije.

Sudjelovao je na domaćim i međunarodnim konferencijama, simpozijima i kongresima, a bio je i pozvani predavač u Mađarskoj akademiji nauka. Obavljao je funkciju šefa Katedre za ekologiju šuma i urbanog zelenila (2012–2016. i 2022–2024.) te člana Upravnog odbora Šumarskog fakulteta (2014–2016.). Prodekan za međunarodnu suradnju bio je od 2016. do 2020. godine, a istovremeno je bio i voditelj doktorskog studija (2016–2020.). Učestvovao je ili predsjedavao brojnim komisijama za odbranu doktorskih i magistarskih radova te je mentorirao mnoge magistarske i jedan doktorski rad.

Bio je glavni urednik časopisa Radovi Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (2012–2016.) te je trenutno glavni urednik časopisa Naše šume, koji se bavi unapređenjem šumarstva, hortikulture i očuvanjem okoliša. Bio je gostujući urednik prestižnog časopisa Frontiers in Forestry. Član je više domaćih i regionalnih redakcija naučnih i stručnih časopisa, te član Odbora za prirodne resurse pri ANUBiH. Na osnovu Rezolucije C.E.F. (Council of European Foresters – Vijeća Šumara Eu-

rope) od 03.04.2023. primljen za člana E.F.A.S. (European Forester Academic Society – Europsko Šumarsko Akademsko Društvo).

Bio je član Stručne komisije za izradu i praćenje KEAP-a KS, kao i Savjeta urbanističkih planova na području Kantona Sarajevo.

Autor je ili koautor 11 knjiga i poglavlja u knjigama. Izradio je prvi interaktivni vodič za šumsku vegetaciju BiH – Phytosynsyst 1.0. Koautor je dvojezičnog Atlasa šumske vegetacije BiH i susjednih područja, objavljenog u saradnji ANUBiH-a i Šumarskog fakulteta. Također je osmislio Virtualni muzej šumarstva BiH i bio urednik publikacije Fotomonografija šuma BiH. Autor je velikog broja naučnih i stručnih radova. Recenzirao je brojne naučne članke i knjige.

Vodi blog <https://myforestsba.blogspot.com/>. Amaterski se bavi fotografijom te je učestvovao na nekoliko međunarodnih izložbi. Oženjen je i otac dvoje djece.

Doc.dr.sc. MAHIR ZAJMOVIĆ

Bugojno

Doktor informatike

Tel: +387 61 405 885

E-mail: mahir.zajmovic@gmail.com ; mahir.zajmovic@unvi.edu.ba

Datum i mjesto rođenja: 10.07.1986. Mostar, BiH

Obrazovanje

Fakultet:

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Fakultet informacijskih tehnologija, 16.07.2010. godine

Magistarski:

Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Fakultet informacijskih tehnologija, 08.11.2014. godine

Doktorat:

Sveučilište/Univerzitet „Vitez“ Vitez, Fakultet informacionih tehnologija, 07.09.2019. godine

Radno iskustvo:

- Sveučilište/Univerzitet „Vitez“ Vitez, Fakultet informacionih tehnologija (2011 – danas)
- Univerzitet u Zenici, Politehnički fakultet (2019 – danas)
- Panevropski univerzitet „Apeiron“ Banja Luka, Fakultet informacionih tehnologija (2020 – danas)
- Univerzitet „Privredna akademija“ u Novom Sadu, Fakultet za primjenjeni menadžment, ekonomiju i finansije Beograd (2021 – danas)

Objavljene knjige:

1. Zajmović, M. (2012), METODOLOŠKA ZBIRKA ZADATAKA ZA UČENJE C++, Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ Travnik, BiH (ISBN: 978-9958-641-09-1), (COBISS.BH-ID: 19999494)
2. Kulašin, Dž., Zajmović, M. (2016), OSNOVE INFORMACIJSKE SIGURNOSTI, Univerzitet u Travniku, Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Travnik, BiH (ISBN: 978-9958-640-59-9), (COBISS.BH-ID: 23057158)

Objavljeni naučni i stručni radovi:

Preko 50 naučno-stručnih radova

Academician IVICA ZALUD, MD, PhD, FACOG, FAIUM,
FAGOS
Honolulu, Hawai'i, USA
Professor and Kosasa Endowed Chair of OB/GYN and
Women's Health at the University of Hawai'i John A Burns
School of Medicine, Honolulu, Hawai'i, USA
Tel: +1 808 2233447
E-mail: ivica@hawaii.edu

Dr. Ivica Zalud's journey in medicine began at the University of Zagreb School of Medicine in Croatia, where he earned both their medical degree and a PhD in Doppler ultrasound. His passion for OB/GYN led him to complete a residency at New York University Langone Long Island Hospital in Mineola, NY, followed by a fellowship in Maternal-Fetal Medicine at Georgetown University in Washington, DC. Certified by the American Board of Obstetrics and Gynecology in both general OB/GYN and MFM, Dr. Zalud is also a distinguished fellow of ACOG, AIUM, AGOS, and IAPM. Today, Dr. Zalud holds the prestigious position of professor and Kosasa Endowed Chair of the OB/GYN and Women's Health Department at the John A. Burns School of Medicine, University of Hawai'i in Honolulu.

He also serves as the OBGYN Department Chief at the Hawai'i Pacific Health Medical Group, with his faculty and providers delivering clinical services at four hospitals and a faculty practice on all Hawai'ian Islands except Molokai. As a visionary in the field, he was the founding director of the MFM fellowship program. His international engagements include being the vice-director of the Ian Donald Inter-University School of Medical Ultrasound and holding editorial roles with the Journal of Perinatal Medicine. Dr. Zalud has also served as the vice-president of the World Association of Perinatal Medicine and the vice-president of "The Fetus as a Patient" International Society.

Recognized for their exceptional contributions, Dr. Zalud was elected as a Fellow of the International Academy of Perinatal Medicine and was honored as Hawai'i Physician of the Year in 2017. His prolific career includes the publication of 272 peer-reviewed papers, book chapters, and abstracts, as well as co-editing a textbook on Doppler in OB/GYN. With numerous national and international awards to their his name, Dr. Zalud has been an invited speaker and presenter at 141 conferences worldwide. His clinical and research interests focus on Doppler ultrasound, prenatal diagnosis, and ultrasound applications in postmenopausal patients.

Year after year, Dr. Zalud has been celebrated as one of the Best Doctors in Hawaii, a testament to his dedication and expertise. Additionally, Dr. Zalud's work has significantly impacted global health, contributing to advancements in maternal and fetal well-being across different countries. His ongoing research and dedication to the field continue to inspire both colleagues and future generations of medical professionals.

Akademik DŽEVAD ZEČIĆ
Zenica
Redovni profesor
Univerzitet u Zenici, Zenica, Bosna i Hercegovina
Tel: +38761473673
E-mail: dzevad.zecic@unze.ba

Dževad Zečić rođen je 1952. u Modriči gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirao je na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Magistrirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu - Interdisciplinarni studij filozofije znanosti u Dubrovniku, a doktorirao na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Tuzli. Izabran je za redovnog profesora na Univerzitetu u Zenici gdje je predavao matematike na nekoliko fakulteta, Historiju matematike i Filozofiju prirodnih nauka na Filozofskom fakultetu. Bio je dekan Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Zenici od 2005. do 2013. Funkciju rektora Univerziteta u Zenici obavljao je od 2013. do 2017. Bio je član i predsjednik Upravnog odbora Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta u BiH u periodu od 2016. do 2019.

Bio je gostujući profesor na većini univerziteta u Bosni i Hercegovini. Godine 2002. bio je gostujući profesor na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani i održao je predavanje sa temom "Utjecaj arapske srednjovjekovne znanosti na europsku renesansu". Godine 2003. bio je gostujući profesor na Fakultetu za matematiku i fiziku Univerziteta u Ljubljani kada je na Seminaru za diskretnu matematiku održao predavanje za profesore sa temama: Razvoj srednjovjekovne arapske i evropske matematike i interpretacija matematičkog rukopisa R-998 iz 1340. godine sačuvanog u Sarajevu. U istom periodu održao je predavanja studentima iz predmeta Euklidska geometrija. Bio je mentor kod izrade doktorata kod 3 kandidata i magisterija kod 2 kandidata.

Područje njegova interesa je primijenjena matematika, povijest matematike i filozofija matematike. Do sada je objavio više od 67 znanstvenih radova iz područja primijenjene matematike, povijesti i filozofije znanosti u relevantnim znanstvenim publikacijama.. Objavio je knjigu pod nazivom Fragmenti iz povijesti matematike i 4 udžbenika iz matematike za tehničke fakultete. Sudjelovao je na više od 15 domaćih i međunarodnih projekata. U sklopu bilateralne naučno-tehnološke saradnja s Republikom Slovenijom 2016.-2017. bio je nosilac Projekta: "Jako proširivi grafovi", saradnja Univerzitet u Zenici/Univerza na Primorskem-Institut Andrej Marušić. Također, u sklopu bilateralne naučno-tehnološke saradnje s Republikom Slovenijom bio je nosilac projekata „Komplementi iвичno-regularnih grafova“, 2019.-2021., Univerzitet u Zenici /Univerza na Primorskem (Institut Andrej Marušić). Bio je nosilac Federalno naučno-istraživačkog projekta pod nazivom Povijest prirodnih i matematičkih znanosti u Bosni i Hercegovini. Sudjelovao je na više simpozija u Hrvatskoj kao što su: Dani Frane Petrića na Cresu, Mediteranski korijeni filozofije u Splitu i simpozij u sklopu Godišnje konferencije Hrvatskog filozofskog društva. Član je Hrvatskog filozofskog društva već duži period u kojem aktivno sudjeluje i kontinuirano objavljuje članke u publikacijama čiji je izdavač Hrvatsko filozofsko društvo (časopisi Filozofska istraživanja i Metodički ogledi te znanstveni zbornici). Posebno je zapažen i cijenjen rad Dževada Zečića u polju povijesti i filozofije znanosti, gdje je dao značajan doprinos u istraživanju utjecaja srednjovjekovne arapske znanosti i filozofije na renesansu u Europi, s naglaskom na udjelu bosanskohercegovačkih i hrvatskih znanstvenika i filozofije u tom procesu. Time je u značajnoj mjeri doprinio istraživanju bosanskohercegovačke i hrvatske filozofske, znanstvene i kulturne baštine.

Prof.dr.sc. ELVIR ZLOMUŠICA
Mostar
E-mail: elvir.zlomusica@unmo.ba

Rođen je 1971. godine u Mostaru.

Osnovno i srednje obrazovanje je završio u Mostaru. Tokom školovanja dobitnik je nekoliko nagrada. Diplomirao je na Mašinskom fakultetu u Mostaru.

Od 1999. godine radi kao asistent na Univerzitetu „Džemal Bijedić“ u Mostaru, a od 2002. godine u zvanju višeg asistenta. U zvanje docenta izabran je 2006. godine, dok je 2011. godine izabran u zvanje vanrednog profesora. U zvanje redovnog profesora izabran je 2017. godine.

Obavljao je funkcije prodekana za nastavu i prodekana za naučno-istraživački rad, zatim je obavljao dužnost prorektora za nauku i naučno-istraživački rad i rektora Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru.

Potpredsjednik je Udruženja za obnovljive izvore energije Privredne/Gospodarske komore Federacije BiH. Član je Odbora za energiju, energetiku i okoliš Odjeljenja tehničkih nauka ANUBiH. Potpredsjednik je Razreda tehničkih i prirodno-matematičkih nauka IANUBiH.

Do sada je kao autor ili koautor objavio više od 50 naučnih radova. Učestovao je u radu, izradi i impementaciji preko 80 stručnih projekata, ekspertiza, elaborata i radova ograničene cirkulacije. Autor i koautor je 7 publikacija. Prisustvovao je na više domaćih i međunarodnih stručnih i naučnih skupova, konferencija, okruglih stolova i seminara. Obavio je studijska putovanja i stručno usavršavanje u više zemalja.

Izv. prof. dr. sc. RADO ŽIC

Zagreb

Izvanredni profesor Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, specijalist opće, plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije, subspecijalist onkološke kirurgije, primarijus

Tel: +385 98 418771

E-mail: radozic123@gmail.com

Prof. dr. sc. Rado Žic, dr. med rođen je 24. travnja 1966. godine u Zagrebu.

Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu završio je 1989. godine.

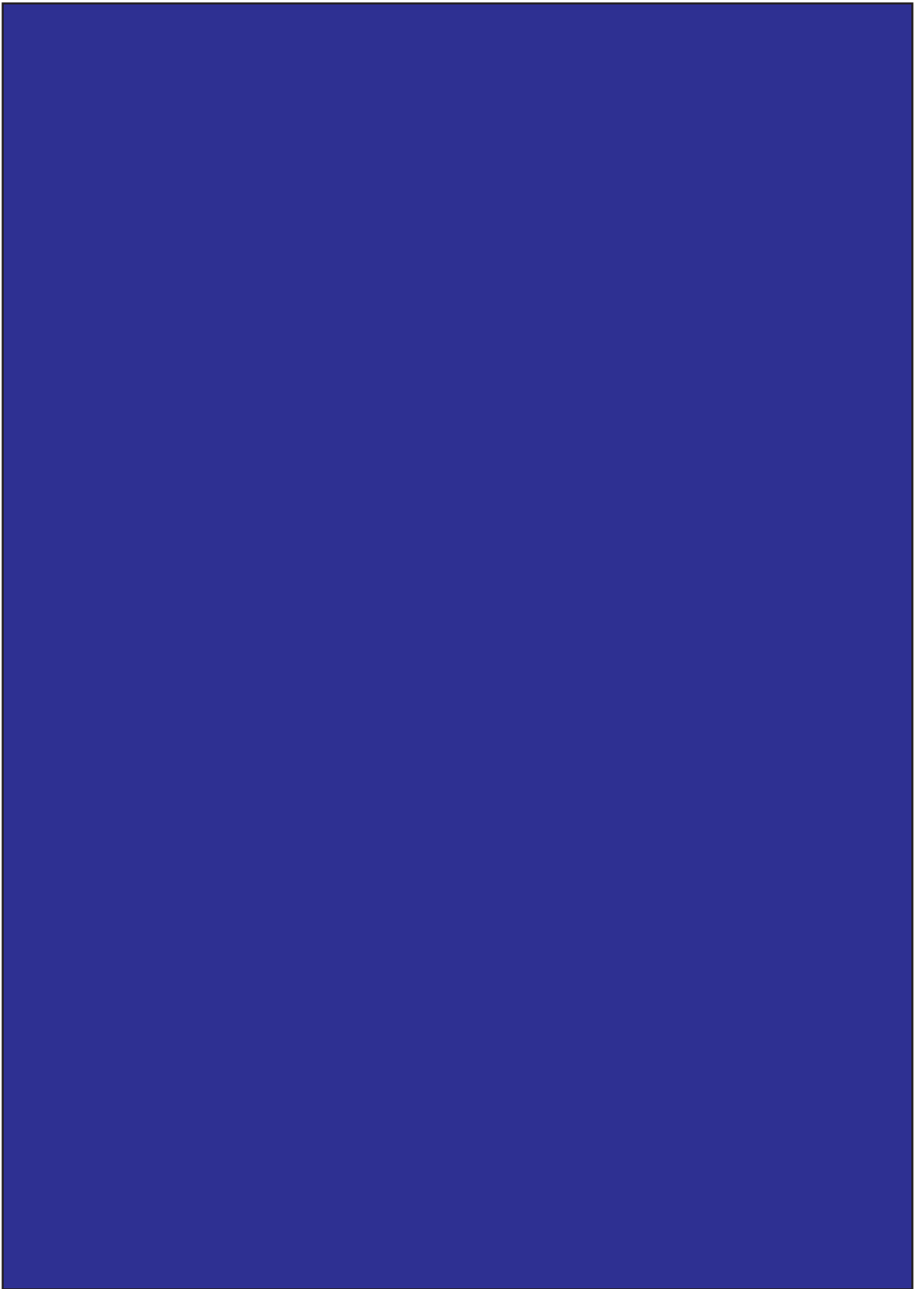
Staż i specijalizaciju iz Opće kirurgije završio je 1996. godine na KBC Zagreb. Specijalizaciju iz Plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije obavio je na KBC „Zagreb“, KB „Dubrava“, Klinici za Plastičnu kirurgiju, Queen Victoria Hospital u East Grinsteadu u Velikoj Britaniji, kao i Klinika-ma za plastičnu kirurgiju u Lucernu u Švicarskoj i u Wesselingu u Njemačkoj. Specijalistički ispit iz plastične rekonstrukcijske i estetske kirurgije položio je 2003. godine kada je položio i ispit iz Plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije Europskog boarda za Plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju (EBOPRAS).

U nastavi na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu sudjeluje od 1985. kao demonstrator a kasnije asistent na Katedri za Anatomiju. Od 1996. sudjeluje u nastavi Katedre za kirurgiju gdje je voditelj ili suvoditelj izbornih predmeta, kolegija na stručnom i doktorskom poslijediplomskom studiju. Znanošću se bavi još od studija na medicinskom fakultetu kao suradnik u Laboratoriju za mineralizirana tkiva pri Zavodu za anatomiju. Sudjelovao je u otkriću mehanizma hipekalcemije kod pojedinih vrsta tumora kao i u istraživanjima uloge koštanih morfogenskih proteina u razvoju i cijeljenju kosti. Odlaskom na specijalizaciju područje istraživanja su mu postale tehnike rekonstrukcije dojke, prefabrikacija i prelaminacija režnjeva, smanjenje morbiditeta davajuće regije kroz bolje poznavanje vaskularizacije i anatomije slobodnih i vezanih režnjeva. Također se bavio i razvojem tehnika za redukciju dojki koje se mogu koristiti u estetskoj kao i u rekonstrukcijskoj kirurgiji. Objavio je 68 radova u časopisima s recenzijom, 10 nastavnih tekstova u knjigama i skriptama, 181 kongresnih priopćenja od toga oko 50 kao pozvani predavač. U stručnom dijelu Predstojnik je Klinike za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju KB Dubrava. Utemeljio je i vodio Zavoda za kirurgiju šake Klinike za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju u KB „Dubrava“, Zagreb; U kliničku praksu u Republiku Hrvatsku uveo je perforatorske režnjeve. Sudjelovao je u razvoj Tima za dojk u „KB Dubrava“ i uvođenju biopsije sentinel limfnog čvora u rutinsku primjenu u Republici Hrvatskoj.

Radio je i na programu specijalizacije iz Plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije u Hrvatskoj i Europskoj Uniji. Hrvatsku plastičnu, rekonstrukcijske i estetske kirurgije promovirao je u Europi organizacijom međunarodnih stručnih skupova, prezentacijam na stručnim skupovima kao i kroz rad u ESPRAS-u i EBOPRAS-u. U ESPRASU je osam godina bio Generalni tajnik a predsjednik ESPRAS do 2023 godine. Predsjednik je Europskog boarda za plastičnu rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju EBOPRAS gdje je osam godina bio i predsjednik Akreditacijskog odbora EBOPRAS-a te ispitivač i su-organizator Europskog ispita iz Plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije.

Suradnik je u izradi E-learning programa iz Plastične, rekonstrukcijske i estetske kirurgije Britanskog društva za plastičnu, rekonstrukcijsku i estetsku kirurgiju (BAPRAS).

Član je uredničkog odbora European Journal of Plastic Surgery od 2015. godine kao i uredničkog odbora Turkish Journal of Plastic Surgery od 2018. godine.

AKADEMIJO, TEBI U ČAST

ASIM KURJAK
i suradnici

AKADEMIJO, TEBI U ČAST

Asim Kurjak: O Bosni drugačije iz pera vodećih političara, istaknutih pjesnika i slikara	373
Miro Jakovljević: Kultura empatije: može li iz Bosne i Hercegovine krenuti jedna velika priča?	402
Nerkez Arifhodžić: Bosna i Hercegovina u dokumentima Organizacije Ujedinjenih nacija 1992 – 1995. godine.	419
Nikica Gabrić: Akademsko poduzetništvo – put prema gospodarskom napretku	440
Goran Krstačić: Nelinearna dinamika, fraktali i teorija determinističkog kaosa srca	448
Rusmir Mahmutćehajić: Dostojanstvo u znanju: o pravima i dužnostima znanstvenika	472
Julijana Matanović: Školska zadaća na “zadanu temu” (književnost i znanost)	486
Amir Muzur: Četiri sjevernojadranske povijesnomedicinske portretne minijature ili o liječnicima dalekog društvenog dometa	493
Žarko Primorac: Održiva konkurentnost Bosne i Hercegovine	506
Osman Sinanović: Funkcionalni neurološki poremećaji: izazovi u svakodnevnoj neurološkoj praksi	517
Božo Skoko: Uloga intelektualaca i Akademije u društvenim izazovima s kojima se susreće Bosna i Hercegovina	533
Velimir Srića: Budućnost obrazovanja i znanosti s naglaskom na ulogu akademija umjetnosti i znanosti	538
Ivo Šlaus: Život	550

O Bosni drugačije iz pera vodećih političara, istaknutih pjesnika i slikara

Akademik Asim Kurjak

Predsjednik Internacionalne akademije nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini

Svi naši dnevni razgovori, govorna, ali i pisana riječ, posljednjih nekoliko godina odišu sivilom prosječnosti kada je u pitanju ocjena sadašnjosti i bliske prošlosti Bosne i Hercegovine. Na nesreću, te medijske stavove sve više preuzima i široka javnost pa se koji put doima kao da tonemo u propast i da na vidiku nije bilo i nema nikakvog optimizma, a još manje entuzijazma i poziva na promjene. Živjeli smo, odrastali i starili u sasvim drugačijim okolnostima, ponosni na naše porijeklo, očekujući sretnu sadašnjost i perspektivnu budućnost. Mislili smo da je dobro da naše mlade, ali i starije koji su to vjerojatno zaboravili, podsjetimo na svjetlije trenutke u povijesti jedine nam Bosne i Hercegovine pa smo za početak za ovaj prilog izdvojili misli i poruke uglednih stranih državnika, pjesnika i slikara. Dakako, naveli smo samo neke jer nam prostor nije dozvoljavao više ali nadopunu mogu napraviti svi čitaoci i s ovim napisom želimo ih potaknuti da to i naprave čim prije. U vrijeme ovih kritičnih dana dva strana ugledna predstavnika za Bosnu i Hercegovinu govorili su o sretnoj Bosni i putevima koji svakog od nas vode ka toj sreći. Neke od njihovih misli vrlo su poticajne i zato ćemo od dvojice najistaknutijih - Valentina Inzka i Christiana Schmidta - donijeti te dijelove u cjelini.

Oproštajni govor Valentina Inzka

Valentin Inzko, visoki predstavnik u BiH, a koji je na odlasku, obratio se građanima Bosne i Hercegovine (1). U svom govoru navodi da je ovdje doživio takvu ljudskost, ali nažalost

i takvo zlo kao nigdje drugo. Održao je oproštajni govor u kojem je kazao „da je OHR trebao zatvoriti još prije 12 godina kada je došao.“

U svom prvom govoru, prije 12 godina, Inzko je rekao “da se nije rodio onaj koji je svima ugodio.”

”Poslovice su zato tako omiljene, jer vrijede i nakon mnogo godina. U međuvremenu sam naučio mnogo vaših mudrosti, a među

njima i sljedeću, divnu: “Kuća nije tijesna kad čeljad nisu bijesna.” Ta naša zajednička kuća se zove Bosna i Hercegovina i zaista nije tijesna i ne treba da bude tijesna. Ova divna zemlja je veća nego tri države zajedno: Belgija, Slovenija i Luxemburg. Znači, ima mjesta

za sve. Ako čeljad nije bijesna”, Inzkove su riječi (1).

Dodaje da se „takvu zajedničku kuću treba postaviti na **zdrave temelje, zatim na iskonskom povjerenju, kao i na dobrosusjedskim odnosima (komšiluku), te na solidarnosti i međusobnom uvažavanju.**“ (1)

“Kuća se mora graditi i na istini, a istina se ne ravna prema nama, nego se mi moramo ravnati prema njoj. Istina će nas oslobađati, a ona je osnova za pravednost. U toj državi hoćemo se osjećati ugodno, želimo živjeti u normalnoj državi, građani žele uživati u lijepim trenucima, u trenucima koji vječno traju. A tako malo je potrebno da bi takvi trenuci sreće bili trajni! Ali su mogući”, kazao je Inzko u emotivnom oproštajnom govoru. Rekao je da nažalost ima mnogo birokratskoga u poslu visokog predstavnika, što se, priznaje, ni njemu ne sviđa, ali uvijek su ga radovali susreti sa „običnim“ ljudima.

Rekao je i sljedeće: “Ne želim nikoga potcijeniti, ali obični ljudi razumijevaju svijet opuštenije, srdačnije i otvorenije od nas koji imamo neke uloge i neku moć. I sada, kada na kraju svoga mandata, razmišljam o svom boravku ovdje, ništa mi ne može zasjeniti te ljude, pogotovo one male, obične ljude koji se nisu dali otrovati visokim politikama mržnje ili licemjerja. Svjestan sam, naravno, da su obični ljudi bili u ratu, svjestan sam njihovih lutanja, zavođenja, nekada iz straha, ali u cjelini ova zemlja, Bosna i Hercegovina, još uvijek ima izniman potencijal dobrote” (1).

Parafrazirajući Andrića, rekao je da osjeća da je bogatstvo bosanskoga i hercegovačkoga čovjeka uvelike nalik bogatstvu ove zemlje, jer unutar te zemlje kriju se mnoga blaga, a isto je tako i unutar toga čovjeka.“

“Nije mržnja među ovim ljudima ovdje ništa specifično bosansko i hercegovačko, nego je to i iz razloga što je teško na jednom mjestu naći toliko nacionalnih, religijskih i kulturnoloških razlika; mnogo je veća nesnošljivost, netolerancija, pa i mržnja na nekim drugim mjestima u svijetu, nego u BiH. Ovdje su ljudi, u cjelini gledano, iznimno susretljivi, darežljivi, vedri i okrenuti životu”, istakao je Inzko.

Dodao je da su u BiH humanisti mnogobrojni, kao što je bio nedavno preminuli Jovan Divjak, ali da ima i opakih i zlih ljudi.

“Ovdje sam doživio takvu ljudskost, darežljivost, širinu duše kakva se rijetko gdje može naći, i takvo zlo kao nigdje drugo. Ponijet ću sigurno dvije stvari iz ove zemlje: ovdje su ljudi i fizički lijepi, ali i duhovno vrlo sposobni. Mnogi su uspjeli teže ovdje, a lakše izvan zemlje. I ponijet ću jedan čudan osjećaj neke čežnje mnogih ovdašnjih ljudi, dubinske čežnje za srećom i dosta puta nemogućnošću da se ta sreća ostvari – i istodobno iznimne zahvalnosti za malenu uslugu, za mali pomak u ostvarenju dobrote”, istakao je.

Još aktuelni visoki predstavnik u BiH, u svom oproštajnom govoru je rekao da odlazi ali ne sretan u potpunosti, uvelike svjestan svojih manjkavosti kao i ograničenja institucija

koje je predstavljao, no da je ljudima ove zemlje istinski zahvalan.

“Učili su me da ne mrzim, ni narode ni ljude. Učili su me da svako ima dostojanstvo po rođenju, od Boga. Nastojao sam tako živjeti, bez mržnje i s poštivanjem čak i onih koji nisu štedjeli da iz svoga arsenala izbace vatrene osude. Žao mi je što neću ostaviti još snažniji trag antiratnika, antijunaka, dakle još jači trag mirotvorca. Zahvaljujem svima koji su me posvuda u ovoj zemlji srdačno prihvaćali: političari, svećenici, imami, intelektualci, poslodavci, mnogi, baš mnogi obični ljudi, zahvaljujem svima onima koji su me nastojali razumjeti i pomogli mi da budem što moralniji i dosljedniji”, rekao je.

Ističe da je Bosna i Hercegovina nešto posebno.

“Bosna i Hercegovina sve ima, samo nema svijest o tome. Tako Banja Luka ima svoju priču, Sarajevo svoju, Trebinje svoju, Mostar svoju, Gradovi kao male države. Toliko istog, a toliko različitog...Bosna i Hercegovina je imala i ima svoje heroje. Ima ‘Pravdu za Davida i Dzenana’ koja je ujedinila čitav region. Bosna i Hercegovina je i moderna i tradicionalna. Pravi biser u srcu Evrope... Andeoski krajevi, bukvalno...”, rekao je Inzko i dodao: „Bosna i Hercegovina ima dušu i posljednjih decenija preživjela je nešto što **ni jedna evropska država nije**.“

“I ko tamo često odlazi ili se vraća, povratak Bosni i Hercegovini je, zapravo, povratak sebi. Zato ću se i ja stalno vraćati! Hvala vam, dragi Bosanci i Hercegovci!”, poruke su iz Inzkovog oproštajnog govora.

Visoki predstavnik u BiH Valentin Inzko u oproštajnoj poruci naglašava da iz Bosne i Hercegovine odlazi ne potpuno sretan, ali zahvalan mnogim ljudima ove države koji su čuvali ljudskost.

- Odlazim svjestan svojih manjkavosti, svjestan i ograničenja, kako svojih tako i institucija čiji sam bio predstavnik, ali istinski zahvalan mnogim ljudima ove države, od političara do onih običnih, koji su čuvali ljudskost. Žalim što nisam ostavio još dublji trag mirotvorca. Nastojao sam živjeti, kako su me i učili, bez mržnje i s poštivanjem čak i onih koji nisu štedjeli da iz svoga arsenala izbace vatrene osude - istaknuo je.

Kako je kazao, u BiH je došao prije nešto više od 12 godina i trebao zatvoriti OHR. U prvom dijelu poruke istaknuo je ‘da se još nije rodio, onaj tko je svima ugodio’. Poslovice su, kaže, omiljene jer vrijede i nakon mnogo godina.

- „U međuvremenu sam naučio još mnogo vaših mudrosti, među kojima i onu da ‘kuća nije tjesna, kad čeljad nije bijesna’. Ta naša zajednička kuća zove se Bosna i Hercegovina i zaista nije tijesna, ne treba da bude tijesna. Ima mjesta za sve, ako čeljad nije bijesna. Zajednička kuća mora biti zasnovana za zdravim temeljima i iskonskom povjerenju, dobrom susjedstvu, solidarnosti i međusobnom uvažavanju“ - poručio je (1).

Istaknuo je mnoge vrline koje krase stanovnike Bosne i Hercegovine ljudskost, darežljivost i širinu duše, kao rijetko gdje. Uz riječi zahvalnosti Bosancima i Hercegovcima Inzko je obećao 'zato ću se vraćati'.

- „Ovdje su ljudi i fizički lijepi, ali i duhovno sposobni. Toliki su uspjeli teže ovdje, a lakše izvan države. Ponijet ću i čudan osjećaj čežnje mnogih ovdašnjih ljudi, dubinske čežnje za srećom i iznimne zahvalnosti za malu uslugu i pomak u ostvarenju dobrote“ (1) - kazao je Inzko u oproštajnom govoru, prije odlaska sa funkcije visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini.

Odnedavno visoki predstavnik za BiH je Christian Schmidt i njemu je naša akademija uputila srdačne čestitke i poželjela toplu dobrodošlicu, nudeći i pomoć shodno njenim mogućnostima i ciljevima. Naše pismo gospodinu Schmidt donosimo u cjelini. Nekoliko dana kasnije dobili smo odgovor koga također prilažemo ovom radu.

Pismo Christianu Schmidt

Esteemed and highly respected Mr. Christian Schmidt,
Esteemed High Commissioner of the International Community in Bosnia and Herzegovina,

We take this opportunity to thank You for Your kind invitation and especially for the honour expressed by You for a joint meeting and conversation. We hereby, confirm our availability and disposal for a meeting according to Your tight schedule. On this occasion, allow us to present one of the possible topics for discussion that arose during last week when our Academy organised in Sarajevo the International conference "Sarajevo and the world" from May 15th to May 19th, 2023.

Our Academy organized this event in cooperation with the International Forum Bosnia and we would like to bring Your attention particularly to the panel discussion held on May 19th 2023. entitled "On the future of Bosnia and Herzegovina in a different way". The meeting was organized with the intention to gather intellectuals, experts and humanists, 'connoisseurs' of the current situation in Bosnia and Herzegovina, and who have capacities to generate innovative proposals and ideas in finding possible solutions for moving

forward and getting out of the current situation in the country. Accordingly, the invited participants of the meeting presented and discussed very specific and innovative ideas on how to initiate the right processes in Bosnia and Herzegovina that would ultimately allow the country to move forward towards the construction of a civil state tailored to all its inhabitants. An integral text about the meeting lectures will be published in the international journal of our Academy "Science, Art & Religion", and the lectures will be printed by the International Forum Bosnia, which we will deliver to You as soon as the printed materials will be available.

We would especially like to convey one of the ideas that was presented at the meeting, and to discuss with You the possibility of its concrete implementation. Despite the current national orientation of the three national entities in Bosnia and Herzegovina, our Academy believes deeply that Bosnia and Herzegovina can be developed as a civil society of equal citizens which holds great value for the whole of Europe as well, due to intrinsic cultural qualities. Indeed, these qualities are often inadequately and insufficiently promoted publicly as a consequence of traditional policies. It is time, we believe, for new reflections and concrete solutions that we can discuss together and incite adequate processes in a new direction.

The proposal, we take a freedom to share with You for a joint reflection and conversation, is summarized in the text below.

"The Dayton Agreement was signed at the time to stop the bloodshed. It should have been only a temporary step, not a permanent solution, on the way to a more functional social contract for B&H. Now, it is the time to start looking decisively for solutions that will allow the change of Dayton B&H towards a European B&H. The current Constitution of B&H contains a clause on the primacy of state law, according to which it takes precedence over entity constitutions and entity legislation. The principle of the democratic majority should be accordingly, practiced now - wherever it is possible and desirable. The best possible approach is to start from local communities, where the application of immediate/direct democracy (referendums) will primarily serve the interests of citizens. The document "American-Croatian Strategic Dialogue" - which was signed last year between the governments of the USA and Croatia, allows certain changes to the B&H Constitution. The High Commissioner should take the best and most of this agreement, starting from the fact that the time has come when the inconsistencies of the B&H Constitution with valid international declarations, judgments and conventions, which were adopted after Dayton, should be removed, while relying on the rich historical experience of the citizens of B&H. In creating a favourable atmosphere for changes, the High Commissioner may have a special role; The International Academy of Sciences and Arts in B&H in cooperation with the High Commissioner, prominent intellectuals in various institutions of society, entrepreneurs and all citizens who want real changes may facilitate the process. The Constitu-

tion of B&H is only one of the annexes of Dayton, which were not adopted by the citizens democratically. Provided that Dayton is consistently respected, the powers of the High Commissioner will continue to be within the framework of that document. This means that substantive amendments to the Constitution are primarily a matter for the citizens of B&H and their elected representatives. Therefore - at this stage of preparations for essential reforms, it would be desirable to encourage Croatia and Serbia (the Dayton signatory states) to be interested as much as possible in having a stable, functional, democratic and European B&H in their neighbourhood, in which citizens and constituent nations enjoy full equality. Some judgments of international courts, which occurred after Dayton, established that there are inconsistencies between the Constitution of Bosnia and Herzegovina and valid international declarations and conventions on human rights. The parties that signed Dayton know very well what it is all about. At the same time, we should not forget that the signatory states of the Dayton Agreement - B&H, Croatia and Serbia are simultaneously full members of the UN and the Council of Europe, while Croatia is a member of the EU and NATO as well. This means that the international courts of the UN and the European Court of Human Rights are, at the same time, their courts, are institutions whose decisions they must respect. Given the fact that the High Commissioner's mission is not to change Dayton, but to concretely interpret it and consistently implement it (its civil part), it would be desirable to help him focus on his important role, especially on the affirmation and operationalization of the following provisions of the B&H Constitution; "Bosnia and Herzegovina continues its legal existence under international law as a state, with an internal structure modified by this Constitution, and existing internationally recognized borders. B&H and both entities will ensure the highest level of internationally recognized human rights and basic freedoms. The rights and freedoms established in the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and its Protocols are directly applicable in B&H and have priority over any other legislation. Entities and any of their units shall fully obey this Constitution...". This clearly shows that B&H must have more authority, power and governance at the state level in order to be able to implement the decisions of international courts and organizations to which it belongs. This should be helped by the High Commissioner, who will convince the competent international bodies, including the Americans - who are directly responsible for the consequences of the Dayton agreement, that this is a necessary step that needs to be taken now. Giving that necessary synergy is achieved at that level, citizens, representatives of constituent nations as well as members of the B&H Parliamentary Assembly will certainly recognize over time what is the best solution for the future of B&H."

We are convinced that Bosnia and Herzegovina has a bright future ahead and that a civil society and civil mentality will overcome the current nationalism, which is truly supported by the majority of the Bosnia and Herzegovina inhabitants.

Allow me to conclude this letter with a deep respect and wish of the Academy presidency that would be very grateful if You could organize a meeting in Your office with the members of our presidency within Your condensed schedule during the current calendar year.

Once again, we thank You for Your time, interest and, above all, Your desire and good will to help our country.

With expressions of deep respect,
I greet You warmly,

Academician Asim Kurjak, president
International Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina (IANUBIH)

Prijevod odgovora Christiana Schmidta

„Poštovani gospodine Kurjak, poštovani gospodine Badnjević,
Želim vam srdačno zahvaliti na vašem ljubaznom dopisu, toploj dobrodošlici i dobrim željama za moj budući rad u svojstvu visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu. Posebno cijenim podršku i pomoć koju ste ponudili u ime svoje Akademije u – kako ste to s pravom formulirali – postizanju našeg zajedničkog cilja: snažne, jedinstvene i evropski orijentirane Bosne i Hercegovine. U potpunosti se slažem sa ovom izjavom.

Uloga intelektualnih, naučnih i kulturnih udruženja od najveće je važnosti za postizanje ovog cilja. Bosni i Hercegovini su potrebni snažni, nezavisni umovi koji će pomoći u identifikaciji najboljih rješenja za svaki izazov s kojim bi se ova lijepa i kompleksna zemlja mogla suočavati na putu svog budućeg razvoja i napretka. Kada je o tome riječ, koristim ovu priliku da izrazim podršku Ureda visokog predstavnika Akademiji, njenim ciljevima i aktivnostima i poželim vam puno uspjeha u radu.

S poštovanjem,

Christian Schmidt

Sarajevo, 3. septembra 2021.“

KNJIŽEVNICI O BOSNI

Miroslav Krleža (1893-1981)

“Neka oprosti gospođa Evropa, ona nema spomenike kulture.
Pleme Inka u Americi ima spomenike, Egipat ima prave spomenike kulture.

Neka oprosti gospođa Evropa, samo Bosna ima spomenike,
Stečke. Šta je stećak? Oličenje gorštaka Bosanaca!
Šta radi Bosanac na stećku? Stoji uspravno!
Digao glavu, digao ruku!

Ali nigdje, nigdje, nikad, niko nije pronašao stećak na kome Bosanac kleči i moli.
Na kome je prikazan kao sužanj”.

– završava svoju laskavu ocjenu veliki Krleža

Andrija Kačić Miošić (1704-1760)

Razgovor ugodni naroda slovinskog
Pisma najposlidnja od slavne Bosne

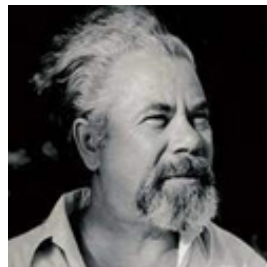
Probudi se, Bosno,
zemljo slavna,
kojano si zaspala odavna,
ter mi kaži bosanske junake,
na oružju vitezove jake,
neka mogu i njih zapjevati,
čast i diku slavnoj Bosni dati!

Mak Dizdar (1917-1971)

Zapis o zemlji

Pitao jednom tako jednoga vrlo pitac neki:
A tko je ta šta je ta da prostiš
Gdje li je ta
Odakle je
Kuda je

Ta
Bosna
Rekti.
A zapitani odgovor njemu hitan tad dade:
Bosna da prostiš jedna zemlja imade
I posna
I bosa da prostiš
I hladna i gladna
I k tomu još
Da prostiš
Prkosna
Od
Sna.

Enes Kišević (1947-)

Bosna

Ti nisi više san
Ti si suza iz sna
Bossanium moja
Bossnium moja
Bolna mi ne bila.
 Ti privjesak ničiji nisi.
 Ni čest. Ni prćija.
 Bosna si bila.
 Bosna ćeš biti.
 Bosna bosanska sva.
Ginut će za tebe
Bosanac tvoj
Ma bila pod noktima sva
Da nikada više
Bolna mi ne budeš
Suzo moja iz sna.

Aleksa Šantić (1868-1924)

Ostajte ovdje

Ostajte ovdje!...Sunce tuđeg neba,
Neće vas grijat kô što ovo grije;
Grki su tamo zalogaji hljeba
Gdje svoga nema i gdje brata nije.
Ovdje vas svako poznaje i voli,
A tamo niko poznati vas neće;
Bolji su svoji i krševi goli
No cvijetna polja kud se tuđin kreće.

Ovdje vam svako bratsku ruku steže –
U tuđem svijetu za vas pelen cvjeta;
Za ove krše sve vas, sve vas veže:
Ime i jezik, bratstvo, i krv sveta,
Ostajte ovdje!... Sunce tuđeg neba
Neće vas grijat kô što ovo grije –
Grki su tamo zalogaji hljeba
Gdje svoga nema i gdje brata nije...

Branko Ćopić (1915-1984)

Ima jedna zemlja od Une do Drine....

Ima negdje, Zemlja jedna,
Plemenita, topla, čedna.
Ima jedna Zemlja snena,
Lijepa, nježna, kao žena!
Ima jedna rajska bašta,
U kojoj se voli, prašta.
U toj bašti ruža rosna,
Ima jedna Zemlja Bosna

Safvet-beg Bašagić (1870-1934)

Pjesma Bošnjaku

Primi pozdrav, premili spomene,
Od gorštaka sa studene st'jene,
Gdje 'no soko sokoliće leže,
Gdje 'no zemlja krvnu braću steže,
Gdje se bolji očekuju dani,
Gdje se štuju svoji velikani.
Ti poleće nebu pod oblake,
Da ugasiš žarkom Suncu trake
I sneseš ih u gnijezdo milo.
Ha, BOŠNJAČE! Sretno tebi bilo!
Miloj Bosni stani na međniku,
Miloj Bosni na ponos i diku!
Moj BOŠNJAČE, oko sokolovo,
Dosta slatkih prespavasma snova,
Dosta ljutih preboljesmo rana,
Kroz nekol'ko godinica dana.
Već je hora, koja doći mora,
Da poletiš kao soko sivi,
Da povikneš: "Jošte BOŠNJAK živi!"
Jošte živi, mrijet mu se neće,
Dok se Zemlja oko Sunca kreće
Znaš, BOŠNJAČE, nije davno bilo,
Sveg' mi sv'jeta nema petnaest ljeta,
Kad u našoj Bosni ponositoj,
I junačkoj zemlji Hercegovoj,
Od Trebinja do Brodskih vrata,
Nije bilo Srba ni Hrvata.
A danas se kroz svoje hire,
Oba stranca ko u svome šire.
I još nešto, čemu oko vješto,
Hrabri ponos i srce junačko,
Nada sve se začuditi mora:
Oba su nas gosta saletila,
Da nam otmu najsvjetlije blago,
Naše ime ponosno i drago;
Eto hore, šećer razgovore!
Kucnuo je časak odlučnosti,

Da kliknemo i mi u radosti:
Zdravo sine, mile domovine,
Naš junače, ponosni BOŠNJAČE!
Pozdravlja te sa krša viteze,
Živi, živi na hiljade ljeta!
Miloj majci na radost i diku,
Boreći se za otajstva sveta!“
(Pjesma Bošnjaku, list “BOŠNJAK”, od 02. 07. 1891. g., Safvet-beg Bašagić)

Mile Stojić (1955-)

Vratit ću se u Bosnu

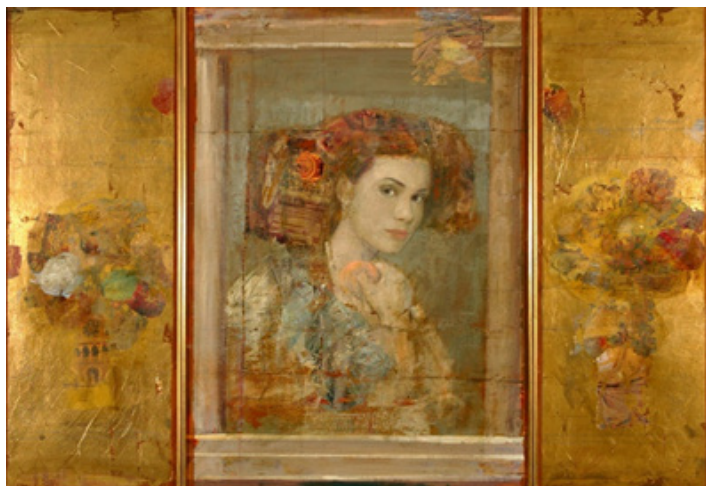
Vratit ću se u Bosnu, odluku ću donijeti
U dva sata noći (kad kukavica zakuka)
U nas vazda jednom osvane kad drugom omrkne
Vratit ću se u Hercegovinu, u zagrljaj četinara
I bistrih voda. Tamo u hladu ilirskih mogila
Čekaju me moji stari na Buni u Počitelju
Uostalom, nagledao sam se gradova
Tu city, tamo town, Stadmitte, malo sam toga saznao
Tri kirije makleru, plus administrativni troškovi
Vratit ću se u Bosnu, ta ljudski je praštati
Ali ne želim da moja smrt bude popraćena patetičnim govorima
Na barama ili vlakovu. Vjerujem da će i toj zemlji
Uskoro granuti sunce, ozelenjeti grana
Vratit ću se u Bosnu kad me odavde potjeraju
Uostalom nagledao sam se bijela svijeta i njegovih
Ispraznih progresija. Slušati kako kroz crnogoricu
Odzvanja eho čobanskog glasa
Pokraj grada Sarajeva
Livada je nekošena.

SLIKARI O BOSNI

Frank Chervenak, Asim Kurjak i Mersad Berber

Mersad Berber. Flora

Mersad Berber. . Dubrovačke ljepotice

Mersad Berber. Dva remek djela u dvije različite tehnike – žena s lutnjom, drvorez i pastel mlade Bosanke

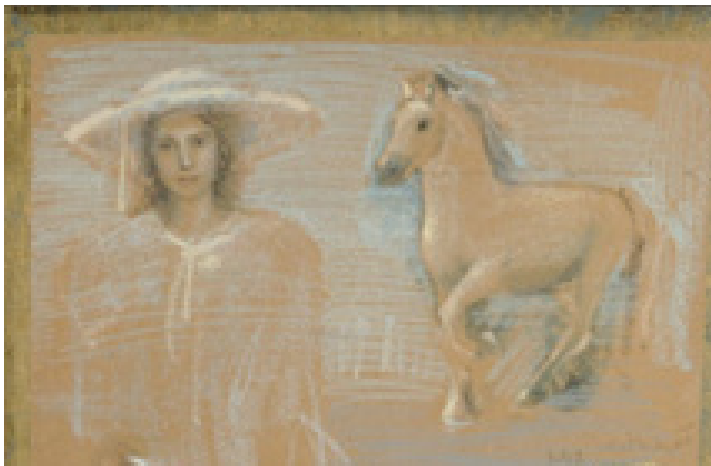

Mersad Berber. Tipični Berberovi motivi – konjska glava i lik žene, te infantkinja Margerita – u čast Velázquezu

Mersad Berber. Dženaza u ratnom Sarajevu.

Mersad Berber.

Berber je bio podjednako velik u bilo kojoj tehnici.

Ovdje su dvije slike tehnikom pastela i na desnoj slici je slika ptice koju je prvi i zadnji put naslikao Berber

Mersad Berber.

Kvadrptih u ulju o povijesnom razvoju Bosne, osobito njenih religija

Mersad Berber. Omiljeni Berberovi motivi – konj i konjanici

Mersad Berber.

Berber je često radio scenografiju za velika kazališna djela. Ovdje je njegova ilustracija balet Osman.

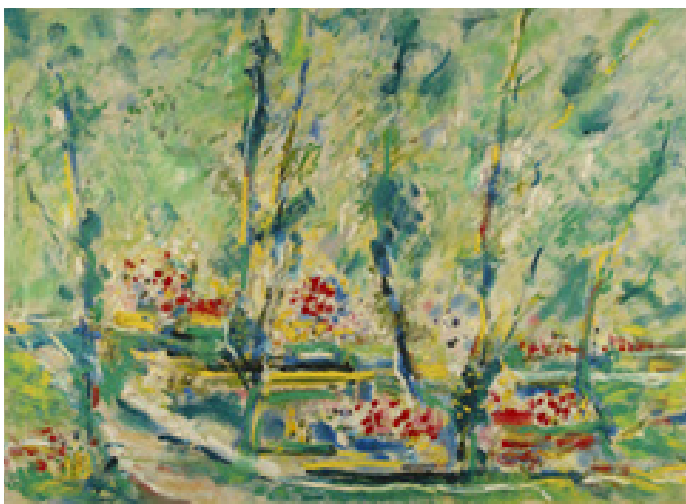

Antun Motika. Rijeka Neretva.

Antun Motika.
Akt s leđa

Antun Motika.
Prilaz mojoj dragoj

Omer Mujadžić.
Veliki bard bosanskohercegovačkog i hrvatskog slikarstva. Akt u prirodi.
Koliko god je rođen u Bosanskoj Gradišci čitav impresivni slikarski opus napravio je u Zagrebu gdje je bio i rektor Umjetničke akademije

Omer Mujadžić.

Mlada Bosanka u pripremi
ručka

35 X 31,5

Omer Mujadžić.

Znamenita umjetnička slika
četiri mladića skidaju tijelo Isusa

Omer Mujadžić.

Bošnjačka porodica u
trenucima odmora

44 X 57

Ismet Mujezinović. Pijaca u Tuzli

Ismet Mujezinović. Pijaca u Tuzli

Ismet Mujezinović. Jedna od najljepših slika – grad Sarajevo i rijeka Miljacka

Ismet Mujezinović. Čuvena Mujezinovićeva slika – žeteoci

Safet Zec.
Krošnja

Safet Zec.
Primorski motiv

Safet Zec.
Zagrljaj. Iz ciklusa o Srebrenici

Safet Zec.
Venecijanska pročelja

Safet Zec. Rascvjetala krošnja

Špiro Bocarić.
Razgovor ugodni

Robert Auer.
Dvije ljepotice

Vladimir Becić.
Ženski akt

Vilko Gecan.
Gospodin i dvije dame.

Seid Hasanefendić.
Bošnjački motiv

Hamo Ibrulj.
Bijeli konj u trku

Gabrijel Jurkić.

Ovce na paši na proplanku
Kupres

Gabrijel Jurkić.

Zima na Marindvoru

37 X 62

Tomislav Krizman.

Krajolik

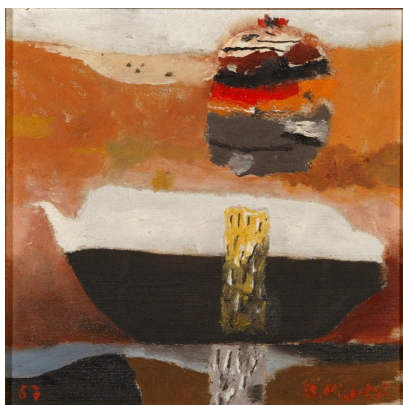

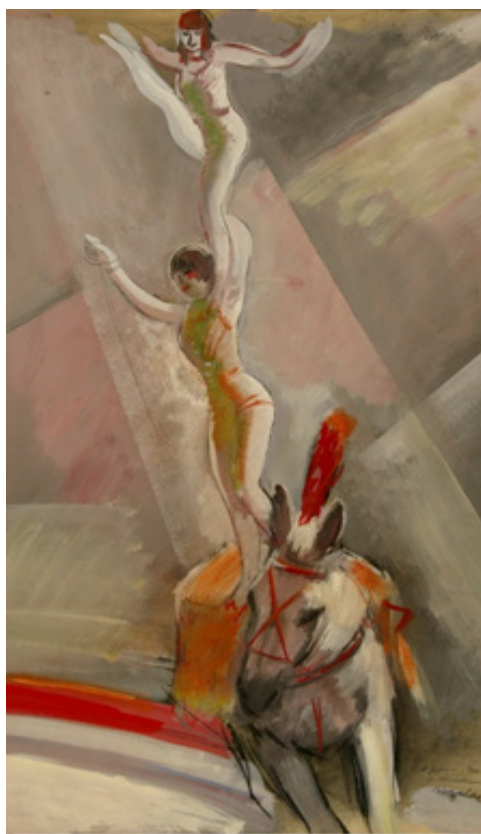
Salim Obralić. Akt s leđa
Bekir Misirlić. Harem

Enver Krupić. Una
Milivoj Uzelac. U cirkusu

Fadil Hadžić. U čast Picassu.

85

Roman Petrović.
Tržnica na Bašcaršiji

Gabrijel Jurkić.
Zima na Marindvoru

60 X 50

Meha Sefić. Mostarski behari

Ljubo Lah. Zima u Sarajevu

Safet Zec. Velika krošnja

89,5 x 99,5

Referenca:

1. <https://bljesak.info/vijesti/flash/oprostajni-govor-inzka-u-bih-sam-doživio-najvecu-ljudskost-ali-i-najvece-zlo/355070>

Kultura empatije: može li iz Bosne i Hercegovine krenuti jedna velika priča?

Akademik Miro Jakovljević

Ideja o pokretanju Internacionalne akademije znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini (BiH) potaknuta je upravo iz želje da iz BiH, „zemlje u obliku srca“ na „brdovitom Balkanu“, krene jedna velika priča za bolju budućnost. Ono što čovjek može znati jest stvarnost koju sam konstruirao na različite načine. Naša stvarnost ima oblik priče, narativa, a BiH priče mogu biti vrlo inspirativne i edukativne. Priče prepoznaju i daje smisao životu, ali i osmišljavaju i usmjeravaju naše odnose s drugim ljudima, drugim kulturama i civilizacijama. Kroz priče učimo kako se ponašati i živjeti, otkrivamo prave vrijednosti koje treba slijediti, kao i pravi smisao života i u životu. Naime, važna dimenzija našega života jest da živimo ne samo u materijalnom svijetu, nego i u svijetu različitih ideja, kultura i ideoloških sustava. Ideje, filozofske, političke, umjetničke, znanstvene, religiozne, itd. odražavaju, ali i oblikuju naš svijet i život kroz znanstvene, umjetničke i religiozne priče i mitove. Nadalje, ideje i priče su oblikovane u našem mozgu i ostvaruju se kroz naš mozak i naše ponašanje, ali i one također oblikuju naš mozak i naš život. One oblikuju naš identitet i kulturu, kao pojedinca, grupe ili zajednice, civilizacije. Ideje nisu samo odraz naše slike realnosti, već i pokretači našega ponašanja. Nas ne oblikuje samo naša prošlost nego i vizija budućnosti kojoj težimo. Mi smo bića koja stvaraju, pričaju i prenose priče (story-telling beings), a one nam pomažu da prepoznamo model kako svijet funkcionira, gdje je naše mjesto i kakvu ulogu imamo u njemu. U kontekstu naše Akademije to je vizija BiH i njenog mjesta i uloge ne samo na Balkanu i Europi. Priče o sebi predstavljaju naš narativni identitet i igraju važnu ulogu u oblikovanju naše rezilijencije i antifragilnosti u stresnim životnim situacijama i razdobljima. Mi smo dio obiteljskih priča koje nam pričaju naši roditelji a prenose se s generacije na generaciju i dio su transgeneracijskog skripta. Transgeneracijski skript predstavlja nesvjesni sustav obrazaca koje prenosimo i ponavljamo u svojim obiteljima, grupama i organizacijama, pa čak i nacijama i kulturama kroz vjerovanja, stavove, emocije i ponašanja koja reproduciraju povijest i životna događanja naših predaka (vidjeti Noriega Gayol 2019). Transgeneracijski skript može biti zdrav ili toksičan, kreativan ili destruktivan, pobjednički ili gubitnički, miroljubiv ili ratnički... U zdravom i kreativnom skriptu dominantne teme pripadanja, prihvaćanja, opraštanja, zahvalnosti, razvoja, međuovisnosti u dobru i zlu, produktivnosti, uspjeha, ljubavi i jednakosti se naglašavaju i ponavljaju. U toksičnom i destruktivnom skriptu prevladavaju teme overadaptacije, ovisnosti, napuštanja, odbacivanja, opasnosti, zlostavljanja, nasilja, nevjera, izdaja, izolacija, ozbiljnih bolesti i poremećaja, prerane smrti, suicida, homicida, tamničenja, mučenja i zlorabe drugih (vidjeti Noriega Gayol 2019).

Živimo u veoma kompetitivnom i nesigurnom, a sve umreženijem svijetu brzih promjena, raznovrsnih koalicija, tehnoloških čuda, nasilja, ratova, epidemije narcisoidnosti, globalne gospodarske krize, dužničkog ropstva, zastrašujućih bolesti, u vremenu tjeskobe

i depresije, te golemih razočaranja nakon velikih obećanja i očekivanja, ali i u svijetu ljubavi, altruizma, nade, zajedništva, humanizma i čudesnih duhovnih energija. Život je putovanje kroz vrijeme u kojem se naš svijet mijenja, sada sve brže i brže i sa sve više i više neizvjesnosti i raznovrsnih opasnosti koje su uvijek bile povezane s različitim vrstama traume. Na svom životnom putovanju susrećemo se sa raznim izazovima dobra i zla, ljubavi i mržnje, tražimo sreću, pravi smisao života i samoostvarenja, učimo životne lekcije kroz komunikaciju i procesiranje informacija, nerijetko na vlastitim pogreškama, susrećemo različite ljude, neki su nam pravi blagoslov, drugi prokletstvo, igramo raznovrsne igre, često igre moći, političke, borbene ili ratne igre... U igrama naizmjenično preuzimamo različite uloge: žrtve, spasitelja, progonitelja, promatrača, navijača, izdajnika, itd., a sve to prema više ili manje nesvjesnom životnom skriptu ili scenariju koji je gotovo uvijek na neki način povezan i s transgeneracijskim, kolektivnim i nacionalnim skriptom. Sve je to povezano s pitanjima politike identiteta i politike interesa „Tko smo mi“, „Što smo mi“, „Kome pripadamo“, „Tko nama pripada“, „Tko je protiv nas“, „Protiv koga smo mi“, „Na koga se mogu/možemo osloniti“ ... Zbog nedostatka empatije, empatijskih jazova, dispatije i antipatije ljudi su skloni traumatizirati jedni druge, ulaziti u sukobe i voditi krvave ratove, koji danas mogu ugroziti opstanak čovječanstva (Baron-Cohen 2011). U dvadesetom stoljeću, stoljeću megasmrti, u ratovima je ubijeno preko 200 milijuna ljudi, a i sada smo svjedoci velikih ratnih tragedija u Ukrajini, Palestini i drugim dijelovima svijeta koji su na neki način povezani i s transgeneracijskim prijenosom traume i s njom povezanih negativnih i patoloških emocija. S transgeneracijskom traumom povezana je historijska trauma kao posljedica rata, masovnih mučenja i zločina, genocida, ekonomske depresije, i sl. koje je proživjela neka zajednica, generacija, nacija... Kroz kulturu empatije i promociju ideja empatijske civilizacije stvaramo resurse za iscjeljivanje trauma prošlosti i izgradnju dobrih i zdravih odnosa, potičemo suradnju i pomaganja jednih drugima, kao i oblikovanje globalnog humanističkog selfa.

BiH se danas nalazi pred velikim izazovima u definiranju vlastitog identiteta. Važna misija naše Akademije jest promicanje empatizacijske kulture duše u znanosti, umjetnosti i duhovnosti nasuprot toksičnih psihokultura koje ozbiljno ugrožavaju naš svijet danas. Toksične psihokulture uključuju „mračne i krajnje ekstremne misli“ kao što su primjerice iz romana „Mrtva laguna“ Michaela Dibdina „Nema pravih prijatelja bez pravih neprijatelja. Ako ne mrzimo ono što nismo, ne možemo voljeti ono što jesmo“ (vidjeti Huntington 1998). Dobre knjige nas inspiriraju i povezuju, potiču entuzijazam, epistemoofiliju i kreativno empatizacijsko promišljanje, a podižu i informacijsku pismenost što je od iznimne važnosti u eri infodemije koja je zahvatila današnji svijet. Potreba za novim znanjem i umjetničkim izražavanjem promijenila je informacijski i komunikacijski prostor i mentalnu sliku naše zajednice i cijeloga svijeta. Infodemija (složenica od informacija i epidemija) se odnosi na ogromnu količinu informacija, a uključuje provjerene i neprovjerene informacije, istinite, pogrešne (misinformation) i lažne/obmanjujuće (disinformation, fake news) informacije što ne samo da otežava rješavanje određenih problema nego i pridonosi stvaranju novih problema i kriza. Kreativno empatizacijsko mišljenje i informacijska pismenost su veoma važni u promociji društva znanja, kulture empatije i duhovne integracije u Bosni i Hercegovini. Civiliziranost predstavlja pokušaj da se

obuzda psihopatska, nasilna i osvetoljubiva strana ljudske prirode, a promoviranjem altruističko-humanističke psihokulture empatije može se pridonijeti izgradnji civilizacije ljubavi i mira. Bosna i Hercegovina je zemlja u kojoj se susreću različite civilizacije i pravo je mjesto za prakticiranje ideja empatijske civilizacije na temelju pozitivnih i altruističnih iskustava iz prošlosti koje nas povezuju za bolju budućnost. Stoga naša akademija želi biti inspiracija svim drugim akademijama znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini da krenemo putem suradnje kroz zajedničke projekte s ciljem trasiranja puta u bolju i sretniju nam budućnost kroz „bratstvo u ljudskosti“.

STANJE DUHA I BOSANSKOHERCEGOVAČKE RAZNOLIKOSTI I RAZLIČITOSTI

„Dragi moj, svuda opasnost od drugoga obično reži za granicom. U Bosni, ona se vidi u znaku suprotne vjere, čuje u pjesmi, sluti u pogledu prolaznika. Svuda se ljudi bore za sličnost da bi bar oponašali jedinstvo koje je podloga snošljivosti. U Bosni se sve upelo da povuče razliku. Ja znam da to njeni žitelji nisu donijeli sa sobom na ovaj svijet. Gdje su uzročne tajne opredjeljenja slojeva, žestine, isključivosti i upornosti trajanja tih opredjeljenja, ja ne znam“ – Derviš Sušić: *Pobune*. Sarajevo Publishing, Sarajevo 1997.

Razumijevanje Bosne i Hercegovine, njene povijesti od sredine 10.st. (banovina, kraljevina, pašaluk - ejalet, vilajet, krunska zemlja, banovina, socijalistička federalna republika) i sadašnjosti (nedovršena republika) uključuje vrlo različita tumačenja iz različitih perspektiva, interesa i političkih ciljeva i igara. Društveno-politički sustav BiH je u dubokoj krizi zbog „uspješnog kvarenja međuljudskih odnosa, toksičnih psihokultura i destruktivnih komunikacija, politika je izgubila svaki ugled, savjest kao da je nestala u političara, a umjesto nje su sujeta, narcizam i paranoidnost. Sve je veći broj osiromašenih, demoraliziranih, iseljenih, ali i ogorčenih i bijesnih ljudi iz oba entiteta.

Kao što je danas Republika BiH kao država prepuna kontroverzi, tako je i povijest naroda koji žive u BiH puna različitih političkih strujanja, mitova i tumačenja, međuetničkih empatijskih i epistemičnih jazova i interkulturalne dispatije. „Bosna – čudo koje ne sija“ je naziv promotivnog dokumentarnog filma o BiH koji je prikazan 2008. godine u sjedištu predsjedništva Europske unije u Bruxellesu. BiH ne sija puninom svojih vrijednosti zbog ratnih događanja devedesetih godina prošlog stoljeća. BiH je i zemlja boli zbog svega onoga što je prošla, zbog toga što je devedesetih godina prošlog stoljeća teško ranjena i podijeljena. Za neke je BiH „tamni/tuhaflji vilajet“, apsurd, „oksimoronski spoj nespojivog“, za druge je „južnoslavenska mladica na ilirskom panju“, „kraljica Balkana i princeza u Europi“ (Cerić 2019). Na žalost BiH je i šahovska ploča na kojoj drugi igraju političke i ratne igre, a razdijeljena je u svakom smislu, u političkom, nacionalnom, kulturnom, akademskom. Na sreću još ima mnogo i onih koji istinski vole BiH, prepoznaju njene autentične duhovne potencijale, prirodna bogatstva i ljepote i spremni su promovirati

ideje empatijske civilizacije.

Pojam Bosna i Hercegovina ima dva značenja, označava državno-pravnu zajednicu naroda koji žive unutar njenih granica, a geografski predstavlja dva toponima s demografskim, klimatskim, kulturnim, privrednim, političkim i drugim razlikama. Ovdje mi se čini zgodnim citirati što je o Hercegovini napisao Ivo Andrić u svojoj priči Proba: „Hercegovina po pravilu ima dobar soj ljudi. To je zemlja s mnogo kamena a malo svega ostalog, ali to malo što rodi hranjivo je i plemenito, a sa vodom i zrakom daje zdrave i razumne ljude. Oni su više skloni računu nego osjećanju, ali njihova rečenica je tako dobra i sigurna da su redovno korisniji i prijatniji i cjelini i pojedincu nego mnogi osjećajni ljudi zamagljena razuma i naopake rečenice“. Zgodno je spomenuti i Krležin uzdah „Ah, opet ti Hercegovci“ kojim je taj veliki književnik šezdesetih godina prošlog stoljeća mrzovoljno prokomentirao komentar Veselka Tenžere da ga je mladi nadobudni pjesnik Antun Branko Šimić kritizirao. „Naime, davno još dok je Krleža bio mladi nadobudni pjesnik, Antun Branko Šimić oštro je kritizirao njegovu površnost“ (Sivrić 2009).

Naziv Bosna po nekima potječe od imena rijeke Bosne jer označavala teritorij oko nje. Termin Bosna prvi put koristi bizantski pisac Konstantin Porfirogenet u svom djelu „O vladanju državom“ iz desetog stoljeća a riječ Bosna (Bosona) je izvedenica od indoevropske riječi Bos/Bogh što znači tekuća voda. Po drugim mišljenjima riječ Bosna je tračkog podrijetla od riječi Besi ili Besanisi koja je označavala ime nekog tračkog plemena ili naroda ili autohtonog naroda Ilirika koji su taj naziv dobili od Gota. Po jednom tumačenju ime Bosna dolazi od keltske riječi „Bo-sana“ (boginja vode). Prema grčkobalkanskom kroničaru Teofanu Bosna od polovice sedmog stoljeća nosi svoje ime kada se pri izboru hana-kralja Hrvatske spominju ban Bijele Hrvatske, ban Bosne, ban Požeški, ban Podravski, ban Slavonski, ban Sremski i ban Arbanaški (<https://tesanj.net>). Prema grčkom historičaru Apijanuu iz I stoljeća u Bosni je živjelo ilirsko pleme Poseni ili Boseni a teritorij se zvao Bassania, zemlja Bassana ili Bosena (<https://mojlaboratorij.wordpress.com>). U latinskim dokumentima za Bosnu se koriste nazivi Bossena, Bosthna, Bissena (<https://noviglas.hr>). Naziv Hercegovina se povezuje sa vladarom Stjepanom Vukčićem Kosačom koji je sebe, odnosno svoju titulu nazivao hercegom, a prvi pisani trag nalazi se u pismu Isa bega Ishakovića upućenog Dubrovčanima 1.veljače 1454.godine, a prije toga se koristio termin Hum ili Zahumlje. Osmanlije osnivaju sandžak Hercegovina koji 1580. godine ulazi u sastav novoformiranog Bosanskog ejaleta. Ali paša Rizvanbegović koji je podržao sultana u borbi protiv ustanka kapetana Husein-bega Gradašćevića 1833.godine dobiva na upravu Hercegovinu koja se izdvaja iz ejaleta i tako je nastala upravna jedinica pod nazivom Bosna i Hercegovina. Intervencijom Omer-paše Latasa Hercegovina je ponovo vraćena pod nadležnost Bosanskog ejaleta, a od 1878.godine pod Austrougarskom vladavinom u pravno-političkim dokumentima rabi se naziv „Bosnien und Herzegowina“ (<https://bosnae.info>). Za vrijeme kraljevine Jugoslavije nestaje naziv BiH. Odlukom AVNOJ-a (II zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije) 1943. godine BiH je dobila status republike kao šeste federalne jedinice u čijim je granicama i danas kao Republika BiH.

Kao što je mnogo kontradikcija u svezi s imenom BiH, slično je i s pojmovima kao što su bosanski duh, duh Bosne, duh Hercegovine, hercegovački duh, muslimansko-bošnjački duh, pravoslavni/srpski duh, katolički/hrvatski duh, židovsko-sefardski, jugoslavenski duh, duh BiH, a sve je to povezano s pitanjem identiteta. Duh naroda označava temeljne osobine i ukupnost onoga što se može kazati o nekom narodu, njegovom ponašanju u cjelini, njegovim osobinama, vrlinama i manama po čemu se prepoznaje od strane drugih. Narodni duh (njemački Volksgeist) je politički koncept nacionalnog romantizma s kraja 18.stoljeća po kojemu svaka nacija posjeduje 'narodni duh' koji narode snabdijeva njihovim kreativnim impulsima. Uključuje kulturu, znanost, umjetnost, doktrine, religije, filozofije, pokrete u različitim vremenima (duh vremena). Može imati različita oblika, a važne su sastavnice tradicija, sloboda, demokracija i poštovanje ljudska prava. Može se definirati i kao sila koja održava neki narod kroz povijest. Pojam „duh naroda“ je prvi put sistematski formulirao njemački filozof Hegel a uključuje moralne i pravne norme koje oblikuju društvo i njegovu kolektivnu svijest, kao i način na koji pripadnici tog naroda doživljavaju sebe u okviru tog društva. Prema Hegelu duh jednog naroda je u običajima, religiji, zakonima, u cijelom opsegu njegovih uredbi, u njegovim događanjima i djelima, a podložan promjenama pa čak i svom nestanku. Duh predstavlja nematerijalni stvaralački princip koji omogućuje razvijanje i izražavanje odnosa čovjeka prema ukupnosti zbilje i prema samome sebi, a bosanski duh je duh otvorenosti, duh tolerancije, duh saživljavanja i suradnje, duh naivnosti i duh opuštenosti i rahatluka (<http://dzemat-duisburg.de>). Duh BiH je nad-identitet koji je ključan za lojalnost prema BiH kao državi i blagostanju ljudi koji žive u njoj.

Ljudima se, posebice kroz paranoidnu i narcističku političku psihokulturu, često nameću ideje ili stavovi da su različitosti nešto što ih razdvaja na „prijatelje i neprijatelje“, na „nas i njih“ na „naše i njihove“ interese i ciljeve i dovodi u sukobe i ratove. Kad su narodi različiti onda ih je lakše okrenuti jedne protiv drugih, pa čak i do istrebljenja drugih i genocida nad njima. BiH je jedna specifična zemlja u obliku srca koja se nalazi u srcu jugoistočne Europe, ali i „nedovršena država“ s visokim predstavnikom kao apsolutnim suverenom“ koja je na neki način i „žrtva povijesti“, „čudo povijesti“, mjesto gdje se susreću različite, kulture, religije, nacije i civilizacije. Raznolikosti i različitosti su ono što BiH daje posebnost, čini je lijepom, zanimljivom, atraktivnom, inspirativnom... Izgradnja dobrog i zdravog društva povezana je s poticanjem razvoja pozitivnih karakternih osobina kao što su miroljubivost, tolerancija, uvažavanje drugoga i njegovih potreba, pravičnost, istinoljubivost, dosljednost i principijelnost, samokontrola, ustrajnost, iskrenost, samokritičnost, humanost, skromnost, poštenje, altruizam, druželjubivost, kolektivizam, solidarnost, hrabrost, odgovornost, discipliniranost, samoinicijativnost, radinost, dostojanstvenost, uzvišenost, ljubaznost, plemenitost, samopožrtvovnost, darežljivost, trpeljivost (Jakovljević i sur. 2014). Dominacijom pozitivnih manje dolaze do izražaja negativne osobine: sujeta, taština, oholost, napuhanost, nadmenost, bahatost, egoizam, zavist, zloba, pakost, ljubomora, lakomost, agresivnost, ratobornost, mržnja, licemjernost, malodušnost, cinizam, osvetoljubivost, poltronstvo, podlost, karijerizam, koristoljublje, lopovluk, prijetvornost, parazitizam, tvrdoglavost, izdajništvo, tvrdičluk, inertnost, lažljivost, klevetništvo, demagogija (Jakovljević i sur. 2014). Na kraju postavlja se pitanje je li preoptimistično

očekivati da bi Internacionalna akademija znanosti i umjetnosti u BiH mogla biti katalizator u oblikovanju dobrog i zdravog društva i civilizacije ljubavi sada kada su sve velike ideje dvadesetog stoljeća: ideje zdravlja za sve, pravednog društva, društva blagostanja, itd. iznevjerene. Multireligiozni, multinacionalni, multikulturni empatični duh u BiH bi uistinu kroz transformaciju odnosa među narodima i kulturama mogao rezultirati „čudom“ u povijesti „zemlje u obliku srca“.

BOSNA I HERCEGOVINA IZMEĐU RAZLIČITIH KULTURA DUŠE, IZAZOVA I MOGUĆNOSTI

„Da pređem odmah na stvar. Bosna je divna zemlja, zanimljiva, nimalo obična zemlja i po svojoj prirodi i po svojim ljudima. I kao što se pod zemljom u Bosni nalaze rudna blaga, tako i bosanski čovek krije nesumnjivo u sebi mnogu moralnu vrednost koja se kod njegovih sunarodnika u drugim jugoslavenskim zemljama ređe nalazi. Ali vidiš, ima nešto što bi ljude tvoje vrste, morali da uvide, da ne gube nikad iz vida: Bosna je zemlja mržnje i straha... A stvar je baš u tome što bi to trebalo uočiti, utvrditi, analizirati. I nesreća je u tome što niko neće i ne ume da to učini“ – Ivo Andrić (1892-1975).

Andrićev prijatelj Maks Levenfeld, liječnik koji zauvijek bježi iz Bosne, ali koji će poginuti u Španjolskoj u građanskom ratu, dalje kaže „da je malo zemalja u kojima ima toliko tvrde vere, uzvišene čvrstine karaktera, toliko nežnosti i ljubavnog žara, toliko dubine osećanja, privrženosti i nepokolebljive odanosti, toliko žeđi za pravdom. Ali ispod svega tog kriju se u neprozirnim dubinama oluje mržnje, čitavi uragani sapetih, zbijenih mržnji koje sazrijevaju i čekaju svoj čas (Andrić 1946). Na žalost upozorenja Andrićevog prijatelja nisu ozbiljno shvaćena i nakon farse krajem prošlog stoljeća dogodila nam se ratna tragedija, krvava epizoda u stalnom sukobu civilizacija, a sad opet imamo farsu. Kroz povijest u BiH su prisutni i dobro i zlo, i ljubav i mržnja, i sreća i nesreća, i radost i tuga... kroz susrete i sudare različitih kultura duše. Stoga mi se ovdje čini umjesnim citirati Mešu Selimovića (1910-1982):

„Bosna je moja velika ljubav i moja povremena bolna mržnja. Bezbroj puta sam pokušavao da pobjegnem od nje i uvijek ostajao, iako nije važno gdje čovjek fizički živi. Bosna je u meni kao krvotok. Nije to samo neobjašnjiva veza između nas i zavičaja, već i koloplet naslijeđa, istorije, cjelokupnog životnog iskustva mog i tuđeg, dalekog koje je postalo moje. Viđena izvana i bez ljubavi, Bosna je gruba i teška, viđena iznutra i sa ljubavlju, koju zaslužuje, ona je ljudski bogata iako i u sebi nesaznana potpuno. Rijetko je ko bolnije i dramatičnije određen istorijom kao Bosanac. Šta se sve kroz vijekove nakupilo u tim ljudima! Osjećanje vlastite neodređenosti, tuđe krivice, teške istorije, neizvjesne budućnosti, straha od promjene, želje za dobrotom i humanošću koja bi se odnosila na sve ljude bez ikakvih ograničenja i čestih razočarenja koja su rađala mržnju. To su veoma složeni i zamršeni ljudi i teško ih je razrješavati po prvom viđenju i po spoljašnjim utiscima“ (Glas za Bosnu, <https://www.glaszabosnu.ch>).

Nakon citata o Bosni iz prošlog stoljeća i vremena Titove Jugoslavije dobro dođu radi stvaranja cjelovite slike i citati iz sadašnjeg vremena, a nakon tragičnog sukoba kultura i civilizacija u BiH kao što je onaj iz knjige Predraga Fincija: Emigrantska slikovnica.

„Pitao me tako neki odakle sam a ja njemu to vam je znate tamo jedna unutarnja zemlja u sebe skrivena uvučena dobra tajnovita prepoznaju je po belaju ja po nježnom sjećanju vi po ratu onom prvom ja otišao zbog rata onog poslije ima svaka bogomolja ljudi pitomi ali ljuti ratnici dobri ali u nevolji grubi sklanjaj im se s puta zapetljana priča ne znam koliko će vas sve to zanimati ja pamtim da se s mog prozora vidjela planina kroz koju je davno tutnjila lokomotiva a tetka bi se zagledala u jednu točku kazivala kada je nebo tu crveno bit će kiša to naučila od svog oca on od svog oca a onda on od svog oca onda kada poče već prvih dana otud s brda granata popucaše prozori kroz njih hladan vjetar sve hladniji a te godine oštra zima sve mi se čini nikad duža ostade mi tamo zemlja u njoj moja molitvena pjesma zaleđen osta trag mene mogavnog života“.

Iznimno je važno prevladati mržnju i strah tako da Bosna i Hercegovina bude zemlja razumijevanja, ljubavi i nade, drugim riječima kulture empatije. Bosni i Hercegovini su potrebni „anđeli mira“ a ne „jahači apokalipse“, „krvoločni jahači“, „jahači smrti“, jahači bolesnog uma“ (Cerić 2019).

Povijest BiH podsjeća „na mozaik ostataka raznih kultura, civilizacija, ideologija, mitova, svjetonazora, vjera i čega sve ne, jer su se kulture na tom ‘pupku Evrope’ susretale, prožimale, sudarale, pa i sukobljavale kroz razne oblike rasnih zločina pa i oblika genocida, urbicida i kulturocida“ (Bečirović 2013). U današnje vrijeme kada u BiH postoje najmanje tri društva, tri etnosa uz druge građane, četiri kulture, dva entiteta i jedan distrikt, tri težnje (unitarizam, separatizam, autonomizam) uz mnogo drugih atavizama i antagonizama uputno je razmišljati i govoriti o javnom i narodnom zdravlju (public health) ali i i kolektivnoj psihopatologiji. Obično se govori o psihopatologiji pojedinca i induciranom ludilu manjih skupina, a kolektivna psihopatologija se uglavnom isključuje iz fokusa teorije i prakse. Narcističnost, paranoidnost, maničnost, depresivnost i nihilizam nisu samo sastavnice individualne psihopatologije, nego mogu biti i toksični psihopolitički kulturni fenomeni koji su povezani s igrama moći. Slobodno možemo govoriti o narcisoidnoj, maničnoj, paranoidnoj, depresivnoj i nihilističkoj psihokulturi. Za toksične političke psihokulture karakteristične su patološke igre moći u kojima jedna strana uvijek mora biti gubitnik. Ozračje u kojem cvjetaju takve igre moći odlikuje se nestašicom resursa i dobara, empatijskim deficitom i jazovima, nepravdom, neodgovornošću, nedostatkom relevantnih informacija i patološkom ili nezdravom kompeticijom, sukobima i ratovima.

Svako vrijeme ima svoje tipične psihičke devijacije i probleme. Prema David-u Brooks-u (2011) ljudi ne žive u jednoj univerzalnoj pojavi koja se zove kultura, već u specifičnim kulturama koje se međusobno razlikuju. Kultura predstavlja „ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je stvorio čovjeku svojoj društveno-historijskoj praksi u svrhu svladavanja prirodnih sila, razvoja proizvodnje i rješavanja društvenih zadaća“ (Enciklopedija Leksikografskog Zavoda 1967; 3:693). Drugi riječima kultura je povijesno oblikovan način egzistencije (bivstovanja) i esencije (bitka) određene zajednice u materijalnom i duhovnom smislu uključujući ono što je čini sličnom ali i različitom od drugih

zajednica, a naša povijest je povijest kultura i civilizacija, i kako kaže Hegel „hod ka slobodi“, ali i „velika ljudska klaonica“. Prema Miroslavu Krleži kultura uključuje „discipliniranje: red, rad i norme „ (citirano po Bečiroviću 2013). Koncept kulture je povezan s pojmovima kao što su civilizacija, identitet, etničnost, nacionalnost, ljudskost, duhovnost, etičnost. Termin kultura se koristi na mnogo različitih načina: kultura života, kultura smrti, politička kultura, kultura laži, kultura govora, kultura ponašanja, ratnička kultura, kultura mira, gradska kultura, seoska kultura, graditeljska kultura, fizička/tjelesna kultura, sportska kultura, muzička kultura, likovna kultura, agro/poljoprivredna kultura, materijalna kultura, poslovna kultura, kultura stanovanja, kultura odijevanja... Prema Freudu (1929/1988) „kultura označava cjelokupni zbroj postignuća i institucija u kojima se naš život razlikuje od života naših životinjskih predaka a čija je svrha zaštita čovjeka od prirode i uređenje odnosa među ljudima... „Ako je razvoj kulture u tolikoj mjeri sličan razvoju pojedinca i koristi se istim sredstvima, nemamo li prava postaviti dijagnozu da su neke kulture, neke kulturne epohe, možda čak i cijeli ljudski rod pod utjecajem kulturnih stremljenja postali neurotični“. Psihološka kultura je povezana s pitanjem kako se gradi zdrava ličnost i duševno zdravlje, odnosno kako odgajati zrele i zdrave pojedince koji će sudjelovati u izgradnji društva znanja i blagostanja. Vrlo je izazovno pitanje koliko su pojedine kulture patogene, a koliko salutogene, te kako definiraju duševno zdravlje i duševne poremećaje, odnosno zdravo i bolesno ponašanje. Prema Huntingtonu (2004) brojni su izvori individualnog i kolektivnog identiteta: 1. askriptivni (dob, spol, rasa, etnicitet definiran kao prošireno srodstvo, itd.), 2. kulturni (eticitet definiran kao način života, jezik, nacionalnost, vjera, civilizacija, itd.), 3. teritorijalni (susjedstvo, grad, država, kontinent, hemisfera, itd.), 4. politički (interesna skupina, frakcija, klika, pokret, stranka, ideologija, država, itd.), 5. ekonomski (posao, profesija, klasa, poslodavac, radnički sindikat, itd.), i 6. socijalni (status, prijatelji, pripadnost društvenim grupama, klubovima, fanovima, itd.). Identitet (latinski idem – isto, identitas – istovjetnost, potpuna jednakost; po čemu je netko ili nešto ono što jest) predstavlja ono što mislimo da jesmo, ali i ono što želimo biti, a oblikuje se pod različitim oblicima i stupnjevima utjecaja, prisile i slobode izbora. Nacionalni identitet je uzdrman multikulturalizmom i rastućom denacionalizacijom elita, odnosno subnacionalnim, dvojno-nacionalnim, transnacionalnim i kozmopolitskim identitetima. Stoga je iznimno važno njegovati zdravu kulturu nacionalizma a ne toksičnog i patološkog u obliku šovinizma. U nezdrave kulture i kulture zla, laži, „mržnje i straha“ ubrajaju se narcistična, manična, paranoična, depresivna i nihilistička psihokultura.

Kultura (lat. colere – uzgajati, njegovati) predstavlja integrirani sustav stavova, vjerovanja, i obrazaca ponašanja koji su karakteristični za članove društva, ali i društveni proizvod koji se stvara, prenosi i održava kroz komunikaciju i učenje. Povezana je s kultivacijom duše o čemu je govorio još u antička vremena Ciceron (cultura animi – filozofija cultura animi est) te razvijanjem i usavršavanjem plemenitih osobina, ali i s oblikovanjem kolektivnog mentaliteta i identiteta. U srednjem vijeku se koristio i termin cultura mentis sa značenjem duhovna kultura i duhovno usavršavanje i oplemenjivanje. Kultura duše se odnosi na duševni i duhovni razvoj, samooblikovanje, samoodgajanje, samonadilaženje, oplemenjivanje sebe i drugih, povezivanje s drugima i uzvišenim ciljevima...

Narcisoidnost je ozbiljan moralni poremećaj koji pogađa ne samo narcisoidne pojedince, nego u sve većoj mjeri i društvo u kojemu živimo. Narcisoidnost je toliko raširena pojava da možemo govoriti o dominirajućoj narcističkoj ili narcisoidnoj psihološkoj i političkoj kulturi vladajućih elita (Lasch 1979). Narcisoidna psihokultura uključuje kogniciju superiornosti (bazično uvjerenje: mi smo OK jer smo bolji/važniji od drugih, naša skupina - nacionalna, politička, itd. - je superiorna, odabrana, elitna), samozadovoljstvo, nedostatak empatije i egzaltirani afektivitet (drugi su tu da nam se dive i da nam odobravaju), sebičnu motivaciju (drugi služe za zadovoljenje naših potreba), te moral dvostrukih standarda, egocentrično i autokratsko ponašanje usmjereno na iskorištavanje i podređivanje drugih (Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018). Sve više se govori o epidemiji narcizma, da je među nama sve više malih i velikih narcisa. Epidemija narcizma objašnjava se poticanjem potrošačkog mentaliteta, materijalističkom filozofijom, idolatrijom, promjenama u odgoju djece, utjecajem medija, lakom dostupnošću kredita i kartica, itd. Oduvijek je bilo sujetnih, pohlepkih i manipulativnih osoba koje smatraju da su bolje, važnije i superiornije od drugih, te da su drugi na ovom svijetu isključivo u funkciji zadovoljenja njihovih potreba i interesa. Zaokupljenost sobom i isključivo svojim potrebama i interesima, radikalni sebični hedonizam, individualizam, besramnost, samouvjerenost do nadmenosti i bahatosti, nemilosrdna kompetitivnost, zavist, neodmjerena preko svih granica decentnosti, postaju sve masovnije pojave u našem društvenom životu. Igre moći postale su dominantne društvene igre u našem narcisoidnom političkom i javnom luno parku, a čini se da ljudski rod još nije shvatio „da rat nije naročito uspješno sredstvo za dostizanje svojih interesa“ (Staguhn 2007).

Maničnu kulturu karakteriziraju poricanje, onnipotencija, trijumfalizam i hiperaktivnost uz važnu ulogu ekscitativnog hubrisa i pohlepe (Peltz 2005, Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018). Poricanje je psihološki mehanizam obrane kojim netko negira svoju vulnerabilnost i probleme s kojima se može susresti ili se već susreće. Poricanje obično predstavlja ignoriranje ili previd upozoravajućih znakova ili signala opasnosti. U maničnoj kulturi znakovi opasnosti se ne prihvaćaju na zdrav način i ne uzimaju za ozbiljno. Onnipotencija predstavlja osjećaj svemoći, tako da se kriza i problem doživljavaju kao provokacija i izazov uvjerenju u svoju superiornost i svemoć. Lideri i pripadnici manične kulture obično nisu svjesni prave motivacije koja je u osnovi njihovih postupaka kao ni dinamike koja utječe na njihovo ponašanje. Onnipotencija je tijesno povezana s trijumfalizmom koji se očituje kroz težnju za superiornošću nad drugima i potrebu za pobjeđivanjem drugih pojedinaca, institucija i kultura, te trijumfalnim proslavama i naglašavanjem svojih uspjeha i demonstriranjem svoje moći i superiornosti. Hiperaktivnost je u funkciji obrane od osjećaja vlastite vulnerabilnosti i pomisli da bi se moglo dogoditi nešto loše. Manična politička kultura uključuje nerealnu, grandiozno-pozitivnu kogniciju (bazično uvjerenje: mi smo super OK, mi smo bolji, pošteniji, zaslužniji, sposobniji i jači od drugih, optimističko i megalomansko mišljenje, potcjenjivanje opasnosti, skokovite asocijacije, samoprecjenjivanje), povišeni afektivitet (hipertimija, nerealni optimizam), motivaciju (moćan sam, sve mogu, iritabilnost, hiperergija) i neprimjereno skokovito ponašanje (uloga uloga spasitelja ili progonitelja, hiperaktivnost, sklonost agresivnom ili

iracionalnom ponašanju, rizično ponašanje).

Kao i narcisoidnost tako i paranoidnost ne predstavlja samo individualnu patologiju, već i važan suvremeni društveni, politički i kulturni fenomen pri čemu treba razlikovati zdravi oprez od patološke paranoidnosti (Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018). Ne mali broj javnih osoba, posebice u političkom životu poziva na sumnjičavost prema drugima i drugačijima, oko kojih se okupljaju istomišljenici oblikujući podjelu na „mi dobri i oni loši, zli i opasni“. Paranoična politička psihokultura predstavlja vrlo opasan moralni poremećaj društva a utemeljena je na mehanizmima projekcije i konceptu neprijatelja i žrtvenog jarca. Ova kultura uključuje negativnu kogniciju (bazično uvjerenje: mi smo OK, drugi nisu OK, svijet je opasno mjesto), negativni afektivitet (sumnjičavo raspoloženje, čest osjećaj opasnosti i ugroženosti, nezadovoljstvo, ljutnja, bijes, sklonost mržnji), agresivnu motivaciju (napad zbog moguće ugroženosti, potrebu za osvetom) i neprimjereno ponašanje (pretjerani oprez, uloga spasitelja koji je zapravo progonitelj ili žrtve koja se brani i napada drugog, izazivanje sukoba). Paranoična kultura uključuje vjerovanja: život je borba, svijet je ratište, povijest pišu pobjednici, čovjek je čovjeku vuk, u svemu se vidi urota tako da cvjetaju teorije zavjere, ne smije se nikomu vjerovati, svi grabu sve što stignu. U ozračju općeg nepovjerenja i sumnje, svatko pokušava dokazati svoju lojalnost denuncirajući druge prije nego netko denuncira njega, cilj opravdava sredstva tako da se čine masovni zločini jer „prije nego oni srede nas, bolje je da mi sredimo njih, netko uvijek mora biti na gubitku, moramo sve učiniti da to ne budemo mi“.

Deprimiranost predstavlja individualni ili kolektivni moralni slom koji karakterizira gubitak smisla, nade, samopouzdanja, odlučnosti i zadovoljstva svojom situacijom. Deprimirana politička kultura uključuje negativnu kogniciju (bazično uvjerenje: mi nismo OK, mi smo slabi i nesposobni, drugi su bolji, sposobniji i jači od nas, pesimističko i fatalističko mišljenje, samopodcjenjivanje), negativni afektivitet (često loše raspoloženje, razočaranost, osjećaj bespomoćnosti i beznadnosti, obeshrabrenost), negativnu motivaciju (gubitak interesa, nedostatak inspiracije, anergija, gubitak ideala, povlačenje) i neprimjereno ponašanje (uloga žrtve, pasivnost, pasivno-agresivno ponašanje, auto-destruktivno ponašanje) – (Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018) . U osnovi pasivno-agresivnog ponašanja nalazi se potisnuti bijes koji kada se akumulira može dovesti do pobune i agresivne eksplozije nasilja.

Nihilistička politička psihokultura je, da parafraziram riječi Arne-a Johana Vetlesena (2014) „pravi put ka kolektivnom samoubojstvu“ kada govori o vezi uništavanja zemaljske kugle i etike. Prema Friedrichu Nietzscheu nihilizam znači „da najveće vrijednosti gube svoju vrijednost“ i „označava prazninu i krizu u koju su bačeni ljudi“ (vidjeti Vetlesen 2014). Nihilistička politička kultura je u osnovi kultura smrti, a uključuje negativnu destruktivnu kogniciju (bazično uvjerenje: mi nismo OK, ali oni su još gori od nas, sada više ništa nije OK, ali mi ćemo to promijeniti po svaku cijenu), negativni afektivitet (razočaranost, ljutnja, bijes, mržnja), negativnu motivaciju (ekstremizam, pokazat ćemo mi njima pa makar nas to ubilo, osveta i kažnjavanje neprijatelja) i neprimjereno ponašanje (uloga žrtve koja se agresivno brani, hetero- i auto-destruktivno ponašanje, terorizam) –

(Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018). Ponašanje se često odvija po modelu „Bolje da nas nema kad je stanje ovakvo kakvo jeste, ali neće biti ni njih, pokazat ćemo mi njima”. Prisutno je vjerovanje o svojem herojskom žrtvovanju i u nagradu u drugom, ljepšem životu nakon smrti. Nihilistička politička kultura je gotovo redovito udružena s terorističkim aktivnostima. Posebne tehnike zaludivanja i ispiranja mozga koriste se u regrutaciji terorista samoubojica.

Zajednička povijest naroda u BiH je rezultirala zajedničkim navikama, vrijednostima, i jedinstvenom tradicijom kulture dobrog komšiluka” kada susjedi poznaju i poštuju jedni druge i pomažu jedni drugima. Zajednička kultura oblikuju se kroz četiri povezana kognitivno-emocionalno-bihevioralna procesa: 1. proces diferencijacije i kategorizacije na „nas“ i „druge“ („vi“, „oni“); 2. proces identifikacije i definiranja „tko smo mi“, „tko ste vi“, „tko su oni“; 3. proces komparacije ili društvene usporedbe nas, vas i njih, što nam je zajedničko a po čemu se razlikujemo; 4. proces izgradnje zajedničkog humanističkog „mi“ permanentnim interakcijama kroz kulturu empatije. U medijima i literaturi mogu se prepoznati različiti koncepti multikulturalnosti u BiH, primjerice koncept „Bosanskog duha“ (Muhamed Filipović), „Jedinstva u mnoštvu“ (Rusmir Mahmurćehajić), „Dramatskog kulturnog sustava“ (Dževad Karahasan). U konceptima multikulturalnosti Drugi nam može biti kao dokaz vlastitog identiteta jer vlastita posebnost je određena na posebnosti Drugoga, ali dijalektički promišljajući Drugi je maskirani Ja, odnosno u meni sadržani Drugi, ali u nama ste sadržani vi a i oni. Pojedini kulturni koncepti u BiH se više očituju kao sustavi konfrontacije, suprotstavljanja i povlačenja granica a drugi kao sustavi hibridnosti, komplementarnosti i kooperativnosti. Prema 3K modelu koncepti mogu uključivati više ili manje kooperativnosti, konfrontacije i kompromisa pri čemu su sustavi empatizirajuće kooperativnosti najpoželjniji. Nasuprot stavu o iskonskom, izvornom, jedinstvenom i nepromjenjivom ljudskom i nacionalnom identitetu, karakteru ili duhu nacije je spoznaja da su svi identiteti podložni promjenama, tako da se nacionalni identiteti grade i razgrađuju, rastu i rastapaju, spajaju i razdvajaju...

Bosna i Hercegovina, Balkan i Europa danas se očituju kao nestabilno jedinstvo razlika. Ono što treba je otvorenost, dijalog i kultura empatije kroz sposobnost interakcije različitih tradicija, vjera i kultura. Prema Ceriću (2019) „vrijeme je da se svi građani Bosne osjećaju Bosancima prije nego Bošnjacima, Srbima, Hrvatima, Jevrejima i ostalim. Vrijeme je da budemo ono što uistinu jesmo – Bosanci. Jer svaki Bošnjak je Bosanac, kao što je i svaki Srbin koji živi u Bosni Bosanac, kao što je svaki Hrvat koji živi u Bosni Bosanac. To, naravno, ne znači da Bošnjak prestaje biti Bošnjakom, Srbin Srbinom i Hrvat Hrvatom, ali znači da smo svi ujedinjeni u jednom osjećaju, a to je bosanstvo. Na isti način kao što su Englezi, Velšani i Škoti ujedinjeni u jednom osjećaju britanstva, odnosno Britanca“. To je posve logično za sve one koji vole Bosnu. Međutim postavlja se pitanje Hercegovaca, kako i njih na najbolji način uklopiti u ovaj logični model jer se država zove Bosna i Hercegovina, a ne samo Bosna. Možda bi švicarski model bio najbolje rješenje za Bosnu i Hercegovinu.

KULTURA EMPATIJE: MOŽE LI IZ BOSNE I HERCEGOVINE KRENUTI U SVIJET JEDNA VELIKA PRIČA?

„Svako ima pravo na svoju Kiblu, to jest na svoj pravac u životu, mišljenju i vjerovanju, ali vi se natječite u izboru onoga što je dobro i korisno, jer gdje god budete na kraju ćete se vratiti Allahu, jer Allah zaista sve može“ - (Kur'an, 2.148)

Prema Karlu Marxu „povijest se prvo ponavlja kao tragedija, a zatim kao farsa“. Na žalost danas se politička farsa, prisutna ne samo u BiH i Balkanu, lako može pretvoriti u globalnu tragediju. Može li se zamisliti naš svijet bez zla, mržnje, osvete, transgeneracijske i historijske traume što se prenosi kroz povijest različitih naroda i kultura? Samo po sebi nameće se pitanje ima li nade za čovječanstvo, jesu li kultura empatije, transgeneracijska empatija i empatijska civilizacija utopija ili realna nada za našu bolju budućnost ili su hostilnost, kainizam, borba, potčinjavanje drugih i ubijanje osnovni zakoni prirode, a mržnja, zavist, laganje, klevetanje, ogovaranje, licemjerje, sebičnost, oholost, zloradost, osveta i nesnošljivost neizbježna sastavnice međuljudskih odnosa? U današnjem VUCA (volatile – eksplozivnom i nestabilnom; uncertain – nesigurnom; complex – složenom; ambiguous – dvosmislenom i nejasnom) svijetu programiranog kaosa (Srića 2021) kao da se odvija “metafizička drama dobra i zla, empatije i dispatije (Jakovljević 2022). Je li čovjek ipak duhovno nedovoljno izgrađeno biće ljubavi i mržnje koje se ne može definitivno odlučiti između dobra i zla? U literaturi se na ova pitanja mogu naći vrlo proturječni odgovori. „Čovjek kao da lebdi iznad ponora suprotnosti: rata i mira, mržnje i ljubavi, moći i nemoći“ kako to slikovito kaže Staguhn (2007), ali i između egoizma i altruizma, materijalnog i duhovnog, banalnog i uzvišenog, između sukoba civilizacija i izgradnje empatijske civilizacije (Jakovljević 2019). Prema Becku (2000) čini se da bi rješenje moglo biti u svijetloj strani ljudske prirode, u povezanosti (attachmentu), empatiji, altruizmu i kooperativnosti koji čine njezin humanistički kod, odnosno u humanističkom modu ljudskog mozga. Sve je više znanstvenika i filozofa koji smatraju da se potencijal za održivost našega planeta, za kreativne promjene i nadilaženje mržnje, nasilja i hostilnosti, nalazi u promicanju empatijske altruističko-humanističke orijentacije nad narcisističko-ekspanzivnom i paranoidno-ratobornom. Drugi riječima možemo se zapitati jesu li međusobno poštovanje, povjerenje, solidarnost i zajedništvo iluzija? Isto tako samo po sebi nameće se pitanje ima li nade za čovječanstvo, što je poželjna normalna politička psihokultura. Je li rat zaista prirodni zakon? Je li svjetski mir utopija? Jesu li borba i ubijanje osnovni zakoni prirode? Je li čovjek biće koje se ne može definitivno odlučiti između dobra i zla? Mora li svaki pokušaj eliminacije rata završiti kao neuspješna lamentacija jer ljudi u sebi nose potrebu za mržnjom i destrukcijom? U literaturi se na ova pitanja mogu naći vrlo proturječni odgovori.

Kultura empatije i empatijska civilizacija: Utopija ili transformativna ideja za bolju budućnost?

„Mir može doći samo kao prirodni rezultat univerzalnog prosvjetljenja
- Nikola Tesla (1856-1943)

S početkom 21.stoljeća koncept empatije našao se u središtu zanimanja mnogih neuroznanstvenih i humanističkih disciplina. Empatija (grč. *em-* u; *pathos* – osjećaj) je u mnogim svojim oblicima i sadržajima iznimno važna za mentalno zdravlje, ali i zdravlje općenito, kulturu života i poštivanje ljudskih prava kako na individualnoj tako i na kolektivnoj i globalnoj razini. Empatija nije samo ideja ili predodžba pojedinca o tomu što ona jeste, ona je naša sposobnost, stanje mozga, ali i cijelog tijela, povezano s aktivnošću određenih neuronalnih mreža, hormona i neurotransmitora, primjerice zrcalnih neurona, oksitocina, itd. Empatija, važna sastavnica emocionalne i socijalne inteligencije, omogućuje nam da bolje razumijemo život i svijet u kojemu živimo, da se kreativno povezujemo s drugim ljudima i prirodom, važna je sastavnica reziliencije i antifragilnosti, moralnosti, učenja i mudrosti. Ona je jako povezana sa zahvalnošću i opraštanjem, važna je sastavnica kako individualnog tako i kolektivnog i globalnog mentalnog zdravlja. Zbog nedostatka empatije, empatijskih jazova, dispatije i antipatije ljudi su skloni traumatizirati jedni druge, ulaziti u sukobe i voditi krvave ratove, koji danas mogu ugroziti opstanak čovječanstva. Prema Gerhardu Staguhnu (2007) „rat nije univerzalni izraz prirode premda ga nalazimo u ljudskoj prirodi“, a nije ni ‘sastavni dio Božjeg ustroja svijeta’ kako je to tvrdio pruski militarist Helmuth von Moltke“. Čini se da bi rješenje moglo biti u svijetloj strani ljudske prirode, u povezanosti (attachmentu), empatiji, altruizmu i kooperativnosti koji čine njezin humanistički kod (Beck 2000), odnosno u humanističkom modu ljudskog mozga. Ljude na sukobe i rat navode oni koji od toga imaju koristi, pa bi stoga trebalo razvijati imunost na ratne hušakče (Staguhn 2007). Za osvetu se tvrdi da je dio najosnovnije ljudske prirode, ali i ona se može prevladati opraštanjem. Civilizacija je pokušaj da se obuzda nasilna i osvetoljubiva strana ljudske prirode, a to je i zadaća velikih religija. Promoviranjem empatizirajuće altruističko-humanističke političke kulture suradnje može se pridonijeti izgradnji civilizacije ljubavi i mira. Još je poznati kineski filozof i general Sun Tzu u svojoj poznatoj knjizi „Umijeće ratovanja“ istaknuo da kao što je najbolje liječenje ono koje sprječava da do bolesti uopće dođe, tako je i najveće umijeće ratovanja ono koje sprječava da do rata dođe: pobijediti protivnika bez borbe. Altruističko-humanistička empatizirajuća psihopolitička kultura suradnje uključuje pozitivnu kogniciju (bazično uvjerenje: svaki život je svet, svi su ljudi jednaki i vrijedni, mi smo OK, drugi su OK, zajedno smo sposobniji i jači, svijet je lijepo mjesto, samo ga zajedno možemo sačuvati, život je veličanstven), pozitivni afektivitet (empatija, ljubav, opraštanje), altruističku motivaciju (dobro je činiti dobro, nagrada za dobro je u samom dobrom djelu, mi smo bolji i vredniji ako pomažemo i dajemo drugima) i kooperativno asertivno ponašanje (ako pomažemo strancima, to nas čini boljim ljudima, treba uvijek težiti miroljubivosti svi smo na neki način povezani, win-win strategija ponašanja, izbjegavanje psiholoških uloga žrtve, spasitelja i progonitelja) – (Jakovljević 2014, Jakovljević & Jakovljević 2018). Psihopolitika u pravom smislu te riječi trebala bi biti usmjerena na promoviranje altruističko-humanističke psihopolitičke kulture kroz raznovrsne promocije humanističkih vrijednosti post-konvencionalne moralnosti. Praktična aplikacija je moguća kroz pro-humanistički trening u vidu kreativnih radionica koje mogu biti psihološke (usmjerene na asertivni trening, izazivanje pozitivnih emocija, altruističnih stavova i promoviranje ljubavi - psihodrama, parlaonice, grupe susretanja), edukativne (učenje o sebi i drugima, forum, igre znanja i kvizovi), komunikacijske (društvene igre na stvaranju grupa, podgrupa i parova

i njihovo povezivanje u veće cjeline, zabavne igre) umjetničke (dramske: agon – protagonist vs. antagonist, alea, mimikri, igre zanos; likovne, glazbene, itd.) u vidu simulacijskih igri i sučeljavanja mišljenja, itd. Asertivne osobe su svjesne tuđih igara moći i ne daju se izmanipulirati i uvući u sukobe, a same ne manipuliraju drugima na njihovu štetu. Neke osobe naknadno shvaćaju da su bile žrtve manipulacije ali kroz asertivnost zalažu se za „win-win“ pristup promovirajući humanističko-altruističku političku kulturu empatije.

Kultura empatije uključuje Zlatno pravilo koje je sastavnica religija u BiH: „Ne osvećuj se! ... Ljubi bližnjeg svoga kao samog sebe” (Lev 19,18); „Ono što je za tebe vrijedno mržnje, to ne čini svome bližnjemu. To je cijela Tora, a ostatak je komentar. Idi i uči”; Kršćanstvo: Sve što želite da ljudi čine vama, činite i vi njima! U tome je Zakon i Proroci” (Mt 7,12); Islam: „Želi ljudima ono što želiš sebi”. „Prorok je rekao: ‘Onaj tko želi biti udaljen od paklenske vatre i doveden u raj, ... taj ljudima neka čini ono što želi da se njemu samome čini’ ” (Muslim ibn El-Hadžadž). Zlatno pravilo je prepoznato kao svjetska kulturna baština Načelo ljudskosti/humanosti, uzajamnost i ljudska prava su jedna cjelina. The New Golden rule (1996): „Poštuj i čuvaj moralni poredak društva u istoj mjeri u kojoj želiš da društvo poštuje i čuva tvoju autonomiju”. Kultura empatije prevladava i eliminira začarani krug odmazde po načelu taliona –: „Život za život; oko za oko; zub za zub; ruka za ruku; noga za nogu” (Ponovljeni zakon, 5. knjiga Mojsijeva) kao i vjerovanje “ko se ne osveti taj se ne posveti”. Ovdje je dobro podsjetiti na Gandijeve riječi: „Oko za oko – i čitav svijet će biti slijep”. „Ti sam budi promjena koju bi želio vidjeti u svijetu”.

Naš svijet je postao vrlo složen, nesiguran, nepredvidiv, u njemu je previše zla, nasilja, korupcije, sebičnosti... Tehnološki smo jako napredovali, tako da se govori o „homo deusu“, ali na civilizacijskoj ljestvici humanizma kao da padamo. Civilizacija je pokušaj da se obuzda psihopatska, nasilna, destruktivna i osvetoljubiva strana ljudske prirode, a to je i zadaća kako znanosti tako i umjetnosti i velikih religija. Za mnoge psihologe, filozofe, sociologe, i druge humanistički orijentirane intelektualce empatija je ideal koji ima moć pokrenuti duhovnu revoluciju i tako preobraziti i preoblikovati naš život i dovesti do dubokih i pozitivnih društvenih i civilizacijskih promjena. Kada pokazujemo i aktivno prakticiramo bio/empatiju mi šaljemo poruku „mi smo u ovome svi zajedno, mi svi sada hodamo po užetu iznad istog ambisa, moramo zajedno održavati balans i harmoniju za našu bolju budućnost”. Promoviranje i prakticiranje kulture empatije, posebice transgeneracijske empatije može nam pomoći ne samo u stvaranju boljšeg danas nego i bolje budućnosti za generacije koje dolaze. Možemo birati između ludila zajedničke destrukcije (The MAD - Mutually Assured Destruction) ili koraćati prema miru (Step into the PEACE). The STEP into the PEACE predstavlja engleski akronim za priču koja bi mogla krenuti iz BiH (Jakovljević 2024). The STEP (engl. korak, koraćati, zakoraćiti) predstavlja akronim za Strategic Transformative Empathic Power (stratešku transformativnu empatijsku moć) a označava: 1. Stratešku harmoniju koja uključuje viziju suosjećajnog društva i empatijske civilizacije; 2. Transformativnu empatiju, uključuje i bioempatiju, utemeljenu na povjerenju u stratešku viziju i empatijsko vođstvo (leadership); 3. Edukaciju utemeljenu na univerzalnom Ethosu za humanističko prosvjetiteljstvo u što se uključuje i globalno mentalno zdravlje i briga za održivost planeta; 4. Promocija javnih

dobara učinkovito i velikodušno kroz empatično vođenje (leadership) s ciljem razvijanja povjerenja, suradnje, partnerstva, prijateljstva i očuvanja prirode (vidjeti Srića 2021, Srića 2022). The PEACE (engl. mir) je akronim za 1.Podržavanje jasne vizije suosjećajnog društva i empatijske civilizacije kao transformativne ideje za bolju budućnost); 2.Empatizacija kao kreativna kolektivna moć i snaga u srži humanizma; 3.Asertivnost kroz brze, fleksibilne i etične odgovore na izazove, promjene i prijetnje; 4.Civilizacija ljubavi i mira koja osigurava blagostanje za sve na svim razinama kroz transformativni empatični leadership 5. Edukacijom za empatijsku civilizaciju utemeljenu na univerzalnom Ethosu (win-win pristup). Empatiju nije moguće razumjeti bez ljubavi, tako da je empatijska civilizacija u stvari civilizacija ljubavi čiji su temelji postavljeni još prije dvije tisuće godina kada je rečeno "ljubi bližnjeg svoga kao samog sebe", ni manje ni više, ali korak dalje „ljubi i neprijatelja svoga“.

Prema Reis-u I-ulemi Islamske zajednice u BiH Dr. Mustafi Ceriću (2006) treba da idemo 'kulturom do zajedničkog nam doma, do zajedničke nam sudbine' u kojem svako može naći svoje mjesto – i židov, i kršćanin, i musliman, i agnostik, i bilo ko drugi i dugačiji pod uvjetom da zna poštovati pet univerzalnih vrijednosti, a to su vrijednost života, vjere, slobode, imetka i časti"... „Vrijeme je da se svi zajedno suočimo s izazovima neizvjesnog vremena u svijetu. Vrijeme je da se oslobodimo mržnje. Vrijeme je da priznamo pravo jedni drugima na život, vjeru, slobodu, imetak i čast. Vrijeme je da služimo svom narodu i domovini“ (Cerić 2019). Uputno je citirati i riječi Arifa Tanovića po kojima „društveni sklop u Bosni i Hercegovini je odvajkada multidimenzionalan, raznolik i raznovrstan, ima prepoznatljivo tlo, zajedničku osnovu vjekovnog bivstvovanja u međusobnoj povezanosti i prožimanju različitosti“ (Bečirović 2013). Inspirativne su i riječi Pape Franje 6.lipnja 2015: „U ovoj zemlji, mir i sloga među Hrvatima, Srbima i Bošnjacima te poticaj kojima se u posljednje vrijeme njeguje taj sklad, kao i srdačni i bratski odnosi između muslimana, židova i kršćana imaju važnost koja seže daleko izvan granica BiH. Ovime se daje cijelom svijetu kako je suradnja među različitim narodima i religijama u svrhu općega dobra itekako moguća... Svi bismo trebali prepoznati naše temeljne ljudske vrijednosti, kako bismo se suprotstavili divljaštvu onih koji bi od svake različitosti htjeli stvoriti priliku za nasiljem”.

Empatizacijski integrirane znanost, umjetnost i religije kao saveznici kroz kreativni dijalog mogu značajno pridonijeti iscjeljenju bosansko-hercegovačkog duha, izgradnji suosjećajnog društva i empatijske civilizacije (Jakovljević & Kurjak 2021, Jakovljević & Jakovljević 2021, Hasanović 2021, Jakovljević 2023, Jakovljević 2024). Vrijeme nam je za istinu i povjerenje umjesto laži i izdaje. Vrijeme je za međusobno razumijevanje i suradnju svih akademija u BiH: ANUBIH, BANU, BANUK, HAZU-BiH, SANU-BiH i IANUBIH i da se oslobodimo navika omalovažavanja prava drugih samo zato što su drugačiji.

ZAKLJUČAK

Očito je da živimo u narcistično-maničnoj psihokulturi spektakla, kompetitivnosti, hedonizma i konzumerizma koja se prožima s paranoičnom i nihilističkom kulturom ter-

orizma i ratova, pa se samo po sebi postavlja pitanje što da se radi dok se pred našim očima odvija rastući sukob civilizacija. Nekada se često govorilo o bratstvu među svim ljudima i prijateljstvu među narodima i državama, a danas se sve češće čuje kako u politici i međunarodnim odnosima ne postoji prijateljstvo, nego samo politički interesi. S početkom 21.stoljeća koncept empatijske revolucije, kulture empatije i empatijske civilizacije našao se u središtu zanimanja mnogih neuroznanstvenih i humanističkih disciplina. Za mnoge psihologe, filozofe, sociologe, i druge humanistički orijentirane intelektualce empatija je ideal koji ima moć pokrenuti duhovnu revoluciju i tako preobraziti i preoblikovati naš život i dovesti do dubokih i pozitivnih društvenih i civilizacijskih promjena. Bosna i Hercegovina kao mjesto susreta i sukoba različitih kultura i civilizacija je pravo mjesto za oblikovanje humanističko-altruističke psihopolitičke kulture.

Reference

- Andrić Ivo: Pismo prijatelju iz 1920
- Bećirović F: Kulturna polivalentnost i apsurd zločina u Bosni i Hercegovini. Institut za istraživanja zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu. Sarajevo 2013.
- Brooks D: Društvena životinja – Skriveni izvori ljubavi,čnosti i ostvarenja (The Social Animal – The Hidden Sources of Love, Character and Achievement). Laguna, 2012.
- Cerić M: Protiv islamofobije dijalogom. Manifestacija „Bejahad nakon Bejahada“ u Zagrebu. Jutarnji.hr 08.prosinac 2006 <https://www.jutarnji.hr>
- Cerić M: Ja sam govorio – Knjiga 1. Centar za dijalog – Vesatlija. Sarajevo 2019. <https://www.cdv.org>
- Finci P: Emigrantska slikovnica. Motrišta 2019; No 106-107, str. 9-10 <https://ceeol.com>
- Freud S: Nelagodnost u kulturi. Nakladnički niz „Reč i misao. Nova serija“. Rad, Beograd, 1988.
- Hasanović A: Fraternity in humanity and global mental health – Islamic perspective. *Psychiatria Danubina* 2021; 33(suppl 4, part II):s867-s869
- Huntington S: Sukob civilizacija. str. 20. CID Podgorica 1998.
- Huntington SP: Who Are We? The Challenges to America's National Identity. Simon & Schuster, New York 2004.
- Jakovljević M: Duševno zdravlje, psihopolitička kultura i bolesti društva: Kuda ide (Hrvatska) psihijatrija. U Jakovljević M i sur.: Duševno zdravlje, kultura i društvo: psihijatrija pred izazovima, 27-110. Pro Mente, Zagreb, 2014..
- Jakovljević M & Jakovljević I: Od nelagode u kulturi do psihopatologije kulture i homo deusa sutrašnjice. U Marčinko D, Rudan V i sur: Nelagoda u kulturi 21.stoljeća – Psihodinamska rasprava, 46-63. Medicinska naklada Zagreb, 2018.
- Jakovljević M & Kurjak A: Where science meets humanity: The three good reasons to add religion in academy. *Psychiatria Danubina* 2021; 33(suppl 3):s23 5-s237 (special edition Science, Art & Religion 2021; 1:5-22)
- Jakovljević M & Jakovljević I: Sciences, arts and religions: The triad an action for empathic civilization in Bosnia and Herzegovina. *Psychiatria Danubina* 2021; 33(suppl

3):s238-s256 (special edition Science, Art & Religion 2021; 1:2-4)

Jakovljevic M: SAR: Where science meets humanity and faith for a better world. Science, Art and Religion 2022;141-142. 10.5005/jp-journals-11005-0023

Jakovljevic M: Compassionate society and empathic civilization: Utopia or transformative idea for better future. Science, Art and Religion 2022;141-142. 10.5005/jp-journals-11005-0022

Jakovljevic M: Global Mental Health Enlightenment 2.0 in action for global sustainability, peace and empathic civilization. Psychiatria Danubina 2023; 35:471-476 <https://doi.org/10.24869/psyd.2023.471>

Jakovljevic M: Global Mental Health Enlightenment and culture of empathy: How to navigate a world in existential crisis and wars global. Psychiatria Danubina 2024; 36:287-292 <https://doi.org/10.24869/psyd.2024.287>

Lasch C: The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations. Warner, New York, 1979.

Noriega Gayol N: Untangling the family tree: Using the transgenerational script questionnaire in the psychotherapy of transgenerational trauma. Transactional Analysis Journal 2019; 49:279-291 <https://doi.org/10.1080/03631537.2019.1650235>

Peltz R: The manic society. Psychoanal Dial 2005; 15: 347-66.

Sivrić I: Vjerujem u Hercegovinu. Matica Hrvatska, Mostar 2009.

Srića V: Strategic harmony – A solution to fixing the broken world. Psychiatria Danubina 2021; 33(suppl 3):s342-s351 (special edition Science, Art & Religion 2021; 1:107-116)

Srića V: Empathy and transformative leadership – In search of TEST values. Science, Art & Religion 2022; 1(2-3):149-155 10.5005/jp-journals-11005-0024

Staguhn G: Knjiga o ratu –Zašto ljudi ne mogu živjeti u miru. Mozaik knjiga, Grupa Mladinska knjiga, Zagreb 2007.

Vetlesen AJ: Šta je etika? Univerzitet u Sarajevu, Institut za istraživanja zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Sarajevo, 2014.

Bosna i Hercegovina u dokumentima Organizacije Ujedinjenih nacija 1992 – 1995. godine

Akademik Nerkez Arifhodžić

Uvod

Nedavna prošlost Bosne i Hercegovine, posebno u ratnom periodu od 1992. do 1995. godine, smatra se jednom od najtežih od nastanka ove države (Kraljevina Bosna, 1377. g.) do njenog „dejtonskog izdanja“ (Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Pariz 14.12. 1995). U posljednjih tridesetak godina ova zemlja je prošla kroz burni historijski period koji je obilježen velikim promjenama u političkoj, ekonomskoj i društvenoj sferi. Ona je i dalje država u tranziciji sa specifičnim pravnim i društvenim sistemom. Uprkos svim teškoćama složenog i očito nedovoljno efikasnog političkog uređenja, istrošenosti dejtonskog političkog modela, kao i nedovoljne unutarne kohezije političkih snaga da nadgrade postojeći ili donesu novi moderni evropski ustav, Bosna i Hercegovina se nalazi u fazi otvaranja pregovora za članstvo u Evropskoj uniji i na putu je ka članstvu u NATO. Na takvo opredjeljenje Bosnu i Hercegovinu potiče i nova konfiguracija odnosa u svijetu, zaoštavanje i podjele, koji sve više ulaze u fazu ozbiljnih sukoba. To potvrđuje podatak da su u decembru 2024. godine na našoj planeti bila 32 ratna sukoba.

Ruska agresija na Ukrajinu otvorila je novo historijsko poglavlje, kojim se praktično ruši Helsinški sporazum (Finalni akt – Konferencija o sigurnosti i saradnji u Evropi – 30.7. i 01.8. 1975), koji je temelj poštivanja postojećih državnih granica u Evropi. Sličan pokušaj promjene granica Bosne i Hercegovine, devedesetih godina prošlog stoljeća, spriječen je herojskim otporom bosanskohercegovačkih patriotskih snaga i okončan intervencijom NATO snaga, pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država. Sadašnji, opasni razvoj prilika na našem kontinentu upućuje političke, vojne, ekonomske, naučne i druge aktere da pomno izučavaju iskustva iz nedavne prošlosti, posebno u postjugoslavenskom periodu ratova, da bi bilo spriječeno ponavljanje slabosti međunarodne zajednice iskazanih tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu.

U prvoj polovini devedesetih godina prošlog stoljeća donesene su brojne rezolucije, deklaracije, zaključci, izjave i saopćenja međunarodnih organizacija, institucija, foruma i drugih oblika međunarodnog udruživanja koji su se odnosili na situaciju u bivšoj Jugoslaviji, raspadu ove zemlje, ratovima na ex jugoslavenskom prostoru, posebno agresiji i ratu u Bosni i Hercegovini. Predmet ovog rada je prikaz najvažnijih dokumenata Organizacije Ujedinjenih nacija (OUN) i Organizacije islamske konferencije/saradnje (OIC), koji se direktno odnose na Bosnu i Hercegovinu. Time se ne želi umanjiti značaj drugih važnih dokumenta koji su tretirali pitanja agresije, rata, etničkog čišćenja, devastacije, masovnih zločina, genocida i drugih posljedica hegemonističkih namjera agresora. Veliki broj suverenih država u svijetu, brojne kontinentalne i regionalne organizacije, među

kojim Vijeće Evrope, Organizacija afričkog jedinstva (sada Afrička unija), Pokret nesvrstanih zemalja, Konferencija za evropsku sigurnost i saradnju (sada Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju), Evropski parlament, Arapska liga i brojne međunarodne nevladine organizacije donosile su takve dokumente. Oni su svojevrsna svjedočanstva vremena, trajni pokazatelj i čuvar historijskih činjenica, brana revizionizmu i sve upornijim pokušajima historijskih gubitnika da reinterpreтирају prošlost. To se može primjetiti i u aktualnim nastojanjima oživljavanja tzv. ruskog i srpskog sveta, koji artikuliraju ideje hegemonizma.

Hegemonizam

Najvidljiviji primjer takvih namjera je tzv. svesrpski sabor, održan u Beogradu 08. 6. 2024. godine, uz blagoslov i pokroviteljstvo Srpske pravoslavne crkve, na kojem su se okupila rukovodstva Republike Srbije i administrativne jedinice Bosne i Hercegovine – entiteta Republika Srpska (RS), te usvojili „Deklaraciju o zaštiti nacionalnih i političkih prava i zajedničkoj budućnosti srpskog naroda“. U tom dokumentu, koji je potvrđen u najvišim zakonodavnim tijelima Republike Srbije i RS, napisano je niz opasnih zaključaka kojim se Republika Srbija grubo miješa u unutarnje odnose susjedne Bosne i Hercegovine. Republika Srpska, kao administrativni entitet u državi Bosni i Hercegovini, izvan ustavno – pravnog okvira vlastite države, zloupotrebljavajući institut „specijalnih i paralelnih veza“ koji je ustanovljen Opštim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, zajedno sa Republikom Srbijom, namjeravaju u miru postići ciljeve koje ni silom nije uspio da realizira režim Slobodana Miloševića. Izgleda da ratni zločinci osuđeni u Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju u Hagu, kao i drugim sudovima, nisu dovoljna opomena gdje vodi politika hegemonizma i upotrebe sile u realizaciji velikodržavnih ideja.

Analiza završnog dokumenta tzv. svesrpskog sabora nije predmet ovog rada. Ipak, zaključci su zorno upozorenje na hegemonističke namjera, radi čega će ovdje biti spomenuti. U njima se navodi da je Republika Srpska „članica sastavnica BiH“, a ne integralni dio jedinstvene države, što implicira da BiH ima podijeljeni suverenitet, a to je opasna pravna konstrukcija. Entitet RS, kao dio države BiH, obavezuje se o pitanjima koja nisu u njegovoj nadležnosti, prihvata vojnu doktrinu druge države suprotnu domaćim zakonima, što je opasan presedan u odnosima dviju susjednih država. Republika Srbija, kako piše u zaključcima: „permanentno nadgleda procese u BiH s ciljem zaštite prava Republike Srpske i konstitutivnog srpskog naroda“, a to ne znači samo paternalistički odnos, nego i direktno mješanje u unutarnje odnose u BiH. Nadalje, u dokumentu se iznosi zlonamjerna interpretacija Rezolucije Generalne skupštine UN, koja se odnosi na obilježavanje genocida nad Bošnjacima u Srebrenici, da navodno „pokušava kolektivno okriviti cijeli srpski narod“, što je notorna neistina. Zaključci se bave i izbornim sistemom u BiH, ističući da Bosna i Hercegovina nije jedna, niti jedinstvena izborna jedinica, te daje skandalozne napatke kolektivnom šefu države BiH da „radi na bazi konsenzusa“, a ne, kako se navodi, da „pojedinci uzurpiraju nadležnosti funkcija koje obavljaju“. Traži od Republike Srbije i bosanskohercegovačkog entiteta RS: da ujedinjeno njeguju histori-

jsko pamćenje; da u skladu sa državnim mehanizmima ujedinjeno i ključno utječu na čuvanje vrijednosti i značaja porodice; preporučuje harmonizaciju nastavnih planova i programa u osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju; predlaže zajedničke planove poljoprivredne proizvodnje; podstiče da se dalje razvijaju zajednički ekonomski, kulturni, socijalni, sportski i duhovni prostor; preporučuje objedinjavanje ponuda, usluga, investicija i resursa u oblastima energetike, rudarstva, turizma, poljoprivrede, bankarstva, finansija i platnog sistema, zdravstva, obrazovanja, saobraćaja i veza i drugim oblastima od nacionalnog značaja; donošenje zajedničkog plana infrastrukturnih projekata kojim će se detaljno urediti i planirati potencijalno važni projekti. Dakle, ne ostaje ni jedna oblast koja se ne povezuje, u koju se ne ugrađuje sistem države Srbije u tkivo susjedne države, svojevrsni pravni anšlus (anschluss), u krajnjem, ne iskazanom cilju, odvajanja entiteta RS iz BiH i pripajanja u sastav države Srbije. Da ne bi bilo dilema o namjeri, pobrinuli su se lider RS Milorad Dodik i njegovi istomišljenici, koji otvoreno prijetec secesijom entiteta RS „kada se stvore uslovi“. Prvi korak u tom pravcu je formiranje „nacionalnog save-ta srpskog naroda“, kao tijela rukovođenja „srpskim svetom“, sa ovlastima koja de facto prevazilaze nacionalna zakonodavstva, s obzirom na sastav tzv. sabora i „nacionalnog saveta“. Ponovo, opasna avantura srpskih nacionalista zorno podsjeća na devedesete go-dine prošlog stoljeća, prijetnja je miru u regiji, posebno ugrožava multinacionalnu Bosnu i Hercegovinu.

Teze o tzv. ruskom svijetu dovele su do dugotrajne destabilizacije države Gruzije, a odva-janjem iz teritorijalne cjeline njenih dijelova, Južne Osetije i Abhazije, koje su postale hibridni subjekti s ruskim dominantnim utjecajem, narušen je sistem granica u Evropi. Imperijalni apetiti Ruske Federacije doveli su 2014. godine do okupacije i zatim aneksije ukrajinskog poluotoka Krima, zatim nasilnog odvajanja regija Donbas i Lugansk, koje je Ruska Federacija naknadno anektirala. Reakcija demokratskog svijeta na prekrajanje granica 2014. godine bila je potpuno ne adekvatna. To je otvorilo put ruskoj agresiji većih razmjera, ratu u Ukrajini koji bukni od 24.02. 2022. godine, a prerastao je u otvorenu prijetnju drugim državama u Evropi. Zato, ponovimo i ovom prilikom, da se u Ukrajini ne brani samo teritorijalni integritet jedne suverene evropske države, nego i univerzalne vrijednosti slobode, demokratije i političke nezavisnosti. Iste vrijednosti su bile predmet odbrane u Bosni i Hercegovini devedesetih godina dvadesetog stoljeća.

Osvrt na „srpski“ i „ruski“ svijet otkriva nam stvarne ciljeve nacionalnih i nacionalis-tičkih „saborovanja“ i „zborovanja“. Zato se s pravom postavlja pitanje šta bi se moglo dogoditi da se slučajno na put sličnog okupljanja usmjere države kao Njemačka, Albanija, Mađarska, Rumunija ili druge u Evropi, jer nema države u kojoj ne žive i dijelovi naroda iz susjednih zemalja. Tada bi, sigurno, nastalo stanje rasula u Evropi.

Zato je uputno izučavati i prezentirati nedavnu prošlost na prostoru ex Jugoslavije, na osnovu dokumenata međunarodnih organizacija koji su prvorazredan izvor spoznaja, posebno za period 1992 – 1995, a koji bi mogli odgovoriti i na otvorena pitanja sadašnjice.

Organizacija Ujedinjenih nacija

Otvaranjem krize u SFR Jugoslaviji i sve ozbiljnijim indicijama da ona može prerasti u sukobe, Evropska zajednica (EZ) je poduzimala aktivnosti kako bi bio spriječen raspad ove države. Ujedinjene nacije (UN) tražile su od svih aktera jugoslavenske krize da sarađuju sa institucijama i tijelima EZ s ciljem postizanja stabilnosti i mira, uz uvjet da sve strane prihvate pregovore kao put izlaska iz krize. Sjedinjene Američke Države, tada jedina supersila na svijetu, podržale su takvu orijentaciju UN i mandat Evropske zajednice. Međutim, poznato je da naponi EZ nisu dali adekvatne rezultate. SFR Jugoslavija se raspala u krvi i pored poduzetih aktivnosti UN, EZ i SAD. Interesantan je podatak da je u periodu od novembra 1991. do septembra 1992. godine, američki Kongres razmatrao devet rezolucija koje su se odnosile i na BiH, a usvojio tri. Među usvojenim bila je i rezolucija kojom se tražilo ukidanje embarga na oružje Republici Bosni i Hercegovini.

Tokom 1991. godine i do maja 1992. godine, rezolucije koje je donosilo Vijeće sigurnosti UN odnosile su se na ukupni prostor bivše Jugoslavije. Najvažnije su bile: Rezolucija 713 od 25.9. 1991. kojom je uveden embargo na uvoz oružja i vojne opreme; Rezolucija 721 od 27.11. 1991. kojom se odobravaju operacije za očuvanje mira na prostoru SFR Jugoslavije; Rezolucija 740 od 7.02. 1992. koja se odnosi na pripremu i provođenje operacija „održavanja mira“; Rezolucija 743 od 5.3. 1992. kojom je formiran UNPROFOR i Rezolucija 749 od 7.4. 1992. kojom je odobreno raspoređivanje jedinica UNPROFOR.

Od aprila 1992. godine Vijeće sigurnosti UN (VSUN) razmatra situaciju u Bosni i Hercegovini (BiH) kao posebnu temu i donosi odgovarajuće rezolucije. U tom periodu dolazi do rasplamsavanja nasilja u BiH, Austrija reagira na apel predsjedavajućeg Predsjedništva BiH A. Izetbegovića i 9. aprila podnosi inicijativu za hitnu reakciju VSUN, koju su podržale SAD i Mađarska, povodom pojačanih dejstava krnje Jugoslavije i njene vojske. Tada je već bila u toku otvorena agresija na Bosnu i Hercegovinu, nezavisnu i međunarodno priznatu državu. Vijeće sigurnosti UN, na sjednici od 25. aprila, čitavih pet sati raspravljalo je o situaciji na prostoru bivše Jugoslavije bez donošenja konkretnih odluka. Debata se vodila o kontroverznom Izvještaju Butrosa Galija, generalnog sekretara UN, kojeg je odbila većina članica Vijeća sigurnosti, posebno kritikujući dio u kojem se navodi „da sve strane trebaju snositi odgovornost za izbijanje sukoba“ i „da se ne može ništa učiniti na smirivanju situacije u BiH“.

Da bi provjerio situaciju na terenu, u Sarajevo je 4. maja doputovao Mark Goulding, podsekretar UN za mirovne operacije, koji je informirao sjedište UN da je Sarajevo izloženo teškom i neselektivnom granatiranjem i snajperskoj vatri, da su jaka neprijateljstva izražena i u drugim područjima, posebno u Mostaru, dolini rijeke Neretve, istočnoj Bosni, Bosanskoj Krupi, da međunarodni posmatrači smatraju da bosanski Srbi, uz podršku Jugoslavenske narodne armije (JNA), nastoje stvoriti etnički čista područja te da su borbe i zastrašivanja dovele do masovnog raseljavanja stanovništva. Na osnovu tog Izvještaja, a povodom zahtjeva Belgije, Francuske i Velike Britanije, 13. maja održan je radni sastanak VSUN, da bi dva dana kasnije na redovnoj sjednici bila usvojena Rezolucija 752. kojom

se podržavaju napori EZ da se nađe ustavno rješenje za BiH u okviru Konferencije o Jugoslaviji; pozvani su predstavnici tri zajednice u BiH da bez odgađanja nastave razgovore o ustavnom rješenju; zahtijevao se prekid svakog vanjskog miješanja, uključujući jedinica JNA i dijela snaga hrvatske vojske u unutarnje odnose u BiH; tražilo poštivanje teritorijalnog integriteta BiH; zahtijevalo da se JNA i dijelovi hrvatske vojske povuku iz BiH ili stave pod ingerenciju vlade ili raspuste; ukazalo na potrebu humanitarne, materijalne i finansijske pomoći velikom broju izbjeglica i raseljenih osoba; zahtijevano poštivanje principa da silom nema promjena državnih granica.

Detaljnije elaboriranje donošenja ove rezolucije je nužno da bi se prikazalo neadekvatno djelovanje UN u vremenu početka agresije na BiH, koja će trajati skoro četiri godine, do intervencije NATO pakta i američkog angažmana do zaključenja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Ostaje i pitanje, zašto su Butros Gali, generalni sekretar UN, i njegov predstavnik za ex Jugoslaviju Jasuši Akaši, japanski diplomata, pokazali iznenađujuće malu dozu senzibilnosti prema situaciji u Bosni i Hercegovini, što je vjerovatno usporavalo donošenje adekvatnih mjera UN koje su mogle spriječiti velike ljudske žrtve i masovna razaranja, posebno u Sarajevu, Goraždu, Mostaru, Bihaću i na kraju tragediju i genocid u Srebrenici. Odgovor je dao nobelovac Kofi Annan, generalni sekretar UN, u svom Izvještaju 2000. godine o padu Srebrenice: „Greškom, pogrešnom procjenom i nemoćnošću da se prepozna obim zla s kojim su suočeni, Ujedinjene nacije nisu učinile svoj dio posla kako bi pomogle da se spasi narod Srebrenice“, kao i 2004. godine u Stockholmu na Konferenciji o prevenciji genocida kada je rekao: „Masovna ubistva u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi su sramota za UN, jer su zločini počinjeni pred očima naših trupa. Bili smo u stanju da spriječimo te zločine, ali umjesto toga, mi smo povukli svoje trupe. Zemlje, članice Vijeća sigurnosti, počinile su grešku. U biti svi smo mi zakazali“.

Moramo se upitati kako će jednog dana svijet ocjenjivati nemoć UN iskazanu u Gazi, gdje već drugu godinu traje brutalna i masovna izraelska vojna intervencija, koja za posljedicu do kraja 2024. godine ima više od 45.000 mrtvih i više od 109.000 ranjenih Palestinaca, izazvana terorističkim napadom pripadnika Hamasa na civile u Izraelu sa velikim brojem nevinih žrtava i zarobljenih talaca. Izraelska vojna intervencija u Gazi prerasta u genocid nad palestinskim narodom i već je dovela do katastrofalnih razaranja enklave Gaza. To ponovo otvara pitanje da li mehanizmi kojim raspolažu UN mogu biti efikasni za zaustavljanje konflikata, kojih je sve više u svijetu, i uspostavljanje mira. Nažalost, odgovor je negativan, pa zbog toga je nužna reforma Ujedinjenih nacija.

Više o rezolucijama UN

Rezolucija VSUN br. 755 usvojena je jednoglasno, 20.5. 1992. godine, kojom je data preporuka Generalnoj skupštini UN da u članstvo primi Republiku Bosnu i Hercegovinu, utvrdivši da je ova država ispunila sve uvjete propisane Članom 4. Povelje UN. To se dogodilo na zasjedanju Generalne skupštine UN (GSUN) 22.5. 1992. godine, a Rezolucijom GSUN br. 46/237 potvrđeno je članstvo Republike Bosne i Hercegovine u Ujedinjenim nacijama.

Početno angažiranje UN prema prostoru ex Jugoslavije i BiH moglo bi se zaokružiti izglasavanjem Rezolucije VSUN 757 (30.05.1992) o uvođenju ekonomskih, trgovinskih i energetskih sankcija SR Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori). Spomenutom rezolucijom utvrđeno je da situacija u BiH predstavlja prijetnju miru i međunarodnoj sigurnosti, a pozivanjem na poglavlje VII Povelje OUN, osuđuju vlasti SR Jugoslavije i JNA za nepoštivanje odredaba Rezolucije 752 (1992). Uvode im se sankcije koje se odnose na zabranu uvoza bazičnih proizvoda, transport i tranzit robe; smanjenje nivoa i broja diplomatskog osoblja u Beogradu; suspenziju naučne i kulturne saradnje; kulturne razmjene grupa koje predstavljaju Srbiju i Crnu Goru; onemogućava se učešće predstavnika SR Jugoslavije na međunarodnim sportskim takmičenjima; uvode se ograničenja u oblasti zračnog saobraćaja; raspolaganja finansijskim sredstvima u inozemstvu i druge. Ovom rezolucijom SR Jugoslavija je de facto isključena iz međunarodne zajednice, a zatraženo je da NATO organizira nadzor pomorskog saobraćaja u Jadranskom moru kako bi bilo osigurano poštivanje sankcija, kao i embarga na uvoz oružja. Rezolucija 757 je od posebnog značaja i po tome što su UN prvi put označile SR Jugoslaviju (Srbiju i Crnu Goru) kao vinovnika agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Od značaja je da je istom rezolucijom upućeno i upozorenje Republici Hrvatskoj o mogućim sličnim sankcijama radi miješanja u unutarnje odnose BiH.

U drugoj polovini 1992. godine VSUN usvojilo je još 11 rezolucija koje su se odnosile na Bosnu i Hercegovinu. Prvih nekoliko su se odnosile na deblokadu aerodroma u Sarajevu. Rezolucija 758 od 8. juna zahtjeva političko rješenje za BiH i iskazuje zabrinutost zbog daljeg pogoršanja humanitarne situacije, posebno u Sarajevu. Donosi odluku o proširenju mandata i povećanju broja pripadnika UNPROFOR, s ciljem da što prije deblokira aerodrom Sarajevo, koji drže srpske snage, a trebao bi djelovati kao slobodna zona za međunarodne operacije, pod kontrolom OUN. Zatim, 18. juna, usvaja Rezolucija 760 kojom se uvode pooštrene sankcije Srbiji i Crnoj Gori jer srpske snage nisu izvršile deblokadu sarajevskog aerodroma. Na kraju, nakon izjave generalnog sekretara UN od 26. juna, u kojoj nedvosmisleno i odlučno osuđuje srpsku stranu za nove napade na Sarajevo, a koja je ostala bez dejstva, donosi Rezoluciju 761 (29.06.) kojom je odobreno dodatno raspoređivanje snaga UN i dato odobrenje komandantu UNPROFOR da preuzme kontrolu nad aerodromom Sarajevo. Rezolucija 764 od 13. jula izražava zabrinutost zbog stalnog kršenja sporazuma o primirju i to u vezi sa deblokadom sarajevskog aerodroma, koji nisu poštovale srpske snage u vezi sa povlačenjem artiljerijskog oružja na udaljenost od aerodroma, tada pod kontrolom snaga UN, kao i narušavanje putnih koridora za dostavu humanitarne pomoći.

Koliku su nemoć pokazivale UN da spriječe agresiju i patnju stanovništva najbolje govori podatak da su trebale tri rezolucije VS UN (758, 761 i 764) da bude riješeno pitanje deblokade jednog aerodroma (Sarajevo) za dostavljanje humanitarne pomoći. Iz toga je bilo jasno da zemlju jedino može spasiti oružani otpor, iako se RBiH kao nova država nije spremala za rat, što će biti potvrđeno tokom višegodišnjeg otpora, odbrane države i velikog broja žrtava.

Posebno je bilo teško u ljeto 1992. godine kada je došlo do masovnih zločina, progona stanovništva, pljačke, koncentracijskih logora, etničkog čišćenja i ogromnih materijalnih razaranja od strane srpskih snaga u BiH. Izdajamo pismo stalnog predstavnika RBiH u UN od 13. jula upućeno VSUN u kojem informira o „nastavku barbarskih napada režima iz Beograda i njegovih snaga u BiH na grad Goražde koje je pod opsadom, kao i napade na druge naseljene centre širom zemlje“. Istog dana, Slovenija je tražila od VSUN da „poduzme posebne mjere i zaustavi agresiju, oružani teror i etničko čišćenje i osigura poštivanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i nezavisnosti RBiH u njenim priznatim granicama“.

Krajem augusta 1992. godine, u Londonu je održana Međunarodna mirovna konferencija o bivšoj Jugoslaviji koja je završena „Izjavom o načelima Londonske konferencije“. Njen domet je bio minimalan, agresija nije bila zaustavljena, već je pokazala i lice Zapada kroz licemjerje lorda Owena, kopredsjedavajućeg Mirovne konferencije o ex Jugoslaviji, da uvede termin „tri strane u sukobu“ i odustane od traženja „vojne akcije“ protiv srpske agresije na BiH. Bivša britanska premijerka Margaret Thatcher najbolje je ocijenila takav odnos: „Svaki put kad međunarodna zajednica kaže da neće upotrijebiti silu, ohrabruje agresora“.

Nakon što su međunarodni mediji otkrili srpske koncentracijske logore u Bosanskoj Krajini, pod pritiskom Sjedinjenih Američkih Država, VSUN je donijelo Rezoluciju 770 od 12. augusta u kojoj se izražava duboka zabrinutost „zbog izvješća o zlostavljanju civila zatočenih u logorima, zatvorima i sabirnim centrima“, zahtjeva pristup zarobljenicima i UNPROFOR-ovu pratnju za dostavljanje humanitarne pomoći. Istog dana, usvojena je i Rezolucija 771 u kojoj su ponovo osuđene povrede humanitarnog prava. Na osnovu poruka i sadržaja dviju rezolucija može se zaključiti da je VSUN znalo šta se faktički događa u Bosni i Hercegovini, ali nije imalo volje ili snage da primjenom poglavlja VII Povelje OUN odlučno reagira i zaustavi agresiju na članicu UN. U vrijeme masovnih zločina i razaranja, etničkog čišćenja i logora, te embarga na oružje za samoodbranu, svođenje ukupnog angažmana međunarodne zajednice na dostavu humanitarne pomoći bilo je više od cinizma i hipokrizije. Kao da je za nevinu žrtvu od neke posebne važnosti da li će biti ubijena gladna ili sita. Kada su u pratnji humanitarnih konvoja u BiH poginuli italijanski i francuski vojnici, generalni sekretar UN pripremio je planove za raspoređivanje više hiljada „čuvara mira“ sa zadatkom da štite humanitarne konvoje. Rezolucija 776 od 9. septembra odobrava slanje novog kontingenta „plavih šljemova“ u BiH, čiju komandu je preuzela Francuska.

Rezolucija VSUN 777 od 19. septembra posebno je značajna jer je njome odbijen kontinuitet SR Jugoslaviji sa prethodnom državom. Srbija i Crna Gora su bile obavezne aplicirati za članstvo u OUN, kao i druge države nastale raspadom SFR Jugoslavije. Na prijedlog Evropske zajednice, režim u Beogradu je isključen iz rada Generalne skupštine UN. Rezolucija 780 (6.10) posebna je po tome što je njome formirana Komisija eksperata za utvrđivanje ratnih zločina i njihovu evidenciju, što je bila preteča Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Kao osnova za donošenje ove rezolucije bio je izvještaj

Tadeusza Mazowieckiego, bivšeg poljskog premijera i specijalnog izvijestitelja Komisije za ljudska prava UN, u kojem su prezentirani dokazi o masovnim zločinima i etničkom čišćenju u BiH. Nakon učestalih informacija o brojnim letovima vojnog zrakoplovstva SR Jugoslavije iznad teritorije BiH, Vijeće sigurnosti UN donosi Rezoluciju 781 od 9. oktobra, kojom se uspostavlja zabrana za vojne letove u zračnom prostoru BiH, a koja se neće odnositi na letove UNPROFOR-a ili drugih koji predstavljaju podršku UN.

Vijeće sigurnosti UN je 11. novembra na svojoj sjednici otvorilo široku debatu o situaciji u BiH. Uobičajena je zajednička poruka da silom stvoreno stanje na terenu u BiH neće biti priznato. Lord Owen je naglasio da linija koju su zaposjele snage bosanskih Srba treba biti izbrisana i da ne može biti prihvaćena „filozofija“ generala Mladića „da sila osigurava pravo i da će biti zadržano ono što je osvojeno“. Nakon opširne rasprave, 16. novembra usvojena je Rezolucija 787, jedna od najopsežnijih rezolucija, kojom su popravljene manjkavosti dotadašnjih rezolucija VSUN. Prije svega, radilo se o sankcijama SR Jugoslaviji, koje su masovno kršene jer nije bilo adekvatnih instrumenata za njihovo provođenje. Vijeće sigurnosti uvelo je pomorsku blokadu luka na Crnom moru za potrebe SR Jugoslavije i embargo za plovidbu rijekom Dunav za transport zabranjene robe. Data je uputa generalnom sekretaru UN da razmotri mogućnost formiranja zaštićenih zona UN u BiH, međutim, o istim nije donijeta odluka. Oštro je osuđena praksa etničkog čišćenja, VSUN je ponovo pozvalo da odmah bude prekinuto miješanje u unutarnja pitanja BiH, potvrdilo stav da će preduzeti mjere „protiv svih domaćih strana i aktera iz susjedstva koji se ne budu povinovali zahtjevu da sve snage, uključujući elemente hrvatske vojske, budu povučene ili stavljene pod kontrolu Vlade RBiH, raspuštene ili razoružane“. Rezolucija VSUN 781 od 18. decembra reagira na alarmantno stanje u BiH, u kojoj se konstatira da je Vijeće sigurnosti „užasno informacijama o zatočeništvu, sistematskom, organiziranom i masovnom silovanju žena, naročito muslimanki“. Zahtijeva hitno zatvaranje svih logora, posebno za žene i podržava inicijativu Vijeća Evrope da bude upućena istražna komisija koja će na licu mjesta utvrditi masovne zločine silovanja.

Generalna skupština UN, tokom 47. zasjedanja, pod tačkom 143, razmatrala je situaciju u BiH i usvojila Rezoluciju 47/121 od 18.12.1992., za koje su glasale 102 države članice, nijedna protiv i 57 suzdržanih članica UN. U njoj je traži „od Srbije i Crne Gore i srpskih snaga prisutnih u BiH da odmah prekinu agresiju i neprijateljstva, da se bezuslovno i u potpunosti povinuju rezolucijama VSUN (752,757,770,771,781,787), Rezoluciji GSUN 46/242 i sporazumima iz Londona“. Ovom rezolucijom GSUN traži da VS, imajući u vidu njegovu odgovornost za mir i sigurnost, nametne SR Jugoslaviji da provede sve rezolucije VSUN. Ukoliko to ne uradi do 15.01. 1993. godine države članice UN imaju pravo, u saradnji sa Vladom RBiH, poduzeti neophodne mjere kako bi se uspostavio suverenitet, politička nezavisnost, teritorijalni integritet i jedinstvo u RBiH. U rezoluciji je osuđeno prisustvo hrvatske vojske na tlu BiH i zahtjev da mora prestati njeno miješanje u unutarnje odnose u RBiH.

Dakle, 1992. godine u dokumentima UN je utvrđeno da je izvršena agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, prisustvo JNA, vojnih snaga Srbije, Crne Gore i Hrvatske na

njenoj teritoriji, da su počinjeni masovni zločini, da se provodi etničko čišćenje, progoni i masovno razaranje. Također, da režim u Beogradu ne provodi odluke VSUN, zbog čega su mu uvedene sankcije i SR Jugoslavija je isključena iz međunarodne zajednice. Međutim, sve to nije bilo dovoljno da agresija bude zaustavljena, uspostavljen mir u BiH i zaustavljeni sukobi na prostoru bivše Jugoslavije.

U januaru 1993. godine VSUN je izlazilo sa predsjedničkim izjavama, a Rezolucija 808 od 22. februara odnosila se na ustanovljenje Međunarodnog suda za osobe za koje se osnovano pretpostavlja da su odgovorne za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na prostoru bivše Jugoslavije. Radilo se o prvom međunarodnom sudu takve vrste u Evropi poslije Drugog svjetskog rata. On će ispuniti svoju historijsku zadaću, presuditi jednom broju zločinaca i stvoriti ogromnu pravnu i historijsku građu kojom se na objektivan način osvjetljava period ratova u ex Jugoslaviji.

Nakon što je srpska strana odbila da potpiše mir na osnovama Vens – Owen plana, VSUN donijelo je 31. marta Rezoluciju 816 o upotrebi sile za implementaciju zabrane letova iznad BiH, koja je insistiranjem Ruske federacije bila ublažena, da se odnosi samo na ciljeve u zraku, ali ne i na zemlji. NATO je pismeno obavijestio VSUN da je spreman djelovati u implementaciji ove rezolucije, počev od 12.4. 1993. To je uskoro i efektivno dokazao obaranjem četiri borbena aviona srpskih snaga u blizini Banja Luke. Rezolucija 819 od 16. aprila donesena je s prvom velikom krizom oko Srebrenice, prilivom izbjeglica i prijetecom humanitarnom katastrofom. Rezolucijom je Srebrenica sa okolinom proglašena zonom sigurnosti UN u kojoj je zabranjen svaki oružani napad ili drugi akt neprijateljstva. Dva dana kasnije jedinice UNPROFOR preuzele su odgovornost za Srebrenicu. Rezolucija 820 usvojena je 17.4. kojom je podržan Sporazum o miru u BiH u tekstu koji su potpisale dvije strane (bošnjačka i hrvatska), a najavljene su dodatne sankcije Srbiji i Crnoj Gori ako bosanski Srbi ne potpišu ovaj mirovni sporazum. Vijeće sigurnosti odgodilo je za devet dana primjenu snažnije sankcija SR Jugoslaviji, jasno iskazujući stav da režim u Beogradu sagledava kao izvoriste svih problema u BiH. Kako je Karadžićeva paratvorevina odbila da potpiše mirovni sporazum, režimu S. Miloševića su nametnute snažnije sankcije. Rezolucijom 821 od 28.4. predloženo je GSUN da donese odluku da SR Jugoslavija ne može nastaviti djelovanje na mjestu člana Ekonomsko i socijalnog vijeća, koji je pripadalo ex Jugoslaviji, niti druge aktivnosti kao država dok ne postane nova članica OUN. Takvu odluku je donijela GSUN. Rezolucija 824 od 6. maja ustanovila je nove zone sigurnosti UN po kojoj gradovi Sarajevo, Tuzla, Goražde, Bihać i Žepa „moraju imati tretman sigurnosnih zona u kojem se zabranjuju oružani napadi i drugi neprijateljski akti“. Zatraženo je od srpskih snaga da odmah napuste položaje oko spomenutih gradova, a jedinicama UNPROFOR da nadgledaju sigurnost stanovništva u sigurnosnim zonama. Ovo je ostalo mrtvo slovo na papiru jer agresorske snage nisu poštovale ovu, kao ni brojne druge rezolucije i odluke UN.

Rezolucijom 827 od 25.5. formalno je ustanovljen Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, s nalogom da razjasni masovne zločine i kazni počinioc tih dijela na teritoriji bivše Jugoslavije, počev od 01.01.1991 godine do datuma koji će odrediti VS po uspostavi

mira. Rezolucija 836 od 4. juna dala je ovlaštenje UNPROFOR-u da u samoodbrani poduzme sve potrebne mjere, uključujući i upotrebu sile, kao odgovor na granatiranje i oružane upade bilo koje strane ili sprječavanja slobodnog kretanja UNPROFOR-a u i oko sigurnosnih zona. Kao pokušaj da se spriječi dalja dostava sredstava iz Srbije i Crne Gore za vođenje rata u BiH i Hrvatskoj, kao i nadgledanju granice u smislu pojačanih sankcija protiv SR Jugoslavije, VSUN donijelo je Rezoluciju 836 10. juna, kao i Rezoluciju 844 od 18. juna kojom je odobrilo pojačanje jedinica UNPROFOR-a i potvrdilo raniju odluku o korištenju zračnih snaga u i oko sigurnosnih zona UN.

Svojevrsna prekretnica

U Beču je od 14. do 25. juna 1993. godine održana Svjetska konferencija o pravima čovjeka, na osnovu odluke GSUN (Rezolucija 45/155 od 18.12. 1990), koja je bila i neka pozitivna prekretnica i odrednica svijeta prema Bosni i Hercegovini. Završena je dokumentom „Deklaracija i program akcije iz Beča“ koji ima veliko značenje, posebno za BiH u kojoj su u tom periodu bila pogažena sva ljudska prava. Zato je imperativ delegacije R BiH na konferenciji u Beču bio da bude nametnuto pitanje savjesti čovječanstva, spremnosti da se brane fundamentalne slobode i ljudska prava na djelotvoran način i u Bosni i Hercegovini. Prvi konkretan rezultat je bio upućivanje „Apela konferencije u Beču“ Vijeću sigurnosti UN „da se preduzmu neophodne mjere da se zaustavi genocid koji je u toku u Bosni i Hercegovini, posebno u Goraždu“ i drugi izglasavanje „Specijalne deklaracije o BiH“. U dokumentu o BiH se navodi da Svjetska konferencija o pravima čovjeka „kategorično osuđuje ponovljene akta agresije protiv R BiH, odvratnu praksu etničkog čišćenja, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, posebno istrebljenju muslimanskog naroda u regiji“. Također, smatra da praksa etničkog čišćenja kao rezultat srpske agresije protiv muslimanskog i hrvatskog naroda u BiH, „predstavlja genocid i kršenje Konvencije o prevenciji i sprječavanju zločina genocida“. Zatim, „odlučno osuđuje Srbiju i Crnu Goru, Jugoslavensku narodnu armiju, srpsku vojsku i ekstremiste u hrvatskim milicijama, odgovornih za zločine“. Formulirano je 12 zahtjeva koji su upućeni međunarodnoj zajednici, posebno OUN. Specijalna deklaracija predstavlja izuzetno važan međunarodni dokument, posebno jer je i on dokument UN, u kojem je na nedvojben i sveobuhvatan način prikazano stanje u BiH. U tekstu se pet puta izriče da se radi o genocidu u BiH, tri puta je osuđena srpska agresija i okupacija, a označeni su i krivci za ratne zločine. Državni vrh R BiH nije znao iskoristiti snagu ove deklaracije, posebno da je svjetski forum o ljudskom pravima izrekao kvalifikacije da se radi „o srpskoj agresiji“, da „praksa etničkog čišćenja predstavlja genocid“ i označio ko su zločinci. Svi drugi kvalifikativi o vremenu agresije na R BiH, koje pokušavaju iznositi neki protagonisti osuđenih aktera devedesetih godina prošlog stoljeće u vezi sa karakterom rata u BiH, trebaju se upoznati sa dokumentima Svjetske konferencije o pravima čovjeka u Beču, pognuti glavu i odustati od prekrajanja prošlosti neistinama.

Na sjednici VSUN održanoj 30. juna odbijen je prijedlog grupe zemalja članica UN da bude skinut embargo na oružje Vladi R BiH. Prijedlog je podržalo pet država (SAD, Pakistan, Oman, Ruanda i Džibuti), dok su Argentina, Brazil, Rusija, Kina, Velika Britani-

ja, Republika Češka, Francuska, Novi Zeland, Nigerija i Španija bile suzdržane. Time je onemogućeno pravo na samoodbranu države RBiH, članice UN pod agresijom. O rezolucijama koje je donosilo VSUN, u dijelu o vanjskoj politici vlade, kritički se govorilo u britanskom parlamentu 26.7. 1993. godine, gdje je rečeno da je VSUN od početka rata do kraja jula 1993. godine donijelo 41 rezoluciju „a niti jedna nije potpuno provedena, niti su te rezolucije o bivšoj Jugoslaviji išta bitno promijenile“. Istovremeno, istaknuto je kao pogrešno stanovište vlade kada govori o „građanskom ratu“ u Bosni i Hercegovini.

Od kraja augusta do kraja 1993. godine, međunarodna zajednica nije poduzimala odlučnije mjere, navodno kako bi se ostavilo prostora za pregovore, koji će na kraju doživjeti neuspjeh. U debati na 48. zasjedanju GSUN brojni državници su govorili o BiH. Predsjednik A. Izetbegović imao je zapaženo izlaganje, iznio genezu agresije i neadekvatnog djelovanja međunarodne zajednice, a američki predsjednik B. Klinton iznio je uvjete pod kojim bi SAD bile spremne uzeti učešće u mirovnim trupama u BiH. Generalna skupština VSUN donijela je 19.12. 1993. godine Rezoluciju br. 48/88 koja obimno tretira situaciju u BiH. U njoj su uključeni svi ranije izraženi stavovi u rezolucijama GS i VSUN. Za nju je glasalo 109 država, među kojim i SAD, a suzdržano je bilo 57 država, među kojim države članice EZ, Rusija, Kina, Indija, Kanada.

Početkom 1994. godine došlo je do snažnih vojnih dejstava na širokom prostoru u BiH, posebno udari na Sarajevo, kao i vojna intervencija hrvatskih jedinica. U januaru se pismom obraćaju predsjedavajući Predsjedništva (06.01.) i predsjednik Vlade RBiH (28.01.), tražeći hitnu intervenciju VSUN. Jedna od granata ispaljena sa srpskih položaja oko Sarajeva, donosi smrt 67 osoba i ranjava 197 građana. VSUN se oglašava kratkim saopćenjem predsjednika (03.02.), Pakistan u ime država članica Organizacije islamske konferencije traži hitno zasjedanje, na koje VS odgovara sastankom održanim 14. i 15.02., sa kojeg nije bilo zaključaka. Oštro je reagirala Madeleine Albright, stalna predstavica SAD u UN, koja je bila za intervenciju zračnih snaga NATO, tvrdeći „da jedino diplomatija podržana silom može zaustaviti pokolj u Sarajevu i prekinuti zastoj u mirovnim pregovorima u Ženevi“. Rusija, Kina, Ukrajina i Grčka bile su suzdržane u vezi sa upotrebom zračnih snaga NATO. Tada je ruski predsjednik Jeljcin uputio pismo bosanskim Srbima da povuku tešku artiljeriju oko Sarajeva i poštuju upućeni ultimatum, a za uzvrat će poslati ruske vojnike u mirovne snage UN. Tada je prvi put ozbiljno u UN razmatrana mogućnost upotrebe snaga NATO. To se potvrdilo već 28.02. kada su NATO avioni oborili četiri borbena aviona srpskih snaga.

Rezultati američkog angažmana

„Vašingtonski sporazum“ potpisan je 1. marta i predstavlja prekretnicu u procesu za mir u BiH. Za njegovo donošenje zaslužne su SAD koje su postavile osnove za konačno rješenje. Ovim sporazumom otvoren je proces ubrzanog normaliziranja odnosa dvaju naroda, bošnjačkog i hrvatskog u BiH i dvije države, Republike Bosne i Hercegovine sa Republikom Hrvatskom. Vašingtonski sporazum, zajedno sa Dejtonskim mirovnim sporazumom, predstavljaju najbolje djelo američke diplomatije angažirane u krizi nastaloj

raspadom SFR Jugoslavije.

Još prije donošenja Vašingtonskog sporazuma, vidljivo je bilo nastojanje diplomatija SAD da bude pronađeno neko mirovno rješenje. Oni su, zajedno sa nekoliko drugih država, dostavili zajednički nacrt nove rezolucije, koju je VS prihvatilo 4. marta, kao Rezoluciju 900, kojom se pozdravlja izvjesno smirivanje situacije u i oko Sarajeva, i uspostavljanje vitalnih javnih službi u gradu. Istovremeno, izražena je zabrinutost zbog pogoršanja situacije u Maglaju, ali i drugim dijelovima BiH, posebno Mostaru i Vitezu, gdje je civilno stanovništvo izloženo stradanjima i velikoj patnji. Rezolucija insistira na slobodnom kretanju civilnog stanovništva i humanitarnih pošiljki, saradnji svih sa UNPROFOR-om radi održanja prekida neprijateljstava u i oko Sarajeva. Rezolucijom 908 od 31.3. produžen je mandata UNPROFOR-u na još šest mjeseci i odobreno je njegovo brojčano jačanje za 3.500 vojnika. Ujedno je prihvaćen plan za ponovno otvaranje aerodroma u Tuzli za humanitarne potrebe.

U proljeće 1994. godine Goražde, kao zona sigurnosti UN, bilo je nesiguran i grad pod totalnom blokadom, pod udarima srpskih snaga bez presedana. Uprkos manjoj zračnoj intervenciji NATO i diplomatskim naporima u sjedištu UN, ofanziva je nastavljena i samo herojska odbrana sa velikim broja žrtava spasila je grad. Tome je pripomogla i Rezolucija 913 od 22.4. u kojoj je izražena ozbiljna zabrinutost nastavkom neprijateljstava u Goraždu, u kojoj su najoštrije osuđene srpske snage u Bosni za neprekinutu ofanzivu protiv zaštićene zone Goražde koja je uzrokovala smrt velikog broja civila i izazvala strašne ljudske patnje. Oštro je osuđeno zatvaranje i ponižavanje pripadnika UNPROFOR-a od srpskih snaga.

Rezolucijom 936 od 8. jula imenovan je južnoafrički sudija Richard Goldstone za glavnog tužioca u Međunarodnom krivičnom sudu za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji. VSUN je 23. septembra donijelo čak tri Rezolucije 941, 942 i 943. U prvoj je izražena ozbiljna zabrinutost zbog nastavka kampanje sistematskog terora protiv civilnog nesrpskog stanovništva koje provode snage bosanskih Srba u Banja Luci, Bijeljini i drugim krajevima BiH, kako je opisano u izvještajima UNHCR-a i Međunarodnog komiteta Crvenog križa (MKCK). Naglašava da je etničko čišćenje flagrantno kršenje međunarodnog humanitarnog prava i izražava veliku zabrinutost što snage bosanskih Srba sprječavaju dolazak specijalnog izaslanika generalnog sekretara UN i UNPROFOR-a u Banja Luku. U drugoj se osuđuje bosanske Srbe zbog odbijanja mirovnog sporazuma i teritorijalnog aranžman Kontakt grupe za BiH (SAD, Rusija, Velika Britanija, Francuska i Njemačka), izražava odlučnost da budu provedene sve prethodne rezolucije i traži od svih država da sa Karadžićevim sljedbenicima ne održavaju veze dok ne prihvate predloženo rješenje za mir. Istovremeno, poziva sve države da zabrane ekonomske aktivnosti prema teritorijima pod kontrolom bosanskih Srba, izuzev medicinskih i prehrambenih potreba, uz prethodnu saglasnost komiteta formiranog u skladu sa Rezolucijom VSUN br. 724 (1991). Također, da zabrane ulazak na svoju teritoriju predstavnicima vlasti iz dijelova RBiH koje drže bosanski Srbi, oficirima vojnih i paramilitarnih grupa, kao i osobama koje djeluju u njihovo ime, zatim osoba za koje bude utvrđeno da su pružili finansijsku, materijalnu,

logističku, vojnu i svaku drugu pomoć srpskim snagama u Bosni. Treća rezolucija se odnosi na olakšavanje sankcija SR Jugoslaviji koja je podržala mirovni sporazum u BiH. Analizom ovih rezolucija, može se zaključiti da je međunarodna zajednica nastojala po svaku cijenu nametnuti mirovni plan, bez obzira na sve njegove nedostatke. Uskoro će se pokazati da ni ove rezolucije nisu bile učinkovite, što se može zaključiti iz saopćenja predsjednika VSUN od 30. septembra, u kojem se izražava zabrinutost zbog pogoršanja situacije u zaštićenoj zoni Sarajevo.

Od značajnih dokumenata UN u 1994. godini je i Rezolucija GSUN br. 49/10 od 8. novembra o situaciji u Bosni i Hercegovini. Za nju je glasalo 101 država članica UN, dvije su bile protiv i 48 suzdržanih. Izražena je riješenost GS da spriječi genocid, zločine protiv čovječnosti i druge povrede humanitarnog prava, uz poruku da se teritorije BiH pod kontrolom Srba trebaju vratiti u cjelovitost zemlje, kako je i predviđeno u prijedlogu za mir pod nadzorom međunarodne zajednice. Rezolucijom je zatraženo od VSUN da donese odluku o ukidanju embarga na uvoz oružja za potrebe Vlade RBiH. Pozvane su države članice UN i regionalne organizacije da sarađuju sa RBiH u njenom nastojanju da izbori svoje neotuđivo pravo na samoodbranu. Ponovljeni su brojni zaključci iz prethodnih rezolucija GS i VSUN.

Suprotno nastojanjima međunarodne zajednice da budu obustavljena neprijateljstva i prihvaćen mirovni plan, bosanski Srbi i snage iz tzv. srpske krajine u Republici Hrvatskoj, nastavili su ofanzivna dejstva prema zaštićenoj zoni Bihać. VSUN donijelo je Rezoluciju 958 od 19.11. u kojoj je ovlašten generalni sekretar UN da uz pomoć UNPROFOR preduzme sve potrebne mjere kroz upotrebu zračnih snaga, u i oko zona sigurnosti u RBiH i Republici Hrvatskoj. Istog dana usvojilo je i Rezoluciju 959 koja se uglavnom odnosi na implementaciju odluka o zaštiti „zona sigurnosti“.

Početak posljednje godine agresije i rata obilježen je Rezolucijom 970 od 12.01. 1995. koja je suspendirala ekonomske sankcije SR Jugoslaviji na 100 dana, kao „nagradu“ za podršku mirovnom sporazumu i pritisak koji je činila prema bosanskim Srbima, kojeg su oni odbili. Koliko je taj „pritisak“ bio efikasan ili predstava za javnost i UN, govori podatak da ga bosanski Srbi nisu nikada prihvatili. Istovremeno, Srbija i Crna Gora su nastavili agresiju i svestranu podršku svojim snagama u BiH. Zato VSUN donosi tri rezolucije 31. marta, 981, 982 i 983, koje su se zasnivale na izvještajima generalnog sekretara UN i odnosile su se na promjenu statusa i reorganizaciju UNPROFOR-a. Prva se odnosila na UNPROFOR u BiH, druga za UNCRO u Hrvatskoj i treća UNPDF za Makedoniju. Na osnovu izvještaja posmatrača UN na granici između RBiH i Srbije i Crne Gore, koji su utvrdili kršenje odredbi iz Rezolucije 970, posebno onih koji se odnose na dostavu goriva za vojne potrebe, VSUN je donijelo Rezoluciju 988 od 21.4. kojom su suspendirane olakšice SR Jugoslaviju, kao nagrada za „kooperativnost“.

Situacija u BiH je bila sve teža tako da je generalni sekretar UN, 30. maja 1995. godine, napisao „da u BiH više ne postoji mir koje bi trebalo održavati“. Na inicijativu grupe zemalja, VSUN donijelo je Rezoluciju 998 od 09.6. kojom je predviđeno upućivanje „Snaga za brzo djelovanje“ u BiH, što je podrazumjevalo upućivanje novih 12.500 vojnika i time

jačanja kapaciteta UNPROFOR-a. Međutim, u periodu koji je prethodio padu Srebrenice, u BiH je došlo novih samo 2.000 vojnika. Srebrenica, (ne)sigurnosna zona UN, nakon dugotrajnije opsade srpskih snaga pala je u ruke vojske ratnog zločinca Ratka Mladića, bez otpora snaga UNPROFOR-a, jačine jednog bataljona (holandski). Protjerane su desetine hiljada žena i djece iz Srebrenice, a vojne i policijske snage bosanskih Srba izvršili su genocid nad najmanje 8.372 dječaka, muškarca i staraca bošnjačke nacionalnosti. VSUN donosi 12. jula Rezoluciju 1004, u vremenu kada se odvijao genocid u Srebrenici, u kojoj se ponavljaju fraze o sporazumu o demilitarizaciji Srebrenice, zahtjevima da snage bosanskih Srba zaustave ofanzivu i odmah se povuku iz Srebrenice. Istom je traženo da se u potpunosti poštuje sigurnost osoblja UNPROFOR-a, te da se odmah oslobodi zarobljeno osoblje UN. Dakle, traži se zaštita onih koji su trebali štiti civilno stanovništvo od progona i pogroma, ubijanja i genocida. Ublažavanje patnji civilnog stanovništva planira se dostavom humanitarne pomoći i stavljanjem u funkciju javnih servisa. Sramotno! Bez ultimatumata da bude spriječen obim tragedije koja je bila u toku i bez posebnog osjećaja za ljudske živote u zaštićenoj zoni UN. Odgovornost pada na komandnu liniju UNPROFOR-a i generalnog sekretara UN, što ne oslobađa od odgovornosti i rukovodstvo RBiH da nije poduzelo sve mjere za odbranu Srebrenice.

Nakon burnih reakcija iz svijeta na pad zaštićenih zona Srebrenica i Žepa, kao i zahtjeva da napokon OUN poduzme nešto efikasno u BiH, natjerali su VSUN da 10. augusta, nakon žučne rasprave, donese Rezoluciju 1010. Osim privrženosti očuvanju suvereniteta, teritorijalnog integriteta i nezavisnosti, osude nasilja koje su Srbi počinili u zaštićenim područjima i prijetnje da će počinioči lično odgovarati za kršenje međunarodnog humanitarnog prava, izražava se zabrinutost za veliki broj nestalih ljudi koji su živjeli u Srebrenici i Žepi. Traži se hitno puštanje iz srpskog zatočeništva civila i podržava misija Međunarodnog komiteta Crvenog križa da dođu do prognanih i zatočenih osoba. Prije toga, na sastanku 16 lidera NATO-a, održanom 21.7. u Londonu, postignut je dogovor da UN mogu ovlastiti NATO da izvede masovne zračne napade po položajima bosanskih Srba. Tako su se stekli uslovi za zaključenje Memoranduma o razumijevanju između UNPROFOR-a i NATO-a „s ciljem realiziranja zajedničkih operacija“, koji je potpisan na dan donošenja Rezolucije 1010.

Nakon što je srpski agresor ponovo počinio zločin na tržnici „Markale“, ubijanjem 39 osoba i ranjavanjem 90 civila, NATO je 30. augusta pokrenuo operaciju „Promišljena sila“ u kojoj je učestvovalo 400 aviona i 5.000 vojnika iz 15 država, napadom na radarske i telekomunikacijske sisteme, komandna mjesta, skladišta goriva i druge objekte vojske bosanskih Srba. Mandat za akciju NATO dat je od UN za podršku provođenju rezolucija VS koje nisu provodile vlasti i snage bosanskih Srba. Tokom akcija zračnih udara NATO-a, Armija RBiH u sadejstvu sa snagama Hrvatskog vijeća obrane, poduzela je ofanzivna dejstva protiv srpske vojske. U tim operacijama oslobođen je veliki dio Bosanske Krajine i slijedilo je oslobađanje Banja Luke i Prijedora. Tada su SAD tražile da ofanziva bude prekinuta, a nastavljeni pregovori o miru koje je vodio američki ambasador Richard Holbrooke, što je sadržano u Rezoluciji 1016 od 21.9. Prije toga, VSUN donijelo je Rezoluciju 1015 od 15.9. kojom se suspenzija sankcija Srbiji i Crnoj Gori produžava na

šest mjeseci, što je bila nagrada za kooperativnost tokom pregovaračkog procesa za mir i efikasnu kontrolu granica.

Nakon parafiranja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonski mirovni sporazum) 21.11. 1995. godine, VSUN Rezolucijom 1021 ukinulo je embargo na uvoz naoružanja za prostor bivše Jugoslavije. Rezolucija 1026 od 30.11. produžila je mandat UNPROFOR-u do 31.01. 1996. godine. Također, prihvatilo je Izvještaj generalnog sekretara UN o tri misije na prostoru ex Jugoslavije i konstataciju da je Dejtonski sporazum „solidna osnova za mir u BiH“.

Rezolucija 1031 od 15. decembra 1995. godine, ima poseban značaj s obzirom na sadržaj i činjenicu da je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini postao i dokument OUN.

Dakle, u periodu 1991 – 1995. godina, OUN je donijela niz rezolucija i drugih dokumenata koji su se odnosili na krizu u SRJ Jugoslaviji, na države slijednice nastale njenim raspadom, posebno za Republiku Bosnu i Hercegovinu. Kvantitativno to je bio veliki broj dokumenata, koji su kvalitativno bili ograničenog dometa, posebno kada je u pitanju zaustavljanje agresije i rata u BiH. Neke od aktivnosti UN uslijedile su kasno, neke su imale simboličan karakter, nekada bile i proturiječne, ali ne ulazeći u dosljednost provođenja, spomenute rezolucije su imale pozitivne, iako ograničene efekte. One su bitno pomogle RBiH, kao novoj članici UN, da artikulira svoje interese i potrebe kroz OUN, koja je od prvog dana uvažavala i štitila suverenitet, teritorijalni integritet i nezavisnost Republike Bosne i Hercegovine. Posebno je značajno da je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini dio pravne i mirovne baštine UN (Rezolucija 1031) što mu daje poseban karakter, naročito ako se uzme u obzir da je jedan od aneksa tog sporazuma aktuelni Ustav Bosne i Hercegovine (Anex 4.).

Nezavisnost, sloboda i suverenitet države ne postižu se kroz izglasavanje rezolucija ili drugih dokumenata najvažnijih međunarodnih vladinih organizacija. Oni se stiču slobodno izraženom većinskom voljom građana i naroda te zemlje, njihovim snažnim opredjeljenjem za samostalnošću i po potrebi oružanim odbranom, kao što je to morala uraditi Republika Bosna i Hercegovina 1992 godine, nakon brutalne agresije koja je izvršena od strane susjednih zemalja. Ipak, dokumenti međunarodnih organizacija, posebno OUN, imali su i ostaju biti, od prvorazrednog značaja za potvrdu statusa svake države. Oni jesu autentičan i svojevrstan izvor istine o vremenu, događajima i odnosu međunarodne zajednice prema dijelovima koji je čine. U toj poziciji se nalazila Bosna i Hercegovina, više kao objekt ali i subjekt međunarodnog prava, u periodu 1992 -1995 godina kada je morala, iako na razne načine sputana, braniti svoju nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet. Zato treba pomenuti i dokumente Organizacije islamske konferencije, Vijeća Evrope i neke druge (Evropske zajednice, NATO, Arapske lige) koji su obilježili taj period naše historije. U ovom radu bit će prikazan još odnos Organizacije islamske konferencije prema bosanskom pitanju u ratnom periodu.

Organizacija islamske konferencije (saradnje)

Organizacija islamske konferencije (OIC), osnovana 25.9. 1969. godine u Rabatu, nesumnjivo je jedna od najznačajnijih međuvladinih organizacija. Artikulira interese 57 država islamskog svijeta i drugih koji žive u tim zemljama, utjecajna je u međunarodnoj zajednici jer o bitnim pitanjima glasa uglavnom na jedinstven način. Mada rastrgana unutarnjim nesuglasticama, izražava mišljenja i stavove država članica sa četiri kontinenta, manje od dvije milijarde populacije naše planete. Posmatrači u Organizaciji islamske saradnje su OUN, Arapska liga, Afrička unija, Pokret nesvrstanih zemalja, jedan broj država među kojim i Bosna i Hercegovina, što sve govori o kapacitetu OIC da utječe na donošenje bitnih odluka o međunarodnim pitanjima. Svoje jedinstvo i značajan uticaj u međunarodnoj zajednici OIC je pokazao u periodu agresije i rata u Bosni i Hercegovini, prema zemlji o kojoj se malo znalo i gledalo kroz prizmu ex Jugoslavije. Osim činjenice da u BiH žive muslimani, zemlje članice OIC su prepoznale agresiju i silu koja je prijetila uništenju ne samo jedne narodnosne skupine, nego i države članice UN. Istovremeno, bile su svjesne hipokrizije u stavovima Evrope i drugih ključnih međunarodnih faktora prema Republici Bosni i Hercegovini, posebno kada je pitanju embargo na oružje i pravo na samoodbranu. Odnos islamskih zemalja prema RBiH razvijao se od početnog samo aktivnog stava, do snažne podrške u odbrani suvereniteta, teritorijalnog integriteta, nezavisnosti, multinaционаlne i pluralne države kroz diplomatsku, političku, finansijsku, ekonomsku, humanitarnu i djelimično vojnu pomoć. Organizacija islamske konferencije je, u periodu 1992 – 1995. godine, donijela niz dokumenata u kojim je razmatrana situacija u BiH i zauzeti stavovi islamskog svijeta. U ovom radu bit će spomenuti najvažniji.

Jedan broj islamskih država su do juna 1992. godine priznale RBiH i započele postupak uspostave diplomatskih odnosa. Neke od njih su odmah reagirale protiv agresije i tražile od UN i međunarodne zajednice da učine neophodno kako bi bila zaustavljena spirala rata i zaštitili civili. Odlučujući korak učinile su, na inicijativu Turske, Irana, Tunisa i drugih, sazivanjem V vanrednog zasjedanja ministara vanjskih poslova OIC, u Istanbulu 17. i 18. juna 1992. godine. U završnom dokumentu o situaciji u BiH (Rezolucija No. 1/5 – EX), prva u nizu, 37 država članica OIC oštro je osudilo SR Jugoslaviju radi izvršene agresije na RBiH. Situaciju u vezi sa kršenjem ljudskih prava ocijenili su kritičnom i dali podršku Vladi RBiH u pravednoj borbi za očuvanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Rezolucija poziva na razoružanje svih agresorskih snaga i njihovo stavljanje pod međunarodnu kontrolu. Iskazano je puno jedinstvo i spremnost država članica OIC da podrže odluke VSUN koje treba da donese odluku o zaustavljanju rata, nakon provjere efekata sankcija koje je uvelo Srbiji i Crnoj Gori. Na konferenciji je postignuta i saglasnost o formiranju posebnog Fonda OIC za potrebe RBiH i postignut dogovor o koordinaciji daljih aktivnosti.

Islamske zemlje su bile aktivne u UN i drugim forumima u svijetu u podršci RBiH, međutim agresija nije bila zaustavljena i situacija se pogoršavala. Svjesna razvoja negativne evolucije prilika, u i oko BiH, sazvana je VI vanredna konferencija ministara vanjskih poslova OIC, u Džedi 01. i 02.12. 1992. godine, pod pokroviteljstvom kralja Fahda, suverena

Saudijske Arabije. Na kraju je donesena Rezolucija No. 1/6 EX od 02.12. 1992. u kojoj je, između ostalog, naglašeno da se naglo pogoršanje situacije u BiH kvalificira kao prijetnja međunarodnom miru i stabilnosti, konstatira da naponi Evropske zajednice u provedbi odluka Londonske konferencije i iznalaženja mirnog rješenja putem pregovora nisu dali rezultate zbog opstrukcije i protivljenja srpsko - crnogorske strane i njihovih paravojnih snaga u BiH. Potvrđen je princip nepriznavanja rezultata okupacije tuđih teritorija upotrebom sile, kao i pravo na dostojanstven i siguran povratak svih prognanih na svoja ognjišta. Poziva na pomoć i podršku napadnutoj i međunarodno priznatoj državi, članici UN. RBiH ima pravo na samoodbranu i zatraženo je skidanje embarga na naoružanje. Od VSUN traži da odmah preduzme mjere koje bude smatralo neophodnim protiv Srbije i Crne Gore, uključujući i primjenu sile kako je propisano Članom 42. poglavlja VII Povelje OUN. Energično osuđuje agresiju SR Jugoslavije na RBiH i njeno ne poštovanje odluka međunarodne zajednice. Od međunarodne zajednice očekuje da do 15.01. 1993. zaustavi agresiju na BiH, a u međuvremenu, islamske zemlje treba da razmotre mogućnosti da, pojedinačno ili kolektivno, isporuče oružje Armiji RBiH. Istovremeno, traži ukidanje primjene Rezolucije VSUN 713 za RBiH, a ako ne bude ukinuta islamske države je neće primjenjivati, počev od 01.02. 1993. godine. Ova Rezolucija OIC je karakteristična po svestranosti u analizi, aktuelnosti u ocjenama i po jasnoći zahtjeva za konkretnim angažmanom država članica i OIC kao cjeline.

S ciljem efikasnog djelovanja, u Parizu je 05.01. 1993. godine, formirana Kontakt grupa OIC za BiH koju su činili ministri vanjskih poslova Pakistana, Turske, Egipta, Irana, Saudijske Arabije, Tunisa, Indonezije, a kasnije će se pridružiti ministri Senegala, Maroka, Malezije i povremeno drugi ministri. Zaključeno je da Kontakt grupom rukovodi ministar države koja predsjedava OIC na ministarskom nivou, da se humanitarna i druga pomoć poveća po obimu i sadržaju, da se diplomatska i druga pomoć usmjerava prema potrebama Vlade RBiH i da se sastanci Kontakt grupe redovno održavaju na margini međunarodnih konferencija, po potrebi posebno. Izvršena je analiza ponašanja ključnih međunarodnih faktora u odnosu na situaciju u BiH, posebno SAD i evropskih država, odlučeno je da narednog dana ministarska trojka posjeti predsjednika Izetbegovića i ministra Silajdžića u Ženevi. Kontakt grupa je uspostavljena kao pomoćno tijelo OIC, koje je bilo u mogućnosti da blagovremeno djeluje prema VSUN i drugim najvažnijim adresama u podršci RBiH. To je činila blagovremeno, energično, redovno i dosta efikasno u podijeljenom svijetu. Ipak, sve to nije bilo dovoljno da bude zaustavljena agresija na BiH, ali jeste veoma pomoglo Republici Bosni i Hercegovini u očuvanju države i postizanju konačnog mira. U vremenu kada su bile zajedničke aktivnosti OIC i SAD u podršci RBiH tada su postignuti i najbolji rezultati za BiH.

U Karačiju je od 24. do 29. aprila 1993. godine održana 21. Konferencija ministara vanjskih poslova OIC. Na dnevnom redu je bila i situacija u BiH i podrška Vladi RBiH u borbi protiv agresije. U Rezoluciji 7/21-S od 29.4., pored ostalog, osuđena je „genocidna srpska agresija na RBiH, ignoriranje relevantnih dokumenata VSUN i GSUN od strane Srbije, Crne Gore i bosanskih Srba, masovno i flagrantno kršenje ljudskih prava, odvratna politika etničkog čišćenja“. Konferencija preporučuje svim zemljama da prekinu ekonomske

i trgovinske veze sa SR Jugoslavijom, traži da efikasno budu provedene sve odluke VS i GSUN, da nepravedno nametnuti embargo na naoružanje bude ukinut za BiH i omogućiti efikasna samoodbrana ovoj zemlji, da se ubrza isključenje SR Jugoslavije iz svih aktivnosti UN, da traži specijalno zasjedanje Generalne skupštine UN posvećeno situaciji u BiH, da bude osigurano zatvaranje srpskih koncentracijskih logora i puštanje na slobodu svih zatvorenika. Konferencija traži od VSUN da donese mjere kako bi bilo zaustavljeno ekstremno pogoršanje situacije u Sandžaku, Vojvodini, Kosovu i Makedoniji. U sklopu ove konferencije održan je i posebna sesija (donatorska) na kojoj je prikupljeno oko 200 miliona dolara, u što su uračunate neke od donacija članica OIC koje su u toku realizacije. Među značajnim, osim drugih, bio je sastanak Kontakt grupe OIC, u Ženevi 17.01. 1994. godine, kada je usvojena „Ženevska deklaracija o situaciji u RBiH“, u koju su uključeni svi dotadašnji stavovi OIC, osuđeni su pritisci na Vladu RBiH da kroz mirovni proces prihvati podjelu zemlje, odbačena je propaganda da se radi o „građanskom ratu“ u BiH, izraženo je energično suprotstavljanje teritorijalnim pretenzijama agresora, koji silom, politikom etničkog čišćenja i genocidom želi ostvariti konačne ciljeve. U Deklaraciji je navedena spremnost država OIC da svoje vojne efektivne stavove pod zastavu UN, što je bio odgovor na prijetnje zapadnih zemalja da će povući svoje vojnike iz UNPROFOR-a, ako ne bude prihvaćen prijedlog mirovnog sporazuma. Tražilo se da Međunarodni krivični sud UN u Hagu počne raditi, da budu uvedene oštrije sankcije Srbiji i Crnoj Gori, da se zaprijeti Republici Hrvatskoj sankcijama ukoliko se nastavi miješati u unutarnje odnose u susjednoj BiH. Istaknuto je da su zemlje članice OIC obavezne pojačati ekonomske mjere pritiska na zemlje koje pomažu agresiju na RBiH, kao i da je došlo vrijeme da se počnu prikupljati sredstva za buduću obnovu BiH.

U Kuala Lumpuru 24.01. 1994. godine održana je međunarodna konferencija parlamentaraca iz 33 islamske države posvećena situaciji u BiH. Završena je usvajanjem Deklaracije u kojoj je naglašeno da su „međunarodni pregovarači Owen i Stoltenberg ignorirali sadržinu i duh rezolucija OUN i uvjete za mir postavljene na Londonskoj konferenciji“, podržali su pravo BiH na samoodbranu i ukidanje embarga na oružje, navodeći da bi vojna pomoć bila pravno utemeljena „jer embargo na oružje za BiH nije nikada ni postojao, nego su UN proširile Rezoluciju VSUN 713, što je nelegalno jer se ona odnosila na Miloševiću Jugoslaviju“, u kojoj suverena RBiH nije nikada bila sastavnim dijelom. Ona je pokazivala raspoloženje u parlamentarnim redovima ovih zemalja i odlučnost da podrže djelovanje svojih izvršnih vlasti u odnosu na RBiH. Konferencija je upozorila VSUN da međunarodna zajednica neće moći duže da tolerira neučinkovitost jer to nije u skladu sa Poveljom UN i Konvencijom protiv genocida. A. Izetbegović, koji je prisustvovao konferenciji, je prihvatio prijedlog Malezije da bude sazvana nova međunarodna konferencija koja bi donijela odluku o zaustavljanju rata.

U aprilu 1994. godine održana je Međunarodna konferencija o Balkanu, u Istanbulu, uz učešće oko 300 uglednih ličnosti iz Turske i pretežno islamskog svijeta. Završena je usvajanjem Deklaracije u kojoj je oštro osuđena SR Jugoslavija radi agresije na suverenu i međunarodno priznatu BiH, zahtjevom o preduzimanju adekvatne mjere za zaustavljanje velikosrpskog hegemonizma, što je označeno kao bitni preduvjet za uspostavljanje trajnog mira u BiH i na Balkanu. Konferencija je posebno osudila zločinački upad srpskih

snaga u Goražde. Također, osudila je etničko čišćenje u Prijedoru i Banja Luci, kao i teror koji srpske vlasti provode u Sandžaku i na Kosovu.

Nizali su se sastanci Kontakt grupe OIC za BiH, konferencije i skupovi islamskih zemalja u jedinstvenoj podršci državi BiH na zajedničkoj platformi. U toj fazi su u sastav UN-PROFOR ušle i vojne jedinice iz islamskih država. Istovremeno, ostvarena je koordinacija sa Pokretom nesvrstanih zemalja i Organizacijom afričkog jedinstva u podršci R BiH na međunarodnom planu. U VSUN inicijative OIC blokirale su Rusija i neke zemlje Evropske zajednice. Od stalnih članica VS Kina je uglavnom bila suzdržana ili nije podržavala inicijative koje su išle u prilog BiH. SAD su u toj fazi bosanske drame bile vrlo blizu stavovima OIC, pozitivno reagirali i u nekim aktivnostima zajednički djelovali.

Krajem oktobra 1994. godine u Rabatu je održana V Konferencija ministara vakufa OIC na kojoj je razgovarano kako povećati humanitarnu i drugu pomoć R BiH. Krajem novembra iste godine u Damasku je održana je V Generalna konferencija Islamske organizacije za obrazovanje, nauku i kulturu (ISESCO) sa koje je upućen Apel VS UN, EU, NATO i državama članicama ISESCO (41), u kojem su bili naznačeni poznati stavovi OIC i najšire javnosti u svijetu o potrebi zaustavljanja agresije na R BiH i njenom pravu na samoodbranu svim sredstvima. Na kraju konferencije usvojen je i dokument u kojem je naglašen vrlo opasan razvoj prilika u BiH kao posljedica „odiozne, stalne i nekažnjene agresije Srba na muslimanski narod Bosne i Hercegovine“. Konstatirano je stalno kršenje rezolucija VSUN od strane agresora i ukazano na „poraz međunarodne zajednice pred ratobornim agresorom, čija želja za silom nije ništa drugo nego negacija međunarodnih propisa o ljudskim pravima i postulatima morala“. Izražava se „prezir prema srpskom barbarizmu te najenergičnije osuđuje saučesništvo drugih u ovom kriminalnom ponašanju“. Apeluje se na VSUN da zaustavi srpsku agresiju „masovnom vojnom intervencijom NATO, uz upotrebu zračnih, kopnenih i pomorskih snaga“. Konferencija je odlučila da u periodu 1994 – 1996. podrži prosvjetne i kulturne institucije u BiH sa iznosom od 550.000 dolara te da bude povedena akcija za prikupljanje novih sredstava za podršku ovim institucijama u R BiH.

Sedmi samit OIC održan je od 13. do 15. decembra 1994. godine u Kazablanki pod sloganom „bratstvo i obnova“. Tom prilikom obilježena je 25. godišnjica od osnutka ove organizacije. Samitu je prethodila 22. Konferencija ministara vanjskih poslova OIC, na kojoj je posebna sesija (specijalno zasjedanje) bila posvećena razmatranju situacije u BiH. U završnom dokumentu ministarske konferencije (Rezolucija 6/22 o BiH) blagonaklono je primljena zahvalnost Vlade R BiH za dotadašnju pomoć islamskog svijeta i upućen energičan poziv državama članicama OIC za povećanje pomoći u kritičnom i historijskom trenutku za multietničku, multireligioznu i multikulturnu državu Bosnu i Hercegovinu. Ponovljeni su najvažniji stavovi OIC o podršci BiH sa nastavkom pojačane diplomatske, političke, finansijske, humanitarne, ekonomskom i druge podrške i pomoći. Pozvana je Kontakt grupa pet država na saradnju i zajedničku akciju sa Kontakt grupom OIC za BiH, u namjeri da bude fer odnos prema razmatranju pitanja od interesa za Vladu R BiH i nalaženju najboljeg rješenje za mir u BiH. U ovom dokumentu pobrojani su i drugi stavovi koji su dio platforme na kojoj je djelovala Kontakt grupa OIC za BiH.

U završnom dokumentu, Deklaraciji OIC o situaciji u BiH, 7. Samit OIC pozdravlja

herojski otpor naroda BiH protiv barbarske srpske agresije i izražava punu solidarnost za pravedno bosansko pitanje; daje upute radnoj grupi da svoje aktivnosti mobiliziranja podrške i pomoći uskladi sa rezolucijom 22. Konferencije ministara vanjskih poslova OIC; nalaže generalnom sekretaru OIC da primi na znanje potrebe Vlade RBiH u vezi sa pružanjem pomoći, proslijedi ih zemljama članicama i koordinira njihovu podršku; traži da trupe i oprema iz islamskih država budu prilagođene efikasnom djelovanju UN-PROFOR-a i izražava spremnost da ih dopuni u slučaju povlačenja dosadašnjih efektiva u sastavu snaga UN; izražava žaljenje radi direktne i indirektne pomoći koje pojedine zemlje pružaju srpskom agresoru i odlučuje da preispita buduće ekonomske odnose sa tim državama; ponavlja stav u vezi sa embargom na oružje, izražava uvjerenje da nije legalan, niti je moralno da bude nametnut BiH koja je pod agresijom; formira posebni Program OIC za pomoć RBiH i poziva sve članice OIC da participiraju sa iznosom od tri stotine hiljada do pet miliona dolara pojedinačno; daje u zadatak generalnom sekretaru OIC i predsjednicima 21. i 22. ministarske konferencije OIC da upute delegacije u prijestolnice država stalnih članica VSUN sa zadatkom prenošenja stavova samita o bosanskom pitanju i odbrane strategije OIC u vezi sa BiH.

U Kairu je 21.01. 1995. godine dodijeljena nagrada „Kralj Fejsal“ predsjedniku A. Izetbegoviću, koji je tom prilikom u svom govoru iznio kritike i razočaranost u „bjelosvjetsku politiku i diplomaciju, uključujući i politiku nekih islamskih država“. U Rabatu je 18.5. održan sastanak Kontakt grupe OIC za BiH, kojem je predsjedavao marokanski premijer, a osnovni zaključak je bio zahtjev da se skine embargo na oružje Vladi RBiH, kao odgovor na odbijanje srpske strane da prihvati mirovni plan međunarodne zajednice. Kontakt grupa OIC za BiH održala je hitan sastanak 20.7. u Ženevi, nakon tragedije u Srebrenici, sa kojeg je upućena poruka da zemlje OIC „sebe više ne smatraju obavezanim da poštuju nelegalani nepravedan embargo na oružje nametnut RBiH, državi članici UN, koja je žrtva srpske agresije“. Veliki broj lidera iz islamskog svijeta, među prvim predsjednik OIC, marokanski suveren Hasan II, reagirali su na genocid u Srebrenici i tražili energičnu reakciju VSUN i međunarodne zajednice protiv srpske genocidne politike i prakse. U tom periodu došlo je i do zajedničkih aktivnosti Kontakt grupe OIC za BiH i Kontakt grupe petorice (Pariz, Njujork), koje će podržati mirovni proces pod američkim rukovodstvom, a koji će rezultirati Dejtonskim mirovnim sporazumom.

U Kuala Lumpuru (11.- 15.9) održan je specijalni ministarski sastanak Kontakt grupe OIC za BiH i islamskih država koje daju trupe u UNPROFOR, na kojem je usvojena Deklaracija od 18. tačaka i Odluka da se BiH počne isporučivati naoružanje za borbu protiv srpskog agresora. Učesnice sastanka preuzele su obavezu da će osigurati, organizirati i koordinirati vojnu, humanitarnu, finansijsku i drugu pomoć. Važnost dokumenta je i u tome što su zemlje uzele na sebe značajan dio političko-diplomatskih obaveza za postizanje pravednog mira u BiH, a ako do toga ne dođe, bile su spremne da pruže svestranu, uključujući i vojnu, pomoć Vladi RBiH u mogućem nastavku agresije i rata.

Uoči potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Pariz, 14.12. 1995), održana je 23. ministarska konferencija OIC (Konakri, 11 - 13.12.) na kojoj je

jedno od ključnih pitanja bila BiH. Na njoj je usvojen obiman dokument u kojem su ponovljeni svi stavovi OIC u odnosu na BiH, podržan Dejtonski mirovni sporazum kojim je okončan rat i označen kraj ratnog perioda. U Rezoluciji 6/23 – P, pored ostalog, ministarska konferencija odbija da budu dozvoljene i legalizirane konfederalne veze bosanskih Srba sa Srbijom i Crnom Gorom, od VSUN traži da osigura punu primjenu Dejtonskog mirovnog sporazuma, da u implementaciji bude adekvatno zastupljeni stavovi OIC i da u implementacijskom mehanizmu bude osigurano prisustvo vojnih efektiv iz islamskih država. Podržana je odluka Kontakt grupe OIC za BiH o formiranju jedinice za mobiliziranje pomoć za obnovu BiH i reafirmirana potreba direktnog učešća Kontakt grupe OIC u implementaciji mirovnog sporazuma. Posebno je naglašeno pravo punog i sigurnog povratka izbjeglih i prognanih na svoja ognjišta i ništavosti svih akata donesenih pod prisilom.

Zato se sa sigurnošću može konstatirati da su islamske zemlje i Organizacija islamske konferencije (saradnje) odlučno podržale R BiH pod agresijom raznovrsnim angažmanom, od humanitarne, diplomatske, finansijske, ekonomske, informativne i kulturne do vojne pomoći, pri čemu je postignuto veoma visoko jedinstvo islamskih država. Takav angažman je bio produžen i u prvim godinama nakon zaključenja Dejtonskog mirovnog sporazuma. Dakle, OIC se sistematski i kontinuirano bavila pitanjem BiH. Odazvala se svim pozivima Vlade R BiH i pružila veliku diplomatsku pomoć kroz multilateralne aktivnosti i u jačanju bilateralnih odnosa sa islamskim državama. Vrlo je značajan doprinos radu UN, posebno kroz djelovanje država OIC u svojstvu nestalnih članica VSUN. U brojnim rezolucijama, deklaracijama i zaključcima OIC vrlo precizno su označeni karakter rata kroz agresiju, fenomen etničkog čišćenja, rano upozoravanje na masovne zločine i genocid, konstantna kritika neprovođenja rezolucija VSUN, da se efikasno zaustave patnje civila, zaštite tzv. sigurnosne zone UN itd. Na mnogobrojnim stranicama dokumenata OIC zapisana je istina o agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Dokumenti Organizacije Ujedinjenih nacija i Organizacije islamske saradnje su prvorazredni izvori koji sprječavaju patvorenje istine nedavne prošlosti i trebalo bi da doprinesu sprječavanju ponavljanja historijskih nesporazuma i sukoba u našoj regiji. Historia est magistra vitae. Zato je važno ne odustati od upornog podsjećanja na prošlost kako bi se osigurala bolja i sigurnija budućnost novih generacija.

Akademsko poduzetništvo – put prema gospodarskom napretku

Akademik Nikica Gabrić

Kao liječnik, znanstvenik i poduzetnik, osnovao sam Kliniku Svjetlost pred 27 godina. Dugo promatram kako se Hrvatska nosi s razvojem akademskog poduzetništva. Ova je tema ključna za našu gospodarsku budućnost jer akademska zajednica može biti snažan pokretač inovacija i rasta BDP-a, a time i poboljšanja kvalitete života u društvu. Nažalost, unatoč impresivnom porastu broja visokoobrazovanih, još uvijek nismo iskoristili sve prilike koje nudi razvoj akademskih ideja i njihovo prevođenje u praksu.

Porast broja akademski obrazovanih i (ne)rastući BDP

Kada je Hrvatska početkom 1990-ih krenula putem samostalnosti i tržišnih reformi, imala je otprilike 150 tisuća akademski obrazovanih ljudi. Do 2000. taj je broj narastao na 450 tisuća, a procjene za 2020. govore o preko 700 tisuća visokoobrazovanih. To je povećanje veće od 4,5 puta, čime smo, gledano samo po diplomi, postali neusporedivo obrazovnije društvo nego ranije.

Međutim, u istom razdoblju, rast našeg bruto domaćeg proizvoda (BDP) bio je znatno sporiji – procjenjuje se da je narastao oko tri puta. Razlika jasno upućuje na jedan od temeljnih problema: sama brojnost akademski obrazovane radne snage ne znači puno bez stvarnog prijenosa znanja u praksu. Naše tržište rada i dalje ne nudi dovoljno izazovnih, inovacijskih projekata koji bi zahtijevali i nagradili vrhunsko znanje. To, po mom mišljenju, nije samo ekonomski, nego i društveni problem jer demotivira mlade i ambiciozne ljude, koji onda često odlaze u inozemstvo.

Zašto akademsko poduzetništvo (još) ne uspijeva?

Iako je u nekim državama akademsko poduzetništvo glavni pokretač razvoja, kod nas je prisutno tek u tragovima. Za to postoje višestruki razlozi:

1. Državno financiranje bez jasnih poticaja
Akademska zajednica u Hrvatskoj većinom se financira iz državnog proračuna. Istodobno ne postoje sustavi koji academicima nude izravnu korist, a ni rizična ulaganja ne prepoznaju se kao vrlina. Time nastaje atmosfera u kojoj se prijenos znanstvenih otkrića u tržišne projekte ne doživljava kao prioritet.
2. Loša poslovna klima
Svaki privatni investitor u Hrvatskoj riskira suočavanje s nesmiljenom birokracijom, visokim porezima i sporim pravosudnim sustavom. U takvim uvjetima, suradnja s

akademske ustanove postaje dodatni izazov, umjesto da bude prilika.

3. Politički motivirani projekti

Iako postoje suradnje između države i privatnog sektora, često se prioritete određuju temeljem političke podobnosti, a ne inovativnog potencijala. To dovodi do situacija u kojima se javni novac troši na projekte sumnjive održivosti, umjesto da se ulaže u ideje koje imaju realne šanse za gospodarski uspjeh.

4. Prividna elitnost i nedovoljna svjetska prepoznatljivost

Akadska zajednica u Hrvatskoj često sebe promatra kao intelektualnu elitu. Ipak, međunarodni odjek naših istraživanja ostaje slab; broj citiranih radova i suradnji s vodećim svjetskim institucijama skroman je u usporedbi s brojem radova iz zemalja zapadne Europe.

5. Kultura zavisti, nepotizma i izostanak meritokracije

Naša društvena klima, obilježena sumnjičavošću prema uspjehu te jačanjem klijentelizma, i dalje sprečava zdrav razvoj inicijativa. Izvrsnost se prečesto zamjenjuje političkim ili osobnim poznanstvima, a mladi, inovativni stručnjaci odustaju ili odlaze.

6. Rijetki ali medijski eksponirani primjeri

U javnosti se često ističe ime Mate Rimca kao primjer uspjeha, no tu priču mnogi dovode u pitanje zbog miješanja privatnih i javnih sredstava, kao i nejasnih izvora početnog kapitala. Ujedno, to nije klasičan primjer akademskog poduzetništva, nego više privatne inicijative pojedinca s dobrim marketinškim vještinama.

7. Ograničena suradnja privatnog i akademskog sektora

Premda u IT sektoru postoje vrijedni pokušaji povezivanja s fakultetima (npr. razni start-up inkubatori), riječ je o iznimkama. Tipična hrvatska tvrtka rijetko prepoznaje sveučilišta kao strateške partnere za dugoročni razvoj.

8. Privatna sveučilišta usmjerena samo na edukaciju

Većina privatnih sveučilišta u Hrvatskoj orijentira se primarno na ekonomske ili društvene studije, bez snažne baze temeljnih znanosti ili istraživanja. Tu nedostaje strateško ulaganje u laboratorije, patente ili razvojne centre.

9. Nedostatak tradicije u temeljnoj znanosti

Nemamo dugu povijest uspješnih instituta koji bi se bavili istraživanjima na najvišoj svjetskoj razini. Bez toga, teško je graditi "pipeline" ideja koje iz akademskog sektora prelaze u industriju.

Svi ovi problemi jasno se vide u relativno slabim rezultatima naših tvrtki na međunarodnim tržištima. Neki europski fondovi, poput IRI programa, pokušavaju potaknuti istraživanja u ranim fazama (TRL 1–3) i naknadnu komercijalizaciju (TRL 4–7), ali zasad s prilično ograničenim učinkom na BDP te gotovo nikakvim društvenim odjekom.

Primjeri u svijetu

Iskustva razvijenih zemalja pokazuju da akademsko poduzetništvo može biti itekako uspješno ako se stvori podržavajući ekosustav.

1. Finska – reforma obrazovnog sustava

Kao netko tko je imao priliku razgovarati s visokim finskim dužnosnicima, posebno ističem primjer Eska Ahoa, bivšeg premijera Finske, kojeg sam pozvao da sudjeluje na Nacionalnom forumu. Finska je integrirala temeljno istraživanje sa strateškim ulaganjima u tehnologiju, stvorivši sinergiju između sveučilišta i privatnog sektora. Takva promišljena strategija pokrenula je njihovu transformaciju u jednu od najindustrijaliziranih i tehnološki najnaprednijih zemalja.

2. Suradnja sveučilišta i industrije u SAD-u

Na institucijama poput MIT-a, Stanforda i sličnih svjetskih sveučilišta suradnja s privatnim sektorom dio je tradicije. Iz takvih su suradnji proizašli brojni patent i startupovi koji su kasnije postali globalne kompanije. U manjem obimu, i na zagrebačkom FER-u pojavljuju se inicijative sličnog profila, što pokazuje da je i kod nas taj model ostvariv.

3. Negativan primjer Španjolske

S druge strane, Španjolska bilježi velik broj sveučilišnih diplomanata, ali mali broj stvarnih inovacija i niske plaće u sektorima koji bi trebali biti predvodnici razvoja. To je jasna ilustracija da masovna naobrazba ne jamči uspjeh ako nema strateške orijentacije prema inovacijama.

Iskustvo Klinike Svjetlost

Moja osobna iskustva pokazuju da se i u Hrvatskoj može oblikovati model akademskog poduzetništva. Klinika Svjetlost, čiji sam osnivač, djeluje i kao nastavna baza Medicinskog fakulteta u Rijeci. U sklopu Klinike provodimo specijalistička usavršavanja te radimo na istraživačko-razvojnim projektima (IRI) financiranim iz EU fondova. Suradnja s proizvođačima medicinske opreme i leća omogućuje nam razvoj i testiranje novih rješenja, koja potom mogu naći svoje mjesto na globalnom tržištu.

Iako smo još uvijek relativno mali u svjetskim okvirima, ovo iskustvo pokazuje da se i u Hrvatskoj, uz puno truda, može pokrenuti model komercijalno održive suradnje između akademske i privatne sfere. Uvjeran sam da ovo nije izoliran slučaj, nego nagovještaj kako bi se šira akademska zajednica mogla uključiti u stvaranje inovativnih proizvoda i usluga. Unatoč sve većem broju akademskih ustanova i visokoobrazovanih ljudi, Hrvatska se još uvijek ne ističe na međunarodnoj znanstvenoj sceni. Iako se često govori kako imamo mnogo talentiranih pojedinaca, njihov doprinos rijetko utječe na gospodarski rast ili globalnu prepoznatljivost. Broj objavljenih znanstvenih radova raste, ali im je međunarodni doseg skroman, a malo je istraživača koji uspiju dospjeti u najcitanije svjetske publikacije.

Slaba suradnja s vodećim institutima u inozemstvu, nefleksibilna birokracija i ograničeni financijski poticaji otežavaju komercijalizaciju istraživanja. Uz to, mnoga su partnerstva

kratkotrajna i ne stvaraju stabilne istraživačke mreže. Mnogi se akademici usredotočuju samo na objavljivanje radova radi napretka u zvanju, pa tržišna primjena ostaje zane-marena. Nedovoljno razvijena infrastruktura ne privlači ozbiljne međunarodne ulagače, a mladi istraživači sve češće odlaze u inozemstvo u potrazi za boljim mogućnostima. Kultura zavisti i nepotizma dodatno otežava razvoj inovacija, jer ometa svaku dugoročnu suradnju i nagrađivanje izvrsnosti. Nepovezanost sveučilišta i industrije onemogućuje brži prijenos znanja u praksu, pa rezultati istraživanja u Hrvatskoj često ostaju neisko-rišteni. Bez snažnijeg sustava poticaja i većeg ulaganja u razvoj interdisciplinarnih pro-jekata, teško je postići veći gospodarski učinak i poboljšati globalnu konkurentnost. Brojni su autori – od Thomasa Pikettyja do ideja Nassima Taleba i Yuvala Noaha Hararija – pokazala da je znanje jedan od najvrjednijih resursa modernog doba. Piketty ističe da intelektualni kapital može smanjiti nejednakosti, Taleb upozorava na nepredvidljivost u sustavima koji ignoriraju važnost znanja, a Harari tvrdi da će budućnost pripadati onim društvima koja se najbrže prilagode tehnološkim promjenama. Smatram da se to pravilo odnosi i na Hrvatsku.

Dok razvijene zemlje prepoznaju znanost i inovacije kao temelj gospodarskog rasta, mi se još uvijek mučimo s uspostavom učinkovitog sustava koji bi takve inovacije komercijali-zirao. Nedostatak takvog sustava znači da se naše znanstveno-istraživačke ideje prečesto ne pretvaraju u proizvode i usluge koji doprinose BDP-u. Uspješna gospodarstva diljem svijeta pokazuju da visoka razina ulaganja u istraživanje i razvoj donosi brže zapošljavan-je, veći izvoz i stabilniji ekonomski rast.

Veza između znanosti i obrane posebno je važna u suvremenom svijetu, gdje se nacio-nalna sigurnost sve više oslanja na tehnološki napredna rješenja. Možemo ih vidjeti u sustavima za kibernetičku sigurnost, u tehnologiji bespilotnih letjelica ili u razvoju novih materijala otpornih na ekstremne uvjete. Što je razvijenija znanstvena baza u nekoj zem-lji, to je uspješnije njezino uključivanje u globalne obrambene programe te spremnost za obranu vlastitih strateških interesa.

Posebno su zanimljivi izumi nastali iz vojnih istraživanja, koji su danas postali dijelom naše svakodnevice. GPS je izvorno bio razvijan za američku vojsku kako bi se olakšala navigacija u realnom vremenu, a sada se koristi u mobilnim telefonima, automobilima i brojnim aplikacijama koje pomažu planiranju putovanja ili kretanju u urbanim sredi-nama. Internet ima sličnu priču: počeo je kao projekt američke Agencije za napredne is-traživačke projekte (DARPA), dok je današnja globalna mreža nastala evolucijom te vojne komunikacijske infrastrukture. Slična je situacija i s digitalnim fotografijama ili laserskim sustavima koji su u početku bili razvijani radi vojne nadmoći, a zatim su pronašli široku primjenu u medicini, industriji i zabavi.

Takvi primjeri pokazuju kako ulaganja u obranu mogu generirati širu korist za društvo. Kroz razvoj novih tehnologija, stvara se niz proizvoda i usluga koje ne samo da jačaju vojsku, nego i potiču rast gospodarstva te unaprjeđuju svakodnevni život građana. Usm-jerenost na projekte koji kombiniraju znanost i obranu tako ima višestruke koristi: jačanje nacionalne sigurnosti, povećanje konkurentnosti na svjetskom tržištu visoke tehnologije i

stvaranje radnih mjesta za visokoobrazovane stručnjake.

Hrvatska se, po mom mišljenju, treba ugledati na zemlje koje su uspješno integrirale znanost u svoj obrambeni i gospodarski sustav. Ako nemamo razvijenu znanstvenu i tehnološku bazu, teže ćemo odgovoriti na suvremene sigurnosne izazove i ostvariti dugoročni gospodarski napredak. Zato je važno razviti strategiju koja će promicati suradnju sveučilišta, privatnog sektora i državnih institucija, kako bi se naši talentirani znanstvenici mogli uključiti u projekte od nacionalne važnosti te pridonijeti razvoju gospodarstva i jačanju obrambenih kapaciteta.

Strukturne promjene i stabilnost gospodarstva

Naše je gospodarstvo od 1990. do danas prošlo kroz barem tri važne transformacije:

1. Tranziciju iz planske u tržišnu ekonomiju, nakon raspada Jugoslavije.
2. Integraciju s Europskom unijom, koja je otvorila novo tržište, ali i stvorila nove konkurentske pritiske.
3. Digitalnu transformaciju, koja je globalni trend i koja zahtijeva brzu prilagodbu.

Iako su te promjene definirale smjer razvoja, nijedna nije potpuno iskoristila naš rastući potencijal u znanosti. BDP je doživio razne fluktuacije, no izostala je sustavna implementacija inovativnih rješenja koja bi nas pomaknula prema stabilnijem i brže rastućem gospodarstvu. Čak i međunarodne analize, poput Svjetske banke, redovito ocjenjuju Hrvatsku kao državu s otežanim uvjetima poslovanja, što odbija mnoge inozemne investitore.

Nedovoljna suradnja između akademske zajednice i gospodarstva rezultira time da se inovacije ne materijaliziraju kroz nove proizvode i usluge koje bi mogle jačati hrvatsku industrijsku bazu. To je krug koji se ne može prekinuti bez ozbiljne političke volje: poslovna klima mora biti takva da potiče privatni sektor na riskiranje i ulaganje u istraživanje, a istraživači moraju vidjeti jasne benefite od komercijalizacije svoga rada.

Pogled u literaturu o akademskom poduzetništvu

U djelu “Entrepreneurial Universities: Global Perspectives” autori analiziraju kako sveučilišta mogu postati inovacijski centri. Najvažnije je da se napusti klasična percepcija sveučilišta kao ustanova koje isključivo obrazuju i objavljuju, a da se više prihvati model Triple Helix – sinergija sveučilišta, industrije i države. Bez te trodijelne suradnje nema dovoljno snažnog poticaja da istraživanja zažive i na tržištu.

Clayton Christensen u “The Innovator’s Dilemma” naglašava kako disruptivne inovacije mijenjaju tržišta, a velike institucije često kasne u njihovom prihvatanju jer se drže postojećih, komotnih modela financiranja i rada. Za Hrvatsku je to važna pouka: dok se mi bavimo birokratskim formalnostima, zemlje poput SAD-a i Kine ulažu goleme resurse u razvoj umjetne inteligencije, robotike, kvantnog računarstva ili genetskog inženjerstva.

Tamo akademska zajednica i privatni sektor funkcioniraju kao saveznici koji skupa traže mogućnost brze primjene znanstvenih otkrića.

Christensen također naglašava potrebu za fleksibilnošću i spremnošću na neuspjehe: bez kulture eksperimentiranja i prihvaćanja rizika nije moguće stvoriti vrhunske projekte. Ovo se izravno suprotstavlja našoj kulturi u kojoj greške često donose društvenu osudu, umjesto da ih se promatra kao korak učenja.

Yuval Noah Harari opisuje kako su se ljudi tijekom povijesti prvo pobunili protiv feudalnih gospodara, zatim protiv kapitalističkih elita, a u skorijoj budućnosti mogli bi prosvjedovati protiv umjetne inteligencije i „vlasnika“ podataka. Harari smatra da bi razvoj AI-a mogao otvoriti golem jaz između onih koji kontroliraju tehnologiju i onih kojima ta ista tehnologija oduzima prilike za rad i dostojanstven život. Iz hrvatske perspektive, ovo upozorenje postaje posebno važno jer smo se kao društvo već suočili s ekonomskim i političkim transformacijama nakon raspada bivše države i ulaska u Europsku uniju.

Danas, kada se sve više poslova automatizira, ključno je prepoznati ulogu koju AI ima u oblikovanju tržišta rada i pripremiti se za izazove koje takav razvoj donosi. Ako ne razvijemo nove modele obrazovanja, zaštite radničkih prava i pravedne raspodjele dobiti, mogli bismo se naći u situaciji u kojoj će i hrvatski radnici, baš kao i mnogi drugi diljem svijeta, prosvjedovati protiv tehnologije koja im istovremeno može pružiti napredak, ali i ugroziti egzistenciju.

Loša poslovna klima, koju potvrđuju razne međunarodne ljestvice, otežava i sama nastojanja da akademska zajednica pronade zainteresirane ulagače. Trebamo i liberalniju imigracijsku politiku za visokoobrazovane stručnjake. Umjesto toga, mnoge naše tvrtke i javni sektor radije se oslanjaju na niskoobrazovanu radnu snagu, a sposobni stručnjaci ostaju neiskorišteni ili odlaze u inozemstvo. Ovime svjesno propuštamo priliku da pojačamo svoje kapacitete za inovacije i rast.

Naš mentalitet, nažalost, i dalje obilježava latentna kultura zavisti i političke samopromocije. To vidim u raznim segmentima: od dodjeljivanja projekata “po liniji poznanstva” do sabotiranja onih koji nastoje istaknuti vlastite ideje. Bez promjene takvih društvenih normi, svaki pokušaj da se stvori održiva i poticajna kultura akademskog poduzetništva ostaje ograničen.

Europa kao cjelina suočava se sa sličnim izazovima. Političke institucije često sporo reagiraju na promjene i nameću složene procedure za raspodjelu fondova. Prevelika birokratizacija lako može ugušiti inovativne ideje dok su još u začetku.

Unatoč tome, vjerujem da Europska unija još uvijek ima kapacitet za snažnu transformaciju. Hrvatska, kao njezin član, treba naći svoj put u tom procesu. Pogled na Finsku dokazuje da je moguće izgraditi kulturu akademske izvrsnosti u relativno maloj zemlji. Istodobno, primjer Španjolske služi kao upozorenje: ako ne uspostavimo jasnu strategiju

ulaganja u inovacije, ostat ćemo zemlja s velikim brojem diploma, ali malim brojem projekata.

Mogućnosti i vizija budućnosti

U razgovoru s kolegama, često ponavljam da Hrvatska ima niz komparativnih prednosti: geografski položaj, prirodne resurse, visokoobrazovane mlade ljude i kulturnu pripadnost Europskoj uniji. Međutim, da bismo to iskoristili, moramo se odmaknuti od stalnih političkih prepirki i krenuti u konkretne reforme:

- Smanjiti birokratske prepreke i osigurati brže pokretanje novih projekata u suradnji sveučilišta i privatnih kompanija.
- Osnažiti financijske mehanizme koji nagrađuju komercijalizaciju istraživanja, primjerice poreznim olakšicama ili izravnim potporama.
- Privući vrhunske stručnjake otvorenijom imigracijskom politikom za visokokvalificirane ljude izvan EU.
- Promovirati meritokraciju u akademskom i javnom sektoru, suzbijajući korupciju i nepotizam.
- Graditi inovacijske klastere u gradovima i županijama, gdje se akademske institucije, startupovi i velike tvrtke mogu okupljati oko zajedničkih projekata.

Kao primjer takvih pozitivnih pomaka, uvijek navodim pojedine uspješne tvrtke u IT sektoru ili iskustvo koje imam s Klinikom Svjetlost, gdje sinergija znanstvenog rada i komercijalnog razmišljanja daje opipljive rezultate.

Zašto je samo “obrazovano stanovništvo” budućnost?

Kao što su Piketty, Taleb i Harari naglasili, budućnost će oblikovati zajednice koje razumiju vrijednost obrazovanja i znanstvenih otkrića. Umjetna inteligencija i napredna robotika već preuzimaju brojna radna mjesta koja su ranije zahtijevala niže ili srednje kvalifikacije. Prema tome, da bismo ostali konkurentni u takvom svijetu, moramo poticati upravo one aktivnosti u kojima ljudska kreativnost dolazi do izražaja – a to su istraživanje, inovacije i poduzetništvo.

Europa, i s njom Hrvatska, mora se sada okrenuti politikama koje potiču znanstveno istraživanje, tehnološki razvoj te fleksibilno tržište rada. U protivnom ćemo sve više zaostajati za tržištima koja se ubrzano prilagođavaju novim globalnim izazovima.

Smatram da svi ovi izazovi – od nedostatka financijskih poticaja do birokratskih zapreka i društvenih predrasuda – mogu biti riješeni hrabrim politikama. No, za takve poteze potrebna je snažna vizija i politička volja. Potrebni su nam lideri koji razumiju da je akademska zajednica mnogo više od “rasadnika diploma”: ona može biti moćan motor tehnološkog napretka, stvaranja radnih mjesta i jačanja nacionalne obrambene sposobnosti.

Neophodna je i reforma samih sveučilišta. Umjesto da su usmjerena na puko publiciranje

radova i formalno napredovanje nastavnika, trebaju nuditi kontekst u kojem je suradnja s privatnim sektorom legitimna i poželjna. Kolege iz drugih europskih zemalja već su pokazali da takvi modeli funkcioniraju. Ako želimo da hrvatska sveučilišta postanu “poduzetnička”, morat ćemo prilagoditi zakonski okvir, promijeniti sustav vrednovanja nastavnika i stvoriti uvjete za snažnije povezivanje s realnim sektorom.

Umjesto da se prepiremo oko kratkoročnih političkih tema, trebali bismo u prvi plan staviti strategiju dugoročnog gospodarskog i društvenog razvoja. U protivnom, riskiramo da ostanemo u začaranom krugu: visokoobrazovani odlaze, a BDP stagnira. Vjerujem da upravo europski kontekst pruža priliku za takvu transformaciju.

Dok SAD i Kina vode utrku u visokotehnološkim ulaganjima, Europska unija mora unaprijediti vlastiti sustav kako bi održala korak s globalnim trendovima. Hrvatska, istovremeno, mora odabrati put prema modernom, inovativnom društvu. Krenemo li se kretati u tom smjeru, imamo šansu postati dijelom pozitivne europske priče, u kojoj će kvalitetno obrazovanje, znanstvena izvrsnost i poduzetnički duh jamčiti visoku kvalitetu života za sve građane.

Ja sam uvjeren da možemo. Imao sam prilike vidjeti i sudjelovati u uspješnim projektima, i kod nas i u inozemstvu. Samo nam nedostaje sustavna, hrabra i dobro vođena inicijativa. Ako zajedno prepoznamo važnost akademskog poduzetništva, prilagodimo zakone i procedure, stvorimo poticajno okruženje te kulturu koja slavi uspjeh umjesto da ga osuđuje, otvaraju nam se goleme mogućnosti. A tada će porast broja obrazovanih kadrova napokon biti praćen rastom gospodarstva i boljom perspektivom za sve.

Reference

- Piketty, T. (2014). Kapital u 21. stoljeću. Harvard University Press.
- Taleb, N. N. (2007). Crni labud: Utjecaj krajnje nevjerojatnih događaja. Random House.
- Harari, Y. N. (2016). Homo Deus: Kratka povijest sutrašnjice. Harvill Secker.
- Svjetska banka (2020). Doing Business Report.
- World Bank Open Data (2020). BDP po stanovniku Hrvatske 1990-2020.
- Kuhn, T. S. (1970). The Structure of Scientific Revolutions. University of Chicago Press.
- Mazzucato, M. (2013). The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths. Anthem Press.
- Christensen, C. M. (1997). The Innovator's Dilemma: When New Technologies Cause Great Firms to Fail. Harvard Business Review Press.
- Shattock, M. (2010). Entrepreneurial Universities: Global Perspectives on Higher Education and Innovation. Springer.
- Fong, G. R. (2001). Breakthrough: The Origins of the National Science Foundation's Innovations in Computing. MIT Press.
- DARPA (2018). 50 Years of Innovation: From ARPANET to AI. U.S. Department of Defense.
- National Academy of Sciences (2007). Rising Above the Gathering Storm: Energizing and Employing America for a Brighter Economic Future. The National Academies Press.

Nelinearna dinamika, fraktali i teorija determinističkog kaosa srca

Akademik Goran Krstačić

Jezik prirode je jezik odnosa. Ljudska inteligencija ne može obraditi informacije strojnim procesiranjem, već s okolinom djeluje međusobno stalnim promjenama svoje strukture.

Teorija kaosa predstavlja treću veliku revoluciju u prirodnim znanostima. Teorija relativnosti uklonila je privid prostora i vremena kao apsolutnih kategorija. Kvantna teorija uklonila je predodžbu o neovisnosti i upravljivosti mjerenja.

Teorija determinističkog kaosa promijenila je naše shvaćanje uzroka i posljedica.

Znanost u modernom smislu riječi je počela krajem XVI stoljeća s Galileom Galileijem, koji je prvi radio sustavne eksperimente i upotrebljavao matematički jezik da bi objasnio prirodne pojave.

U to se doba znanost još uvijek nazivala «prirodna filozofija», a Galilei je pod matematikom mislio na geometriju. «Filozofija», pisao je, «zapisana je u knjizi koja nam je uvijek pred očima, no, ne možemo je shvatiti ako najprije ne naučimo njezin jezik i znakove. Taj je jezik matematika, a znakovi su trokuti, krugovi i drugi geometrijski likovi».

Galilei duguje taj pristup filozofima antičke Grčke, koji su težili geometrizaciji svih matematičkih problema i tražili moguće odgovore u obliku geometrijskih likova. Navodi se, da je Platonova akademija u Ateni, devet dugih stoljeća glavna grčka škola znanosti i filozofije, iznad svojih vrata imala natpis «Neka ne ulazi onaj koji ne poznaje geometriju».

Nekoliko stoljeća nakon antičke Grčke, islamski filozofi u Perziji, koji su to naučili od indijskih matematičara, razvili su algebru - potpuno različiti pristup rješavanju matematičkih problema. Riječ je nastala od arapske riječi «aljabr» (spajati zajedno) i odnosi se na proces smanjivanja broja nepoznatih veličina međusobno povezanih jednadžbama. Elementarna algebra uključuje jednadžbe u kojima slova (dogovorom uzeta početna slova abecede), zamjenjuju različite konstantne brojeve. Viša algebra uključuje odnose zvane «funkcije» između nepoznatih brojeva ili varijabli.

Tako su u Galileovo doba još uvijek postojala dva odvojena pristupa rješavanja matematičkih problema, geometrija i algebra, koja su došla iz različitih kultura.

Ujedinio ih je Rene Descartes. Mlađi od Galileia, Descartes se obično smatra osnivačem moderne filozofije, a bio je i veliki matematičar.

Metoda, koju je pronašao Descartes i koja je po njemu dobila ime, danas je poznata kao

analitička geometrija i uključuje kartezijanske koordinate. Primjerice, kada je odnos između dvije varijable (x i y) linearan i prikaže se u grafikonu s kartezijanskim koordinatama, vidjeti će se da odgovara ravnoj crti ($y = x + 1$). To je razlog zašto se ovakove jednačbe nazivaju «linearnim jednačbama».

S druge strane, jednačba ($y = x^2$) prikazuje se parabolom. Ove jednačbe koje odgovaraju krivuljama u kartezijanskoj mreži, zovu se «nelinearnim jednačbama». Ono što ih razlikuje od linearnih jest, da je jedna ili više njihovih varijabli potencirana.

Međutim glavni matematički problem, koji nisu mogli riješiti ni Galilei ni Descartes, niti itko od njihovih suvremenika, bio je, kako prikazati jednačbu koja opisuje gibanje tijela neujednačene brzine koje se ubrzava ili usporava. Kod tijela koje se kreće ubrzano, brzina se stalno mijenja a to Galileo i njegovi suvremenici nisu mogli matematički objasniti, tj. nisu uspjeli u svakom trenutku izračunati točnu brzinu ubrzavajućeg tijela.

To je tek stoljeće kasnije uspio Isaac Newton a negdje u isto vrijeme i njemački filozof i matematičar Gottfried Wilhelm Leibniz. Oni su nezavisno jedan od drugoga stvorili matematičku metodu poznatu kao diferencijalni račun, koja se smatra ulazom u «višu matematiku». Taj diferencijalni račun stručno predstavlja beskonačno male razlike a jednačbe koje su uključivale diferencijale nazvane su diferencijalne jednačbe. Otkrićem diferencijalnog računa, prvi put u povijesti koncept beskonačnog dobio je matematičko objašnjenje, što je otvorilo velike mogućnosti analize prirodnih pojava.

Pomoću Newtonovog računa lako je pokazati da će tijelo u gibanju proći beskonačan broj beskonačno malih intervala u ograničenom vremenu. U XVII stoljeću Newton je upotrijebio svoj račun da bi opisao sva moguća gibanja čvrstih tijela pomoću skupa diferencijalnih jednačbi, koje su od tog doba poznate kao «Newtonove jednačbe kretanja».

U XVIII i XIX stoljeću veliki matematičari oblikovali su Newtonove jednačbe gibanja u apstraktnije i «elegantnije» oblike. Promjene koje su učinili Pierre Laplace, Leonhard Euler, Joseph Lagrange i William Hamilton nisu izmijenile sadržaj tih jednačbi, ali se povećanjem njihove složenosti mogao analizirati širi opseg prirodnih pojava.

Primjenivši svoju teoriju na gibanje planeta, Newton je opisao osnovne značajke sunčeva sustava. Laplace je usavršio Newtonove proračune do takovog stupnja da je uspio objasniti gibanje planeta, mjeseca i kometa do sitnih detalja, kao i pojavu plime, te pojmove vezane za gravitaciju.

Newtonov svijet bio je potpuno uzročan i determinističan. Sve što se dogodilo imalo je jasan uzrok i davalo je jasan rezultat. Budućnost bilo kojeg sustava mogla se predviđati sa apsolutnom točnošću, ako je stanje u bilo kojem trenutku bilo potpuno poznato.

U praksi su ubrzo postala vidljiva ograničenja opisivanja prirode pomoću Newtonovih jednačbi gibanja. Točna rješenja bila su ograničena na jednostavnije i uobičajene pojave, dok se veliki broj prirodnih područja nije mogao objasniti.

Već dulje vrijeme su fizičari i kemičari proučavali pravilnosti u ponašanju plinova koje

su formulirali tzv. zakonima plinova. Postavljalo se pitanje kako su relativno jednostavne zakonitosti mogle nastati iz visoke složenosti pojedinačnih molekula.

U XIX stoljeću odgovor je pronašao fizičar James Clerck Maxwell. On je utvrdio da prosječno ponašanje molekula plina može pridonijeti promatranim pravilnostima predloživši uporabu statističkih metoda za formuliranje zakona gibanja plinova.

Kombinacija statističkih metoda i Newtonovih mehanicističkih metoda rezultirala je novom znanstvenom granom, nazvanom «statistička mehanika» koja je postala teorijskim temeljem termodinamike.

Na taj način, krajem XIX stoljeća znanstvenici su razvili dva različita matematička sredstva za opisivanje prirodnih pojava. Prvo, egzaktna, determinističke jednačbe gibanja za jednostavne sustave i drugo, jednačbe termodinamike, utemeljene na statističkim analizama prosječnih veličina za složene sustave.

Iako su te dvije tehnike bile različite, jedna im je stvar bila zajednička. Obje su koristile linearne jednačbe.

Već su Newtonove jednačbe gibanja, iako vrlo općenite, sadržavale linearne, ali i nelinearne karakteristike. Budući da su bile presložene za rješavanje radi prividne kaotične prirode međusobno povezanih fizičkih pojava (npr. turbulentan protok vode i zraka), znanstvenici su izbjegavali proučavanje nelinearnih sustava.

Stoga kad god bi se pojavile nelinearne jednačbe, bile su smjesta «linearizirane», drugim riječima, zamijenjene svojim linearnim aproksimacijama. Tako umjesto da opišu pojave u njihovoj punoj složenosti, jednačbe klasične znanosti bavile su se malim oscilacijama. Kao posljedica, većina znanstvenika je vjerovala da se gotovo sve prirodne pojave mogu opisati linearnim jednačbama.

«Kao što je svijet za XVIII stoljeće bio sat, za cijelo XIX i gotovo cijelo XX stoljeće bio je linearan».

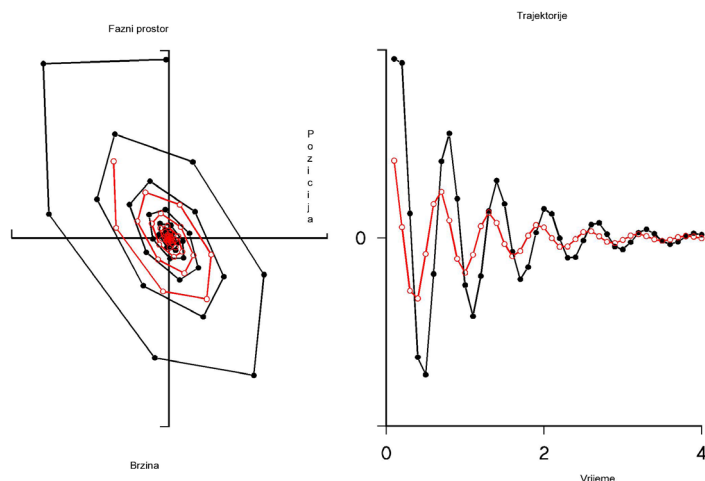
Presudna promjena koja se zbila u zadnja tri desetljeća XX stoljeća, bila je spoznaja o stvarnoj nelinearnosti prirode. Istraživanje nelinearnih sustava duboko je utjecalo na znanost općenito i dovelo do preispitivanja stavova o odnosima između matematičkih modela i pojava koje opisuju. U svijetu linearnih jednačbi, sustavi opisani jednostavnim jednačbama ponašaju se jednostavno dok se oni opisani složenim jednačbama ponašaju kompleksno. U nelinearnom svijetu i jednostavne determinističke jednačbe mogu proizvesti vrlo raznoliko ponašanje. No kompleksno, ili čak kaotično ponašanje može stvarati vrlo uređene strukture. Nove matematičke tehnike pomažu u prikazu dublje razine reda uobličenog obrascima.

Dinamička teorija sustava, matematika koja je omogućila dovođenje reda u kaos, razvije-

na je osamdesetih i devedesetih godina XX stoljeća, no temelje joj je na prijelazu stoljeća postavio veliki matematičar, Jules Henri Poincare (1854-1912). On je bio posljednji veliki opći matematičar prošlog stoljeća. Iz perspektive današnjeg vremena možemo sagledati da je najveći Poincarov doprinos što je u matematiku vratio slike. Od XVII stoljeća stil europskih matematičara postupno se pomicao od geometrije, preko matematike vizuelnih oblika, algebre do matematike formula. Poincare je okrenuo taj smjer i ponovno se vratio vizuelnim obrascima.

Poincareova vizuelna matematika je geometrija novog tipa, matematika obrazaca i odnosa, poznata kao topologija. Topologija je geometrija, u kojoj se voljno mogu promijeniti sve duljine, kutovi i područja. Topologija proučava količine koje ostaju nepromijenjene i kada se oblici mijenjaju. Zbog tih stalnih transformacija, topologija se popularno naziva «geometrija gumene plohe». Topologija je u stvari matematika odnosa. Poincare je koristio topološke koncepte u analizi kvalitativnih osobina složenih dinamičkih problema i tako postavio temelje matematike kompleksnih brojeva koja će se razviti gotovo cijelo stoljeće kasnije.

Ono što je zamislio Poincare, danas se naziva «neobičan atraktor». Poincare je ukazao da postoje stabilni i nestabilni oblici kružnog gibanja i da ponekad čak i vrlo mala promjena u sustavu može dovesti do velikih promjena u prirodi kružnog gibanja. Ispitivajući predvidljivost primijetio je da je sustav deterministički na jedan način, ali s druge strane narušeni su strogi principi uzročnosti. Zaključio je da nema formule koja povezuje stanje sustava u datom vremenu sa stanjem u nekom budućem vremenu. Pokazavši da jednostavne determinističke jednadžbe kretanja mogu proizvesti nevjerojatnu složenost koja onemogućava sve pokušaje predviđanja, Poincare je izazvao sam temelj Newtonove mehanike.

Grafikon 1. Trajektorije njihala za dva različita početna stanja - pozicija i brzina u faznom prostoru (lijevo); pozicija ovisno o vremenu (desno)

Poincare, je na prijelazu stoljeća, bio posljednji veliki matematičar koji će geometrijsku imaginaciju prenijeti na zakone gibanja u fizičkom svijetu. Bio je prvi koji će spoznati mogućnosti postojanja kaosa, odnosno koji je i ne znajući promatrao tragove kaosa.

Međutim, znanstvenici na prijelazu XIX u XX stoljeće nisu prihvatili taj izazov.

Nekoliko godina nakon što je Poincare izdao svoje djelo o problemu triju tijela, Max Planck je otkrio kvant energije, a Albert Einstein objavio svoju teoriju relativnosti. Slijedećih pola stoljeća fizičari i matematičari su bili fascinirani revolucionarnim razvojem kvantne fizike i teorije relativnosti, a Poincarevo otkriće potisnuto je u pozadinu. Tek 60-ih godina XX stoljeća znanstvenici su ponovno počeli otkrivati složenost kaosa.

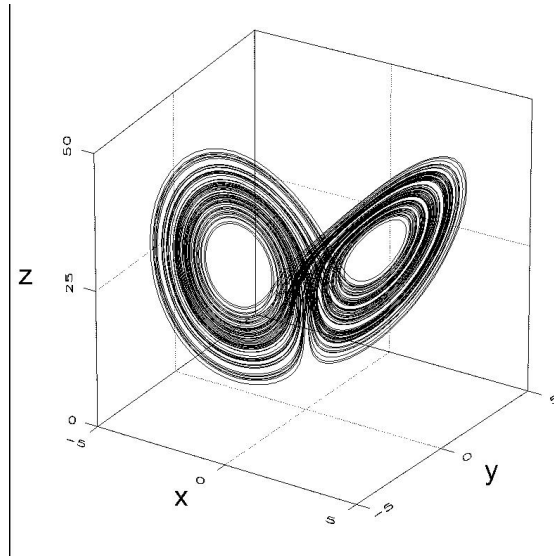
Matematičke tehnike koje su zadnja tri desetljeća omogućile istraživačima otkriće obrazaca reda u kaotičnim sustavima utemeljene su na Poincarovom topološkom pristupu i usko su povezane s razvojem računala. Uz pomoć današnjih vrlo brzih računala, znanstvenici mogu riješiti nelinearne jednadžbe tehnikama koje su im prije bile nedostupne. Računalo se može programirati da prikaže rješenje nelinearnih jednadžbi u obliku krivulje, skupa krivulja ili grafikona. Ove tehnike omogućuju znanstvenicima rješavanje najsloženijih nelinearnih problema povezanih sa kaotičnim pojavama i otkrivanje reda iza prividnog kaosa.

Da bi se predočili ti obrasci reda, varijable složenog sustava prikazuju se u apstraktnom matematičkom prostoru koji se naziva i «fazni prostor». Svaka varijabla sustava povezana je s jednom koordinatom tog apstraktnog prostora. Tako se varijable sustava prikazuju u apstraktnom području, u kojem jedna točka može opisati cijeli sustav. To je tzv. fazno prostorna tehnika a budući da se ne može vizualizirati višedimenzijski fazni prostor on se naziva apstraktni matematički prostor.

U posljednjih 60-ak godina tehnikom faznog prostora istraživali su se razni složeni sustavi. Znanstvenici i matematičari postavili bi nelinearne jednadžbe, riješili ih numerički, a računala bi dala prikaz rješenja kao tzv. trajektorije u faznom prostoru. Na njihovo veliko iznenađenje otkrili su da je broj atraktora ograničen.

Postoje tri osnovne vrste atraktora: atraktori sa statičnom točkom, koji odgovaraju sustavima koji dosežu stanje stabilne ravnoteže; periodični atraktori koji odgovaraju periodičnim oscilacijama; i tzv. neobični atraktori, koji odgovaraju kaotičnim sustavima.

Neobični atraktor koji se naziva i „Ueda atraktor“ po japanskom matematičaru Yoshisuke Uedi koji je 70-ih godina proučavao «kaotično njihalo» predstavlja vrlo složen ali i organiziran obrazac. Neobični atraktor nalazi se u faznom prostoru. Fazni prostor dopušta pretvaranje brojeva u slike, izvlači svaki djelić bitne informacije iz sustava pomičnih djelova, bilo mehaničkih ili fluidnih i oblikuje kartu svih njegovih mogućnosti.

Slika 1. Neobični atraktor

U faznom se prostoru znanje o dinamičkom sustavu u nekom trenutku vremena svodi na točku. Ta točka jest dinamički sustav – u tom trenutku. U idućem trenu, sustav se može promijeniti, dostatno i vrlo malo i točka će se pomaknuti.

Povijest vremena sustava može se iscrtati pomičnom točkom koja prolaskom vremena slijedi stazu u faznom prostoru.

Ueda atraktor je trajektorija u dvodimenzijском faznom prostoru, koja stvara obrasce koji se gotovo u potpunosti ponavljaju. To je tipična osobina svih kaotičnih sustava. Iznenadjuća činjenica koja se tiče neobičnog atraktora je njegova mala dimenzija, čak i u višedimenzijском faznom prostoru. Pomoću neobičnog atraktora može se napraviti razlika između čiste slučajnosti i determinističkog kaosa.

Kaotično ponašanje je determinirano i ima obrazac, a neobični atraktori nam omogućavaju pretvaranje naizgled slučajnih podataka u određene, vidljive oblike.

Deterministički kaotični sustavi su vrlo osjetljivi na početne uvjete. Vrlo male promjene u početnim uvjetima sustava mogu dovesti s vremenom do posljedica na široj razini. U teoriji kaosa to je poznato kao «leptirov učinak» poradi polušaljive tvrdnje da leptir koji danas leprša Pekingom može idućeg mjeseca prouzročiti oluju u New Yorku ili nekom drugom dijelu svijeta. Leptirov učinak otkrio je 1963. godine meteorolog Edward Lorenz koji je zanimajući se za računalno predviđanje vremena primijetio veliku ovisnost o početnom stanju i uvjetima. Iz gotovo iste početne točke, dvije trajektorije će se razviti potpuno različito, što znači da dugoročno predviđanje praktički nije moguće.

Ovo otkriće iznenadilo je znanstvenike koji su se već navikli oslanjati na determinističke jednadžbe kojima su se u dugim vremenskim razdobljima sa velikom točnošću mogle predviđati prirodne pojave. Lorenz je pokazao da je svaki neperiodični fizikalni sustav u

biti nepredvidljiv.

Objavljivanje Lorenzovog modela 1963. godine označilo je početak teorije kaosa, a model atraktora, od tada poznat kao Lorenzov atraktor, postao je najpoznatiji i najproučavaniji neobični atraktor.

Nemogućnost predviđanja kroz koju će točku faznog prostora proći putanja Lorenzovog atraktora u određenom vremenu iako je sustav određen determinističkim jednadžbama, zajednička je osobina kaotičnih sustava. Međutim to ne znači da u teoriji kaosa predviđanja nisu moguća. Možemo imati vrlo točna predviđanja, ali ona se tiču kvalitativnih osobina ponašanja sustava više no točnih vrijednosti varijanci u određenom vremenu. Ova nova matematika predstavlja pomak od kvantitete prema kvaliteti, karakteristično za sustavno poimanje u cjelini.

Dok se konvencionalna matematika bavila kvantitetom i formulama, dinamička teorija sustava bavi se kvalitetom i obrascima.

U vrijeme kada su istraživani prvi neobični atraktori 60-ih godina XX stoljeća, nova geometrija, nazvana «fraktalna geometrija», nastala je potpuno neovisno o teoriji kaosa i postala snažan matematički jezik za opis delikatne strukture kaotičnih atraktora.

Autor ovog novog jezika je francuski matematičar litvanskog podrijetla koji je radio u tvornici IBM, Benoit Mandelbroth. Krajem 50-ih on je počeo proučavati geometriju šireg skupa nepravilnih prirodnih pojava, a 60-ih je shvatio da ti geometrijski oblici imaju niz zajedničkih osobina. Slijedećih deset godina Mandelbroth uvodi novu vrstu matematike da bi opisao i analizirao te osobine.

Uveo je pojam «fraktala» i objavio svoje rezultate u čuvenoj knjizi »The Fractal Geometry of Nature«, koja je jako utjecala na nove generacije matematičara koji su se bavili teorijom kaosa i drugim granama dinamičke teorije sustava.

Tako je Mandelbroth stvorio fraktalnu geometriju – «jezik za govor o oblacima» - da bi opisao i analizirao složenost nepravilnih oblika u svijetu prirode koji nas okružuje.

Najizrazitija osobina svih «fraktalnih» oblika je da se njihovi karakteristični obrasci mogu pronaći u manjim mjerilima, tako da su njihovi dijelovi u bilo kom mjerilu, oblikom slični cjelini. Cjelina je slična sama sebi na svim razinama veličine tzv. osobina «samosličnosti». Kada je Mandelbroth objavio svoju pionirsku knjigu sredinom 70-ih, nije bio svjestan povezanosti fraktalne geometrije i teorije kaosa. No njemu i njegovim suradnicima nije trebalo puno vremena za otkriće da su neobični atraktori primjeri fraktala. Tako je postalo uobičajeno definirati neobične atraktore kao trajektorije u faznom prostoru fraktalne geometrije.

Još jedna važna veza između teorije kaosa i fraktalne geometrije je pomak od kvantitete ka kvaliteti. Kao što je rečeno, nemoguće je u određenom trenutku predvidjeti vrijednosti

varijanci kaotičnog sustava, ali možemo predvidjeti kvalitativne osobine ponašanja sustava. Isto tako je nemoguće izračunati duljinu ili područje fraktalnog oblika, ali možemo na kvalitativan način definirati stupanj tzv. «nazupčenosti» nekog objekta, površine ili serije.

Naime, Mandelbroth je prikazao najvažniju osobinu fraktalnih oblika tako da je objašnjenje započeo provocirajućim pitanjem: Koliko je stvarna duljina britanske obale?

I on je poput mnogih drugih znanstvenika pokazao, da, budući da se može neograničeno proširivati mjerena duljina uzimanjem sve manjih i manjih omjera, na postavljeno pitanje nema jasnog odgovora i da se točna duljina neke obale ne može precizno izračunati. No, razvedena obala, unatoč svojoj nemjerljivosti u pojmovima duljine, posjeduje, određeni stupanj tzv. nazupčenosti. Mandelbroth je razradio načine izračunavanja tzv. razlomačkih dimenzija stvarnih objekata putem tehnike stvaranja lika i omogućio fraktalnoj geometriji da odredi nepravilne oblike koji se mogu vidjeti u prirodi. Stupanj nepravilnosti ostaje postojan bez obzira na mjerilo. Ponovno je priroda pokazala tzv. «pravilnu nepravilnost».

Duljinu obale moguće je jedino izračunati razlomačkom dimenzijom. To znači da se mjerenje neke veličine, u ovom slučaju «nazupčenost obale» može prikazati veličinom između dva predložena broja, konkretno broja jedan i broja dva, čija razlika karakterizira veličinu odnosno stupanj nazupčenosti ili nepravilnosti. Broj jedan predstavlja pravilnu, normalnu, uređenu strukturu promatranog objekta ili serije, približavanje broju dva označava povećanje nepravilnosti (nazupčenosti), dok sam broj dva predstavlja potpunu nepravilnost, izrazitu nazupčenost, tj. kaotičnost.

Duljina britanske obale izračunato razlomačkom dimenzijom iznosi približno 1.58, a primjerice mnogo razvedenija norveška obala ima duljinu oko 1.70.

Budući da se može kazati da ovaj broj ima izvjesne osobine dimenzije, Mandelbroth ga je nazvao fraktalnom dimenzijom. Ako pokušamo predočiti ideju zamišljanjem da nazupčena crta popunjava u ravnini više prostora od ravne crte dimenzije 1, ali manje nego ravnina dimenzije 2, možemo zaključiti da što je crta nazupčenija, njezina će fraktalna dimenzija biti bliže broju 2.

Ovaj koncept fraktalne dimenzije, koji je u početku bio potpuno apstraktna matematička ideja, postao je bitno sredstvo za analizu složenosti fraktalnih oblika, zato što vrlo dobro odgovara našem iskustvu prirode. Što su razvedeniji primjerice granice oblaka, oblici obale ili planina, bit će viša njihova fraktalna dimenzija.

Fraktal je postao način opisivanja, računanja, razmišljanja o likovima koji su nepravilni i fragmentirani, nazupčeni i izlomljeni.

Za prikazivanje fraktalnih oblika koji se pojavljuju u prirodi, mogu se konstruirati i geometrijski likovi koji pokazuju svojstva samosličnosti. Osnovna tehnika za stvaranje ta-

kovih matematičkih fraktala je spomenuta iteracija tj. stalno ponavljanje određenih aritmetičkih i geometrijskih operacija. Tako taj proces podsjeća na procese povratne sprege u svakodnevnom svijetu. Proces iteracije pokazao se kao središnja matematička osobina koja povezuje teoriju kaosa i fraktalne geometriju.

Vrhunac fraktalne geometrije je Mandelbrothovo otkriće veoma složene matematičke strukture koja nastaje jednostavnim iterativnim postupkom, poznato kao Mandelbrothov skup. Za objašnjenje tog fraktalnog lika neophodno je poznavati jedan od najbitnijih matematičkih koncepata - kompleksne brojeve.

Otkriće kompleksnih brojeva vrlo je bitno poglavlje u povijesti matematike. Naime, svi relativni brojevi - pozitivni i negativni cijeli brojevi, razlomci i iracionalni brojevi (npr. kvadratni korijen) mogu se prikazati pomoću točaka na gusto popunjenom brojevnom pravcu. S ovakovim konceptom brojeva mogu se u načelu riješiti sve algebarske jednadžbe, osim onih koje uključuju kvadratne korijene negativnih brojeva.

Budući da se ovi brojevi nisu mogli prikazati na brojevnom pravcu, matematičari sve do XIX stoljeća nisu tim iznosima mogli dati stvarni smisao. Descartes ih je nazivao «imaginarnim brojevima», a drugi matematičari su upotrebljavali pojmove kao «fiktivan» ili «nemoguć».

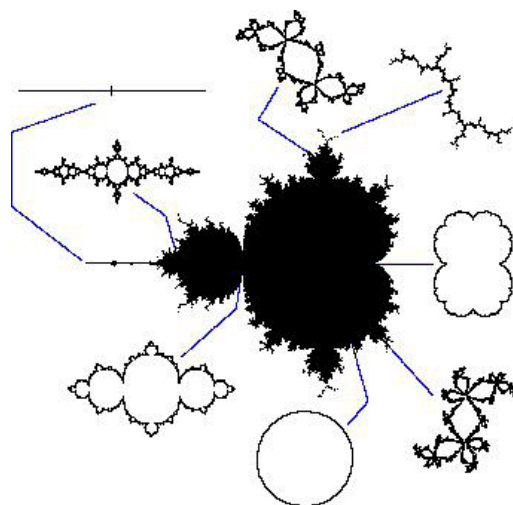
U XIX stoljeću matematičar Karl Gauss konačno je ustvrdio da se tim imaginarnim brojevima također može pripisati objektivno postojanje. On je uvidio, da za imaginarne brojeve nema mjesta na brojevnom pravcu pa ih je smjestio na vertikalnu os koja prolazi nul-tom točkom, tvoreći kartezijanski koordinatni sustav. U tom sustavu svi su realni brojevi smješteni na «realnu os», a svi imaginarni brojevi na tzv. «imaginarnu os».

Svojim otkrićem Gauss je našao mjesto ne samo za imaginarne brojeve već i za sve moguće kombinacije realnih i imaginarnih brojeva (npr. $2 + i$; $3 - 2i$ itd.). Takove kombinacije nazivaju se kompleksni brojevi i prikazuju se točkama na ravnini koju opisuje realna i imaginarna os koja se naziva «kompleksna ravnina».

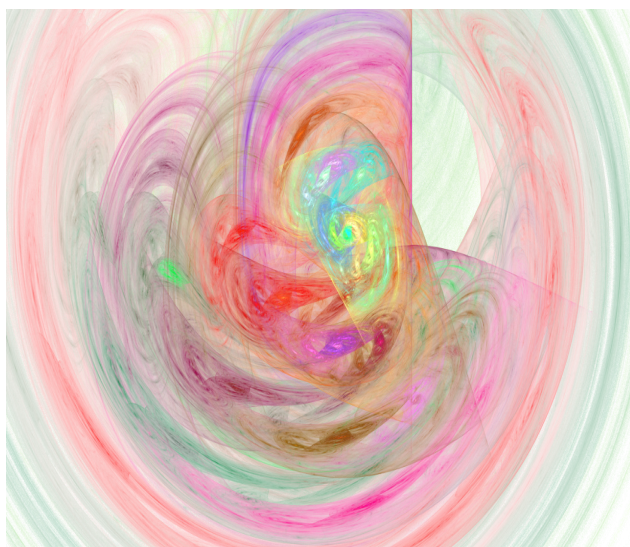
Na ovaj se način razvila nova grana matematike, poznata kao kompleksna analiza koja danas ima veliku primjenu u svim poljima znanosti.

Krajem 1970-ih Mandelbroth je obratio pozornost na posebnu vrstu matematičkih fraktala poznatu kao tzv. Julia skup. Na početku stoljeća otkrio ih je francuski matematičar Gaston Julia, no nakon toga pali su u zaborav. Mandelbroth je shvatio da su Julijini crteži grublji prikaz složenih fraktalnih oblika, te se posvetio njihovoj detaljnoj reprodukciji uz pomoć najsnažnijih dostupnih računala.

Julia skup je skup svih vrijednosti kompleksne varijanci ili točaka kompleksne ravnine koje ostaju konačne u postupku iteracije. Da bi se dobio Mandelbrothov skup, potreban je isti broj koraka kao i za Julia skup.

Slika 2. Mandelbrothov i Julia set u tzv. konstelacijskom dijagramu

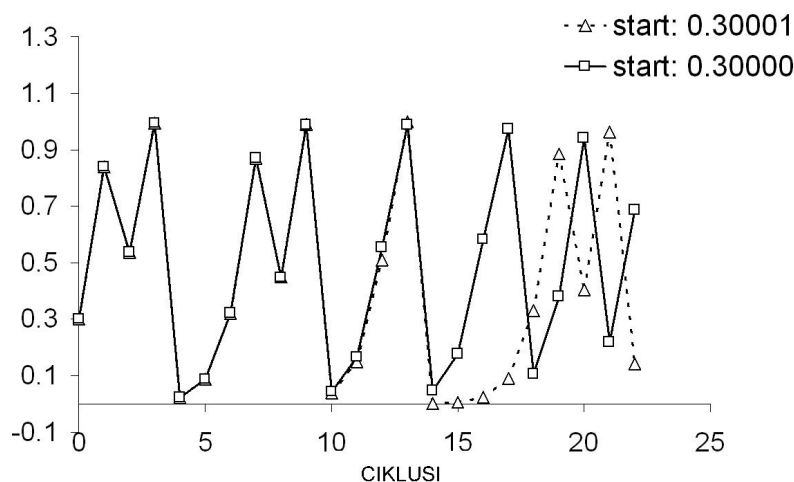
Slika 3. Fraktal

Mandelbothov skup je skladište obrazaca beskonačnih detalja i varijacija. On nije potpuno samosličan zato što ne samo iznova i iznova ponavlja isti obrazac, uključujući malene replike cijelog skupa, već sadrži i elemente beskonačnog broja Julia skupova. Mandelbrothov skup pri dovoljnom povećanju sadrži grube kopije samog sebe, a da istovremeno ni jedan dio skupa ne odgovara točno drugom. Cjelina je slična sama sebi na svim razinama veličine. To je neshvatljivo složen «superfraktal»!

Fraktalna geometrija i teorija kaosa uvjetovali su da znanstvenici preispitaju sam koncept složenosti. U novoj matematici kompleksnih brojeva jednostavne jednačbe mogu proizvesti krajnje složene neobične atraktore, a jednostavna pravila iteracije stvaraju strukture složenije od naše moći imaginacije. Fascinacija teorijom kaosa i fraktalnom geometrijom mogla bi stvarno biti pokazateljem da je izolacija matematike završena. U današnje vrijeme matematika kompleksnih brojeva je promijenila shvaćanje matematike kao matematike običnih formula; razumijevanje obrazaca presudno je za shvaćanje živog svijeta koji nas okružuje; sva su pitanja o obrascu, redu, složenosti, u biti, matematička.

TEORIJA KAOSA

Kaos označava vrstu vremenskog ponašanja u kojem razlika između dva stanja u početku raste eksponencijalno s vremenom. Kaotični sustav je izrazito osjetljiv na početno stanje i nepredvidljiv u dugoj vremenskoj skali, gdje je početno stanje rijetko poznato sa apsolutnom preciznošću.

Grafikon 2. Kaos; Osjetljivost o početnom stanju.

Sustavi koje nalazimo u prirodi pokazuju karakteristike nelinearnog i kaotičnog ponašanja. Rješavati dinamiku nelinearnih sustava znači pronalaziti put kroz nered, kroz nepravilnu stranu prirode, isprekidanu i neuređenu. Rezultat je pomak od kvantitete prema kvaliteti. Dinamička teorija nelinearnih sustava zasniva se na obrascima i kvalitativnoj analizi. Pojavom teorije determinističkog kaosa počele su se otkrivati skrivene zakonitosti nepravilnih pojava. Pokazalo se da se takve zakonitosti pojavljuju svuda oko nas.

Kaos se može pojaviti u dinamičkom sustavu koji je modeliran determinističkim nelinearnim jednačbama. Takav dinamički sustav može evoluirati u statičko stanje, oscilatorno stanje, nestabilno stanje te kaos, koji predstavlja nepravilne oscilacije slične sto-

hastičnom ili slučajnom ponašanju.

Svi sustavi mogu se prikazati kao linearni, blizu stanja ravnoteže. Međutim, ako kontinuirani «dotok» energije bude dostatan da se sustav dovoljno pobudi, on postaje nelinearan pa čak i kaotičan.

Kaos zahtijeva zaštitni mehanizam koji bi onemogućio «rasipanje» samog sustava.

Kaos se može lakše razumjeti kada se uspoređuje s druga dva oblika ponašanja; slučajnim, nekontroliranim sustavom i sustavom periodičnosti.

Slučajno ponašanje nikada se ne ponavlja u istom obliku i ono je nepredvidivo i neorganizirano. Primjerice, može se predvidjeti prosječno ponašanje skupine molekula plina sa velikom preciznošću, ali ne može se predvidjeti pojedinačno ponašanje pojedine molekule. Slično tome, moguće je predvidjeti prosječne promjene srčanog ritma ako bolesniku ordiniramo npr. antiaritmik propafenon u terapiji atrijske fibrilacije, ali ne možemo predvidjeti pojedinačne uzorke R-R intervala.

Iako još uvijek mnogi znanstvenici misle drugačije, nekoliko bioloških procesa se općenito smatra nekontroliranim odnosno slučajnim ponašanjem (genetske translokacije, ovulacija, fertilizacija i sl.).

Za razliku od slučajnog, periodično ponašanje je visoko predvidljivo, jer se uvijek ponavlja u istom obliku nakon određenog vremenskog intervala. Sustav koji iskazuje periodično ponašanje vođen je determinističkim procesom koji je u podlozi.

Tipičan primjer je elektrokardiografski zabilježen normalan sinusni ritam. Ako znamo amplitudu, frekvenciju i fazu sinusnog vala, u svakom trenutku možemo predvidjeti pojavnost i amplitudu sinusnog vala. Periodično ponašanje u biološkim sustavima se uglavnom smatra normalnim (sinusni ritam, peristaltika, menstruacijski ciklus) ali je u nekoliko poznatih slučajeva to ponašanje bezuvjetno abnormalno (atrijska fibrilacija, ventrikulska tahikardija, ventrikulska fibrilacija, napad „petit mal“ epilepsije i sl.).

Kaos se razlikuje od ponašanja periodičnosti i slučajnosti, no istovremeno sadrži i karakteristike oba sustava. Iako kaotično ponašanje izgleda neorganizirano, slučajno ponašanje, ono je zapravo determinističko, periodično ponašanje. Brojni su procesi poznati kao kaotični (turbulencija tekućine, emisija solarne radijacije, gibanje atoma, vrijeme, polarni led, neke kemijske reakcije), kao i neki biološki primjeri (epidemija boginja, model evolucije, refleks istezanja, embriologija, hematopoeza, elektroencefalogram, kardiopulmonalne interakcije).

Što uzrokuje kaos i kada on nastaje?

Konvencionalni biološki sustavi se najčešće ponašaju kao linearni. Uzmimo za primjer poznati Frank-Starlingov zakon. Klasična Starlingova krivulja opisuje odnos između minutnog volumena (MV) i tlaka punjenja lijeve klijetke (LK). U početku MV raste s

porastom tlaka punjenja LK. Taj odnos postoji do određene granice nakon čega daljnji porast tlaka punjenja vodi u popuštanje srca. To klasično nelinearno ponašanje objašnjava se na molekularnom nivou gdje se zbiva fizikalna relacija između aktina i miozina u sarkomeri. Pri malom tlaku postoji samo manje rastezanje sarkomere i mala interreakcija između aktivnih mjesta filamenata aktina i miozina. Kako tlak raste, sarkomere se rastežu, interreakcija je više izražena sve do točke preklapanja aktina i miozina kada dolazi do znakova popuštanja.

Nelinearni sustavi kao npr. logističke mape predstavljene su jednadžbom parabole u diskretnom vremenu:

$$[y = k \times x \times 1 (1-x)]$$

gdje k predstavlja parametar ($0 < k < 4$), a x je varijabla ($0 < x < 1$).

Nelinearni sustavi mogu prolaziti kroz različita stanja prije nego postanu kaotični. Pravovremeno prepoznavanje tih stanja može imati važne kliničke implikacije.

Zamislamo hipotetičku situaciju u kojoj se ovi sustavi mogu primijeniti na bolesnika sa koronarnom bolesti srca koji ide na kiruršku revaskularizaciju miokarda. Kao odgovor na kontroliranu hipotermiju nastaje sinusni arest; $k = 0$.

Nakon uspješno učinjene operacije premosnica, tjelesna temperatura bolesnika se postupno normalizira, uspostavlja se normalan sinusni ritam; $k = 2.5$.

No, drugog poslijeoperacijskog dana nastaje komplikacija u vidu atrijske bigeminije ($k = 3.2$), a dan kasnije nastaje atrijska fibrilacija; $k = 3.8$.

Kada bi se atrijske prijevremene kontrakcije označile kao «predznak» kaosa i kada bi se u tom trenutku ordinirao odgovarajući lijek, mogla bi se smanjiti vrijednost k, odnosno atrijska fibrilacija koja može dovesti do ozbiljnih hemodinamskih posljedica, mogla bi biti spriječena.

Najvažniji kriteriji za kaotično ponašanje mogu se svesti na slijedeće karakteristike:

- 1) **Kaos može biti deterministički i neperiodičan.** Za razliku od Newtonovih zakona fizike kaotično ponašanje se nikada točno ne ponavlja. Nema vidljivih ciklusa koji kruže u regularnim vremenskim intervalima;
- 2) **Kaotični sustavi vrlo su ovisni o početnim stanjima.** To znači da vrlo male promjene u početnom stanju mogu rezultirati velikim razlikama u kasnijem vremenskom periodu;
- 3) **Kaotično ponašanje je ograničeno.** Kako sustav postaje kontroliran, ponašanje biva ograničeno i predvidivost raste;
- 4) **Kaotično ponašanje ima krajnji oblik.** Kaotično ponašanje u cjelini ima definitivnu

formu dok dijelovi obrazaca imaju slični oblik.

Sustav fraktala je poseban oblik kaosa. Fraktal je sustav koji ima jednaku strukturu na mnogim mjernim skalama. Fraktali posjeduju svojstva samosličnosti kroz široki skalni raspon.

Normalne vremenske serije srčanog ritma su slične fraktalima i ističu fraktalna svojstva samosličnosti preko različitih vremenskih skala bez jedne karakteristične vremenske skale. Normalna vremenska serija srčanog ritma može se uzeti za prikaz «nepoznatog atraktora» čije su karakteristike kaotičnosti suprotne kontroliranom i periodičnom signalu. Zasnivano na tome poznati kardiolog iz Bostona (Sveučilište MIT i Sveučilište Harvard) Ary Goldberger je zaključio: »Najvažniji klinički primjer kaosa srca je nađena dinamika normalnog srčanog ritma».

Početna namjera proučavanja kaosa bila je naći jednostavna objašnjenja za izuzetno složenu realnost svijeta u kojem živimo, svijeta, koji je duboko nelinearan i promjenljiv. Teorija determinističkog kaosa pokazala je da ponašanje kaotičnog sustava nije slučajno već pokazuje duboku razinu reda uobličenog obrascima.

Teorija kaosa otvorila je nove vidike u nizu područja. U kardiologiji, kaotične, fraktalne i nelinearne karakteristike ponašanja srčanog ritma upućuju na primjenljivost teorije determinističkog kaosa.

Normalne vremenske serije srčanog ritma slične su fraktalima i ističu fraktalna svojstva samosličnosti. Električni impulsi koji utječu na rad srca ili ga reguliraju, mogu se opisati pomoću nelinearnih valova koji se prostiru kroz miškulaturu srca.

Razumijevanje dinamike tih nelinearnih valova može pomoći u dijagnozi i predviđanju tijeka kardiovaskularnih bolesti.

NELINEARNE METODE ISPITIVANJA VARIJABILNOSTI SRČANOG RITMA

Tradicionalne konvencionalne linearne statističke metode nisu u mogućnosti objektivirati suptilne ali važne promjene srčanog ritma u vremenskim serijama.

Posljednjih desetljeća razvijaju se nove metode kojima se pokušava kvantificirati složena dinamika promjena srčanog ritma. Metode se zasnivaju na nelinearnoj dinamici i fraktalnoj analizi tj. razvoj tih metoda zasniva se na teoriji kaosa.

Postavlja se niz pitanja: Kako izgleda dinamika srca u faznom prostoru?; Postoji li kaos srca?; Da li je moguće predviđati gibanje srca?

Ideja od koje se polazi je, da dinamika nekog kompleksnog, višedimenzijskog sustava često može biti vođena nižedimenzijskim sustavom. Stoga se traga za niskodimenzijskim atraktorom koji diktira dinamiku. Dinamika srca je nelinearna, ponekad i stohastična, što i jesu su znaci postojanje kompleksnog gibanja.

Metodama nelinearne dinamike može se kvantificirati dinamika fluktuacija srčanog rit-

ma i kompleksnost gibanja.

Neke od najznačajnijih metoda su Hurstov eksponent, fraktalna dimenzija, detrendna fluktuacijska analiza i aproksimativna entropija.

Hurstov eksponent predstavlja statistički parametar za karakterizaciju tzv. nazupčenosti fraktalnosti vremenske serije. Nazvan je po autoru E. Hurstu, hidrologu, koji je radio na projektu nasipa rijeke Nil u prvoj dekadi XX stoljeća.

Hurstov eksponent (H) predstavlja mjeru održanja fluktuacije u vremenskoj seriji. Hurst je vršio mjerenja nivoa fluktuacije jezera oko njihovih prosječnih razina u funkciji vremena, zaključivši da fluktuacije zavisi o širini vremenske skale.

Ako serija nastaje tzv. slučajnim hodom, raspon fluktuacija će rasti sa kvadratnim korijenom vremena kao $T^{1/2}$. Fluktuacije niza prirodnih pojava poput temperature, izlaska sunca, plime, oseke, objašnjavaju se trendom tzv. «neobjektivnog slučajnog hoda» sa prisutnim šumom u kojem raspon fluktuacija raste kao T^H , sa $H > 0.5$. Matematičar Mandelbroth nazvao je tu vrstu generaliziranog slučajnog hoda frakcionirano Brown-ovo gibanje. To gibanje se može podijeliti u tri osnovne kategorije:

1) $H < 0.5$ - antipersistenta vremenska serija. Radi se o negativnoj korelaciji između inkrementa (raspon povišenja fluktuacije). To znači da ako neki sustav raste u jednom periodu vremena, najvjerovatnije će padati u sljedećem periodu. Suprotno, ako pada, onda se u sljedećem periodu očekuje porast. Ta vjerojatnost je veća nego da je serija kompletno slučajna. Veličina antipersistentnosti ovisi o udaljenosti Hurstovog eksponenta od vrijednosti 0.5.

2) $H > 0.5$ - perzistentna vremenska serija. Predstavlja pozitivnu korelaciju između inkrementa (ako neki sistem pada odnosno raste u nekom vremenskom periodu, vjerojatnost da će nastaviti taj trend u sljedećem periodu je veća od potpuno slučajne serije). Ovisno o veličini perzistentnosti Hurstov eksponent se približava vrijednosti 1. Takve serije su relativno česte u prirodi. Kao primjer navodi se Hurstov eksponent rijeke Nil koji iznosi 0.9.

3) $H = 0.5$ - predstavlja klasični primjer slučajnog hoda ili Brownovo gibanje sa nezavisnim inkrementima koji se slažu u normalnoj distribuciji. Vjerojatnost učestalosti svih dijelova serije je podjednaka.

Raspon veličina Hurstovog eksponenta ide od vrijednosti 0 koja predstavlja vrlo «grubu», slučajnu fraktalnu krivulju, pa do vrijednosti 1 koja predstavlja vrlo uređenu fraktalnu strukturu. U osnovi postoji odnos između Hurstovog eksponenta i fraktalne dimenzije (D) za jednodimenzijско fraktalno Brownovo gibanje.

$$D = 2 - H$$

Ovisno o promjenama Hurstovog eksponenta od 0 – 1, fraktalna dimenzija sa karakteristikama «nazupčenosti» se mijenja u rasponu od vrijednosti 1 - 2.

Hurstov eksponent se određuje vlastitom metodom autora tzv. analizom reskaliranog raspona (R/S metoda) i predstavlja jednadžbu valjanu za Brownovo gibanje sa mogućnošću uključivanja širih klasa vremenskih serija.

Fraktalna dimenzija (D) ili Hausdorff–Besikovitich dimenzija predstavlja geometrijsku dimenziju nekog objekta koji u sebi sadrži fraktale. Fraktal je objekat u prostoru ili proces u vremenu koji ima fraktalnu dimenziju veću od svoje topološke dimenzije.

Fraktalna dimenzija mjera je složenosti sustava kojom se može registrirati i kaotičnost varijabilnosti srčanog ritma. Ona se može odrediti i kvantificirati u stacionarnom i dinamičkom sustavu promatranja. Da bi to bilo izvedivo fraktalna dimenzija se mora odrediti na različitim dijelovima vremenske serije. Kako i periodični i stohastični signali teorijski mogu imati niže vrijednosti D kao i kaotični signali, otkrivanje kaotične serije se u pravilu ne zasniva samo na određivanju fraktalne dimenzije, već se vremenska serija može analizirati i nekom drugom metodom nelinearne dinamike poradi potvrđivanja kaotičnosti. (najčešće metodom pomaknute fluktuacijske analize).

Za točku topološka dimenzija iznosi $DT = 0$, za liniju $DT = 1$, za plohu $DT = 2$, za tijelo $DT = 3$, a za fraktal, fraktalna dimenzija $D >$ topološke dimenzije DT .

Za dostatno dugačke vremenske serije, fraktalna dimenzija je u direktnom odnosu sa Hurstovim eksponentom i može se dobiti izračunom iz vrijednosti eksponenta.

Dosadašnjim ispitivanjima pokazano je da se fraktalna dimenzija snižava sa godinama, može biti povišena u osoba ženskog spola, ima cirkadijalni ritam, promijenjena je u bolesnika sa ishemijskom bolesti srca, jako je snižena za vrijeme opće anestezije i vrijednost se snižava prije nastanka malignih aritmija.

Detrendna/pomaknuta/ fluktuacijska analiza (DFA) je mjerenje koje određuje nazočnost odnosno odsutnost fraktalne korelacije (svojstva samosličnosti) u nestacionarnim vremenskim serijama.

Nastala je iz potrebe za karakteriziranjem fluktuacije u skalama svih mjernih duljina. To je modificirana metoda tzv. slučajnog hoda (random walk) koja se primjenjuje u analizi fizioloških vremenskih serija.

Zdrave osobe iskazuju na skali vrijednosti približno 1, iskazujući fraktalno ponašanje normalnog srčanog ritma. Vrijednosti od 0.5 odgovara vremenskoj seriji sa nekontroliranim ponašanjem srčanog ritma. Još izraženiji primjer nekontroliranosti sustava je vrijednost DFA od 0-0.5 koja ukazuje na vremensku seriju sa izmjenjivanjem visokih i malih vrijednosti što stvara tzv. bijeli Gaussov šum. Približavanje vrijednosti DFA broju 2 ukazuje na kaotičnost serije. Ako vrijednost DFA iznosi > 2 , serija predstavlja slučajan

hod ili Brownov šum.

Metoda DFA se izvodi određivanjem kvadratnog korijena odstupanja fluktuacije integriranih i pomaknutih vremenskih serija u svakom pojedinačnom odjeljku (tzv. prozoru). Ta vrijednost se ucrtava nasuprot promatranom prozoru na logaritamskoj skali (log – log skali). Korelacija VSR se može definirati odvojeno za tzv. kratke serije (< 11 R–R intervala u jednom prozoru; a_1), te za duge vremenske serije (> 11 R–R intervala u jednom prozoru; a_2).

Aproksimativna /približna/ entropija (ApEn) određuje složenost podataka vremenske serije i predstavlja mjeru regularnosti vremenskog niza.

Razvila se iz vremenskih serija i služi za kvantifikaciju predvidljivosti fluktuacija. Može se koristiti za razlučivanje sustava u kojima se istovremeno odvijaju deterministički i stohastički (slučajni) procesi, koji se nalaze u pozadini vremenskih serija.

Aproksimativna entropija predstavlja mjeru nereda ili nedostatnosti regularnog ponašanja sustava. Pojam je uveden od strane Pincusa i sur. da bi se mogla opisati kvaliteta dobivenih informacija iz vremenske serije.

Aproksimativna entropija pokazuje gotovo neosjetljivost na šum (stohastičku smetnju) ispod unaprijed odabrane razine filtra r . Pri testiranju visokih vrijednosti filtra r gubilo se puno informacija o sustavu što vremensku seriju čini neregularnom. Nasuprot tome vrlo niske vrijednosti filtra nisu mogle smanjiti šum signala na minimum i stoga se za filter koristi predložene standardne vrijednosti (obično 10-25% od standardne devijacije, najčešće $r = 20\%$ SD). Aproksimativna entropija pokazuje vrlo malu osjetljivost na pojavu artefakata u vremenskoj seriji. Zajedno sa linearnim parametrima (prosječna vrijednost, standardna devijacija) može dati vrlo korisne informacije o promatranom sustavu koristeći i relativno male vremenske serije od 1000 točaka.

Snižena vrijednost ApEn znak je da je vremenska serija vjerojatno deterministička, odnosno uređena, predvidljiva. Povišena vrijednost označava seriju koja je neuređena, slučajna nepredvidljiva, odnosno stohastična. Vjeruje se da gubitak regularnosti u vremenskoj seriji predstavlja pokazatelj patološkog stanja.

Određivanje ApEn može objektivizirati abnormalosti fluktuacije srčanog ritma ali ne može potvrditi kaos.

Mogu se koristiti i neke druge nelinearne metode ispitivanja varijabilnosti srčanog ritma. Lyapunov eksponent može se koristiti kao pomoćna metoda nelinearne analize. Eksponent predstavlja eksponencijalnu stopu različitosti od početne putanje u faznom prostoru. Veličina eksponenta odražava koliko je sustav kaotičan. Za periodički signal Lyapunov eksponent iznosi 0 kao i za slučajni signal. Pozitivan eksponent ukazuje na visoku ovisnost o početnom stanju što je jedna od glavnih odrednica kaotične serije.

Glavna ograničenja ove nelinearne metode su potrebitost velikog broja ispitivanja i vrlo duge vremenske serije sa sadašnjim dostupnim algoritmima. Sustav koji se ispituje mora se održavati stabilnim, što je vrlo teško održivo u biološkim sustavima.

Kolmogorov entropijski indeks (K) je mjera kaotičnosti eksperimentalnog sustava. U slučaju determinističkog kaosa, K je pozitivna i mjeri prosječni ritam u kojem je informacija o stanju sustava izgubljena u vremenu. Drugim riječima, K je obrnuto proporcionalan vremenskom intervalu u kojem stanje sustava može biti predviđeno.

Kolmogorov entropijski indeks je povezan sa sumom pozitivnih Lyapunovih eksponenta. Metoda može objektivizirati postojanje kaosa i izražava se kvantitativno.

Dvodimenzijaska vektorska analiza izražava se tzv. Poincarovom krivuljom koja predstavlja dijagram u kojem je svaki R–R interval ucrtan kao funkcija prethodnog. Poincarova krivulja daje vizualnu prezentaciju varijabilnosti R–R intervala iz promatrane serije. Struktura krivulje i elementi nelinearnosti ne mogu dokazati postojanje kaotične serije ali mogu pretpostaviti kaotično ponašanje.

Spektralne nelinearne analize varijabilnosti R–R intervala za razliku od tradicionalnih linearnih (frekvencijska domena), odražavaju promjenu distribucije spektralnih karakteristika oscilacije R–R intervala. Rezultat je predstavljen nagibom spektralne krivulje VSR preko ultraniskih i niskih frekvencija oscilacijskog spektra (). Fiziološka pozadina spektralne distribucije nije sasvim poznata, ali su proučavanja na denerviranom srcu ukazala na utjecaj autonomnog živčanog sustava. Analizira se frekvencijski raspon od 10-4 do 10-2 Hz. U dosadašnjim ispitivanjima koristili su se samo signali dulji od 12 sati.

Metoda ne može samostalno potvrditi kaotični proces.

VARIJABILNOST SRČANOG RITMA U BOLESTIMA SRCA (VSR)

Saznanja o nelinearnoj dinamici srčanog ritma predmet su istraživanja zadnjih tridesetak godina. Najčešće se istraživanja promjene VSR ipak zasnivaju na primjeni linearnih metoda u vremenskoj i frekvencijskoj domeni.

Početkom 70-ih godina Eckberg navješćuje da bi smanjenje osjetljivosti baroreceptora moglo biti povezano sa koronarnom arterijskom bolesti.

Airaksinen je 1987. god. primijetio smanjenje aktivnosti nervusa vagusa kod bolesnika sa koronarnom bolesti srca koja se očitovala smanjenom varijabilnošću srčanog ritma. Poremećeni cirkadijalni ritam VSR nađen je kod bolesnika sa koronarnom bolesti srca od strane Huikurija 1994.

Pokazano je da smanjenje VSR korelira sa angiografski verificiranom značajnom koronarnom bolesti (Hyano 1990.god.), pri čemu se bile posebno smanjene promjene u do-

meni visokih frekvencija. Slična ispitivanja provedena ranije nisu ukazala na takve promjene VSR.

Iako je poznato da VSR može biti smanjena kod bolesnika sa koronarnom bolesti, točni mehanizmi još nisu poznati. Pretpostavlja se da ishemija miokarda razara srčane receptore što rezultira promjenom autonomne regulacije. Po jednoj hipotezi dolazi do smanjenja odgovora stanica sinusnog čvora na neuralnu modulaciju a po drugoj pretpostavci, nekrotični i hipokontaktilni segmenti dovode do prekida simpatičkih aferentnih vlakana mehaničkom distorzijom na senzornim završecima. Učinak prolazne ishemije miokarda je također nejasan, no ispitivanja analize R-R intervala pri kratkotrajnim okluzijama koronarnih arterija za vrijeme koronarne angioplastike pokazuju da dolazi do različitih promjena u varijabilnosti srčanog ritma, što se ne može predvidjeti prema mjestu okluzije.

Još od sredine 60-ih godina prepostavljeno je da se smanjuje VSR kod bolesnika sa akutnim infarktom miokarda. U kasnim 80-im nekoliko studija je potvrdilo jaku i posljedičnu prediktivnu vrijednost postinfarktnog smrtnog ishoda., Kasnija ispitivanja pokazuju smanjenje spektralne snage u frekvencijskom području analize VSR poslije akutnog infarkta miokarda.

Smanjenje VSR nakon akutnog infarkta miokarda posljedica je smanjenja vagalne aktivnosti, što dovodi do dominacije simpatičkog mehanizma i utjecaja na električnu nestabilnost srca. U akutnoj fazi infarkta miokarda smanjenje standardne devijacije R-R intervala (SDNN) u 24-satnoj analizi direktno korelira sa disfunkcijom lijeve klijetke, porastom enzima kreatinin fosfokinaze i zatajenja srca po Killip klasifikaciji. Smanjenje VSR kod bolesnika sa preboljelim infarktom miokarda prolaznog je karaktera ali se ono relativno dugo zadržava na nižoj razini nego u zdravih osoba što predstavlja važan prognostički podatak.

Varijabilnost srčanog ritma registrirana 24-satnim kontinuiranim snimanjem EKG-a analizirana je u velikoj multicentričnoj postinfarktnoj studiji kroz 31 mjesec. Smanjenje VSR nađeno je kao indikator dugoročne prognoze preživljavanja nakon akutnog infarkta miokarda. Relativni rizik od smrti je bio 5,3 puta viši kod bolesnika sa sniženom VSR (SDNN < 50ms), nego kod bolesnika bez poremećene VSR tijekom 24-satne analize dinamičkog EKG-a (SDNN > 50ms).

Bigger je još 1992. godine potvrdio povezanost između smrtnosti nakon infarkta miokarda i smanjenja VSR. On je proučavao linearnu frekvencijsku domenu VSR kod 715 bolesnika dva tjedna nakon akutnog infarkta miokarda. Bolesnici su praćeni četiri godine. Pokazano je da je frekvencija vrlo niskog spektra u frekvencijskoj domeni najznačajniji prediktor smrti od poremetnji ritma u odnosu na ostale uzroke smrti.

Rich je 1988. god. ustvrdio da smanjenje VSR i niska sistolička funkcija miokarda lijeve klijetke (EF LV) predstavljaju najbolje nezavisne prediktore smrtnosti u bolesnika sa anginom pectoris bez preboljelog infarkta miokarda.

No, kasnije Farrel je u svojoj studiji pokazao da sniženje VSR predstavlja bolji prediktor srčane smrti i pojavnosti kompleksnih aritmija od EF LV kod bolesnika sa preboljelim akutnim infarktom miokarda, što iste godine potvrđuje i Odemuyiwa.

Cripps je 1991.god. pronašao da je relativni rizik od ventrikulske tahikardije (VT) i iznenadne smrti, bio sedam puta veći kod bolesnika sa preboljelim infarktom ako su imali sniženu VSR nego kod bolesnika koji su imali povišenu VSR. I Pedretti potvrđuje da VSR zajedno s drugim rizičnim čimbenicima također predstavlja značajan prediktor kasnijih kompleksnih aritmija.

Huikuri je usporedio VSR kod 22 bolesnika koji su preživjeli kardiopulmonalni arrest, koji nije bio povezan sa infarktom miokarda, sa kontrolnom skupinom bez malignih poremetnji ritma. Bolesnici sa preživjelim srčanim arestom imali su nižu VSR od ispitanika kontrolne skupine.

Hartikainen je potvrdio da je sniženje promjenljivosti srčanog ritma povezano sa aritmijском i nearitmijском smrću u postinfarktним bolesnika.

Studije koje su navedene pokazale su da smanjenje VSR predstavlja povećani rizik od kompleksnih aritmija i srčane smrti kod bolesnika sa preboljelim infarktom miokarda. Sniženje VSR analizirano konvencionalnim statističkim metodama u vremenskoj i frekvencijskoj domeni u uskoj je svezi sa kardiovaskularnim zbivanjima ali nije specifično za pojavnost aritmija.

Metode nelinearne dinamike slabije koreliraju sa tradicionalnim linearnim načinima ispitivanja VSR, a rezultati govore u prilog bolje prediktivnosti mortaliteta od strane nelinearnih metoda. Primjerice na 159 bolesnika za preboljelim infarktom miokarda, za vrijednost pomaknute fluktuacijske analize, kratko dosežna korelacija (eksponent alfa < 0.85), pozitivna prediktivna vrijednost iznosila je 65%, a negativna 82%).

Sadašnja saznanja o promjeni VSR koje su analizirane nelinearnim metodama zasnivaju se na uglavnom retrospektivnim studijama, u kojima su kod ispitanika sa ishemijskom bolesti srca (stanje nakon akutnog infarkta miokarda i kompleksne aritmije ishemijskog podrijetla) određivani parametri dinamičke analize (aproksimativna antropija, pomaknuta fluktuacijska analiza, spektralne analize).

U dosadašnjim studijama koje su ispitivale nelinearnu dinamiku srca, analizirani su kompletni R-R intervali u dugim vremenskim serijama (dinamička analiza 24 –satnog EKG-a), sa manjim brojem zbog zahtjevne obrade signala i složene analize nelinearnim metodama.

Znanstvenici iz Finske, Sveučilište u gradu Oulu-u, u suradnji sa kolegama iz Bostona retrogradno su analizirali digitalne signale EKG zapisa dinamičkog 24–satnog elektrokardiograma kod bolesnika sa već dokazanom stabilnom anginom pectoris, koji su prethod-

no bilo kompletno bolnički obrađeni na kardiovaskularnom odjelu Medicinskog Centra Beth Israel u Bostonu.

U tom ispitivanju vršena je analiza R-R intervala sa procjenom varijabilnosti konvencionalnim statističkim metodama postojećim algoritmima u aparatima za dinamički EKG, te dinamička analiza VSR određivanjem aproksimativne entropije i pomaknute fluktuacijske analize. Rezultati su pokazali signifikantno povišenje vrijednosti pomaknute fluktuacijske analize odnosno sniženje aproksimativne entropije kod bolesnika sa stabilnom anginom pectoris.

Primjena složenih modela matematičke analize na dijagnostičke metode sa EKG zapisom relativna je novost u znanosti koju je omogućila tehnologija visoko razvijenih računala. Ispitivanje nelinearne dinamike kod bolesnika sa ishemijskom bolesti srca dala je nove mogućnost izvornih znanstvenih otkrića u važnom području kliničke prakse. U istraživanjima Krstacić Goran i sur. analizirana je nelinearnim dinamičkim metodama varijabilnost srčanog ritma tijekom testa opterećenja kod bolesnika sa stabilnom koronarnom bolesti. Po prvi put je učinjena dinamička analiza VSR tijekom testa opterećenja, dakle analiza kontrolirane, nestacionarne, konačne i kratke vremenske serije. Nakon razvoja vlastitog programa sa vrlo složenim zavisnim algoritmima selektivno su analizirani dijelovi R-R intervala tj. ST segment i T val (tzv. ST-Tc segment), tj. dijelovi EKG zapisa u kojima se najviše uočavaju promjene pri ishemijskom miokardu i na taj način se omogućila analiza abnormalnosti u ishemijskom miokardu.

VARIJABILNOST SRČANOG RITMA U OSTALIM BOLESTIMA

Promjene varijabilnosti srčanog ritma zabilježene su i u nekim drugim bolestima a svakodnevno se povećava interes za ispitivanjem VSR u nizu kardioloških ali i ostalih bolesti. Također, predmet istraživanja postaje i evaluacija ponašanja autonomnog nervnog sustava u svakodnevnom životu te cirkadijalnom ritmu (ciklus noć-dan, ispitivanje VSR tijekom sna s naglaskom na REM fazu i sl). Poznato je da i godine i spol uvjetuju promjenljivost VSR.

Smanjenje VSR registrirano je u bolesnika sa kongenitalnim srčanim greškama. Konvencionalna linearna statistička mjerenja nisu mogla registrirati promjene VSR pri preživljavanju od kongenitalnih srčanih mana, no abnormalna Poincarova krivulja bila je nezavisan prediktor mortaliteta.

Veliko smanjenje VSR zabilježeno je nakon transplantacije srca. Diskretni pokazatelji spektralne analize pojavljuju se tek godinu do dvije nakon transplantacije kao rani pokazatelj re-inervacije odnosno simpatičke aktivnosti. Kao potencijalni važni pokazatelj navodi se da bolesnici koji odbacuju transplantat (dokazano biopsijom) imaju porast varijabilnost srčanog ritma.

Bolesnici sa kroničnom mitralnom regurgitacijom imaju sniženu VSR u vremenskoj domeni (SDANN), kao i u vrlo niskom frekvencijskom spektru (ULF), s dobrom korel-

acijom predikcije atrijske fibrilacije, mortaliteta i potrebe za operacijskim zahvatom na mitralnom zalisku. Bolesnici pak s prolapsom mitralne valvule, imali su sniženje visokog frekvencijskog spektra što je odražavalo sniženje vagalnog tonusa.

Smanjenje VSR zabilježeno je i kod bolesnika sa arterijskom hipertenzijom i hipertrofijom lijeve klijetke. No, ponovna istraživanja od prije nekoliko godina ukazala su da je smanjenje promjenljivosti VSR nespecifično za hipertrofiju lijeve klijetke ali specifično sa arterijsku hipertenziju.

Poradi autonomne disfunkcije kao posljedice dijabetičke neuropatije ispitivana je i promjenljivost VSR kod bolesnika sa šećernom bolesti i zabilježeno smanjenje VSR. I u bolesnika bez kliničkih značajki autonomne neuropatije registrirano je smanjenje niskog i visokog spektra u frekvencijskoj linearnoj domeni.

I u kroničnoj bubrežnoj insuficijenciji registrirana je promjena VSR.

Bolesnici sa tetraplegijom predstavljaju jedinstveni klinički model za evaluaciju doprinosa supraspinalnog mehanizma u određivanju simpatičke aktivnosti odgovorne za niskofrekvencijske oscilacije VSR. U ranijim studijama nije uopće bio registriran niskofrekvencijski spektar u bolesnika sa tetraplegijom kao posljedica bolesti, no dvije novije studije ukazuju da se i niskofrekvencijski spektar u frekvencijskoj domeni kao i dinamička analiza promjene arterijskog tlaka mogu registrirati u tetraplegičara. Prema istraživanju Krstajić Antonije u sklopu doktorske disertacije registrirani su značajni poremećaji varijabilnosti srčanog ritma kod traumatske ozljede vratne kralježnice i bili su optimalan parametar praćenja oporavka ili pogoršanja stanja bolesnika.

Poznato je da tjelovježba može smanjiti kardiovaskularni mortalitet i iznenadnu srčanu smrt. No, glede odnosa između povećane tjelesne aktivnosti i VSR mišljenja su podijeljena a dosadašnje studije su kontraverzne. Ipak, na animalnim modelima je pokazano da kontrolirano povećanje tjelesne aktivnosti kroz 6 tjedana povišava VSR (u vremenskoj domeni – SDNN), te su eksperimentalne životinje uspješno potom savladale zahtjevne ishemijske testove.

Dosadašnje studije o učincima pojedinih lijekova na VSR nisu dale konačne zaključke, kada je promjenljivost VRS direktno povezana sa učinkom pojedinih lijekova, budući da niz pojedinih bolesti i stanja o kojima se još puno toga ne zna ima direktan ili indirektan utjecaj na promjene varijabilnosti srčanog ritma. Ipak, poznato je da blokatori beta receptora utječu na promjenljivost VRS te se u pravilu ne uzimaju određeno vrijeme prije ispitivanja. Skopolamin povisuje visoku frekvencijsku komponentu spektra, dok propafenon i flekainid smanjuju VSR.

Promjenljivost VSR je prepoznata kao jedna od bitnih karakteristika bolesti srca, no i nekih drugih pobola i stanja. Šira praktična primjena i standardizacija metoda i vrijednosti može još više doprinijeti kliničkoj primjeni i stvaranju korisnih modela za praćenje

dinamike varijabilnosti u nizu bolesti.

Kod svakog čovjeka a poglavito srčanog bolesnika poremećaji stvaranja srčanih impulsa mogu dovesti do ritmova neočekivane kompleksnosti. To je područje koje suvremena znanost još u potpunosti ne može objasniti te je neophodan interdisciplinarni pristup.

“Ohrabrujem fizičare da potraže “svog” kardiologa i počnu sa radom.”

LEON GLASS

vodeći svjetski fiziolog teorije kaosa,
Sveučilište “ McGill” u Montrealu , Kanada;
kolovoz 1996

Slika 4. Fraktal srca

LITERATURA

1. Goran Krstačić: doktorska disertacija: «Ispitivanje nelinearne dinamike kratkih vremenskih serija kod bolesnika sa stabilnom anginom pectoris», 2002; Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
2. Goran Krstacic, Gianfranco Parati, Dragan Gamberger, Paolo Castiglioni, Antonija Krstacic, Robert Steiner. Heart rate variability and nonlinear dynamic analysis in patients with stress-induced cardiomyopathy. *Medical & Biological Engineering & Computing* 2012; 50:1037-1046.
3. Knežević, M Martinis, G Krstačić, E Vargović. Changes in multifractal properties for stable angina pectoris. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*: 2005; 358, 2-4: 505-515.
4. M. Martinis, A. Knežević, G. Krstačić and E. Vargović. Changes in the Hurst exponent of heartbeat intervals during physical activity. *Physical Review E (Statistical, Nonlinear and Soft Matter Physics)* 2004; 70; 1: 12903: 1-4.
5. D. Gamberger, N. Lavrac, G. Krstacic. «Active Subgroup Mining: A Case Study in Coronary Heart Disease Risk Group Detection. *Artificial Intelligence in Medicine* 2003; 28: 27-57.
6. D. Gamberger, N. Lavrac and G. Krstacic. «Confirmation rule induction and its application to coronary heart disease diagnosis and risk group discovery. *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems* 2002; 12: 35-48.
7. T. Smuc, I. Maric, G. Bosanac, D. Gamberger, N. Bogunovic, G. Krstacic. Dynamic Features of the Normal Heart Rate Variability. *IEEE: Computers in Cardiology* 2002; 29: 241-244.
8. G. Krstacic, M. Martinis, E. Vargovic, A. Knezevic, A. Krstacic, A. Smalcelj, M. Jembrek-Gostovic: «Non-linear Dynamics in Patients with Stable Angina Pectoris». *IEEE: Computers in Cardiology*, 2001; 28: 45-48.
9. Goran Krstacic, Antonija Krstacic, Anton Smalcelj, Davor Milicic, Mirjana Jembrek-Gostovic. The «Chaos Theory» and Non-linear Dynamics in Heart Rate Variability Analysis: Does it Work in Short Time Series in Patients with Coronary Heart Disease? *Annals of Noninvasive Electrocardiology* 2007; 12 (2): 130-136.
10. Ines, Frederix; Enrico, Caiani; Paul, Dendale; Stefan, Anker; Jeroen, Bax; Alan, Bom; Martin, Cowie; John, Crawford; Natasja, de Groot; Polychronis, Dilaveris, Krstacic, Goran et al. ESC e-Cardiology Working Group Position Paper: Overcoming challenges in digital health implementation in cardiovascular medicine // *European Journal of Preventive Cardiology* (2019) doi:10.1177/2047487319832394)
11. Jović, Alan; Brkić, Karla; Krstačić, Goran. Detection of congestive heart failure from short-term heart rate variability segments using hybrid feature selection approach // *Biomedical Signal Processing and Control*, 53 (2019), 101583, 15 doi:10.1016/j.bspc.2019.101583
12. Friganović, Krešimir; Kukulja, Davor; Jović, Alan; Cifrek, Mario; Krstačić, Goran. Optimizing the detection of characteristic waves in ECG based on processing methods combinations // *IEEE access*, 6 (2018), 50609-50626 doi:10.1109/ACCESS.2018.2869943

Dostojanstvo u znanju: O pravima i dužnostima znanstvenika

Akademik Rusmir Mahmutćehajić

Dug ili dugovanje je odnos zaduženog i njegovog zadužitelja. To što zaduženi primi i ima kao ispunjenje duga zadužitelja njegovo je pravo. Nema i ne može biti zaduženosti nekog ili nečeg a da to nije njegovo pravo u odnosu sa zadužiteljem. Ispunjenje prava zaduženog nije i ne može biti neopozivo. Ono što je pravo nekom ili nečem, to je dug nekog ili nečeg. I obrnuto, ono što je dug nekog ili nečeg, nekome ili nečemu to je pravo tog. Nema i ne može biti prava bez duga niti duga bez prava.

Ako je čovjekovo pravo da bude živ i sretan, i to u potpunome značenju tih pojmova, mimo smrti i svake patnje, onda prema apsolutno Živome, od Kojeg očekuje svoje bivanje zaduženim za ozbiljenje tog prava, ima neizbrojivo mnoštvo dugova. Sve što je uvjetno ima i mora imati apsolutno počelo u Neuvjetnome. Sve uvjetno dolazi od Neuvjetnoga te se Njemu i vraća. Upravo zato čovjek je dužan priznati pravo Apsolutnog, a tako i svega što obznanjuje Njega. Čovjekovo pravo je da narasta u znanju, a to znači vezi sebi znajućeg u odnosu s onim šta ili koga može znati. Nikada njegovo bivanje znajućim nije i ne može biti apsolutno. Upravo to čovjeka čini otvorenim za narastanje u znanju ili ozbiljivanje u odnosu s apsolutno Znajućim. U tome i tako čovjek jest svoj, a to znači slobodan. Sve u obzorjima i njemu samom tiče se takvog njegovog ozbiljenja.

1

U imenu Internacionalna akademija znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini ozrcaljena je namjera osnivača i sudionika da u svojoj ustanovi odrede cilj kojim bi opravdali svoje dužnosti prema sebi i svijetu, a zapravo prema najuzvišenijoj mogućnosti ozbiljenja u ljudskosti. Akademija je izvorno ime za mjesto okupljanja ljudi koji su u znanju, vezi i putu između onog koji saznaje i onog što saznaje, nastoje izaći iz sjenki zaborava, nehaja i opijenosti u sjećanje i trezvenost.

Određenjem mjesta “u Bosni i Hercegovini” osnivači naznačuju da ta nacija, u značenju države u savremenoj arhitekturi svijeta, suverene, teritorijski cjelovite i politički neovisne, u sebi i sobom uključuje sva pitanja čovjekove odgovornosti prema sebi i ukupnosti postojanja. Pridjevom “internacionalna” naznačeno je da ni ta pitanja o dužnosti i odgovornosti, kao i bilo koja druga, ne mogu biti izdvojena i zatvorena u bilo koje mjesto i vrijeme bez svijesti da na granicama ništa ne počinje i ništa ne završava, da ni čovjek ni ono što može osjećati, misliti i osvijestiti, a tako ni njegovo bivanje znajućim ni sve što mu može biti znano nisu utamničivi u bilo koju nepromjenjivu odredivost. Sva bosanskohercegovačka pitanja, i kulturna i politička i ekonomska, shvativa su tek u najširem ontološkom okviru.

Srž namjene pothvata označenog složenim imenom jest u “znanosti i umjetnosti” kojih nema i ne može biti bez znanstvenika i umjetnika, ali ni bez javnosti tog što čine,

odgovornosti za svoje samoće, ali i uključenosti u zajednice. A kada je riječ o bilo čemu bosanskohercegovačkom, ta odgovornost nije ozbiljiva bez prihvatanja da ni čovjeka ni čovječanstvo u cijelosti, ni najmanju česticu svijeta i njega u cijelosti, nije moguće razumijevati bez etičke odgovornosti za pluralnost svijeta u kojoj i kojom se zbiva obznana Apsolutnog.

Ma gdje, ma kad i ma kako bio, čovjek je u zajednici. I više od tog, u cjelini je postojanja. Upravo na to se valja ustrajno podsjećati. U nju dolazi rođenjem, ali ni smrću iz nje ne odlazi. Dolazi s najmanjom mogućom moći, a takav je i u svojoj smrti. Od dana rođenja pa nadalje njegova moć narasta, pa su njegova prava sve manja a dužnosti sve veće. Kad nema moći, ima prava da se o njemu brinu majka i otac koji su u zajednici. Iz te brige proistječe uključivanje i tek rođenog i potom narastajućeg u moći novog člana te zajednice, a tako i sudionika u cjelini svjetova. A svi ljudi su razdijeljeni tako da njihovu opću zajednicu čine porodice, rodovi, plemena i narodi s različitim jezičkim i kulturnim naslijeđima. Ukupnost postojanja, i Zemlja i nebo i sve među njima, podsjeća čovjeka na njegovu unutarnju razlučenost između tijela i duha i svega što čini gotovo posve neodredivu raskoš jastva ili duše. Spomenuto narastanje u moći uključuje prije svega narastanje u znanju.

I čovjek nije samo u svojoj obiteljskoj, rodnoj i kulturnoj zajednici. Svaki pojedinačno dolazi u svijet s neponovljivim razlogom i istom takvom svrhom. Nijedan nije jednostavno svediv na bilo kojeg drugog. Jest u zajednici, ali i u cjelini postojanja. Koliko god to izgledalo upitno, ipak je neosporiva činjenica da se čovjek rađa u svijesti, a ne ona u njemu. Bivanje svjesnim znači da je u sebi i sobom čovjek uvijek razlučen uzduž okomice na čijoj višoj razini svijesti znači osvješćivanje njoj niže razine. A ona koja osvješćuje nižu također je niža višoj, i tako do u beskonačnost, a zapravo do neosporivog nadlaženja svake uvjetnosti Svijesti. Htio to ili ne, čovjek može vladati u ograničenoj mjeri samo stanjima svog bića koja su izvediva iz svijesti – mišljenjem i govorenjem, naprimjer. Ni jednog ni drugog nema i ne može biti izvan svjesnosti. Ali, je li svjesnost svediva u usporediva i mjeriva obzorja materijskog svijeta?

Filozof David Bentley Hart prihvata to pitanje kao presuđujuće u potrazi za oslobođenjem iz ideologijskih naslijeđa u kojima je apsolutiziranje deretminizma uzdignuto na razinu neupitnog kreda. On zaključuje: "Razlika u vrsti između materijskog ustrojstva mozga i subjektivnog ustrojstva svijesti ostaje učvršćena i nepovrediva te zato tačna veza među njima ne može biti određena, pa čak ni izdvojena kao predmet pažljivog znanstvenog ispitivanja."¹

2

Budući u samom središtu svega postojećeg, čovjek je znajući o svemu što je u dosegu njegovih osjeta, ali i onog na što takvo bivanje znajućim preko govora i mišljenja upuću-

¹ Hart, David Bentley, *The Experience of God: Being, Consciousness, Bliss*, New Haven and London: Yale University Press, 2013., 157–58.

je. Može narastati u tome, ali pred njim je ključno pitanje: Šta je zapravo znanje i ima li ga kao zasebnog i izdvojitog subjekta? Mnogo je rješenja te zagonetke, ali ipak svako je preispitivo.

Znanje je odnos čovjeka koji zna s onim što zna. To što zna nije ograničivo. Na granici znanog je neznanog. Ta granica nije učvrstiva. Znajući čovjek je pomjera tako da to što zna, s čime ga znanje povezuje, postaje obuhvatnije. Ali nijedna od tih granica ne dokida ni potrebu za narastanjem u znanju niti nužnost neznanog. I više od tog, ništa od znanog ne može biti ni dovoljno ni zadovoljavajuće znajućem. Nužnost neznanog može biti zane-marena, prešućena ili porečena, ali ne i odstranjena. Sve znano izvedivo je iz neznanog. Ne vrijedi i obrnuto. Opravdano je reći da se neznanog objavljuje u znanome. Ali ne vri-jedi obrnuto. Neznano se ne objavljuje iz znanog, iako ga ono naznačava. Upravo na toj uzajamnosti valja odgonetati odnos između znanja, veze znajućeg čovjeka s onim što zna, i vjerovanja, veze vjerujućeg čovjeka s onim šta vjeruje.² Bivanje mudrim uvjetovano je upravo priznanjem jasnoće tih dvaju vidika ljudskosti. Iz tog slijede dvije vrste znanja – ono svedivo na usporedivi i mjerivi svijet i ono kojim čovjek nadlazi i usporedivosti i mjerivosti.

Znanost, u savremenom značenju tog pojma, jest odnos znanstvenika sa svime u obzorji-ma uvjetnog svijeta sa svime njegovim što je usporedivo i mjerivo. Što nije takvo ne tiče se znanosti. Ali to ne znači da se ne tiče i znanstvenika, uvijek prvenstveno čovjeka u čijem jastvu se obznanjuju sva vanjska obzorja uvjetnoga svijeta. I mnogo više od tog, presud-no ga se tiču metafizički vidici iza tih obzorja usporedivosti i mjerivosti. Ta obzorja su u poretku, a to znači u usporedivosti i mjerivosti svih njihovih pojava među kojima vladaju određivi zakoni. Na znanstveniku je zadaća da promatra, mjeri i opisuje te pojave. Iz tog izvodi zaključke o zakonitostima u odnosu njihovih prostor-vremenskih i masa-energijskih pokazanja na različitim razinama postojanja, od najnižih u značenju sićušnosti i najviših u značenju svih svjetova.

Kada ustvrdi odnose među njima, opisuje ih matematičkom jednakštom.³ Potom izve-dene zaključke provjerava u drukčijim okolnostima i potvrđuje ili odbacuje svoje zakl-

² U svim metafizički zasnovanim tradicijama mirenje, vjerovanje i ozbiljenje odnosi su mirećeg, vjerujućeg i ozbiljujućeg čovjeka s Apsolutnim, Mirom, Vjerujućim i Zbiljnim. Te uzajamnosti primaju različite iskaze u različitim jezicima, ali su im značenja ista, jer je čovjek u svom razlogu i svrsi jedan, i pored izvornosti svakog. O tome više vidjeti u: Mahmutćehajić, Rusmir, Hvalske ljestve: U znanju i voljenju, Sarajevo: Connectum, 2017.

³ Znanost, u savremenim značenjima tog pojma, u odnosu promatrača i svega što mu je dostupno u vidici-ma kozmičkih prostranstava i materijskih dubina, nije zamisliva bez matematičke jednakštom. Njene dvije strane, desna i lijeva, odražavaju kontingencijski svijet. Ali nisu moguće bez njenog "jest jednako", a zapravo bez jest. Iako je to označeno samo znakom "=", gotovo posve izvan vidika usporedivosti i mjerivosti, riječ je ipak o apsolutnoj Imanentnosti i apsolutnoj Transcendentnosti bez kojih dvojina ili kontingencijski svijet nije moguć. Vidjeti: Gellert, W., H. Küstner, M. Hellwich i H. Kostner, The VNR Concise Encyclopedia of Mathematics, New York: Van Nostrand Reinhold Co, 1977. Matematika pripada prije svega imaginaciji. Ali ni imaginacija ni osjetna zbilja nisu moguće u razdvojenosti. Vidjeti više u: Hempel, Carl G., "On the Nature of Mathematical Truth", The American Mathematical Monthly, 52/10 (1945): 543–56, i Cheng, Eugenia, Is Maths Real? How Simple Questions Lead Us to Mathematics' Deepest Truths, New York: Basic Books, 2023.

jučke te mijenja dane matematičke opise, i tako sve dok ne ustvrdi da pokazane uzajamnosti vrijede u svim okolnostima, u svim vremenima i mjestima. To je suština postupka koji znanstvenik primjenjuje. Svaku od svojih pretpostavki preispituje i potvrđuje u pokusima, uvijek određujući granice unutar kojih su njegove pretpostavke te posljedično i zaključci valjani. Taj postupak nije i ne može biti dovršen, jer granicu znanog i neznanog nije moguće dokinuti. Kamo god i koliko god bila pomaknuta, ta granica ostaje, a tako i izazov pred znanstvenikom.

Što je znanstvenik sigurniji u mogućnosti koje mu nudi dosljedna primjena postupka, njegovo povjerenje u raz-umnost kao sve čime raspolaže postaje upitnije. U vanjskim i unutarnjim obzorjima njegovih promatranja javlja se ushitna ljepota. Ali ona nije mjeriva. Dolazi s one strane granice usporedivog i mjerivog svijeta, ali u njih nije zatočiva. U njoj i njome želi nadići raz-umnost te u sabirućoj umnosti, u neposrednom doticanju smisla svega postojećeg, osjećati i otkrivati cjelinu. Koliko god je potrebna znanost neodvojiva od svijeta raz-umnosti, toliko je čovjeku općenito potrebna i umjetnost, odnos sa svijetom umnosti ili stalnim potvrđivanjem Cjeline.

3

Spomenuti odnos onog koji zna i narasta u tome prema svemu što je izvan njega uključuje pretpostavku o odredivosti zakona koji upravljaju poretком vanjskoga svijeta. Ti se zakoni najjasnije vide u fizici, znanju koje fizičara povezuje s materijskim svijetom, a to znači usporedivim i mjerivim. I hemija i biologija, u savremenom značenju tih pojmova, istog su epistemološkog temelja i okvira kao i fizika. Njihovo područje je materijski svijet sa životom kao najvišim tajanstvom. Ni svijesti ni mišljenja ni govor, a tako ni znanja, nema i ne može biti mimo živog čovjeka. Ali nema živog koji ne okončava u smrti, nikad iskazivane iz njenog neposrednog iskustva.

Dugo se činilo da zakonitosti vanjskih obzorja svijeta ne ovise o promatraču. Te zakonitosti postoje za sve ljude podjednako. Kad su određene, jastvo promatrača je iz njih posve isključeno jer ne odlučuje o njima kao takvim. Na toj osnovi zaključeno je da takozvana čista znanost može biti dosegnuta kada je jastvo promatrača posve isključeno, dematerijalizirano i bez bilo kakvog utjecaja na odnose u materijskom svijetu. Filozof Ernst Cassirer ističe:

Veliki znanstvenik Max Planck opisao je cijeli tok znanstvenog mišljenja kao ustrajno nastojanje da budu odstranjeni svi "antropološki" elementi. Moramo zaboraviti čovjeka da bismo proučavali prirodu te otkrivali i formulirali zakone prirode.⁴ U razvoju znanstvenog mišljenja antropomorfni element je sve više progonjen u pozadinu dok posve ne iščezne u idealnoj strukturi fizike. Historija teče na posve drukčiji način. Ona može živjeti i disati samo u ljudskome svijetu. Kao jezik i umjetnost historija je temeljno antropomorfna.

⁴ Vidjeti: Planck, Max, *Die Einheit des physikalischen Weltbildes*, Leipzig, 1909. [Engleski prijevod u: *A Survey of Physics: a Collection of Lectures and Essays by Max Planck*, prev. R. Jones and D. H. Williams, London: Methuen & Co. Ltd, 1925, 1–41.] Vidjeti više u: Cassirer, Ernst, *Substance and Function*, prev. William C. Swabey and Marie C. Swabey, Mineola, N. Y.: Dover Publications, 1980, 306ff.

Izbrisati njene ljudske sadržaje značilo bi razoriti joj naročito svojstvo i prirodu. Ali antropomorfizam historijskog mišljenja nije ni ograničenje ni zapreka vanjskih činjenica ili događaja; ona je oblik znanja o jastvu.⁵

Ali to je bila samo pretpostavka svojstvena za 19. stoljeće i dio 20. Na nju su ukazivala ezoterička tumačenja matematičke jednačbe. Ali o tome je, u ushićenosti mogućim znanstvenim tumačenjima pojava u materijском svijetu, dugo vladala šutnja.

Kada je 1687. godine Isaac Newton objavio svoje djelo *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica*, činilo se da su otkrivene sve uzajamnosti odnosa među masama u kretanju te da ih jednoznačno predstavljaju dane matematičke jednačbe. Ali izvan gravitacijskih polja kojih se tiču te jednačbe ostala su električna i magnetska polja za koje je valjalo otkriti nove jednačbe. Dao ih je James Clerk Maxwell 1865. godine. Njima su ta polja objedinjena. Ali i prostor i vrijeme u tim predstavama zbilje ostali su nepromjenjivi, navodno čvrsta pozadina na kojoj se zbiva sve u materijском svijetu. Albert Einstein je 1905. i 1915. godine tu pretpostavku otklonio općom i specijalnom teorijom relativnosti, utvrđujući da su i vrijeme i prostor promjenjive veličine. Tako su prostor i vrijeme dobili drukčija značenja od onih do tad važećih. Činilo se da u okviru tako shvaćanih odnosa među silama – slaba i jaka nuklearna, elektromagnetska i gravitacijska – uskoro može biti očekivano njihovo objedinjenje u jedinstven zakon fizike o kojem su ljudi maštali kroz milenije. Ali još uvijek jastvo promatrača nije imalo ulogu u opisu zakona materijского svijeta.

Ubrzo je došlo do začudnog obrata. Uvidi u dubinu materije doveli su do zaključaka o nemogućnosti determinizma u kretanju čestica koje tvore atom. Nemoguće je bilo svesti ponašanja subatomske čestice u determinističke okvire. Kako je to zajedno s Maxom Bornom i Pascualom Jordanom jasno pokazao Werner Heisenberg, pretpostavke o kvantnoj naravi fizičkih pojava bitna su osnova za produbljivanje uvida u materijский svijet. Njegovim uobličanjem principa nesigurnosti otvoreni su posve novi vidici obzorja usporedivog i mjerivog svijeta, za mnoge zbunjujući ali ipak neosporivi. To što se vidi u dubinama tvari, u isto vrijeme i na istome mjestu je i čestica i val. Teorija vjerojatnosti, dokaziva i dokazana, nametala je nužne promjene u shvatanju uloge promatrača. Uobličanjem nove valne jednačbe koja to uključuje, Erwin Schrödinger je 1932. godine doprinio otvaranju posve novih vidika prema razumijevanju zakona u materiji, u njenoj dubini i u njenoj kozmičkoj rasprostrtosti. U kvantnoj teoriji otvorena su posve nova obzorja o odnosu jastva promatrača i zbivanja u materijском svijetu.⁶

⁵ Cassirer, Ernst, *An Essay on Man: Introduction to a Philosophy of Human Culture*, New Haven: Yale University Press, 1944, 241.

⁶ O prikazu kvantne teorije, bitnom za razumijevanje ovdje iznijetih stavova, vidjeti, naprimjer: Gribbin, John, *Q is for Quantum: An Encyclopedia of Particle Physics*, New York, NY: The Free Press, 1998; Wheeler, John A., "World as system self-synthesized by quantum networking", *IBM Journal of Research and Development*, 32/1 (1988): 4–15.

Razvoji u fizici ili proučavanju prirode, a to znači u primjeni induktivne metode za koju postoje usporedive i mjerive činjenice materijskog svijeta koje su u neprestanome kretanju u skladu s dokazivim zakonima, utjecali su na sva područja života, na primjenu tog postupka na sve što može biti znano, a to znači na sve u obzorjima dostupno promatranjima i pokusima. Novim tehnološkim pomagalima ta obzorja su i produbljena i proširena do još donedavno nezamislivih krajnosti, ali ipak i dalje samo mjerivih.

Nastalo je razlučivanje znanog u brojna područja. Zamračivane i nestajale su cjelovite slike odnosa kozmosa i čovjeka te čovjeka i njegove metafizičke srži. Usporedo s tim razvojem, s narastanjem čovjeka u znanju i moći, produbljivana je i širen jaz između čovjeka i svijeta. Ushićenošću znanošću zastirana su obzorja mudrosti. Čovjekova odgovornost prema sebi i svijetu preinačavana je u volju da vlada i gospodari nad svime do čega doseže njegova moć. Tehnološki razvoji kojima je osnova narastanje u znanju uključeni su u ozbiljenje volje za moći, u najstrašnije ratove i razaranja kakvih nikada prije u cijeloj povijesti čovječanstva nije bilo.

Postignuća znanstvenika i od njih neodvojivih tehnologija doprinosili su, a tako djeluju i dalje, ponašanjima u kojima nerijetko nestaju odgovornosti za život i okvir u kojem je on moguć. Sami znanost i tehnologija nisu i ne mogu biti ni etični niti neetični. Jednako su sredstva za etički i neetički zasnovane volje onih koji donose odluke o njihovom korištenju. Svi oblici opredmećenja ili, što je još gore, uosobljenja znanosti kojim su u nju ideologijski prenošeni prava i dužnosti znanstvenika i svih koji ih koriste ili mogu koristiti, javljaju se kao sadržaji takozvanog modularnog govora u kojem su ili zamračene ili porečene prisutnosti znanstvenika, ili odgovornog ili neodgovornog. U takvome govoru riječi postaju plastične, pa je rečenica onemogućena u jasnoći, a to je potreba ideologijskog odnosa prema Zbilji⁷.

Uključenost vremena u tako uobličene jednadžbeno-opisane zakonitosti omogućila je određivanje početka svijeta i njegovih razvoja u budućnosti. Tajanstvo "velikog udara" kao početka koja vodi tajanstvu velikog raspada kao kraja u ruševini i pepelu kozmosa neodvojive su od teorije evolucije u kojoj život počinje od primordijalnog praha ili kala te svoj vrhunac doseže u čovjekovoj osvjestivosti. Obje te slike su znanstveno uvjerljive, ali ne okončavaju čovjekovu potrebu za onim što je iza i mimo granica usporedivog svijeta. Kako god sabirao uvide u vanjska obzorja, čovjek hoće više, puninu u kojoj i kojom se ozbiljuje u pravu da preživi i bude sretan, i to posve. A to može samo u svome sada i ovdje, neriješenim i nerješivim pokazanjima Zbilje. Samo u sada i ovdje čovjek može biti djelatno etičan, a to znači odgovoran prema sebi, svijetu i Bogu. Nikakva odgađanja te odgovornosti ili njihovo prenošenje u imaginacije prošlosti ne oslobađaju ga mogućnosti da u svojoj ljudskosti prizna temelj svega postojećeg.

⁷ O tome vidjeti: Pöerkse, Uwe, *Plastic Words: The Tyranny of a Modular Language*, prev. Jutta Mason i David Cayley, University Park: The Pennsylvania State University Press, 1995.

Nelagoda s apsolutnim sada prešućivana je u znanosti, jer joj nije moguće dodijeliti mjerljivost. Iako je riječ o zbilji, u punom značenju tog pojma, ona izmiče promatranju, uspoređivanju i mjerenju. Sjećajući se svojih razgovora s Albertom Einsteinom, Rudolf Carnap piše:

U nekoj prilici Einstein je rekao da ga ozbiljno zabrinjava pitanje o sada. Objasnio je da iskustvo sada znači nešto naročito za čovjeka, nešto suštinski drukčije od prošlog i budućeg, ali da se ta važna razlika ne javlja i ne može javiti u fizici. To da se takvo iskustvo ne može shvatiti znanošću činilo mu se pitanjem bolnog ali neizbježnog prihvatanja. [...] Einstein je mislio da ti znanstveni opisi vjerovatno ne mogu zadovoljiti naše ljudske potrebe; da postoji nešto suštinski o sada što je upravo izvan carstva znanosti.⁸

5

Naznačena postignuća u fizici u prvoj polovini 20. stoljeća, s njihovim odrazima u hemiji i biologiji i u umnožavajućim područjima znanja, sve su odlučnije razvijana prema očitosti da nema i ne može biti saznavanih zakona svijeta bez uključenosti promatrača u njih. Time je iznova naznačena važnost antropokozmičkog shvatanja svega postojećeg, a to znači i saznavanog i onog što ostaje iza njegovih granica. Nije začudno da je to uzrokovalo podjelu u zajednici fizičara na one koji su ukupnost postojanja svodili na mehaniku tvarnoga svijeta i one koji su u metafizički zasnovanim tradicijama tražili izlaz iz zatvorenosti u usporedivi i mjerivi svijet.

Nikada ranije pred čovjekom se nije tako nepopustljivo javljala prijetnja gubitka bitke sa svijetom, koja mu se nekad činila kao put uspostavljanja gospodstva nad svijetom i njegovog potpunog potčinjavanja. Mislio je da njegov pothvat djelovanja u prirodi, u njenom pripitomljavanju i potčinjavanju, u njenoj nemoći da mu se suprotstavi, u osjećanju da svojim znanjem može obuhvatiti sve te se tako smatrati najvećim, potvrđuje u uzdizanju na razinu boga mimo Boga, na carstvo u svijetu kojeg je izmislio te ga uzdigao nad zbilju kojoj neopozivo pripada. Pred neočekivanim uzvratom uvrijeđene i ranjene prirode ustuknuo je prema poniznosti, ali i prema neosviješćenom ustrajavanju na sili umišljene pozvanosti da popravlja pokvareno, a zapravo da nastavi s kvarenjem darovanog mu svijeta i uloge namjesnika u njemu. Taj krik očajnika danas je poznat kao zelena teologija ili antropokozmička obnova svijesti o nerazdvoјivosti uvjetnosti i apsolutnosti.⁹

Na toj se osnovi događa i obnavljanje pitanja o učenju kao putu prema suštini ljudskosti, prema njenome "dodiru" s Apsolutnim i ozbiljenju upravo u tome. Tako su uvidi u tradicijska znanja, gotovo posve isključena iz područja znanosti u modernom značen-

⁸ Carnap, Rudolf, "Intellectual Autobiography"; u: Schilpp, Philip Arthur, ur., *The Philosophy of Rudolf Carnap*, The Library of Living Philosophers, vol. XI, La Salle, Illinois: Open Court Press, 1963, 3–86, 37.

⁹ O tome vidjeti više u: Mahmutćehajić, Rusmir, "On Rediscovering Anthro-po-Cosmic Integrity", u: *Green Theology: Emerging 21st-Century Muslim and Christian Discourses on Ecology*, ed. Lejla Demiri, Mujadad Zaman and Tim Winter, Tübingen: Mohr Siebeck, 2024, 23–46.

ju tog pojma, neočekivano dobili važnost u mogućnostima da budu tumačeni u okviru jezika znanosti. "Što se univerzum čini shvatljivijim", zaključuje Steven Weinberg, "više se također čini bez smisla."¹⁰ I nema sumnje, to je doprinijelo relativiziranju poniženosti teologije i filozofije u okvirima moderne znanstvene oholosti.

Ali čovjek u sebi i sobom osjeća nužnost smisla svega postojećeg, a tako i njega kao univerzuma u malome i univerzuma koji odražava čovjeka kao sumu svega postojećeg. U tome i tako jaz između jastva promatrača i svih obzorja usporedivog i mjerivog svijeta postaje i vidljiviji i užasniji. Otkrivanje smisla svega moguće je u nadlaženju tog jaza, u otkrivanju svjetova kao znakova kojim Jest podsjeća čovjeka na apsolutni razlog i apsolutnu svrhu njegovog uvjetnog bivanja. Na pozornicu ljudskosti izranja pa se novom snagom nudi perenijalna mudrost: "Ko prepozna sebe, zna svog Gospoda."¹¹

U akademiju, u najširem značenju tog pojma, iznova su izvedena znanja koja se tiču ozbiljenja ljudskosti u punom značenju. Ako svi uvidi u dubine stvari i kozmosa ne doprinose shvatanju smisla života, to nikako ne znači da ga nema i da je čovjek ozbiljiv bez njega. Tajnovita trećost u svakoj matematičkoj jednadžbi, a to znači u svakoj slici ili opisu zakonitosti u usporedivom i mjerivom svijetu, neočekivano je izronila iz šutnje zanemarenja ili poricanja. Sve što je u prostor-vremenskom i masa-energijskom pokazanju nužno je rastavljivo i sastavljivo, djeljivo i zbrojivo. Ali ništa od tog ne događa se i ne može se događati bez uključenosti promatrača. Uvjetni ili kontingencijski svijet, kako to neosporivo može znati svaki pojedinac, jest opća dvojina unutar koje je beskonačno mnoštvo njih. Ako je matematička jednadžba slika ili prikaz tog, valja podsjetiti na očitost: Nema i ne može biti te jednadžbe bez njene desne i lijeve strane, ali ni bez njenog Jest kao trećosti. Ali ta trećost nije treća od troje, već je Treća od dvoje. Nije ni usporediva ni mjeriva. Ali nema i ne može biti ničeg u kontingencijskim obzorjima bez nje.

Znanstvenik to može prešućivati, ali ne i poreći. I upravo tu započinje ključna uloga filozofije znanosti s njenom sve aktualnijom povezanošću s filozofijom religije. Tome Jest priliče filozofijski pojmovi apsolutne Transcendentnosti i apsolutne Imanentnosti, a zapravo Jednog kao izvanvremenog i izvanprostornog Počela svega, u Kojem sve započinje i Kojem se sve vraća.

Osvješćenje tog vidika sa stanovišta znanstvenika iznova podstiče na poniznost, darežljivost i činjenje svega na najljepši način te oslobađa od oholosti u kojoj i s kojom sukob čovjeka sa svijetom postaje sve žešći, a posljedično i sukob sa samim sobom. Neki od vodećih

¹⁰ Weinberg, Steven, *The First Three Minutes: A modern view of the origin of the universe*, New York: Basic Books, 1977, 149.

¹¹ Ta predaja je obično pripisivana vjesniku Hvalu (ar. Muammad). Nije potvrđena lancem prenošenja. Neki je pripisuju Aliju, Ebu Talibovom sinu. O tome i razlozima za prednost prepoznati u odnosu na znati u danome prijevodu vidjeti više u: Chittick, William C., "The Quran and Sufism"; u: Nasr, Seyyed Hossein, Caner K. Dagli, Maria Massi Dakake i Joseph E. B. Lumbard, ur., *The Study Quran: A New Translation and Commentary*, New York: Harper One, 2015, 1737–1749, 1743.

znanstvenika u toj vrsti osvješćenja javno su se opkladili da u znanstveničkoj poniznosti pred apsolutno Transcendentnim i apsolutno Imanentnim ovisi ili ljudsko izbavljenje u savršenosti ili propast u nerazriješenom strahu od sebe.

6

Valja se pitati otkud i zašto je čovjek u ovome prostoru i ovome vremenu u kojem otkriva sebe, a tako i ukupnost postojanja? Fizičar Robert H. Dicke, podstaknut takvim pitanjem, upućuje na zagonetku smisla govorenja o univerzumu osim ako u njemu nema umnih bića. "Ali umnost", napominje fizičar John A. Wheeler, "uključuje mozak. A mozak ne može postati bez života. Kao temelj za život nijedan biohemičar ne vidi drukčiju mogućnost do u DNA. Ali DNA zahtijeva ugljik za svoju konstrukciju. Uz to, ugljik nastaje termonuklearnim sagorijevanjem u zvijezdama. Termonuklearno sagorijevanje zahtijeva milijarde godina vremena. Ali u skladu s općom relativnošću univerzum ne može dati milijarde godina vremena osim ako i on nema milijarde svjetlosnih godina širenja." ¹²

Iz takvih razmatranja slijedi jasan zaključak: Ne vlada univerzum čovjekom, već čovjek upravlja njegovom veličinom. Ali čovjek u bivanju svjesnim uzlazi okomicom u sebi tako da se ozbiljuje u apsolutno Svjesnome. Zato je opravdano reći: Na početku je svijest, ona je početak. A sve uvjetno, a to znači u prostor-vremenskom pokazanju, nema i ne može imati početak u sebi. Zato je nemoguće apsolutnome Jest pripisati prostor i vrijeme. Iz tog slijedi da u svemu promatranom u obzorjima i jastvu valja otkrivati središnjost ljudskosti, razložno i svršno otvorene za savršenost.

Promatrač, u širem značenju tog pojma, koji određuje svojstva čestice u kvantnim obzorjima, ne može isključiti sebe kao sudionika dogođenog. Kako god vidio svojstva promatrane čestice, takva svojstva će imati i ona s kojom je spregnuta. Takva uzajamnost podsjeća na apsolutno Jest u kojem i kojim su spregnute sve dvojine postojanja i svake čestice u njemu. Koliko god se danas može činiti začudnom ta pokusno dokazana pojava u kvantnoj fizici od zaključaka izvedenih iz antropoloških uvida, neosporiva je činjenica da to naznačava nove vidike odnosa dvaju obzorja, onih izvan pojedinačnog jastva i onih u njemu. Eduardo Kohn, antropolog koji je istraživao uključenosti urođenika u Salvadoru u slušanja i razumijevanja govora šuma, piše:

Da se iza ljudskoga jezika nalazi promatranje znakova podsjeća nas da je taj jezik povezan s promatranjem znakova živoga svijeta, koji se proteže mimo njega. To da postoje jastva mimo ljudskih privlači pažnju činjenici da su neka od svojstava naše ljudske jastvenosti trajno povezana s njihovim. To da ima smrti iza svakog života podsjeća na puteve kojima možemo i dalje ići, zahvaljujući prostorima otvorenim posve odsutnim mrtvim koji nas čini time što jesmo. To da se ta forma proteže iza života privlači našu pažnju laskome širenju obrasca koji probada naše živote. I naposljetku, to da su duhovi zbiljni

¹² Wheeler, John A. *At Home in the Universe*, Woodbury, NY: American Institute of Physics, 1996, 67-68.

dio života poslije smrti koji se nastavlja iza života kazuje nam nešto o trajanju i općenitosti bitnim za život [...] Otvaranje našeg mišljenja na takav način može nas podstaći da shvatimo Nas veće – Nas koje se može rascvjetati ne samo u našim životima, već i u životima onih koji će živjeti iza nas. To bi mogao biti naš dar, koliko god skroman, živoj budućnosti.¹³

7

Iako znanstvenik svoje pothvate provodi sam, pa ma kako bila organizirana skupina u kojoj djeluje i sarađuje, njegovi zaključci i dokazi podliježu provjeri u zajednici znanstvenika. Kad god se dogodi da u istraživačkom pothvatu budu pomaknuta granica između znanog i neznanog te stečeni novi uvidi u promatrano područje, to mora značiti i promjenu u postojećem znanju, odnosu znanstvenika s onim što zna te može i predstaviti javnosti. Važi pravilo da tog stečenog novog znanja nema i ne može biti sve dok nije učinjeno javnim, i to uvijek u zajednici onih koji ga mogu razumjeti i provjeriti u odnosu na prethodne uvide i valjanost primijenjenih postupaka u njegovom stjecanju. Prema tome, kad god se dogodi da pojedinac naraste u svom bivanju znajućim, to je njegovo iskustvo koje se tiče samo njega, sve dok ne bude uobličeno u jezik koji mu odgovara, u predstave dostupne zajednici ili akademiji u kojoj sudjeluje.

Znanstveno otkriće, predstavljeno znanstvenoj javnosti, uvijek je uobličeno u pet bitnih sadržaja: (1) jasno predstavljanje tog što je općenito znano i što je dopunjeno ili promijenjeno novim istraživačkim uvidom; (2) uspoređivanje postojećih modela, a to znači njihovih matematičkih opisa i korištenih pokusa za njihovu provjeru s novim modelom; (3) uspoređivanje rezultata dobivenih u pokusima koji odgovaraju zatečenom i novom istraživačkom modelu; (4) ukazivanje na granice valjanosti novog modela i zaključaka izvedenih iz njegove primjene; i (5) ukazivanje na moguća unaprjeđenja i primijenjenog modela i dobivenih rezultata.

Nema i ne može biti privatnog znanstvenog djela, neobjavljenog i nedostupnog ljudima koji ga mogu preispitivati. A kada je djelo objavljeno, to je samo prvi potrební uvjet njegovog bivanja znanstvenim. Ali taj uvjet nije i dovoljan. Da bude potvrđeno u tome što jest, nužno je njegovo kritičko preispitivanje u zajednici onih koji su stečenim kapitalom znanja u tome području osposobljeni i pozvani da objavljeno djelo kritički razmotre i utvrde valjanost njegovih postavki, primjene postupaka u njegovom dokazivanju i održivosti izvedenih zaključaka. Takvo preispitivanje objavljenog znanstvenog djela valjano je tek onda kada je i ono objavljeno u jednakim uvjetima kao i samo djelo. I to je potreban ali još ne i dovoljan uvjet za prihvatanje da je djelo doista znanstveno u značenju pomjeranja granice između znanog i neznanog.

Treći preduvjet potvrđivanja i prihvatanja objavljenog znanstvenog djela, nakon što je u odgovarajućoj znanstvenoj zajednici kritički preispitano, jest autorov odgovor na iznijete

¹³ Kohn, Eduardo, *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human*, Berkeley/Los Angeles: University of California Press, 2013, 226, 228.

kritike. U tome odgovoru autor djela može prihvatiti ili odbiti zahtjeve kritičara, dodatno obrazložiti svoje postavke i dobivene rezultate, ali i prihvatiti moguće pogreške u promatranju, mjerenju i matematičkom opisivanju te svoj kognitivni model unaprijediti ili posve promijeniti.

Nema i ne može biti konačnih i posve dovršenih znanja. Nema ih i ne može biti jer je čovjek u nedovršivoj mogućnosti da narasta u znanju. Kad god prihvati da je neko od njegovih postignuća konačno, zatvara se u svoje jastvo te se tako onemogućuje u ozbiljenju u potpunoj ili savršenoj ljudskosti. Ako ga znanje ili postignuće u njemu ne čini poniznijim pred nedovršivim putem narastanja, u tome i iz tog slijede različiti oblici egomanije i oholosti koji su osnova nasilja protiv ljudskosti i svijeta.

Nije malo promatrača savremenih prilika u svijetu koji su preispitali odgovornosti, a to znači i prava i dužnosti znanstvenika prema ljudskosti i njenoj ozbiljivosti. U općim prilikama čovječanstva presudno je važno etičko pitanje: Kako je bilo moguće da neki od vodećih znanstvenika sudjeluju u tome što je uzrokovalo najgora od svih do sad zapamćenih stradanja čovjeka i njegovog svijeta? Neki od najistaknutijih među tim dali su odgovore koji bi mogli biti sažeti na ovaj način: bivanje gluhim pred govorom svijeta koji podsjeća čovjeka na njegove mogućnosti pokazivalo se u bivanju glupim, bez obzira na mnoštvo činjenica sabranih i pohranjenih u mozgu, knjižnicama ili računalima.¹⁴

Znanje, a zapravo pojedinačni čovjek koji je njime u odnosu s onim što zna i može znati, nije svedivo u okvire usporedivosti i mjerivosti. Saznajući čovjek je otvoren prema Apolutnome te zato sam nesvediv u granice materijskog, a to znači mjerivog i usporedivog svijeta. Da je tako jasno je iz činjenice da primjena determinističkih postupaka – a potom i onih u kojima su potvrđene neodredivosti uzajamnosti kontingencijskih sadržaja zbilje, u području ljudskih odnosa, a to znači u svođenju čovjeka na posve mjerivu i predvidivu činjenicu – uvijek okončava u ideologiji ili poricanju Zbilje. Posljedica tog su presuđivanja o čovjeku i njegovome svijetu na osnovi malog znanja – a ono je uvijek takvo – čemu su posljedice u nasilju ili razaranju i ljudskosti i svijeta.

8

A zašto baš “u Bosni i Hercegovini”? Nema nijedne evropske države slične Bosni, što je obuhvatni naziv za njenu kulturnu i povijesnu zasebnost, za njeno trajanje u dugome vremenu, složenim promjenama i raznovrsnim tumačenjima. Na njenim državnim grani-

¹⁴ Eric Voegelin je, tumačeći zločine njemačkih nacista, koristio kognitivni model o dvije zbilje, prvoj koja jest i drugoj koju čovjek izmašta kao ideologijsku. Kada toj drugoj dodijeli veću razinu zbiljnosti od same zbilje, nužna posljedica je nasilje nad Zbiljom i svime njenim. Za taj model koristio je imaginacije u književnim djelima: Von Doderer, Franz C. H., *Die Merowinger oder Die totale Familie*, Wien: Luckmann, 1962; Musil, Robert, “On Stupidity”; u: Burton, Pike i David S. Luft, prev. i ur., *Precision and Soul: Essays and Addresses*, Chicago: University of Chicago Press, 1990, 268–86. Vidjeti također: Voegelin, Eric, *Hitler and the Germans*, prev. Detlev Clemens i Brendan Purcell, Columbia/London: University of Missouri Press, 1999; i Mahmutćehajić, Rusmir, *Genocidsko antibosanstvo*, Sarajevo: Dobra knjiga, 2024, naročito “Drugi dio: Porečeno sada”, 45–96.

cama ne započinje nijedan posve drugi jezik nerazumljiv njenim građanima. Čovjek iz bosanskohercegovačke cjelovitosti osjeća se u Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji kao u svome svijetu, jer pravi dom pojedinca u odnosu s drugim je njegov jezik.

Bosanskome čovjeku, kao i svakome drugom, niko drugi ne daje njegov jezik. Ima ga u sebi i sobom. Njegov je, pa ima pravo da ga imenuje i uređuje kao svoj. Ni od koga za to ne mora tražiti dopuštenje. Ali nikome ne može nametati ni to svoje pravo. Koliko god se činilo istrošenim, valja i u tome primjenjivati pravila: to što očekujem da drugi čini meni, dužan sam činiti njemu; to što tražim od drugog da mi ne čini, ne smijem činiti njemu. Ljudi Bosne se u svom dugom trajanju, u sreći i muci života ustrajno opiru poricanju i isključivanju svoje društvene pluralnosti radi imaginacije o homogenosti. Ako to nisu uspijevali uobličiti u jasne razumske programe, ljudi te zemlje to osjećaju jednako kao i drugi. Bog jest Jedan, ali je neizbrojivo mnogo puteva prema Njemu. Niko na tome putu ne može biti do pojedinačni čovjek, i to s odgovornošću za sebe, druge ljude i cijelo postojanje. Čim mu bude nametano bilo šta mimo tog prava, otimano mu je to što mu jamči spomenuto počelo o razlogu i svrsi svega u obzorjima i u svakom pojedinačnom jastvu. Na toj osnovi čovječanstva, a to znači opća zajednica svih ljudi s jednakom mogućnošću ozbiljenja u tom apsolutnom Jest, dosegnute su najviše razine političkih uređenja u državama ili nacijama kao gradivnim činiteljima svjetskog poretka.

Nema i ne može biti slobodnih društava bez jamčenja neopozivog prava pojedinca da bude svoj, a to znači slobodan, u dužnosti da svemu što ima pravo u njeg prizna to pravo te tako i sam sebe ozbiljuje u dužnosti drugih da isto pravo priznaju njemu. Niko i nikad pojedinca ne može znati bolje od njeg samog. Zato je on neiscrpiva riznica znanja drugima, a oni, svi pojedinačno, riznice znanja su njemu. Pretpostavka za ozbiljenje ljudskosti u toj uzajamnosti prava i dužnosti jest razgovor, a to znači slušanje onog koji govori i govorenje onom koji sluša, uz priznanje nepovredivosti svakog od sudionika u takvim odnosima. Kako god razgovor bio vođen, razlike među ljudima su nesavladive. Nema jednakih pojedinaca. Iz tog slijedi ključno počelo presudno važno za cijelo čovječanstvo – jedinstvo u razlikama. Tek u priznanju i osvješćenju razlike događaju se narastanja u znanju.

U najrazvijenijim nacijama današnjeg svijeta zajamčenost prava pojedinca, jednakost svih pred zakonom i ustanovama koje donose, provode i preispituju te zakone, znači da niko, pa ma kakvi bili njegovi nazori – budistički ili konfučijevski, taoistički ili hinduistički, muslimanski ili kršćanski, jevrejski ili zoroastrijski, i tako do u nedogled – nije i ne može biti osporiv u svojoj temeljnoj ljudskosti, da nikome ne može biti zapriječeno ozbiljenje u njoj, niti dopušteno da on/ona to čini u odnosu prema drugim. Iako se to još nedavno činilo teško zamislivim, današnji gradovi najrazvijenijih demokracija su ipak moćna ozbiljenja onog što je u Bosni i svemu njenom čuvano i u velikoj mjeri sačuvano kroz stoljeća – razvijajuća pluralnost s pravima i dužnostima prema njima. A drukčije nije moguće.

Kad god neko pokuša da svoje ideologijske slike svijeta, a to znači svoju iseljenost iz zbilje u njenu imaginaciju, nametne drugima, odgovoran je za posljedice u nasilju i razaran-

ju, ponižavanju i obespravljanju. Na etički osviještenome znanstveniku je obaveza da zagovara i štiti jedinstvo u razlikama kao počelo na putu čovjekovog otkrivanja sebe u najljepšoj mogućnosti, u razlogu i svrsi bivanja u svijetu.

Zato “u Bosni i Hercegovini” znači i mora značiti da zajednica znanstvenika ima dužnost istraživati i prikazivati stanje i moguće razvoje prilika ljudi u toj državi koja tek u bivanju suverenom, teritorijski cjelovitom i politički neovisnom može biti sudionica harmoniziranja odnosa u svijetu. Pitanje o geopolitičkoj ravnoteži u Jugoistočnoj Evropi suštinski je bosansko. Na njemu se odmjeraju odgovornosti i pojedinaca i zajednica u toj državi, u njenom susjedstvu i najširem svijetu. Iako ta odgovornost ne može biti otklonjena od bilo koga, opravdano je zahtijevati da bude prihvaćena i štićena prvenstveno među ljudima akademije, u najširem značenju tog pojma, koji prilike ljudskosti i svijeta ustrajno preispituju u različitim vidicima.

9

Internacionalna akademija znanosti i umjetnosti u Bosni i Hercegovini jedna je od teško izbrojivog mnoštva akademija u svijetu. U njoj i njome bosanskohercegovačko sada biva postavljeno u vidike znanstvenika koji to što jesu mogu ozbiljiti u najširim okvirima svijeta. Uvjet takvog ozbiljenja su prepoznavanje svih oblika ideologijskih anesteziiranosti i buđenja iz njih u odnosu s nepovredivošću ljudskosti, temeljem svega postojećeg, i njenim ozbiljenjem u odnosu sa sobom i svijetom. Njenim određenjem pridjevom “internacionalna” naznačena je postavka da su znanstveni uvidi uvijek u granicama koje mogu biti pomjerane, ali nikad takve da se ne tiču čovječanstva u cijelosti.

Život jednog čovjeka isto je, slijedi iz vjesničkih objava, koliko i svi ljudi oduvijek i zauvijek. Koliko god to bilo čudno, tu tvrdnju nije teško izvesti u jasnoću uvjerenja. U čovjeku, svakom pojedinačno i svima zajedno, ogledano je cijelo postojanje. U svakome od njih je savršena mogućnost, pa je može zaboraviti ili poreći, ali nikad i uništiti. Nikakvo kolektivno pripadanje ne može biti uzdignuto iznad te pojedinačnosti. Upravo zato je bosanskohercegovačka društvena pluralnost ozbiljiva u najuzvišenijoj mogućnosti tek uz prihvatanje da su joj počelo pojedinac s njegovim pravom i dužnostima koji znače odnos sa sobom, svim ljudima i ukupnošću postojanja.

Bosanstvo se, kao i svako drugo bivanje, obznanjuje u svome potvrđivanju ili poricanju. Naspram njega je ideologijsko antibosanstvo, dugovjeka tvrdnja da Bosna kao društvo, kultura i politika nije moguća. Ta ideologija, kao i svaka druga, ima i razarajuće sadržaje u brojnim povijesnim erupcijama nasilja. A nasilje je djelovanje na osnovi neznanja o čovjeku i svijetu. To su presuđivanja onih koji su zatvoreni u konstrukciju o dovoljnosti tog što znaju. Tako su ljudi, anestetizirani ideologijom antibosanstva, iznevjeravali svoje etičke mogućnosti te zapadali u činjenje i trpnju zločina, uključujući i najgori među njima, zločin genocida.

Događeno nije moguće promijeniti ali ga je moguće poricati i predstavljati drukčije. Kad god se to događa, sudionici poricanja djeluju kao žreci i zaštitnici ideologije koja je uvjet za nova događanja zločina. Na etički odgovornom znanstveniku je da, mijenjajući tumačenja dogođenog i predviđajući moguća događanja u budućnosti, doprinosi zaštiti i ozbiljenju ljudskosti.

I naposljetku, valja ponoviti svetu mudrost: Najčasniji među ljudima u Božijem gledanju je najsvjesniji među njima! ¹⁵

¹⁵ Vidjeti: Kur'an, 49:13

Školska zadaća na “zadanu temu” (književnost i znanost)

Akademkinja Julijana Matanović

uvod ili čija je tema

U vrijeme kad sam išla u osnovnu školu, pisale su se u svakom polugodištu po dvije školske zadaće. I samo iz dva predmeta; materinjeg jezika i matematike. Zvali smo ih zadaćnicama, premda je zadaćnica bio službeni naziv za tanku specijalnu bilježnicu, formata A4, svijetloplavih korica i s okomitom crvenom crtom sa strane. U njih su se pisale te školske zadaće. Specijalne teke ostajale su zaključane u nekom od pretinaca hrastove komode smještene u kutu zbornice. Nisu se puštale na slobodu čak ni nakon što su učenički radovi već bili ocijenjeni, čak ni nakon što bi prošao dodatni dvosat njihovih ispravaka. Znali smo da imaju poseban status u našem školovanju. Čudna je trema vladala u danu pisanja školskih zadaća. Učionice bi ispunio ne samo neki drukčiji strah i neka drukčija neizvjesnost, nego i neki tajnoviti osjećaj važnosti. Jer, ocjena iz zadaćnice unosila se u imenik crvenom kemijskom olovkom. Razlamala se na dvije; jedna je brojka pokrivala sadržaj, a druga pravopisne učeničke vještine. Ploču bi dežurni učenik, prije sata, obrisao nekoliko puta, da bude baš onako tamnozeleno, bez mutnih tragova krede. Učiteljica jezika uvijek bi došla na vrijeme i na tablu bi, u šutnji, ispisala dvije teme, prva je bila zadana i dolazila je iz prostora lektirnih naslova (primjerice Lik prosjaka u Šenoinu romanu), a druga bi bila kao slobodna (Stigla je jesen u moj grad).

Poštovani profesor Kurjak mi je blago sugerirao temu, i ta oznaka blago hrabri me u mojoj želji i potrebi prijelaza iz zadane teme u slobodni sastavak. Zadao mi je, ne znajući da je taj veznik i, veznik koji bi trebao povezivati znanost i književnost, odredio cijelu moju biografiju, profesionalnu u potpunosti, a onu koju zovemo životom dobrim, možda većinskim, dijelom. Veznik i ponaša se kao most u reljefu, spaja isto i isto, isto i različito, različito i različito. Željela sam imati i biološku majku i onu koja me posvojila, željela sam biti i Bosanka i Hrvatica, i Osječanka i Zagrepčanka, i znanstvenica i književnica. No, brojni su ovom vezniku i, specijalno za moj slučaj, davali značenje veznika ili. I tražili od mene da se odlučim. Upravo to posljednje ili, odluči se hoćeš li biti znanstvenica ili pisac, postavilo mi je, na mom putu, brojne prepreke i isprovociralo nepotrebne i štetne boli. I zbog toga, ponavljam, iz zadane teme bježim u slobodni sastavak. I želim svjedočiti, iskustvom vlastite kože i iz odijela znanstvenice, pa onda književnice, što sve utječe na znanstveno viđenje književnosti. Da budem posvema iskrena, može li se uopće govoriti o znanosti o književnosti. I to, nije suvišno napomenuti, u prostorima u kojima smo svi rođaci u nekom od bližih, ili malo daljih koljena.

krhkost termina

Znamo svi što je znanost. Da bismo je definirali, posegnut ćemo za iskazima poput: nešto što je provjerljivo, nešto što možemo dokazati, nešto što je izloženo objektivnoj val-

orizaciji, pa čak i trenucima utemeljenog osporavanja. Mi, koji dolazimo iz područja humanističkih struka, pogotovo ako se bavimo „sitnim“ nacionalnim književnostima, ne možemo prihvatiti istu definiciju znanosti. Rijetki će to, posebno povjesničari književnosti i književni kritičari, na kraju i priznati. No, moje drugo iskustvo, iskustvo spisateljice, razotkriva mi - u razgovorima na temu znanosti u književnosti - svu krhkost kvalitativna objektivnost. Znanstveni dio, u nas, tiče se samo instrumentarija uz pomoć kojeg prilazimo analizi nekog teksta, samo jasnog iskazivanja teorijskog smjera koji primjenjujemo u određenoj interpretaciji, ali ne može se znanstvena objektivnost prenijeti i na samo vrednovanje književnog djela. A upravo ocjena djela je u najužoj vezi s ulaskom pisca i njegova djela u književnu povijest, u taj dio znanosti o književnosti iz koje ćemo mladima od sebe tumačiti razvoj književnosti, upozoravati ih na najvažnije predstavnike perioda i žanrova, određivati kanone, propisivati koji je književni model izgubio snagu otežavajućeg postupka i čime je to onda zavrijedio da bude smijenjen novim modelom. U svako vrednovanje, koje bi po pravilima struke trebalo uslijediti nakon tumačenja i kontekstualiziranja, uključen je osobni stav. Jasno, poprilično uspješno znanstvenici - koji svoja napredovanja ostvaruju u grani filologije - pobijaju sumnje da i oni sami, daleko od očiju članova matičnih povjerenstava, bivaju usmjeravani putokazima sviđa mi se ili ne sviđa mi se. Usprkos tome, zatajivanju emocije i inzistiranju na nepogrešivoj objektivnoj ocjeni, najčešće nam književne nagrade, i mjesta u antologijama, zaslužuju članovi našeg tima. Nema, ukratko, tog božjeg instrumentarija kojim ćemo stvoriti formulu po kojoj ćemo moći pravedno ocijeniti pjesmu ili roman. Pogotovo onda, a sad se uključuje moje drugo ja (ja pisca) kad smo svjesni da se cjelovito značenje književnog teksta stvara u glavama čitatelja. Vjerujem kako mi pisci nudimo samo rečenice, i te rečenice svoj smisao dobivaju tek kod čitatelja koji ih pohranjuje u vlastito iskustvo; kako životno, tako i literarno. Jedan roman, ukratko, ima onoliko varijanti koliko je bilo očiju pred kojima su se slagale priče, opisi, dokazivali stilovi i pripadnosti dominantnim književnim matricama, ili bolje rečeno, modi vremena. Štoviše, isti par očiju će kroz svoju čitateljsku praksu, isti tekst doživjeti na različite načine. Čitati Tolstojevu Anu Karenjinu ili Novakove Posljednje Stipančice s petnaest, trideset i pet, ili pedeset godina starosti, posvema je različito. U svakoj od spomenutih godina, isti predložak čitatelju nudi drukčije značenje. Umjetnost je u svojoj jezgri nemjerljiva, i po mom iskustvu (i znanstvenom, i autorskom) najdragocjeniji njezini primatelji su oni koji s autorom dodiruju slične točke, koji se prepoznaju, a najopasniji su oni povjesničari i kritičari koji nam žele dati na znanje da je jedino ispravno njihovo tumačenje i da su jedino njihove ocjene vrijedne spomena.

Da bih relevantno mogla raspravljati na temu objektivnosti u ocjenjivanju književnosti tekstova, jednu sam akademsku godinu posvetila kolegiju Književna nagrada-ulaznica u povijest. Studenti su prošli kroz povijest svih književnih nagrada u Hrvatskoj, posljednjih tridesetak godina, i u seminarskom dijelu kolegija ocjenjivali su naslove koji su u pojedinim nagradama ušli u najuži izbor. Rijetko kad bi se njihova ocjena slagala s ocjenom službenog prosudbenog povjerenstva. I nije tu bila riječ o mladenačkoj drskosti, nego o različitim doživljajima piščevih rečenica. Koliko sam puta samo svjedočila žiriranjima u kojima bi jedan naslov dobio i najvišu, ali i najnižu ocjenu pojedinih članova, a svi su ti članovi bili doktori znanosti, i svi su vjerovali da je njihova ocjena ona prava. Riječ doživljaj nitko od njih, u takvim ozbiljnim situacijama, ne spominje.

I kako nema jasnog kriterija, čudno je što su znanstvenici iz humanističkog područja pristali na to da se njihovi radovi procjenjuju modelima primjerenima znanstvenim granama koje u svom temelju moraju biti jasne, precizne, provjerljive. I čija istraživanja vrijede u granicama svih država i kontinenata. I u kojima mome osobnom ja, i mome osjećaju, nema mjesta. Svaki put kad netko spomene broj citata u relevantnim znanstvenim časopisima, osjećam kako saginjem glavu. No, u isto vrijeme znam da se znanstveno bavim hrvatskom književnosti i da bi centar vrednovanja znanstvenih, preglednih i stručnih radova na temu njezine dijakronije i sinkronije trebao biti ovdje, u matičnoj zemlji. I da je predmet mog rada zanimljiv jako malom broju „vanjskih“ znanstvenika. Nakon toga se lagano uspravljam i brišem crvenilo s lica.

Kao što znamo odgovoriti na pitanje što je znanost, znamo opisati i samu književnost. Jasno je da u oba slučaja koristimo termine indikatore. Nećemo svi izgovoriti baš iste definicije i znanosti i književnosti, ako ovdje riječ definicija uopće može pronaći svoje mjesto. Postavlja se, i to odmah, pitanje može li se književnost malog jezika, premda u svoje središte uvodi jednako važne teme, natjecati s literaturom velikih jezika i, iskreno, hoće li nam, i kad nas prevedu, ako smo spretni i ako su nam naši domaći nakladnici osigurali agente, dopustiti da, kao što je rekao Vlatko Stefanovski, probijemo europski bedem. Može li broj prodanih primjeraka u domovini, i u zemljama koje razumiju jezik, ublažiti nelagodu usko povezanu s pojmom šire europske i svjetske vidljivosti. Znači li nešto i podatak da je jedan naslov u domovini, u kojoj ima oko četiri milijuna stanovnika, prodan u 70 000 primjeraka i da je, premda nije lektirni, doživio 18 izdanja? Koliko je to inozemnih citata, prema nekoj zamišljenoj formuli, vrijedno?

Vlastito iskustvo – prostor između

O odnosu znanosti i književnosti govorim, naglašavam to ponovno, iskustvom vlastite kože. Mislim da su i moja biografija, i bibliografija, ostvarile pravo na takav govor. Pokrila sam i jedno i drugo područje, samo što u tom pokrivanju nisam poštovala uobičajeni slijed. Prvo sam zadovoljila sve formalnosti u prostoru znanosti, a onda se okrenula pisanju. Puno češće se pisci, nakon što se razočaraju u recepciju svojih autorskih štiva, okrenu interpretaciji drugih i postaju žestoki i opasni književni kritičari, i objektivni povjesničari književnosti.

U književnost sam zakoračila početkom osamdesetih objavivši prve kritike u omladinskim listovima Polet i Studentski list, pripadam generaciji Quorumaša, bila sam prva magistrantica jednog od najvećih profesora Filozofskog fakulteta u Zagrebu, profesora Zorana Kravara. Kao mlada zagovarala sam imanentni pristup književnom djelu, meta-jezik mi je bio težak i neprohodan, zaklinjala sam se u čitanje na koje neće utjecati pogled sa strane, vrijeđali su me oni koji su me lako razumjeli. Pratila sam jačanje teorijskih škola koje su književnost, sam predmet tumačenja, stavljale u drugi plan. A onda, kad su nam nametnute godine velike povijesti i kad sam shvatila da nas umjetnost nije uspjela zaštititi od zla, počela sam se sklanjati u priču, sigurna kako ćemo samo nju uspjati ostaviti potomcima u naslijeđe. Sve je to vodilo do oslabljivanja moje znanstvene pozicije. Priča uključena u stručne radove godila je čitateljima, ali ne i onima koji su i dalje namet-

ali svoja razmišljanja o nezaobilaznim preciznim objektivnim čitanjima. Počela sam i u znanstvenim raspravama koristiti prvo lice jednine želeći time naglasiti da sam ja – kad je riječ o vrednovanju – samo jedan od čitatelja i da pri tome govorim u svoje vlastito ime. I danas jasno pamtim trenutak kad sam prvi posegnula za tim gledištem. Tada još nisam slutila da ću jednog dana biti suočena s opomenama, gotovo naredbama, po kojima za veznik i u mom književnom djelovanju neće biti razumijevanja (i znanstvenica i spisateljica) i da ću biti izložena pritisku da taj sastavni nježni i pomirljivi oblik i, pretvorim u ili.

primjeri oslabljivanja

Bio je studeni 1991. godine. U osječkom kafiću, zaštićenom vrećama pijeska, nekoliko minuta nakon žestokog granatiranja grada, našla sam se sa svojim kolegama. Pili smo kavu oko podne, a podne se znalo pomaknuti i na večer, ovisno o raspoloženjima društva s lijeve obale Drave. Danas nemam dovoljno jakih riječi da bih opisala tu sreću koju smo prepoznavali kad bismo se vidjeli u istom broju kao i prethodnog dana. Nikad se nismo voljeli kao što smo se voljeli tada. I tako se jednog, takvog našeg podneva rodila ideja da pokrenemo biblioteku u kojoj će se naći stotinu naslova slavonske književnosti. Mene je zapala knjiga pod rednim broj jedan; roman Đuka Begović Ivana Kozarca. Sutradan sam morala za Zagreb. Vlakom. I negdje na pola puta između Osijeka i Našica, jedan mi je stariji muškarac, s kojim sam dijelila isti kupe, počeo pričati svoju priču. Izlomljena, emocionalno teška, gubila se ona u svojim vremenskim slojevima. Nije ga bilo lako pratiti. Godine su se smjenjivale, preskakale, samo je prostor – određen pričom – ostajao isti. Putniku najvoljeniji i najpoznatiji. Stari Jankovci, njegovo rodno selo nedaleko od Vinkovaca. Govornikove nedovršene rečenice, stalni upiti, nagle promjene intonacije, teme izvučene iz mladosti, opisi slavonskih prosika, jesenjeg lova i šokačkih rujanskih divana, pa i on sam – obućen u reklju s ispletenim motivom slavonskog hrasta – podsjećali su me neodoljivo na priču iz zavičajne čitanke. Samo su rečenice, koje su nastojale opisati realno vrijeme, vraćale i kazivača, i mene – njegova jedinog slušatelja i sugovornika – u izvanknjiževnu zbilju, među haubice, ludilo, jalovost i smrt. Sjećanje i priča predstavljale su jedinu imovinu. Kad sam, vrativši se nakon tri dana u Osijek, započela pisati pogovor Kozarčevu romanu, krenula sam nimalo znanstveno. Učinila sam to pričom o mom suputniku koji je, prema nekoj mojoj računici, mogao biti rođen baš u godini u kojoj je roman Đuka Begović objavljen. Pričom o njemu koji je svojom mondurom podsjećao na Šokca Đuku; somotne smeđe hlače, lanena košulja bez kragne i valjana plava jakna, možemo reći i reklja, ali i špencla. Bez ili. Nakon uvodnog dijela uslijedila je znanstvena analiza kojom sam nastojala pokazati kako roman ne smije više ostati izvan glavnog književnog čvorišta naše književnosti. Moramo ga staviti na pravi kolosijek, baš sad dok čekamo da nam ono pravo, a najveće željezničko, ponovno dođe u funkciju.

Priča je pobijedila samu mene i posijala svoje mladice u sve moje buduće znanstvene rasprave, sve do trenutka dok se nije izborila za prevlast. Šest godina poslije, u vrijeme završavanja doktorata na temu hrvatskog povijesnog romana, objaviti ću prozni prvijenac Zašto sam vam lagala. Imenici znanstvenica pridružit će se jedan veznik i koji će odrediti most prema imenici spisateljica. Profesori o čijoj je volji ovisilo moje napredovanje, uporno će drugi, novi dio mene, proglašavati nepotrebnim i štetnim. Sve do mog odlaska u

mirovinu, oni neće odustati od svog nastojanja da i pretvore u ili. Za razliku od mnogih drugih, neću se ustručavati priznati kako trenutak osobne biografije može utjecati na procjenu važnosti književno-povijesne teme. Uz spomenuti primjer Đuke iz vlaka, opisat ću još jedan. On se kao i prvi smješta u vrijeme velike povijesti, u godinu kasnije (1992.), i za razliku od prvog, pokriva daleko ozbiljnije pitanje. Koliko ozbiljno, može najaviti podnaslov koji upravo slijedi.

baš me briga čiji je pisac Ivo Andrić

Posegnut ću ponovno za pričom. U njezinu središtu je autor čija je biografija pod najsavršenijim povećalima književnih povjesničara i književnih političara. Posljednjih tridesetak godina svaka, pa i najmanja Andrićeva obljetnica, proglašava se povodom za organiziranje međunarodnog skupa, znanstvenog kolokvija ili manjeg simpozija; toliko godina od rođenja, toliko od smrti, toliko od Nobelove nagrade, toliko od objavljivanja Proklete avlije... O Ivi Andriću se pišu doktorati, oko njega se vode polemike, njemu se posvećuju tv i radijske emisije, zbog njega se čitatelji svađaju po forumima. I neovisno o kakvim je govornicima i sugovornicima riječ, vole li oni pišćeve bosanske mudrosti ili su skloniji zavrzlamama građanskih salona, primjenjuju li na njegov korpus nove teorije identiteta ili su im milije pozitivističke metode razotkrivanja, svi oni odabiru istu vokalnju prатnju koja u pozadini njihovih tumačenja pjevuši tonove na crtovlju istrgnutom iz travničke knjige rođenih i beogradske knjige umrlih. Čiji je ustvari pisac, pitaju se oni koji u ispovijedima njegovih junaka ne osjećaju riječi svojih predaka. Priznajem, i sama sam prije trideset i tri godine kanila postaviti isto pitanje. A onda me bol osobne biografije, isprovocirana isključivo pitanjem vezanim uz Andrićevu pripadnost, osvijestila i ohrabrila. Danas mi tema svrstavanja u nacionalne pretince izaziva podsmijeh. Književno-povijesno pitanje izgubilo je bitku. Došlo je vrijeme da i to zapišem. I kao odgovor na zadanu temu, i kao bijeg u slobodu. I u tekstu kakav se mogao ispisati u neku zaboravljenu svijetloplavu zadaćnicu.

U studenom 1992. godine, u danima straha i neizvjesnosti, uređivala sam i vodila tribinu Književni petak. Jedan sam termin posvetila temi Andrićeve književne pripadnosti. Povod je bila stota godina rođenja; rođenja nobelovca kojeg su prije samo nekoliko mjeseci s domaće adrese preselili na knjižne police strane literature. Osobno me zanimalo je li to učinjeno uz njegov nebeski pristanak. Nije mi bilo lako naći sugovornike. Pozivu su se odazvali samo Krešimir Nemec i Dubravko Jelčić. Tih dana do mene je došao glas, da se iz okupiranog Sarajeva uspio probiti pjesnik Mile Stojić. Voljela sam Stojićeve stihove. Još od svojih studentskih dana. A meni je bilo tako potrebno da netko s istinskim pravom na govor, netko iz tužne zemlje Bosne - netko tko zna da se u njoj i voli i mrzi kao nigdje drugdje - govori o velikom Andriću. Ne pamtim tko mi je dao pjesnikov zagrebački telefonski broj. Sjećam se samo govornice s koje sam ga nazvala i zamolila da bude sudionik rasprave. Pristao je. Petak je stigao puno prije nego što je tada običavao stići.

Petnaestak minuta prije početka našli smo se u ravnateljličinoj sobi. Dvorana na Rooseveltovu trgu bila je već prepunjena znatiželjnicima. Trema mi je zaglušila sve stanice tijela. I smanjila mi visinu. Veliku tribinu bogate tradicije u središtu Zagreba uređivala

sam i vodila ja, baš ja koja sam na nju stizala iz skromnog Osijeka, ubrzanim vlakom prepunim uplašanih i osiromašenih ljudi. Neki su bili nalik onom mom Đuki iz Starih Jankovaca. Započela sam razgovor sa Stojićem; nevješt, po običajima praznog govora, nalik onakvom kakav se začinje, ponavljam, u kupeima među nepoznatima, da se skрати vrijeme i zaboravi briga.

– I moj tata živi u Sarajevu, rekla sam mu.

Pogledao me sućutno. Ne znam ni danas je li to učinio zbog toga što se sažalio nad mojim ocem koji još nije napustio grad, ili nada mnom i mojoj djetinjastom reakcijom. Zasigurno je očekivao da ću mu dati neke smjernice skorog stručnog razgovora, otkriti mu što se od njega očekuje.

– Da, vratio mi je nezainteresirano, ali je ipak pristojno dodao: Da, a u kojem je dijelu?

– Na Alipašinom polju, rečenica je izletjela sigurnije.

– Da, i ja sam tamo. A koji je objekt?, i pjesnik je popunjavao vrijeme.

Za koju minutu trebali smo izaći pred publiku.

– Be šest, pet, izbacila sam, kao štreberica koja zadatke iz matematike uči napamet.

– Vidi, bogati, i ja..., sad se kazivanje počelo komplicirati.

– Pa koji je broj, pitao je.

– Trinaest, rekla sam tiše.

Nesretne brojeve po navici izgovaram šaptom.

– U, bogati, i ja. Pa koji je kat?

Razgovor je počeo poprimati neprimjerenu dinamiku.

– Sedamnaesti, odgovorila sam.

– I ja. Jel, bogati, Iljkan tvoj ćaća?, podigao je glas od zaprepaštenja.

– Jest, odgovorila sam kao netko koga su upravo pronašli zalutalog u šumi. Stvarnoj, a ne opisanoj u klasičnoj bajci. Trebalo je krenuti. Zidni je sat pokazivao 19.30, vrijeme početka tribine.

– Kako mi nikada nije rekao za tebe? nastavio je u hodu.

Šutjela sam i gledala ga u oči. Željela sam, pred svjedocima, zaustaviti dodatne motive.

– A svako jutro smo pili rakijicu i kavu. Tvoja sestra je katkada čuvala moje kćeri, govorio je i govorio, kao da pravda i osuđuje istovremeno. Šutjela sam i dalje.

Na ulaznim vratima u veliku dvoranu pomislila sam kako moj otac nije svoju vitrinu u dnevnoj sobi ukrasio mojim knjigama. Inače, Mile bi posegnuo za njima, pitao ga: Tko ti je ona, bolan, moj komšija?

Te večeri nisam postavila ključno pitanje koje je bilo ispisano na pozivnicama za tribinu. Da me kojim slučajem netko prozvao i prigovorio mi što nisam ponudila odgovor na dvojbu istaknutu u nazivu večeri, odbrusila bih mu: Baš me briga čiji je Andrić. Vlastita trauma vezana uz oca koji je moje postojanje omaglio šutnjom pred komšijom, i to ne običnim komšijom nego komšijom piscem, zauvijek je pitanje o Andrićevoj pripadnosti, učinila suvišnim. Nisam zamjerila ocu, nisam ga kasnije prozivala.

Stresan podatak iz vlastita života pretvorila sam u dragocjeni argument, u adut koji ću izvlačiti pred onima koji se čude nad pojavom kako nekoga nimalo ne zanima čiji je netko. Činjenica razotkrivenog zatajivanja na relaciji otac-kći osnažila me u davnoj nakani

da pred autoritetima struke iznesem svoje viđenje Andrićeve pripadnosti. Čiji je? Onih koji ga razumiju i vole, njihov je, htjela sam i prije reći, ali se nisam usudila. Pristala sam, u skladu s propisima književne povijesti, raspravljati odakle dolazi, što je na tu temu i sam rekao, gdje počiva. Uostalom, ako sam samo nekoliko minuta prije otvaranja mnogima najvažnijeg pitanja o Andriću, uljuljala vjeru u svoje postojanje i pripadanje, onda imam pravo zanemariti pitanja o porijeklu drugih, pa makar se radilo i o mudracu koji je napisao Avliju. Kako uopće poslušati pitanje o Andrićevoj pripadnosti a ne oživjeti okus razgovora sa Stojićem? Od te sam životne epizode, premijerno izvedene jednog petka u studenom godine 1992, iskreno rečeno, profitirala. Priznajem. Kao što i spomenuti glagol profitirati priznaje svoju surovost. Ostvarila sam pravo na govor vezano uz pitanje čiji je netko bio i čijim se osjećao.

Moglo bi se s Andrićem nastaviti i dalje. Okusom osobne biografije odgovarati na još neka pitanja respektabilna piščeva životopisa. Izvan politike, ideologije i sitnih želja da se posezanjem za razlozima njegovih selidbi pokrenu polemike s neistomišljenicima. Želimo li biti iskreni, koga to zapravo - u onom sjemenu ljudskosti - zanima kako se Andrić osjećao na kraju dana, čega se plašio, je li se stidio i s kojeg je puteljka dozivao optimizam? Kakve su mu bile oči kad je prvi put ugledao most na Drini? Jednom su mi davno rekli, nakon što sam opisivala svoja djetinja sjećanja, a ona su najčešća vezana uz vlak, da najranije upamćene slike označuju traumu. Bile su mi tri godine kad su me povjerili očevoj sestri na odgoj. Odveli su me vlakom. Vlak je postao temom mojih početničkih priča.

O putovanju vlakom pišem i danas, premda već godinama nisam kročila na željeznički kolodvor. Andriću su bile dvije, kad je došao očevoj sestri u Višegrad. Oni koji poznaju Bosnu, znaju sve o naučenoj poslušnosti koju snaha iskazuje prema sestri svoga čoka. Šuti i ne suprotstavlja se. Maleni je ugledao most i zaslužio priču kojom će se proslaviti. Dječak bez oca jednog će dana potom u svom omiljenom profesoru Tugomiru Alaupoviću osjetiti mušku figuru koja mu je u djetinjstvu nedostajala. Možda će ta ljubav biti presudna za njegov odlazak u Beograd, u ministarski ured tog istog profesora koji ga je puno češće od ostalih pitao Kako si, momče, jesi li savladao Goethea na njemačkom? Alaupović je dobro poznavao recept kojim se na našim prostorima, oduvijek, jedino uspijevao skinuti teret porijekla, izmisliti oca a majku učiniti obrazovanijom. Možda je profesor odlučio u ime svoga učenika.

i na kraju...

Danas u govoru o književnosti gotovo dominira donedavno nepopularno prvo lice jednine. Prerano sam ga počela koristiti. Oni koji su me kočili u napredovanjima, danas pišu monografije o velikim piscima i na promocijama priznaju kako su sanjali svoje pisce, pripremaju antologije kojima prethodi uvod ispisan u formi priče. Ali, oni i dalje ustrajavaju na svom objektivnom pristupu. Vjerujući kako je samo njihovo čitanje pravo čitanje.

Bili bismo i sretniji, i pravedniji, i bolji ljudi, kada bi nam svima bilo dopušteno, svima koji smo na sceni prisutni i kao znanstvenici i kao pisci, da taj veznik i bude shvaćen kao most u reljefu. Ima li boljih, kako bi to rekao Josip Mlakić, čuvara mostova od nas samih?

Četiri sjevernojadranske povijesnomedicinske portretne minijature ili o liječnicima dalekog društvenog dometa

Akademik Amir Muzur

Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet i Fakultet zdravstvenih studija

Žičara na Učku i Albin Eder¹

Priča o žičari na Učku je leit-motiv moderne povijesti Liburnije i traje još od posljednje četvrtine XIX. stoljeća. Međutim, od mnogobrojnih projekata mnogobrojnih era, jezika i vlada, stvar se po svoj prilici najviše približila realizaciji pred sam početak Prvog svjetskog rata. Nakon što je poništena koncesija dr. Albinu Ederu, ocu lovranskog zdravstvenog turizma, pod obrazloženjem da u dogovorenom roku ništa nije napravio, otvorio se prostor za nove investitore. Tako je sklopljen i potpisan ugovor između Općine Lovran, koju su zastupali načelnik Giovanni Battista Zupar i vijećnici Nicolò Pegan, Mario Grossman i Vincenzo Giacich, i graditelja (costruttori), u koje su ubrojeni inženjer Vincenzo De Terzi, Luigi Nicolich, Andrea Ossojnak, Ugo Venutti i dr. Antonio Vio Junior, svi iz Rijeke. (Čitava je ova potpisivačka družba prilično interesantna: Grossman je, uza sve ostalo, član Okružnog školskog savjeta, i u tom smislu na talijanizacijskoj liniji terorizira hrvatske učitelje opatijskog i lovranskog zaleđa i bori se protiv Viktora Cara; De Terzi je vlasnik medvejskog Castella; Antonio Vio je budući riječki ratni gradonačelnik.) Prema ugovoru o žičari, Općina daje zemljište na 60 godina, a Riječani su obavezni, uz ostalo, izgraditi i najmanje jedan hotel od 60 soba. Veljače 1913. općinsko je zastupstvo odlučilo dati garanciju za zajam od 500.000 kruna za realizaciju žičare i 6.500 kruna za izradu početne studije. Baš nekako u to vrijeme, i u susjednoj Opatiji se razgovaralo o sličnom projektu koji bi, dakako, povezivao Učku izravno s Opatijom. Logično, interesi dviju općina su se sukobili. (Da bi se razumjela složenost sukoba, treba znati da je u to vrijeme lovranska općina u rukama talijanaša, a opatijska, još od 1895., u rukama narodnjaka okupljenih oko Andrije Štangera.) Da li malo pogurnut opatijskim općinskim interesima ili po vlastitom nahođenju fanatičnog narodnjaka, opatijski je advokatski pripravnik Ivan Orlić, slijeđen skupinom seljaka iz lovranskog zaleđa, upao na sjednicu lovranskog Poglavarstva 12. rujna te 1913. i, uz prijeteće povike, izazvao zbrku u kojoj se više nije znalo tko je vijećnik a tko nije. Orlić je u sličnom društvu upao i na sljedeću sjednicu, 6. listopada, prekinuo čitanje zapisnika s prošlog zasjedanja, opirao se stražaru koji ga je pokušao izbaciti, i pozivao neke vijećnike na pobunu, riječima "Ča, vi ćete pustit da me tira van?" Sjednica je zbog nemira morala biti prekinuta, a sljedeća je, nakon prijetnje novog upada orlićevaca i nedostatka kvoruma, morala biti otkazana. Ni tajno sazivanje "savjetovanja" umjesto sjednice općinskog vijeća nije pomoglo: znak uzbune dan zvonom crkvice u Lovranskoj

¹ Dio iskorišten u: Amir Muzur, «Albin Eder – promotor ideje o žičari na Učku», u: Franina i Jurina: istarski kalendar za 2016. godinu, urednik: M. Sinčić (Račice: Reprezent d.o.o., 2015), 132 - 134.

Dragi natjerao je plimu naroda (un'unda di popolo) da se sruči u grad, u općinsku zgradu. Nakon ovih događaja i potpisivanja peticije tridesetpetoro građana za poništenje koncesije terena za žičaru, vijećnici su doista koncesiju i poništili. Kako to već biva, stvar se s terena preselila na sud: De Terzi, koji je nakon ishodovanja koncesije uložio sredstva, sada ulaže žalbu. Ovoj pak žalbi parira protužalba Ivana Sirotnjaka iz Lovranske Drage, zastupanog po odvjetniku Lukežu, koji podastire tužbu protiv Općine Lovran na čakavskom, uz komentar hrvatski i talijanski, tvrdeći da je teren, koji bi se besplatno trebao ustupiti De Terziju, vrijedan zbog pašnjaka i drva. Sirotnjak pristaje na besplatno ustupanje zemljišta za žičaru, stanice žičare, pa čak i hotel i deset vila, ali pod uvjetima da se za stanice sačuvaju stari toponimi, da se uredi park otvoren za javnost te da Općina preuzme garanciju za kredit i kamate u ukupnoj vrijednosti manjoj od 500.000 kruna. Sirotnjak i Općina bi se po svoj prilici lako nagodili, ali su spor zakomplicirali interesi, odvjetnici i tužbe raznih drugih partija. Tako se Akcijsko društvo Quarnero, zastupano po advokatu Đuri Červaru, pobojalo da bi gradnja žičare mogla zaustaviti razvoj Lovrana kao lječilišta, budući da bi se ljudi počeli naseljavati na dijelu uz žičaru umjesto u gradu. Općina Veprinac osjetila se izoliranom, pa je zatražila redefiniranje pruge koja će bolje reflektirati njene interese. I Općina Volosko-Opatija tražila je pomicanje polazišta žičare bliže Opatiji (barem u Ičićima), a tako nekako se izjasnio i Julius Glax, predstojnik opatijskog Lječilišnog povjerenstva. Valjda pod utjecajem ovih silnih slavnih imena, carski je kraljevski tršćanski Državni ured za Primorje presudio pomicanje trase žičare prema Opatiji. Investicija je postala složenijom, rentabilnost projekta je dovedena u pitanje, a na sve se spustio rat kao četverogodišnji mrak iz kojega je Liburnija izašla siromašna, nespremna za bilo kakve veće pothvate. Kao i opatijski Kurpalast na Lidu ili plinovod, lovranska je žičara propala zbog odugovlačenja, uzrokovanog prije svega miješanjem uskih političkih interesa u gospodarske, razvojne projekte.²

No, tko je, zapravo, bio taj (pro)motor ideje žičare na Učku, Albin Eder? Rođen 12. svibnja 1859. u Beču, kao sin liječnika i vlasnika sanatorija, okulista Albina i Sofije r. Pauer, diplomirao je medicinu u Beču 1884., a 1885. poduzeo studijsko putovanje diljem klinika Europe i SAD-a (kontaktirajući u Berlinu Kocha i Virchowa, prisustvujući operacijama u Hamburgu, Listera u Londonu, New Yorku i Péanovim u Parizu). Od 1885. do 1886. asistira kod Alberta (koji u svojoj preporuci hvali osobito Ederovu operativnu tehniku), a 1886.-1892. vodi očev sanatorij. Na poziv tamošnjeg austrijskog veleposlanstva, 1889. boravi u Ateni i pomaže širenje nove bolnice. Na nagovor Alberta, svog životnog mentora, 1892. seli u Rovinj i preuzima vođenje tamošnjeg sanatorija "Nadvojvotkinje Marije Terezije kod Sv. Pelagija u Rovinju" (danas Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju Prim. dr. Martin Horvat)³. Polaže ispit (1892.) za samostalno posluživanje parnih kotlova i doprinosi širenju kapaciteta bolnice. Možda radi povoljnosti lovranske klime i bijega od sukoba vlastitih protestantskih pogleda s katoličkim bolničarkama, ali svakako radi iza-

² Cf. Amir Muzur, Liburnijski mikrokozam: studije, osvrti, afekti (Opatija/Rijeka. Katedra Čakavskog sabora / Izdavački centar Rijeka, 2004), 20 - 22.

³ Cf. Katarina Marić i Tajan Ujčić, Špicije: spomeni na Morsko lječilište u Rovinju (Rovinj: Zavičajni muzej Grada Rovinja, 2013).

zova razvitka Lovrana kao opatijskog rivala, Eder 1. ožujka 1895. prelazi u Lovran, gradi ondje vilu Elsa, postaje predsjednikom Lječilišnog povjerenstva (1908.), uči čakavski i besplatno liječi siromahe nedjeljom ujutro. Namjesništvu u Trst piše 1908.-1912., zalažući se za razvitak Lovrana (bez ponavljanja opatijskih grešaka: razmak među kućama, najviša dozvoljena visina i dr.), tražeći od države sredstva za izgradnju luke, širenje ceste s pločnicima i gradnju "zarazne bolnice" (Općina je prezadužena), i "elektromobilnu" liniju (prema Stollovu patentu) od vile Lovran do Medveje, s odvojkom prema Lokvi i Lovranskoj Dragi. Odatle bi vodila električna zupčanica do 100 m pod vrhom Učke, gdje bi bio hotel od 60 soba i visoravan s vilama. Visinsko lječilište i kapaciteti u službi zimskih sportova ovdje bi nadmašivali Davos, omogućujući istodobno kupanje u toplom moru. Projekt žičare kombinirao bi iskorištavanje mineralnih blaga Učke i kvalitetnu vodu u izobilju. Kako Općina stavlja na raspolaganje cestu, Eder ističe da bi projekt žičare po prvi puta mogao biti realiziran zbog reduciranja trase na samo 4 km (od Lovranske Drage do pod vrh Učke).

Albin Eder bio je omiljen u Lovranu: sam je popravljao automobile i kućne instalacije, imao je sobu za muziciranje u kojoj je nedjeljom popodne svirao violinu ili harmonij, a kao strastveni pušač umro je 6. kolovoza 1916. u svojoj kući, u 57. godini.⁴ Kćer Albina Edera i Nade Bertić (1886.-1937., rođenjem iz Varaždina, operna pjevačica i pedagoginja), Sofija (1911.-1985.), okrenula se također glazbi, a udala se za kemičara Mladena Deželića (1900.-1989.), akademika ANUBiH i utemeljitelja znanstvene kemije u Bosni i Hercegovini. Unuka Albina Edera, dr. Dora Sečić, predala je 2008., posredstvom dr. Srečka Jelušića, dio ostavštine Albina Edera Gradu Opatiji odnosno Hrvatskom muzeju turizma.

U zadnjih desetak godina, inicijativu o izgradnji žičare preuzelo je trgovačko društvo Žičara Učka, d.o.o. (osnovano 2009.), koje su podržale i jedinice lokalne samouprave i Primorsko-goranska županije, a koje vode Mladen Blažević, Milorad Stanić i drugi. Riječ je o obnavljanju ideje zagovarane, dakle od 1873., koja se približila realizaciji nekoliko puta – pred Prvi svjetski rat, i potom, 1980-ih, zahvaljujući studiji koju je predvodio dekan riječkog Građevinskog fakulteta, prof. dr. Božidar Ekl. Hoće li naša generacija doživjeti uspon na Učku žičarom, pitanje je, kako bi rekli Amerikanci, «za milijun dolara»...

Andrija Šerman: prilog biografiji velikog (novljanskog) dohtora ⁵

Slušao sam više puta o „narodnim liječnicima“ koji žive na terenu i od terena, prakticiraju

⁴ U posljednjih tridesetak godina objavljena su najmanje četiri članka o Albinu Ederu. Cf. Mladen Deželić, „Liječnik dr. Albin Eder i njegov doprinos razvoju zdravstva u Istri u razdoblju od godine 1892. do 1916.“, *Medicina* 22, br. 3 (1986): 115-121; Zdravko Grgurev, „Od dr. Edera do budućnosti zdravstvenog turizma ili kako i kamo dalje“, u *Potencijali lovranske zdravstvene baštine*, uredio Amir Muzur. Lovran: Općina Lovran, 1997), 23-25; Adriana Prunk, Josip Ažman, Vedran Frković, Ante Škrobonja i Amir Muzur, „Physician Albin Eder and his contribution to the development of health resorts in the Northern Adriatic area“, *Public Health* 25 (2007): 1-3; Nataša Babić, „Oprostite... a kako do vrha Učke?“, *Sušačka revija* 23, br. 89/90 (2015): 65-70.

⁵ Ovaj tekst bio bi vrlo siromašan, ako uopće i moguć, bez dokumenata iz obiteljske arhive koje su mi ljubazno i prijateljski ustupile gospođe doc. dr. sc. Maja Merlak, dr. Biserka Šerman-Kirinčić i Jadranka Šerman, kojima ide sva moja zahvalnost. Članak je objavljen kao: Amir Muzur, „Andrija Šerman: prilog biografiji velikog (novljanskog) dohtora“, *Vinodolski zbornik* 15 (2014): 31-38.

medicinu ali, zapravo, poznaju sve tajne svih vrsta nekoliko generacija: znaju za preljube i pobačaje, zaraze i impotencije. Naravno, oni to nikada ne zlorabe: možda se, pomalo i ponegdje, osjećaju sukrivcima, ili tek previše vole svijet u koji su, obično, desetljećima uronjeni, bdijući nad njegovom nepomućenošću kao nad vlastitim čedom. I zato se pred njima otvaraju i najnepovjerljivija vrata, s njima se dijele hrana i vijesti kao s najbližim rodnom, bez stida i u nekoj nadljudski i nadvremenski čvrstoj etici. Te, narodne, liječnike (medici condotti, kako su ih nekada zvali pod talijanskom upravom) svi vole i časte i, kada umru (jer oni, u pravilu, ne odlaze na drugi način i u drugom smjeru), teško ih nadomještaju na terenu i u sjećanju. Takav je morao biti i Andrija Šerman.⁶

Andrija Šerman⁷ rođen je u Moravicama koje su se tada, 14. prosinca 1895., još zvale Komorskima (Camer-Moravice/Kameral Morawitz, dobro kraljevske komore; 1919. promijenit će, i pod dvjema Jugoslavijama uglavnom i zadržati, ime u „Srpske Moravice“, a potom, 1996. u „Moravice“). Doselivši u Zagreb 1910., upisao se u jesen 1914. na Filozofski fakultet, a godinu dana kasnije dobio je i dozvolu prijelaza na Medicinski fakultet u Grazu. U tome ga je, izgleda, omela mobilizacija. U Prvom svjetskom ratu sudjelovao je od 1915. do kraja 1918., kada je razvojačen u činu pričuvnog sanitetskog poručnika 79. pješackog puka. U ratu je ranjen i nekoliko puta odlikovan (Veliki križ, Signum laudis, Srebrna kolajna I. reda i Brončana medalja za vojne zasluge).⁸

Studij medicine morao je, dakle, započeti iznova, najprije pri „Liječničkom fakultetu kraljevskog hrvatskog sveučilišta u Zagrebu“, gdje će, u okviru „prvoga rigorozna“ (travnja-srpnja 1919.), polučiti odličan uspjeh iz biologije, fizike i kemije. Nakon što mu je „Redarstveno povjereništvo za grad Zagreb“ izdalo „Uredovnu svjedočbu“ kojom mu se, kao „neoženjenom medecineru“, službeno potvrđuje da „na uštrb javnoga njegovog glasa i dobroga ponašanja koli u čudorednom toli u političkom pogledu kod ovoga ureda ništa ne predleži“⁹, početkom 1920. studij nastavlja u Grazu, u vrijeme kada na tom fakultetu medicinsku kemiju predaje Slovenac Fritz Pregl (dobitnik Nobelove nagrade za kemiju 1923.), a farmakologiju Židov Otto Loewi (Nobelova nagrada za fiziologiju ili medicinu 1936.). Nakon diplomiranja (u Grazu) radio je dvije godine (1922.-1924.) u Bolnici milosrdnih sestara (Vinogradska) u Zagrebu (od čega prva tri mjeseca 1924. na Klinici

⁶Andrija Šerman začeo je jednu od dužih i razgranatijih riječkih „medicinskih dinastija“: njegova kći Biserka (r. 1933.) bila je okulistkinjom riječke Bolnice, koja s ginekologom Ivanom Kirinčićem (r. 1931.) ima kći Maju, docenticu riječkog Medicinskog fakulteta, također oftalmologinju. Maja (r. 1964.) je udana je za Mirka Merlaka (r. 1961.) koji je diplomirao medicinu u Rijeci a sada radi kao liječnik na brodu. Otac M. Merlaka, Ivo Merlak (1928.-2004.), bio je profesor ginekologije zagrebačkog Medicinskog fakulteta i šef Ginekologije u šibenskoj Bolnici. Sestra, pak, Maje Merlak, Vesna udana Osrečki (r. 1965.), studirala je medicinu u Rijeci, a sada kao specijalistica transfuzijske medicine radi u Zagrebu.

⁷Prezime Šerman nije često u Hrvatskoj. Bilo ih je i među osječkim Švabama. Među bližim rođacima Andrije Šermana najpoznatiji su poljoprivredni stručnjak i predstojnik Zavoda za vinogradarstvo i voćarstvo na Agronomskom fakultetu u Zagrebu Nikola Šerman (1899.-1967.), sveučilišni profesor biologije u mirovini Draško Šerman (r. 1936.), sveučilišni profesor emerit energetskog strojarstva Nikola Šerman (r. 1938.) i redovita profesorica pri Veterinarskom fakultetu u Zagrebu Vlasta Šerman (r. 1941.).

⁸Obiteljski arhiv Šerman-Kirinčić-Merlak.

⁹ Ibid.

za ginekologiju i primaljstvo, a potom postaje kotarskim liječnikom u Novom Vinodolskom.¹⁰

I tu se, za gotovo četrdeset godina, vezuje za zemlju kao onaj kineski seljak Pearl Buck-ove, crpeći, vjerojatno, na jednak način iz nje snagu i dajući joj vlastitu: liječi sve i pruža pomoć svima, što uključuje usluge zubara i porodničara, u Novom, Bribiru, Zagonu, Ledenicama, Krmpotama, Klenovici i Povilama. Sa suprugom Olgom podiže troje djece i prvim je ravnateljem (1947.) općinske Zdravstvene stanice u Novom (nakon spajanja s Domom zdravlja 1976., ova će Stanica nositi i ime Andrije Šermana). U početku i neće biti drugih liječnika, da bi se, kasnije, Šermanu pridružili Ivan Margeta i, od 1957., Ivan Maričić. Šerman je i prvim sanitarnim inspektorom i voditeljem novljanskog rodilišta koji na terenu ponajviše surađuje s babicama Ankom Zoričić (1894.-1972.) i Katicom Mulc (1906.-1996.), a njegovu vještinu izvođenja okreta i uporabe forcepsa hvale i sveučilišni profesori ginekologije i opstetricije.¹¹

Iz fragmenata – dokumenata, korespondencije, računa i drugih sličnih tragova – mogu se tek donekle rekonstruirati mnogobrojni i šaroliki interesi i bavljenja Andrije Šermana. Prema ovim izvorima, zanimalo se za esperanto, budući da je 1926., u zagrebačkoj knjižari Josipa Sokola, kupio gramatiku i udžbenik za liječnike. Godine 1925. obraća se Šermanu cirkularnim pismom Koloman Szegő, mađarski liječnik i voditelj sanatorija iz Opatije, u povodu tridesete obljetnice svoje ustanove. Znanstveno odjeljenje tvrtke The Denver Chemical Mfg. Co. iz New Yorka, pak, piše Šermanu 1927., ispričavajući se na ranije poslanom pismu na mađarskom (koje su, krivo informirani, slali svim liječnicima u Hrvatskoj) i nudeći Šermanu (i drugim kolegama) da „okušaju medic. preparat Antiphlogistine“ koji se može dobiti preko zastupstva ove tvrtke u Beogradu. U drugoj polovini 1920-ih Šerman je bio članom „Udruženja rezervnih oficira i ratnika – Pododbora u Sušaku“, a potkraj 1930-ih „Jadranske straže“, udruženja čijom je zadaćom „čuvati nacionalno obilježje i tradiciju Jugoslovenskog mora i primorja, širiti u svim slojevima naroda svijesti o važnosti Jadranskog mora i primorja, unapređivati njihovo iskorišćavanje i razvijanje jadranske orijentacije za sve državne i narodne potrebe, upoznavati Jadran i primorje i sve njihove probleme, propagirati za posjetu primorskih krajeva i organizovati ljetovališta i ekskurzije iz unutrašnjosti te podupirati u svakom polju svakog rada koji je sa zadatkom udruženja u ma kakvoj vezi“. Oko 1940. je, izgleda, Šerman posjedovao parcelu ili čak kuću u zagrebačkoj Dubravi, budući da mu se obraća susjed radi utvrđenja građevnog pravca.¹²

Ni u vrijeme Drugog svjetskoga rata Andrija Šerman nije sjedio skrštenih ruku: kuriri mu stižu do kuće u Novom, opasanom bodljikavom žicom i bunkerima, a on po njima u drežničku bolnicu šalje lijekove i sanitetski materijal, izlazi do selâ u zaleđu i liječi parti-

¹⁰ Tvrdnja Ivana Margete da je A. Šerman došao raditi u Novi već 1922. svakako ne može biti točna (cf. Ivan Margeta, „Povijest zdravstva u Novom“, Narodni zdravstveni list 277, 1983, str. 9).

¹¹ Aleksandra Frković, Povijest primaljstva i porodništva u Crikvenici (Crikvenica: Centar za kulturu Dr. Ivan Kostrenčić, 2012).

¹² Svi podaci iz obiteljskog arhiva Šerman-Kirinčić-Merlak.

zane koji ga, dok je Šerman u okupiranome gradu, na konferenciji u bribirskoj šumi 1944. u odsustvu biraju za predsjednika Kotarskog odbora Jedinствene narodnooslobodilačke fronte. Istodobno (1942.), članom je „Društva odlikovanih ratnika Hrvata 1914.-1918.“, a lipnja 1943., „Obćinski putničarski odbor Novi“ (rekli bismo danas, Turistički ured) izdaje „počastnu kartu koja vrijedi za besplatno kupanje i uporabu svlačionice na kupalištu ili na plažama za gosp. Dra Andriju Šermana, obćinskog liečnika i cij. obitelj“.

Poslije rata, Šerman nije samo prvi praktičar vinodolskog zdravstva: predsjednik je Kotarskog odbora Crvenog križa, član planinarskog društva i Filatelističkog saveza Hrvatske, sudjeluje na Internacionalnom kongresu za talasoterapiju, balneologiju i klimatologiju, održanom 8.-13. svibnja 1954. u Opatiji.

Umirovljen je 1960., ali nastavlja raditi u „svojoj“ Zdravstvenoj stanici. Pozlilo mu je jedne nedjelje početkom ljeta 1963. Prevezen je u teškom stanju u bolnicu i pet dana kasnije, 5. srpnja, već je umro. Pokopan je 8. srpnja 1963. na novljanskom groblju, praćen govorima općinskih funkcionara i suradnika, narodom u nošnjama i recitalom Danice Mudrovčić „Našega dohtora ni...“ koja spominje da su klenovički ribari, na vijest o Šermanovoj bolesti, bili poslali svoga „delegata“ da čitav dan stoji pred ljekarnom u Novom i čeka vijesti o dohtoru.

Ne može se reći da vrijednost Andrije Šermana nije bila prepoznata: već za života dobio je ordenje („Bratstva i jedinstva“, „Zasluge za narod“), njegovo ime ponijela je i jedna ulica, a 1976. na njegovoj je kući otkrivena i spomen-ploča.¹³ Pa ipak, uzor koji Šermanova vještina svestranog praktičara, požrtvovnost i izvorna humanost nude, nadrađa individualnu priču prilagođenu crtici zbornika: Šermanov je primjer empatijska nada i prilika za puno trajnije i šire primjene u medicinskoj izobrazbi modernih generacija.

Helmholtzovi i Opatija ¹⁴

Istina je da je da su Opatiju izgradili poduzetnici i plemići, ali su trajnu podlogu njenoj fami ipak priskrbili pisci i imena sa sveučilišnih katedri. Već je Leopold Schrötter von Kristelli, svjetski pionir laringologije, slavio opatijski (i lošinjski) zrak, bogat morskim aerosolom, kao blagotvoran za bolesti dišnih putova. I Lovranac Antonio Felice Giachich, autor znamenitog udžbenika pomorske medicine, zagovarao je lječilišnu budućnost Opatije, kao i karlovački vojni liječnik Juraj Matija Šporer i drugi. Balneolog Julius Glax, kojemu su Južne željeznice bile povjerile ravnateljstvo nad Kurortom, zaslužan je za najvažnije infrastrukturne zahvate u gradu. Bečki kirurg Theodor Billroth svojim je pismima uvelike pridonio reklamiranju Opatije, a tu je reklamu i potkrepljivao stalnim dolascima, druženjem i operiranjem s riječkim kirurgom Antoniom Grossichem, sve do svoje smrti 1894. u Opatiji. I bavarski profesor interne medicine, Max Joseph Örtel, zaslužio

¹³ Davorin Ježić, „Njihov doktor“, Novi list, 20./21. studenoga 1976.

¹⁴ Ovaj je dio rada objavljen kao: Amir Muzur, „Helmholtzovi i Opatija“, Sušačka revija 25, br. 99/100 (2017): 115-116.

je epitet prijatelja Opatije, koncipiravši sustav staza i “terenskog liječenja”, dok je Rudolf Virchow, slavni berlinski patolog, u svojim sjećanjima najviše hvalio opatijsku bujnu vegetaciju koja je, uostalom, oduševila i prvog značajnog opatijskog putopisca, botaničara Heinricha Noëa, koji je najprije odsjedao u Angiolini, a potom stekao i vlastitu kuću na današnjoj Novoj cesti. Travnja 1893. u hotelu Bellevue umro je Aloisz Markusovsky (rođen 1815.), izdavač liječničkog lista i reformator mađarske socijalne medicine. Godine 1892. zabilježen je i posjet Jaromira baruna von Mundyja, osnivača bečke i opatijske Prve pomoći (Rettungsgesellschaft) 1894., kao i Heinricha Littrowa (1820.-1895.), ravnatelja Nautičke akademije u Trstu, pomorskog kartografa i književnika koji je živio u opatijskoj vili Rusticana nedaleko Dječjeg vrtića. Ožujka 1903. u opatijsku „zlatnu“ Spomen-knjigu gostiju potpis je stavio i Emil von Behring (1854.-1917.), njemački liječnik, profesor imunologije u Berlinu i Marburgu, pronalazač seruma protiv difterije i tetanusa i dobitnik prve Nobelove nagrade za medicinu i fiziologiju, 1901. Šetnje opatijskim lungomarem u sjećanjima je zadržao i Otto Loewi (1873.-1961.), profesor farmakologije u Grazu i, kasnije, New Yorku, dobitnik Nobelove nagrade za medicinu i fiziologiju 1936., za otkriće prijenosa informacije među živčanim stanicama. U međuratno već doba, 1925., Opatiju je pohodio i Jacob Szwejcer, direktor bolnice u Varšavi, pisac vodiča Abbazia jako stacya klimatycznia i kąpielowo-morska (1888.). Da su velika imena znanosti dolazila i u novije vrijeme svjedoče potpisi akademika Grge Novaka, Josipa Vidmara, Pavle Savića i drugih, koji su 1974. odsjeli u hotelu Ambasador. Volosko, pak, gaji čudnu vezu sa znanstvenicima od formata, bilo da ih iznjedri, poput seizmologa Andrije Mohorovičića, ili ih naknadno privuče, kao što je to postiglo s kemičarem-akademikom Nenadom Trinajstićem, geologom-akademikom Mladenom Juračićem, mikrobiologom Božidarom Stilinovićem, epidemiologom Jankom Vodopijom i mnogim drugima.¹⁵ Baš o vezi jednog iznimnog njemačkog para s Opatijom i Voloskom pripovijeda i ova naša crtica.

Među potpisima koji se mogu zateći u Zlatnoj knjizi gostiju Opatije stoji i onaj Hermanna von Helmholtza, datiran 1891. Helmholtz, rođen 1821. u Potsdamu kraj Berlina, nije potekao iz osobito bogate obitelji. Unatoč interesu za prirodne znanosti, studirao je medicinu (između ostalih, i kod Johanna Müllera¹⁶) iz pragmatičnih razloga. Kako to već biva s pasijama, proučavajući metabolizam mišića, Helmholtz je otkrio načelo očuvanja energije utemeljeno u fizici i filozofiji. Okrenut osobito fiziologiji i anatomiji, najviše se bavio ispitivanjima zakonitosti sluha i vida, mjerio brzinu živčanog prijenosa i raščlanjivao komponente složenog zvuka. Kao pravi moderni jatrofizičar, skovao je naziv “psihofizika”, objavio djela O očuvanju sile, Priručnik fiziologijske optike, O osjetu tona i druga, izumio oftalmoskop. Radio je s Maxom Planckom, Ludwigom Boltzmannom, Gustavom Kirchhoffom i Mihailom Pupinom, njegov učenik Wilhelm Wundt (1832.-1920.) utemeljio je eksperimentalnu psihologiju, a Heinrich Rudolf Hertz (1857.-1894.) dokazao elektromagnetsko zračenje. Imenovan je počasnim članom Kraljevskog udruženja kirurga Irske

¹⁵ Najveći dio dosad iznijetoga već je korišteno u: Amir Muzur, Zlatna knjiga gostiju Opatije (Opatija, Turistička zajednica Grada Opatije, 2004).

¹⁶ Cf. Gabriele Dörfinger, ur., Nachrufe auf Hermann von Helmholtz (Heidelberg: Universitätsbibliothek, 2014), 5.

i Instituta inženjera i brodograditelja Škotske, Francuzi su mu dodijelili Legiju časti, a njemački car plemićski pridjevak "von". Po Helmholtzu, miljeniku badenskih i pruskih vladarskih loza, nazvana je jednadžba koja se koristi pri računanjima u optici, kao i najveće njemačko udruženje ustanova koje se bave znanstvenim istraživanjem.¹⁷

Hermann von Helmholtz, laskavo tituliran "suutemeljiteljem empirijske fiziologije", "zvijezdom-vodiljom teorijske fizike", "jednim od najvećih kapaciteta prirodnih znanosti" (kako će ga nazvati Lenjin), pa i "državnim kancelarom za fiziku", nekoliko je puta mijenjao mjesto življenja i rada: najprije je predavao anatomiju u Berlinu, potom fiziologiju u Königsbergu, pa anatomiju i fiziologiju u Bonnu, zatim 12 godina fiziologiju u Heidelbergu (kamo ga je pozvao kemičar Robert Bunsen) i, naposljetku, fiziku u Berlinu. U Heidelbergu, za najplodnijeg perioda svog života, Helmholtz je obnašao i dužnosti dekana Medicinskog fakulteta i prorektora Sveučilišta, a kasnije će postati i počasnim građaninom. Tu je umrla njegova prva žena, Olga von Velten (1826.-1859.), koja mu je rodila kćer Käthe (kasniju slikaricu)¹⁸ i sina Richarda (kasnijeg graditelja lokomotiva), a upoznao je i Annu von Mohl,¹⁹ s kojom će se vjenčati 1861.

Helmholtz očito općenito nije zazirao od putovanja: unatoč protivljenju žene i liječnika, u 72. godini života, listopada 1893. putuje, kao član znanstvene delegacije, na kongres u Chicago i diljem SAD-a i Kanade, a u Bijeloj kući ga prima predsjednik SAD-a. Zbog pada po stepenicama, pri povratku brodom, odustaje od nastavka puta u Englesku, kamo ga je bio pozvao Kelvin, i Pariz, gdje je trebao biti gostom Akademije. O Helmholtzovu zdravlju raspituje se i njemački car i šalje svoga izaslanika u Bremen. Zakratko prizdravivši, Helmholtz nepunu godinu kasnije, rujna 1894., podliježe (još jednom) moždanom udaru. U brzopjavu sućuti Helmholtzovoj udovici, car Vilim II. se prisjeća posljednjeg susreta u Opatiji.²⁰ Kako je Vilim, poznato je, u Opatiji boravio krajem ožujka te godine, 1894., na sastanku s austrijskim carem Franjom Josipom, zadržavši se ondje potom s obitelji do sredine travnja, ispada da je Hermann von Helmholtz, osim 1891., kada je ostavio traga u Zlatnoj knjizi, boravio u Opatiji još najmanje jedanput, pet mjeseci pred smrt.

Ni Anna von Mohl nije bila nepoznata njemačkoj javnosti, i to ne samo kao Helmholtzova druga žena (imali su troje djece: Roberta Juliusa, 1862.-1889.; Ellen Adu Elizabeth, 1864.-1941., udanu za Arnolda, najstarijeg sina industrijalca Wernera von Siemens, i Friedricha Juliusa, 1868.-1901.). Rođena je 1834. u Tübingenu kao kćer Roberta von Mohla (1799.-1875.), zastupnika u nekoliko parlamenata (povezano s političkim i teritorijalnim promjenama), zakratko i njemačkog saveznog ministra pravosuđa, profesora

¹⁷ Najopsežnija objavljena biografija H. von Helmholtza je: Leo Koenigsberger: Hermann von Helmholtz, 3 sveska (Braunschweig: Olms 1902.); ponovno izdano 2003.

¹⁸ Cf. Ioan James, Remarkable Physicists from Galileo to Yukawa (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 132 - 140.

¹⁹ Franz Werner, „Zum Tod des Physiologen und Physikers Hermann von Helmholtz“, Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins 107 (1998): 544-551.

²⁰ Ibid

teorije države i inače poznatog protivnika općeg prava glasa i republikanskog uređenja. Među poznatijim rođacima Anne bili su i orijentalist Julius Mohl i botaničar Hugo von Mohl, stričevi, kao i brat – diplomat Ottmar von Mohl. Od tetke, s kojom je neko vrijeme živjela u Parizu, Anna von Mohl je preuzela običaj ugošćivanja poznatih osoba u svom salonu u Berlinu 1872.-1899. Među brojnim gostima koji su pohodili Salon bila je i pruska princeza (kasnije njemačka carica) Viktorija, Max Planck, Theodor Mommsen, Werner von Siemens, Rudolf von Virchow, Richard Wagner, Leopold von Ranke i dr.²¹ Anna von Hemholtz, koja se istakla i prevodeći djela engleskih fizičara (njenu korespondenciju je, pak, uredila i objavila kćer Ellen 1929.), umrla je sa 65 godina, za boravka u Voloskom, 1. prosinca 1899., od plućnog edema. Tijelo je prenijeto u obiteljsku grobnicu na Wahnseeu.

Veza Anne von Mohl s Voloskom bila je dublja i čvršća od gostinjske: muž Annine sestre Ide, naime, bio je ni manje ni više nego barun Arthur von Schmidt-Zabiérow, voloski kotarski glavar. Schmidt-Zabiérowi su stanovali u istoimenoj vili (kasnije vila Brüll: nekadašnja adresa Volosko 209, sada M. Tita 1) koju je Carl Seidl za njih projektirao kraj današnje općinske Vijećnice. Kako je poznato, barun von Schmidt-Zabiérow zaslužan je za lukavo pribavljanje sredstava od rumunjskog kralja Karla za uređenje šumskih šetnica nad Opatijom, a “istaknuo” se i kao lovac na šljuke i dupine. Pao je u nemilost i bio interniran tijekom Prvog svjetskoga rata kao “srbofil”, a poslije rata je ostao u sjećanju Vološćaka po maski kojom je, navodno, prikrivao neki tumor na licu. Sahranjen je (kao i otac mu, zemaljski glavar Koruške) u obiteljskoj grobnici na Voloskom. Kćer Arthura i Ide bila je Dédée Wanda Maria Ida (1896.-1984.), udata najprije za Ambroza Vraniczanyja Dobrinovića (1886.-1940.), a kasnije za Karla Dragutina Šošarića Pisačića (1902.-1982.). Dédée Vraniczany je bila prva Hrvatica koja je dobila diplomu o završenom tečaju Marije Montessori u Londonu i promotorica njene metode odgoja 1930-ih u domovini (danas se po njoj naziva osnovna Montessori-škola u Zagrebu). Njen sin, Janko Vraniczany Dobrinović (1920.-2015.) – dakle, unuk svastike Hermanna von Helmholtza – postat će 1990. prvim hrvatskim ministrom turizma, a kasnije i veleposlanikom u Bruxellesu.

Smrcu Anne von Mohl obiteljska se biografska uzvojnica Helmholtzovih još jednom dotakla našeg kraja, kao naručena za ambicioznije turističke radnike za koje su pogodnosti ove vrste kruh svagdanji.

O jednom velikom, premalo poznatom Riječaninu: Giovanni (Juan) Dalma, osnivač Medicinskog fakulteta u argentinskom Tucumánu²²

Povijest je nemilosrdna: najčešće se bavi tzv. općeprihvaćenim „veličinama“ (s time da se dimenzije i supstancije njihovih „veličina“ onda, jasno, prilično slobodno interpreti-

²¹ Cf. Petra Wilhelmy, *Der Berliner Salon im 19. Jahrhundert (1780-1914)* (Berlin/New York: de Gruyter, 1989), 659.

²² Starija verzija ovog teksta objavljena je u: Amir Muzur, „Giovanni (Juan) Dalma, osnivač Medicinskog fakulteta u Tucumánu (Argentina)“, u: Zlatko Moranjak, ur., *Rijeka za radoznale: fijumanologija IV* (Rijeka: Slobodna Država Rijeka/EXSTO Rijeka, 58-75).

raju), tvrdoglavo perpetuirajući imena i navodne prinose vrlo subjektivno selektiranog niza individua, tvoreći od njih, nalik brajdi s penjačicama, fizičku potku i oslonac svake nove historiografske rekonstrukcije. „Umetanje“ novih elemenata u tu potku u pravilu nije lako, budući da neznanje ili hotimično ignoriranje, kao i uvijek, predstavljaju ozbiljnu zapreku istini i postojanijoj valorizaciji. Nije nam namjera ovdje ulaziti u razloge zanemarivanja jednog, u svakom slučaju zanimljivog, Riječanina kakav je bio Giovanni Dalma, već prvenstveno skrenuti pažnju na njegovu biografiju i djelo i potaknuti njegovo istraživanje.

Prema onome što zasad znamo, Giovanni Dalma rođen je u Rijeci 18. lipnja 1895., kao dijete židovskog doktora medicine Davida Dezidera Dalme, bečkog studenta, kasnije specijaliziranog u odontojatriji. (Kao prvi zuboliječnik opatijskih gostiju, Desiderio Dalma je otvorio ordinaciju u hotelu Ertl baš tih 1890-ih. Zubar Marek pridružit će mu se 1901., mađarski židov Julius Winkler 1902., a kasnije i Josip Knöpfelmacher. Oko 1911., Desiderio Dalma ordinira u Rijeci, u ulici Municipio 1/2.)²³ Mati Giovannija Dalme bila je Tršćanka Ada Kastel-Venezian, koja će mu kasnije roditi još trojicu braće – Gustava, Giorgia i Paola. Mali Hansi, kako su zvali Giovannija, bio je vrlo boležljiv čitavog djetinjstva. Premda židovskog podrijetla, kršten je i odgajan u rimokatoličkoj vjeri.²⁴

Nakon završenog osnovnoškolskog i gimnazijskog obrazovanja u Rijeci (pri kojemu se susretao, tipično fijumanski, s hrvatskim, njemačkim, talijanskim, mađarskim, engleskim, francuskim, latinskim i starogrčkim jezikom), za koje će ga vezati uvijek tople uspomene (između ostaloga i na masovno promatranje repatice s vrha Mololonga, u strahu od smaka svijeta, na filateliju i vjeronauk koji mu je predavao isusovac), Giovanni Dalma 1913. upisuje studij medicine u Beču, da bi već 1914. prešao u Budimpeštu, a diplomirat će 1920. u Padovi, usporen manje transferom među sveučilištima, a više Prvim svjetskim ratom koji će ga natjerati da fakultetski amfiteatar privremeno zamijeni zadaćama rogovskog bolničara na ruskom frontu i na Soči. Po završetku studija vraća se u Rijeku i zapošljava u Gradskoj bolnici Sv. Duha, kao asistent Lionella Lenza. Nakon kratkotrajnog oduševljavanja D’Annunzijem i pristajanja uz autonomaše, ponovo napušta Rijeku. Neko vrijeme provest će u Tübingenu, učeći od Ernsta Kretschmera, dok će se potom u Beču, kod Juliusa Wagner-Jauregga, zanimati za postencefelitičke promjene ličnosti.²⁵ Godine 1922. posjećuje Virchowljev institut u Berlinu, radi s Giullianom i Alejouanineom u Parizu, a 1924. odlazi na Psihijatrijski institut u gradu Reggio Emilia, gdje započinje specijalizaciju iz psihijatrije (za koju se odlučio osjećajući nelagodu prema vivisekci-

²³ Cf. Amir Muzur, *Kako se stvarala Opatija: prilozi povijesti naseljavanja, grada i zdravstvenog turizma* (Opatija/Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Opatija/Grad Opatija/Benja, 1998), 103.

²⁴ Diego F. Pró, „Dr. Juan Dalma: trayectoria biografica“, CUYO: Anuario de Filosofía Argentina y Americana 15 Primera época (1982): 5-61 (http://ffyl.uncu.edu.ar/IMG/pdf/7_Cuyo_1982_tomo_15.pdf). Usporedi i. Fundación Miguel Lillo – Centro de Estudios Juan Dalma, *Juan Dalma: trayectoria de un médico humanista* (Tucumán: Fundación Miguel Lillo – Centro de Estudios Juan Dalma, 2008).

²⁵ Francisco Pedrosa Gil i Gerald Kreft, „Die Katharsis bei Aristoteles, Bernays und Freud von Juan Dalma“, *Psychoneuro* 30, br. 2 (2004): 112-115.

ji koja je bila povezana s eksperimentalnom fiziologijom). U to vrijeme bavi se osobito prožimanjem eksperimentalne psihologije i psihoanalize, analizira djela Zole, Francea i D'Annunzija, opisuje nove reflekske. Godine 1925. je među trinaesticom osnivača Talijanskog psihoanalitičkog društva (SPI) u Teramu. Iz Reggia Emilije odlazi u Psihijatrijsku bolnicu u Cremoni, da bi se 1928. vratio u Rijeku i preuzeo vođenje psihijatrijskog odjela koji se u međuvremenu etablirao u bivšoj konjušnici bivše K.u.k. vojne pomorske akademije. (Ovi su naši krajevi, inače, stekli kuriozan svehrvatski ili čak južnoslavenski primat u osnivanju ustanova za zbrinjavanje umno poremećenih: još 1835. je, u dvorištu bolnice Sv. Duha, na lokaciji preko puta današnjeg Pomorskog fakulteta, podignut manicomio.)²⁶ Na tom mjestu Dalma nalazimo do kraja 1930-ih.²⁷

Ambicije građenja sveučilišne karijere odrekao se 1932., ne želeći pristupiti Fašističkoj stranci. Prevodi na talijanski udžbenike neurologije Binswagnera i Lhermittea, članom je uredništva časopisa *Note e Riviste di Psichiatria* (izlazi u Pesaru), predsjednikom je riječkog ogranka Talijanskog društva za biologiju. Bavi se novom metodom čuvanja krvi, malarijom kao terapijom neuroluesu, novim bojenjem histoloških preparata, hipopituitarizmom na Krku. Kada tršćanski psihoanalitičar Edoardo Weiss bude 1932. reorganizirao Talijansko psihoanalitičko društvo i pokrenuo časopis *Rivista di psicoanalisi*, među članovima uredničkog odbora zateći će se i Dalma. Znamo da je 1929. predavao u Riječkom udruženju liječnika, a 1930. sudjelovao na XIX. kongresu Talijanskog frenijatrijskog društva u Ferrari. Oglašava se i publicira na temu novog talijanskog Kaznenog zakona, kao i zakona o prisilnoj sterilizaciji u nacističkoj Njemačkoj.

Još 1938., pod utjecajem usvajanja talijanskih „rasnih zakona“, Dalma se našao u nezavidnoj situaciji: izgurao je s mjesta šefa odjela i iz znanstvenih društava.²⁸ U početku koke-tira s idejom emigracije u SAD, gdje je živio njegov brat Paolo, ali odustaje (drugi brat, Gustavo, kemičar, živi tada u Švicarskoj²⁹). Rujna 1943. bježi pred Nijemcima brodićem i, nakon sedam dana skrivanja danju i plovidbe noću, stiže u oslobođeni Brindisi. Dalma se stavlja na raspolaganje postfašističkoj vladi i djeluje u Bariju i Tarantu, radi za UNRRA-u i svjedoči erupciji Vezuva. Za vladu De Gasperija angažira se i u diplomatskoj borbi u Parizu i SAD-u, surađujući s Riccardom Zanellom (koji u Dalmi vidi svog nasljednika)³⁰

²⁶ Cf. Petar Strčić, „Zdravstvena kultura u Zapadnoj Hrvatskoj“, u Medicinski fakultet u Rijeci 1955.-1995., uredili Danilo Pavešić i Juraj Sepčić (Rijeka: Medicinski fakultet u Rijeci, 1997), 17 (7-38).

²⁷ Oscar Sterni, urednik, *Guida generale di Fiume e Provincia del Carnaro* (Fiume: Società editrice e proprietaria, 1938), 58.

²⁸ Pró, „Dr. Juan Dalma: trayectoria biográfica“.

²⁹ Gustavo Dalma, koji je neko vrijeme, 1930-ih, radio i u argentinskom Tucumánu – budućem domu Giovannija Dalme – proslavio se izolacijom više alkaloida (neke preparate koristit će njegov otac u riječkoj ordinaciji) i objavljivao radove s kasnijim nobelovcem Lavoslavom Ružičkom.

³⁰ Vidi o tome: Diego F. Pró, „Dr. Juan Dalma, el diplomático“, CUYO: Anuario de Filosofía Argentina y Americana 16 Primera época (1982): 5-18.

³⁰ Diego F. Pró, „Profesor doctor Juan Dalma, sociatra“, CUYO: Anuario de Filosofía Argentina y Americana 7, br. 1 (1990): 27-62 (http://bdigital.uncu.edu.ar/objetos_digitales/4023/04-vol-07-pro.pdf)

i zagovarajući što bolji poratni tretman Italije.³¹

Kao zaposlenik Opće uprave javnog zdravstva Grada Milana, Dalma, s Mariom Paolom Urso (autoricom trotomne Povijesti glazbe koju je upoznao 1942., a oženio 1949. u mjestu Olivos nedaleko Buenos Airesa), odlazi 1948. u Argentinu. Njegova reputacija navodi rektora Nacionalnog sveučilišta Tucumána, Horacia Descolea, da ga nagovori na četveromjesečnu turneju Europom radi prikupljanja najboljih i najprimjerenijih iskustava različitih sveučilišta. Dalma će doista obići 22 sveučilišta u 10 zemalja,³² što će, nakon zelenog svjetla sveučilišnog senata, dobivenog 21. listopada 1949., uroditi utemeljenjem

Medicinske škole u Tucumánu, a nakon fuzije sa Sveučilišnim institutom za regionalnu medicinu (osnovanim 1937. prvenstveno radi proučavanja Chagasove bolesti i drugih parazitoza), i Medicinskog fakulteta Nacionalnog sveučilišta Tucumána (lociranog u gradu San Miguel de Tucumán, glavnom gradu istoimene pokrajine na sjeveru Argentine). Činjenici da se Dalma tako lako skrasio u udaljenom Tucumánu možda je kumovalo i iskustvo brata Gustava desetak godina ranije, kao i pretvaranje grada upravo tih, poratnih, godina u pravu meku za umjetnike i znanstvenike. Tom, tucumánskom, krugu pripadao je i Lorenzo Domínguez (1901.-1963.), slavni latinoamerički kipar, kao i više slikara, grafera, crtača, draguljara i pisaca.

Medicinska škola, koja je započela s radom 1950., najprije je djelovala pri Fakultetu biologijskih znanosti. Giovanni (odsada Juan) Dalma, imenovan njenim direktorom (1950.-1951.), redigira prvi plan studija. Plan je obuhvaćao 63 kolegija i trajao 7 i pol godina. (Po završetku, student je morao stažirati na odjelima kirurgije i opstetricije.³³) Dalma je osnivao odnosno vodio, u različitim razdobljima, katedre za kliničku neurologiju, medicinsko pravo i ovisnost, medicinsku psihologiju, i poučavao povijest medicine.³⁴ Ni u Tucumánu ne poznaje predaha: aktivan je u znanstvenim (1974. je, primjerice, dopredsjednik Tucumánskog društva za kriminalističke znanosti i sudsku medicinu; član je uredništva časopisa *Acta Psiquiatrica y Psicológica Argentina*), ali i kulturnim društvima, španjolskim i talijanskim. Zanima se za autohtonu, pretkolumbovsku Ameriku, duhan, parazitoze, umiranje i smrt, objašnjava svoja shvaćanja povezanosti filozofije i medicine³⁵ odnosno novih interdisciplinarnih znanosti (interznanosti).³⁶ U veljači 1977. formalno je penzioniran, ali nastavlja predavati na Fakultetu. Umro je bez potomaka, 21. listopada 1977., četiri dana nakon kobne prometne nesreće i petoga dana nakon posljednjeg pre-

³² Vidi više o programu u: Elba Estela Romero, „El Dr. Juan Dalma y la Escuela de Medicina“, u *Actas del Segundo Congreso sobre la Historia de la Universidad Nacional de Tucumán* (Tucumán: Universidad Nacional de Tucumán, 2010; www.archivo.unt.edu.ar).

³³ Facultad de Medicina – Universidad Nacional de Tucumán (http://www.fm.unt.edu.ar/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=1).

³⁴ Romero, „El Dr. Juan Dalma“.

³⁵ Diego F. Pró, „Antropovision filosofica del doctor Juan Dalma“, CUYO: *Anuario de Filosofía Argentina y Americana* 5 (1988): 9-41 (http://bdigital.uncu.edu.ar/objetos_digitales/4140/procuyo5.pdf).

³⁶ Diego F. Pró, „Juan Dalma: el psicólogo y las intersciencias“, CUYO: *Anuario de Filosofía Argentina y Americana* 12 Primera época (1979): 7-20.

davanja. Ispraćen je nekrolozima u Argentini, Kanadi i Italiji,³⁷ a po njemu je nazvana središnja aula Medicinskog fakulteta u Tucumánu. Dalmina udovica donirala je kuću na adresi Sorol 428, namještaj, bogatu biblioteku, arhivu i hemeroteku zakladi Miguel Lillo,³⁸ koja je u listopadu 2008. otvorila vrata Studijskog centra "Juan Dalma".³⁹

Giovanni/Juan Dalma zavrijedio bi titulu polihistora: oduševljavao se umjetnošću, posebno djelom Leonarda da Vinci, dao znanstvene prinose biologiji, neuropsihijatriji, sudskoj medicini, psihologiji, povijesti medicine i psihoanalizi.⁴⁰ Upoznao je Ivana Petroviča Pavlova, Sigmundu Freudu predlagao prijevod Tumačenja snova na talijanski, dopisivao se s Carlom Gustavom Jungom i Albertom Einsteinom (1953., o Da Vincijevu shvaćanju prostor-vremena⁴¹). Premda ga imaju prava svojatati i Talijani i Argentinci, ostaje svojevrсном slutnjom i satisfakcijom da ga je, ipak, presudno formirala upravo Rijeka.

³⁷ Guillermo Vidal, „Juan Dalma“, *Acta Psiquiátrica y Psicológica de América Latina* (Buenos Aires) 23, br. 4 (1977): 245-246; H. Warnes, „Profile of a universal man in psychiatry: Professor Giovanni (Juan) Dama, M.D., 1895-1977“, *Psychiatric Journal of the University of Ottawa* 11 (1986): 132-133; Beppino Disertori, „Giovanni Dalma“, *Rivista sperimentale di freniatria* 102, br. 3 (1978).

³⁸ Uredništvo, „El legado del psiquiatra Juan Dalma“, *La Gaceta*, 10. svibnja 2011.

³⁹ Uredništvo, „En la casa de Juan Dalma abren un Centro de Estudios“, *La Gaceta*, 24. listopada 2008.

⁴⁰ Diego F. Pró, *Juan Dalma: personalidad, pensamiento y acción* (Tucumán: Centro Cultural Alberto Rougés, 2009). Usporedi i: Fundación Miguel Lillo – Centro de Estudios Juan Dalma, *Colección de libros antiguos del Dr. Juan Dalma* (Tucumán: Fundación Miguel Lillo – Centro de Estudios Juan Dalma, 2014).

⁴¹ Carlo Pedretti, „La volta che Einstein bocciò Leonardo“, *Corriere della sera*, 8. rujna 2002.

Održiva konkurentnost Bosne i Hercegovine

Akademik Žarko Primorac

Uvod

Pored svih teškoća i unutrašnjih zapreka, Bosna i Hercegovina se treba intenzivno pripremati za početak pregovora o uključivanju u Europsku uniju. Postati članicom Europske unije nije samo ultimativni cilj svih, razumnih građana Bosne i Hercegovine, nego i osnovni uvjet održivosti same državne zajednice. Jednostavno govoreći, ne iskoristiti ponuđenu priliku da se Bosna i Hercegovina uključi u Europsku uniju značilo bi, ne samo propustiti historijsku šansu da naša država postane dijelom europske zajednice naroda kojima prirodno i historijski pripada, nego i, u sadašnjim međunarodnim okolnostima, dovesti u pitanje i samu opstojnost ovakve državne zajednice.

Postati članicom Europske unije nije samo stvar dobre volje i odlučnosti državnih struktura Bosne i Hercegovine nego i ispunjavanja veoma zahtjevnih uvjeta i kriterija, koje treba ispunjavati svaki kandidat za članstvo u EU. Taj skup zahtjeva i regula, kako se uobičajeno naziva pregovarački okvir, uglavnom definira Europska unija, nastojeći da se svaka zemlja/kandidat, u ovome slučaju, Bosna i Hercegovina, što temeljitije pripremi i uskladi svoj zakonodavni okvir, socijalni status, ekonomski razvoj i druge institucionalne forme i procese sa zahtjevnim europskim standardima.

Konkurentnost i održivost su osnovni preduvjeti opstojnosti

U ovome tekstu pozabavit ćemo se jednim, veoma zahtjevnim kriterijem – održivom konkurentnošću, kao vrlo bitnim uvjetom, ne samo za sticanje članstva u Europskoj uniji, nego i za ukupan ekonomski razvoj i samu opstojnost Bosne i Hercegovine.

Kada se o održivoj konkurentnosti govori, obično se pod tim pojmom podrazumijeva ekonomska konkurentnost nekog privrednog subjekta ili ekonomskog sustava kao cjeline. Međutim, u današnjim, veoma složenim ekonomsko - političkim okolnostima, održiva konkurentnost nije samo ekonomska kategorija. Mnogo je to složeniji pojam i sadržaj, jer od konkurentnosti zavisi i održivost svakog socijalno-ekonomskog sustava. Zato često korištena, popularna krilatica: „Što nije konkurentno, nije održivo, a što nije održivo nije konkurentno”¹ ima puno značenje.

Ekonomska slika suvremenog svijeta i dinamika ekonomskog razvoja danas su znatno

¹ Solability Sustainable Intelligence Seoul/Zurich: The Global Sustainable Competitiveness Index 2023. / GSCI/

složenije kategorije nego je to ikada bio slučaj u ljudskoj povijesti. Na ekonomsko-socijalni status neke zemlje ne utječu samo ekonomski rezultati: rast bruto društvenog proizvoda, izvoz, investicije, zaduženost i druge, ekonomske kategorije. Vrlo je značajno da ekonomska struktura i ostvareni rezultati koji su zasnovani na konkurentnosti budu temeljeni sa održivošću, jer: „... razvoj koji nije održiv, nije razvoj.“² Zato, nije dovoljno mjeriti ekonomsku snagu i razvoj neke zemlje samo dinamikom rasta bruto društvenog proizvoda ili nekim drugim kvantitativnim pokazateljem. Vrlo je značajno mjeriti kako dinamika rasta bruto društvenog proizvoda utječe na ostale sastavnice održivosti: ekologiju, efikasnost korištenja prirodnih resursa, socijalni status, obrazovanje i druge društvene sadržaje, sve do životnog standarda, socijalnog mira i ukupnog zadovoljstva življenja.

Pojam i elementi održive konkurentnosti

Jednostavno govoreći, održiva konkurentnost je sposobnost nekog sustava da generira i održi odgovarajuću razinu bogatstva bez da značajno ugrozi kapacitete za održavanje i povećavanje takvog bogatstva u budućnosti.³ Drugim riječima, pojmom održive konkurentnosti izražava se kapacitet ekonomskog i drugih, važnih, sistemskih sadržaja da u budućnosti održe istu sposobnost proizvodnje bogatstva temeljem kojega bi se održavao i životni stil i standard stanovništva bez ugrožavanja prirodne okoline i drugih prirodnih i društvenih resursa.

Zbog kompleksnosti sistema održive konkurentnosti, njegov status i dinamika ne mogu se mjeriti samo pokazateljima o rastu društvenog bruto proizvoda, ili kreditnim rejtingom ili nekim, drugim, kvantitativnim pokazateljima. Mjerenje održive konkurentnosti se, zbog toga, izražava čitavim sklopom raznih parametara koji se iskazuju putem Globalnog indeksa održive konkurentnosti.⁴

Globalni indeks održive konkurentnosti (GSCI) izračunava se na osnovu detaljne analize velikog broja pokazatelja, koji su svrstani u 6 stupova/pilara, kojima se mjere ekonomske performance, trendovi i potencijali rasta, uvjeti održivosti i drugi pokazatelji značajni za održivu konkurentnost nekog sustava.

Globalni indeks održive konkurentnosti, koji je podloga ovom tekstu, obuhvaća, kako je već rečeno, 196 pokazatelja, svrstanih u 6 pilara/stupova, za svaku zemlju od ukupno 180 zemalja i objavljuje se jednom godišnje.

Zato, Globalni indeks održive konkurentnosti predstavlja jednu ozbiljnu SWOT⁵ analizu svih obuhvaćenih zemalja, njihove snage i slabosti, kao i mogućnosti i opasnosti za razvoj

² The Global..., op.cit. str.7

³ Interpretacija definicije održive konkurentnosti iz The Global Sustainable Competitiveness Index 2023., str.5.

⁴ The Global Sustainable Competitiveness Index.

⁵ SWOT: Strengths, Weakness, Opportunities, Threats /Snaga, Slabosti, Mogućnosti, Opasnosti/.

sistema održive konkurentnosti. Putem takve, dubinske analize, mjere se i rangiraju sljedeći stupovi/pilari održive konkurentnosti:⁶

1. Prirodni kapital,
2. Intenzitet efikasnosti resursa,
3. Socijalni kapital,
4. Intelektualni kapital,
5. Ekonomska održivost,
6. Upravljanje (Governance).

U ovom tekstu analizirat će se održiva konkurentnost Bosne i Hercegovine, korištenjem gore navedenih stupova/pilara održivosti. Cilj je pokazati ukupnu snagu i slabosti, mogućnosti i opasnosti za održivu konkurentnost Bosne i Hercegovine na samom startu pregovora za sticanje članstva u Europskoj uniji. Čini se da ovakva analiza može pomoći pripremama Bosne i Hercegovine za uspješnije pregovaranje, jer će pokazati realnu poziciju naše zemlje u odnosu na ostale kandidate za članstvo u Europskoj uniji. I ne samo to: dubinska analiza, sastavljena prema međunarodno verificiranim kriterijima, korištenjem suvremenih analitičkih alata i ogromnog broja pokazatelja, može pomoći Bosni i Hercegovini da definiira svoju dugoročnu, razvojnu strategiju koja će joj omogućiti da, korištenjem podrške Europske unije, čim prije nadoknadi izgubljene godine i uspješnije se priključi krugu razvijenijih, europskih zemalja.

1. Prirodni kapital

Generalno govoreći, prirodni kapital je osnova za ekonomski razvoj svake zemlje i predstavlja prirodne i druge karakteristike, kao što su: geografski položaj, od kojeg zavisi klimatski status, raspoloživost prirodnih bogatstava, zemljište i njezina kvaliteta, vodno bogatstvo, šumski fond, rudna i mineralna bogatstva, raspoloživost energetske resursa i druge prirodne potencijale. Iako, direktno nisu uključeni u ovaj pilari, veoma su važni pokazatelji o demografskoj slici i dinamici nekog društva, starosnoj, kvalifikacijskoj strukturi i drugim elementima demografske slike. Nadalje, u sklop pokazatelja prirodnog kapitala spada i sadašnji status svih elemenata prirodnog kapitala, s posebnim naglaskom na stupanj iskorištenosti i ekološki status.

Prema Globalnom indeksu održive konkurentnosti za 2023. godinu, Bosna i Hercegovina je dosta visoko rangirana prema kriteriju Prirodni kapital. Kao što je spomenuto, rangirano je 180 zemalja i na toj rang listi Bosna i Hercegovina zauzima 20. mjesto. Od bivših jugoslavenskih republika, a sadašnjih, samostalnih država, povoljnije su rangirane Hrvatska 17., Srbija na 18., dok je Slovenija znatno slabije pozicionirana i zauzima 88. mjesto ovog rangiranja.

⁶ Svi pokazatelji prikazani u ovom radu temelje se na: The Global Sustainable Competitiveness Index Report, 2023. i The Future of European competitiveness, September 2024.

Ne iznenađuje da je Bosna i Hercegovine tako visoko rangirana prema pokazatelju prirodnog kapitala, jer zaista raspolaže značajnim i raznovrsnim prirodnim resursima. Od prirodnog položaja, klimatskog statusa do zemljišnih, vodnih, šumskih, mineralnih i energetskih resursa. Problem je što su, manje – više, svi prirodnih resursi prilično devastirani. U ratnom razdoblju zbog bestijalnog uništavanja svega prirodnog i ljudskom rukom stvorenog u prethodnom, socijalističkom sistemu. A, potom, u poratnom – tridesetogodišnjem periodu, zbog neadekvatnog upravljanja, nedostatka političke volje za efikasnije upravljanje i zakonodavnog okvira koji bi omogućio očuvanje i racionalno upravljanje prirodnim potencijalima.

Poseban je problem što se i nakon trideset godina od prestanka rata i dalje neracionalno upravlja prirodnim potencijalom Bosne i Hercegovine. I dalje se, radi neadekvatne državne organizacije, nedostatka zakonodavnog okvira, izražene korupcije i drugih neracionalnosti prirodni potencijali Bosne i Hercegovine neracionalno i neefikasno koriste. Zato je, objektivno sagledavajući, poprilično ugrožen status prirodnih bogatstava, što će se vidjeti iz daljnjeg teksta ove analize.

2. Intenzitet i efikasnost prirodnog kapitala

Za održivu konkurentnost i napredak uopće važni su prikazani prirodni potencijali, ali i intenzitet i efikasnost njihova korištenja. Prema tome pokazatelju Bosna i Hercegovina je veoma loše rangirana i zauzima 137. mjesto u svijetu. Susjedna Srbija je čak lošije pozicionirana od naše zemlje i svrstana je na 176. mjestu, dok su Slovenija na 61. i Hrvatska na 72. mjestu pozicionirane u gornji dio ove rang liste.

Ne iznenađuje veoma nizak rang Bosne i Hercegovine prema ovom kriteriju. Neracionalno upravljanje nacionalnim bogatstvima vidljivo je na svakom koraku ove lijepe zemlje. Obradivo zemljište je, radi zapuštenosti i napuštenosti, ugroženo erozijom pred sve jačim prirodnim silama. Osim toga, zemljišni posjed je isparceliziran, veliki dio fonda obradivih površina je, još uvijek, zaražen minskim poljima iz prošlog rata.

Premda Bosna i Hercegovina obiluje tekućim, prirodnim vodama, stanje vodnog fonda je veoma kritično radi kemijskog i biološkog zagađivanja. Zagađivanje plastikom je strahovito i vidljivo na svakom koraku.

Šumski fond je u dobroj mjeri degradiran, radi neracionalnog upravljanja, neizgrađenosti šumskih putova, neracionalne sječe i nedostatnog obnavljanja šuma, nepostojanja zakonskog okvira za održavanje i obnavljanje šumskog blaga. Tome treba dodati i neplansku sječu, tehnološki nisko korištenje drvene mase. Mnogi su uzroci neracionalnog upravljanja šumskom fondom. Ipak, čini se da je najveći problem rascjepkanost državnog teritorija, nedostatak državne strategije upravljanja šumskim fondom i jasnog zakonskog okvira, kao i sve prisutne korupcije. Nažalost, slično je na svim sektorima koji čine prirodni kapital Bosne i Hercegovine.

Na određen način, u kategoriju prirodnog kapitala pripada i stanovništvo, njegova obrazovanost i kvalifikacijska struktura, teritorijalna i sektorska distribucija, radne navike, motivacija, zadovoljstvo. Moglo bi se, i bez dubinske analize, prilično pouzdano utvrditi da je ovaj segment prirodnih potencijala BiH najviše ugrožen. Što je najgore, rat i poratno nesređeno stanje u državi i dalje ostavljaju trajne, brojne negativne posljedice na populaciju. Nezadovoljstvo i neizvjesnost, posebno mlađih generacija rezultira visokom stopom njihovog iseljavanja u inozemstvo uključivo i one najvišeg obrazovnog statusa. Prema statističkim pokazateljima do sada je iseljeno oko 43% ukupnog stanovništva Bosne i Hercegovine. Iseljavanje iz drugih država (bivših jugoslavenskih republika) je također izraženo, ali je manje intenzivno: Hrvatska registrira oko 20,3% inozemne emigracije, Srbija 11%, Slovenija oko 6,9%. Najviše zabrinjava činjenica da se iseljava mlada generacija, u većini slučajeva obiteljski i trajno. Prema istim izvorima Bosna i Hercegovina zauzima neslavno visoko mjesto među zemljama koje „izvoze“ obrazovanu populaciju. Prema pokazateljima „izvoza mozgova“ (Brain Drain) plasirana je odmah iza Venecuele i Haitija. Ekonomske i druge posljedice iseljavanja najaktivnijeg dijela ljudske populacije ostavlja trajne, negativne posljedice na samu održivost Bosne i Hercegovine.

3. Socijalni kapital

Socijalni (društveni) kapital predstavlja ukupnu sumu društvene i socijalne kohezije i stabilnosti neke zemlje. Prema rangiranju konkurentnosti ovog kompleksa, Bosna i Hercegovina zauzima, relativno zadovoljavajuću poziciju: 44. mjesto u svijetu. U usporedbi sa grupom usporedivih zemalja, naša zemlja, ipak, je najslabije rangirana: Srbija je na 38. mjestu, Hrvatska je 28, a Slovenija zauzima visoku treću poziciju na svjetskoj rang listi. Bez obzira na relativno solidnu poziciju u rangiranju prema socijalnom kapitalu, Bosna i Hercegovina je veoma ranjiva prema bitnim elementima socijalnog statusa, razvijenosti, kvaliteti i funkcioniranju vitalnih unutarnjih sustava (obrazovanja, zdravstvenog sustava, slobode medija i drugih). Zdravstveni sustav je relativno dostupan, ali slabije kvalitete, obrazovanje je dezorganizirano, postoji veliki broj visokoškolskih institucija slabije kvalitete i zastarjelih nastavnih programa, mediji su pod pritiskom političkih elita i drugo.

U zemlji je veoma prisutna korupcija, kako ona na nivou političkih elita, tako i svim nivoima društvene strukture. U pitanju je pravi raspad sistema vrijednosti. Svim društvenim procesima, od lokalne samouprave do samih vrhova političke strukture vladaju potkapacitirane političke elite, koje su u pravilu nestručne, neetične i korumpirane. Prema nekim mjerenjima, koja pokazuju povezanost političkih elita sa visokom korupcijom, Bosna i Hercegovina zauzima vrlo nepovoljno 108. mjesto u svijetu.⁷

Nadalje, u zemlji je vrlo snažan proces socijalnog raslojavanja prema materijalnom statusu. Mali, bogati sloj (oko 1% ukupnog stanovništva), formiran poslije rata, najvećim dijelom na bazi povlaštenog položaja i korupcije danas raspolaže sa više bogatstva nego

⁷ World Economic Forum: Global Competitiveness Report, Index of Economic Profile 2019.

40% najsiromašnijih slojeva stanovništva. Takav raspored materijalnog bogatstva dovodi do svih oblika društvene nejednakosti i uzrokom je velikog iseljavanja mlađe populacije. Moglo bi se navesti još brojne negativne posljedice nepovoljnog socijalnog statusa stanovništva i slabosti pokazatelja socijalnog kapitala. Međutim, bitno je da Bosna i Hercegovina ima priliku da, približavanjem Europskoj uniji i korištenjem pred pristupnih fondova, postupno otklanja sadašnje disproporcije i približava se europskim standardima življenja.

4. Intelektualni kapital

Intelektualni kapital predstavlja kapacitete nekog društva, koji osiguravaju rast bogatstva i radnih mjesta kroz razvoj inovacija i znanja. Prema pokazateljima o konkurentnosti i održivosti intelektualnog kapitala, Bosna i Hercegovina je veoma nisko rangirana i zauzima 131. mjesto na rang listi od 180 zemalja. I prema ovome pokazatelju, naša zemlja je pozicionirana znatno lošije od zemalja sa kojima se uspoređujemo: Srbija je plasirana na 76. mjesto, Hrvatska je 46., a Slovenija je, zauzevši 25. mjesto, i prema ovom parametru, u značajnoj prednosti pred ostalim državama nastalim iz bivše zajedničke države.

Vrlo nizak pokazatelj konkurentnosti i održivosti intelektualnog kapitala rezultat je više različitih činilaca. Ponajprije, kvaliteta obrazovanja i obrazovnih institucija je veoma niska, a time i kvaliteta znanja koje mladi stječu u obrazovnom sistemu. Na to se nadovezuje veoma nisko, gotovo zanemarivo, ulaganje u naučno-istraživački rad. Prema pokazateljima iz The Global Competitiveness Report koje izdaje Svjetski ekonomski forum, Bosna i Hercegovina ulaže u R&D svega oko 0,20 % bruto društvenog proizvoda. Ovakvim, tragično niskim ulaganjem u oblast istraživanja, razvoja i stvaranja inovacijskog potencijala, Bosna i Hercegovina daleko zaostaje za susjedima: Hrvatskom (1,23%), Slovenijom preko 2%, pa i Srbijom. Usporedba sa razvijenijim zemljama u Europi ili svijetu je čisto neprikladna, jer su zaostajanja tolikih razmjera da izgledaju apsurdno.

Brojni, drugi pokazatelji, kao što je ukupan inovacijski kapacitet, svrstava Bosnu i Hercegovinu na 117. mjesto, rang liste od 141 zemalja. Nadalje, naša zemlja veoma zaostaje za razvijenijim zemljama prema broju i opremljenosti naučno-istraživačkih instituta, prema broju istraživača, a posebno prema kvaliteti i rezultatima istraživačkog rada. Primjera radi navest ćemo da Bosna i Hercegovina registrira manje od jednog industrijskog patenta na milijun stanovnika godišnje, dok recimo Slovenija ostvaruje preko 55 patenata godišnje, ili stotinu puta više.⁸ Ako svemu dodamo i veliko iseljavanje uspješnijih mladih istraživača u inozemstvo, ne treba se čuditi što se Bosna i Hercegovina, od dinamične i napredne predratne ekonomije, pretvorila u današnju zaostalu i možda retrogradnu balkansku palanku.

Izlaze iz ovakve situacije treba tražiti u prilikama koje nam se pružaju ako se uspješno uključimo u Europsku uniju. To je ustvari i jedini izlaz, koji može promijeniti sadašnju

⁸ World Economic Forum: Global Competitiveness Report, Index of Economic Profile 2019.

ekonomsku paradigmu Bosne i Hercegovine i otvoriti određene perspektive modernog razvoja. Problem je što su sve dosadašnje prilike i ponude ove vrste propuštene zahvaljujući neukoj, nestručnoj i koruptivnoj političkoj eliti koja upravlja zemljom. Nadamo se da će se političke prilike u zemlji promijeniti.

5. Ekonomska konkurentnost i održivost

Prema indeksu ekonomske održivosti Bosna i Hercegovina je plasirana na 66. mjesto rang liste. I ova indeksna pozicija pokazuje prilično veliko zaostajanje za susjedima sa kojima se uspoređuje. Primjera radi, Srbija je plasirana na 41. mjesto, dok druge dvije susjedne zemlje – članice Europske unije zauzimaju pozicije pri samom vrhu rang liste: Hrvatska na 19., a Slovenija čak na 1. mjestu u svijetu. Ekonomsku održivost neke zemlje određuje nekoliko vitalnih ekonomskih pokazatelja, kao što su: ekonomska struktura, udio industrije u privredi, dinamika rasta društvenog bruto proizvoda, udio izvoza i investicija u bruto društvenom proizvodu, nivo zaduženosti, stupanj zaposlenosti i drugi. Dakle, radi se o nekoliko fundamenata ekonomske razvijenosti, odnosno ukupnog ekonomskog statusa, njegove strukture i dinamike, kao i ekonomske ravnoteže koja iz toga proizlazi.

Ekonomski gledano, Bosna i Hercegovina izrazito zaostaje za usporedivim zemljama po svim spomenutim parametrima. Tako je današnji nivo ekonomske razvijenosti Bosne i Hercegovine negdje oko 35% prosjeka zemalja Europske unije, dok je Hrvatska na nivou od 78%, a Slovenija na preko 90% prosječne razvijenosti članica Unije.

Ekonomska struktura Bosne i Hercegovine je izrazito poremećena. To najbolje pokazuje udio prerađivačke industrije u bruto društvenom proizvodu koji iznosi svega 12,4%, dok isti pokazatelj za Sloveniju iznosi preko 20,5%. I drugi pokazatelji ekonomske strukture, kao što je udio izvoza u BDP-u, zatim kapitalna ulaganja, odnosno udio investicija, javni dug, zaposlenost isto tako pokazuju ekonomsku inferiornost Bosne i Hercegovine. Tome zaključku se mogu dodati i drugi nepovoljni pokazatelji kao dubina i stabilnost finansijskog tržišta, ekonomska konkurentnost, produktivnost.

U cjelini, ukoliko se ekonomski, razvojni procesi u Bosni i Hercegovini ne dinamiziraju, ako se ne bude brže mijenjala struktura ekonomije, ako zemlja ne bude svoj razvoj više temeljila na inovacijama i znanju, modernizaciji, digitalizaciji, intenzivnijoj međunarodnoj suradnji ne može se očekivati da će se njezino zaostajanje smanjivati. Može se događati samo veće zaostajanje za razvijenijim zemljama, i to je realna opasnost.

6. Governance (upravljanje)

Governance (upravljanje) je šesti, ali ne i posljednji, pilar/stup za procjenu održive konkurentnosti neke zemlje. Dok prirodni kapital predstavlja bazu piramide održive konkurentnosti, sve ostale elemente održive konkurentnosti: društvena organizacija, socijalni odnosi, politika, ekonomija i drugi, formiraju ljudi i predstavljaju njihove sposobnosti da upravljaju aktivnim procesima u društvu. Zato je ovaj stup neka vrsta simbi-

oze, zajedničkog i svjesnog djelovanja ljudskog faktora i, kao takav, veoma je značajan za kompletan sistem održive konkurentnosti. Preciznije rečeno, ovaj stup sačinjava kohezija svih aktivnih sektora društvene strukture, uključivo državnu organizaciju, infrastrukturu, poslovno okruženje, korupciju, finansijsku stabilnost i druge podsisteme političkog i ekonomskog sistema.

I ovaj kompleksan pilar održive konkurentnosti u Bosni i Hercegovini nije povoljno rangiran. Bosna i Hercegovina je rangirana na 63. mjesto i njezina pozicija je znatno slabija od ostalih usporedivih zemalja. Srbija je 54., Hrvatska 28., i Slovenija na 12. mjestu rangirane tablice. Na neki način, niska pozicija održive konkurentnosti Bosne i Hercegovine sublimira sve ostale nepovoljne pokazatelje ovog kompleksa koji Bosnu i Hercegovinu drže „prikovanu“ za donji dio svjetske rang liste.

Ako našu analizu koncentriramo na funkcioniranje države, može se slobodno reći da Bosna i Hercegovina, koja je ustrojena na Daytonskim principima, nije funkcionalna i upravljiva država. To pokazuju bezbrojni procesi neracionalnosti u donošenju važnih odluka na svim nivoima državne organizacije. Daytonski model državne organizacije, premda je doprinio zaustavljanju rata (tako je bio i ciljno fokusiran), pokazuje se kao nedovoljan okvir za ustrojstvo i upravljanje modernom državom. Ako tome dodamo da je entitetski model državnog ustrojstva doprinio permanentnom sukobu unitarističkog i separatističkog koncepta, onda se može razumjeti da je u model, u samom startu, ugrađen mehanizam nefunkcioniranja državne strukture.

Na nefunkcionalni model državne organizacije nadogradio se hiper dimenzionalni nacionalistički, partijski i klijentalistički državni aparat, koji je u većini sam sebi svrha, a samu državu čini neefikasnom i neupravljivom. Ilustracije radi, Bosna i Hercegovina je država koja ima 13 parlamenata, 630 poslanika i 140 ministara. Nadalje, čine ju 2 entiteta, Distrikt Brčko, 24 grada i oko 130 općina. Sav ovaj hipertrofirani administrativni aparat upravlja državom sa oko 3,8 miliona stanovnika, od kojih preko 40% živi u inozemstvu. U javnoj administraciji zaposleno je preko 10% od ukupno zaposlenih u zemlji. Usporedbe radi spomenut ćemo da je u Hrvatskoj koja ima približno stanovništvo, u javnoj upravi, koja je također predimenzionirana, zaposleno 6,6% ukupno zaposlenih, u Srbiji 5,4% , a u Sloveniji 4,9%.

Hipertrofirani državni aparat u Bosni i Hercegovini guta najveći dio državnih prihoda, a u suštini je neefikasan i praktično je nepotreban.

Radi ilustracije niske kvalitete kompletnog sustava državnog upravljanja i niske efikasnosti institucija korisno je pogledati još jednu, međunarodnu ocjenu sistema upravljanja (governance) u našoj zemlji. Radi se o rangiranju koje obuhvata 141 zemlju, a provodi ga Svjetski ekonomski forum.⁹

⁹ World Economic Forum: Global Competitiveness Report, Index of Economic Profile 2019.

Prema tome rangiranju, Bosna i Hercegovina je ostvarila slijedeće pozicije u usporedbi sa 141 analiziranom zemljom:

Efikasnost javnog sektora	137
Razvijenost institucija	114
Spremnost Vlade na promjene (reforme)	139
Sposobnost Vlade za dugoročna planiranja	138
Razvijenost ICT	80

Gornjim brojkama ne treba poseban komentar. One zaista vrlo ilustrativno i uvjerljivo pokazuju koliko je ukupan javni sektor Bosne i Hercegovine nerazvijen, odnosno neefikasan u usporedbi sa ostalim zemljama, ne samo razvijenijim, nego uopće. Ovakvo nezadovoljavajuće stanje organizacije i funkcioniranja ukupnog javnog sektora je, po nama, najbitniji razlog zaostajanja i nefunkcionalnosti ukupne državne strukture i svih pod-sistema: ekonomije, zdravstva, školstva, medija, sloboda, jednakosti i svih drugih.

Bosna i Hercegovina mora uložiti izvanredno velike napore da racionalizira i modernizira državno ustrojstvo, da značajno smanji preveliku administraciju, da poboljša njezinu kvalifikacijsku strukturu, da uvede moderne tehnologije upravljanja javnim poslovima, da smanji ili u potpunosti likvidira raširenu korupciju i mnogo drugoga da bi svoje governance napravila održivim i konkurentnim. Siguran sam da to sama ne može i da će joj trebati velika međunarodna pomoć. Nadajmo se da će razgovori o uključivanju u Europsku uniju doprinijeti povećanju efikasnosti i održive konkurentnosti upravljanja u Bosni i Hercegovini.

Globalna održiva konkurentnost Bosne i Hercegovine

Nakon predstavljanja vrednovanja svih pilara/stupova održive konkurentnosti potrebno je izvesti globalnu ocjenu ukupne održive konkurentnosti Bosne i Hercegovine. Kao što je predstavljeno na prethodnim stranicama, prilično je divergentna ocjena Bosne i Hercegovine prema pojedinim stupovima i oscilira od najbolje pozicije za prirodni kapital, do veoma niske ocjene za intenzitet i efikasnost korištenja prirodnih resursa i status intelektualnog kapitala. Ovome bi svakako trebalo dodati i veoma nepovoljan status pilara upravljanja čime se usložnjava ukupna ocjena održive konkurentnosti naše zemlje.

Ukupna pozicija Bosne i Hercegovine

Stupovi održivosti	Globalni rang	Koeficijent u % od 100 ¹⁰
Ukupni rang	52	46,4
Prirodni kapital	20	54,3
Intenzitet i efikasnost	137	40,9
Intelektualni kapital	131	34,0
Socijalni kapital	44	51,9
Ekonomska održivost	66	44,0
Governance	63	55,5

Gornja tabela pokazuje zbirne rezultate održive konkurentnosti Bosne i Hercegovine po pojedinačnim stupovima/pilarima, ali i ukupni rezultat u usporedbi sa drugih 179 rangiranih zemalja.

Prema ukupnom rezultatu, Bosna i Hercegovina zauzima 52. mjesto na rang listi. Zanimljivo je da je rangirana bolje od Srbije, koja zauzima 55. mjesto na rang listi i, naravno, slabije od Hrvatske koja je 23. i znatno slabije od Slovenije koja je plasirana na visoko 10. mjesto u svijetu.

Druga zanimljivost koju pokazuje gornja tabela da je Bosna i Hercegovina ostvarila ukupni koeficijent održivosti od 46,4%, što se može interpretirati kao rezultat „ispod crte održivosti“. Ovo je, naravno, slobodna interpretacija koja upozorava da je ukupna ocjena održive konkurentnosti ispod prosjeka anketiranih zemalja.

Ocjene održivosti Bosne i Hercegovine prema pojedinim kategorijama održivosti (pilarima) pokazuju značajne razlike i odstupanja od ukupne ocjene. Prirodni kapital je najbolje vrednovan (20. mjesto na rang listi), a najlošija vrednovanja su, kao što se i moglo očekivati, ostvarena za intenzitet i efikasnost korištenja prirodnih izvora 137. pozicija i intelektualni kapital na 131. mjestu rang liste.

Zanimljivo je da je prema governance/upravljanju, Bosna i Hercegovina plasirana na 63. poziciju sa stupnjem vrednovanja od 55,5%. To je relativno zadovoljavajuća pozicija, ali se nama čini da je prilično nerealna. Osobno smo mišljenja da je glavni problem današnje Bosne i Hercegovine ustrojstvo države i procesi upravljanja u državnim strukturama i ukupnom javnom sektoru.

¹⁰ Ova pozicija pokazuje rezultat /score/ u postocima u odnosu na maksimalan rezultat od 100%.

Daytonsko političko ustrojstvo države sa dva entiteta i tri, konstitutivna naroda, prvenstveno konstruirano da zaustavi rat, pokazalo se kao neuspjao model. Istina, taj koncept države je zaustavio jedan krvavi i iscrpljujući rat, ali je pokazao brojne, a mislimo i fatalne manjkavosti, kada se radi o upravljanju državom i javnim sektorom u cjelini. Skloni smo vjerovati da su inicijatori ovakvog modela bili fokusirani na zaustavljanje rata, i da su očekivali da će se upravljački model dograđivati u mirnim vremenima i normalnim uvjetima u skladu sa razvojem države i svjetskim trendovima u ovoj oblasti. Nažalost, ovo drugo se nije dogodilo, pa su visoki predstavnici međunarodne zajednice svojim intervencijama rješavali krupne nedostatke u zakonodavnom okviru i izgradnji državne infrastrukture. Takve ad hoc intervencije su, i pored nekih pozitivnih efekata, unosile nove komplikacije u funkcioniranje složene državne strukture. Kao rezultat svega spomenutog, danas imamo jedan, gotovo neupravljiv model državne organizacije koji je Bosnu i Hercegovinu, prema većini kriterija razvijenosti, „prikovao“ za samo dno liste europskih zemalja.

Kao najopćiji zaključak ove analize održive konkurentnosti, osim brojčanih pokazatelja koji su, naravno, relativni i mogu biti izloženi raznim interpretacijama, najvažnije je istaknuti da ona ipak može poslužiti kao ocjena stanja održive konkurentnosti Bosne i Hercegovine za početak (Clean start) pregovora oko uključivanja u Europsku uniju.

Nauka i sport ili zašto su današnji sportski rezultati vrhunski

Akademik Izet Rađo

Sport je kroz istoriju bio odraz društvenih promjena i tehnološkog napretka, ali u moderno vrijeme doživljava veliku transformaciju u kontekstu probijanja granica i unapređenja sportskih rezultata, ali i fenomena gledanosti.

Rekordnih 84 posto potencijalne svjetske publike pratilo je Olimpijske igre Pariz 2024, prema nezavisnom istraživanju provedenom u ime Međunarodnog olimpijskog komiteta. To je oko pet milijardi ljudi i znači da je više od polovine svjetske populacije pratilo inspirativna dostignuća olimpijskih sportista i čaroliju Olimpijskih igara, naglašavajući ogroman uspjeh igara u Parizu (Međunarodni olimpijski komitet, 2024).

Nauka i tehnologija su revolucionisale sport, čineći ga bržim, preciznijim, pravednijim i dostupnijim - nauka kroz proučavanje, promatranje, eksperimente i analizu trenažnog procesa i takmičenja, a tehnologija kroz praktičnu primjenu naučnog znanja za stvaranje alata koji olakšavaju sportistima, trenerima i sportskim radnicima trenažne procese i život uopšte.

Tehnologija koja se koristi u sportu se veoma brzo razvija; savremene tehnologije posjeduju svojstva i funkcionalnost koja je samo mogla biti zamišljena prije nekoliko godina. U prošlosti se kretanje gimnastičara moglo analizirati samo u određenim slučajevima detalja kroz video snimke, dok gimnastičarke trenutno mogu nositi odijelo sa senzori-ma pokreta koje snima njihove pokrete. Na osnovu kinematičkog modela sportiste takvi sistemi mogu dati detaljnu analizu njihovog kretanja u trodimenzionalnom prostoru. Slični primjeri se mogu naći i za druge sportove (Kos, Wei, Tomažič, Umek, 2018). Jedan od glavnih trendova u sportskoj tehnologiji je fokusiran na aplikacije i uređaje u realnom vremenu koji imaju mogućnost da odmah daju sportistima, trenerima ili naučnicima pristup neposrednim podacima (Giblin, Tor, Parrington, 2016).

Uvođenje VAR sistema u fudbalu, "hawk-eye" tehnologije u tenisu i senzora u atletici obezbeđuje tačnost sudijskih odluka. "Wearable" uređaji, poput pametnih satova i senzora, pomažu sportistima da prate performanse i optimizuju treninge. Takođe, virtuelna stvarnost (VR) omogućava simulaciju realnih uslova za trening, što je posebno korisno u sportovima poput alpskog skijanja, motociklizma i sličnih sportova.

Napredak je ostvaren u svim sportovima, ali ukoliko uzmemo u obzir sportove čiji su rezultati mjerljivi i lako se mogu uporediti, uvidom u registar rekorda, možemo zaključiti da je veliki napredak u sportskim rezultatima u posljednjih 20 godina ostvaren, između ostalog, u atletici, plivanju i sportovima vezanim za tehnologiju opreme, kao što je bicikli-

zam (World Athletics, 2024; World Aquatics, 2024; International Cycling Union, 2024). Maraton je savršen primjer atletske discipline na čijim je rezultatima u posljednja dva desetljeća uočljiv veliki napredak. Ukoliko zamislimo trku u kojoj se takmiče dva vrhunska maratonca Haile Gebrselassie, legendarni etiopski dugoprugaš, koji je dugo bio vlasnik svjetskog rekorda u maratonu i prvi u historiji 2008. godine istrčao maraton za manje od 2 sata i 4 minute (2:03:59) i trenutni svjetski rekorder Kelvin Kiptum iz Kenije, Kiptum bi sa rezultatom od 2:00:35 završio trku čak 3 minute i 24 sekunde prije Haila Gebrselassie. U svijetu atletike je ova razlika od više od 3 minute ogromna, jer bi Keptum za isto vremena istrčao više od jednog kilometra u odnosu na Gebrselassiea. Ova zamišljena “trka” je zapravo stvarnost koja pokazuje koliko su se performanse sportista razvile samo u toku posljednjih 20 godina.

25 najboljih rezultata u maratonu je postignuto od 2016. godine do danas (World Athletics, 2024) što potvrđuje činjenicu da trenutni rezultati predstavljaju prekretnice u svijetu maratonskog trčanja, pomjerajući granice ljudske izdržljivosti i brzine.

Šveđanin Armand ‘Mondo’ Duplantis skočio je više od bilo kog sportiste u historiji na Olimpijskim igrama Paris 2024, osvojivši zlato u muškom skoku s motkom na nevjerovatnih 6,25 metara i oborio vlastiti svjetski rekord. Ali on nije bio jedini sportista koji je postavio rekorde na OI Paris 2024, sa ukupno 19 novih seniorskih svjetskih rekorda postavljenih u sedam sportova: streljaštvu, atletici, modernom petoboju, sportskom penjanju, plivanju, biciklizmu i dizanju tegova. (Nelsen, 2024). Ovakvi rezultati naučnike koji istražuju fenomene unapređenja sportskih performansi, ali i ljude širom svijeta, tjeraju na razmišljanje šta stoji iza ove eksplozivne revolucije u sportskim distignućima čiji smo svjedoci u posljednjim godinama?

Odgovor je jednostavan - nauka, ili bolje rečeno nauka i praktična primjena naučnog znanja – tehnologija!

Nauka je odigrala ključnu ulogu u unapređenju sportskih performansi prije svega u oblasti fiziologije i biomehanike. Naučnici su godinama proučavali kako tijelo funkcionise tokom sportskih aktivnosti, a saznanja koja su dobili su omogućili dizajniranje specifičnih programa treninga koji poboljšavaju snagu, izdržljivost i fleksibilnost. Kako se naše razumijevanje fiziologije mišića i biomehanike ljudskog pokreta širilo, poboljšane tehnike treninga koje povećavaju snagu i izdržljivost mišića i napredak u tehnologiji opreme omogućili su sportistima da postave nove standarde u optimalnim performansama (Nep-tune, McGowan, Fiandt, 2009).

Pored fiziologije i biomehanike, nutricionizam odnosno nauka o prehrani razvija posebne dijete i dodatke ishrani koji pomažu sportistima da postignu i održe optimalnu formu. Planovi ishrane moraju biti personalizovani individualnom sportisti kako bi se uzele u obzir specifičnosti i jedinstvenost događaja, ciljevi izvedbe, praktičan izazovi, sklonosti prema hrani i odgovori na razne strategije (Thomas, Erdman, Burke, 2016).

Sportska medicina, kao spoj nauke i prakse, je u posljednjim godinama razvila metode

za prevenciju povreda i što brži oporavak sportista. Korištenje terapijskih tehnika, poput fizioterapije i krioterapije, danas je standard u profesionalnom sportu. Napredne tehnike modeliranja i simulacije su također od koristi za sticanje uvida u granice performansi i za identifikaciju mehanizama koji mogu dovesti do ozljeda (Neptune, McGowan, Fiandt, 2009).

Sportisti sve više koriste psihologe za jačanje mentalne snage, upravljanje stresom i održavanje motivacije. Istraživanja o uticaju fokusa, vizualizacije i timskog duha igraju veliku ulogu u postizanju vrhunskih rezultata.

Tehnologija opreme, odnosno napredak u materijalima i dizajnu sportske opreme, kao što su aerodinamični dresovi i čuvene "karbonske" patike u atletici su učinile da sportski rezultati budu bolji i rekordi nadmašeni. Tehnologija sve više igra vodeću ulogu u razvoju sporta i unapređuje sveukupne performanse (Omoregie, 2016).

Vjekovima su sportisti nastojali da maksimiziraju atletske performanse povećanjem ljudskih sposobnosti, prije svega snage, brzine i identifikacijom opreme i tehnika treninga uz pomoć kojih poboljšavaju sportske performanse (Neptune, McGowan, Fiandt, 2009). U konačnici, integracija svih ovih elemenata – od pravilne ishrane i mentalnog pripremanja, do naprednih tehnologija i medicinskih znanja – stvara kompleksnu mrežu podrške koja pomaže sportistima ne samo da postignu, već i nadmaše vlastite granice, nastavljajući da pomjeraju horizonte sportskih mogućnosti. Savremeni sport je poligon za istraživanje ljudskog potencijala u kojem nauka igra ključnu ulogu u pomjeranju granica mogućeg.

Neprestana potraga za malim, postepenim poboljšanjima kroz decenije je transformisala sport pomjerajući granice ljudske izdržljivosti, brzine, snage i čineći Olimpijski moto: Brže, više, snažnije ne samo idealom, već i stvarnošću savremenog sporta. Nije ni čudo što je pet milijardi ljudi pratilo inspirativna dostignuća olimpijskih sportista i čaroliju Olimpijskih igara u Parizu uživajući u pomjeranju granica mogućeg i inspirišući nas da težimo ka višim ciljevima, kako na terenu, nauci, tehnologiji, tako i u svakodnevnom životu.

Literatura:

Around 5 billion people - 84 per cent of the potential global audience - followed the Olympic Games Paris 2024. (2024, December 5). Olympics.com; International Olympic Committee. <https://olympics.com/ioc/news/around-5-billion-people-84-per-cent-of-the-potential-global-audience-followed-the-olympic-games-paris-2024>

Giblin, G., Tor, E., & Parrington, L. (2016). The impact of technology on elite sports performance. *Sensoria: A Journal of Mind, Brain & Culture*, 12(2).

International Cycling Union (2024), Records <https://www.uci.org/discipline/track/5bBV0E-MQvb3ZiTcXbKFLJz?tab=results&discipline=PIS>

Kos, A., Wei, Y., Tomažič, S., & Umek, A. (2018). The role of science and technology in sport. *Procedia Computer Science*, 129, 489-495.

Nelsen, M. (2024, August 14). Paris 2024: Records, stats and facts from a historic Olympic Games. Olympics.com; International Olympic Committee. <https://olympics.com/en/news/records-stats-facts-of-historic-paris-2024>

Neptune, R. R., McGowan, C. P., & Fiandt, J. M. (2009). The influence of muscle physiology and advanced technology on sports performance. *Annual review of biomedical engineering*, 11(1), 81-107.

Omeregic, P. O. (2016). The impact of technology on sport performance. In *Proceedings of IN-CEDI 2016 Conference 29th-31st August*. Thomas, D. T., Erdman, K. A., & Burke, L. M. (2016).

Nutrition and athletic performance. *Med. Sci. Sports Exerc*, 48(3), 543-568.

World Athletics (2024), Records <https://worldathletics.org/records/by-discipline/road-running/marathon/all/men>

World Aquatics (2024), Records <https://www.worldaquatics.com/results>

Funkcionalni neurološki poremećaji: izazovi u svakodnevnoj neurološkoj praksi

Akademik Osman Sinanović

Medicinski fakultet Univerziteta u Tuzli, 75000 Tuzla; Sarajevo Medical School of Medicine, University of Sarajevo School of Science and Technology, 71210 Sarajevo; Internacionalna akademija nauka i umjetnosti u Bosni i Hercegovini, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Uvod

Termin ‘funkcionalni poremećaj’ (FP) se široko koristi za opisivanje uobičajene kliničke situacije pacijenata s fizičkim simptomima koji se manifestiraju u odsustvu adekvatne fizičke patologije koja može objasniti. Drugi pojmovi uključuju ‘psihogeni poremećaj’, ‘konverzivni poremećaj’ i ‘medicinski neobjašnjivo fizički simptomi’ (1-2). Svjetska zdravstvena organizacija u verzija 11 Međunarodne klasifikacije bolesti usvaja termin „tjelesni distress poremećaj” (3).

Istorija funkcionalnih simptoma seže čak do Hippocrata, koji je prvi koristio termin ‘hysteričan’. U sedamnaestom stoljeću Charles Lepois (Carolus Pinto, 1563-1633), Thomas Willis (1621–1675) i Thomas Sydenham (1624-1689) proučavali su bolest i već tada su imali zapanjujući uvid u fenomenologiju i moguće uzroke simptoma. U devetnaestom vijeku posebno se izdvajaju Pierre Briquet (1796-1881), Jean-Martin Charcot (1825-1893) i Georges Gilles de la Tourette (1857-1904) koji su se bavili funkcionalnim neurološkim simptomima i naravno Sigmund Freud (1856-1939) i Pierre Janet (1859-1947) koji su sugerirali psihogeni uzrok bolesti i ustanovili su paradigmu konverzivno-disocijativni poremećaj, koji je i danas jedan od etioloških koncepata funkcionalnih poremećaja (4).

Pacijenti s medicinski neobjašnjivim simptomima (MNS) uobičajeni su u općoj praksi. U otprilike u 3% do 11% simptoma koji dolaze do ljekara opšte prakse se ne može pronaći nikakav “konkretan” uzrok (5-6). MNS pokriva širok spektar simptoma, kao što su bol, vrtoglavica i umor, i nalaze se u heterogenoj grupi pacijenata (7-8). Iako se 25-50% svih razloga za posjetu ljekaru opće prakse odnosi na simptome koji nisu medicinski objašnjeni, učestala manifestacija takvih simptoma je mnogo rjeđa. Česta posjeta zbog MNS-a je najčešća među starijim ženama nižeg socio-ekonomskog statusa (9). Dakle, Medicinski neobjašnjivi simptomi su uobičajeni u općoj/internoj medicini i predstavljaju najčešću dijagnozu u nekim specijalnostima (9).

Funkcionalni neurološki poremećaji

Funkcionalni neurološki simptomi (FNS) odnose se na neurološke poremećaje koji se ne mogu objasniti jasnim uzrokom ili jasno definisanim neurološkim bolestima. Mogu se nazvati i psihogeni, histerični, neorganski, somatoformni, disocijativni ili konverzijski simptomi ili medicinski neobjašnjivi (10). Funkcionalni neurološki poremećaj (FNP) je definiran motoričkim i senzornim simptomima (npr. tremor, distonija, slabost udova, utrnulost i napadi) koji pokazuju kliničke karakteristike koje nisu kompatibilne s drugim neurološkim/medicinskim dijagnozama i koje mogu biti povezane sa značajnim stresom i funkcionalnim oštećenjem (11-13).

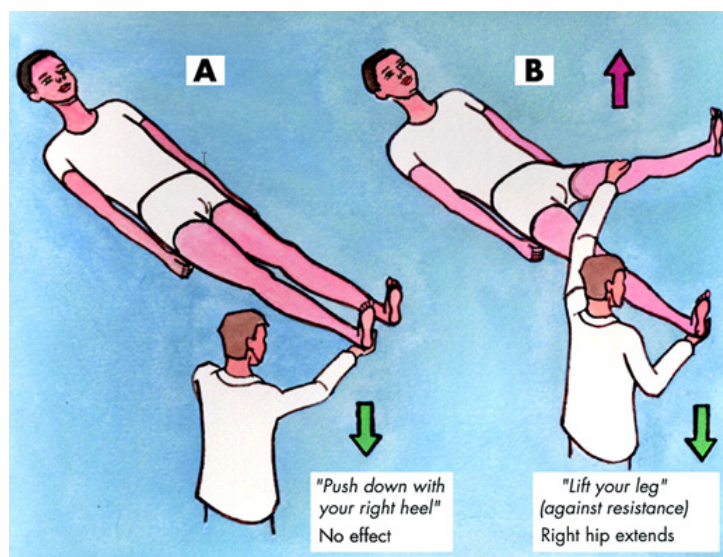
Funkcionalni neurološki simptom (FNS) (konverzivni poremećaj), prema petoj verziji Dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje Američkog udruženja psihijata (DSM-5) predstavlja prisustvo neurološkog simptoma, u odsustvu (poznatog) neurološkog poremećaja, što može biti slabost ekstremiteta, napadaj ili poremećaj pokreta. Ovakvi poremećaji su jedan od najčešćih razloga zbog kojih se bolesnik upućuje neurologu (16% upućenih) i jednako je onesposobljavajući i uznemirujući za osobu koje se to tiče, kao i u slučaju moguće epilepsije ili multiple skleroze (13-16).

Tradicionalno, funkcionalni neurološki poremećaj (FNP) se dijagnostikovao u odsustvu neurološke bolesti i kada je „konflikt ili drugi stresor prethodio inicijaciji ili egzacerbaciji neurološkog simptoma ili deficita“ (17). Međutim, u najnovijoj, petoj reviziji Dijagnostičkog i statističkog priručnika za mentalne poremećaje (DSM-5), izbačena je obavezna veza konflikta ili stresora kao eksplicitnog dijagnostičkog kriterija i naglašeno je da treba pronaći pozitivne kliničke znake, kao što je Hoover-ov znak u slučaju funkcionalne slabosti ekstremiteta (Slika 1) ili iznenadne epizode nepomičnosti („padanje u nesvijest“) sa zatvorenim očima u disocijativnom (ne-epileptičkom) napadaju (13).

Funkcionalni neurološki simptomi (FNS) se i dalje nazivaju različitim imenima - psihogeni, histerički, neorganski, somatoformni, disocijativni ili konverzivni simptomi ili medicinski neobjašnjivi (7). Nadalje, kao što smo već pomenuli, FNP se manifestira različitim motornim i senzornim simptomima (tremor, distonija, slabost ekstremiteta, ukočenost i napadaji) koji demonstriraju kliničku sliku koja je inkompatibilna s drugim neurološkim odnosno medicinskim dijagnozama i mogu biti udruženi sa signifikantnim distresom i umanjnjem opšte funkcionalnosti (11-13).

Specifični primjeri FNS uključuju psihogene ne-epileptičke napadaje, psihogenu komu, konverzivnu paralizu, funkcionalni poremećaj pokreta, sljepoću, ne-dermatomski senzorni deficit (10-12). Bolesnici s funkcionalnim slabostima su učestali otprilike u istom procentu kao i bolesnici s multiplom sklerozom i vodeće su greške u davanju trombolize kod bolesnika koji su shvaćeni kao moždani udar. Ljekari su nažalost često u nedoumici kako pristupiti bolesnicima s ovim poteškoćama. FNP se može pojaviti u bilo koje životno doba. Pojava ne-epileptičkih ataka je najčešća u trećoj deceniji, a motorni simptomi se najčešće javljaju u četvrtoj. Prognoza može biti bolja u djece i adolescenata nego odraslih

(18).

Slika 1. Hooverov znak, u kome slabost ekstenzije kuka/natkoljenice (A) se vraća/popravlja sa kolateralnom fleksijom kuka/natkoljenice protiv otpora (B)

Etiologija

Uprkos tome što se već duže vrijeme pokazuje interes za FNP i uprkos činjenici sve većeg broja istraživanja u zadnjih dvadesetak godina, etiologija ovih poremećaja ostaje nerazjašnjena. Volumetrijske MRI studije upućuju na promjene i u kortikalnoj i subkortikalnoj anatomiji mozga u bolesnika sa FNP. Tako je u jednoj studiji bolesnika s motornim funkcionalnim neurološkim slabostima utvrđeno smanjenje volumena lentiformnog, talamičkog i kaudalnog jedra (19).

Uočene su i različite kortikalne promjene. Npr. kod bolesnika s motornim FNP je uočeno istanjenje premotorne kore bilateralno, a kod ne-epileptičkih („psihogenih“) napadaja uočena je kortikalna atrofija motornih i premotornih regija u desnoj hemisferi kao i bilateralna cerebelarna atrofija (20-21). Ne zna se jesu li ove promjene primarne ili sekundarne u odnosu na promjene neuronskih krugova (23). Disfunkcija neuralnih mreža mogla bi biti u pozadini ili biti razlogom simptoma i manifestacija u FNP. Ovo je uočeno u brojnim studijama koje su uključivale različite FNS. Tako su funkcionalne MRI studije pokazale da FNP aktivira mozak različito u odnosu na zdrave ispitanike. Bolesnici s motornim FNP npr. pokazuju hipoaktivaciju kortikalnih i subkortikalnih motornih puteva, dok oni s vizuelnim FNP pokazuju hipoaktivaciju ili u vizuelnom asocijativnom ili u primarnom vizuelnom korteksu (23-24).

FNP su udružene i s pretrpjelim psihološkim traumama, posebno u djetinjstvu i posebno ako su bili izloženi emocionalnom zanemarivanju (25-26). Abnormalna emocionalna

regulacija i kontrolni kognitivni obrasci (moguće facilitirani ranijom traumom) mogu sekundarno dovesti do promjena moždane aktivacije i interferiranja s motornim planiranjem i samoregulacijom u individua koje su vulnerabilne da ispoljavaju funkcionalne neurološke simptome (24, 26-28). U nedavno objavljenoj meta-analizi koja je uključila 34 studije, sa 1405 bolesnika, utvrđeno je da su stresni životni događaji i zlostavljanje zastupljeniji u osoba s FNP nego kod ispitanika kontrolnih grupa (zdravih ispitanica ili ispitanika s drugim bolestima). Emocionalno zanemarivanje predstavlja veći rizik za razvoj FNP nego, od ranije tradicionalno isticano, seksualno i fizičko zlostavljanje, a u mnogim slučajevima nije utvrđeno prisustvo bilo kakvog relevantnog stresora (29).

Kao što smo već pomenuli funkcionalni neurološki poremećaj (FNP) je postao zvaničan termin u DSM-5 i postaje dominantan i kao rezultat preferencije samih pacijenata. Ovaj termin je uzročno neutralan, što je reflektirano i u DSM-5 klasifikaciji, koja više ne zahtijeva u dijagnostičkim kriterijima postojanje prethodne psihološke traume (23, 30). „Funkcionalni“ model simptoma je od koristi i kada razmišljamo o problemu, ali i kada trebamo objasniti simptome bolesniku koji ih ima. U prošlosti „konverzivni poremećaj“ je bio dominantni termin, oslonjen na Sigmund Freudovu teoriju po kojoj se psihološka trauma konvertira u fizičke simptome (29).

Epidemiologija

Incidenca FNP se kreće od 4 do 12 na 100 000 opće populacije godišnje za motorne simptome; 1.5 do 4.9 na 100 000 godišnje za ne-epileptičke napadaje dokazane EEG-video monitoringom, a 50 na 100 000 opće populacije bazirano na postojećim registrima u zajednici (14, 12, 30-33). Najveća incidenca se javlja u dobi između 35 i 50 godina (34). U dobro dizajniranoj konsektivnoj seriji od 3781 ambulantnog neurološkog bolesnika, 5.4% je imalo primarnu dijagnozu FNP, a 30% simptome koji su bili opisani kao simptomi koji se samo donekle ili uopće ne mogu objasniti s (poznatom) definiranom bolesti (15). Ženski spol je bio više pogođen, (od 60% do 70% svih FNP ili FNS), mada neke specifične prezentacije kao što je funkcionalni mioklonus ili parkinsonizam su iste učestalosti ili nešto veće u muškaraca (35).

Liječnici praktično u svim specijalizacijama vide bolesnika sa simptomima koje ne mogu objasniti na osnovi poznatih „organskih“ bolesti. Procjenjuje se da je oko 30 do 50 posto ovakvih bolesnika u ambulantama primarne i sekundarne zaštite (14, 36). Dominanta karakteristika u dijagnosticiranju FNP je strah liječnika o pogrešnoj dijagnozi. Međutim, pregled 27 studija o FNP (s ukupnim brojem od 1466 bolesnika) učestalost pogrešne dijagnoze je bila vrlo niska (4%) nakon prosječno pet godina praćenja (37). U drugoj velikoj studiji prospektivne naravi u kohorti bolesnika koji su bili upućivani neurologu s dijagnozom „ne objašnjivih ili samo djelimično objašnjivih simptoma“ (u sklopu poznatih „organskih“ bolesti), samo 4 od 1030 bolesnika (0.4%) je imalo reviziju neurološke diagnoze u 18-tom mjesečnom praćenju (38).

Slična studija je objavljena 2000. godine od strane Carsona i suradnika (37). Oni su pratili 300 novoupućenih bolesnika u regionalnom neurološkom servisu Lothian (Škotska), kroz šest mjeseci. U ovoj skupini 11% ispitanika je bilo sa simptomima „koji se nisu mogli objasniti“ (poznatim) organskim bolestima, a 19% ispitanika je bilo sa simptomima koji su se mogli donekle objasniti. Među ovima sa slabo objašnjivim simptomima, bilo je značajno više depresivnih (70%), nego među onima čiji su se simptomi mogli objasniti poznatim neurološkim bolestima (39). Na bazi ovog istraživanja autori su procijenili da jedna trećina novoupućenih neuroloških bolesnika ima simptome koji se ne mogu adekvatno objasniti poznatim neurološkim oboljenjima i da su imali značajna onesposobljenja i bili u distresu.

Najrašireniji FNS odnosno FNP su ne-epileptički napadaji i funkcionalne slabosti. Oni su rašireni u neurologiji i općoj medicinskoj praksi, posebno u hitnim službama, gdje se mogu pojaviti greške u dijagnozi epilepsije, moždanog udara ili drugog neurološkog poremećaja. Oko 16-20% bolesnika koji dolaze u bolnicu s uputnom dijagnozom epileptičkog statusa i jedan od sedam bolesnika koji dolaze s „prvim epileptičkim napadajem“ u konačnici dobijaju dijagnozu disocijativnih (ne-epileptičkih) ataka. Smatra se da osobe s funkcionalnim slabostima imaju skoro istu učestalost kao i bolesnici s multiplom sklerozom, a predstavljaju vodeću pogrešnu dijagnozu u slučaju bolesnika shvaćenih kao moždani udar kome je data trombolitička terapija (40).

Dijagnoza

Dijagnoza FNP se zasniva na neurološkom pregledu (i drugim testovima) koji pokazuju simptome koji su inkompatibilni sa strukturnim (poznatim) neurološkim bolestima (15,41). U slučaju psihogenih ne-epileptičkih napadaja, elektroencefalografski nalaz u vrijeme napadaja (preko EEG video monitoringa) s normalnim interiktalnim EEG nalazom jeste zadovoljavajući kriterij za ovu podvrstu FNP (42)

Tabela 1. Dijagnostički kriteriji funkcionalnog neurološkog poremećaja (konverzivnog poremećaja)

Dijagnostički kriteriji

- A. Jedan ili više simptoma poremećene voljne motorne ili senzorne funkcije.
- B. Klinički nalazi pružaju dokaze inkompatibilnosti između simptoma i poznatih neuroloških ili medicinskih stanja.
- C. Simptom ili deficit se ne može bolje objasniti drugim medicinskim ili mentalnim poremećajem.
- D. Simptom ili deficit uzrokuje klinički signifikantni distres ili dovodi do umanjavanja socijalnih, okupacionih ili drugih važnih područja funkcioniranja ili potrebu medicinske evaluacije.

Tip simptoma:

- (F44.4) Slabost ili paraliza
- (F44.4) Abnormalni pokreti (npr. tremor, distonički pokret, mioklonus, poremećaj hoda)
- (F44.4) Poremećaji gutanja
- (F44.4) Poremećaj govora (npr. disfonija, nerazumljiv govor)
- (F44.5) Napadaji
- (F44.6) Anestezija ili gubitak senzibiliteta
- (F44.6) Specifični senzorni simptomi (npr. vizuelni, olfaktorni ili auditivni)
- (F44.7) Miješani simptomi

Akutna epizoda – simptomi prisutni manje od 6 mjeseci.

Trajno – simptomi trajanja 6 mjeseci ili više.

Sa psihološkim stresorom (potrebno specificirati stresor)

Bez psihološkog stresora

U DSM-5 u dijagnozi FNP se naglašava važnost pozitivnog fizikalnog nalaza (Tabela 1) (4), a bolesnici ne moraju imati iskustva psihološkog stresa, iako je nedavni ili raniji stres rašireniji u bolesnika s FND nego u kontrolnim kliničkim uzorcima ili općoj populaciji (16). U jedanaestoj verziji Međunarodne klasifikacije bolesti (MKB) FND osim u psihi-jatrijsku, uvršteni su i u neurološku sekciju, što nije bio slučaj u prethodnoj (još uvijek važećoj) desetoj verziji UMKB-10) (3, 20, 43).

Prema DSM-5 (13) dijagnostički znaci i udruženi znaci koji podržavaju dijagnozu su sli-jedeći:

Dijagnostički znaci. Mnogi kliničari koriste alternativna imena za termin „funkcionalni” (u vezi abnormalnog funkcioniranja centralnog nervnog sistema) ili „psihogeni” (u vezi pretpostavljene etiologije) da bi opisali konverzivni poremećaj (poremećaj s funkcionalnim neurološkim simptomima). U konverzivnom poremećaju može biti prisutan jedan ili više simptoma različitih tipova. Motorni simptomi uključuju slabost ili paralizu; abnormalne pokrete, kao što su tremor ili distonički pokreti; poremećaji hoda i abnormalno držanje ekstremiteta. Senzorni simptomi uključuju izmijenjen, reducirani ili odsutni površni senzibilitet, te poremećaj vida ili sluha.

Epizode abnormalnog generaliziranog tremora ekstremiteta sa očiglednim oštećenjem ili gubitkom svijesti može ličiti na epileptičke napade (tzv. psihogeni ili ne-epileptički napadi). Mogu se javljati epizode koje nalikuju sinkopi ili komi. Drugi simptomi uključuju redukciju ili odsustvo glasa (disfonija/afonija), oštećenje artikulacije (dizartriya), osjećaj knedle u grlu (globus) i dvoslike. Mada dijagnoza zahtijeva da se simptom ne može objasniti poznatim neurološkim oboljenjem, ne bi trebalo stvari pojednostaviti u smislu „rezultati ispitivanja su normalni” ili simptomi su „bizarni”. Naime, klinički nalazi moraju

biti jasni u vezi jasnog dokaza inkompatibilnosti s (poznatim) neurološkim oboljenjem. Inkonzistentnost simptoma/znakova u toku pregleda je jedan od načina koji demonstrira inkompatibilnost (npr. demonstriranje da neki fizički znak/nalaz nije prisutan ako se uradi testiranje na drugi način). Primjeri ovih ispitivanja uključuju: 1. Hooverov znak, u kome slabost ekstenzije nadkoljenice/kuka se vraća na normalnu snagu s kontralateralnom fleksijom natkoljenice/kuka uz otpor (Slika 1); 2. Značajna slabost plantarne fleksije u skočnom zglobu kada se testira u krevetu u osoba koje su u stanju da hodaju na vrhovima prstiju; 3. Pozitivan nalaz na testu tremora. U ovom testu, unilateralni tremor se može prihvatiti kao funkcionalan ako se tremor mijenja kada se osobi u toku testa skrene pažnja na nešto drugo. Ovo može biti opservirano i ako se od osobe zahtijeva da kopira ispitivača u njegovim/njenim ritmičkim pokretima s njegovom/njenom neaficiranom rukom. U ovom slučaju dolazi do promjena funkcionalnog tremora tako što se kopira ritam neaficirane ruke ili dolazi do povlačenja funkcionalnog tremora ili se njegov ritam jasno mijenja; 4. U atakama koje liče na epilepsiju ili sinkopu („psihogeni“ ne-epileptički napadi) pojava zatvaranja očiju s otporom za otvaranje ili normalni simultani elektroencefalogram (mada ovo izolirano ne isključuje sve forme epilepsije i sinkope); 5. Za vizuelne simptome, tubularno vidno polje (tj. tunelski vid).

Važno je napomenuti da se dijagnoza konverzivnog poremećaja zasniva na ukupnoj kliničkoj slici, a ne samo na jednom kliničkom nalazu.

Udruženi znaci koji podržavaju dijagnozu. Brojni udruženi znaci mogu podržavati dijagnozu konverzivnog poremećaja. To mogu biti podatci o ranijim multiplim sličnim somatskim simptomima. Pojava može biti povezana sa stresom ili traumom ili psihološke ili fizičke prirode. Međutim, mada je procjena stresa i traume važna, dijagnoza se može uspostaviti i bez podataka o njima.

Konverzivni poremećaj je često povezan sa disocijativnim simptomima kao što su depersonalizacija, derealizacija i disocijativna amnezija, posebno u vrijeme pojave simptoma ili tokom trajanja atake. Fenomen „*labelle indifférence*“ (tj. nedostatak zabrinutosti za prirodu ili implikacije simptoma) je povezan sa konverzivnim poremećajem, ali to nije specifično i ne može se (samo po sebi) koristiti za uspostavljanje dijagnoze FNP. Slično tome i koncept „sekundarne dobiti“ (tj. kada individue izvlače iz poremećaja ekstra korist kao što je npr. novac ili oslobađanje od odgovornosti) također nije specifično za konverzivni poremećaj (12-13, 44).

Tretman

Tretman FNP je kompleksan proces i počinje s objašnjenjem dijagnoze na način koji pomaže pacijentu razumijeti i prihvatiti ponuđeno objašnjenje. Ovo samo po sebi može imati terapijski učinak jer umanjuje bolesnikovu zabrinutost da pati od neke nejasne neurološke bolesti (45). Navedeno povećava i izgleda za uspješne terapijske strategije (24). Potrebno je napomenuti da je malo dokaza na bazi randomiziranih kliničkih studija, ali ipak postoje brojna saopćenja o manjim ili većim učinkovitostima pojedinih tretmana

(45-46). Multidisciplinarni pristup je neophodan i nužni elementi uključuju, kroz inicijalnu procjenu i adekvatnu trijažu za odgovarajući individualni tretman (fizikalna terapija, psihoterapija rehabilitacija, kroz ambulantni tretman ili stacionarna rehabilitacija itd.), te kasnije praćenje (46).

Bolesnici s FNP imaju često veći broj psihijatrijskih stanja uključujući depresivni i anksiozni poremećaj, posttraumatski stresni poremećaj i /ili hipohondrijazu (47). Iako nema adekvatnih dokaza (randomiziranih duplo-slijepih kontrolisanih studija), u nekim situacijama je od koristi uzimanje antidepresiva ili anksiolitika (48).

Postoje publicirani dokazi da fizikalna terapija može biti od koristi u tretmanu motornih slabosti ili poremećaja hoda (49). U jednoj randomiziranoj i kontrolisanoj studiji, u kojoj je poređen učinak fizikalnog tretmana u hospitalnim uslovima, kod bolesnika s funkcionalnim poremećajem hoda, neposredno nakon pojave i uspostavljanja dijagnoze, sa učinkom tretmana koji je sproveden nakon četiri tjedna (kontrolna skupina), jasno je pokazan bolji učinak kod prve grupe ispitanika. Benefit je bio jasno bolji i nakon godinu dana praćenja i kod prve i kod druge grupe ispitanika (50). Naučne studije su također pokazale učinkovitost fizikalne terapije kod motornih manifestacija FNP i te su studije dovele do postizanja stručnog konsenzusa u smislu preporuke upotrebe fizikalnog tretmana za motorne funkcionalne neurološke poremećaje (16, 51-52). Kognitivno-bihevioralna terapija (KBT) je također pokazala učinkovitost u tretiranju FNP. Naime, KBT uključuje i edukaciju o FNP i u krugu odgovora na stres, te može pomoći pacijentu da identificira i promijeni obrasce bespomoćnih misli koji pojačavaju njegove simptome. Ova tehnika je posebno učinkovita za bolesnike sa epizodičkim simptomima, kao što su psihogeni ne-epileptički napadaji (53).

Važno je istaći da je u slučaju funkcionalnih neuroloških simptoma, potpuna restauracija moguća i treba biti glavni cilj tretmana, ali će neki bolesnici zadržati djelimičnu ili potpunu onesposobljenost (54).

U timu stručnjaka koji mogu dati svoj doprinos u radu s osobama s FNP svoje mjesto nalaze i logopedi, koji svojim znanjem u području dijagnosticiranja i tretmana komunikacijskih poremećaja, ali i smetnji i poremećaja gutanja mogu doprinijeti rasvjetljavanju navedene bolesti. Fokus logopedskog rada sa osobama s FNP jesu poremećaji glasa (u vidu dis/afonije), poremećaji prozodije, zatim teškoće artikuliranja (dizartrijska), poremećaj disfluentnosti, teškoće gutanja, kao i tretman jezičnih teškoća (12, 55). Logopedi mogu biti involvirani i prilikom priopćavanja dijagnoze FNP i svoje vještine iskoristiti za pojašnjavanje, objašnjavanje i rasvjetljavanje pitanja koja pacijent ima o navedenoj bolesti i njenim simptomima, naravno s naglaskom na one koji se odnose na govor, jezik i gutanje te na taj način osim direktnog benefita za pacijenta, utjecati i na smanjenje radnog opterećenja neurologa i/ili psihijataru (56). Instrukcije za logopede koji sudjeluju u priopćavanju dijagnoze klijentima s FNP jesu direktno, točno i nedvosmisleno formuliranje, uz korištenje adekvatne terminologije, bez ublažavanja bilo koje vrste. Potom se savjetuje podijeliti s klijentom iskustva drugih pacijenata, kako bi imao jasniji uvid i pri-

liku identificiranja s drugim primjerima iz prakse. A na kraju korak po korak obrazložiti što struka poznaje o navedenoj bolesti i koje su to sve dostupne opcije tretmana (56). Prilikom navedenog potrebno je slijediti opća načela savjetodavnog rada i terapije, a to su; individualizacija prilikom saopćavanja dijagnoze, razbijanje predrasude o dijagnozi; poticanje primjerenog ponašanja; podizanje spremnosti za sudjelovanje u terapijskim postupcima i involviranje članova obitelji (12). Prethodno navedeno ukazuje na važnost ojačavanja logopedskog rada s klijentima s FNP kao i na potrebu provođenja istraživanja u ovom području, a koji mogu rezultirati dodatnim indikatorima za dijagnosticiranje, kao i ukazati na potencijalne benefite logopedske terapije (57).

Na kraju, treba napomenuti da su FNP područje „između“ neurologije i psihijatrije: bolesnici prezentiraju neurološke simptome koji su manifestacija neuropsihijatrijskog poremećaja. Dualističko mišljenje nije od koristi za ove pacijente jer kao neurološki simptomi i emocionalno funkcioniranje treba promatrati kao utjecaj jednih na druge. Integrativni pristup je neophodan, kako za funkcionalne simptome bez drugih neuroloških poremećaja (npr. samo ne-epileptičkih napadaja) tako isto i kada se javljaju kao mješavina „pravih“ epileptičkih i psihogenih ne-epileptičkih napadaja ili „pravog“ relapsa kod multiple skleroze i miješanja funkcionalnog i „pravog“.

Literatura

1. Creed F, Guthrie E, Fink P, Henninsen P, Rief W, Sharp M, Werite P. Is there a better term than 'medically unexplained symptoms'? *J Psychosom Res* 2010; 68 (1): 5-8.
2. Price J, Okai D, Alves M. Functional disorders and 'medically unexplained physical symptoms'. *Medicine* 2024; 52(9): 539-542.
3. Anonymous. World Health Organisation. ICD11 Beta Draft. <http://apps.who.int/classifications/icd11/browse/f/en>
4. Roelofs K, Spinhoven P. Trauma and medically unexplained symptoms towards an integration of cognitive and neuro-biological accounts. *Clin Psychol Rev* 2007; 27(7): 798-820.
5. Houwen J, Lucassen PL, Stappers HW, Assendelft PJJ, van Dulmen S, olde Hartman TC. Medically unexplained symptoms: the person, the symptoms and the dialogue. *Fam Pract* 2017; 34(2): 245-251.
6. Swanson LM, Hamilton JC, Feldman MD. Physician-based estimates of medically unexplained symptoms: a comparison of four case definitions. *Fam Pract* 2010; 27(5): 487-493.
7. Wessely S, Nimnuan C, Sharpe M. Functional somatic syndromes: one or many? *Lancet* 1999; 354(9182): 936-939.
8. Houwen J, Lucassen PLBJ, Dongelmans SD, Stappers HW, Assendelft WJJ, van Dulmen S, olde Hartman TC. Medically unexplained symptoms: time to and triggers for diagnosis in primary care consultations. *Br J Gen Pract* 2020; 70(691): e86-e94.
9. Verhaak PFM, Meijer SA, Visser AP, Wolters G. Persistent presentation of medically unexplained symptoms in general practice. *Fam Pract* 2006; 23(4):414-420.
10. Sojka P, Bareš M, Kašpárek T, Světlák M. Processing of Emotion in Functional Neurological Disorder. *Front Psychiatry* 2018; 9: 479.
11. Pick S, Anderson DG, Asadi-Pooya AA, Aybek S, Baslet G, Bloem BR et al. Outcome measurement in functional neurological disorder: a systematic review and recommendations. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2020; 91 (6): 638-649.
12. Espay AJ, Aybek S, Carson A, Edwards MJ, Goldstein LH, Hallett M et al. Current concepts in diagnosis and treatment of functional neurological disorders. *JAMA Neurol* 2018; 75: 1132-1141.
13. Anonymous. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 5th edition. Washington (DC): American Psychiatric Association, 2013.
14. Stone J, Carson A, Duncan R, Roberts R, Walow C, Hibberd C, Coleman R, Cull R, Murray G, Pelosi A, Cavanagh J, Matthews K, Goldbeck R, Smyth R, Walker J, Sharpe M. Who is referred to neurology clinics?--the diagnoses made in 3781 new patients. *Clin Neurol Neurosurg* 2010; 112: 747-751.
15. Stone J, Warlow C, Sharpe M. The symptom of functional weakness: a controlled study of 107 patients. *Brain* 2010; 133: 1537-1551.
16. Ludwig L, Pasman JA, Nicholson T, Aybek S, David AS, Tuck S, Kanaan RA, Roelofs K, Carson A, Stone J. Stressful life events and maltreatment in conversion (functional neurological) disorder: systematic review and meta-analysis of case-control studies. *Lancet Psychiatry* 2018; 5(4): 307-320.
17. Anonymous. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 4th edition. Washington, DC: American Psychiatric Association, 1995.
18. Stone J. Functional neurological symptoms. *Clin Med (Lond)* 2013; 13 (1): 80-83.
19. Atmaca M, Aydin A, Tezcan E, Poyraz AK, Kara B. Volumetric investigation of brain regions in patients with conversion disorder. *Prog Neuropsychopharmacol Biol Psychiatry* 2006; 30: 708-713.

20. Aybek S, Nicholson TR, Draganski B, Daly E, Murphy DG, David AS, Kanaan RA. Grey matter changes in motor conversion disorder. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2014; 85: 236-238.
21. Labate A, Cerasa A, Mula M, Mumoli L, Gioia MC, Aguglia U et al. Neuroanatomic correlates of psychogenic nonepileptic seizures: a cortical thickness and VBM study. *Epilepsia* 2012; 53: 377-385.
22. O'Neal MA, Baslet G. Treatment for patients with functional neurological disorders (conversion disorder): an integrated approach. *Am J Psychiatry* 2018; 175(4): 307-314.
23. Aybek S, Vuilleumier P. Imaging studies of functional neurologic disorders. *Handb Clin Neurol* 2016; 139: 73-84.
24. Voon V, Cavanna AE, Coburn K, Sampson S, Reeve A, LaFrance WC. Functional neuroanatomy and neurophysiology of functional neurological disorders (conversion disorder). *J Neuropsychiatry Clin Neurosci* 2016; 28:168-190.
25. Ludwig L, Pasman JA, Nicholson T, Aybek S, David AS, Tuck S, Kanaan RA, Roelofs K, Carson A, Stone J. Stressful life events and maltreatment in conversion (functional neurological) disorder: systematic review and meta-analysis of case-control studies. *Lancet Psychiatry* 2018; 5(4): 307-320.
26. Roelofs K, Pasman J. Stress, childhood trauma, and cognitive functions in functional neurologic disorders. *Handb Clin Neurol* 2016; 139: 139-155.
27. Aybek S, Nicholson TR, O'Daly O, Zelaya E, Kanaan RA, David AS. Emotion-motion interactions in conversion disorder: an fMRI study. *PLoS One* 2015; 10: e0123273
28. Aybek S, Nicholson TR, Zelaya E, O'Daaly OG, Craig TJ, David AS, Kanaan RA. Neural correlates of recall of life events in conversion disorder. *JAMA Psychiatry* 2014; 71: 52-60.
29. Stone J. Functional neurological disorders: the neurological assessment as treatment. *Practical Neurology* 2016; 16: 7-17.
30. Stone J. Functional neurological symptoms. *JR Coll Physicians Edinb* 2011; 41: 38-42.
31. Szaflarski JP, Ficker DM, Cahill WT, Privitera MD. Four-year incidence of psychogenic nonepileptic seizures in adults in hamilton county, OH. *Neurology* 2000; 55(10): 1561-1563.
32. Binzer M, Andersen PM, Kullgren G. Clinical characteristics of patients with motor disability due to conversion disorder: a prospective control group study. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 1997; 63(1): 83-88.
33. Carson A, Lehn A. Epidemiology. *Handb Clin Neurol* 2016; 139: 47-60.
34. Cubo E, Hinson VK, Goetz CG, Ruiz PG, de Yebenes JG, Marti MJ et al. Transcultural comparison of psychogenic movement disorders. *Mov Disord* 2005; 20(10):1343-1345.
35. Benbadis SR, Hauser WA. An estimate of the prevalence of psychogenic non-epileptic seizures. *Seizure* 2000; 9(4): 280-281.
36. Stone J, Smyth R, Carson A, Lewis S, Prescott R, Warlow C et al. Systematic review of misdiagnosis of conversion symptoms and "hysteria". *BMJ* 2005; 331(7523): 989.
37. Stone J, Carson AJ, Duncan R, Coleman R, Roberts R, Warlow C et al. Symptoms 'unexplained by organic disease' in 1144 new neurology out-patients: how often does the diagnosis change at follow-up? *Brain* 2009; 132: 2878-2888.
38. Carson AJ, Ringbauer B, Stone J, McKenzie L, Warlow C, Sharpe M. Do medically unexplained symptoms matter? A prospective cohort study of 300 new referrals to neurology outpatients. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2000; 68: 207-210.
39. Fobian, A.D. and L. Elliott, A review of functional neurological symptom disorder etiology and the integrated etiological summary model. *J Psychiatry Neurosci* 2019; 44(1): 8-18.
40. Stone J, Carson A, Sharpe M: Functional symptoms and signs in neurology: assessment and diagnosis. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2005; 76: i2-i12.
41. LaFrance WC Jr, Baker GA, Duncan R, Goldstein LH, Reuber M. Minimum require-

ments for the diagnosis of psychogenic nonepileptic seizures: a staged approach: a report from the International League Against Epilepsy Nonepileptic Seizures Task Force. *Epilepsia* 2013; 54: 2005-2018.

42. Stone J, Hallett M, Carson A, Bergen D, Shakir R. Functional disorders in the Neurology section of ICD-11: a landmark opportunity. *Neurology* 2014; 83: 2299-2301.

43. Gorman MP, Healy BC, Polgar-Turcsanyi M, Chitnis T. Increased relapse rate in pediatric-onset compared with adult-onset multiple sclerosis. *Arch Neurol* 2009; 66: 54-59.

44. Perkin GD. An analysis of 7836 successive new outpatient referrals. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 1989; 52: 447-448.

45. Stone J. Functional neurological disorders: the neurological assessment as treatment. *Neurophysiol Clin* 2014; 44: 363-373.

46. Gilmour GS, Nielsen G, Teodoro T, Yogarajah M, Coebergh JA, Dilley MD, Edwards MJ. Management of functional neurological disorder. *J Neurol* 2020; 267 (7): 2164-2172.

47. Hoge CW, Terhakopian A, Castro CA, Messer SC, Engel CC. Association of posttraumatic stress disorder with somatic symptoms, health care visits, and absenteeism among Iraq war veterans. *Am J Psychiatry* 2007; 164: 150-153.

48. Kleinstäuber M, Witthöft M, Steffanowski A, van Marwijk H, Hiller W, Lambert MJ. Pharmacological interventions for somatoform disorders. *Cochrane Database Syst Rev* 2014; 11: CD010628

49. Kaur J, Garnawat D, Ghimiray D, Sachdev M. Conversion disorder and physical therapy. *Delphi Psychiatry J* 2012; 15: 394-397.

50. Jordbru AA, Smedstad LM, Klungsøyr O, Martinsen EW. Psychogenic gait disorder: a randomized controlled trial of physical rehabilitation with one-year follow-up. *J Rehabil Med* 2014; 46: 181-187.

51. Nielsen G, Ricciardi L, Demartini B, Hunter R, Joyce E, Edwards MJ. Outcomes of a 5-day physiotherapy programme for functional (psychogenic) motor disorders. *J Neurol* 2015; 262: 674-681.

52. Nielsen G, Stone J, Matthews A, Brown M, Sparkes C, Farmer R et al. Physiotherapy for functional motor disorders: a consensus recommendation. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 2015; 86: 1113-1119.

53. Sharpe M, Walker J, Williams C, Stone J, Cavanagh J, Murray G, Butcher I, Duncan R, Smith S, Carson A. Guided self-help for functional (psychogenic) symptoms: a randomized controlled efficacy trial. *Neurology* 2011; 77: 564-572.

54. LaFaver K, Alberto J, Espay JA. Diagnosis and Treatment of Functional (Psychogenic) Parkinsonism. *Semin Neurol* 2017; 37: 228-232.

55. Barnett C, Armes J, Smith S. Speech, language and swallowing impairments in functional neurological disorder: a scoping review. *IJLCD* 2018; 54: 309-320.

56. Duffy JR. Functional speech disorders: clinical manifestations, diagnosis, and management. *Handb Clin Neurol* 2016; 139:379-388.

57. Baker J, Barnett C, Cavalli L, Dietrich M, Dixon L, Duffy JR et al. Management of functional communication, swallowing, cough and related disorders: consensus recommendations for speech and language therapy. *J Neurology Neurosurg Psychiatry* 2021; 92: 1112-1125.

Uloga intelektualaca i Akademije u društvenim izazovima s kojima se susreće Bosna i Hercegovina

Akademik Božo Skoko

Akademije znanosti (nauka) i umjetnosti, kao temeljni stupovi intelektualnog i kulturnog razvoja, imaju nezamjenjivu ulogu u suvremenim društvima. One predstavljaju most između prošlosti i budućnosti, čuvajući znanje generacija, dok istovremeno potiču inovacije koje oblikuju društvo. U eri globalizacije, klimatskih promjena, tehnološke revolucije, geopolitičkih preslagivanja i društvenih polarizacija, njihova misija postaje sve važnija i neophodnija. Posebno u zemljama poput Bosne i Hercegovine, gdje su znanstveni i kulturni resursi često ograničenih dosega, a društvene podjele zamagljuju zajedničku viziju budućnosti, što tjera mlade iz zemlje u neka uređenije države...

Povijesno gledano, akademije su bile središta intelektualne razmjene, odnosno bistrenja ideja i traženja rješenja u cilju unapređenja društva. Danas se njihova uloga proširuje na više frontova. Kao ključna uloga se nameće promocija znanosti i kritičke misli. Naime, u vrijeme poplave lažnih vijesti i pseudo-znanosti, akademije pružaju pouzdane i utemeljene činjenice te pomažu protiv neznanja i manipulacije. Akademije na najvišoj razini nude interdisciplinarnu suradnju. Suvremeni problemi - od klimatskih promjena, preko izazova geopolitike i pada povjerenja u institucije do etičkih dilema umjetne inteligencije zahtijevaju sintezu znanosti, umjetnosti i humanistike. Upravo, akademije poput IANU-BiH omogućuju dijalog između različitih disciplina i multidisciplinarnim pristupom, koji osiguravaju vrhunski stručnjaci s raznih područja djelovanja i različitih država, pridonosi iznalaženju rješenja. Zaštita kulturne i prirodne baštine, kao najvećeg blaga pojedine države, koje moramo ostaviti u nasljedstvo generacijama koje dolaze iza nas (barem u sličnom, ako ne boljem stanju) također se nameće kao važna sastavnica djelovanja suvremenih akademija. Umjetnička i književna djela, kao i nematerijalna baština te tradicija, čuvaju se kroz aktivnosti akademija. Bez ovih institucija, mnogi identiteti bi nestali pod pritiskom globalne homogenizacije. Promišljanje i analiziranje aktualnih problema s kojima se susrećemo kao društvo, ali i civilizacija, te traženje prikladnih rješenja čine nužnim djelovanje akademija, jer svi ti izazovi nadilaze etničke, interesne, pa i nacionalne granice, čineći nas međusobno ovisnima... A pored toga, neizostavna je i savjetodavna uloga akademija. U naprednim zemljama političke institucije, ustanove, međunarodne i nevladine organizacije oslanjaju se na stručne analize akademija pri donošenju odluka, bez obzira je li riječ o javnom zdravstvu, zaštiti prirodne i kulturne baštine ili održivom razvoju.

Bosna i Hercegovina, zemlja s bogatom kulturom i jedinstvenom prirodnom baštinom, ali i kompleksnim društveno-političkim izazovima, teško može planirati bolju budućnost bez uključivanja svojih intelektualaca u iznalaženje rješenja za njezin dugoročni razvoj, međunarodno pozicioniranje i kreiranje okruženja u kojima mogu prosperirati znanje, rad, poštenje, kreativnost i inovativnost. A u tom kontekstu Internacionalna akademija nauka i umjetnosti ima nezaobilaznu ulogu. Iako je Bosna i Hercegovina država s neko-

liko različitih akademija, Internacionalna akademija nauka i umjetnosti (IANUBiH) igra sve važniju ulogu u promicanju izvrsnosti i društvenog razvoja jer jedina nadilazi granice koje smo godinama postavljali između nas.

Makar sam član s relativno kratkim stažem u Akademiji, usudujem se iznijeti nekoliko zapažanja o njezinoj ulozi u bosanskohercegovačkom društvu i šire.

Jedan od ključnih doprinosa svakako je premošćivanje podjela. U društvu koje se još oporavlja od rata, Akademija okuplja znanstvenike i umjetnike iz svih dijelova zemlje i sva tri konstitutivna naroda, senzibilizirana je za manjine te je otvorena članovima iz susjednih zemalja i svijeta, gradeći povjerenje kroz zajedničke projekte. Akademija omogućuje promociju domaćih talenata i pridonosi jačanju izvrsnosti u globalnim okvirima. Prepoznaje pojedince, njihova ostvarenja i doprinose te im pruža platformu da prezentiraju svoj rad na regionalnoj i međunarodnoj sceni. U tom kontekstu posebno pozdravljam otvorenost mladim znanstvenicima i umjetnicima. Kroz partnerstva s međunarodnim institucijama, koje prepoznaju pojedine članove i iznimno vrednuju njihove doprinose globalnoj znanosti, Akademija uključuje Bosnu i Hercegovinu u globalne tokove znanja, što je iznimno važno za zemlju koja teži integraciji u Europsku uniju. Akademija na poseban način pridonosi i rješavanju lokalnih i regionalnih izazova, baveći se specifičnim problemima Bosne i Hercegovine, od povijesnih tema i baštine, preko održivog upravljanja prirodnim resursima, migracija, do digitalizacije ili unapređenja obrazovnog sustava.

U svijetu koji se suočava s ekološkim kolapsom, društvenom nejednakošću i digitalnom revolucijom, akademske institucije moraju biti glas razuma, inovativnosti i kreativnosti. Akademije nisu samo institucije nedodirljivih ili kule bjelokosne u kojima uživaju zaslužni, već bi trebale biti najbolji laboratoriji za društvene promjene. Bez njih, rizik je da se znanje fragmentira, da se umjetnost komercijalizira, a odluke donose bez dugoročne vizije.

Zato, za Bosnu i Hercegovinu IANUBiH nije samo simbol intelektualnog dostojanstva te znanstvene i umjetničke izvrsnosti, već i alat za izgradnju mostova. Akademija ne povezuje samo narode, već i znanost i religiju, prošlost i sadašnjost, iskustvo i mladost... Kroz podršku znanosti i umjetnosti, ona pridonosi ekonomskom razvoju, očuvanju kulturne raznolikosti i jačanju građanskog društva. U zemlji gdje političke podjele često paraliziraju napredak, Akademija podsjeća da su znanje i kreativnost zajedničko naslijeđe koje nadilazi granice. Čuvarica je ljudskog napretka i kreator neke bolje budućnosti za sve narode i građane Bosne i Hercegovine.

Pogledamo li idealizam kojim su se vodili njezini utemeljitelji i zanos koji vidimo u realizaciji projekata danas, s pravom možemo reći kako Akademija predstavlja svjetionik nade — instituciju koja dokazuje da su znanje i umjetnost jači od sukoba. Njezin rad ne treba shvatiti samo kao akademsku dužnost, već kao preduvjet za opstanak i prosperitet našeg društva, odnosno ulaganje u zajedničku budućnost. Akademsko društvo okupljeno u ovu zajednicu želi dati obol zajednici u kojoj živi, ali i izgrađivati sebe kroz stalno podizanje znanstvene i umjetničke ljestvice, jačanje izvrsnosti i očekivanja od nas samih

i društava kojima pripadamo. Pritom se ne damo zatvarati u bilo kakve granice, stereotipna očekivanja ili kalupe, jer su sloboda mišljenja i izražavanja, kreativnost i inovativnost u djelovanju, mašta u kreiranju ciljeva i sanjanju velikih snova (kako nas potiče i papa Franjo) preduvjet istinskog napretka i razvoja. Pritom je važno međusobno povjerenje, jer istinski biti čovjek u današnja izazovna vremena – obvezuje.

Veliki Albert Einstein je govorio kako istinski uspjeh u životu nije mjerljiv bogatstvom ili slavom, već sposobnošću da se pridonese boljitku društva, da se živi s integritetom i da se njeguje ljubav prema učenju. To bi mogla biti i smjernica Akademije. Govorio je kako je “mašta važnija od znanja, jer znanje je ograničeno, dok mašta obuhvaća cijeli svemir.” Njegova filozofija života tako ostaje inspiracija i za nas jer naglašava ravnotežu između intelektualnog napretka, duhovne dubine i odgovornosti prema svijetu. Akademije su upravo mjesta gdje se mašta susreće sa znanjem kako bi se stvorio bolji svijet, odnosno mjesto gdje intelektualci izlaze iz svojih privatnih interesa i okvira i razmišljaju kako mogu svijet, odnosno u ovom slučaju Bosnu i Hercegovinu, učiniti barem malo plemenitijim mjestom za život.

Društva i države su obično nazadovale kad bi glas intelektualaca utihnuo ili kad bi ispred općih interesa stavili uske osobne, stranačke ili etničke preferencije. Uostalom to smo vidjeli tijekom krvavih ratova na prostoru nekadašnje Jugoslavije. Zato je uloga intelektualaca u podijeljenim društvima, poput Bosne i Hercegovine, posebno važna i kompleksna. S obzirom na svoju složenu povijest, etničku raznolikost i političke podjele, ova zemlja predstavlja okruženje u kojem intelektualci moraju imati značajan utjecaj na društvenu koheziju, pomirenje i razvoj. Upravo intelektualci, zbog svoje vidljivosti i utjecaja na druge, mogu poslužiti kao most između različitih etničkih, vjerskih i kulturnih skupina, promičući dijalog i razumijevanje. Kroz svoje radove, javne nastupe i edukativne programe mogu poticati zajednice na suradnju i zajedničko rješavanje problema. Intelektualci imaju ključnu ulogu i u kritičkom preispitivanju povijesti, uključujući ratove i sukobe, kako bi se izbjeglo ponavljanje istih pogrešaka. Oni mogu pomoći u procesu suočavanja s prošlošću i izgradnji zajedničkog narativa koji će poticati pomirenje, ali i stvarati dugotrajni pravedni mir.

U društvu s bogatom kulturnom raznolikošću kao što je Bosna i Hercegovina, intelektualci imaju važnu ulogu i u očuvanju i promicanju kulturnog naslijeđa svih zajednica. To uključuje književnost, umjetnost, tradiciju, glazbu i druge oblike kulturnog izražavanja. A poštujući međusobne različitosti i posebnosti, intelektualci mogu raditi na izgradnji zajedničkog identiteta koji će omogućiti bolju društvenu koheziju i suživot. Posebno valja istaknuti i važnost promicanja kritičkog mišljenja, koje nam je toliko neophodno u vremenima kad se nastoji mišljenje proizvesti, nametnuti ili na suptilan način ušutkati, kako bismo od samosvjesnih građana postali potrošači, ne samo proizvoda, već i konzumenata serviranih kulturnih sadržaja. Naime, intelektualci mogu poticati kritičko mišljenje i obrazovanje, što je ključno za razvoj demokratskog društva.

U eri dezinformacija i lažnih vijesti, intelektualci imaju važnu ulogu u promicanju medijske pismenosti i osvještavanju javnosti o važnosti provjeravanja izvora informacija.

Naime, uz srozano povjerenje u medije s jedne strane, a inflaciju lažnih i polovičnih informacija s druge, te pad povjerenja u institucije, uistinu postaje lako manipulirati masama, nametati trendove, ali i relativizirati sve ono što nam je do jučer bilo važno i sveto. Kako bi ljudi mogli mudro birati i djelovati moraju biti dobro informirani. No, prosječnom medijskom konzumentu sve je teže razabrati što je istina, a što manipulacija, što je bitno, a što samo odvlačenje pozornosti. U takvom okružju počinjemo u sve sumnjati i relativizirati... Nemamo više jasnih uporišta. Prestajemo vjerovati institucijama, a potom i ljudima... A to nije dobro ni za državu, ni za društvo. „Totalitarizam ili bilo koja vrsta diktature čini se mogućom kad ljudi prestanu biti informirani. Kako možete imati mišljenje o nečemu ako niste informirani? To stalno laganje i nema cilj da narod povjeruje u laži, već je cilj da ni u što ne vjeruje. A narod koji ničemu ne može vjerovati ne može donositi ispravne odluke. Njemu nije uskraćena mogućnost samo djelovanja, već prije svega da misli i sudi. A s takvim narodom onda možete raditi što god hoćete...” – pisala je velika njemačko-američka filozofkinja Hannah Arendt.

Pod utjecajem takvog „bombardiranja“ građani postaju sve manje zahtjevni i u biti žele da ih politički predstavnici zabavljaju, a ne vode, da ih zastupaju, a ne prosvjeđuju... U tom kontekstu nekada smo nastojali birati političare koji su na nam bili nedostižan uzor, barem prividno bolji od nas. Danas se zadovoljavamo onima čije mane znamo i s kojima se možemo poistovjetiti. Dapače, nekako nam imponira kad shvatimo da smo bolji i odgovorniji od njih, odnosno kad svjedočimo njihovim slabostima. Gledamo ih u ringu kako se svađaju i bore, padaju i dižu se na ljestvici rejtinga, poput nekog reality show-a i iskreno nemamo nekih velikih očekivanja jer smo se već svega nagledali i naslušali, izgubili nade i očekivanja.

Rezultat takvog poimanja politike je i podjela na naše i njihove. Bit demokracije je u borbi argumentima, prijedlozima i rješenjima. A nažalost u zaglušujućim sukobima onih koji su na vlasti i onih koji bi silno tamo željeli biti toga je sve manje, a sve više ispraznih parola. Zato je vrijeme da vratimo povjerenje u politiku i političare, institucije i izborne procese, da s više odgovornosti i analitičnosti pristupamo izborima, ali i selektiranju političara koji će nas zastupati. To je dug proces, ali za početak možemo krenuti od malih stvari. Primjerice otvoreno se suočiti sa činjenicama i kad ne idu na ruku „našoj strani“, a ne ih prešućivati, žmiriti i ignorirati. Možemo pohvaliti ono što je dobro u suprotnom taboru, makar nas živcirali njihov dobar prijedlog ili uspjeh. Doduše treba snage za izići iz vlastitih mentalnih rovova i pokušati objektivnije sagledati svijet oko sebe. Živimo u savršenom tehnološkom, ali prilično jadnom emocionalnom dobu. Stajalište kako smo samo mi i naši u pravu, a svi koji drukčije misle su uglavnom glupi i pokvareni, vodi destrukciji, nasilju i agresiji... Stajalište kako smo jedino mi demokratični, a svi koji ne misle i rade poput nas zaostali, jeftino je zamagljivanje stvarnosti i trovanje političkih odnosa, ali i društva. Zato nam je nužna promjena perspektive, shvaćanje da su političari u službi građana, radnika i poduzetnika, a ne obrnuto; viša razina političke kulture i bolja informiranost uz profesionalnije medije - s jedne strane, a ulazak u politiku odgovornijih i sposobnijih pojedinaca, demokratizacija stranaka i izborni zakoni koji će jamčiti volju građana i naroda, a onemogućiti manipulacije – s druge strane. U protivnom izbori i

dalje neće ništa moći promijeniti, a razočarani građani će nasjedati slatkim obećanjima, novim tehnološkim i komunikacijskim promotivnim dostignućima te eksperimentirati preko leđa običnog čovjeka.

Intelektualci zato moraju postati kreatori pozitivnih trendova, koji će unositi malo svjetla u stvarnost kad je potpuno zamagljena. Kroz svoje radove i djelovanje, posebice oni koji djeluju na sveučilištima, mogu poticati mlade generacije na samostalno razmišljanje i osporavanje prevladavajućih, često interesno nametnutih narativa. Također intelektualci često imaju ulogu društvenih kritičara, ukazujući na nepravde, korupciju i zlouporabe moći. Njihov glas može biti snažan alat za promicanje transparentnosti i odgovornosti. Uz to, intelektualci moraju biti i glasni zagovornici ljudskih prava i jednakosti, boreći se protiv diskriminacije i potičući inkluzivne politike. U tom kontekstu nameće se i pitanje poticanja građanske participacije, jer intelektualci mogu poticati građane na aktivniju participaciju u društvenim i političkim procesima, jačajući tako civilno društvo. A kroz suradnju s nevladinim organizacijama i vjerskim institucijama, intelektualci mogu pridonijeti razvoju projekata i inicijativa koje promiču mir, pravdu i društveni napredak. Međunarodna suradnja i promocija zemlje također je jedna od ključnih zadaća pojedinaca i skupina koje uživaju kredibilitet u međunarodnoj javnosti. Zato se predstavljanje Bosne i Hercegovine u svijetu nameće kao prioritet, ali one pozitivne Bosne i Hercegovine na koju ćemo biti ponosni i koja ima što ponuditi svijetu. Intelektualci mogu biti ambasadori svoje zemlje u međunarodnom kontekstu, promičući njezinu kulturu, način života, vrednote, povijest i potencijale za budućnost. Kroz sudjelovanje na međunarodnim konferencijama, istraživanjima i projektima, intelektualci mogu pridonijeti globalnim raspravama i donositi nova znanja i perspektive u svoju zemlju.

A kako bi Bosna i Hercegovina od iseljeničke postala useljenička zemlja, iznimno je važna uloga intelektualaca u inspiraciji i vođenju mladih generacija, koje mogu osigurati bolju budućnost za sve. Kroz mentorstvo i vođenje intelektualci mogu dati snažan doprinos razvoju, odnosno biti uzori i inspiracija mladim generacijama, potičući ih na važnost obrazovanja, kritičko mišljenje i aktivno sudjelovanje u društvu. Upravo kroz svoj rad i ponašanje mogu promicati vrijednosti kao što su tolerancija, poštovanje, solidarnost i pravednost. I to će biti najbolja škola za mlade željne uzora u društvu.

Zaključno rečeno, u podijeljenim društvima poput Bosne i Hercegovine, a koja teže europskoj budućnosti, intelektualci kakve okuplja naša Akademija i koji aktivno djeluju izvan njezina članstva, imaju ključnu ulogu u kreiranju zajedničke vizije, promicanju dijaloga, pomirenja, kritičkog mišljenja i društvenog napretka. Njihov rad može biti snažan alat za prevladavanje podjela, izgradnju povjerenja i stvaranje platformi za strukturne promjene. Kroz svoje riječi, djela i primjere, intelektualci mogu biti katalizatori pozitivnih promjena i nositelji nade u bolje sutra. Mogu podizati ljestvicu koju političari neće moći ignorirati, već odgovornije i predanije raditi u interesu građana. Akademija je već podignula razinu očekivanja i nametnula neke nove standarde. No, prave plodove predanog rada ćemo tek vidjeti...

Budućnost obrazovanja i znanosti s naglaskom na ulogu akademija umjetnosti i znanosti

Akademik Velimir Srića
Professor emeritus, EF Zagreb

U eri obilježenoj brzim tehnološkim napretkom i globalnim izazovima bez presedana, razvoj obrazovanja i znanosti ključni je čimbenik koji pokreće transformativne promjene. Zato budućnost te dvije prevažne ljudske djelatnosti postaje temelj daljeg razvoja i izvor znanja kojim će se bolje zadovoljavati globalne društvene, gospodarske, političke, ekološke, kulturne i sve druge potrebe svijeta koji se ubrzano mijenja.

Ovaj tekst istražuje glavne trendove obrazovanja i znanosti, naglašavajući tri aspekta u kojima će one igrati najvažniju ulogu u budućnosti, a to su dalja tehnološka integracija, napredak globalne suradnje i jačanje potrebe za cjeloživotnim učenjem. Na kraju, tekst se bavi i ulogom akademija za umjetnost i znanost u tim procesima te opisuje njihove izazove i trendove te istražuje njihovu ulogu u budućem razvoju obrazovanja i znanosti u svijetu.

1. Integracija naprednih tehnologija

Jedan od najdubljih utjecaja na budućnost obrazovanja i znanosti imat će njihova duboka digitalna transformacija, odnosno dalja integracija naprednih tehnologija. Umjetna inteligencija (AI), virtualna stvarnost (VR) i proširena realnost (AR) već sada iz temelja mijenjaju način na koji podučavamo i učimo, odnosno provodimo istraživanja. U učionicama ove tehnologije pružaju impresivna iskustva usvajanja novih znanja koja se prilagođavaju individualnim stilovima učenja, čineći obrazovanje ugodnijim, privlačnijim i učinkovitijim. Na primjer, VR može prenijeti studente na povijesne događaje, u sub-molekularna zbivanja ili na daleke planete, nudeći dublje razumijevanje predmeta s kojim se tradicionalne metode ne mogu mjeriti. U području znanosti, analiza podataka i automatizacija vođena umjetnom inteligencijom ubrzavaju otkrića i inovacije. Složeni znanstveni problemi, od klimatskog modeliranja do genetskog istraživanja, sve jače ovise o sposobnosti umjetne inteligencije da brzo i precizno obradi ogromne količine podataka. Alati temeljeni na generativnoj umjetnoj inteligenciji kao što su Chat GPT, Copilot, Cohere Generate, Chat Sonic, Bard, Scribe, Meta AI, Midjourney and Jasper u narednim će godinama stvarati pretpostavke za tijesnu kolaboraciju između ljudi i svih izvora znanja, omogućavajući djelomičnu ili potpunu supstituciju ljudskih rutinskih, dosadnih i repetitivnih zadataka u obrazovanju i znanosti radom integriranih tehnologija.

Budućnost će sasvim sigurno donijeti još sofisticiranije AI alate koji pomažu istraživačima u postizanju revolucionarnog napretka.

Pogledajmo ukratko neke od ključnih tehnoloških izazova i problema u budućnosti obrazovanja i znanosti. S obzirom da se tehnologija nastavlja razvijati velikom brzinom, ona sa sobom podjednako donosi i mogućnosti i izazove. Iako spomenute inovacije kao što su umjetna inteligencija, virtualna stvarnost i digitalne platforme imaju potencijal unaprijediti učenje i istraživanje, one također predstavljaju značajne prepreke kojima se treba pozabaviti.

1.1. Digitalni jaz

Jedno od najhitnijih izazova koje budućnost donosi obrazovanju i znanosti jest digitalni jaz, koji se odnosi na sve veću provaliju između onih koji imaju pristup modernim informacijskim i komunikacijskim tehnologijama i onih koji taj pristup nemaju. Unatoč širokoj dostupnosti interneta i digitalnih uređaja, postoje značajne globalne, regionalne i lokalne razlike, osobito u ruralnim zajednicama i zajednicama s niskim prihodima.

Sporo zatvaranje digitalnog jaza sigurno će produbiti globalnu obrazovnu nejednakost, jer su studenti bez pristupa najnovijim tehnologijama u nepovoljnijem položaju u pogledu mogućnosti i resursa za učenje. Isto će se dogoditi i na području znanstveno-istraživačkog rada.

Napori za premošćivanje digitalnog jaza moraju uključivati ulaganja u infrastrukturu, poput brzog 5G interneta i pristupačnih uređaja, kao i inicijative za pružanje obuke digitalne pismenosti gdje god ona nedostaje kako bi se osiguralo da svi profesori, učenici i znanstvenici mogu učinkovito koristiti sve moderne i sofisticirane alate.

1.2. Privatnost i sigurnost podataka

Uz sve veću upotrebu digitalnih platformi u obrazovanju i istraživanju, pitanje privatnosti i sigurnosti podataka postaje glavna briga i težak izazov. Naime, obrazovne ustanove i istraživačke organizacije prikupljaju ogromne količine osobnih i osjetljivih podataka, što ih čini atraktivnim metama kibernetičkih napada. Osiguravanje sigurnosti ovih podataka ključno je za održavanje povjerenja i zaštitu privatnosti učenika, studenata, profesora, nastavnika i istraživača.

Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR) donijela je značajne promjene u načinu na koji se postupa s osobnim podacima u znanosti i obrazovanju. Jedan od primarnih izazova je pronalaženje prave ravnoteže između zaštite osobnih podataka i omogućavanja znanstvenog istraživanja. GDPR nameće stroge zahtjeve za obradu podataka, što može ometati istraživačke aktivnosti koje se oslanjaju na velike skupove podataka. Istraživači se moraju snalaziti u tim propisima uz osiguravanje usklađenosti, što može biti složeno i dugotrajno. Također, osiguravanje usklađenosti s GDPR-om pri prijenosu obrazovnih i znanstvenih podataka u zemlje izvan EU-a bit će i dalje izazovno jer zahtijeva pridržavanje međunarodnih standarda zaštite podataka.

Provedba snažnih mjera kibernetičke sigurnosti i edukacija svih dionika o praksama i problemima zaštite privatnosti podataka ključni su koraci u rješavanju ovog izazova. Osim toga, kreatori politika moraju donositi i provoditi takve propise koji štite podatke pojedinaca bez gušenja inovacija.

1.3. Etički izazovi

Integracija umjetne inteligencije i drugih naprednih tehnologija u obrazovanju i znanosti već danas izaziva niz etičkih pitanja, a u budućnosti će ih biti još više. Prije svega, korištenje umjetne inteligencije u procesima donošenja odluka, kao što su ocjenjivanje ili upis učenika i studenata, može nenamjerno pojačati postojeće nejednakosti i nepravde ako algoritmi koji to obavljaju nisu pažljivo dizajnirani i nadzirani. Također postoji i jačat će rizik od pretjeranog oslanjanja na tehnologiju, posebno generičku umjetnu inteligenciju, što bi moglo ugroziti humanizam, odnosno dovesti u pitanje cjelokupnu ljudsku uključenost u poučavanja i istraživanja. Postoji uvjerenje da će se nove tehnologije prvenstveno razvijati kao „pomagači“ sudionicima u svim procesima obrazovanja i znanstvenog istraživanja, jer su ljudi i dalje ključni za kritičko razmišljanje i kreativnost.

Rješavanje ovih temeljnih etičkih izazova zahtijevat će multidisciplinarni pristup koji uključuje tehnologe, edukatore, kreatore politika i etičare kako bi se osiguralo da se tehnologija koristi odgovorno i pravedno.

1.4. Prilagodba i izobrazba

Kako tehnologija napreduje, potreba edukatora i istraživača da budu u tijeku s novim alatima i metodama postaje sve važnija. Međutim, prilagodba tim promjenama bit će sve izazovnija, osobito za one koji nemaju dovoljno znanja i iskustva u radu s digitalnim i drugim visokim tehnologijama. Za razliku od mladih, starije generacije nastavnika i istraživača imat će poteškoća da održe korak s tehnologijama koje se brzo razvijaju, što dovodi do već spomenutog jaza u digitalnoj pismenosti.

Kontinuirani profesionalni razvoj i programi osposobljavanja ključni su za opremanje nastavnika i istraživača vještinama potrebnim za učinkovitu integraciju novih tehnologija u njihov rad. Poseban je problem u tome što nastavnici iz različitih generacija mogu imati različite razine vještina i znanja u radu s digitalnim alatima, što može utjecati na način na koji integriraju tehnologiju u kurikulum. Mlađi edukatori i istraživači u načelu su vještiji u korištenju digitalnih resursa, dok se stariji edukatori češće oslanjaju na tradicionalne metode, stvarajući nedosljednosti u iskustvu znanstvenog istraživanja i učenja. To može ometati njihovu sposobnost učinkovite upotrebe digitalnih alata i podatkovnih resursa u znanstvenom i obrazovnim okruženjima, što utječe na njihove metode istraživanja, poučavanja i suradnje.

Također, studenti i učenici različitih generacija posjeduju različite razine digitalne pismenosti, što može utjecati na njihov angažman i ishode učenja. Mlađi koji se često na-

živaju “digitalnim urođencima”, obično su skloniji tehnologiji, dok će stariji morati biti otvoreni za učenje i trebati dodatnu podršku za razvoj digitalnih vještina. Zato obrazovne ustanove i istraživačke organizacije moraju dati prioritet stalnoj obuci i podršci kako bi pomogle ljudskom kapitalu u svojim institucijama da ostane u tijeku s tehnološkim napretkom i iskoristi ga do svog punog potencijala.

1.5. Održive i uključive inovacije

Živimo u doba ESG (environment, social, governance) trendova, što znači da su prioritetni zadaci u vođenju poslovnih, ali jednako tako obrazovnih i znanstvenih institucija stalna briga za održivošću i ekološkom ravnotežom, društvenom korisnošću i modernim načinom upravljanja. Zato potraga za tehnološkim, društvenim i svim ostalim inovacijama u obrazovanju i znanosti mora biti održiva i socijalno uključiva.

Utjecaj tehnološke proizvodnje i odlaganja „otpada“ na okoliš sve je veći problem, kao i osiguravanje da inovacije donose korist svim segmentima društva. Održive prakse, poput razvoja ekološki prihvatljivih tehnologija i promicanja odgovorne potrošnje, postaju temelj i u budućnosti će biti još važnije u borbi za smanjenje negativnog utjecaja poduzeća i u njima korištene tehnologije na okoliš.

Zato uključivanje svih slojeva društva, socijalnih skupina i drugih dijelova svake zajednice mora u budućnosti osigurati da tehnološki napredak bude zamišljen i implementiran tako da se može prilagoditi različitim potrebama i osigurati da svi pojedinci, bez obzira na njihove specifičnosti ili sposobnosti, mogu imati koristi od njih.

Budućnost obrazovanja i znanosti isprepletena je s napretkom tehnologije koja podjednako nudi i uzbuđljive mogućnosti i značajne izazove. Rješavanje digitalnog jaza, osiguravanje privatnosti i sigurnosti podataka, upravljanje etičkim pitanjima, pružanje odgovarajuće obuke i promicanje održivih i uključivih inovacija ključni su za iskorištavanje punog potencijala budućeg tehnološkog napretka. Proaktivnim rješavanjem ovih pitanja možemo stvoriti budućnost u kojoj će obrazovanje i znanost napredovati u tehnološki naprednom, pravednom i održivom svijetu.

2. Globalna suradnja

Suvremeni svijet postaje sve kompliciraniji, izazovniji i dinamičniji, zato se važnost globalne suradnje u obrazovanju i znanosti ne smije niti zanemariti niti podcijeniti. Izazovi s kojima se suvremeno obrazovanje i znanost suočavaju, kao što su klimatske promjene, pandemije i nestašica resursa, zahtijevaju zajedničke napore koji nadilaze nacionalne granice. Iz tog razloga u budućnosti tih djelatnosti trebalo bi biti daleko više suradnje nego konkurencije. Međunarodna istraživačka partnerstva i programi obrazovne razmjene imat će ključnu ulogu u rješavanju većine aktualnih i dugoročnih globalnih problema. Ne bude li jačanja zajedničkih napora da obrazovanje i znanost dobiju ključnu ulogu u traženju odgovora na najveće izazove današnjice, pitanje opstanka čovječanstva na

planeti ograničenih resursa i kapaciteta bit će sve izazovnije i teže za rješavanje.

Jedan od najboljih primjera mogućnosti globalne suradnje na rješavanju gorućih pitanja jest dostupnost platformi za online učenje koje omogućuje studentima i istraživačima iz različitih sredina razmjenu znanja i suradnju na projektima. Ova demokratizacija obrazovanja i znanosti potiče inkluzivnije okruženje u kojem se ideje mogu slobodno razmjenjivati, a rješenja nastajati suradnjom i sukreacijom. Zbog važnosti te teme malo ćemo se detaljnije njome pozabaviti.

2.1. Globalne platforme za učenje

U digitalnom dobu, globalne platforme za učenje pojavile su se kao moćni alati za demokratizaciju obrazovanja i premošćivanje jazova između geografskih, društvenih i ekonomskih podjela. Gledajući u budućnost, ove su platforme spremne još više transformirati obrazovno i znanstveno okruženje. Pokušat ćemo u ovom dijelu teksta ukazati na potencijalni napredak, izazove i utjecaje globalnih platformi za učenje na obrazovanje diljem svijeta.

Budućnost globalnih platformi za učenje neraskidivo je povezana s tehnološkim napretkom. Kao što je već istaknuto, umjetna inteligencija (AI) igrat će ključnu ulogu u personalizaciji obrazovanja, pružajući prilagođena iskustva učenja na temelju individualnih potreba učenika. Prilagodljivi sustavi učenja prate rad učenika u stvarnom vremenu, nudeći prilagođeni sadržaj i resurse koji im pomažu da svladaju predmete vlastitim tempom. Nadalje, virtualna stvarnost (VR) i proširena stvarnost (AR) čine učenje sveobuhvatnijim i zanimljivijim, omogućujući učenicima da istražuju povijesne događaje, znanstvene fenomene i složene koncepte na praktičan način.

Važno je istaknuti da se na tom području pojavljuju revolucionarna rješenja i alati. Na primjer, blockchain tehnologija mogla bi iz temelja revolucionirati vjerodajnice i vođenje evidencije. Omogućavanjem sigurnih, provjerljivih digitalnih certifikata, blockchain može poboljšati vjerodostojnost i prenosivost kvalifikacija stečenih putem platformi za online učenje, olakšavajući studentima da pokažu svoje vještine poslodavcima i obrazovnim institucijama širom svijeta.

Jedna od najznačajnijih prednosti globalnih platformi za učenje je njihov potencijal da obrazovanje učine dostupnim svima, bez obzira na lokaciju i socio-ekonomski status. Međutim, i dalje postoje izazovi u osiguravanju da te platforme budu uključive i pravедne. Treba globalno više ulagati u infrastrukturu za pružanje brzog pristupa internetu i pristupačnih uređaja u regijama s nedostatkom usluga. Nadalje, platforme moraju biti dizajnirane tako da nude sadržaj na više jezika i formata kako bi se prilagodile različitim učenicima, uključujući i one s invaliditetom.

Globalne platforme za učenje igrat će ključnu ulogu u poticanju cjeloživotnog učenja i razvoja vještina. Kako tradicionalni karijerni putovi postaju manje linearni, pojedinci će

morati kontinuirano usavršavati svoje vještine da bi ostali konkurentni na tržištu rada. Mikro vjerodajnice i modularni tečajevi postat će globalno sve popularniji, omogućujući stjecanje specifičnih vještina i znanja bez obvezivanja na dugotrajne studijske programe. Ovaj modularni pristup obrazovanju omogućit će pojedincima da izgrade vlastite putove učenja koji su u skladu s njihovim ciljevima i interesima u karijeri.

2.2. Suradnja i globalna razmjena

Globalne platforme za učenje olakšavaju suradnju i razmjenu znanja na međunarodnoj razini. Studenti i edukatori iz različitih zemalja mogu se povezati, dijeliti ideje i raditi zajedno na projektima, potičući globalnu perspektivu i kulturno razumijevanje. Ova međupovezanost posebno će biti korisna u budućnosti pri rješavanju globalnih izazova kao što su klimatske promjene, javno zdravlje i socijalna pravda, budući da potiče kolektivno rješavanje problema i inovacije.

Štoviše, partnerstva između obrazovnih institucija, znanstvenih institucija i tehnoloških tvrtki potaknut će razvoj novih alata i resursa, dodatno unapređujući mogućnosti globalnih platformi za učenje. Zajednički naponi mogu dovesti do stvaranja otvorenih obrazovnih resursa (OER), koji pružaju besplatne, visokokvalitetne materijale za učenje dostupne svima s internetskom vezom.

Budućnost globalnih platformi za učenje je vrlo utjecajna, s potencijalom da revolucionizira obrazovanje i učini učenje pristupačnijim, personaliziranim i suradničkim. Iskorištavanjem tehnološkog napretka, rješavanjem izazova povezanih s pristupačnošću i inkluzivnošću te promicanjem etičkih praksi, ove platforme mogu stvoriti pravedniji i međusobno povezani svijet. Budućnost znanstvenih i obrazovnih sustava leži u jačanju globalnih platformi za učenje koje mogu biti jedan od ključnih alata u transformaciji svijeta i rješavanju njegovih najvećih izazova.

3. Cjeloživotno učenje

U opisanom dinamičnom i izazovnom okruženju koje čeka budućnost obrazovnog i znanstvenog sustava, koncept cjeloživotnog učenja postaje relevantniji nego ikada. Brzi tempo tehnološkog napretka znači da vještine i znanja brzo zastarijevaju. Da bi ostali konkurentni i inovativni, pojedinci moraju stalno ažurirati svoju stručnost. Obrazovne institucije i radna mjesta prepoznaju ovu potrebu i sve više nude fleksibilne prilike za učenje koje služe odraslima u svim fazama njihove karijere. To će biti važan trend i u budućnosti.

U budućnosti obrazovnog sustava i djelovanja znanstvenih institucija morala bi prevladati fleksibilnost. Umjesto snažne birokracije, potrebno je jačati slobodu i inovaciju. Primjer za to su u prethodnom poglavlju spomenute mikro vjerodajnice, online tečajevi i izvanredni diplomski programi učenicima pružaju fleksibilnost za stjecanje novih vještina uz balansiranje između ostalih obaveza. Ovaj odmak od staromodne ideje stupnjevanja

obrazovanja kroz institucije kao što su sveučilišta i pomak prema multiinstitucionalnom cjeloživotnom učenju ne koristi samo pojedincima, već također osigurava da radna snaga ostane prilagodljiva i spremna za buduće izazove.

3.1. Dugoročni utjecaj cjeloživotnog učenja na obrazovanje i znanost

Cjeloživotno učenje stavlja bitni naglasak na kontinuirano, dobrovoljno stjecanje znanja i vještina za osobni i profesionalni razvoj tijekom čitavog života pojedinca. Za razliku od „renesansnog modela“ obrazovanja koji danas još dominira i ljude usmjerava na to da neko vrijeme samo uče (od osnovne škole do eventualnog doktorata znanosti), a nakon toga ulaze u svijet rada do mirovine, budućnost učenja i rada trebala bi izgledati tako da počinjemo učiti i raditi već u dječjem vrtiću, a završimo s procesom učenja i rada tek kad postanemo stari i nemoćni. Zato je danas važnije nego ikad sagledati duboke dugoročne učinke cjeloživotnog učenja na obrazovanje i znanost, naglašavajući njegovu ulogu u permanentnom poticanju inovacija, prilagodbi promjenama i stvaranju uključivih društava.

Cjeloživotno učenje bit će u budućnosti presudno za poticanje inovacija i prilagodljivosti u obrazovanju i znanosti. Kako se nove tehnologije i znanstvena otkrića pojavljuju neviđenom brzinom, potreba za kontinuiranim obrazovanjem postaje imperativ. Samo cjeloživotni učenici bit će dostatno opremljeni za prihvaćanje novih tehnologija, metodologija i znanstvenih dostignuća, što jedino može u budućnosti dovesti do inovativnije obrazovne i znanstvene zajednice koja će bolje reagirati.

Zato će edukatori općenito, a posebno oni koji se bave cjeloživotnim učenjem morati biti u tijeku s najnovijim pedagoškim strategijama, integrirajući inovativne pristupe u svoje nastavne prakse. Slično tome, samo znanstvenici koji neprestano ažuriraju svoje znanje i vještine moći će iskoristiti vrhunske tehnologije i metodologije za provođenje svojih inovativnih istraživanja. Njihova prilagodljivost i fleksibilnost bit će ključna da poboljšava kvalitetu obrazovanja i istraživanja, a također da ubrza tempo znanstvenih otkrića i tehnološkog razvoja.

3.2. Suočavanje s izazovima

Obrazovne institucije i znanstvene organizacije koje promiču cjeloživotno učenje odigrat će ključnu ulogu u rješavanju najvećih globalnih izazova. Nudeći interdisciplinarne programe i potičući suradnička istraživanja, oni mogu kultivirati generaciju ljudi koji rješavaju probleme sposobnih za rješavanje globalnih problema iz više perspektiva. Uz to, cjeloživotno učenje imat će sve veću funkciju u tome da promiče kritičko razmišljanje i kreativnost, ključne vještine za razvoj inovativnih rješenja za hitne probleme.

Cjeloživotno učenje budućnosti imat će zadatak da doprinosi socijalnoj uključenosti i jednakosti pružajući mogućnosti pojedincima iz različitih sredina za pristup obrazovanju i razvoju vještina tijekom cijelog života. Tradicionalni obrazovni sustavi često ističu učenje u ranom životu, ostavljajući mnoge odrasle bez mogućnosti za nastavak obrazovanja.

Inicijative za cjeloživotno učenje premostit će ovaj jaz, nudeći fleksibilne putove učenja koji se prilagođavaju različitim životnim okolnostima i novim odgovornostima.

U kontekstu tržišta rada koje se stalno razvija, cjeloživotno učenje bit će ključno za održavanje konkurentnosti radne snage. Kako industrije prolaze kroz brze transformacije zbog tehnološkog napretka i globalizacije, potražnja za novim vještinama i kompetencijama neprestano se razvija. Tradicionalni sustavi obrazovanja previše su tromi da bi se efikasno prilagođavali potrebnim promjenama. Cjeloživotno učenje osigurava i u budućnosti će još više osiguravati da radnici ostanu relevantni i sposobni prilagoditi se promjenjivim zahtjevima posla.

Poslodavci sve više prepoznaju vrijednost cjeloživotnog učenja te ulažu u programe osposobljavanja i razvoja svojih zaposlenika, a taj trend će se ne samo nastaviti nego i produbiti. Ova predanost kontinuiranom obrazovanju ne samo da će poboljšati izgleda za individualnu karijeru, već će također jačati organizacijsku otpornost i konkurentnost. Poticanjem kulture cjeloživotnog učenja obrazovna i znanstvena zajednica budućnosti može pomoći u tome da se brže stvori ljudski kapital i radna snaga koja je agilna, inovativna i spremna za izazove budućnosti.

Dugoročni utjecaj cjeloživotnog učenja na obrazovanje i znanost bit će dubok i dalekosežan jer potiče inovativnost i prilagodljivost, bavi se globalnim izazovima, unapređuje društvenu uključenost i jednakost te jača konkurentnost radne snage. Za uspješnu budućnost pojedinaca, poslovnih sustava i društva u cjelini bit će važno prihvatiti cjeloživotno učenje kao temeljni stup osobnog i profesionalnog razvoja. To će unaprijediti obrazovnu i znanstvenu djelatnost u cjelini te stvoriti dinamičnije, efikasnije i otpornije društvo sposobno upravljati složenošću modernog svijeta.

4. Budući trendovi u akademijama znanosti i umjetnosti

Koja je uloga akademija u prethodno opisanim trendovima budućnosti znanosti i obrazovanja?

Kako napredujemo u 21. stoljeće, akademije znanosti i umjetnosti doživljavaju pritisak za značajne transformacije. Ove institucije, koje su kroz povijest igrale ključnu ulogu u napretku znanja i kulture, moraju se prilagođavati dinamičnim promjenama koje donosi tehnološki napredak, globalni izazovi i rastuće društvene potrebe. Ovaj dio teksta istražuje buduće trendove u akademijama znanosti i umjetnosti, ističući njihov potencijal i utjecaj na istraživanje, obrazovanje i kulturni razvoj.

4.1. Interdisciplinarna suradnja

Jedan od najistaknutijih trendova u akademijama znanosti i umjetnosti sve je veći naglasak na interdisciplinarnoj suradnji. Složeni problemi suvremenog svijeta kao što su klimatske promjene, krize javnog zdravlja i društvene nejednakosti, zahtijevaju rješenja

koja integriraju znanje i metodologije iz više disciplina. Akademije njeguju okruženja koja potiču znanstvenike, umjetnike i stručnjake iz različitih područja na zajednički rad, što bi u budućnosti trebalo voditi do inovativnih pristupa i sveobuhvatnih rješenja.

Pritom postaje ključna prava, suštinska, a ne samo formalna sinteza znanosti i umjetnosti. Naime, današnje akademije uglavnom rade „po resorima“ ili „odjelima“ kao da su poduzeća ili sveučilišta, ne surađujući dovoljno transdisciplinarno, ne gradeći snažne mostove koji istinski spajaju pitanja i izazove koji podjednako muče i znanost i umjetnost. Na primjer, suradnja između znanstvenika i umjetnika mogla bi rezultirati novim načinima vizualizacije podataka, čineći znanstveno istraživanje dostupnijim i privlačnijim za javnost. Slično tome, integracija umjetničkih perspektiva u znanstvene napore mogla bi potaknuti kreativnost i novo razmišljanje, pomičući granice onoga što je moguće u oba polja.

4.2. Jača uporaba digitalnih tehnologija i otvoreni pristup

Digitalna revolucija za sada relativno sporo preoblikuje način rada akademija znanosti i umjetnosti. Digitalne tehnologije, uključujući umjetnu inteligenciju (AI), virtualnu stvarnost (VR) i proširenu stvarnost (AR), slabo se koriste za poboljšanje istraživanja, obrazovanja i kulturne produkcije. AI, na primjer, može pomoći istraživačima u analizi golemih skupova podataka, otkrivanju obrazaca i uvida koje bi bilo nemoguće otkriti ručno. VR i AR koriste se za stvaranje impresivnih obrazovnih iskustava i interaktivnih umjetničkih instalacija, pružajući publici nove načine za bavljenje znanjem i kulturom.

Raznorazne digitalne platforme olakšavaju globalnu suradnju, omogućujući akademijama da se povežu sa znanstvenicima, umjetnicima i institucijama širom svijeta, no ta se mogućnost rijetko i slabo koristi. Buduća povećana povezanost mogla bi ojačati razmjenu ideja i resursa, ubrzavajući tempo inovacija i kulturne razmjene.

Kretanje prema otvorenoj znanosti i otvorenom pristupu uzima sve više maha, a akademije koje bi mogle igrati ključnu ulogu u promicanju transparentnosti i pristupačnosti u istraživanju, kasne u tom procesu. Otvorena znanost zagovara stavljanje znanstvenih podataka, metodologija i nalaza na slobodnu dostupnost javnosti, omogućavajući šire sudjelovanje u znanstvenom procesu. Ovaj trend je podržan razvojem časopisa i repozitorija otvorenog pristupa, koji omogućuju slobodan pristup znanstvenim publikacijama i podacima. Akademije bi trebale postati nositelji te aktivnosti i promotori globalnih trendova.

Prihvatanjem otvorene znanosti, akademije u budućnosti trebaju povećati vidljivost i utjecaj istraživanja, potaknuti veće povjerenje javnosti u znanstvena nastojanja i demokratizirati pristup znanju. Ove promjene kojima akademije trebaju postati pokretači ili barem aktivni sudionici, bit će u skladu s rastućim zahtjevima za socijalnim inoviranjem, za pojačanom odgovornošću i ponovljivošću u istraživanju, za stalnom brigom oko održivosti i ekološkog opstanka planete, osiguravajući da se znanstvena otkrića mogu neovisno

verificirati i nadograđivati, ali jednako tako efikasno koristiti u praksi.

4.3. Obrazovanje, očuvanje kulture i inovacije

Akademije znanosti i umjetnosti sve više prepoznaju važnost obrazovanja i javnog angažmana u ostvarivanju svog poslanja. U budućnosti, one će trebati aktivno razvijati programe i inicijative koje znanstveno i umjetničko znanje čine dostupnijim i relevantnijim za različitu publiku. To uključuje napore širenja javnosti kao što su javna predavanja, radionice, izložbe i interaktivni događaji koji pozivaju na sudjelovanje i dijalog.

Obrazovni programi akademija trebaju biti osmišljeni tako da bi inspirirali sljedeću generaciju znanstvenika i umjetnika, s fokusom na poticanje kreativnosti, kritičkog mišljenja i interdisciplinarnu suradnju. Suradjujući s javnošću, akademije moraju i u budućnosti graditi mostove između stručnjaka i zajednica, povećavajući razumijevanje javnosti i poštovanje znanosti i umjetnosti.

U području umjetnosti, akademije trebaju nastaviti balansirati između očuvanja kulturne baštine i promicanja suvremenih inovacija. Kao čuvari kulturnog znanja, ove institucije trebaju i dalje igrati ključnu ulogu u očuvanju tradicionalnih praksi, umjetničkih djela i povijesnih artefakata. U isto vrijeme one trebaju i u budućnosti poticati umjetnike na eksperimentiranje s novim medijima i tehnologijama, pomičući granice umjetničkog izražavanja.

Budućnost će vjerojatno vidjeti od akademija povećani fokus na digitalno arhiviranje i očuvanje znanstvene građe, osiguravajući da kulturni artefakti budu dostupni budućim generacijama. Osim toga, akademije će morati i dalje podupirati inicijative koje spajaju tradicionalne i suvremene umjetničke forme, potičući dinamičan globalni kulturni, gospodarski i politički ekosustav.

Možemo zaključiti da budući trendovi u akademijama znanosti i umjetnosti odražavaju dinamičan i međusobno povezan svijet u kojem se znanje i kultura kontinuirano razvijaju. Prihvaćanjem interdisciplinarnu suradnje, digitalnih tehnologija, otvorene znanosti, očuvanja kulture i javnog angažmana, ove se institucije moraju pozicionirati tako da odgovore na izazove i prilike 21. stoljeća. Uspiju li dobro upravljati ovim promjenama, akademije će i dalje igrati ključnu ulogu u unapređenju znanja, poticanju kreativnosti i obogaćivanju društva.

4.4. Problemi i izazovi

Dosadašnja iskustva govore da budućnost obrazovanja i znanosti neizmjereno obećava. Integracija naprednih tehnologija, globalna suradnja, posebno kroz platforme za učenje i naglasak na cjeloživotnom obrazovanju ključni su čimbenici koji će oblikovati vrijeme ispred nas. Prihvaćanjem dinamičnih promjena koje su u ovom tekstu opisane, moguće je stvoriti djelotvorniji, inovativniji i otporniji svijet. Kako svijet kreće naprijed, bitno je

ostati otvoren za nove mogućnosti i predano korištenju obrazovanja i znanosti kao alata za pozitivnu transformaciju.

Iako akademije znanosti i umjetnosti imaju važnu ulogu u unapređenju znanja i kulture, one nisu bez svojih nedostataka i mana. U budućnosti ove će se institucija neizbježno susresti s nizom izazova koji bi mogli utjecati na njihovu učinkovitost u obrazovanju i znanosti.

Jedan od glavnih nedostataka je neravnomjerna raspodjela sredstava i financiranja. Akademije se često oslanjaju na državnu potporu, privatne donacije i dobrovoljne priloge, na koje mogu utjecati političke i ekonomske fluktuacije. Ograničeno financiranje može ograničiti sposobnost akademija da podrže vrhunska istraživanja, inovativne projekte i sveobuhvatne obrazovne programe. Ova financijska nestabilnost također može dovesti do fokusiranja na jeftine kratkoročne projekte umjesto dugoročnih ali zahtjevnih inicijativa.

5. Zaključak

Klasične institucije poput akademije, ponekad se sporo prilagođavaju novim trendovima i tehnologijama vezanim uz obrazovanje i znanstveno istraživački rad zbog svojih tradicionalnih struktura i birokratskih procesa. Zato institucionalna inertnost može spriječiti njihovu sposobnost da ostanu relevantne u svijetu koji se brzo mijenja. Umjesto okrenutosti prošlosti, akademije bi se trebale baviti integracijom novih disciplina, poput znanosti o podacima i umjetne inteligencije.

Unatoč svom prestižnom statusu, akademije se često suočavaju s izazovima u osiguravanju pristupačnosti i uključenosti svojeg djelovanja, izolirajući se od svakodnevnice i zatvarajući se u svoje „kule bjelokosne“. U budućnosti valja savladati taj rizik od izolacije i elitizma, gdje samo nekolicina odabranih ima priliku sudjelovati u programima i resursima i imati koristi od njih. Ovakva ekskluzivnost može ograničiti raznolikost perspektiva i ideja unutar akademije, utječući na širinu i utjecaj njenog doprinosa obrazovanju i znanosti.

Uz sve veći utjecaj tehnologije i znanosti na društvo, akademije se suočavaju s izazovom da uravnoteže znanstveno istraživanje i umjetničko izražavanje s dimenzijom njihovih etičkih implikacija na društvo i povjerenja javnosti. Neuspjeh u rješavanju ovih aspekata može dovesti do javnog skepticizma i smanjene potpore akademijinim inicijativama. Jedna od najvažnijih uloga akademija znanosti i umjetnosti jest u tome da budu čuvari kulturne i znanstvene baštine. Ta dvojnost uloga ponekad stvara tenziju između očuvanja tradicije i prihvaćanja inovacija. Iako je važno održavati i slaviti povijesna postignuća, pretjerano naglašavanje tradicije guši kreativnost i obeshrabruje težnju novim idejama i metodologijama.

Globalno gledano, akademije će i u budućnosti nailaziti na prepreke interdisciplinarnoj suradnji zbog razlika u jeziku, metodologijama i institucionalnim prioritetima. Prevla-

davanje ovih prepreka zahtijeva proaktivne napore u jačanju uzajamnog poštovanja i otvorene komunikacije među znanstvenicima i praktičarima iz različitih područja.

Istodobno dok šire svoj globalni doseg, akademije moraju osigurati da njihove inicijative ostanu relevantne i za lokalne zajednice. Postoji rizik da fokus na globalna pitanja zasjeni specifične potrebe i izazove s kojima se suočava lokalno stanovništvo. Uspostavljanje ravnoteže između globalne suradnje i lokalne važnosti ključno je za maksimiziranje njihovog učinka.

Da bi akademije znanosti i umjetnosti i u budućnosti snažno sudjelovale u unapređenju obrazovanja i znanosti, moraju se nositi sa svim spomenutim izazovima i raditi na svojem osuvremenjivanju i kadrovskom jačanju.

Literatura:

1. Generative AI: The Insights You Need from Harvard Business Review (2024), Harvard Business Review Press
2. <https://www.weforum.org/stories/2024/06/top-10-emerging-technologies-of-2024-impact-world/>
3. <https://www.technologynetworks.com/tn/articles/the-future-of-science-humanity-takes-a-front-seat-369294>
4. <https://worldacademy.org/>
5. Kaufman I., Srića V. (2020), „EmpowerUs: From Crisis to Strategic Harmony“, Kitsap Publishing
6. Benneworth P., Gulbrandsen M., Hazelkorn N. (2016), “The Impact and Future of Arts and Humanities Research”, Springer
7. Kaku M. (2024), “The Future of the Mind: The Scientific Quest to Understand, Enhance, and Empower the Mind”, Doubleday
8. Marr B. (2024), „Generative AI in practice“, John Wiley & Sons

Život

Akademik Ivo Šlaus

1. UVOD

Početak ljudskog života

Kada zapravo život počinje i što o tome zna suvremena znanost. Zna se da ni spermij niti jajašce samo po sebi ne mogu razviti ljudsko biće. Međutim, čim je došlo do začeća, do spajanja ženskog jajašca i muškog spermija u prikladnoj okolini, moguće je da se jedan ljudski život potpuno razvije. Iz toga bi proizlazilo da život čovjeka, pa tako i njegova prirodna prava, počinju začetom. Oslobođeno ljudsko jajašce predstavlja, međutim, česticu protoplazme, promjera oko 100 mikrometara, što grubo odgovara promjeru ljudske dlake. Danas se zna da se između polovine i dvije trećine takvih jajašca neće nikada uspjeti ugnijezditi u maternici majke i bit će neprimijećeno, otplavljeno u nepovrat. Nedvojbeno je da to čudesno združivanje muških i ženskih gameta, u trenucima oplodnje, predstavlja život. No, je li to doista i osoba? Ispravan odgovor na to pitanje traže danas liječnici, pravnici i stručnjaci mnogih drugih specijalnosti u nas i u svijetu.

Pri tome se ne postavlja pitanje kada ljudska individua počinje stjecati osobna iskustva ili postaje moralni činilac nakon postizanja razboritosti. Niti je pitanje dokazivanja kada počinje genetska individualnost svakog pojedinca. Dobro je poznato da se to javlja u oplodnji. Pitanje je, koliko unatrag možemo slijediti naš osobni identitet, kao isto kontinuirano individualno živo tijelo, biće ili entitet. To je ono što se podrazumijeva pod ontološkom individualnošću ili identitetom žive osobe.

Znanstveni se odgovori općenito pa i o početku ljudskog života temelje na činjenicama, a ne na mišljenju, na promatranju, a ne na nagađanju, na razumu, a ne na osjećajima. Upravo su radi toga znanstveni odgovori nepristrani i bez predrasuda, bez vjerskih uvjerenja i filozofskih stajališta. Zbog toga, oni su jedini prikladni za postizavanje konsenzusa u pluralističkom društvu.

U ljudskoj reprodukciji, biološki život ne počinje, on je neprekidan. Ne postoji period kada život prestaje i onda kasnije opet započinje. Stanice nastaju samo od živih stanica. Imajući na umu staru mudrost – *primum non nocere* – znanstvenik će poduzeti sve mjere opreza da ne uništi ili ošteti život koji želi spasiti i poboljšati. Svi uključeni u kompleksnu problematiku života, zdravlja i bolesti moraju prihvatiti stav da su etičke vrijednosti važnije od tehnoloških, da je ličnost važnija od stvari, a duh od materije.

Život kao najveći dar

Najveći dar kojeg smo dobili je život.

- Naš život nam omogućava da spoznamo svijet u kojem živimo, da ga možemo mijenjati – naravno uvijek pažljivo da ne napravimo štetu.
- Tijekom našeg života možemo izraziti svoje stvaralaštvo.
- Čovjek je društveno biće. Kroz svoj život imamo mogućnost izraziti našu ljubav prema drugim ljudima i osjetiti njihovu ljubav prema nama.

Današnji svijet je najbolji ikad: najdulje trajanje života i najkvalitetniji život; suvremena tehnologija temeljena na kvantnoj fizici: CT, pacemaker, implantati, napredak u sintetskoj biologiji, najbrži i najmoćniji kompjutori – što nas je dovelo do umjetne inteligencije.

Do toga je čovječanstvo došlo na temelju gore iznesenih karakteristika, koje možemo sažeti istraživanje i Zlatno pravilo: „Ljubi bližnjega svoga, kao što on ljubi tebe.“ Zlatno pravilo je osnova svih kultura i svih religija. Staro je nekoliko tisuća godina 4-5.000. Premda naši životi odražavaju da smo se temeljili upravo na te dvije temeljne karakteristike i premda je današnji svijet najbolji od svih svjetova, za dva do tri desetljeća uništiti ćemo sav naš prirodni (bioraznolikost, klimatske promjene) i ljudski kapital. Sukobi: s nuklearnim ili drugim oružjem masovnog uništenja, a naravno ekonomski, svemirski i uključivanje terorista može dovesti do kraja svijeta za par sati, nekoliko minuta.

Časopis Bulletin of the Atomic Scientists stavio je 1947. SAT SUDNJEGA DANA na svoju naslovnu stranicu na 7 min do ponoći. Kazaljku su pomicali ovisno o stanju u svijetu. Najdalje od ponoći bili smo kada je završio Hladni rat na 17 minuta. Od tad kazaljka je pomaknuta sve bliže ponoći par zadnjih godina na 90 sekundi a ove godine na 89 sekundi do ponoći. Ovo je najopasniji trenutak u povijesti čovječanstva.

2. MOJ ŽIVOT

Moj život bio je posvećen fizici - 60 godina - dijelu fizike koji se zove neutronska fizika, nuklearne sile i simetrije – nekada dio poznat kao problem triju tijela. Prvim eksperimentom napravljenim na Institutu Ruđer Bošković (IRB) 1960. dokazali smo signal neutron-neutron sile. To su pokušavali u Los Alamos National Laboratory (LANL) – a mi smo uspjeli. Koristeći Migdal-Watsonov model. Odredili smo temeljni pokazatelj neutron-neutron sile i pokazali smo da ipak se malo razlikuje od neutron-proton sile te proton-proton sile. Ovaj eksperiment je ponovljen nekoliko puta i analiziran Fadjejevim modelom. Rezultat je točniji ali se nije mnogo promijenio. Ovo je ključni dokaz da su neutron-proton i čak neutron-neutron (Charge symmetry breaking) sile različite od proton-proton sile. U razdoblju od oko deset godina naša grupa na IRB je bila među par centara koji su izmjerili najviše neutronske podatke. To me dovelo do članstva u odboru International Nuclear Data Committee (INDC) i u Union of basic and applied physics. Moja suradnja je pored LANL i Rice University uključivala Oak Ridge National Labo-

ratory, ILO Amsterdam, University of California Los Angeles (UCLA) i Naval Research Laboratory (NRL). Krajem 60tih priključio sam se grupi predvođenoj Prof. Bernardinija i 1969. osnovali smo European Physical Society (EPS). Postao sam član Izvršnog odbora EPS. Fizičari IRB, te instituta u Vinči u Ljubljani organizirali bi ljetnje škole. Moj mladi suradnik Guy Paić i ja umjesto ljetnje škole organizirali smo 1967. konferenciju koja je postala poznata kao Druga konferencija triju tijela. Te konferencije traju i do danas.

Početkom 1960. dobio sam pozive nekoliko univerziteta da provedem godinu ili više kod njih. Izabrao sam UCLA. Nakon prve godine ponudili su mi stalno mjesto na UCLA. Dogovorili smo se da ću biti dvije godine na UCLA, a zatim dvije na IRB. Za vrijeme dvije godine što nisam na UCLA mene će mijenjati moji suradnici s IRB. Taj model će se nastaviti. Kada sam 1970. ponovno došao na UCLA dekan me zamolio da organiziram veliku konferenciju Few Particle Physics. Konferencija je bila vrlo uspješna. Sudionici su se dogovorili da organiziramo niz ovih konferencija i da budem njihov koordinator i ujedno predsjednik Few Particle Physics Society. Konferencije bi se organizirale svake druge godine. Ovaj niz konferencija traje sve do danas, a ja sam 15 godina bio predsjednik društva.

Za vrijeme svojih boravaka na IRB vršio sam razne dužnosti: predsjednik Znanstvenog vijeća IRB, član Komiteta za znanost Hrvatske. Naša istraživanja u fizici na IRB odvijala su se korištenjem Cockroft-Walton akceleratora koji nam je služio kao generator neutrona. Još 1950. kada su osnovana tri instituta: Vinča, Ljubljana i Zagreb, odlučeno je da Zagreb bude akceleratorski centar. Prof. M. Paić sa svojim suradnicima izgradio je neutronske generator i tako smo dobili neutrone energije 14 MeV. Već krajem 1950-ih koristili smo neutronske generator. Ciklotron je napredovao puno sporije, problem je bio izvući snop 15 MeV deuterona i to nije išlo. Tek kada smo radili na UCLA shvatili smo što treba napraviti – ubrzavati negativne ione a ne deuteron i na kraju staviti tanki listić (umjesto deflektora) kojim bi se dobili deuteroni. Izvlačenje vanjskog snopa sada je bilo moguće. To je bilo na IRB krajem 1970-ih.

Pored rada na neutronske generatoru naša grupa je započela suradnju s Bolnicom Se-stara Milosrdnica. Koristeći unutarnji snop počeli smo proizvodnju kratkoživućih radioizotopa. IRB je bio jedan od vodećih centara za proizvodnju kratkoživućih farmaceutika. Izvozili smo farmaceutike u sve susjedne centre. Infrastruktura IRB osiguravala je isporuku kratkoživućih radiofarmaceutika u Austriju i Mađarsku i naravno gdje god je trebalo u Jugoslaviji.

Društvo za borbu protiv raka odlučilo je osnovati institut za tumore. Na čelu tog društva bio je prof. Padovan. U taj projekt uključili su i mene tako da sam u jednom mandatu bio predsjednik Znanstvenog vijeća Instituta za tumore. Direktor je bio dr. Željko Maričić. Suradnja IRB s medicinom postala je skoro jednako korisna kao i s nizom nuklearnih centara. Tako smo revitalizirali i značajno modernizirali medicinsku fiziku. Naš razvoj kratkoživućeg kriptona obogatili smo izradom matematičkog modela i tako omogućili značajan napredak u instrumentalizaciji u pulmologiji. Tada je IRB bio posve ravnopravan Hammersmith Hospital-u.

Sredinom 1970-ih ministar Uroš Peruško zamolio me da izradim studiju o vrednovanju znanosti. Organizirao sam međunarodnu konferenciju u Dubrovniku 1980. godine. Pozvao sam vodeće stručnjake Eugena Garfielda, D de Sola Price, D. Nelkin, Stevu Dedijera i Mike Moravcsik. Prije konferencije proveo sam međunarodno istraživanje i utvrdili smo da smo u grupi s Austrijom i Španjolskom, a ispred Portugala, Češke, Bugarske i Rumunjske. Nažalost situacija se dramatično pokvarila i danas smo s Bugarskom na dnu. Nakon konferencije pozvali su me da postanem član međunarodnog odbora za vrednovanje znanosti. Tada je osnovan časopis Scientometrics i pozvali su me da postanem član Uređivačkog odbora. Vrednovanje znanosti potaknulo me da deset godina kasnije predložim projekt: „Uključivanja naših znanstvenika koji žive i rade u inozemstvu“. Bio je to prvi takav projekt u nas. Ustanovili smo da u inozemstvu radi i boravi 2.000 – 3.000 naših znanstvenika i s mnogima smo uspostavili suradnju.

U svojoj 45. godini primljen sam u našu akademiju. Odmah nakon Drugog svjetskog rata osnovano je nekoliko europskih akademija. Međutim nisu zadovoljavale ono što je trebalo Europi. Sredinom 1980. grupa vodećih znanstvenika Europe odlučila je osnovati Academia Europaea (AE). Ta početna grupa odlučila je pozvati 110 vodećih znanstvenika. Jako sam ponosan da sam bio uključen. Pored mene među tih 110 bila je prof. Aleksandra Kornhauser iz Slovenije. AE je osnovana 1988. godine. AE se sastojala od nekoliko odjela i ja sam određen da vodim Odjel za fiziku i tehničke znanosti. Tijekom mog mandata od 4 godine broj članova Odjela se povećao na 50 članova. Pozvali smo sve Nobelovce i svi su prihvatili.

Aurelio Peccei i Alexandar King osnovali su Rimski klub koji ima 100 članova i 20-30 počasnih članova. Počasni članovi uključivali su prominentne osobe Europe: nekoliko kraljeva i kraljica, nekoliko bivših predsjednika pojedinih država i nekoliko šefova velikih korporacija. Nakon što sam održao predavanje na konferenciji posvećenoj održivom razvoju pozvan sam 1987. da postanem jedan od 100 članova. Ja sam bio prvi i jedini iz Jugoslavije. Zamolili su me da organiziram našu udrugu Rimskog kluba - Hrvatska udruga Rimskog kluba (HURK). Ta udruga sve do sada radi. Ja sam još uvijek jedini iz Hrvatske koji je član Rimskog kluba. HURK ima oko 30 članova. Nedavno (2020.) sam izabran za počasnog člana Rimskog kluba.

Godine 1994. izabran sam za člana Svjetske akademije umjetnosti i znanosti - World Academy of Art and Science (WAAS). Postao sam član Predsjedništva WAAS 2005. i zamoljen da organiziram međunarodnu konferenciju WAAS. Tada sam imenovan direktorom South EAST European Division (SEED). SEED je obuhvaćao sve zemlje od Italije do Turske i broj njenih članova bio je oko deset. Sljedećih pet godina broj članova SEED-a povećao se na preko 50.

Struktura WAAS je uređena demokratski, tako da su Predsjedništvo birali svi članovi WAAS, a posebno je biran predsjednik. Našim prvim izborima 2011. izabran sam za predsjednika WAAS. Kada je završen moj mandat 2014 izabran sam za počasnog predsjednika i taj mandat mi još uvijek traje.

3. PUGWASH

Atomske bombe temeljene na fisiji urana Amerikanci su bacili na Hiroshimu pa na Nagasaki. Mnogi fizičari koji su radili na izradi bombe smatrali su da pobjedom nad nacističkom Njemačkom nije potrebno koristiti atomsku bombu i da projekt Manhattan treba zaustaviti.

Među njima je bio J. Rotblat, ali Oppenheimer je smatrao da bombe treba iskoristiti. Predsjednik Truman, koji je prije par mjeseci naslijedio Roosevelta, nije ni znao za Manhattan projekt. Tijekom prvog sastanka Trumana i Oppenheimera Truman je postavio pitanje što misli kada će Sovjeti napraviti svoju atomsku bombu i ne čekajući odgovor rekao „Nikada!“ Mišljenje fizičara je bilo „za par godina“ i zaista su Sovjeti testirali svoju prvu atomsku bombu za par godina. Da li nastaviti utrku u nuklearnom naoružanju? Grupa predvođena E. Tellerom uvjerila je Američku vladu da razviju nuklearnu termonuklearnu bombu i oni su to uspješno napravili početkom 1950-ih. Moji prijatelji Louis Rosen (kasnije direktor velikog akceleratora u LANL) i John Alred mjereći efekte testiranja te bombe utvrdili su signal 14 MeV neutrona i to je jasan dokaz da se radi o bombi temeljenoj na fuziji.

Lord B. Russell predviđao je da će i Sovjeti napraviti isto, pa je nagovorio Einsteina da napišu Manifest. Einstein se složio insistirajući da supotpisnici budu samo nuklearni stručnjaci. Tako među potpisnicima nije bio ni glasoviti povjesničar Arnold Toynbee. Manifest je potpisao Albert Einstein upravo pred svoju smrt. Taj dokument je Lord Russell izložio u Royal Society u srpnju 1955. Bila je ideja da se organizira međunarodna konferencija gdje će nuklearni stručnjaci i Zapada i Istoka izložiti zašto je utrka u nuklearnom naoružanju katastrofalna za svijet. Tijekom razgovora o planiranju konferencije Russell i suradnici su dobili poziv kanadskog filantropa i bogataša da organiziraju konferenciju u malom mjestu Pugwash u Kanadi, on će snositi sve troškove. Konferencija je održana u srpnju 1957. i sudionici su se složili da projekt nosi ime Pokret Pugwash. Nakon konferencije u Pugwashu organiziran je niz konferencija i održavaju se sve do sada. Jedna od prvih održana je u Dubrovniku 1963. na inicijativu prof. Ivana Supeka i svi uključeni smatrani su članovima Pokreta Pugwash. Konferencije su održane u nizu zemalja i često su osnovana i lokalna Pugwash društva. Naš pokret je odmah osnovan i djeluje sve do sada – Hrvatsko Pugwash društvo. Na sastancima Pugwasha svatko je mogao iznositi svoje mišljenje ali službeni stav Pokreta Pugwash određivao je Savjet od približno 20 članova. Prof. Supek bio je član Savjeta u prvom mandatu. Tijekom sljedećih godina nisam bio aktivan u Pugwashu ali sam postao vrlo aktivan 1990. nakon agresije Miloševića i JNA na Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu (BiH). Zahvaljujući širokoj međunarodnoj suradnji naših znanstvenika pokrenuli smo inicijativu da se zaustavi rat u Hrvatskoj i to je rezultiralo poznatim apelom 130 Nobelovaca. To je bio prvi takav apel i više se nije ponovio ni u BiH ni sada u Ukrajini. Od 1990. prisustvovao sam redovito na svim konferencijama Pugwasha i često održavao pozvana predavanja: Japan, Indija, Južna Koreja, Južnoafrička Republika, Egipat, Finska, Norveška, UK, Italija. Godine 2002. izabran sam za člana Savjeta Pugwasha i to sam bio pet mandata, a sada sam izabran za člana Nadzornog Odbora.

4. REMEMBER YOUR HUMANITY AND FORGET THE REST!

Ovim riječima završava Russell - Einsteinov Manifest. Današnji svijet bitno se razlikuje od onoga prije nekoliko desetljeća. U budućnosti će se još brže mijenjati. Ubrzano uništavamo naš prirodni (npr. klimatske promjene – označene kao 'vrijeme masovnog uništenja' (WMD)) i ljudski kapital tretirajući ljude kao objekte koji se mogu koristiti i odbaciti. Pojavljuju se nove tehnologije na primjer umjetna inteligencija i sintetička biologija, a naše je razumijevanje njihovih posljedica slabo.

Dok smo 1930-ih imali više od jednog stoljeća da zaustavimo i ispravimo razvoj koji je uzrokovao uništavanje prirodnog i ljudskog kapitala, sada imamo otprilike jedno desetljeće. Za razliku od 1930-ih devet zemalja ima nuklearno oružje (NW) – tisuću puta jače od bombe bačene na Hirošimu. Ratovi, terorizam i nasilje mogli bi dovesti do uporabe oružja za masovno uništenje (WMD – isti akronim kao za vrijeme).

Ratovi i nasilje obilježavaju cijelu našu povijest. Ali jesu li one dio naše prirode? Ne, Seviljska deklaracija iz 1986. i mnoge studije pokazuju da nismo nasilna vrsta i da rat nije u našoj prirodi, već je to naš izum. Kako smo ga izmislili, možemo ga eliminirati, kada više ne bude koristan. Tijekom naše povijesti nekoliko stoljeća nekoliko regija živjelo je i razvijalo se bez ratova. Od Drugog svjetskog rata (WWII) bilo je preko 50 ratova, a nikada nisu dobili oni koji su ga inicirali. Samo se Gulf I čini izuzetkom. Nuklearne sile Francuska i SAD, te SSSR i SAD izgubili su u Vijetnamu, a SSSR i SAD i u Afganistanu. Kroz povijest ratovi su postizali svoje ciljeve: osvajanje teritorija, dobivanje resursa, bogaćenje. Ne sada: ratovi su beskorisni!

Ratovi i nasilje uništavaju prirodni i ljudski kapital: milijune mrtvih, milijune invalida i milijarde eura razaranja. Zašto ratovi? Tko sada profitira od rata? Erazmo Rotterdamski je rekao: "Jedina razlika između običnog zločinca i Cezara je ta što je Cezar ubio više ljudi." Od rata profitiraju i potiču ratove proizvođači i prodavači oružja te nemoralni političari usmjereni samo na svoju sigurnost i moć.

Navikli smo na unipolarne ili bipolarne (SAD i Ruska Federacija – RF) svjetske odnose, ali danas postoji dodatna sila – Kina. Današnji svijet je multipolaran. Mnoge zemlje nezadovoljne postojećim svjetskim poretkom formirale su BRICS (Brazil, RF, Indija, Kina i Južna Afrika). Nedavno se Argentina, Egipat, Etiopija, Iran i Ujedinjeni Arapski Emirati žele pridružiti BRICS-u koji će predstavljati 25% svjetskog BDP-a i 40% svjetskog stanovništva.

Opća skupština UN-a (UNGA) formulirala je 2015. svoj ključni dokument „Transformirajmo naš svijet – 17 ciljeva održivog razvoja (SDG)“. Temeljni stupovi ove neophodne transformacije su kreativnost, istraživanje, obrazovanje i empatija – razmišljanje i djelovanje na nov način. Sve ove kvalitete uspješno smo koristili dok smo napredovali od lovaca -sakupljača do homo sapiensa 21. stoljeća i najboljeg svijeta ikada.

Sadašnji ratovi na Bliskom istoku, Ukrajina-Rusija, Sirija, Sahel, Jemen, Sudan itd. imaju samo gubitnike – **nitko ne može pobijediti!**

Može li ovaj sukob – jer ovo je jedinstveni sukob - rezultirati pobjednikom? Neki potiču rat u kojem se ispituju nova oružja i da što veći broj država troši ogromna i nepotrebna sredstva na rat. Životi im ništa ne znače. Njima je idealno da rat traje desetljeća, kao na Bliskom Istoku. Rat u Afganistanu i Vijetnamu završio je gubitnicima. U sadašnjim sukobima SAD i RF gotovo su izravno sučeljene. Čak i kada se ovaj sukob suzdrži od WMD-a, sukob bi mogao voditi nadmoći jedne strane i prije nego što bude poražena ta će strana upotrijebiti svoje WMD što će dovesti do obostrano osiguranog uništenja (mutually assured destruction - MAD).

Plan nekih je iscrpiti ekonomiju protivnika i njihovu želju za pobjedom. Ulazak Kine i BRICS-a pokazuje da nije sigurno koja će to strana biti. Ovo nije vrijeme Gorbačova. REM je istaknuo opasnost NO i bilo je prirodno da njegovi potpisnici budu nuklearni stručnjaci. Sada smo suočeni s uništenjem prirodnog i ljudskog kapitala i razne oblike vojno-ekonomskih sukoba. Potpisnici sadašnjeg Apela moraju biti ne samo vojnici i šefovi raznih zemalja svijeta. Potpisnici moraju uključivati stručnjake raznih oblasti. Dokle je REM bio ograničen na konfrontaciju dviju sila SAD i SSSR sada je slika mnogo složenija. Dok je prije 50 godina sukob uključivao uglavnom SSSR i SAD sada je cijeli svijet uključen pa je stoga prirodno da i potpisnici uključuju daleko veći i raznolikiji sustav.

Da bismo preživjeli, moramo odmah i zauvijek eliminirati rat i ispuniti 17 SDG. Sada je najopasnije vrijeme u povijesti čovječanstva. Opstanak čovječanstva je u pitanju i stoga zahtijevamo:

1) Zaustaviti sve ratove i osloboditi sve taoce i zarobljenike. To treba biti odluka Generalne skupštine UN-a. Vijeće sigurnosti UN-a (UNSC) uspostavlja stalne vojne snage sastavljene – u ovom sukobu - od svih pet stalnih članica VS pod jedinstvenim zapovjedništvom VS UN-a. Ovaj mehanizam eliminira moguću konfrontaciju unutar pet stalnih članica VS i sprječava buduće ratove i moguće kritike ponavljanja Chamberlainove slabosti. Ovaj pristup postiže ono što je ostvareno Gulf I. UN protiv Saddama Huseina: Saddam je poražen i Kuwait oslobođen. Gulf II je temeljen na pogrešnom opravdanju i krivom cilju pa je propao.

2) Pregovori za osiguranje mira. Uobičajeni zahtjev je da se zajamči pravedan mir. Poželjno, ali da li je bilo koji od mirovnih sporazuma Westfalski, WWI, WWII i Dayton bio pravedan? Ipak zaustavili su krvoprolića. Pregovori će biti dugi, ali moraju postići da se zaustave ratovi kako ne bismo bili kolektivni ubojice.

3) Hitna obnova uništenih područja.

Trebamo se usredotočiti na ostvarenje ovih ciljeva i 17 ciljeva održivog razvoja.

5. APEL

Apeliramo kao ljudska bića, na ljudska bića: Zapamtite svoju ljudskost, a ostalo zaboravite. (Russel-Einsteinov manifest, 1955)

Zaustavite sve ratove sada! Zaustavite uništavanje prirodnog i ljudskog kapitala!

Današnji svijet bitno se razlikuje od onoga prije nekoliko desetljeća ili čak nekoliko godina. U budućnosti će se mijenjati još brže. Ubrzano uništavamo prirodni i ljudski kapital. Imamo jedva nekoliko desetljeća da zaustavimo i popravimo uništenje koje smo učinili. Ratovi, terorizam i borbe mogli bi dovesti do upotrebe oružja za masovno uništenje (WMD), što bi vjerojatno dovelo do uzajamnog sigurnog uništenja i moglo uništiti našu civilizaciju za nekoliko dana.

Početkom 1950-ih samo su tri zemlje imale nuklearno oružje (NO), a sat Sudnjeg dana bio je postavljen na 3 minute do ponoći. 7. srpnja 1955. objavljen je Russell-Einsteinov Manifest (REM), u kojem se naglašava da bi svaki veliki rat neizbježno doveo do korištenja NO-a. Od Drugog svjetskog rata svjedočili smo više od 50 ozbiljnih sukoba koji su rezultirali milijunima smrti i golemim razaranjima. Neki sukobi traju više od 75 godina. Nijedan od ovih sukoba nije ispunio ciljeve inicijatora. U Afganistanu su se dvije najjače NO države suočile sa slabo naoružanim snagama i bile poražene. Primjeri nakon Drugog svjetskog rata pokazuju da su ratovi beskorisni. Rat je nemoralan, beskoristan i nadamo se da će uskoro postati ilegalan. Imperativ je i zajednički interes svih država i građana eliminirati rat, terorizam i borbe.

Samo nemoralni ljudi imaju koristi od sukoba i priprema za sukobe. Eisenhower je isticao prijeteću ulogu vojno-industrijskog kompleksa MIC. Priprema za rat ne jamči sigurnost ni mir. Testiranje nuklearnog oružja u SAD, Kazahstanu (tada dio SSSR), na Pacifiku uzrokovalo je više žrtava (preko 600 000) nego bombardiranje Hirošime. Global Peace Index pokriva 163 zemlje i među najgorima navodi NO države. Na kraju Drugoga svjetskog rata politička je arhitektura osmišljena da spriječi sukobe. U okviru organizacije Ujedinjenih naroda (UN) formirani su Opća skupština UN-a i Vijeće sigurnosti (VS UN). Sadašnji svijet je multipolaran, s najmanje 9 NO država. Tehnologije u nastajanju mogu i vjerojatno će povećati značaj manjih zemalja, ali i dodati nove prijetnje svjetskom miru kao i nove prilike za okončanje ratova.

Samo mir može jamčiti naš opstanak, ljudsku sigurnost za sve i održivi razvoj. Kako postizemo i održavamo mir? Nadamo se da će čovječanstvo pronaći adekvatna rješenja. Ako su NO države na suprotnim stranama u ratu, takav bi rat bio posebno destruktivan. To bi se vjerojatno moglo dogoditi u slučaju međuovisnih ratova u Ukrajini, na Bliskom istoku i u Africi. Nije vjerojatno da bi bilo kakva vojna pobjeda mogla navesti jednu stranu na odustajanje ako bi slabija strana mogla upotrijebiti oružje za masovno uništenje. Stoga ti ratovi ne mogu imati pobjednika. Svi gube. Gubitnici su čak i oni koji se prave neutralni. Suočavamo se s jednim od najopasnijih vremena u povijesti čovječanstva. Sat Sudnjeg dana je par godina bio na 90 sekundi a sada je na 89 sekundi do svjetske katastrofe - do ponoći.

Zaustavljanje ratova u Ukrajini, na Bliskom istoku, u Africi i drugdje zahtijeva:

1. Trenutačno prihvaćanje rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a koje zaustavljaju sve sadašnje ratove, pokreću pregovore i omogućavaju svim ljudima da imaju prava i slobode navedene u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima.
2. Za svaki rat, stvaranje međunarodnih mirovnih snaga VS UN-a dovoljno jakih da nadvladaju svaku stranu koja se nastavi boriti, pomognu u premještanju vojski iza njihovih međunarodno priznatih granica, zaštite zemlje u sukobu tijekom pregovora od bilo kakvih mogućih napada i osiguraju slobodno i sigurno kretanje ljudi i dobara za pomoć potrebitima.
3. Razmjena svih talaca i zarobljenika.
4. Trenutačni početak obnove i izgradnje ratom razorenih područja.
5. VS UN poduzima drastične mjere protiv odgovornih političkih, vojnih i gospodarskih čelnika i njihovih suradnika ako se vojna aktivnost ne zaustavi.

Suverenitet svih zemalja je u potpunosti zajamčen. Jedino ograničenje je da nema rata. Ili je rat ili naš opstanak. Je li to nemogući zadatak? Ne! Čovječanstvo je to uspješno činilo dok je napredovalo od lovaca-sakupljača do ljudi 21. stoljeća. Iako je naš svijet ranjiv i samodestruktivan, on je najbolji ikada. Sve to postigla je naša kreativnost, razumijevanje i empatija – Zlatno pravilo: Ljubi bližnjega svoga!

“Vrijeme je da okrenemo leđa jednostranoj potrazi za sigurnošću... Kako bismo preživjeli u svijetu koji smo transformirali, moramo naučiti razmišljati na nov način. Kao nikada prije, budućnost svakoga ovisi o dobru svih.” (Izjava 100 dobitnika Nobelove nagrade 7. prosinca 2001, na Simpoziju 100. obljetnice Nobelove nagrade, Oslo).

Kako bismo osigurali ljudski prosperitet i opstanak, molimo sve ljude svijeta da zahtijevaju od vlada da sada zaustave sve agresije i osiguraju postizanje 17 ciljeva održivog razvoja!

Autori potpisnici:

Presidents, Ministers, Presidents of Academies, Rectors, Heads of NGOs, as Coauthors and/or Signatories: Ivo Šlaus i Aleksander Zidašek, te Ivo Josipović (President of Croatia 2010-2015), Milan Kučan (President of Slovenia 1991-2002), Stjepan Mesić (President of Croatia 2000-2010), Paolo Cotta-Ramusinno (Secretary General of Pugwash), Garry Jacobs (President of the World Academy of Art and Science), Ernst Ulrich von Weizsäcker (Copresident of the Club of Rome 2012-2018), Paul Shrivastava (Copresident of the Club of Rome since 2023), Nebojša Nešković (Vice President of the World Academy of Art and Science), Budimir Lončar (Former Minister of Foreign Affairs, Ambassador), Božo Kovačević (Former Minister of Environment, Ambassador), Hrvoje Kraljević (Former Minister of Science and Technology), Momir Đurović (Former President of the Montenegrin Academy of Sciences and Arts), Asim Kurjak (President of the International Academy), Stanislav Radovan Pejovnik (Former Rector of the University of Ljubljana 2009-2013), Vito Turk (Former Director of Jožef Stefan Institute 1996-2005), Boris Ci-

zelj (President of the Knowledge Economy Network), Krunoslav Pisk (Former Director General of the Inter-University Centre, Dubrovnik), Moneef R. Zou'bi (Director General of the Islamic World Academy of Sciences), Gilbert Fayl (President of The Global Round Table), Ugo Bardi (Former president of ASPO Italy, CoR member and WAAS Fellow).

Koautori:

Almir Badnjević, Stefan Brunnhuber, David Chikvaidze, Uroš Cvelbar, Dragan Đuričin, Fadwa El Guindi, Jüri Engelbrecht, Ana Jerković, Hrvoje Kraljević, Thomas Reuter, Tatsuzuki.

Supotpisnici:

Goran Bandov, Frano Barbir, Neven Bilić, Marita Brčić Kuljiš, Tina Disopra, Ivan Gušić, Nikolina Herceg Kolman, Boris Kožnjak, Ema Leto, Tomislav Meštrović, Anet Režek Jambrak, Vlatko Silobrčić, Ivana Skuhala Karasman, Tvrtko Smital, Lojze Sočan, Zvonimir Šikić, Sanja Tišma.

INTERNACIONALNA AKADEMIJA NAUKA
I UMJETNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI
INTERNATIONAL ACADEMY OF SCIENCE
AND ARTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA